SEPTUAGINTA 6/I

Proiect realizat în cadrul
COLEGIULUI NOUA EUROPĂ

sub patronajul lui
ANDREI PLEȘU

cu sprijinul
FUNDAȚIEI ANONIMUL

BUCUREȘTI, IAȘI

SEPTUAGINTA

ISAIA
IEREMIA
BARUH
PLÂNGERI
EPISTOLA LUI IEREMIA

Volum coordonat de:
CRISTIAN BĂDILIȚĂ, FRANCISCA BĂLTĂCEANU,
MONICA BROȘTEANU
în colaborare cu
IOAN-FLORIN FLORESCU

Traduceri de:
FRANCISCA BĂLTĂCEANU, MONICA BROȘTEANU,
IOAN PĂTRULESCU

COLEGIUL NOUA EUROPĂ
POLIROM
2011

Isaia

1 [1] Vedenie pe care a văzut-o Isaia, fiul lui Amos,
pe care a văzut-o împotriva Iudeii şi împotriva Ierusalimului,
pe vremea domniei lui Ozia, şi a lui Ioatham, şi a lui Achaz, şi a lui Ezekias, care au domnit în Iudeea.

[2] Ascultă, cerule, şi ia aminte, pământule,

1,1 Versetul constituie un titlu care înfăţişează cadrul cronologic al întregii activităţi a profetului. ♦ „Isaia, fiul lui Amos": ebr. *Yᵉşaᶜyāhū* („mântuirea lui *YHWH*") fiul lui *'Āmōṣ* (care nu trebuie confundat cu profetul Amos – ebr. *'Āmōs*). A profeţit în Iuda între anii 740 – cca 700 î.H. ♦ „Ar trebui" – ne spune Ieronim – „să-l numim pe Isaia mai degrabă evanghelist decât profet, pentru că arată toate tainele lui Hristos şi ale Bisericii, încât ai putea gândi că a scris o istorie a celor întâmplate şi nu o profeţie a celor viitoare" (*Com. Is.*, PL 28, 825; de acum înainte *ad locum*, prescurtat *ad loc.*) ♦ „împotriva": gr. κατα, „referitor la", adesea „împotriva". ♦ „Ozia": ebr. *'Uzzīyāh* („tăria mea este *YHWH*"), rege în Iuda între 791/790 şi 740/739 î.H. (*cf.* 4Rg. 14,18-21). A purtat războaie împotriva filistenilor, arabilor şi amoriţilor, pe care i-a învins. A întărit fortificaţiile Ierusalimului şi a creat o armată permanentă. Din cauză că a practicat idolatria, Ozia a fost lovit de lepră, iar fiul său Ioatham i-a urmat la domnie (4Rg. 26,16-21). Nu demult s-a descoperit o lespede în Ierusalim, datată din secolul I d.H., pe care scrie: „Aici au fost aduse osemintele lui Ozia, regele lui Iuda, nu deschideţi!" (DB, p. 955). ♦ „Ioatham": ebr. *Yōthām* („*YHWH* este desăvârşit"), rege în Iuda (740-732 î.H.). A extins graniţele regatului supunându-i pe amoniţi. ♦ „Achaz": ebr. *'Āḥāz*, rege în Iuda, 732-715 î.H. S-a închinat la idoli, şi-a jertfit întâiul născut lui Moloch (4Rg. 16,3-4): a făcut „ce este rău" înaintea Domnului (*cf.* 2Par. 28,1-5). ♦ „Ezekias": ebr. *Yᵉḥizᶜqīyāhū* („puterea mea este *YHWH*"), rege în Iuda; a domnit douăzeci şi nouă de ani. Întreprinde o reformă religioasă, renovează şi purifică Templul, reînnoind legământul dintre Domnul şi poporul său prin sărbătorirea Paştelui (2Par. 30–31).

1,2-9 Lipsa de recunoştinţă a poporului faţă de binefacerile Domnului.

1,2 „pământule": fiind de genul neutru în română, nu poate reda imaginea cuplului divin primordial „cer" (în greacă, masculin) – „pământ" (feminin), gr. οὐρανὸς καὶ γῆ, aflat la originea creaţiei în mai toate cosmogoniile arhaice (*cf.* Hesiod, *Theogonia*). „Întru început Dumnezeu a făcut cerul şi pământul" (Gen. 1,1), adică făpturile cereşti şi pământeşti. ♦ „Născut-am": gr. γεννάω echivalează aici ebr. *gādhal*, „a creşte (un copil)"; Theodotion

că Domnul a grăit:
„Născut-am fii şi i-am crescut,
dar ei s-au lepădat de Mine.
3 Boul cunoaşte pe cel ce l-a dobândit
şi asinul – ieslea stăpânului său;
dar Israel nu M-a cunoscut,
şi poporul nu M-a înţeles."
4 Vai, neam păcătos,
popor plin de păcate,
sământă rea,
fii nelegiuiţi!

şi Symmachos traduc mai exact cu ἐκτρέφω; într-adevăr, VT evită să folosească pentru Dumnezeu metafora prea antropomorfă a zămislirii. ♦ „s-au lepădat": TM are „s-au răzvrătit". ♦ Dumnezeu, Care e bun după fire, vrând să aibă fiinţe faţă de care să-Şi arate binefacerile, fiinţe care s-ar bucura primindu-le, a făcut făpturi vrednice de El, adică în stare să-L înţeleagă cum se cuvine; de aceea zice că „a născut fii" (Origen, *Despre principii*, PSB 8, p. 307).

1,3 „Boul... asinul": Beda (ACCS, p. 6) comentează: boul este un animal „curat", simbol pentru poporul lui Israel, curăţit prin jugul Legii şi deprins să rumege cuvintele ei, iar „măgarul" reprezintă neamurile pângărite de idolatrie. Aşadar, unii au interpretat „boul" ca reprezentând poporul lui Israel cel curat, care l-a cunoscut şi urmat pe Iisus Hristos, iar „asinul" – neamurile păgâne, care au cunoscut ieslea Domnului, de unde se vor hrăni cu adevărul. ♦ De aici imaginea a fost preluată în evanghelia apocrifă a lui Pseudo-Matei (14), de unde provine reprezentarea iconografică a acestor două animale în scena Naşterii Domnului, alături de ieslea cu Pruncul. ♦ „nu M-a cunoscut... nu M-a înţeles": TM are „nu a cunoscut... nu a ştiut". ♦ „cunoscut": verbul este la aorist, cu valoare gnomică, la fel ca în TM.

1,4 „neam... popor...": după unii comentatori moderni, „neam" se referă aici la Regatul de Nord, format din cele zece triburi care s-au desprins de tribul lui Iuda, fidel dinastiei davidice, rămânând astfel „poporul" Domnului (*cf.* WBC I, p. 18). Dar, după comentatorii vechi, „popor" este Israel, iar „neamuri" denumeşte mulţimea păgânilor idolatri. ♦ „sământă rea": Ioan Botezătorul reia acest gen de invective la adresa fariseilor: „pui de vipere" (Mt. 3,7). ♦ „L-aţi mâniat": TM are „L-aţi dispreţuit". ♦ „Sfântul lui Israel": titlu dat adesea lui Dumnezeu în Isaia; rar în restul VT (4Rg. 19,22; Ier. 27[50],29; 28[51],5; Ps. 70/71,22; 77/78,41; 88/89,19). Expresia subliniază atât „sfinţenia" (transcendenţa) lui Dumnezeu, faţă de care se impune atitudinea de adoraţie a omului, manifestată şi prin modul de a trăi (*cf.* Lev. 17–26; Iez. 40–55), cât şi relaţia Lui cu poporul, de „apartenenţă" reciprocă în virtutea Legământului. ♦ În versiunile româneşti anterioare se adaugă la finalul versetului: „străinară-se îndărăt" (BB), „străinatu-v'aţi înapoi" (BS), după *Codex Sinaiticus*, care corespunde aici TM.

L-ați părăsit pe Domnul
şi L-ați mâniat pe Sfântul lui Israel.

5 „La ce bun să mai fiți bătuți,
voi, care adăugați fărădelege?
Capul întreg [a ajuns] în durere
şi inima cu totul în întristare.
6 De la picioare până la cap
lovitură, vânătaie, rană obrintită:
nu ai unde să pui un leac,
sau untdelemn, sau legături.
7 Pământul vostru – un pustiu,
cetățile voastre – arse în foc,
țara voastră, sub ochii voştri v-o mănâncă străinii
şi a rămas pustie,
răvăşită de popoare străine.
8 Fiica Sionului fi-va părăsită

1,5 „La ce bun": gr. τί, „de ce", echivalează ebr. *'al māh*, „cum", „de ce". ♦ „Capul întreg... inima cu totul": se poate înțelege şi „orice cap... orice inimă".

1,6 „obrintită": gr. φλεγμαίνουσα, „inflamată/infectată/purulentă". ♦ În TM: „Din talpa piciorului până în creştet, nimic sănătos: [doar] lovitură şi vânătaie şi rană proaspătă pe care n-au curățat-o, n-au legat-o şi n-au înmuiat-o cu untdelemn." ♦ „leac": gr. μάλαγμα, „compresă (cu emolient)". ♦ „legături": gr. καταδέσμους, „bandaje". ♦ După Theodoret al Cyrului, „capul" îi reprezintă pe regi şi pe conducători, „inima" pe preoți şi pe învățători, iar ceilalți sunt „picioare" (*Commentaire sur Isaïe*, traducere şi note de Jean-Noel Guinot, Sources chrétiennes 276, 295, 315, respectiv vol. I, cap. 1,1–9,6, vol. II, cap. 9,7–44,22, vol. III, cap. 44,23–66,24; de aici înainte, citat *ad loc.*). ♦ „Cel care nu-şi mărturiseşte păcatul este fără leac" (Ieronim, ACCS, p. 9). ♦ După „De la picioare până la cap", BB are în plus: „nu iaste întru el întregăciune", urmând ediția de la Frankfurt a Septuagintei (1597), care are aici un text mai apropiat de TM.

1,7-9 Expediția lui Nabucodonosor împotriva Ierusalimului, deportarea poporului şi distrugerea Templului între anii 598 şi 587 î.H. sunt prezentate de Părinți ca o prefigurare a ceea ce urma să se împlinească pe vremea împăratului Titus şi Hadrian, în epoca romană, după cuvântul Domnului, care a prezis distrugerea Templului (Mt. 24,2). Începând cu anul 70 d.H. Iudeea devine provincie imperială. După victoria lui Hadrian, în 134 d.H., şi transformarea Iudeii în provincia Syro-Palestina, evreilor le-a fost interzis accesul în Ierusalim. După Theodoret (*ad loc.*), „popoarele străine" (v. 7) despre care vorbeşte profetul Isaia sunt popoarele supuse romanilor.

1,8 „Fiica Sionului": expresie specifică limbii ebraice pentru a desemna Ierusalimul şi, în sens mai larg, tot poporul lui Israel, după cum „fiii oamenilor" se foloseşte pentru

ca o colibă în vie,
ca un bordei într-o grădină de castraveți,
ca o cetate împresurată."
9 Și dacă Domnul Savaot nu ne-ar fi lăsat o sămânță,
am fi ajuns ca Sodoma,
ne-am fi asemănat cu Gomora.

10 Ascultați cuvântul Domnului,
căpetenii ale Sodomei!
Luați aminte la Legea lui Dumnezeu,
popor al Gomorei!
11 „Ce este pentru Mine mulțimea jertfelor voastre?
zice Domnul.
Sunt sătul de arderile de tot de berbeci,
grăsime de miei ori sânge de tauri și de țapi nu vreau,
12 nici să veniți să vă înfățișați înaintea Mea.

„oameni", iar „fiii profeților" pentru „profeți" etc. ♦ „colibă... bordei": adăposturi temporare făcute pe câmp de agricultori și abandonate după recoltare. Unii Părinți au văzut aici o imagine a Templului, părăsit și distrus în urma „recoltării" rămășiței lui Israel, adică a celor care s-au mântuit prin Botez, începând cu cei trei mii (Fp. 2,41) și apoi cu cei cinci mii (Theodoret, *ad loc.*). ♦ „cetate împresurată": poate fi o aluzie la situația Ierusalimului în 701 î.H., când era asediat de asirieni.

1,9 „o sămânță": *cf.* Gen. 15,18. Pentru Vasile cel Mare, „sămânța" este Hristos, altfel profetul ar fi folosit pluralul (*cf. Commentarii in Isaiam prophetam*, PG 30, 159A; de acum înainte, citat *ad loc.*). ♦ În TM: „o rămășiță", ebr. *śārîdh*, păstrată pentru a da slavă lui Dumnezeu. ♦ Sodoma și Gomora rămân ca imagine tipică a cetăților păcătoase (*cf.* Gen. 18–19; Deut. 29,22; Is. 13,19; Am. 4,11; Sof. 2,9). ♦ Versetul este citat de apostolul Pavel în Rom. 9,29.

1,10-20 Cultul exterior neînsoțit de fapte de dreptate nu are nici o valoare – *cf.* 29,13-14; Am. 5,21-27.

1,11 Domnul nu așteaptă mulțimea jertfelor, ci convertirea sinceră (Ps. 50/51,19). „Jertfa" a devenit spirituală, odată cu schimbarea preoției (Evr. 7,12); este una singură, Hristos (Ef. 5,2), cu care se unesc și jertfele sfinților (2Cor. 4,10); este o singură „stropire", Botezul nașterii din nou (Tit 3,5); o singură iertare a păcatelor (Evr. 9,12-14) (Vasile cel Mare, *ad loc.*). ♦ Maxim Mărturisitorul avertizează că „toată nevoința (asceza) care nu are iubire este străină de Dumnezeu" („Cuvânt ascetic", *Filocalia*, vol. II, p. 48).

1,12 „nici să veniți": se mai poate înțelege și „nici chiar dacă veniți". ♦ „Să nu mai călcați prin curtea Mea": *litt.* „a călca curtea Mea [13] nu adăugați/continuați!" – calc frecvent după ebraică. ♦ În TM, versetul începe o frază nouă, *litt.*: „Când veniți să vă arătați în fața Mea, cine a cerut aceasta din mâinile voastre, să călcați curțile Mele?".

Cine v-a cerut acestea din mâinile voastre?
Să nu mai călcați prin curtea Mea!
13 Chiar dacă aduceți lamura făinii, e în zadar;
tămâia este urâciune pentru Mine.
Lunile voastre noi și sabatele și ziua cea mare
nu le mai sufăr.
Postul și nelucrarea
14 și lunile voastre noi și praznicele voastre
le urăște sufletul Meu;
M-am săturat de voi:
n-am să mai trec cu vederea păcatele voastre.
15 Când vă veți întinde mâinile către Mine
Îmi voi întoarce ochii de la voi;
și de veți înmulți ruga,
nu vă voi da ascultare;
căci mâinile voastre sunt pline de sânge.

1,13 „lamura făinii": cea mai curată și mai aleasă făină, numită pe alocuri și „floarea făinii". ♦ În TM, versetul este: „Nu mai adăugați ofrande zadarnice, fumul e urâciune pentru Mine; luna nouă și sabatul și convocarea [adunării]... Nu mai înghit nelegiuire și adunare [sfântă]". ♦ „Lunile voastre noi": este vorba de un cult arhaic, care prevedea adunări și jertfe la fiecare lună nouă și lună plină, adică la interval de paisprezece zile. Dar aici accentul cade pe adj. posesiv *voastre* (lunile *voastre*, jertfele *voastre*, praznicele *voastre*, sabatele *voastre*): un adevărat rechizitoriu la adresa celebrărilor ipocrite, la care nu se participă din inimă, prin care profetul arată că jertfele nu sunt primite dacă sunt aduse fără frică de Dumnezeu și în stare de păcat. Intenția rea a celui ce aduce jertfa, spune Ioan Gură de Aur, o schimbă în urâciune (βδέλυγμα), iar inima bună îi dă bună mireasmă (*Omilii la Facerea*, 27.8). ♦ „După cum virtutea dreptului Noe a prefăcut fumul și mirosul de grăsime arsă în miros cu bună mireasmă, tot așa și răutatea celor ce tămâiau a prefăcut mirosul cel bun de tămâie în urâciune. Bunul Stăpân nu se uită atât la ceea ce facem, cât la ceea ce avem în mintea noastră, de acolo de unde pornesc faptele noastre; și, uitându-se la gândurile noastre lăuntrice, primește faptele noastre sau își întoarce fața. Fie de ne rugăm, fie de postim, fie de facem milostenie – că acestea sunt jertfele noastre cele duhovnicești –, fie de facem vreo altă faptă, să o facem mânați de gânduri curate, ca să primim cunună vrednică de osteneli" (Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facerea* I, PSB 21, p. 337). ♦ Origen (*Omilii la Numeri*, PSB 6, p. 198) observă cu sagacitate că, înainte de a păcătui poporul Său, Domnul se referea la poruncile pentru jertfe numindu-le „Sărbătorile Mele", iar după ce poporul a căzut în păcat nu mai zice „Sărbătorile Mele", ci „sărbătorile voastre". ♦ În TM nu apare „nelucrarea" (ἀργία = ἀεργία – α + ἔργον „lucru"), tradus de noi etimologic, pentru că se referă la mulțimea interdicțiilor de a lucra în zi de sabat; bine tradus în BB: „ținerea de la lucru".

1,14 În TM, al doilea hemistih este: „au ajuns pentru Mine povară, am obosit să o car".

16 Spălați-vă, curățiți-vă,
lepădați răutățile din sufletele voastre dinaintea ochilor Mei,
opriți-vă de la răutățile voastre,
17 învățați să faceți binele;
căutați judecata,
izbăviți-l pe cel nedreptățit,
apărați-l pe orfan
și faceți dreptate văduvei;
18 apoi veniți să ne judecăm –
zice Domnul:
chiar de-ar fi păcatele voastre ca purpura,
ca zăpada le voi albi,
iar de-ar fi precum cârmâzul,
ca lâna le voi albi.

1,16 „răutățile din sufletele voastre": TM are „răutatea faptelor voastre". ♦ „Spălați-vă": „Cum?" se întreabă Ioan Gură de Aur: „Cu lacrimi, cu suspine, cu milostenie. Cere iertare celor pe care i-ai supărat, împacă-te cu toți, curățește-ți limba ca să nu mai greșești lui Dumnezeu. Altfel, este ca și cum cineva cu mâinile mânjite cu scârnă ți-ar cuprinde picioarele, rugându-te ceva. Oare nu vei îmbrânci cu piciorul departe de tine un astfel de om, mai degrabă decât să-l asculți? Tot așa, limba celui care se roagă este «mâna» cu care cuprinde picioarele lui Dumnezeu" (*Omilii la Matei*, 51.5; ACCS, p. 15). ♦ „dinaintea ochilor Mei": pocăința nu trebuie făcută înaintea oamenilor, care judecă felurit, ci înaintea lui Dumnezeu, „care cercetează inimile și rărunchii" și care așteaptă roadele pocăinței (Ioan Gură de Aur, ACCS, p. 16). ♦ „răutățile": gr. πονηρίας; Theodoret (*ad loc.*) preferă sensul de „viclenie", „perversitate" în legătură cu „gândurile ascunse" (κεκρυμμένους λογισμούς).

1,17 „orfan": în limba română, termenul are un sens limitat doar la copiii care și-au pierdut părinții, pe când în greacă ὀρφανός se folosește și cu referire la părinții care și-au pierdut copiii; este vorba de orice om rămas singur și neajutorat, fără familie. Lipsa sau nerecunoașterea din partea tatălui însemna în societățile tradiționale, riguros patriarhale, pierderea unor drepturi și un statut social inferior, asemănător bastardului din Evul Mediu.

1,18 „să ne judecăm": gr. διελέγχομαι, „a dezbate", „a discuta/pleda (un caz)". ♦ „ca purpura": adică roșu-închis spre violet, „ca mohorâciunea" (BS). ♦ „cârmâz": vopsea roșie stacojie obținută din fructul unei plante sau dintr-o insectă; gr. κόκκινος, „stacojiu"; „fir/obiect stacojiu". ♦ „zăpada... lâna" sunt simboluri ale inocenței și ale iertării păcatelor prin jertfa Mielului; pe atunci, dacă se vopsea lâna albă, își pierdea pentru totdeauna culoarea naturală și nu se mai putea albi din nou ca la început prin mijloace „tehnice" (*cf.* Horațiu, *Carm.* 3.5: „*Neque lana medicata fuco refert colores amissos.*")

19 Şi dacă veţi vrea şi-Mi veţi da ascultare,
veţi mânca bunătăţile pământului;
20 iar dacă nu veţi vrea şi nu-Mi veţi da ascultare,
sabia vă va mânca";
căci gura Domnului a grăit acestea.

21 „Cum de-a ajuns o curvă
cetatea credincioasă a Sionului,
cea plină de judecată,
întru care se odihnea dreptatea,
iar acum... ucigaşii!
22 Argintul vostru nu este curat,
negustorii tăi amestecă vinul cu apă.
23 Căpeteniile tale sunt nesupuse,
părtaşe cu hoţii,
iubitoare de plocoane,
ahtiate după plată;
pe orfani nu-i apără
şi la pricina văduvelor nu iau aminte."
24 De aceea, acestea le zice Stăpânul, Domnul Savaot:

1,19 „dacă veţi vrea": „Depinde de voia proprie să ducem o viaţă cinstită, pe care Dumnezeu o cere de la noi, nu ceva impus de El sau de altcineva din afară, sau, cum cred unii, prin hotărârile destinului, ci decisivă rămâne hotărârea noastră proprie (libertatea voinţei), după cum mărturiseşte profetul" (Origen, *Filocalia*, PSB 7, p. 424).

1,20 „sabia": se referă la invazia asiriană; ea mai poate fi evitată dacă poporul reîncepe să asculte de Domnul (*cf.* v. 19). ♦ Pentru Tertulian, este focul aprins de cei ce fac răul cu voia lor (*cf. Apologia* I, 44).

1,21-28 Lamentaţie asupra Ierusalimului.

1,21 Spre deosebire de Osea, Ieremia şi Iezechiel, Isaia foloseşte doar aici imaginea prostituatei pentru poporul căzut în idolatrie.

1,22 „negustorii": gr. κάπηλοι îi desemnează pe negustorii mărunţi, spre deosebire de negustorii *en gros* (ἔμποροι). ♦ În TM: „Argintul tău a ajuns zgură, băutura ta, slăbită cu apă".

1,24 „voi face judecată cu duşmanii Mei": în sensul că „voi scoate paguba *de la* duşmani" (ἐκ τῶν ἐχθρῶν). ♦ Începutul versetului în TM: „De aceea – oracol al Stăpânului, *YHWH* al oştirilor, Cel Puternic al lui Israel – vai, Îmi voi răcori mânia...". „Cel puternic al lui Israel/al lui Iacob" (Gen. 49,24; Is. 49,26; 60,16; Ps. 131/132,2.5) este un nume divin arhaic; epitetul este în alte locuri aplicat războinicilor sau animalelor puternice.

„Vai celor tari din Israel!
Căci nu se va potoli mânia Mea împotriva vrăjmaşilor,
şi voi face judecată cu duşmanii Mei.
25 Îmi voi întinde mâna împotriva ta
şi te voi arde spre curăţire.
Pe răzvrătiţi îi voi nimici,
voi îndepărta de la tine pe toţi nelegiuiţii
şi pe toţi cei trufaşi îi voi umili.
26 Şi-i voi face pe judecătorii tăi ca mai înainte,
şi pe povăţuitorii tăi ca la început.
Şi după acestea te vei chema Cetatea dreptăţii,
credincioasa cetate-mamă, Sion.
27 Căci cu judecată va fi izbăvită robimea ei,
şi cu milostivire;
28 vor fi zdrobiţi nelegiuiţii cu păcătoşii laolaltă,
şi cei ce L-au părăsit pe Domnul împreună vor pieri.
29 Fiindcă se vor ruşina pentru idolii lor,

1,25 În TM versetul e mai scurt: „Îmi voi întoarce mâna asupra ta, voi curăţi precum leşia zgura ta, voi îndepărta toată tinicheaua ta". Pentru obţinerea argintului, minereul era încălzit laolaltă cu fier, în caz de eşec, se recurgea la un nou procedeu de purificare, cu un amestec de potasă şi sodă (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

1,26 „mamă": nu apare în TM, iar „Sion" face parte din versetul următor. ♦ „ca la început": *i.e.* ca pe vremea lui Moise şi Aaron, Nadab şi Abiud şi cei şaptezeci de bătrâni (Ex. 24,1). ♦ „Cetatea *dreptăţii*, *credincioasa* cetate": pentru Ieronim (ACCS, p. 22), expresia se referă la Biserica celor care au urmat lui Hristos, formată din evreii *drepţi*, la care s-au adăugat neamurile *credincioase*.

1,27 În TM: „Sionul va fi răscumpărat prin judecată, iar cei întorşi ai săi, prin dreptate". ♦ „robimea": am tradus astfel αἰχμαλωσία, termen care desemnează în greacă atât starea abstractă de captivitate (robia), cât şi mulţimea concretă a captivilor. ♦ „cu milostivire": Dumnezeu a îndulcit dreptatea prin milă. Chiar dacă i-a pedepsit pe cei păcătoşi şi apoi i-a iertat, în urma pocăinţei lor, mântuirea nu este rezultatul unei simple şi „drepte" compensaţii, ci al milei dumnezeieşti.

1,29-30 În TM, acest verset şi următorul sunt o adresare la pers. a II-a plural. ♦ „idolii": TM are un termen mai concret, „terebinţi", copaci care străjuiau altarele idoleşti. ♦ „pe care le-au poftit": TM are „pe care le-aţi ales". ♦ Profetul îşi mustră concetăţenii pentru că au adoptat ritualuri din cultele canaanene ale fertilităţii. Texte ulterioare dau mărturie despre persistenţa acestora: Ier. 2,20.23; Is. 57,5; 65,3; 66,17. ♦ „grădinile": în v. 29 este vorba de „grădina casei" (κῆπος), pe când în v. 30 avem gr. παράδεισος, din *pairi--daeza*, termen de origine persană care desemna parcurile regale, pline de pomi roditori.

pe care ei înşişi i-au voit,
şi s-au făcut de ruşine cu grădinile lor,
pe care le-au poftit.
30 Căci vor fi ca un terebint care şi-a scuturat frunzele
şi ca o livadă lipsită de apă.
31 Iar tăria lor va fi ca puzderia de câlţi
şi lucrările lor ca scânteile focului;
vor arde nelegiuiţii cu păcătoşii laolaltă
şi nu va fi cine să stingă."

2 1 Cuvântul care s-a făcut de la Domnul către Isaia, fiul lui Amos, despre Iudeea şi despre Ierusalim.

2 În zilele de pe urmă
muntele Domnului va fi la vedere
şi casa Domnului pe vârfurile munţilor

În tradiţia creştină termenul a fost asociat cu fericirea raiului. • „terebint": arbore răşinos cu fructe roşii, asemănătoare piperului, cu care este înrudit, din care se extrage terebentina. Cu aspect nobil în timpul verii, trist şi jalnic toamna, când îi cade frunza.

1,31 În TM: „Şi cel puternic va fi precum câlţii şi lucrarea lui – scânteie, şi vor arde amândoi laolaltă şi nu va fi cine să stingă".

2,1 „Cuvântul care s-a făcut de la Domnul către Isaia...": TM are „Vedenia" (*litt.* „Cuvântul/lucrul pe care l-a văzut Isaia..."). Acest verset ar putea constitui un titlu pentru ansamblul cap. 2–12. • „despre Iudeea": gr. περὶ τῆς Ιουδαίας. Schimbarea prepoziţiei κατά („împotriva") cu περι indică „tonul" profeţiei în vv. 1-4.

2,2-4 Pasajul se regăseşte aproape identic în Mich. 4,1-3, fapt care a pus probleme exegeţilor: nu există o explicaţie unanim acceptată (*cf.* nota la Mich. 4,1-5 din prezenta ediţie).

2,2 „muntele Domnului... neamurile": TM are: „muntele Casei Domnului va fi întărit peste culmile munţilor şi se va înălţa peste dealuri, şi vor curge într-acolo toate neamurile". • Pasajul manifestă o deschidere universală neaşteptată pentru această epocă; ea se va dezvolta în a doua şi a treia parte a Cărţii lui Isaia (vezi Introducerea). • „zilele de pe urmă": pentru creştini, expresia trimite la era inaugurată prin întruparea lui Hristos şi care se va încheia la a doua venire a Lui. • Sfinţii Părinţi dau acestui verset o explicaţie alegorică şi înţeleg prin „munte" Biserica (Chiril al Alexandriei, *Comm. in Isaiam*, PG 70, 68D) sau pe Hristos: „Acea stâncă a crescut şi s-a făcut un munte mare, încât a acoperit faţa întregului Pământ" (*cf.* Dan. 2,35). Se prevesteşte aici răspândirea minunată a dreptei credinţe şi nimicirea idolatriei, în timp ce „Casa Domnului" va primi cinstirea cuvenită şi se va descoperi frumuseţea Adevărului (Theodoret, *ad loc.*). • „la el": în LXX, pronumele αὐτό este de genul neutru şi se acordă cu „muntele".

și se va înălța mai presus de dealuri;
și vor veni la el toate neamurile
3 și multe neamuri vor merge și vor zice:
„Haideți, să ne suim la muntele Domnului
și la casa Dumnezeului lui Iacob;
și [El] ne va vesti calea Sa
și vom merge pe ea."
Căci din Sion va ieși lege,
și Cuvântul Domnului, din Ierusalim.
4 Și va face judecată în mijlocul neamurilor

2,3 „lege": gr. νόμος echivalează ebr. *tôrāh*, al cărui sens este mai degrabă „învățătură de viață", nu doar o listă de prescripții, ci modul în care Dumnezeu îl învață pe om să trăiască pentru a fi fericit. ♦ „Evanghelia se vestește lumii din Ierusalim (= Sion)" (Vasile cel Mare, *ad loc.*).

2,2-4 Ioan Gură de Aur angajează o polemică contra iudeilor, respingând toate interpretările care raportau profeția la întoarcerea din Babilon și la Templu, iar Theodoret (*ad loc.*) se întreabă retoric: „Cum de există interpreți ai lui Isaia care cred că acest loc se referă la întoarcerea din robia babiloniană? Care neamuri au dat năvală la Templu să se închine, după reconstrucția lui? Ce Lege s-a dat aici? Vechea Lege s-a dat în muntele Sinai, nu *în* Sion! „Clar" – zice – „este vorba de Noul Testament, Legea cea nouă, dată de Hristos prin apostoli".

2,4 „în mijlocul neamurilor": gr. ἀνὰ μέσον. În TM: „(va judeca) *între* neamuri". Este semnificativă diferența: a judeca *în mijlocul* neamurilor înseamnă a deosebi înlăuntrul fiecărui popor „oile de capre" și drept urmare [Dumnezeu] „va mustra mult popor" în urma judecării faptelor personale ale fiecăruia; a judeca *între* neamuri ar putea însemna a deosebi între popoare „drepte" și „nedrepte", între popoare asuprite (victime) și asupritoare (călăi). Apostolul Pavel accentuează că în Biserică „nu mai există grec și iudeu [...], barbar, scit, sclav, liber" (Col. 3,11) ♦ „mult popor": TM are „popoare multe". ♦ „își vor preface": gr. συγκόπτω, „a bate", „a sfărâma", „a despica" – aici e gestul fierarului care modelează un obiect metalic. ♦ La prima venire a Domnului pacea politică domnea peste lume, instituită de Imperiul Roman, care a desființat „împărțirea" regalității între diverse neamuri, ce se ridicau unul contra altuia (Theodoret, *ad loc.*). Așa va fi și la a doua venire (*cf.* Apoc. 13,7-8). ♦ „nu vor mai învăța să se războiască": atunci când popoarele vor fi stăpânite de Hristos și Îl vor avea în inimi, va domni pacea în mijlocul vrajbei omenești (*cf.* Chiril al Alexandriei, *Comm. in Isaiam*, PG 70, 73). ♦ „își vor preface săbiile în pluguri și lăncile în seceri": Nil Ascetul („Cuvânt trebuincios și folositor", *Filocalia*, vol. 1, p. 228) oferă o interpretare alegoric-spirituală: „După ce am supus toate patimile și nu ne mai tulbură dușmanii din nici o parte, bine este să plugărim spre folosul celor mulți, să ne mutăm puterile sufletești de la deprinderea războinică la plugărirea celor care sunt înfundați în faptele răutății".

şi va mustra mult popor;
şi îşi vor preface săbiile în pluguri
şi lăncile în seceri
şi nici un neam nu va mai lua sabia împotriva altui neam,
şi nu vor mai învăţa să se războiască.

5 Şi acum, casă a lui Iacob,
veniţi să umblăm în lumina Domnului!

6 Căci El Şi-a lăsat poporul,
casa lui Israel,
pentru că ţara lor s-a umplut de vrăji ca la început,
ca [ţara] Străinilor,
şi li s-au născut mulţi copii străini.
7 Căci ţara lor s-a umplut de argint şi de aur,

2,6 Pasajul care începe aici este un poem cu tentă judiciară, cuprinzând o acuzaţie şi o sentinţă din partea lui Dumnezeu. ♦ „Şi-a lăsat": gr. ἀνίημι este polisemantic, sensul de bază fiind „a trimite în sus/de la..."; de aici, „a lăsa liber", „a da drumul", „a ierta" (ca mai jos, la v. 9), dar şi „a lăsa deoparte". TM are *NTŞ*, „a neglija", „a părăsi", dar la pers. a II-a sing. În context însă, având în vedere îndemnul de la v. 5 şi conjuncţia explicativă de la începutul v. 6 – ebr. *kī*, gr. γάρ („căci") –, „părăsirea" nu are sens. Exegeţii discută deci care din texte, TM sau LXX, dă mărturie pentru forma originară. Watts, de pildă, înclină în favoarea LXX, atribuind însă verbului grecesc sensul de „apply" (?!). NETS însă traduce cu „abandon", iar Brenton, cu „forsake" („a părăsi"). Am optat pentru o echivalare la fel de echivocă precum verbul grecesc. ♦ „casa lui Israel": TM are „casa lui Iacob". Pare limpede însă că referentul este acelaşi, întregul popor ales. ♦ „vrăji": Legea interzicea amestecul şi căsătoria cu străinii (Deut. 7,1-4), cât şi apelul la oracole şi practici divinatorii (Deut. 18,10-11). ♦ „ca la început": gr. ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς echivalează ebr. *miqqedhem*, „din vechime", dar şi „de Orient" (= de practicile divinatorii ale popoarelor de la răsărit); multe traduceri în limbi moderne optează pentru acest al doilea sens. ♦ „Străinilor": TM „filisteni". ♦ „li s-au născut mulţi copii străini": TM are „au dat mâna (*i.e.* s-au împrietenit) cu mulţi fii străini (*nokhᵉrīm*)".

2,7-8 Aluzie la prosperitatea din Israel sub Ieroboam al II-lea şi din Iuda sub Ozia, regele contemporan cu acesta. ♦ „Vistieriile", „caii", „carele [de luptă]" sunt simboluri ale puterii lumeşti în care Israel nu are voie să-şi pună speranţa. Bogăţia sau „mamona" (*lucrum punice mammon dicitur*, *cf.* Augustin, *De serm. Dom. in monte* 1,II,CXIV) tinde să-l degradeze pe om (vezi bogăţia excesivă a lui Solomon şi consecinţele ei, *cf.* 1Rg. 10,19-29; 11,4-10). La fel şi forţa militară agresivă nu poate constitui un temei de siguranţă, căci biruinţa îi aparţine Domnului: „Căci nu prin sabia lor au cucerit ţara şi

și nu se puteau număra vistieriile lor;
și s-a umplut țara de cai,
și carele lor [de luptă] nu se puteau număra.
8 Și s-a umplut țara de urâciuni,
lucrările mâinilor lor,
și s-au închinat celor făcute de degetele lor;
9 s-a încovoiat omul,
a fost umilit bărbatul,
și nu-i voi mai ierta.
10 Și acum intrați în stânci,
și ascundeți-vă în pământ
de frica Domnului
și de slava tăriei Lui,
când se va ridica să zdrobească pământul.
11 Căci ochii Domnului sunt înălțați,
iar omul este umil:
înălțarea oamenilor va fi umilită
și numai Domnul se va înălța în ziua aceea.
12 Căci ziua Domnului Savaot

---

nu brațul lor i-a mântuit, ci dreapta Ta și brațul Tău și strălucirea feței Tale, că ai binevoit întru ei. [...] Căci nu în arcul meu îmi pun nădejdea și sabia mea nu mă va mântui" (Ps. 43,3-6). Acesta este un motiv major al teologiei Vechiului Testament; mândria și ambiția sunt cele mai devastatoare păcate ale omenirii.

2,9 „nu-i voi mai ierta": TM are, consecvent cu v. 6, „nu-i vei mai ierta". ♦ Acest pasaj arată limpede, spune Theodoret, că idolii nu sunt decât elementul material și vizibil prin care se aduce închinare demonilor; omul, „regele" creației, s-a supus tiraniei demonice (*ad loc.*). ♦ Mult mai „modern" este comentariul lui Origen despre idoli: „Oamenii își fac zei lor înșiși nu numai din chipuri cioplite, ci îi veți afla făcându-și zei din propriile închipuiri; sunt oameni care își pot imagina un alt dumnezeu și creator al lumii, fără a fi prezent Duhul Sfânt. Sunt încredințat că acest lucru se întâmplă la greci, care își fac păreri așa-zis filozofice, și la eretici, cei dintâi făcători de opinii" (*Omilii la Ieremia* 16, 9,1; ACCS, p. 29).

2,10 „de frica": *litt.* „de fața fricii" – calc după ebraică. ♦ „de slava tăriei Lui": TM are „de strălucirea măreției Lui". ♦ „când se va ridica să zdrobească pământul": nu apare în TM. În LXX, versetul pare acomodat după v. 19. ♦ Theodoret crede că aici se prorocește războiul purtat de Roma cu evreii (*ad loc.*; *cf.* Flavius Iosephus, *Războiul iudaic* III, 8,340).

2,11 Primul hemistih în TM: „Ochii trufiei omului vor fi coborâți".

[va veni] peste tot cel cutezător şi trufaş,
şi peste tot cel înălţat şi semeţ,
şi vor fi umiliţi,
13 şi peste tot cedrul din Liban, înalt şi semeţ,
şi peste tot stejarul din Basan,
14 şi peste tot muntele,
şi peste tot dealul înalt,
15 şi peste tot turnul înalt,
şi peste tot zidul înalt,
16 şi peste orice corabie a mării,
şi peste orice privelişte frumoasă a corăbiilor.
17 Tot omul va fi umilit,
şi înălţimea oamenilor va cădea;
numai Domnul se va înălţa în ziua aceea.

2,12 „cutezător": ὑβριστής este cel ce săvârşeşte ὕβρις, termen greu de tradus. În greaca clasică, mai ales în tragedie, înseamnă „lipsă de măsură", „exces" şi, cel mai grav, „înfruntare a zeilor"; într-un cuvânt, este spiritul „titanic" prezent din Antichitate (vezi destinul lui Prometeu). Vasile cel Mare (*ad loc.*) atribuie diavolului această lipsă de măsură din care se naşte trufia (ὕβρις *origo esse superbiae atque principium*). Aceasta se vădeşte prin dispreţuirea şi contestarea oricărei Legi, divine sau omeneşti, şi a autorităţii de orice fel, prin neruşinare faţă de oameni şi nesocotire a datinilor strămoşeşti (Chiril al Alexandriei, *Comm. in Isaiam*, PG 70, 87A).

2,13-16 În sens figurat, prin „stejar" se înţelege, aici, fapta de ruşine, căci fructul lui este bun doar pentru porci (*porcino esui idoneum* – Vasile cel Mare, *ad loc.*). Prin „cedru" se înţelege omul lipsit de pietate, mândru de puterea lui, plin de slavă deşartă, „slava împărăţiilor lumii acesteia" (*cf.* Mt. 4,8; Ps. 36,35-36), iar „corăbiile" îi simbolizează pe cei cu inteligenţă ageră (Theodoret, *ad loc.*). ♦ „înalt şi semeţ": „înălţimea" este un atribut ale dumnezeirii, iar „semeţia" este păcatul constant al omului, care îşi atribuie însuşirile zeului. „Muntele", „dealul", „turnul", „zidul" erau simboluri ale mândriei şi ale puterii în Canaan (*cf.* WBC, 36). ♦ „Liban": numele regiunii provine din rădăcina *LBN*, „alb", datorită rocii de calcar de pe culmile Munţilor Libanului, dar şi zăpezii, care le acoperă crestele timp de 5-6 luni pe an. ♦ „Basan": ebr. *Bāşān*, ţinut situat la est de Iordan şi la nord de Galaad. ♦ „corabie a mării": TM are „corabie de Tarşiş". Erau corăbii puternice, construite pentru a străbate distanţe lungi, cum erau cele feniciene, care străbăteau Mediterana până la Tartesos (Spania) – vezi şi Is. 23,1; Iez. 27,25; Iona 1,3; Ps. 47/48,11. ♦ „privelişte frumoasă a corăbiilor": *litt.* „privelişte a corăbiilor frumuseţii".

2,17 În TM este aproape identic cu v. 11.

18 Iar ei își vor ascunde toate făcăturile mâinilor lor
19 ducându-le în peșteri
și în crăpăturile stâncilor
și în găurile pământului
de frica Domnului,
și de slava puterii Lui,
când se va ridica să zdrobească pământul.

20 Căci în ziua aceea va lepăda omul urâciunile lui de argint și de aur, pe
care le-au făcut ca să se închine, [le va lepăda] deșertăciunilor și liliecilor,
21 ca să intre în găurile stâncii tari
și în crăpăturile stâncilor,
de frica Domnului,
și de slava tăriei Lui,
când se va ridica să zdrobească pământul.

3 1 Iată că Stăpânul, Domnul Savaot,

2,18 „făcăturile": gr. χειροποίητα, „(lucruri) făcute de mână" – aluzie clară la idoli. ♦ În TM, versetul este: „Zădărniciile/idolii vor dispărea laolaltă".

2,19 „ducându-le": TM are „intrați".

2,20 „[le va lepăda] deșertăciunilor": ed. Rahlfs pune între virgule secvența „pe care le-au făcut ca să se închine", deci „deșertăciunile și liliecii" depind de „va lepăda". Brenton și NETS traduc însă (presupunând altă punctuație): „le-au făcut ca să se închine deșertăciunilor și liliecilor". TM are: „cârtițelor". ♦ Vasile cel Mare (*ad loc.*) face o paralelă între natura și comportamentul liliecilor și acțiunea demonilor, vrăjmași ai luminii; liliacul trăiește ascuns în peșteri și cotloane, la întuneric, ferindu-se de lumină. La fel, demonii și cei supuși lor conspiră totdeauna în taină împotriva lui Dumnezeu și a omului.

2,21 „ca să intre": TM are „ei vor intra".

2,22 În versiunea antiohiană a lui Lucianus mai există un verset, care s-ar traduce aproximativ: „Lăsați-l așadar la o parte pe om, a cărui suflare este în nările lui, pentru că drept ce s-a socotit el?". În ediția Rahlfs, versetul este menționat în aparatul critic.

3,1-15 Textul pare a se referi la începutul domniei lui Ahaz, către 735 î.H. Regele era foarte tânăr, iar asupra țării plana primejdia invaziei asiriene (*cf.* 4Rg. 15,37–16,2).

3,1-4 Theodoret îl citează aici pe istoricul Flavius Iosephus: „Când împărații romani au făcut război împotriva evreilor, aceștia nu aveau nici regi, nici generali capabili să organizeze armata, nici sfetnici înțelepți. Aveau numai organizatori de revolte, oameni nelegiuiți și pătați de crime". Pe aceștia profetul îi numește „tinerei" și îi supranumește „batjocoritori" pentru că ei își găsesc plăcerea în răzvrătiri și își bat joc de supușii lor. Pe de altă parte, expresia „le voi pune căpetenii" lasă să se creadă că ar fi acțiunea directă a lui Dumnezeu. Or, este evident că nu Dumnezeu i-a ales personal în funcții, ci „i-a lăsat în pofta inimii lor, fără să-i împiedice" (*ad loc.*).

va lua din Iudeea şi din Ierusalim
pe cel tare şi pe cea tare,
tăria pâinii şi tăria apei,
2 pe uriaş, şi pe cel tare, şi pe omul războinic,
şi pe judecător, şi pe profet,
şi pe ghicitor, şi pe bătrân,
3 pe căpetenia peste cincizeci,
şi pe sfetnicul minunat,
pe meşterul iscusit
şi pe ascultătorul luminat.
4 Şi le voi pune căpetenii nişte tinerei,
şi batjocoritorii îi vor stăpâni.
5 Şi [în] popor se vor arunca unul asupra altuia,
fiecare asupra aproapelui său;
ţâncul va lovi în bătrân
şi mişelul în cel vrednic de cinste.
6 Că omul se va agăţa de fratele său
ori de rudenia tatălui său, zicând:
„Ai un veşmânt, fii dar cârmuitorul nostru,

3,1 „pe cel tare şi pe cea tare”: TM are două cuvinte din aceeaşi rădăcină, al doilea cu formă de feminin, *maşᵉʿēn ū-maşᵉʿēnāh*, „sprijin şi toiag”, care are şi sens de „sprijin alimentar, provizii”, în special de pâine şi apă. ♦ „tăria”: echivalează ebr. *maşᵉʿēn*, „sprijin”.

3,2 „uriaş”: TM are „viteaz”. ♦ „ghicitor”: gr. στοχαστήν. După Ioan Gură de Aur este vorba de omul dăruit cu înţelepciune, capabil să aproximeze evenimentele viitoare datorită experienţei de viaţă. Bine redat acest sens în Biblia de la 1688: „chipzuitoriu”. Dar este mare diferenţa între cel care „ştie” în virtutea puterii lui naturale şi profet, care „cunoaşte” prin harul dumnezeiesc. Vezi înţelepciunea lui Solomon în judecarea „cazului” celor două prostituate (3Rg. 3,16-28) în comparaţie cu „vederea în duh” a lui Elisei prin care acesta din urmă a descoperit „furtul” lui Gehazi (4Rg. 5,19-27). ♦ „bătrân”: este vorba de „bătrânii poporului”, instituţie tribală menţinută şi în timpul monarhiei (*cf.* 3Rg. 21,8; Deut. 25,5-10).

3,3 „sfetnicul minunat”: TM are „cinstita faţă (= omul de vază) şi sfetnicul”. ♦ „ascultătorul luminat (gr. συνετός, *litt.* care înţelege)”: TM are „cel care înţelege farmecele”.

3,4 „batjocoritorii”: TM are „toanele/capriciile”.

3,5 „unul asupra altuia, fiecare...”: *litt.* „om asupra omului şi om...” – semitism.

3,6 „ori de rudenia tatălui său”: TM are „casa tatălui său”. ♦ „veşmânt”: este vorba de mantia largă ce se purta peste cămaşă; în vremuri de sărăcie extremă putea să pară un semn de bunăstare. ♦ „hrana mea”: TM are „aceste dărâmături (de care te împiedici)”.

și hrana mea sub [mâna] ta să fie."
7 Iar [acela], răspunzând, va zice în ziua aceea:
„Nu voi fi cârmuitorul tău;
că nu se află în casa mea nici pâine, nici veșmânt.
Nu voi fi cârmuitorul acestui popor."
8 Căci a fost părăsit Ierusalimul
și Iudeea a căzut,
și limbile lor cu fărădelege,
nesupuse față de cele ale Domnului;
pentru că acum a fost umilită slava lor
9 și rușinea feței lor li s-a ridicat împotrivă,
iar păcatul lor, ca al celor din Sodoma,
și l-au strigat în gura mare,
și l-au dat pe față.
Vai de sufletul lor,
că rău sfat s-au sfătuit împotriva lor înșiși,
10 zicând „Să-l legăm pe cel drept, că ne este de nesuferit."
Acum vor mânca din roadele faptelor lor.
11 Vai celui nelegiuit!
Rele vor veni asupra lui după faptele mâinilor lui.
12 Poporul meu, perceptorii voștri vă jupoaie

3,7 „cârmuitorul tău": TM are „vindecător" (*litt.* „cel care pansează"). ♦ „Nu voi fi cârmuitorul acestui popor": TM are „Nu mă veți pune cârmuitor al poporului".

3,8 „a fost părăsit": TM are „s-a poticnit". ♦ „slava": *i.e.* mărirea, bunul nume, prestigiul lor a fost umilit de modul de viață păcătos, chiar înainte de a veni pedeapsa lui Dumnezeu. ♦ În TM, al doilea hemistih este *litt.*: „limbile lor și făptuirile lor stârnesc ochii slavei Lui".

3,9 „l-au strigat în gura mare": gr. ἀναγγέλλω, „a vesti/proclama", „a mărturisi".

3,10 Theodoret (*ad loc.*) tâlcuiește acest verset în relație cu Evanghelia după Ioan (9,50): „Ne este mai de folos să moară un om pentru popor decât să piară tot neamul". ♦ În TM, versetul este o maximă sapiențială în antiteză cu cea de la v. 11: „Spuneți: celor drepți le merge bine (*litt.* celui drept îi merge bine), căci vor mânca rodul faptelor lor".

3,12 „perceptorii": gr. πράκτορες sunt „executorii" unor sentințe judecătorești, sau cei ce încasează impozitele, *cf.* Lc. 12,58. ♦ „vă jupoaie": gr. καλαμάω (de la κάλαμος, „trestie", „nuia") poate însemna aici „a spicui", „a lua tot ce rămâne". ♦ „hrăpăreții": gr. ἀπαιτοῦντες, *litt.* „cei care cer (plătirea birurilor/datoriilor)", „recuperatorii". ♦ „vă fericesc": „Cine îl consolează pe păcătos cu cuvinte lingușitoare nu face decât să-i ofere mijloacele de a păcătui; nu-l împiedică de la păcat, ci îi încurajează păcatul. Dar cine îl

și hrăpăreții vă stăpânesc;
poporul meu, cei care vă fericesc vă rătăcesc
și cărarea picioarelor voastre o încurcă.

13 Dar acum Domnul va sta la judecată
și-l va aduce la judecată pe poporul Său;
14 Însuși Domnul va veni să se judece
cu bătrânii poporului și cu căpeteniile lui:
„De ce ați dat foc viei Mele
și prada răpită de la sărac este în casele voastre?
15 De ce năpăstuiți voi poporul Meu
și obrazul celor sărmani îl rușinați?"

16 Acestea le zice Domnul:
„Fiindcă fiicele Sionului s-au semețit
și au umblat cu nasul pe sus,

---

mustră și, în același timp, îl îndrumă cu sfaturi hotărâte, acela își îndeamnă semenul la mântuire", spune Ciprian al Cartaginei (ACCS, p. 32); iar Ioan Scărarul este mai drastic: „Lingușitorul este slujitorul dracilor, călăuza mândriei, nimicitorul străpungerii inimii, pierzătorul bunătăților, cel ce abate pe alții de la calea cea dreaptă. Să ne ferim de a ne ferici unii pe alții în față" (*Filocalia*, vol. IX, p. 270). ♦ În TM, prima parte a acestui verset diferă: „Poporul meu este asuprit de niște copii, și femei îl cârmuiesc!"

3,13 „îl va aduce la judecată pe poporul Său": TM are: „stă în picioare ca să judece popoarele".

3,14 „ați dat foc": echivalează un verb ebraic care înseamnă *litt.* „a mistui", de unde „a mânca", „a paște", dar și „a arde". ♦ „Via" este o metaforă biblică frecventă pentru poporul lui Dumnezeu (*cf.* Is. 5; 27,2-5; Os. 10,1; Ier. 2,21; 12,10; Iez. 17,6; Ps. 79/80,9--17; Mt. 20,1; 21,33; In. 15).

3,15 Alte manuscrise septuagintale adaugă: „zice Domnul oștirilor", ca în TM.

3,16-24 Oracol împotriva luxului ostentativ, insultător față de cei sărmani; termenii fac aluzie însă și la unele practici magice.

3,16 „cu nasul pe sus": *litt.* „cu ceafa înălțată, țeapănă", cu capul dat pe spate și privire semeață, *cf.* expresia „a umbla cu gâtul țeapăn [de mândrie]", atitudine opusă smereniei sfinților, așa cum vedem din icoane – cu capul înclinat, cu privirea spre pământ. Este vorba de femeia care nu acceptă jugul smereniei și al cumpătării (Vasile cel Mare, *ad loc.*). ♦ „cu priviri nerușinate": gr. ἐν νεύμασιν ὀφθαλμῶν, *litt.* „trăgând ocheade", „făcând semn cu ochiul". ♦ „și dănțuiesc din picioare": gr. ἅμα παίζουσαι, cu sensul de mers artificial, legănat, cu sugestii erotice, menit să atragă atenția. TM are „își scutură inelele de la picioare".

cu priviri neruşinate,
şi când umblă îşi târăsc poalele
şi dănţuiesc din picioare,
17 Dumnezeu le va umili
pe fiicele de frunte ale Sionului,
Domnul le va da pe faţă
18 în ziua aceea.
Domnul va lua şi slava veşmintelor lor, şi podoabele lor, şi cosiţele, şi
ciucurii, şi luniţele,
19 şi salbele, şi podoaba feţei lor,
20 şi găteala slăvitei mân-
dreţi, şi brăţările, şi verigile, şi împletitura, şi verigile de pe [mâna] dreaptă,
şi inelele, şi cerceii,
21 şi straiele cu margini de porfiră, şi cele cu porfiră la
mijloc,
22 şi hainele de casă, şi ţesăturile străvezii din Laconia,
23 şi cele de
in subţire, şi cele vineţii, şi cele roşii ca focul, şi inul ţesut cu aur şi cu
[mătase] vineţie, şi vălurile subţiri.
24 Şi în loc de miresme plăcute va fi colb,

3,17 „de frunte": *litt.* „cârmuitoare". ♦ „le va da pe faţă": gr. ἀποκαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν. Traducerea noastră este eliptică pentru a reda ambiguitatea textului original. Gr. σχῆμα, „mod de a fi", dar şi „haină", „ţinută". La călugări, „schima" (mare sau mică) se referă atât la modul lor de viaţă, cât şi la ţinuta vestimentară. Aici se poate înţelege în ambele sensuri: „Le va da pe faţă ipocrizia caracterului" sau „Domnul le va da pe faţă forma [trupului]", *i.e.* „le va dezgoli ruşinea", cum crede traducătorul NETS, „*the Lord will expose their form*" (*cf. infra*, 20,4). ♦ În TM: „Stăpânul va pleşuvi creştetul fiicelor Sionului, le va dezveli fruntea".

3,18-23 Lista obiectelor de podoabă în TM este destul de diferită; cum cel puţin jumătate din termeni nu apar decât aici în VT, traducerile nu pot fi decât conjecturale. Iată, spre comparaţie, lista în RSV: „the anklets, the headbands, and the crescents; the pendants, the bracelets, and the scarfs; the headdresses, the armlets, the sashes, the perfume boxes, and the amulets; the signet rings and nose rings; the festal robes, the mantles, the cloaks, and the handbags; the garments of gauze, the linen garments, the turbans, and the veils"; iar în BJ: „l'ornement de chaînettes, les médaillons et les croissants; les pendentifs, les bracelets, les breloques; les diadèmes et les chaînettes de chevilles, les parures, les boîtes à parfums et les amulettes; les bagues et les anneaux de narines; les vêtements de fête et les manteaux, les écharpes et les bourses; les miroirs, les linges fins, les turbans et les mantilles". ♦ Vasile cel Mare (*ad loc.*) spune că fiecare suflet este „îmbrăcat" cu gândurile lui, bune sau rele, cu virtuţi sau cu păcate.

3,20 „găteala slăvitei mândreţi": NETS traduce „the collection of glorious adornment".

3,22 „hainele de casă": gr. ἐπιβλήματα ar putea însemna şi „draperiile de prin casă".

3,24 În final, TM are „arsură în locul frumuseţii": e vorba de pecetea cu fier încins care se aplica celor luaţi în robie. De altfel, tot versetul descrie aspectul acestora aşa cum apare adesea pe basoreliefurile asiriene (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

și în loc de cingătoare te vei încinge cu frânghie,
și în locul podoabei de aur de pe cap, pleșuvie vei purta,
din pricina faptelor tale;
și în loc de veșmânt cu porfiră la mijloc te vei încinge cu sac.
25 Iar fiul tău cel preafrumos, pe care îl iubești,
va fi răpus de sabie,
și vitejii voștri de sabie vor cădea.
26 Și vor fi umilite și se vor jeli sipetele voastre pentru podoabe;
și vei fi lăsată singură
și trântită la pământ.

4 1 Șapte femei se vor ține de un singur bărbat, zicând:
„Vom mânca pâinea noastră
și vom îmbrăca hainele noastre
numai să fie chemat numele tău peste noi;
îndepărtează de la noi ocara!"

2 Dar în ziua aceea Dumnezeu va străluci în sfat cu slavă pe pământ, ca să
înalțe și să slăvească ce a rămas în Israel; 3 și ce a fost lăsat în Sion și ce a
rămas în Ierusalim vor fi numiți sfinți – toți cei scriși pentru viață în
Ierusalim; 4 căci Domnul va spăla întinarea fiilor și fiicelor Sionului și va

---

3,25 În TM: „Bărbații tăi vor cădea de sabie, iar vitejii tăi, în bătălie".

3,26 „sipetele voastre pentru podoabe": TM are „porțile ei".

4,1 Se prevestește că vor muri foarte mulți bărbați în război, așa încât poligamia să fie singura soluție pentru femeile rămase singure. Deși în mod normal bărbatul trebuia să-și întrețină familia, sărăcia avea să fie atât de mare, încât femeile se angajează să se susțină singure numai pentru a avea un statut în societate.

4,2 TM are: „În ziua aceea, mlădița Domnului va fi spre strălucire și spre slavă și rodul pământului se va face măreție și veselie pentru cei din Israel care vor fi izbăviți". La un prim nivel, „mlădița" sugerează refacerea rodniciei pământului, care uneori descrie lumea mântuită (*cf.* Am. 9,13; Is. 61,11; Ps. 72,16). Imaginea se extinde la renașterea poporului, care fusese redus la o rămășiță. Termenul ajunge să se refere la însuși personajul mesianic (Is. 11,1 TM; Ier. 23,5; 40[33],15; Zah. 3,8; 6,12; Ps. 131/132,17).

4,3 „ce a fost lăsat... ce a rămas": tema „rămășiței" străbate textele profetice; de la sensul simplu de „cei scăpați din dezastru" ajunge să se refere la cei (puțini?) care împlinesc voința lui Dumnezeu și își pun toată nădejdea în El. Cu ei Domnul își va duce mai departe planul de mântuire.

4,4 „întinarea": gr. ῥύπος redă ebr. *ṣo'āh*, „excremente". ♦ „fiilor și fiicelor": TM are „fiicelor", care se referă la întreaga populație. ♦ În unele mss. ale LXX și în TM este „va

curăţi sângele din mijlocul lor cu duh de judecată şi cu duh de ardere. [5] Şi va
veni şi va fi [aşa]: tot locul de pe muntele Sionului şi toate cele din jurul lui
le va umbri un nor ziua, iar noaptea, ca un fum şi ca o lumină de foc aprins;
se va acoperi de toată slava; [6] şi va fi spre umbrire la vreme de arşiţă,
scăpare şi adăpost de asprime şi de ploaie.

5 [1] Cânta-voi acum Celui iubit
cântarea Iubitului pentru via Mea.
Iubitul [Meu] avea o vie pe un deal,
în loc mănos.
[2] Şi am pus gard de jur-împrejur şi am înfipt pari

---

purifica Ierusalimul de sânge"; Theodoret (*ad. loc.*) comentează: „se înţelege, sângele vărsat asupra lor înşişi şi asupra copiilor lor, atunci când au strigat: «Sângele Lui asupra noastră şi asupra copiilor noştri», iar prin «curăţire» profetul prezice cele ce urmau să aibă loc prin baia naşterii din nou (Botezul), şi aceasta s-a împlinit «cu duhul judecăţii şi cu duh de foc», cum spune şi fericitul Ioan Botezătorul (Mt. 3,11): «El vă va boteza cu Duhul Sfânt şi cu foc»". ♦ Origen subliniază deosebirea dintre păcate: „necurăţia" o va spăla cu duhul dreptăţii, iar „fărădelegea" cu duhul nimicirii. „Chiar dacă nu ai săvârşit vreun păcat de moarte (1In. 5,17), totuşi eşti păcătos, întinat şi ai nevoie de vindecare" (*Omilii la Ieremia*, PSB 6, pp. 363-364).

4,5-6 În TM: „Va crea Domnul pretutindeni pe muntele Sionului şi peste locurile de adunare un nor în timpul zilei şi fum şi sclipire de văpăi de foc în timpul nopţii, căci peste toată slava va fi un acoperământ, [6] şi un cort ca umbrar împotriva arşiţei ziua şi ca adăpost şi apărare de vijelie şi de ploaie".

4,6 „asprime şi ploaie": o posibilă hendiadă: „asprimea ploii".

5,1-7 „Cântarea viei". Via este în Biblie un simbol al poporului (*cf. supra*, nota 3,14). De vreme ce este şi simbolul iubirii (Cânt. 1,6-14; 2,15; 8,12), ea exprimă bine legământul lui Dumnezeu cu poporul Său (*cf.* TOB, nota *ad loc.*). Fie că la origine este un cântec de la culesul strugurilor, fie că este un cântec de iubire, devine aici o parabolă a judecăţii ce izvorăşte dintr-o iubire rănită de nerecunoştinţă.

5,1 „via Mea": TM are „via Lui". ♦ „Cel iubit": NT îl referă la Fiul cel Unul născut al lui Dumnezeu, căruia Tatăl i-a dat personal mărturie din înaltul cerului, zicând: „Acesta este Fiul Meu cel iubit" (Mt. 3,17). El este Acela, care de la început a sădit via lui Israel (Theodoret, *ad loc.*). ♦ După Vasile cel Mare (*Hexaemeron*, V), „via" reprezintă sufletele oamenilor în jurul cărora Dumnezeu îşi pune poruncile sale ca împrejmuire. Săparea viei înseamnă lepădarea de grijile lumeşti care ne împovărează inimile. ♦ „loc mănos": *litt.* „loc gras".

5,2 În TM: „El a săpat-o şi a curăţit-o de pietre, a sădit viţă de soi şi a clădit un turn în mijlocul ei şi a săpat în ea şi un teasc; aştepta să facă struguri, dar a făcut aguridă". ♦ „am înfipt pari": gr. χαρακόω înseamnă şi a face un şanţ de apărare întărit cu o palisadă din

și am sădit viță *sorech*,
și am clădit turn în mijlocul ei,
și am săpat în ea teasc;
așteptam să facă struguri,
dar a făcut [doar] mărăcini.

3 Și acum, omule din Iuda,
și voi, cei ce locuiți în Ierusalim,
faceți judecată între Mine și via Mea.
4 Ce [pot] să-i mai fac viei Mele
și [încă] nu i-am făcut?
Pentru că așteptam să facă struguri,
dar ea a făcut [doar] mărăcini.
5 Acum însă vă voi da de știre
ce-i voi face viei Mele.
Îi voi lua gardul
și va ajunge de jaf,
Îi voi dărâma zidul
și va ajunge de călcat în picioare.
6 Voi lăsa via Mea în paragină;

---

pari de lemn în jurul unei cetăți. Noi am optat pentru sensul firesc în context, „am înfipt araci (pari)". ♦ „*sorech*": este transliterarea ebr. *sorēq*, a cărui rădăcină înseamnă „roșu purpuriu". Termenul se folosește pentru vița de bună calitate; este și numele unei văi, de unde ar putea proveni soiul respectiv. ♦ „Turnul" nu era la origini decât un post de observație, un „pătuiac", un fel de colibă (ὀπωροφυλάκιον, cum o numește Theodoret) făcută pe o grămadă de pietre sau într-un copac (*ad loc.*). De fapt, avem un rezumat al plantării viței-de-vie: curățarea pământului de pietre, din care se poate face o împrejmuire, plantarea viei și arăcirea. În mijlocul viei se face un fel de adăpost pentru paznic. ♦ Chiril al Alexandriei (*Comm. in Isaiam*, PG 70, 137B-D) înțelege prin „turn" Templul, și prin „teasc", altarul de jertfă. Vasile cel Mare (*ad loc.*) recurge la interpretarea tipologică: „turnul" este Templul, „locul pentru teasc" (*pro-lenion*) este sinagoga evreilor, *proto*-tipul pentru *lenos*, „teasc", adică pentru Biserica lui Hristos, unde se prepară vinul cel de taină.

5,3 Iisus îi va pune chiar El pe „lucrători" (iudei) să judece, adresându-le, practic, aceeași întrebare (*cf.* Mt. 21,40).

5,4 „mărăcini": TM are „aguridă", ca la v. 5,2.

5,5 „îi voi dărâma zidul": reluare intensivă; până acum apărea doar un gard.

5,6 „ca pe un loc sterp": TM are „și scaieți". ♦ „norilor": după Ieronim (ACCS, p. 40), „norii" îi reprezintă pe profeți: „Domnul a poruncit să nu-și mai verse ploaia asupra lui Israel; cuvântul profetic s-a întors spre noi, creștinii".

nu va mai fi tăiată, nici săpată,
și mărăcinele o va năpădi ca pe un loc sterp;
iar norilor le voi porunci
să nu-i dea strop de ploaie.
7 Căci via Domnului Savaot
este casa lui Israel,
și omul din Iuda,
mlădiță iubită;
Mă așteptam să facă judecată,
dar a făcut nelegiuire
și în loc de dreptate,
țipăt.

8 Vai celor ce-și alipesc casă de casă
și adaugă ogor la ogor,
ca să apuce ceva de la vecin!
Oare veți locui singuri pe pământ?
9 Căci s-au auzit acestea la urechile Domnului Savaot;
de s-ar face case oricât de multe, mari și frumoase, vor ajunge un pustiu,
și nu vor fi locuitori în ele.

5,8-24 Șase amenințări introduse cu „Vai...". Un al șaptelea mesaj similar apare la 10,1-4. Se presupune că textul datează de la începutul domniei lui Ahaz.

5,8 Al doilea hemistih în TM: „până când se întind peste tot locul încât să locuiți singuri în mijlocul țării". Acapararea pământurilor celor care nu se pot apăra vine în contradicție cu voința lui Dumnezeu, care le-a dăruit și împărțit țara (*cf.* Deut. 1,8; 15,1-11; Iis. Nav. 13-21). ♦ „Oare veți locui singuri pe pământ?": Ioan Gură de Aur (*Omilii la Facerea* I, PSB 21, p. 269) comentează: „Zice unul: «Acea casă face o umbră grozavă casei mele» și inventează pretexte nenumărate pentru a intra în posesia ei, în timp ce altul pune ochii pe proprietatea unui sărac și intră în posesia ei [...]. Și lucru mai mare, mai nou, mai ciudat și fără de iertare este că mulți oameni nu-și au locuința într-un singur loc, ci vor să aibă case pretutindeni și, ca să spun așa, să aibă în toate orașele monumente ale lăcomiei lor, coloane nemuritoare ale răutății lor, nu-și dau seama că-și pun pe capetele lor păcatele săvârșite cu adunarea acelor averi, povară grea și cu anevoie de purtat". În Lev. 25,23-28 se interzice deposedarea fiilor lui Israel de moștenirea părintească; *cf.* și 3Rg. 21,3: „Dar Nabot a răspuns lui Ahab: Să mă ferească Domnul să-ți dau moștenirea părinților mei!".

5,9 În TM: „În urechile mele, *YHWH* al oștirilor [S-a jurat]: «Case multe spre nimicire vor fi, mari și frumoase, căci nu vor avea locuitori»".

10 Căci unde ară zece juguri de boi
se va face [cât să umple] o carafă,
şi cine seamănă şase artabe
va face trei măsuri.

11 Vai celor ce se scoală de dimineaţă
şi umblă după sikeră,
celor ce zăbovesc până seara;
vinul îi va aprinde.
12 Căci [îşi] beau vinul cu lăută şi harfă,
cu tâmpine şi fluiere,
iar la lucrările Domnului nu caută,
şi la lucrul mâinilor Lui nu iau aminte.
13 De aceea poporul Meu a ajuns rob,
fiindcă nu L-au cunoscut pe Domnul;
şi s-a făcut mulţime de leşuri
din pricina foamei şi a setei de apă.

5,10 „unde ară zece juguri de boi": TM are „zece iugăre de vie". ♦ „carafă": gr. κεράμιον desemnează orice vas de ceramică. TM are „un bath" (cca 40 de litri). ♦ „artabe": artaba este o măsură persană echivalentă cu o şesime de homer ebraic (1 homer = cca 450 kg). TM are „un homer". ♦ „trei măsuri": TM are „o efă" (= cca 45 kg).

5,11 „sikeră": băutură tare.

5,12 „lăută şi harfă": gr. κίθαρα... ψαλτήριον; ebr. *kinnōr* şi *nēbhel*, instrumente cu un număr variabil de coarde, asociate cel mai adesea lirei şi harpei. *Mişnah* prevede reguli destul de stricte în ceea ce priveşte instrumentele utilizate în cadrul serviciului divin. Astfel, *nebel* puteau fi între două şi şase, pe când *kinnor* trebuia sa fie minim nouă, nefiind precizat un număr maxim de instrumente admise. ♦ „tâmpine": ebr. *toph*. Cuvânt de origine probabil onomatopeică, denumeşte un tip de tamburină. În mod obişnuit la ea cântau femeile. Este descrisă ca având o ramă rotundă cu diametru variabil, pe care era întinsă o bucată de piele de berbec. ♦ „fluiere": ebr. *ḥālīl*, un instrument de suflat cu ancie (simplă sau dublă). După Talmudul de la Ierusalim însă, ar fi un termen general pentru instrumentele de suflat. Talmudul impune reguli stricte în ceea ce priveşte utilizarea acestui instrument în cadru liturgic (se folosea numai de 12 ori pe an, la date fixe, iar numărul acestor instrumente trebuia să fie obligatoriu de 12). Cu toate acestea, nu apare menţionat în VT în interiorul Templului (*cf.* şi nota 38,20). ♦ „lucrările Domnului": în Cartea lui Isaia, tema acţiunii Domnului are o mare importanţă; se subliniază că ea se desfăşoară conform unui plan unitar.

5,13 „rob": gr. αἰχμάλωτος, „prizonier de război". ♦ Al doilea hemistih în TM: „bărbaţii de vază vor pieri de foame şi mulţimea se va usca de sete".

14 Iadul şi-a lărgit pofta,
şi-a deschis gura fără oprire;
şi se vor pogorî cei slăviţi şi cei mari
şi cei bogaţi şi ciumaţii ei.
15 Omul va fi umilit, bărbatul va fi fără de cinste
şi ochii cei semeţi vor fi umiliţi.
16 Dar Domnul Savaot se va înălţa întru judecată
şi Dumnezeu Sfântul se va slăvi întru dreptate.
17 Cei jefuiţi vor paşte precum taurii
şi mieii vor mânca în locurile pustii ale celor duşi departe.
18 Vai celor care îşi trag păcatele ca şi cu o frânghie lungă,
şi ca [legate] cu cureaua de la jugul junincii, fărădelegile,
19 cei ce zic: „Degrab' să se apropie cele ce va face,
ca să [le] vedem!
Să vină sfatul Sfântului lui Israel,
ca să ştim!"
20 Vai celor care zic răului bine
şi binelui rău,
care pun întunericul drept lumină

5,14 „pofta": gr. ψυχή echivalează de obicei în LXX ebr. *nepheş*, „suflet", „viaţă", „persoană", „dorinţă", „chef/poftă", adică pofta de a devora. ♦ „cei slăviţi şi cei mari şi cei bogaţi": TM are „cei de vază şi mulţimea şi zarva". ♦ „ciumaţii ei": *i.e.* ai cetăţii Ierusalimului, cei care caută să îi contamineze şi pe alţii cu păcatele lor. TM are „cei care se veselesc".

5,16 „se va slăvi": TM are „se va arăta sfânt".

5,17 În TM: „Mieii vor paşte ca pe păşunea lor şi străinii se vor hrăni în pustietatea [unde erau] vite grase".

5,18 „frânghie lungă": TM are „funia deşertăciunii". ♦ „îşi trag păcatele": Ioan Gură de Aur (ACCS, p. 43) comentează: „Păcate vechi se împletesc cu altele noi: cutare a furat; ca să nu îl afle nimeni că a furat, caută un astrolog. Ar fi fost de ajuns comiterea furtului; iată, două păcate. Când eşti oprit de Biserică să apelezi la astrolog, îl înjuri pe preot sau pe episcop; iată, trei păcate. Când auzi «Scoateţi-l afară din Biserică!», spui: «Mă duc la secta lui Donatus»; iată, ai adăugat al patrulea păcat, şi cel mai mare".

5,19 Nelegiuiţii îşi bat joc de profeţiile referitoare la planul lui Dumnezeu, la „Sfântul lui Israel". ♦ „Aceasta e vocea celor ce nu cred în adevărul şi în puterea profeţiilor" (Theodoret, *ad loc.*).

5,20 Este vorba de pierderea reperelor, de răsturnarea valorilor. ♦ „Atunci când l-au primit pe Baraba, hoţ şi trădător, şi l-au răstignit pe Iisus, iudeii au numit binele rău, au pus întunericul drept lumină şi amarul drept dulce" (Ieronim, *ad loc.*).

și lumina drept întuneric,
care pun amarul drept dulce
și dulcele drept amar!
21 Vai celor deștepți după gândul lor
și în propriii lor ochi, știutori!
22 Vai celor tari dintre voi la băut vin
și celor viteji la amestecat sikera,
23 care dau dreptate celui netrebnic pentru plocoane
și dreptatea celui drept o răpesc!
24 De aceea, după cum este ars paiul de cărbunele înfocat
și se mistuie aprins de flacără,
rădăcina lor va fi ca pulberea
și floarea lor ca praful se va ridica;
căci n-au voit legea Domnului Savaot,
ci cuvântul Sfântului lui Israel l-au întărâtat.
25 Domnul Savaot s-a aprins de mânie împotriva poporului Său,
Și-a întins mâna asupra lor și i-a lovit;
s-au întărâtat munții
și hoiturile acelora au ajuns ca niște balegi
în mijlocul drumului.
Și cu toate acestea mânia Lui nu s-a abătut,
ci mâna Lui e încă ridicată.
26 De aceea va înălța un semn între neamurile de departe,
și va șuiera după ele de la marginea pământului

5,21 *Cf.* Prov. 26,12: „Știu un om căruia i se părea că ar fi înțelept, dar mai multă nădejde ar fi într-un nebun decât în el".

5,22 Băuturile puteau fi amestecate între ele, sau cu mirodenii, pentru a li se potența gustul.

5,23 „netrebnic": gr. ἀσεβής, „lipsit de pietate, de evlavie", lat. *impius*; redă aici ebr. *rāšā'*, „ticălos", „nelegiuit". ♦ „Îi dau dreptate" în sensul că îl achită la procese pe cel vinovat care i-a mituit.

5,24 „cuvântul": gr. τὸ λόγιον se referă la oracolul profetic. ♦ „l-au întărâtat": TM are „l-au disprețuit".

5,25-30 Mânia Domnului va stârni invazia unor străini pentru a pedepsi poporul.

5,26 „va șuiera": gr. συρίζω – imaginea unui păstor care își cheamă oile. Acest mod de a „convoca" mai apare pe parcursul cărții, tot cu conotație de amenințare (*e.g.* v. 7,18). ♦ „El spune «degrabă» din cauza grabei spre vremurile din urmă. Spune «sprintene», pentru că nu vor fi copleșiți de greutatea vechii legi" (Tertulian, ACCS, p. 46).

și iată, sprintene, vin degrabă!
27 Nu vor flămânzi, nici vor osteni,
nici vor moțăi, nici vor dormi,
nici nu-și vor dezlega cingătorile de pe coapse
și nici nu li se vor rupe curelele încălțărilor;
28 săgețile lor sunt ascuțite
și arcurile lor încordate,
copitele cailor lor se socoteau de cremene,
iar roțile carelor lor, ca un vifor.
29 Se năpustesc ca leii
și se opresc alături ca puiul de leu;
va înșfăca și va răcni ca o fiară,
și [îi] va răpi și nu va fi cine să-i scape.
30 În ziua aceea va răcni din pricina lor
ca mugetul mării înfuriate.
Și vor privi spre pământ,
și, iată, negură adâncă spre nedumerirea lor.

6 1 Și a fost [așa]: în anul în care a murit regele Ozia L-am văzut pe Domnul așezat pe un tron înalt și ridicat; și Casa [era] plină de slava Lui.

5,29 „ca leii": comparația regilor sau războinicilor cu leii este frecventă în literatura vremii; se pare, de altfel, că aceste animale se găseau încă în număr mare în valea Iordanului! ♦ „se năpustesc... se opresc alături": TM are „răgetul lor... răgetul".

5,30 TM are în plus, la final: „și lumina va fi întunecată de o ceață deasă". ♦ Versetul, care nu continuă ideea celor anterioare, sugerează o răsturnare de situație, în care invadatorii ar fi pedepsiți la rândul lor. Imaginea capătă dimensiuni cosmice, trimițând la haosul primordial.

6,1-13 Chemarea lui Isaia.

6,1 „în anul în care a murit regele Ozia": 740 î.H. Regele a avut o domnie deosebit de lungă (52 de ani), dar la un moment dat s-a îmbolnăvit de lepră și a fost nevoit să se izoleze, iar fiul său Ioatham a guvernat în locul lui (*cf.* 4Rg. 15,1-7). În 2Par. 26 se dau mai multe amănunte: la început, regele a mers pe calea cea bună, a construit mult, a dezvoltat agricultura, s-a îngrijit de armată, dar succesele militare l-au umplut de trufie: a îndrăznit să intre în partea Templului rezervată preoților, voind să aducă el însuși jertfa de tămâie. Așa explică cronistul, pe de o parte, domnia lungă a regelui și, pe de altă parte, îmbolnăvirea de lepră văzută ca o pedeapsă venită de la Dumnezeu. ♦ „Casa [era] plină de slava Lui": TM are „poala veșmântului său umplea Templul". Imaginea, în TM, este aceea a unui suveran oriental cu veșminte maiestuoase, înconjurat de curtea sa. LXX a renunțat la imaginea concretă, decodându-i sensul teologic. Termenul „Casa"

2 Şi în jurul Lui stăteau serafimi: şase aripi la unul, şase aripi la altul; cu
două îşi acopereau faţa, cu două îşi acopereau picioarele şi cu două zburau.
3 Şi strigau unul către altul, zicând:

„Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot;
plin este tot pământul de slava Lui."

4 Şi s-a ridicat pragul de sus al uşii de glasul cu care strigau, şi s-a umplut
Casa de fum. 5 Şi am zis: „O, nenorocitul de mine! Sunt străpuns [în inimă],
că om fiind şi buze necurate având, locuiesc în mijlocul unui popor cu buze
necurate; şi L-am văzut cu ochii mei pe Împăratul, pe Domnul Savaot!"
6 Atunci unul dintre serafimi a fost trimis la mine; ţinea în mână un cărbune

---

denumeşte adesea Templul; TM are aici termenul specializat pentru Templu, *hêykhāl*. ♦ Despre această teofanie măreaţă, Origen comentează: „Nu vei greşi dacă vrei să înţelegi că aceste cuvinte se referă la Hristos, nici dacă le înţelegi cu privire la Tatăl; această părere fiind plină de evlavie. Căci Mântuitorul este «scaunul înalt» al slavei şi Împărăţia Sa este deosebită, de aceea şi scaunul Lui este înalt. Apoi «Sfinţirea noastră» este Hristos, căci zice (Evr. 2,11): «Şi cel ce sfinţeşte şi cei ce sunt sfinţiţi, toţi sunt din Unul»" (*Omilii la Ieremia*, PSB 6, p. 433).

6,2 „în jurul Lui": TM are „deasupra Lui". ♦ „serafimi": ebr. *s^erāphîm* (sg. *sārāph*), fiinţe îngereşti care, împreună cu heruvimii, îl laudă neîncetat pe Dumnezeu. ♦ Ioan Gură de Aur (*Omilii la Facerea* I, PSB 21, p. 100) comentează: „«Îşi acopereau faţa» pentru că nu puteau îndura lumina de fulger a lui Dumnezeu şi stăteau înaintea Lui cu multă frică şi cu cutremur".

6,3 Cei doi serafimi descrişi de Isaia sunt, după părerea lui Origen, Fiul lui Dumnezeu şi Duhul Sfânt (*De Princ.* 1.3). Ieronim însă crede că este o nelegiuire să considerăm că cei doi serafimi sunt Fiul lui Dumnezeu şi Duhul Sfânt. Alţi comentatori latini înţeleg prin cei doi serafimi un simbol al VT şi al NT, iar cântarea serafimilor dezvăluie Taina Sfintei Treimi.

6,4 „s-a ridicat pragul de sus al uşii": TM are „se zguduiau stâlpii porţii".

6,5 „străpuns [în inimă]": *cf.* Fp. 2,37. TM are „pierdut". ♦ Despre semnificaţia lui „a fi străpuns" (gr. κατανύσσομαι): „Smerita cugetare, pătrunzând în adâncurile sufletului şi căzând ca o piatră grea într-însul, îl apasă şi îl frânge cu atâta putere, încât îi stoarce toată tăria într-un şuvoi nestăvilit de lacrimi; iar mintea o curăţă de toată întinarea gândurilor, făcând-o să ajungă la vederea lui Dumnezeu" (Nichita Stithatul, *Filocalia*, vol. VI, p. 236).

6,6 „a fost trimis": TM are „a zburat". ♦ „un cărbune": Ioan Damaschin (*Credinţa Ortodoxă* 4.13) îi interpretează astfel simbolistica euharistică: „Cărbunele nu e lemn simplu, ci lemn împreunat cu foc; în acelaşi chip, pâinea euharistică nu este numai pâine, ci pâine împreunată cu dumnezeire. Dar un trup unit cu dumnezeirea nu este o singură natură, ci are o natură care aparţine trupului şi o alta care aparţine dumnezeirii unite cu el, ceea ce înseamnă că într-o singură entitate sunt două firi".

[aprins], pe care îl luase cu cleştele de pe altar. [7] El mi-a atins gura şi a zis:
„Iată, acesta s-a atins de buzele tale şi va şterge fărădelegile tale şi păcatele
tale le va curăţi." [8] Atunci am auzit glasul Domnului, zicând: „Pe cine să
trimit? Cine se va duce la acest popor?" Şi am zis: „Iată-mă, trimite-mă pe
mine!"
[9] Şi a zis: „Du-te şi spune-i acestui popor:
«De auzit veţi auzi, dar nu veţi înţelege;
şi de privit veţi privi, dar nu veţi vedea.»
[10] Căci s-a îngrăşat inima acestui popor,
şi cu urechile lor au auzit greu,
şi ochii şi i-au închis,
ca nu cumva să vadă cu ochii
şi să audă cu urechile
şi cu inima să înţeleagă,
şi să se întoarcă – i-aş vindeca."
[11] Şi am zis: „Până când, Doamne?"
Şi El a zis: „Până când cetăţile se vor pustii
fiindcă nu vor mai fi locuite,
şi casele, fiindcă nu vor mai fi oameni,
şi ţara va rămâne pustie.
[12] Şi după acestea, Dumnezeu îi va îndepărta pe oameni,

6,7 „va şterge... va curăţi": „Nu spune «Eu voi şterge», ci acel foc de pe altarul lui Dumnezeu, care este harul Duhului..." (Ambrozie, *Despre Duhul Sfânt*, p. 75). Acest stih se păstrează în rugăciunea de la împărtăşanie din Liturghia bizantină.

6,8 „Cine se va duce la acest popor?": TM are: „Cine va merge pentru noi?". ♦ „Iată-mă": *litt.* „Iată, sunt eu".

6,9 „acestui popor": de obicei Dumnezeu spune „poporului Meu" – dar acum, expresia indică detaşarea Lui de poporul păcătos; *cf. infra*, v. 10,6. La v. 40,1, la începutul „Cărţii mângâierii", îi spune iarăşi „poporul Meu".

6,9 „De auzit veţi auzi... de privit veţi privi": *litt.* „Cu auzul veţi auzi... privind veţi privi" – semitisme cu valoare intensivă.

6,10 TM are *litt.* „Îngraşă inima poporului acestuia, urechile lor îngreunează-le, încleiază-le ochii...". Traducătorii LXX au oferit interpretarea teologică a expresiei ebraice. ♦ Textul apare citat chiar de Iisus (Mt. 13,14-15), denunţând îndărătnicia celor care refuză să-L recunoască şi să-L urmeze pe Fiul lui Dumnezeu.

6,12 „iar cei rămaşi se vor înmulţi în ţară": TM are „şi va fi multă pustiire în mijlocul ţării". ♦ „îi va îndepărta": gr. μακρύνω, „a prelungi", dar şi „a alunga". Ioan Gură de Aur ia în considerare ambele sensuri: Isaia prevesteşte, pe de o parte, captivitatea a zece

iar cei rămaşi se vor înmulţi în ţară.
13 Şi în ea [mai] rămâne o zecime,
şi din nou va fi de pradă,
ca terebintul şi ca ghinda când cade din teaca ei.

7 1 Şi a fost aşa: în zilele lui Achaz al lui Ioatham, fiul lui Ozias, regele lui
Iuda, Raasson, regele Aramului, şi Phakee, fiul lui Romelias, regele lui
Israel, s-au suit cu război asupra Ierusalimului; dar n-au putut să-l impre-
soare. 2 Şi i s-a dat de veste casei lui David: „Aram a făcut o înţelegere cu
Efraim." Atunci s-a tulburat sufletul [rege]lui şi sufletul poporului său cum
se clatină un copac [bătut] de vânt în pădure.
3 Şi Domnul a zis către Isaia: „Ieşi înaintea lui Achaz, tu şi Iasub-cel-
-Rămas, fiul tău, la iazul de pe drumul de sus al ţarinii înălbitorului. 4 Şi să-i

---

din cele douăsprezece triburi ale lui Israel, care vor fi „alungate" din ţinuturile lor şi, pe de altă parte, „îndelungarea în zile" (după expresia Bibliei de la 1688), adică „prelungirea" şi creşterea celorlalte două triburi (Iuda şi Veniamin) rămase acasă. Dar verbul „a prelungi" poate avea şi un alt înţeles: Dumnezeu Se va îndura de supravieţuitorii captivităţii şi va face ca ei să aibă o viaţă mai lungă („zile îndelungate"), spre a se înmulţi şi a se reface dintr-o „rămăşiţă" un popor întreg.

6,13 „va fi de pradă": TM are „va fi pentru ardere". ♦ „ca terebintul... teaca ei": TM are: „ca terebintul şi ca stejarul când sunt tăiaţi de rămâne doar trunchiul". ♦ La final, câteva mss. greceşti au în plus secvenţa: „sămânţă sfântă trunchiul ei!", ca în TM; ed. Rahlfs o reţine infrapaginal.

7,1-9 Prima intervenţie a profetului Isaia.

7,1 „Raasson": ebr. *R^{e}ṣīn*, rege al Aramului (= Siriei), a cărei capitală este Damascul. ♦ „Phakee, fiul lui Romelias": ebr. *Peqaḥ* (regele Samariei în perioada 737?-732 î.H.), fiul lui *R^{e}mal^{e}yāhū*. ♦ „s-au suit cu război": regele Damascului s-a aliat cu regele Samariei formând bazele unei coaliţii antiasiriene, în care au vrut să-l atragă şi pe regele Ierusalimului. La refuzul acestuia, ei au atacat regatul lui Iuda, voind să-l înlocuiască pe rege cu un personaj care să le fie favorabil. Acest război este cunoscut ca „războiul siro-efraimit"; rezultatul a fost că Achaz, în ciuda prevestirilor lui Isaia, a făcut o greşeală politică fatală, chemându-i pe asirieni în ajutor. ♦ „să-l impresoare": TM are „să-l atace". În 4Rg. 16,5 se spune că au asediat oraşul, dar nu au putut să angajeze lupta.

7,2 „sufletul": TM are „inima"; la fel şi în versetele următoare; echivalare neobişnuită – de obicei gr. ψυχή traduce ebr. *nepheş*, „suflu de viaţă", „suflet", „persoană".

7,3 „Iasub-cel-Rămas": LXX traduce parţial numele simbolic al fiului lui Isaia – *Ş^{e}'ār-Yāşūbh*, „O rămăşiţă se va întoarce". ♦ „la iazul de pe drumul de sus": în TM, „la capătul canalului iazului de sus, pe drumul care duce...". Acest rezervor de sus era punctul de plecare al unui canal care iriga grădinile regale, în afara zidurilor. Pentru a-i împiedica pe eventualii asediatori să-l controleze, Achaz îi face o derivaţie spre

spui «Ia seama să fii liniştit şi nu te teme, nici sufletul să nu-ţi slăbească din
pricina ăstor doi tăciuni de lemn care fumegă, fiindcă atunci când va veni
urgia mâniei Mele, iarăşi voi vindeca. 5 Cât despre fiul lui Aram şi fiul lui
Romelias: fiindcă au ţinut sfat viclean asupra ta zicând 6 'Să ne suim în
Iudeea şi, vorbind cu ei, să-i întoarcem de partea noastră; şi să le punem
rege pe fiul lui Tabeel', 7 aşa grăieşte Domnul Savaot:
Nu va rămâne sfatul acesta,
nici nu va fi.
8 Ci capul lui Aram [este] Damascul,
dar după şaizeci şi cinci de ani regatul lui Efraim nu va mai fi un popor;

---

rezervorul de jos (vezi v. 22,9). „Ţarina înălbitorului" va fi fost în legătură cu „izvorul înălbitorului" din 3Rg. 1,9, actualmente „puţul lui Iov", la confluenţa dintre valea Gheenei şi pârâul Kedron. Drumul care ducea acolo mergea, probabil, cel puţin în parte, de-a lungul canalului (*cf.* v. 36,2; 4Rg. 18,17). În această direcţie (spre sud-estul oraşului) va fi mers Isaia spre a se întâlni cu Achaz la extremitatea canalului, probabil chiar în locul în care acesta dădea dispoziţii pentru lucrările de derivaţie: tocmai când regele se pregăteşte de asediu, profetul îl îndeamnă la linişte şi încredere în Dumnezeu (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

7,4 „atunci când va veni urgia... voi vindeca": TM are „la aprinderea mâniei (*litt.* nărilor) lui *R^{e}ṣīn* şi a lui *'Arām* şi a fiului lui *R^{e}mal^{e}yāhū*"; „voi vindeca" ar presupune un ebr. *'RP'*-, lectură eronată a numelui lui Efraim – ebr. *'PRYM* (*cf.* LEH, *s.u.* ἰάομαι). De altfel, s-ar putea ca această înşiruire de nume proprii din TM să fie o precizare ulterioară.

7,5 „fiul lui Aram şi fiul lui Romelias": personajele în TM sunt *'Arām* (= Siria), *'Eph^{e}rayīm* (nume folosit uneori pentru a desemna Regatul de Nord) şi fiul lui *R^{e}mal^{e}yāhū* (= regele *Peqaḥ*).

7,6 „vorbind cu ei": TM are „să-i speriem şi să-i deschidem spre noi". ♦ „Tabeel": în ebraică ar însemna „Bun este Dumnezeu"; numele în TM este însă *Tabh^{e}'al*, „Bun de nimic", probabil o poreclă dispreţuitoare; personaj de origine necunoscută – sirian, evreu sau chiar pers, pe al cărui fiu coaliţia siro-efraimită a vrut să-l impună pe tronul Iudeii pentru a-i sprijini în politica antiasiriană.

7,8 După „Damascul", TM are în plus: „capul Damascului este Reţin". ♦ „şaizeci şi cinci de ani": de vreme ce profeţia ar data din 735 î.H., cifra ar trimite la anul 670 î.H., sfârşitul domniei regelui Asarhaddon al Asiriei. În 2Ezr. 4,2 se relatează că unii dintre străinii aduşi pentru a popula Samaria afirmau că au fost deportaţi acolo din vremea lui Asarhaddon. Este, poate, ultimul dintre schimburile de populaţie din care avea să rezulte caracterul compozit al populaţiei samaritene. ♦ „regatul lui Efraim nu va mai fi un popor": se mai poate traduce „Domnia lui Efraim va înceta din popor", cum am zice astăzi „va fi desfiinţat ca stat", prin cucerirea de către asirieni şi transferul de populaţie.

9 capul lui Efraim [este] Somoron,
și capul Somoronei, fiul lui Romelias.
Și dacă nu veți crede,
nici nu veți înțelege.»"

10 Și Domnul a grăit mai departe către Achaz, zicând:
11 „Cere pentru tine un semn de la Domnul Dumnezeul tău, în adânc sau în
înalt."
12 Și Achaz a zis: „Nu voi cere, și nici nu Îl voi ispiti pe Domnul."
13 Atunci [Isaia] a zis: „Ascultă, casă a lui David! Oare nu vă ajunge să vă
luptați cu oamenii? Cum dar vă luptați cu Domnul? 14 De aceea însuși
Domnul vă va da un semn:

7,9 „Somoron": Samaria, capitala lui Efraim. ♦ „nu veți înțelege": TM are „nu veți fi întăriți". ♦ „dacă nu veți crede": Vasile cel Mare (ACCS, p. 60) comentează: trebuie să credem în Scripturi și să ne ostenim spre înțelegerea a ceea ce este scris în ele – mai întâi să credem cu credință simplă că Scripturile sunt „de Dumnezeu inspirate și de folos" și apoi să cercetăm, cu râvnă și cu întrebare, sensul lor. *Cf.* Gen. 15,6; Mt. 14,31; Mc. 11,24; 17,20.

7,10-17 A doua intervenție a profetului Isaia.

7,11 „în adânc": TM are „în adânc, în *ș*^{e}*'ol*".

7,12 „nu Îl voi ispiti": Ioan Gură de Aur comentează: „A nu crede decât văzând minuni înseamnă necredință și ispitire a lui Dumnezeu, dar a refuza un semn oferit de Dumnezeu slăbiciunii noastre este răzvrătire". După Ieronim (ACCS, p. 60), expresia ebraică este ambiguă și se poate traduce „nu Îl voi proslăvi pe Domnul", pentru că nefericitul rege știa că, dacă ar fi cerut un semn, l-ar fi primit și Domnul ar fi fost proslăvit. Dar fiind un închinător la idoli, care ridica altare pe toate ulițele, în păduri și pe munți, nu voia să ceară semn.

7,13 „să vă luptați cu oamenii... vă luptați cu Domnul": TM are „să-i obosiți pe oameni... să-L obosiți pe Dumnezeul meu".

7,14 „fecioara": gr. ἡ παρθένος, cu articol hotărât, marcă a unicității. TM are *'al*^{e}*māh*, „tânără", fie ea fecioară sau femeie proaspăt căsătorită. Termenul exclusiv pentru „fecioară" este *b*^{e}*thūlāh*. În interpretarea ebraică ulterioară, acest semn a fost văzut ca o naștere cu totul minunată; faptul că, încă din secolele III-II î.H., se considera că este vorba de o fecioară este dovedit de opțiunea traducătorilor LXX, παρθένος, deși ar fi avut la dispoziție un termen grecesc la fel de ambivalent ca *'al*^{e}*māh*, și anume νεᾶνις (folosit, de altfel, de Aquila, traducătorul iudeu din secolul al II-lea d.H.). Evanghelistul Matei (1,23) citează textul în forma din LXX, arătându-l ca pe o profeție împlinită prin zămislirea feciorelnică și nașterea lui Iisus. ♦ Ieronim (*Împotriva lui Iovian* 1.32) comentează: *'al*^{e}*māh* înseamnă „fecioară ascunsă", adică o fecioară ferită de privirile întâmplătoare ale bărbaților. ♦ „va zămisli": *litt.* „va avea în pântece"; TM are „este

Iată, fecioara va zămisli și va naște fiu, și vei chema numele lui Emmanuel.
[15] Unt și miere va mânca; înainte de a cunoaște ori a prefera cele rele, va
alege binele. [16] Fiindcă înainte de a cunoaște copilul binele sau răul, se va
împotrivi răului, ca să aleagă binele; va fi părăsită țara din pricina căreia te
temi de cei doi regi. [17] Dar Domnul va aduce peste tine și peste poporul tău
și peste casa tatălui tău zile cum n-au mai venit din ziua în care Efraim s-a
despărțit de Iuda – pe regele asirienilor.
[18] Și va fi așa: în ziua aceea Domnul va șuiera după muștele care stăpânesc
o parte a râului Egiptului și după albina care se află în țara asirienilor. [19] Și
toate vor veni și se vor opri în văile țării, și în crăpăturile stâncilor, în
peșteri și în orice râpă și în orice copac.
[20] În ziua aceea Domnul va rade cu briciul cel mare și îmbătat – care se află
dincolo de Râul regelui asirienilor – capul și perii de pe picioare, ba chiar și
barba i-o va lua.

însărcinată" (adjectiv). ♦ „vei chema": TM are „(ea) va chema". ♦ „Emmanuel": ebr. *'Immānū-'ēl*, „Cu noi este Dumnezeu". ♦ „un semn": Ioan Gură de Aur (ACCS, p. 64) comentează: „Dacă zămislirea și nașterea ar fi fost asemenea celor normale, nu ar fi fost semnificative. Dacă profeția este despre o *oarecare* femeie, care naște normal, atunci de ce l-am mai numi «semn»?".

7,15 „Unt și miere": această hrană, oricât de plăcută, sugerează o lume de păstori nomazi, nu de agricultori. TM are „lapte covăsit și miere"; la fel în v. 7,22. ♦ „înainte de a cunoaște... binele": TM are „până când va ști/spre a ști să dea la o parte răul și să aleagă binele". ♦ După Irineu (ACCS, p. 64), textul se referă la natura omenească a Fiului lui Dumnezeu; „a se hrăni" și „a nu avea discernământ", observă el, sunt atribute proprii oricărui prunc. În schimb, după Ioan Damaschin (*ibidem*), „acest «înainte» arată că El nu a făcut o cercetare omenească, ci, de vreme ce era Dumnezeu și era unit în chip de negrăit cu trupul, prin însăși ființarea și cunoașterea Sa deținea binele în mod natural".

7,16 În TM: „Fiindcă înainte să știe copilul să dea la o parte răul și să aleagă binele, va fi părăsită țara...". ♦ „se va împotrivi": timpul prezent în greacă.

7,17 „pe regele asirienilor": majoritatea exegeților o consideră o glosă de copist, care nu a înțeles versetul în legătură cu făgăduințele anterioare și cu aluzia la vremurile bune ale lui David și Solomon, ci cu descrierea invaziei străine de la vv. 18 și urm.

7,18-25 Se vestește pustiirea țării de către asirieni și se referă la o epocă mai târzie, în preajma invaziei lui Sennacherib.

7,18 „stăpânesc o parte a râului Egiptului": TM are „de la capătul canalelor Egiptului".

7,20 „cel mare și îmbătat (gr. μεμεθυσμένος)": TM are „luat cu chirie". ♦ „dincolo de Râul regelui asirienilor": TM are „dincolo de Râu (*i.e.* Eufrat), cu regele asirienilor". ♦ Raderea completă a părului era pedeapsa cea mai umilitoare la care erau supuși prizonierii de război; la asirieni și în Babilon barba era semn de noblețe (*cf.* celebra „friză a nemuritorilor", garda de corp a lui Darius etc.).

21 Şi va fi aşa: în ziua aceea va creşte omul o junincă şi două oi 22 şi, din
belşugul de lapte pe care îl vor da, oricine a rămas în ţară va mânca unt şi
miere.
23 Şi va fi aşa: în ziua aceea orice loc în care s-ar afla o mie de viţe-de-vie,
[preţ] de o mie de sicli, va ajunge sterp şi mărăciniş; 24 cu arcuri şi săgeţi
vor intra acolo, căci [pământ] sterp şi mărăciniş va fi toată ţara; 25 şi orice
munte [de] arat se va ara, teama nu va mai veni acolo; căci [pământul] sterp
şi mărăcinişul se vor preface în păşune de oi şi în loc călcat de bou."

8 1 Şi Domnul a zis către mine: „Ia-ţi o bucată dintr-un sul mare, nou, şi scrie
pe el cu condei omenesc: «Spre a face grabnic jefuire de prăzi; că aici este.»
2 Şi să-Mi pui martori oameni credincioşi, pe Urias şi pe Zacharias, fiul lui
Barachias."
3 Şi am intrat la proorociţă, şi ea a luat în pântece şi a născut un fiu. Şi mi-a
zis Domnul „Pune-i numele «Repede-pradă-grabnic-jefuieşte»;
4 căci, mai înainte de a şti copilul să zică tată şi mamă, se vor lua avutul
Damascului şi prăzile Samariei [şi vor fi duse] înaintea regelui asirienilor."
5 Şi Domnul mi-a grăit mai departe: 6 „Fiindcă acest popor nu vrea apa
Siloamului care curge liniştit, ci vrea să aibă pe Raasson şi pe fiul lui

---

7,25 TM are: „Şi în toţi munţii unde se săpa cu sapa nu vei mai intra acolo de frica / nu se va mai intra acolo de frica / nu va mai intra acolo frica spinilor şi mărăcinilor şi va fi păşune..." – imagine similară cu cea de la v. 7,23, care prezice revenirea de la o viaţă agricolă la una pastorală, ca urmare a pustiirii aduse de război.

8,1 „un sul mare, nou": mss. Alexandrinus are χάρτου καινοῦ μεγάλου, probabil un sul de papirus care se folosea pentru scris. TM are „tăbliţă mare". ♦ „condei omenesc": ar însemna „cu modul de a scrie obişnuit al oamenilor". ♦ „Spre a face grabnic jefuire de prăzi": TM are ***lᵉ-Mahēr şālāl hāş bāz***, pe care LXX îl traduce; acelaşi presupus nume din TM este tradus, la v. 8,3, cu verbele la imperativ: „Repede-pradă-grabnic-jefuieşte". Numele simbolic pe care Isaia, inspirat de Dumnezeu, trebuia să-l dea fiului său, constituia un semn profetic că Damascul şi Samaria vor fi grabnic jefuite de către regele Asiriei.

8,2 „să-Mi pui martori": TM are „mi-am luat martori". ♦ „Urias": în TM „*'Ūrīyāh* preotul". Este cel care a făcut un altar pentru Achaz, identic cu cel din Damasc, şi l-a susţinut pe rege în inovaţiile cultice (*cf.* 4Rg 16,10-16). ♦ „Zacharias, fiul lui Barachias": ebr. *Zᵉkharᵉyāhū ben Yᵉbherekhᵉyāhū* (*cf.* şi Mt. 23,35; Lc. 11,51).

8,3 „proorociţa": se discută dacă este o simplă referire la soţia proorocului sau şi aceasta va fi avut darul proorociei. ♦ „*a luat* în pântece": gr. ἔλαβεν, diferit de Is. 7,14 (ἐν γαστρὶ ἕξει: „*va avea* în pântece").

8,6 „apa Siloamului": iazul Ghihon furniza apă Ierusalimului printr-un canal ce cobora lin de-a lungul versanţilor sud-estici; acesta purta numele de *Şiloah*, „trimis". ♦ „vrea să

Romelias ca rege peste voi; 7 de aceea, iată, Domnul trimite asupra voastră
apa cea mare şi năvalnică a Râului, pe regele asirienilor şi slava lui; el va
trece peste toate văile voastre şi va călca peste toate zidurile voastre; 8 şi va
lua din Iudeea pe tot omul care va putea să-şi ridice capul sau ar fi în stare
să ducă ceva la bun sfârşit; şi tabăra lui va fi astfel că va umple largul ţării
tale." Cu noi este Dumnezeu.

9 Înţelegeţi, neamuri, şi vă plecaţi;
ascultaţi până la marginea pământului;
cei puternici, plecaţi-vă;
căci, [şi] dacă v-aţi întări iarăşi, iarăşi veţi fi înfrânţi!
10 Şi orice plan aţi urzi, îl va risipi Domnul;
şi orice vorbă aţi vorbi, nu va sta în picioare,
căci cu noi este Domnul Dumnezeu.

11 Aşa zice Domnul: „Cu mână tare se împotrivesc umblării pe cale a
acestui popor, zicând:

---

aibă... ca rege": TM are o formă ambiguă, pe care unii o interpretează ca „se bucură de", iar alţii „se topesc de frica...".

8,7 „asupra voastră": TM are „asupra lor". ♦ „Râul" este Eufratul, de unde veneau asirienii. ♦ „văile voastre... zidurile voastre": TM are „văile sale... malurile sale".

8,8 În TM: „Va străbate prin Iuda, se va revărsa, va trece până va ajunge [apa] la gât, iar aripile lui întinse vor acoperi toată întinderea ţării tale, Emmanuele". Evocarea în acest context de pedeapsă a personajului-semn, al cărui nume înseamnă „Cu noi este Dumnezeu", poate sugera că aceasta nu va fi definitivă; râul va trece, apa va ajunge numai până la gât; într-adevăr, asirienii au cucerit bună parte din Iuda, care a trebuit să le plătească tribut, au ajuns să asedieze Ierusalimul, dar în 701 au fost nevoiţi să se retragă (*cf.* Is. 36–37; 4Rg. 18,13–19,37). ♦ „Cu noi este Dumnezeu: înţelegeţi, neamuri...": pasajul (vv. 8,8-10) a intrat de timpuriu în cultul creştin, ca imn liturgic.

8,9 „Înţelegeţi": TM are *ro'ū*, care poate însemna, în funcţie de rădăcina de la care este dedus, „tremuraţi", „adunaţi-vă laolaltă", „fiţi zdrobiţi". Traducătorii LXX au citit litera D în loc de R (confuzie foarte frecventă), înţelegând „cunoaşteţi" (*YD'*). ♦ „vă plecaţi... plecaţi-vă... veţi fi înfrânţi": în greacă este acelaşi verb, ἡττάω, „a se micşora", „a fi inferior", „a fi înfrânt". ♦ „dacă v-aţi întări": TM are „încingeţi-vă (de luptă) şi fiţi înfrânţi, încingeţi-vă şi fiţi înfrânţi!".

8,10 „cu noi este Domnul Dumnezeu": TM are acelaşi nume profetic şi simbolic de la 7,14 şi 8,8, dar descompus în elementele sale pentru a-i explicita sensul: *'Immānū* („cu noi") *'El* („Dumnezeu"). ♦ „Într-adevăr, biruiţi şi învinşi suntem de frumuseţea cuvântului Său, noi, cei veniţi dintre neamuri" (Origen, *Filocalia*, PSB 7, p. 306).

8,11 În TM: „Aşa mi-a vorbit Domnul când Şi-a întărit mâna şi m-a mustrat ca nu cumva să umblu pe calea poporului acestuia, zicând...".

[12] Să nu ziceți «Greu este» la orice ar spune acest popor că este greu; de
frica lor să nu vă înfricoșați, nici să vă tulburați. [13] Pe însuși Domnul să-L
sfințiți; și de El să vă temeți. [14] Și, dacă Îi ești credincios, îți va fi loc sfânt,
și nu vă veți apropia de El ca de o piatră de poticnire, și nici ca de o stâncă
de cădere; dar casa lui Iacob [se află] în capcană, iar cei care locuiesc în
Ierusalim, în groapă. [15] De aceea, mulți dintre ei vor ajunge neputincioși; și
vor cădea și vor fi zdrobiți; și se vor apropia și vor fi prinși oamenii care
erau în siguranță.
[16] Atunci se vor da pe față cei ce pecetluiesc Legea ca [lumea] să nu învețe.
[17] Și se va zice: «Îl voi aștepta pe Dumnezeu, care și-a întors fața de la casa
lui Iacob, și voi nădăjdui în El. [18] Iată[-ne]: eu și copilașii pe care mi i-a dat
Dumnezeu; vor fi spre semne și prevestiri în casa lui Israel de la Domnul
Savaot, care locuiește în muntele Sionului.»" [19] Și de vă vor spune: „Între-
bați pe cei care vorbesc din pământ și pe cei care vorbesc din pântece, pe
grăitorii în deșert care vorbesc din peșteră", oare nu pe Dumnezeul său Îl
întreabă orice neam? De ce să-i întrebe pe cei morți despre cei vii? [20] Căci
Lege le-a dat în ajutor, ca să nu zică un cuvânt ca acesta, despre care nu mai

---

8,13 „Domnul": în unele mss., ca în TM, „Domnul puterilor". ♦ „de El să vă temeți": *litt.* „El să fie frica ta".

8,14 În TM: „El va fi loc sfânt și piatră de poticnire și stâncă de cădere pentru cele două case ale lui Israel, laț și capcană pentru cel ce locuiește în Ierusalim".

8,16 Pasajul, așa cum este în LXX, pare preluat în Lc. 11,52: „Vai vouă, învățătorii ai Legii, că ați luat cheia cunoașterii: voi înșivă n-ați intrat și pe cei care voiau să intre i-ați împiedicat!". ♦ În TM: „Leagă o mărturie, pecetluiește o învățătură între ucenicii Mei!" – imaginea unui grup restrâns de inițiați care păstrează învățătura profetului în vremuri de restriște. Se presupune că Isaia și-a încetat la un moment dat activitatea profetică publică, poate până în momentul când Achaz și l-a asociat la domnie pe fiul său, Ezekias (cca 728 î.H.), cel care avea să încerce o reformă religioasă.

8,17 „Și se va zice": nu apare în TM.

8,18 Chiar atunci când profetul încetează să vorbească, însăși viața sa și a familiei sale are valoare de semn profetic (*cf.* vv. 7,3; 8,3; 10,21).

8,19 Profetul îi mustră pe aceia care, contaminați de superstiții, fac apel la ghicitori, necromanți, magicieni și ventriloci. ♦ „De ce să-i întrebe pe cei morți despre cei vii?": această practică e interzisă de Lege (*cf.* Lev. 19,31; 20,6.27; Deut. 18,11).

8,20 Textul este obscur; în TM: „La Lege și la mărturie! Dacă nu vor vorbi conform acestui cuvânt, nu vor avea lumină (*litt.* zori)". ♦ După cădere, omul a uitat legea naturală, înscrisă în inimă, și a avut nevoie de „un ajutor", o lege scrisă, care să-i fie tutore în pruncia duhovnicească: „Legea a fost pedagogul nostru spre Hristos" (Gal. 3,24).

sunt daruri de dat. [21] Şi va veni peste voi foamete aspră; şi va fi [aşa]: când veţi fi flămânzi vă veţi întrista şi veţi vorbi de rău căpetenia şi *patachra* şi vor privi în sus, spre cer, [22] şi vor privi în jos spre pământ şi iată: necaz şi strâmtorare şi întuneric – nedumerire cruntă şi întuneric de nu se vede; [23] şi cel aflat la strâmtorare nu va fi nedumerit până la o vreme.

Fă aceasta mai întâi, fă repede, ţinut al lui Zabulon, pământ al lui Neftalim, cale a mării şi ceilalţi care locuiţi pe ţărm şi dincolo de Iordan, Galileea neamurilor, părţile Iudeii!

8,21 „va veni peste voi": TM are „va trece prin ea" (prin ţară? – *n.n.*). Textul nu e clar. S-a presupus chiar că este un oracol căruia îi lipseşte începutul. În TM, relatarea este la pers. a III-a plural. ♦ „*patachra*": transliterarea unui cuvânt aramaic (*PTKR'*) care înseamnă „idoli" (*cf.* LEH, *s.u.*). În unele mss. apare παταρχα (copiştii îl vor fi derivat de la πατήρ şi ἀρχή) – *cf.* Brenton: „your fathers' ordinances". TM are „zeii lor", ceea ce s-ar putea referi la idoli sau la cultul strămoşilor.

8,23 Mt. 4,15-16 citează o parte din acest verset, precum şi următorul. ♦ În TM: „Dar nu va fi întunecime pentru cea (= ţara?) care era în strâmtorare. După cum, înainte vreme, a acoperit de ocară ţinutul lui Zabulon şi ţinutul lui Neftali, în vremurile de pe urmă va acoperi de slavă calea mării, ţinutul de dincolo de Iordan, Galileea neamurilor". ♦ „Fă aceasta": gr. ποίει (unele mss. au πίε, „bea"): „Trebuie observat, spune Ieronim, că Evanghelia după Matei foloseşte textul LXX şi nu cel ebraic, din care lipsesc aceste cuvinte. De aceea citim: «Bea aceasta mai întâi şi fă-o repede», întrucât ţinutul lui Zabulon şi al lui Neftalim au fost primele care au văzut minunile lui Hristos şi care aveau să bea băutura credinţei" (ACCS, p. 68). ♦ „Ţinutul lui Zabulon" şi „ţinutul lui Neftalim" fuseseră cucerite şi pustiite de locuitori în 733-732 î.H. de către regele Tiglatphalasar al Asiriei (*cf.* 4Rg. 15,29); profetul le prezice acum eliberarea. ♦ „dincolo de Iordan": este ţinutul Galaad. ♦ „Galileea neamurilor": ebr. *g*ebr. *gᵉlîl haggôyim*, „teritoriul neamurilor", ţinutul din nordul extrem al Israelului, cu populaţie amestecată. De aici, numele ulterior de „Galileea". ♦ „cale a mării": după unii (*cf.* Anania, *ad loc.*) ar fi calea spre mare a caravanelor ce purtau mărfuri şi călători din Damasc; acesta va fi fost drumul robilor galileeni, în 733-732 î.H., spre Asiria. După alţii (*cf.* TOB, *ad loc.*) este drumul care merge de-a lungul ţărmului, din nordul Siriei până în Egipt; având o valoare strategică deosebită, cuceritorul asirian şi-a asigurat controlul asupra lui din 734 î.H., urmând ca în 732 î.H. să-l cucerească în întregime. Întregul pasaj este o enumerare a cuceririlor asiriene dintre 734 î.H. şi căderea Samariei (721 î.H.). ♦ Eusebiu al Cezareii (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. I, p. 319, nota 2) notează că în Galileea se aşezaseră mulţi greci şi din alte neamuri, care locuiau laolaltă cu evreii. De aceea, Theodoret (*ad loc.*) e de părere că textul profetic ce urmează se referă nu numai la evrei, ci la „toate neamurile", care urmau să fie evanghelizate de către apostolii plecaţi din Galileea (*cf.* Mt. 28,19). ♦ În unele mss. şi ediţii, capitolul 9 începe de aici: „Fă aceasta mai întâi etc.".

9 1 Popor care umbli în întuneric,
vezi lumină mare!
Voi, care locuiți în tărâmul și în umbra morții,
lumină va străluci peste voi!
2 Mulțimea poporului,
pe care ai adus-o spre veselia ta,
se va veseli dinaintea ta
cum se veselesc la seceriș,
sau în ce fel [se veselesc] cei ce împart prăzile.
3 Fiindcă s-a ridicat jugul ce era asupra lor
și toiagul de pe grumazul lor;
căci toiagul hrăpăreților l-a risipit Domnul
ca în ziua [biruinței] peste Madiam.
4 Căci pentru orice veșmânt și mantie
dobândite prin înșelăciune
vor da plată în schimb
și vor vrea [să o facă chiar] de ar fi arși în foc.

9,1-6 Mesaj de eliberare.

9,1 „vezi": în greacă la imperativ aorist plural, cu acordul după sens; alte mss. au forma de indicativ aorist „a văzut"; la fel în TM: „Poporul care umbla... a văzut...". ♦ „Voi, care locuiți... peste voi": TM are „celor care locuiau în ținutul umbrei morții lumină le-a răsărit". ♦ Pruncul minunat (v. 9,5) va elibera poporul din robia întunericului, îl va îmbrăca în lumină și va ședea pe tronul lui David, întemeind o Împărăție a păcii universale.

9,3 „toiagul hrăpăreților": *litt.* „al celor care cer"; TM are „bâta asupritorului". ♦ „Madiam": ebr. *Midh*^{e}*yān*; madianiții erau așezați la marginile deșertului din Transiordania, din Moab și până dincolo de Edom.

9,4 Text dificil în greacă, *litt.*: „Căci orice veșmânt adunat cu viclenie și mantie cu schimbare/câștig/împăcare vor compensa și vor vrea dacă au fost/ajuns arși în foc". ♦ „în schimb": gr. καταλλαγῇ; TM are aici *dāmîm*, „sânge" (*plurale tantum*); traducătorul LXX va fi raportat forma la un omograf din ebraica târzie (*cf.* LEH, *s.u.*). ♦ În TM, *litt.*: „căci orice încălțăminte ce calcă de zguduie și [orice] mantie rostogolită în sânge va fi spre ardere, de mistuit în foc"; aluzie la încălțările grele și zgomotoase ale războinicilor asirieni și la cruzimea lor. ♦ Vasile cel Mare (*ad loc.*) aplică versetul din LXX „vrăjmașilor nevăzuți" care prin înșelăciune l-au despuiat pe Adam de slava dintâi, cu puțin mai prejos decât a îngerilor, i-au „răpit asemănarea", pe care o va primi înapoi prin credința în Hristos. ♦ „arși în foc": demonii au fost arși de focul mâniei și al invidiei la vederea darurilor pe care le-au primit oamenii în urma nașterii Pruncului, care a îmbrăcat trupul omenesc ca pe un veșmânt (Theodoret, *ad loc.*).

5 Că un prunc ni s-a născut,
un fiu ni s-a dat,
a cărui domnie a fost pe umărul lui;
şi se cheamă numele lui Vestitor-de-mare-sfat;

Eu voi aduce pace peste căpetenii,
pace şi sănătate lui.

9,5 În TM, a doua jumătate a versetului este: „şi se cheamă numele lui minunat sfătuitor, Dumnezeu puternic/viteaz, Părinte veşnic, Domn al păcii". ♦ În unele mss. greceşti se adaugă: „Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie". La Origen, pasajul este marcat cu *obelos*. Aceste nume, e de părere Ieronim, nu trebuie adunate în perechi, cum cred mulţi, ca să citim „minunat sfătuitor", „Dumnezeu puternic" etc. (ACCS, p. 75). ♦ Pentru Ambrozie (ACCS, p. 70), „prunc" indică vârsta, iar „fiu" se referă la deplinătatea dumnezeirii. Despre aceeaşi persoană se spune că „s-a născut" şi „a fost dată"; pentru că Fiul lui Dumnezeu este *o singură* persoană, născut din Tatăl fără mamă, ca ipostas al Sf. Treimi (egal cu Dumnezeu), şi ca om *a fost dat* să se nască din mamă (Sfânta Fecioară) fără tată dintre oameni. ♦ „pe umărul lui": „Aceasta înseamnă puterea crucii, pe care, la răstignirea Sa, Domnul şi-a luat-o pe umeri" (Iustin Martirul, ACCS, p. 71). ♦ „vestitor": gr. ἄγγελος. Augustin comentează: „Acum, cine ar putea nega că Hristos nu a adus un mesaj despre Împărăţia cerurilor? «Nu am venit să fac voia Mea, ci voia Lui, a Celui care M-a trimis»" (ACCS, p. 73). ♦ „sfat": gr. βουλή, „consiliu", înseamnă şi „hotărâre", „plan", chiar „uneltire" sau „urzeală". În Isaia, uneori înseamnă sfat omenesc, adică nesemnificativ, opus hotărârii divine, singura importantă. ♦ „Precum cuvântul nostru, pornind firesc din minte, este vestitorul mişcărilor ascunse ale minţii, la fel Cuvântul lui Dumnezeu, care cunoaşte după fiinţă pe Tatăl, pe care nu-L poate cunoaşte nici o făptură decât prin El, descoperă pe Tatăl pe care L-a cunoscut, ca pe Cel ce este Cuvântul Lui după fire" (Maxim Mărturisitorul, *Filocalia*, vol. II, p. 187). (Prin „cuvânt" se poate înţelege şi raţiunea – raţiunea noastră sau cea divină. Mintea e mai adâncă decât raţiunea, iar raţiunea e autorevelarea minţii. Deci între minte, sau cunoaştere intuitivă, şi raţiune, sau cunoaştere discursivă, nu e opoziţie, ci ultima porneşte şi se întoarce la prima.) ♦ „Cine este, dar, Acela căruia Dumnezeu I-a zis : «Să facem om»? Cine altul decît «*Îngerul de mare sfat, Sfetnicul minunat, Domn puternic, Domnul păcii, Părintele veacului ce va să fie*», Unul-Născut Fiul lui Dumnezeu, Cel de o fiinţă cu Tatăl, prin care s-au adus toate la fiinţă? N-a spus poruncitor: «Fă!», ca unui inferior sau ca unuia mai mic după fiinţă, ci ca unuia care este de aceeaşi cinste: «Să facem»" (Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facerea* I, PSB 21, p. 101). ♦ „Dacă Pruncul născut din fecioară e numit «Dumnezeul cel Puternic», atunci mama e numită «maica lui Dumnezeu», pentru că mama are parte de cinstea odraslei sale, şi Fecioara este atât mama Domnului Iisus Hristos, ca om, cât şi slujitoarea Lui, ca Domn şi Creator şi Dumnezeu" (Theodoret, ACCS, p. 73).

6 Mare este stăpânirea lui,
și pacea lui nu are hotar
pe tronul lui David și peste împărăția lui,
ca să o îndrepte și să o întărească
întru dreptate și judecată
de acum și până în veac.
Râvna Domnului Savaot va săvârși acestea.

7 Moarte a trimis Domnul asupra lui Iacob
și [ea] a venit asupra lui Israel;
8 și o vor cunoaște tot poporul lui Efraim
și cei așezați în Samaria

cei ce spun cu trufie și cu inimă semeață:
9 „Cărămizile au căzut,
dar veniți să cioplim pietre
și să tăiem sicomori și cedri
și să ne zidim un turn."
10 Și-i va zdrobi Dumnezeu pe cei care se ridică pe muntele Sion împotriva lor,
și pe dușmanii lor îi va risipi,
11 Siria de la soare-răsare
și pe elinii de la apus de soare,
pe cei care îl mănâncă pe Israel cu gura plină.
Pentru toate acestea mânia [Lui] nu s-a întors,
ci mâna [Lui este] încă ridicată.

12 Dar poporul nu s-a întors până când nu a fost lovit,

9,6 „să o îndrepte": gr. κατορθόω înseamnă și „a duce la bun sfârșit".
9,7-20 Profeție împotriva Regatului de Nord.
9,7 „Moarte": TM are „Cuvânt" – traducătorul a citit *DBR* ca *debher* „molimă/moarte"; TM a vocalizat *dābhār*, „cuvânt" – așa apare și în Sinaiticus. ♦ „a venit": TM are „a căzut".
9,9 Al doilea hemistih în TM: „sicomorii au căzut: vom pune în loc cedri". ♦ În LXX, aluzie la turnul Babel (Gen. 11).
9,10 În TM: „*YHWH* a ridicat împotrivă-i pe dușmanii lui Rețin, i-a stârnit pe potrivnicii lui (= asirienii)".
9,11 „elinii": TM are „filistenii". ♦ „cu gura plină": *litt.* „cu toată gura".
9,12 „până când nu a fost lovit": TM are „la Cel care îl lovea".

şi pe Domnul nu L-au căutat.
13 Şi Domnul a luat de la Israel cap şi coadă,
pe cei mari şi pe cei mici, într-o singură zi,
14 pe bătrân şi pe cei care se minunează de feţe (aceştia sunt fruntea)
şi pe profetul care învaţă fărădelegi (acesta e coada).
15 Iar cei care fericesc acest popor sunt cei care îl vor rătăci;
şi îl vor rătăci ca să-l înghită.
16 De aceea de tinerii lor nu se va bucura Dumnezeu,
şi de orfanii şi de văduvele lor nu-I va fi milă,
fiindcă toţi sunt nelegiuiţi şi răi
şi toată gura grăieşte strâmbătăţi.
Pentru toate acestea mânia [Lui] nu s-a întors,
ci mâna [Lui este] încă ridicată.

17 Şi fărădelegea va arde ca focul,
şi ca iarba uscată va fi mistuită de foc;
şi va arde în desişurile pădurii
şi va mistui toate cele dimprejurul dealurilor.
18 Din pricina urgiei mâniei Domnului,
a fost pârjolită ţara întreagă
şi poporul va fi mistuit ca de foc;
nimeni nu va avea milă de fratele său,
19 ci se va pleca spre cele din dreapta, de foame,
şi va mânca pe cele din stânga,

9,13 „pe cei mari şi pe cei mici": *litt.* „pe mare şi pe mic"; TM are „palmier şi trestie". LXX a explicitat metafora.

9,14 „se minunează de feţe": gr. θαυμάζειν πρόσωπα poate însemna „a admira", dar poate avea şi un sens peiorativ, „a flata, a amăgi". TM are *litt.* „cel care ridică feţele", *i.e.* „cel care acordă favoruri", „demnitarul". ♦ „feţe": are şi sensul de „persoane". ♦ „fruntea": gr. ἡ ἀρχή, „căpetenie", „cap", „şef". ♦ Pentru Grigore cel Mare (ACCS, p. 81), „capul" reprezintă casta preoţească, iar „coada" sunt profeţii. Când cad căpeteniile, trupa, care le urmează, cade şi ea. Biserica este lovită şi slăbită în persoana membrilor săi bolnavi când cei care par să fie partea ei tare sunt corupţi.

9,15 În TM: „Cei ce călăuzesc poporul acesta îl rătăcesc şi cei rătăciţi vor fi înghiţiţi".

9,17 „şi ca iarba uscată va fi mistuită de foc": TM are „spini şi mărăcini va mistui". ♦ „şi va mistui toate cele dimprejurul dealurilor": TM are „din care se înalţă coloane de fum".

9,18 „nimeni": *litt.* „om" – semitism.

9,19 Primul hemistih în TM: „va tăia în dreapta şi tot va flămânzi".

și nu se va sătura omul
mâncând carnea brațului său.
20 Căci Manase va mânca [din] Efraim și Efraim [din] Manase,
și împreună vor împresura pe Iuda.
Pentru toate acestea mânia Lui nu s-a întors,
ci mâna [Lui este] încă ridicată.

10 1 Vai celor care scriu vicleșug!
Căci, scriind, scriu răutate,
2 abătând judecata sărmanilor,
răpind dreptatea celor săraci din poporul Meu,
ca să le fie văduva pradă,
și orfanul, jaf!
3 Și ce vor face ei în ziua cercetării?
Căci necazul vine peste voi de departe;
la cine veți alerga după ajutor?
Unde veți lăsa slava voastră,
4 ca să nu cădeți în robie?
Pentru toate acestea mânia [Lui] nu s-a întors;
ci mâna [Lui este] încă ridicată.

5 Vai asirienilor!
Toiagul mâniei Mele și al urgiei este în mâinile lor!

9,20 Efraim și Manase: cele două triburi care, după tradiție, se trag din cei doi fii ai lui Iosif. Numele lor sunt folosite adesea pentru a indica întreg Regatul de Nord. Aluzie aici la războiul siro-efraimit.

10,1-4 Al șaptelea „vai" împotriva conducătorilor lui Iuda. Avertisment pentru profeții mincinoși și pentru judecătorii corupți. Pare a fi o concluzie comună pentru cele două serii de oracole care încadrează „Cartea lui Emmanuel" (6,1–9,6) – *cf.* TOB, nota la v. 1.

10,1 „vicleșug... răutate": am încercat să redăm astfel valențele gr. πονηρία. TM are „Vai celor care întocmesc legi ticăloase și, când [le] scriu, împilare scriu!".

10,2 „sărmanilor": gr. πτωχοί – cei cu totul neajutorați, neputincioși, bătrâni, bolnavi, orbi, șchiopi etc. Termenul apare și în Fericirile din Predica de pe munte.

10,3 „ce vor face": TM are „ce veți face". ♦ „ziua cercetării": aici, ziua judecății și pedepsei. *Cf.* Deut. 32,39. Vezi și nota la Ier. 9,8.

10,4 „ca să nu cădeți în robie": TM are „Nu le va rămâne decât să se plece printre cei robiți și printre cei uciși să cadă".

10,5-19 Împotriva regelui Asiriei.

6 Voi trimite urgia Mea asupra unui neam nelegiuit,
și împotriva poporului Meu voi porunci
să ia pradă și să jefuiască,
să calce în picioare cetățile și să le facă praf.
7 Dar el nu așa s-a gândit,
și în sufletul său nu așa s-a socotit;
ci se va schimba mintea lui,
spre a nimici neamuri nu puține.
8 Și dacă îi vor zice:
„Tu singur ești stăpân?"
9 el va răspunde:
„Oare n-am luat eu țara de dincolo de Babilon și de Chalanne,
unde s-a zidit turnul?
Am luat și Arabia și Damascul și Samaria.
10 Precum le-am luat pe acestea în mâna mea

10,6 „neam nelegiuit": de obicei, poporul ales este desemnat cu termenul *ʿam*, gr. λαός; aici însă, este numit *gōy*, gr. ἔθνος, termen folosit de obicei pentru „păgâni" – schimbare care exprimă mânia lui Dumnezeu față de cei care au încălcat Legământul. ♦ „împotriva poporului Meu (voi porunci)": gr. τῷ ἐμῷ λαῷ; traducerile moderne ale LXX (Brenton, NETS, Anania) interpretează dativul ca un complement indirect („poporului Meu îi voi porunci"), ceea ce ar însemna că Dumnezeu îi numește astfel pe asirieni. Or, până acum i-a definit doar ca pe un instrument provizoriu al mâniei Sale. De aceea am presupus că „poporul Meu" se referă totuși la Iuda (*cf.*, de exemplu, *infra*, v. 10,24), aici în *dativus incommodi* (= cel în dauna căruia se face acțiunea). De altfel, în TM versetul este, *litt.*: „Împotriva unui neam nelegiuit l-am trimis (pe Așur) și împotriva poporului urgiei Mele i-am poruncit. Să jefuiască cu jaf și să prade cu prădare și să-l facă loc de călcat în picioare ca praful ulițelor". ♦ Asirienii devin instrumentul lui Dumnezeu, prin care El își pedepsește poporul pentru nelegiuirile lui. Cu toate acestea, nici asirienii nu scapă de mânia divină, ca unii care s-au încrezut în forțele proprii, avându-și drept imbold trufia, lăcomia și setea de putere.
10,7 „se va schimba mintea lui": TM are „spre a nimici este inima lui".
10,8 În TM: „Căci zice: «Oare căpeteniile mele nu sunt tot atâția regi?»".
10,9 „de dincolo de Babilon": *litt.* „de mai sus de Babilon". ♦ TM are: „Oare Kalno nu este ca și Carchemișul, oare Hamatul nu este precum Arpadul și Samaria precum Damascul?" (= dacă le-am cucerit pe unele, nu le voi cuceri și pe celelalte?). Cetățile menționate aici, după ce participaseră la coaliția împotriva Asiriei, au fost cucerite definitiv de regele asirian Sargon al II-lea între 722 și 717 î.H.; Kalno, oraș în nordul Siriei, Carchemiș, pe Eufrat, capitala unui mic regat hitit; Hamatul, oraș pe râul Oronte, între Alep și Damasc; Arpadul, oraș din nordul Siriei, aproape de Alep.

aşa voi lua toate stăpânirile.
Tânguiţi-vă, chipuri cioplite, în Ierusalim şi în Samaria!
11 Căci, precum am făcut Samariei şi plăsmuirilor mâinilor ei,
aşa voi face Ierusalimului şi idolilor lui."

12 Şi va fi [aşa]: când Domnul va isprăvi de făcut toate acestea în muntele
Sionului şi în Ierusalim, va aduce [mânia Sa] peste cugetul cel măreţ,
domnul asirienilor, şi peste semeţia slavei ochilor lui.
13 Căci a zis:
„Cu tărie voi lucra
şi cu meşteşugul priceperii,
voi muta hotarele neamurilor
şi avuţia lor o voi prăda
şi voi zgudui cetăţi pline de oameni
14 şi lumea întreagă o voi cuprinde în mână ca pe un cuib

10,10 În TM: „După cum a găsit mâna mea regatele idolilor, şi statuile lor [erau mai multe/mai de seamă] decât în Ierusalim şi în Samaria".

10,10-11 Theodoret pune aceste cuvinte în gura regelui Sennacherib al Asiriei (*ad loc.*). ♦ „plăsmuiri": *litt.* „făcut de mână", redă ebr. *'elīl*, „lucru de nimic".

10,12 „va aduce [mânia Sa]": TM are „voi face cercetare" – de aici începe, în TM, să vorbească *YHWH*, în vreme ce, în LXX, continuă profetul. ♦ „peste cugetul cel măreţ, domnul asirienilor": TM are „asupra rodului cugetului (*litt.* inimii) trufaş al regelui Asiriei".

10,13 „meşteşugul priceperii": gr. τῇ σοφίᾳ τῆς συνέσεως (*cf.* Înţ. 10,13); aici, σοφία are înţelesul originar de „artă", „meşteşug", calitate mai concretă, subordonată „înţelegerii", „priceperii", „iscusinţei" (gr. σύνεσις), termen mai abstract. ♦ „voi muta hotarele": prin cuceriri şi prin deportări masive; un exemplu de *hybris*, de nesocotire a ordinii divine a lumii din nemăsurat orgoliu (*cf.* Deut. 32,8). ♦ „şi voi zgudui cetăţi pline de oameni": TM are „şi am doborât ca un viteaz pe cei care şedeau [pe tron/acolo]". În TM, regele Asiriei prezintă toate isprăvile sale ca deja realizate („am lucrat... am mutat... am doborât"). ♦ După Ieronim (ACCS, p. 84), „domnul asirienilor" cade în păcatul slavei deşarte. Toate celelalte păcate sunt vrednice de mila Domnului, dacă sunt supuse cu smerenie judecăţii lui Dumnezeu. Numai mândria, din cauză că se slăveşte pe sine însăşi peste valoarea ei, se împotriveşte lui Dumnezeu. Cel ce face adulter, sau curvarul, nu îndrăzneşte să-şi ridice ochii la cer, ci, călcându-şi pe suflet, cere mila lui Dumnezeu. În acest fel conştiinţa lui se pleacă spre pământ şi se smereşte, iar sufletul i se ridică la cer.

10,14 Două mss. ale LXX adaugă: „şi să-şi deschidă gura şi să grăiască". ♦ În finalul versetului, TM păstrează metafora păsării: „şi nu a fost nimeni care să dea din aripi şi nici să-şi deschidă gura să ciripească". În analele regelui asirian Sennacherib, Ezekias, regele lui Iuda, care fusese asediat în 701 î.H., e comparat cu o pasăre în colivie (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

şi o voi lua ca pe nişte ouă părăsite;
nu este nimeni care să-mi scape
şi nici să mi se împotrivească în cuvânt."

15 Oare va fi preamărită securea fără cel ce taie cu ea?
Sau va fi lăudat fierăstrăul fără cel care îl trage?
La fel, dacă ar apuca cineva un toiag sau o bâtă.
16 Dar nu aşa, ci Domnul Savaot
va trimite peste cinstea ta ocară,
şi peste slava ta foc arzător se va aprinde;
17 atunci lumina lui Israel va ajunge foc
şi-l va sfinţi cu foc arzător,
şi va arde pădurea precum iarba.
În ziua aceea 18 se vor mistui munţii
şi dealurile şi pădurile,
şi [focul] va înghiţi
de la suflet până la trup,
şi cel ce fuge va fi
asemenea celui ce scapă de o flacără arzândă;
19 iar cei rămaşi dintre ei vor fi un număr
încât şi un copil îi va scrie.

20 Şi va fi [aşa]: în ziua aceea rămăşiţa lui Israel şi cei izbăviţi ai lui Iacob
nu-şi vor mai pune încrederea în cei care i-au nedreptăţit, ci se vor încrede

---

10,15 Finalul versetului, în TM: „de parcă bâta l-ar mişca pe cel care o agită, iar toiagul s-ar ridica de parcă n-ar fi lemn".

10,16 În TM: „De aceea, Stăpânul, *YHWH* al oştirilor, va trimite peste cei graşi ai lui slăbiciune şi sub slava lui foc...".

10,17-19 În TM: „[17] Lumina lui Israel va ajunge foc şi Cel Sfânt al lui flacără şi va arde şi va mistui spinii şi mărăcinii lui într-o singură zi. [18] Slava pădurii şi livezii lui, suflet şi trup o va mistui şi va fi ca un bolnav care se stinge. [19] Şi rămăşiţa pădurii lui va fi un număr încât şi un copil îl va scrie".

10,17 „lumina lui Israel": aceasta este evlavia, spune Theodoret (*ad loc.*), iar Ambrozie consideră că este vorba de Duhul Sfânt.

10,18 „munţii şi dealurile şi pădurile": în tâlcuirea Părinţilor sunt regii, căpeteniile şi „stearpa gloată".

10,20 „rămăşiţa lui Israel şi cei izbăviţi ai lui Iacob nu-şi vor mai pune încrederea": *litt.* „rămăşiţa lui Israel nu va mai adăuga/continua şi cei salvaţi din Iacob nu se vor mai

în Dumnezeu, Sfântul lui Israel, cu adevărat, [21] şi se va întoarce rămăşiţa lui
Iacob către Dumnezeul puternic. [22] Şi chiar dacă poporul lui Israel va fi ca
nisipul mării, [numai] rămăşiţa se va mântui. Căci socoteala o împlineşte şi
o scurtează cu dreptate, [23] fiindcă socoteală scurtată va face Dumnezeu în
toată lumea.
[24] De aceea, aşa grăieşte Domnul Savaot: „Nu te teme de asirieni, poporul
Meu, cei care locuiţi în Sion, că te va bate cu toiagul; căci Eu voi aduce
lovitură asupra ta, ca să vezi calea Egiptului. [25] Încă puţin şi va înceta urgia,
iar mânia Mea [va veni] împotriva sfatului lor. [26] Şi Dumnezeu va stârni
[biciul] asupra lor, ca lovitura asupra lui Madiam în locul de strâmtorare, şi
mânia lui pe calea mării, spre drumul către Egipt. [27] Şi va fi [aşa]: în ziua
aceea se va lua frica de el de la tine, şi jugul lui de pe umărul tău; şi se va
nimici jugul de pe umerii voştri."

încrede"; „nu va mai adăuga" echivalează automat ebr. *yāsaph*, „a adăuga", cu sensul de „a continua". Neţinând seama de substratul ebraic, s-ar putea înţelege „rămăşiţa lui Iacob nu va mai spori" – dar nu ar avea sens în context.

10,20-23 Textul pare a fi un comentariu la numele dat fiului mai mare al lui Isaia, *Ş*ᵉ*'ār-Yāşūbh* („O rămăşiţă se va întoarce"): *cf.* notele 7,3 şi 4,3. ♦ După Augustin, „rămăşiţa" îi reprezintă pe evreii care au crezut în Hristos (ACCS, p. 88). Grigore cel Mare spune că evreii vor primi credinţa la sfârşitul lumii, atunci când ei înşişi se vor întoarce ca să mărturisească puterea Răscumpărătorului nostru (ACCS, p. 89).

10,21 „se va întoarce": *litt.* „va fi".

10,22 „se va mântui": TM are „se va întoarce". ♦ „socoteala": gr. λόγος presupune ebr. *MLH*. TM are *KLH*, „mistuire". În TM, a doua parte a versetului este: „prăpădul e hotărât, se va revărsa dreptatea".

10,23 „socoteală scurtată": TM are „prăpădul hotărât". ♦ „lumea": gr. οἰκουμένη, „lumea locuită".

10,24-27 Îndemn la încredere în Dumnezeu.

10,24 „căci Eu voi aduce lovitură... Egiptului": TM are „şi-şi ridică toiagul împotriva ta precum Egiptul (*litt.* pe calea Egiptului)".

10,26 „[biciul]": LXX nu are un complement direct exprimat; TM are însă „biciul". ♦ „Lovitura asupra lui Madiam" (*cf.* v. 9,3) a fost îndoită: prima de către Moise, a doua de către Ghedeon, mai cumplită, fiindcă madianiţii au fost masacraţi fără folosirea armelor (*cf.* Jud. 7,15-25). ♦ „locul de strâmtorare": TM are „stânca lui *'Ōrēbh*" (*cf.* Jud. 7,25; Ps. 82/83,10-12). ♦ Finalul versetului în TM: „şi toiagul lui asupra mării, ca pe drumul Egiptului" – aluzie la trecerea Mării Roşii (Ex. 14,16).

10,27 „frica de el de la tine": TM are „povara de pe umărul tău". ♦ „umărul": TM are „grumazul". ♦ „de pe umerii voştri": TM are „datorită belşugului (*litt.* grăsimii)". Traducătorul LXX va fi citit *ŞKM* în loc de *ŞMN* (*cf.* LEH, *s.u.* ὦμος).

28 Căci va veni în cetatea Aggai
și va trece către Maghedo,
și în Machmas își va așeza lucrurile;
29 și va trece valea
și va sosi la Aggai;
frica va cuprinde Rama,
cetatea lui Saul;
30 va fugi fiica lui Gallim:
va asculta Laisa,
va asculta Anathoth;
31 Madebena este uluită –
și cei ce locuiesc în Gibbir;
Mângâiați 32 astăzi ca să rămână pe cale,
o, munte și dealuri din Ierusalim,
cu mâna mângâiați pe fiica Sionului!

33 Căci, iată, Stăpânul, Domnul Savaot,

10,28-34 Descrierea unei invazii venite de la miazănoapte.

10,28 „cetatea Aggai": ebr. *'Ayyath*, cetate amonită situată la est de Iordan. ♦ „Maghedo": ebr. *Mighᵉrōn* (*cf.* 1Rg. 14,2 – fapta de vitejie a lui Ionathan). ♦ „Machmas": ebr. *Mikhᵉmāś*, cetate a lui Beniamin la 12 km nord de Ierusalim. ♦ „lucrurile": este vorba de „coloana de aprovizionare" a unei armate, care trebuia să-și facă tabăra la loc sigur, în spatele „frontului".

10,29 „valea": *cf.* 1Rg. 13,23. ♦ „Aggai": ebr. *Gebha'*, localitate la 10 km de Ierusalim; „va sosi la Aggai": TM are „*Gebha'* ne va fi loc de mas". ♦ „Rama": *Rāmāh*, „deal, colină", denumire folosită pentru a desemna diferite localități amplasate pe înălțimi. ♦ „cetatea lui Saul": TM are „*Gibhᵉ'āh* a lui Saul" – la 5 km nord de Ierusalim, locul de origine al lui Saul (*cf.* 1Rg. 10,26).

10,30 „fiica lui Gallim": ebr. *Bath Gallīm*, localitate situată la nord de Ierusalim (*cf.* 1Rg. 25,44). ♦ „va asculta Laisa": TM are „ascultă, *Layᵉṣāh*". ♦ „va asculta Anathoth": TM are „sărmană *'Anâthōth*" – cetate levitică în pământul lui Beniamin, locul de naștere al profetului Ieremia.

10,31 „Madebena este uluită… Gibbir": TM are „o ia la fugă *Madhᵉmēnāh*… *Gēbhīm*" – localități din Beniamin, situate la nord de Ierusalim (?). ♦ „Mângâiați": TM are „se pun la adăpost / caută adăpost".

10,32 În TM: „În aceeași zi, oprindu-se la *Nobh*, amenință cu mâna muntele fiicei Sionului, colina Ierusalimului" (*cf.* 1Rg. 21,2; 22,9.19). *Nobh* ar putea fi una dintre cele trei culmi ale Muntelui Măslinilor, de unde se vede Ierusalimul. În 70 d.H., de acolo a supravegheat Titus asediul Ierusalimului (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

va zgudui cu putere pe cei slăviți;
și cei înălțați cu trufie vor fi striviți,
și cei înălțați vor fi doborâți,
34 cei înălțați vor cădea de sabie,
Libanul cu cei înălțați va cădea.

11 1 Sceptru va ieși din rădăcina lui Iesai,
și floare din rădăcină se va ridica.
2 Și se va odihni asupra lui duhul lui Dumnezeu,
duhul înțelepciunii și al înțelegerii,
duhul sfatului și al tăriei,
duhul cunoașterii și al evlaviei;
3 îl va umple duhul fricii de Dumnezeu.
Nu va judeca după faimă,
nici nu va mustra după zvon;
4 ci va face judecată celui smerit

10,33 „va zgudui cu putere pe cei slăviți": TM are „va reteza ramurile cu trosnet" – se continuă metafora pădurii.

10,34 În TM: „Va izbi desișurile pădurii cu fierul și Libanul va cădea de [mâna] Celui puternic". ♦ „Libanul cu cei înălțați": adică idolii, care erau cinstiți cu jertfe aduse pe înălțimile din acest ținut (Theodoret, *ad loc.*).

11,1-9 Poem despre viitorul Mesia.

11,1 În TM: „O ramură va ieși din trunchiul lui Iese și o mlădiță din rădăcina lui va odrăsli". ♦ Chiril al Alexandriei (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 42, nota 1) vede aici pe Hristos întrupat; prin „sceptru" este arătată demnitatea Sa regală, precum și calitatea de Păstor (*cf.* In. 10,15), „sceptrul" fiind la origine un simplu toiag de păstor, iar prin „floare" – natura umană, care a re-înflorit prin El la viața nestricăcioasă a Evangheliei. Eusebiu (*ibidem*) precizează că „sărăcia" lui Iesai anunță smerenia venirii lui Hristos în trup, iar Vasile cel Mare (*ibidem*) insistă asupra faptului că Hristos a îmbrăcat trup de carne adevărat, nu aparent. ♦ După Origen, „sceptrul" este pentru cei pedepsiți, „floarea" pentru cei drepți. La fel spune și în alt loc: „Duhul Sfânt e foc mistuitor pentru cei păcătoși, lumină pentru cei drepți" (*Omilii la Ieremia*, PSB 6, p. 364).

11,2 „duhul înțelegerii": gr. πνεῦμα συνέσεως. Unii traducători optează pentru echivalarea „duhul discernământului". ♦ „evlaviei": TM are „fricii de *YHWH*".

11,3 „îl va umple duhul fricii de Dumnezeu": TM are „se va desfăta în frica de *YHWH*". ♦ „după zvon": *litt.* „după vorbe, după cele auzite".

11,4 „va mustra pe cei smeriți": TM are „va da sentință în favoarea celor smeriți"; gr. ἐλέγχω echivalează ebr. *yākah*, cu sensul de „a mustra", dar și de „a da sentință"; în TM diferența este dată de prepoziția *l*ᵉ, „pentru/în favoarea".

și va mustra pe cei smeriți ai pământului;
și va lovi pământul cu cuvântul gurii sale
și cu suflarea dintre buze îl va nimici pe nelegiuit;
5 își va încinge coapsele cu dreptatea
și adevărul îi va înconjura mijlocul.

6 Atunci lupul va paște împreună cu mielul
și leopardul se va odihni cu iedul,
și vițelul și taurul și leul vor paște laolaltă,
și un copilaș îi va mâna;
7 boul și ursul vor paște împreună
și puii lor vor fi laolaltă,
leul și boul vor mânca laolaltă paie.
8 Pruncul va pune mâna peste gaura viperelor
și peste culcușul puilor de viperă.
9 Și nu vor face rău, nici nu vor fi în stare să nimicească
pe cineva pe muntele Meu cel sfânt,
căci s-a umplut tot [pământul] de cunoașterea Domnului
precum noianul de ape acoperă mările.

11,6 „și vițelul și taurul și leul": TM are *litt.* „vițelul și puiul de leu și vita îngrășată". ♦ Animalele reprezintă, după Ioan Gură de Aur, diversitatea caracterelor, temperamentelor și pozițiilor sociale ale oamenilor, iar Theodoret explică: lupul este rapace; mielul, blând și gingaș; leopardul, subtil, viclean, schimbător, căci e pestriț; iedul, simplu și fără răutate; leul, orgolios și dominator; taurul, îndrăzneț. ♦ „vor paște laolaltă, și un copilaș îi va mâna": acest lucru îl vedem împlinit în Biserică: împărați și supuși, generali și soldați, meșteșugari, slugi și cerșetori participă la Sfânta Împărtășanie, ascultă aceleași cuvinte, sunt împreună vrednici de aceeași baie a Botezului și „un Prunc" îi călăuzește (Theodoret, *ad loc.*).

11,7 „boul și ursul": TM are „juninca și ursoaica". ♦ „leul... paie": Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) vede în schimbarea hranei un simbol al neamurilor, care își schimbă „dieta" duhovnicească: trec de la năluciri, iluzii și minciuni, *id est* de la idolatrie, la hrănirea cu adevărul Evangheliei.

11,8 Ultimul hemistih în TM: „peste gaura șarpelui pruncul înțărcat își va întinde mâna". ♦ După Theodoret, „mâna", în sens figurat, poate fi cuvântul pe care apostolul Pavel l-a rostit în Areopag, cuvânt care pătrunde în „gaura viperelor", adică în urechile filozofilor, pentru a alunga demonii cuibăriți în inima lor (*ad loc.*).

11,9 „noianul de ape": *litt.* „apă multă", simbol al Sfintei Scripturi, care a cuprins lumea întreagă, al cărei simbol este „marea".

10 Şi va fi în ziua aceea rădăcina lui Iesai şi Cel ce se ridică spre a stăpâni
neamurile – în El vor nădăjdui neamurile şi odihna Lui va fi cinstire.
11 Şi va fi [aşa]: în ziua aceea Domnul Îşi va întinde iarăşi mâna Sa ca să-Şi
arate râvna pentru rămăşiţa lăsată din popor, care a fost lăsată de asirieni, de
egipteni, de babilonieni, de etiopieni, de elamiţi şi de [cei de] la soarerăsare
şi din Arabia.
12 Şi va ridica semn către neamuri
şi va aduna pe cei pierduţi ai lui Israel,
şi pe cei risipiţi ai lui Iuda îi va aduna
din cele patru vânturi ale pământului.
13 Şi va fi luată gelozia de la Efraim
şi duşmanii lui Iuda vor pieri:
Efraim nu va mai fi gelos pe Iuda
şi Iuda nu-l va mai strâmtora pe Efraim.
14 Şi vor zbura în corăbiile Străinilor,

11,10-16 Profeţie despre întoarcerea în ţară a celor dispersaţi din Israel şi din Iuda.

11,10 În TM: „În ziua aceea rădăcina lui Iese va fi ca un steag pentru popoare, pe ea o vor căuta neamurile şi locul odihnei ei va fi slavă". ♦ „odihna Lui va fi cinstire": Ioan Gură de Aur aplică aceste cuvinte mormântului lui Hristos, loc de veneraţie pentru creştini. Eusebiu nu înţelege prin „odihnă" moartea, ci slava lui Hristos, care urmează învierii din morţi, şi domnia asupra tuturor neamurilor (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 51, nota 3). Vasile cel Mare (*ibidem*) arată că „odihna" este darul făcut de Hristos celor care Îl iubesc, adică sfinţilor, în duhul cărora Hristos îşi găseşte sălaş de odihnă.

11,11 „Îşi va întinde iarăşi mâna Sa": aluzie la evenimentul fondator al eliberării din Egipt. ♦ „să-Şi arate râvna": gr. ζήλοω, „a fi gelos", „a fi râvnic", „a manifesta zel". TM are „ca să răscumpere". Traducătorul LXX va fi citit *QNW'* în loc de *QNWT* (*cf.* LEH, *s.u.*). ♦ „asirieni... Arabia": TM are toponime: Asiria, Egipt, Patros (= Egiptul de Sus), Kuş (= Nubia), Elam (în sud-estul Mesopotamiei), Şinear (= Babilon), Hamat (oraş din Siria), insulele mării (Mediterane).

11,12 Pentru Părinţii Bisericii, acest „semn" este crucea, prin care a călăuzit spre adevăr pe cei din Israel şi Iuda, care erau în rătăcire împreună cu neamurile. ♦ „cele patru vânturi": *litt.* „cele patru aripi".

11,13 „gelozia": gr. ζῆλος, „ardoare", „zel", „râvnă", „gelozie" (vezi şi *supra*, nota 11,11); opţiunea noastră a fost determinată de comentariul lui Vasile cel Mare (*ad loc.*): *zelus non bonorum aemulatio, sed invidia, quae ab aliorum res secundas nata est, a Scriptura vocatur.*

11,14 „Şi vor zbura... Străinilor": TM are „Se vor năpusti în zbor pe umerii filistenilor". ♦ „marea": ediţia Rahlfs pune virgulă după subst. „mare", ceea ce creează o nedumerire sintactică; pare mai logică legarea „mării" de ceea ce urmează (vezi şi Brenton, NETS).

marea împreună o vor prăda,
și pe cei de la soare-răsare, și Idumeea;
pe Moab vor pune întâi mâinile,
iar fiii lui Ammon se vor supune cei dintâi.
15 Și Domnul va pustii marea Egiptului
și Își va pune mâna asupra Râului
cu suflare năprasnică și va lovi șapte văi,
încât va [putea] trece în sandale;
16 și va fi o ieșire
pentru poporul meu rămas în Egipt
și va fi pentru Israel
ca [în] ziua când a ieșit din pământul Egiptului.

12 1 Și vei spune în ziua aceea:
„Te voi binecuvânta, Doamne,
fiindcă, [deși] m-ai urgisit,
Ți-ai întors mânia
și m-ai miluit.
2 Iată Dumnezeul meu, Mântuitorul meu, Domnul;

„marea împreună o vor prăda și pe cei...". Termenul „marea" echivalează ebr. *yāmmāh*, *litt.* „către mare", dar și, conform poziției geografice, „către apus", care se corelează firesc cu „soare-răsare". ♦ „fiii lui Ammon": popor ce descinde din Lot (Gen. 19,38).

11,15 „marea Egiptului": TM are „limba de mare a Egiptului". ♦ „va lovi șapte văi": TM are „îl va sparge în șapte brațe/torenți". ♦ Grigore cel Mare comentează versetul cu adaosul din Vulgata (după TM): „*linguam* maris Aegypti". „Limba" simbolizează știința profană, falsa înțelepciune a acestei lumi, este „limba" Leviatanului pe care Hristos a legat-o prin întruparea Sa. ♦ Pentru Theodoret (*ad loc.*), „râul" este un mod figurat de a desemna rătăcirea, căci, spune el, egiptenii idolatri își întemeiază nădejdea de viață pe „zeul" Nil. Iar „suflarea năprasnică" este autoritatea sfinților prin care s-au ruinat jertfelnicele idolilor și s-a interzis prin lege cultul demonilor. ♦ „Râul... șapte văi": se referă la Nil, care se varsă în mare prin șapte brațe.

11,16 În TM: „Și va fi o cale pentru rămășița poporului Său care a rămas în Asiria, precum a fost pentru Israel în ziua ieșirii lui din țara Egiptului". Profetul face mereu o paralelă între acțiunea eliberatoare a lui Dumnezeu din timpul Exodului cu cele pe care le va săvârși din nou pentru a-și elibera „rămășița sfântă".

12 Psalm de mulțumire ce încheie pericopa denumită de unii comentatori „Cartea lui Emmanuel", care începe la v. 6,1 (*cf.* Introducerea).

12,2 „și voi fi mântuit întru El": nu apare în TM. ♦ Ultima parte a versetului se regăsește identic în Ex. 15,2 și în Ps. 117/118,14.

în El mă voi încrede
şi voi fi mântuit întru El
şi nu mă voi teme,
fiindcă slava mea şi lauda mea [este] Domnul;
şi mi-a fost mie spre mântuire."
3 Şi veţi scoate apă cu veselie din izvoarele mântuirii. 4 Şi vei spune în ziua
aceea:
„Lăudaţi în cântări pe Domnul,
strigaţi numele Lui;
vestiţi între neamuri [faptele] Lui slăvite;
amintiţi[-le], că s-a înălţat numele Lui."

5 În cântări lăudaţi numele Domnului, că a făcut [lucruri] măreţe;
vestiţi acestea pe tot pământul.
6 Bucuraţi-vă şi veseliţi-vă, locuitori ai Sionului,
că s-a înălţat Sfântul lui Israel în mijlocul lui.

13 1 Vedenie pe care a văzut-o Isaia, fiul lui Amos, împotriva Babilonului.

2 Pe un munte teşit ridicaţi un semn,

12,3 Aluzie la un ritual al Sărbătorii Corturilor (*Mişna*, *Sukka* 4,9). ♦ „apa": după Chiril al Alexandriei (*ad loc*.), este Cuvântul dătător de viaţă al lui Dumnezeu; „fântânile" sunt Apostolii, Evangheliştii şi Profeţii, iar „izvoarele mântuirii" se referă la Hristos şi la Sfintele Scripturi.

12,4 „Lăudaţi în cântări" traduce mai precis gr. ὑμνεῖτε pentru că se pot aduce „laude" lui Dumnezeu în multe feluri, dar „imnul", gr. ὕμνος, este „cântare de laudă".

12,6 „mijlocul lui": *litt.* „în mijlocul ei", al cetăţii Sionului, care este de genul feminin în limba greacă. Alte mss. au „în mijlocul tău", la fel şi TM.

13 Capitolele 13–21 şi 23 cuprind un grupaj de oracole cu privire la „neamuri", la populaţiile duşmane lui Israel. Primul oracol (13,1–14,23) este împotriva Babilonului.

13,1 TM are în plus, la început, o definire a genului: ebr. *massā'*, *litt.* „ridicare (a unei poveri)", de unde „povară", dar şi „rostire", „prevestire", „oracol" – vezi şi nota la Ier. 23,33-40.

13,2 „munte teşit": gr. ὀρος πεδινόν, *litt.* „munte în formă de câmpie", un oximoron care a dat de furcă traducătorilor. TM are „munte pleşuv". Sensul pare a fi „platou pe vârful unui munte", „podiş". Cea mai inspirată ni s-a părut echivalarea lui Bartolomeu Anania, pe care am păstrat-o. ♦ „îndemnaţi": gr. παρακαλῶ, „a chema", „a îndemna/ încuraja", „a convinge", „a sfătui", „a mângâia", „a împăca". ♦ „Deschideţi, căpetenii!": TM are „ca să vină la porţile căpeteniilor"; ar putea fi o aluzie la numele Babilonului,

înălțați glasul către ei, nu vă temeți;
îndemnați cu mâna:
„Deschideți, căpetenii!"
3 Eu îi rânduiesc și Eu îi călăuzesc;
ei sunt sfințiți și Eu îi călăuzesc.
Uriașii vin ca să împlinească mânia Mea,
bucurându-se totodată și batjocorind.

4 Vuiet de multe neamuri pe munți,
precum cel de neamuri multe,
vuiet de regi
și de neamuri adunate laolaltă.
Domnul Savaot a poruncit
unui neam greu înarmat
5 să vină dintr-o țară îndepărtată,
de la marginea temeliei cerului –
Domnul și luptătorii Lui greu înarmați –
ca să prăpădească lumea întreagă.

6 Tânguiți-vă, fiindcă este aproape ziua Domnului

Bāb ilani, „Poarta zeilor". ♦ Pentru Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 66, nota 1), „căpeteniile" sunt îngeri cărora Domnul le-a poruncit să deschidă porțile unui loc rezervat puterilor vrăjmașe („uriașii" – fiii îngerilor cu fiicele oamenilor – sau îngerii căzuți), adică „Adâncul" în care sunt închise ca într-o închisoare, de unde vor ieși la sfârșitul lumii pentru a-i pedepsi pe necredincioși. Eusebiu asociază această misiune a îngerilor cu momentul Judecății de Apoi, când se vor aduna toate neamurile la sunetul trâmbiței. După Theodoret însă, poate fi vorba de îngerii cărora li s-au încredințat neamurile încă de la început: „el a stabilit hotare neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu" (Deut. 32,8 LXX). După Chiril al Alexandriei (*ibidem*), aceste căpetenii sunt căpeteniile Babilonului sau sunt Puteri sfinte care luptau alături de armata mezilor.

13,3 În TM: „Eu le-am dat porunci celor sfințiți Mie, i-am chemat pe vitejii Mei spre [a-Mi sluji] mânia, cei ce se bucură întru măreția Mea".

13,4 „de regi și de neamuri": TM are „de regate ale neamurilor". ♦ „a poruncit unui neam greu înarmat să vină": TM are „trece în revistă oastea pentru bătălie; ei vin".

13,5 „luptătorii Lui greu înarmați": TM are „uneltele mâniei Sale". ♦ „țară îndepărtată": după Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) este extremul nord, *maxime borealis*, de unde este adus un „neam greu înarmat" *ad delendum totum orbem terrae*. Prorocia asupra Babilonului poate fi și o alegorie pentru sfârșitul lumii și războiul Armaghedonului. ♦ *Cf.* Dan. 11,21-45; 12,1; Zah. 13,9; 14,2,3.

şi zdrobire va veni de la Dumnezeu.
7 De aceea orice mână se va slăbănogi
şi tot sufletul omenesc se va înfricoşa;
8 se vor tulbura trimişii
şi-i vor apuca dureri ca ale femeii ce naşte.
Şi se vor plânge unul altuia şi îşi vor ieşi din minţi,
şi faţa şi-o vor schimba ca o flacără.
9 Căci, iată, ziua Domnului vine fără scăpare,
[zi] de mânie şi de urgie,
ca să pustiască lumea întreagă
şi să-i nimicească pe păcătoşii din ea.
10 Căci stelele cerului şi Orionul
şi toată podoaba cerului
nu-şi vor mai da lumina;
şi se va întuneca la răsărit de soare,
iar luna nu-şi va mai da lumina ei.
11 Şi voi porunci rele peste întreaga lume,

13,6 „Dumnezeu": TM are *Şaddāy*, „Cel Puternic" – nume divin arhaic.

13,8 Începutul versetului în TM: „Se vor înspăimânta, spasme şi dureri [ca] de naştere îi vor cuprinde". ♦ „trimişii": gr. πρέσβεις poate însemna şi „bătrânii"; în ebraică există două cuvinte omonime *ţīrīm*, cu sensurile: 1) „soli", 2) „convulsii". ♦ Eusebiu şi Chiril (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 71, nota 3) consideră că aceşti mesageri sunt învăţătorii rătăcirilor, lucrători ai morţii, *mortis servatoris auctores*, interpretare în relaţie cu In. 19,21 (*ad loc.*).

13,9 „ziua Domnului": sau „ziua Judecăţii" (*cf.* Introducerile la Ioel şi Sophonia din prezenta ediţie; Am. 5,18-27; Iez. 7; 30; 38). Se poate înţelege, simbolic, ca sfârşit şi ţel al istoriei universale, dar şi al vieţii individuale. ♦ Ioan Gură de Aur (*Omilii la Matei*, PSB 23, pp. 515-516) comentează: „Nu va fi nimeni care să ne apere; nimeni care să ne scape; nicăieri chipul cel blând şi liniştit al lui Hristos. Aici, pe pământ, mai poţi să faci o cerere de graţiere împăratului, îl mai poţi ruga să-ţi ridice osânda, dar acolo nu. Dacă nimeni nu poate să înfăţişeze prin cuvinte durerile cumplite ale celor arşi în foc, cu mult mai mult suferinţele pricinuite de locul acela. Aici, pe pământ, se termină totul într-o scurtă scurgere de timp; dincolo însă, locul arde mereu şi nu se mistuie când arde. Durerea lor e atât de puternică încât nu îngăduie minţii să aibă o clipă de răgaz ca să se gândească şi la alţii şi să se mângâie".

13,10 „Orionul şi toată podoaba cerului": traducătorul a căutat, probabil, să echivaleze pluralul neobişnuit ebr. *k^esīlīm* al numelui constelaţiei, de obicei la singular. ♦ Aici poate fi o aluzie la cei care se închină astrelor cu credinţa deşartă că acestea le determină destinul.

și peste cei fără de lege, păcatele lor;
voi nimici trufia nelegiuiților
și trufia celor îngâmfați o voi înjosi.
12 Și cei rămași vor fi mai de preț ca aurul neatins de foc,
și omul va fi mai de preț ca piatra din Suphir.
13 Căci cerul se va mânia
și pământul se va zgudui din temeliile lui,
din pricina mâniei urgiei Domnului Savaot
în ziua în care va veni mânia lui.
14 Și vor fi cei rămași ca un căprior fugărit
și ca o oaie rătăcită; și nu va fi nimeni să-i adune
încât fiecare să se întoarcă spre poporul său
și să alerge fiecare spre țara sa.
15 Oricine va fi prins va fi biruit
și toți cei adunați vor cădea de sabie.
16 Și [aceia] le vor strivi copiii
dinaintea feței lor;
casele lor le vor jefui
iar pe femeile lor le vor lua.

17 Iată, îi ridic asupra voastră pe mezi,

13,11 „cei fără de lege": gr. ἀσεβεῖς – cei lipsiți de pietate, de evlavie, oameni fără Dumnezeu.

13,12 „cei rămași": LXX explicitează ebr. *'enoș*, „om". ♦ „neatins de foc": gr. ἄπυρον; în TM: „aur pur"; în BS, mai poetic: „aurul nelămurit", aur nativ, curat de la natură, care nu mai are nevoie de „lămurire" prin diverse mijloace tehnice; simbol al sufletului desăvârșit, făcut după chipul lui Dumnezeu. ♦ „piatra din Suphir": TM are „aurul de Ofir", Ofirul fiind un ținut cvasilegendar (în sudul Arabiei sau în India?), celebru pentru aurul său fin (*cf.* nota la 3Rg. 9,28 în prezenta ediție).

13,13 „cerul se va mânia": TM are „[Eu] voi clătina cerurile".

13,14 „fiecare": *litt.* „om" – semitism.

13,15 „biruit": TM are „străpuns".

13,17 „mezi": populație din regiunea muntoasă a Iranului, vestiți arcași și călăreți. Capitala asiriană Ninive a fost luată cu asalt în 612 î.H. de către regele acestora, Kyaxares, aliat cu babilonianul Nabopolassar. De fapt, după înfrângerea, în 605 î.H., de către Nabucodonosor a faraonului Nechao, care venise să-i susțină pe asirieni, puterea Babilonului o înlocuiește definitiv pe cea a asirienilor. La rândul său, Babilonul va fi cucerit de Cyrus cel Mare (regele care unificase regatul mezilor cu al perșilor întemeind

care nu iau în seamă argintul
şi de aur nu au nevoie.
18 Arcurile celor tineri le vor zdrobi
şi de pruncii voştri nu vor avea milă:
nici pe copii nu-i vor cruţa ochii lor.
19 Şi Babilonul, care se cheamă slăvit
de către regele chaldeilor,
va fi ca [atunci când] a prăpădit Domnul
Sodoma şi Gomora.
20 Nu va mai fi locuit în veci,
nici nu vor mai intra în el timp de multe generaţii;
nici arabii nu vor mai trece prin el,
şi nici păstorii nu se vor mai odihni acolo.
21 Ci se vor odihni acolo fiarele
şi casele se vor umple de larmă;
şi acolo se vor odihni sirene,
şi draci vor dănţui acolo.
22 Şi onokentauri vor locui acolo
şi aricii îşi vor face vizuină în casele lor;
grabnic vine
şi nu va zăbovi.

---

imperiul persan) în 539 î.H.; el a cruţat Babilonul, dar Xerxes, urmaşul lui, l-a devastat în 483 î.H.; de atunci Babilonul a tot decăzut până când a fost ocupat de parţi în 127 î.H.

13,18 *Cf.* Ps. 137/138,8-9.

13,19 „Babilonul, care se cheamă slăvit de către regele chaldeilor": TM are „Babilonul, splendoarea domniilor, frumuseţea mândră a chaldeilor".

13,20 „arabii": triburi de păstori nomazi ai deşertului, „pe care noi îi numim «saraceni»", spune Theodoret (*ad loc.*).

13,21-22 „larmă... sirene... draci... [22] onokentauri... arici": TM are „bufniţe... struţi... lăţoşi (= ţapi/satiri)... [22] hiene... şacali". ♦ „larmă": este vorba de sunete ciudate, urlete, vaiete, care se aud în locuri sau case bântuite de duhuri rele sau de strigoi. *Cf.* şi Apoc. 18,2: „A căzut, a căzut, Babilonul cel mare! A ajuns un locaş al dracilor, o închisoare a oricărui duh necurat, o închisoare a oricărei păsări necurate şi oricărei fiare necurate şi urâte". ♦ „sirene": Anania traduce „gadini". *Cf.* şi nota la Ier. 27[50],39. ♦ Ioan Gură de Aur spune că „onokentaurii" nu există în realitate, dar oamenii numesc astfel un „loc pustiu", iar Sfânta Scriptură adoptă limbajul obişnuit al oamenilor. După Theodoret (*ad loc.*), este o manieră omenească, probabil sub influenţa mitologiei, de a-i desemna pe demoni, precizând că la vechii greci se numeau *empusa* – un fel de vampir trimis de Hekate (divinitate infernală) pentru a-i înspăimânta pe muritori.

14 [1] Şi Domnul se va milostivi de Iacob şi încă îl va mai alege pe Israel; şi
se vor odihni pe pământul lor; iar străinul li se va adăuga, se va alipi de casa
lui Iacob [2] şi neamuri îi vor lua şi îi vor duce la locul lor; şi vor moşteni şi
se vor înmulţi pe pământul lui Dumnezeu ca robi şi roabe; şi cei care i-au luat
pe ei în robie vor fi robi, şi vor fi sub stăpânire cei care i-au stăpânit pe ei.
[3] Şi va fi aşa: în ziua aceea Domnul te va odihni de durerea şi de
frământarea ta şi de aspra ta robie cu care le-ai robit lor. [4] Şi vei lua acest
cântec de jale asupra regelui Babilonului, şi vei zice în ziua aceea:

Cum s-a oprit hrăpăreţul
    şi a încetat asupritorul!
[5] Dumnezeu a sfărâmat jugul păcătoşilor,
    jugul căpeteniilor.

---

14 Această profeţie pare a nu-şi avea locul aici: ideea că unii străini se alipesc de bunăvoie de Israel îmbrăţişându-i credinţa apare cu precădere în a doua şi a treia parte a Cărţii lui Isaia, dar ideea că israeliţii i-ar transforma în robi pe vechii lor asupritori (v. 2) nu se susţine nici teoretic, nici istoric. Se poate înţelege că aceia vor cu tot dinadinsul să se alăture poporului binecuvântat, acceptând chiar o poziţie inferioară (*cf.* situaţia gabaoniţilor din Iis. Nav. 9; sau gândurile de întoarcere acasă ale fiului risipitor – „Primeşte-mă printre argaţii tăi", din Lc. 15). *Cf.* 45,14; 49,22; 66,20.

14,1 „străinul": gr. γιώρας transliterează un cuvânt aramaic care înseamnă „străin", „prozelit". ♦ Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 82, nota 1) spune că toţi interpreţii au tradus γιώρας cu „prozelit". Interpretarea lui Chiril al Alexandriei (*ibidem*) este diferită: „străinul" este autohtonul babilonian, care s-ar fi unit cu evreii prin legături matrimoniale sau prin aderarea la Lege şi i-ar fi urmat pe evrei la întoarcerea lor din exil, ca robi.

14,2 Interesant comentariul lui Theodoret (*ad loc.*; *cf.* şi nota 3, p. 83), care vorbeşte de o coalizare a canaaniţilor împotriva evreilor întorşi, din invidie pe soarta lor bună de acum. Ei au făcut apel la popoarele din nord, de neam scitic, pentru a ataca Ierusalimul. Din prăzile luate de evrei în urma victoriei, prin intervenţie divină, s-a reconstruit Templul. Se pare că această relatare nu are în întregime un fundament istoric, ci se referă mai degrabă la profeţia lui Iezechiel (38,39) sau la Armaghedon. După Ioan Gură de Aur, textul se referă la Cyrus, regele mezilor, care va cuceri Babilonul fără lupte şi le va permite israeliţilor să se întoarcă în ţara lor, în 538 î.H.

14,4 „hrăpăreţul": vezi *supra*, nota 3,12. ♦ „asupritorul": gr. ἐπισπουδαστής, „supraveghetor de lucrări", „vechil".

14,5-6 „Dumnezeu": adesea traducătorul lui Isaia echivalează astfel ebr. *YHWH*, care în imensa majoritate a ocurenţelor este redat cu Κύριος, „Domnul". ♦ „jugul căpeteniilor. [6] După ce a bătut un neam... un neam": TM are „sceptrul stăpânitorilor, care bătea popoare... neamuri". Subiectul verbelor din v. 6 este „Dumnezeu" în LXX şi „sceptrul" în TM.

6 După ce a bătut un neam cu mânie
cu rană fără de leac,
lovind un neam cu lovitura mâniei
care nu a cruțat,
7 s-a odihnit cu încredere.
Tot pământul strigă cu veselie
8 și copacii Libanului s-au veselit de tine,
și cedrul Libanului [zice]:
„De când te-ai culcat,
nu s-a mai suit cel ce ne taie."
9 Iadul cel de jos s-a amărât
întâmpinându-te;
toți uriașii care au stăpânit pământul
s-au ridicat împotrivă-ți,
cei care i-au sculat de pe tronurile lor
pe toți regii neamurilor.
10 Toți vor răspunde
și îți vor zice:
„Și tu ai fost prins ca și noi,
printre noi ai fost numărat!"
11 Iar slava ta s-a coborât în iad,
multa-ți veselie;
sub tine vor așterne putregai,
acoperământul tău – vierme.

12 Cum a căzut din cer

14,7 În LXX, secvența „s-a odihnit cu încredere" ține de versetul anterior și subiectul ar fi tot „Dumnezeu", în vreme ce în TM subiectul este „tot pământul".
14,8 În TM, versetul începe: „Și chiparoșii s-au veselit de tine și cedrii Libanului...". Regii Asiriei și Babilonului tăiau masiv chiparoși pe Amanus și cedri în Liban (*cf.* 37,24; Av. 2,17). Jefuirea pădurilor este considerată o dovadă de orgoliu ce nu rămâne niciodată nepedepsită (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).
14,9 În TM: „Lăcașul morților de dedesubt s-a zguduit din pricina ta, la vestea venirii tale scoală pentru tine umbrele morților, pe toți țapii pământului, îi ridică de pe tronuri pe toți regii neamurilor".
14,12 În TM se continuă adresarea la pers. a II-a. ♦ „Luceafărul dimineții, cel ce răsare în zori": TM are *Heylēl ben Šāḥar*, ca un nume propriu, cu sensul „Cel strălucitor, fiul Aurorei". Motivul personajului ceresc aruncat în abis ca pedeapsă pentru orgoliul său

Luceafărul dimineţii, cel ce răsare în zori!
S-a zdrobit de pământ
cel ce trimitea [lumină] către toate neamurile!
13 Dar tu ai zis în cugetul tău:
„Mă voi sui la cer;
deasupra stelelor cerului
îmi voi aşeza tronul;
voi şedea pe un munte înalt,

---

nemăsurat este prezent în bazinul Mediteranei, *e.g.* la greci, la fenicieni, la Ugarit. Aici, profetul îl raportează la regele Babilonului, în vreme ce Iez. 28,2-12 îl reia cu privire la regele Tyrului. Părinţii Bisericii au interpretat pasajul ca referindu-se la căderea lui Lucifer, căpetenia îngerilor răzvrătiţi. ♦ „cel ce trimitea [lumină] către toate neamurile": TM are „cel care călcai în picioare toate neamurile".

14,13 „stelele cerului": TM are „stelele lui Dumnezeu". ♦ „munte înalt, peste munţii cei înalţi": TM are „muntele Adunării" – aluzie la tema mitică a muntelui pe care se adună zeii (*e.g.* Olimpul, în Grecia). ♦ Ieronim, în Vulgata, traduce, după ebraică, *in monte testamenti*, „pe muntele legământului", şi comentează: adică în Templu, unde sunt ascunse legile lui Dumnezeu, „şi în părţile dinspre miazănoapte", adică în Ierusalim. Pentru că este scris „Muntele Sion, părţile dinspre miazănoapte" (Ps. 47,2). Nu numai că a avut mândria de a ajunge la ceruri, dar a mai avut şi nebunia de a se proclama asemenea lui Dumnezeu (Ieronim, ACCS, p. 121). ♦ După Eusebiu (*ibidem*), Lucifer a înţeles că oamenii pot să cadă, în virtutea voinţei lor libere. De aceea s-a străduit să-i întoarcă la o stare rea prin ispitirea sufletului cu felurite dorinţe. Pe toate le-a încercat: mituri cu zei şi povestiri licenţioase, ispitindu-şi victimele cu lucrurile pe care le iubeau şi cu cele care le ofereau plăcere, încât să nu mai cugete la lucrurile lui Dumnezeu. ♦ Metodiu (*Banchetul*, PSB 10, pp. 147-148) arată că diavolul este duh creat de Dumnezeu, căruia i s-a dat stăpânire parţială asupra lumii, căci „al Domnului este pământul şi plinirea lui" (Ps. 23,1). Majoritatea îngerilor au respectat porunca Domnului, dar nu toţi. Motivul căderii lui Lucifer a fost invidia. Odată căzut, a urzit şi urzeşte întruna căderea omului. Dar Dumnezeu stă împotriva celor mândri (1Pt. 5,5) şi nimiceşte cugetele semeţe. ♦ „deasupra stelelor cerului": diavolul încearcă să-i înşele pe cei aleşi şi îi asupreşte pe cei drepţi, ale căror fapte luminează ca stelele în cer (Ambrozie, ACCS, p. 123). ♦ Ioan Gură de Aur (*Omilii la Matei*, PSB 23, p. 326) comentează: Cu cât ajungem mai virtuoşi, cu atât mai mult învăţăm să ştim cât de mare este depărtarea dintre noi şi Dumnezeu. Şi acela, mai cu seamă, se cunoaşte pe sine, care socoteşte că nu e nimic. Avraam a spus că este „pământ şi cenuşă" (Gen. 18,27), iar David s-a numit „vierme şi nu om" (Ps. 21,6); Pavel nu se socotea vrednic să se numească apostol (1Cor. 15,8-9); la fel se smeresc toţi sfinţii. Dimpotrivă, cel mândru nu se cunoaşte deloc pe el însuşi. După cum cel ce se cunoaşte pe sine le cunoaşte pe toate, tot aşa cel ce nu se cunoaşte pe sine nu cunoaşte nici pe cele din jurul lui. Unul ca acesta spune: „Deasupra cerurilor îmi voi pune scaunul meu".

peste munţii cei înalţi dinspre miazănoapte;
14 mă voi sui mai presus de nori,
voi fi asemenea Celui Preaînalt."
15 Dar acum în iad ai să cobori,
şi în temeliile pământului.
16 Cei ce te-au văzut se vor minuna de tine şi vor zice:
„Acesta e omul care zguduia pământul,
cutremurându-i pe regi?
17 Cel care a prefăcut în pustiu lumea întreagă
şi a răsturnat cetăţile,
pe cei robiţi nu i-a slobozit."
18 „Toţi regii neamurilor au adormit în cinste,
fiecare în casa lui;
19 dar tu vei fi aruncat în munţi
ca un hoit scârbos,
laolaltă cu mulţi morţi străpunşi de săbii,
care se coboară în iad.
Precum o haină pătată cu sânge nu va mai fi curată,
tot aşa nici tu nu vei mai fi curat,
20 fiindcă Mi-ai stricat ţara
şi poporul Mi l-ai ucis.

14,14 După Chiril al Alexandriei (ACCS, p. 91), pasajul se referă, pe de o parte, la Nabucodonosor, care a făcut o statuie uriaşă la care trebuia să se închine toţi, iar pe de altă parte la Satan, domnul minciunii, luceafărul dimineţii, care a căzut din cer şi a înşelat mulţi oameni.

14,19 „în munţi": TM are „departe de/din mormântul tău". A avea un mormânt somptuos era socotit foarte important pentru modul supravieţuirii în lăcaşul morţilor. Într-adevăr, Sargon al II-lea al Asiriei a murit în cursul unei campanii militare în Elam, deci nu a fost înmormântat în „casa" lui. Descrierea de aici depăşeşte însă realitatea istorică. ♦ „se coboară în iad...": sfârşitul versetului în TM: „coboară pe pietrele gropii, ca un hoit călcat în picioare". ♦ „nici tu nu vei mai fi curat": Origen (*Omilii la Ieşirea*, PSB 6, p. 92) vede aici o referire la diavol, care prin păcatul său a depăşit orice măsură, nu va fi iertat şi i se va pierde numele; *cf.* Gen. 3,5; Iez. 28,2.6.9; Dan. 11,36.

14,20-22 Regele Babilonului primeşte pedeapsa, rezervată celor mai mari criminali: privaţiune de mormânt şi funeralii, ştergerea numelui şi stingerea neamului (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

14,20 Începutul versetului în TM: „Nu vei fi adunat laolaltă cu ei (= cu strămoşii) în mormânt, pentru că ţi-ai stricat ţara, poporul ţi l-ai ucis".

Nu vei dăinui în veşnicie,
sămânță rea!
21 Pregăteşte-ți copiii, ca să fie junghiați
pentru păcatele tatălui tău,
ca să nu se ridice şi să moştenească pământul
şi să umple pământul de cetăți."

22 „Şi Mă voi ridica asupra lor", zice Domnul Savaot, „şi le voi da pieirii
numele şi rămăşița şi sămânța. Acestea le spune Domnul: 23 Voi face din
Babilonia un pustiu unde să locuiască aricii, şi va fi de nimic; şi o voi face
groapă adâncă de mocirlă spre nimicire."

24 Acestea le spune Domnul Savaot:
„Cum am zis
aşa va fi;
şi cum am hotărât
aşa va rămâne,
25 ca să-i nimicesc pe asirieni din țara Mea şi din munții Mei;
şi vor fi călcați în picioare,
şi jugul lor va fi luat de la ei,
şi slava de pe umerii lor va fi luată."
26 Aceasta este hotărârea pe care a luat-o Domnul
asupra lumii întregi
şi aceasta este mâna cea înălțată
peste toate neamurile lumii.
27 Căci cele pe care le-a hotărât Dumnezeu Sfântul,
cine le va risipi?

14,21 „tatălui tău": TM are „părinților tăi".

14,22 „numele": TM precizează „Babilonului".

14,23 Imaginea mlaştinii se potriveşte Babiloniei, adesea inundată de revărsările Eufratului şi ale canalelor lui, mai ales spre vărsare. Şi astăzi zona se numeşte „Ținutul Mlaştinilor".

14,24-27 Profeție împotriva Asiriei.

14,25 „slava": am tradus astfel gr. κῦδος, un *hapax* în LXX, urmând interpretarea lui Chiril al Alexandriei: *magnum decus, id est gloria* (*Comm. in Isaiam*, PG 70, 386C). Vasile cel Mare (*ad loc.*) asociază acest termen cu *dominium* şi *imperium*, pe care îl exercitau asirienii asupra evreilor. TM are „povara".

14,27 „Dumnezeu Sfântul": TM are „*YHWH* al oştirilor".

Şi mâna Lui cea înălţată
cine o va întoarce?

28 În anul când a murit regele Achaz a fost acest cuvânt:
29 Nu vă veseliţi, voi toţi Străinii,
că s-a sfărâmat jugul celui care vă lovea;
din sămânţa şerpilor vor ieşi pui de vipere
şi puii lor vor ieşi şerpi înaripaţi.
30 Şi se vor hrăni cei sărmani prin el,
bărbaţi săraci se vor odihni în pace;
dar va nimici cu foamete sămânţa ta,
rămăşiţa ta o va nimici.
31 Bociţi, porţi ale cetăţilor;
să strige cetăţile înfricoşate, [voi] toţi Străinii!
Că fum vine de la miazănoapte
şi nu se mai poate trăi.

32 Şi ce vor răspunde regii neamurilor?
„Că Domnul a întemeiat Sionul
şi prin El se vor mântui
cei smeriţi din popor."

14,28-32 Profeţie împotriva filistenilor, numiţi cel mai adesea în LXX „Străini". Aceştia stăpâneau în acea vreme o parte din teritoriul lui Iuda (*cf.* 2Par. 28,18) şi au participat la coaliţia antiasiriană căreia Achaz i s-a opus (*cf. supra*, nota 7,1). Moartea acestuia le redă speranţa că noul rege li se va alătura împotriva Asiriei; Isaia îl va sfătui însă pe Ezekias să nu o facă, ci să-şi pună toată încrederea în Dumnezeu.
14,29 Pentru Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) sămânţa şerpilor este Ozias, puii de vipere, Achaz, şi şarpele înaripat, Ezekias, dar se pot înţelege şi Theglatphalasar şi Salmanasar. ♦ După Grigore cel Mare, leviatanul nu este un simplu şarpe, ci şarpe zburător („bală", „balaur" în română), fiindcă domneşte asupra duhurilor necurate din văzduh. Să luăm aminte cum basiliscul nimiceşte nu prin muşcătură, ci arde cu suflul respiraţiei şi infectează aerul şi veştejeşte doar cu suflul nărilor, chiar dacă stă la distanţă (ACCS, p. 125).
14,30 „se vor hrăni": *litt.* „vor păşuna". ♦ „prin el": nu apare în TM. ♦ „va nimici": TM are „voi nimici".
14,31 „nu se mai poate trăi": *litt.* „nu există [cine] să fie", expresie neobişnuită în greacă. TM are „nu este nimeni care să iasă din rând" – *i.e.* nu există dezertori în cetele lor.
14,32 Începutul versetului în TM: „Ce se răspunde solilor [acestui] neam?".

15 [1] Cuvânt împotriva Moabitidei.

Noaptea va pieri Moabitis,
căci noaptea va pieri zidul Moabitidei.
[2] Plângeți-vă pe voi înșivă, căci va pieri și Debon!
Unde este capiștea voastră, acolo suiți-vă să plângeți:
bociți-l pe Nabau din Moabitis!
Pe fiecare cap – pleșuvie,
toate brațele – tăiate.
[3] Pe străzile ei încingeți-vă cu sac și loviți-vă;
pe casele ei și pe ulițele ei,
bociți-vă toți cu strigăt!
[4] Că au strigat Esebon și Eleale,

15–16 Oracol profetic împotriva Moabului; pasajele 16,6-10; 15,2-3.4-7; 16,11-12 se regăsesc într-o formă aproape identică în Ier. 31[48],29-38.

15,1 „Cuvânt": TM are *massā'* – *cf.* nota 13,1. ♦ „Moabitis/Moabitidei": forma grecizată în text. În TM: „Pentru că noaptea a fost pustiit, *'Ar Mō'ābh* a fost nimicit; pentru că noaptea a fost pustiit, *Qīr Mō'ābh* a fost nimicit". Cele două toponime sunt numele a două orașe din sudul Moabului, la 15 km unul de celălalt. *Qīr* înseamnă, într-adevăr, „zid". În versetele următoare se continuă enumerarea cetăților moabite distruse, într-o succesiune de la sud spre nord.

15,2 „Debon": *Dībhon*, astăzi Tell Diban, la 5 km nord de râul Arnon; era capitala religioasă a Moabului; aici a fost descoperită, în 1868, stela regelui moabit Meșa (secolul al IX-lea î.H.). ♦ „capiștea": gr. βωμός, altar păgân. ♦ „bociți-l pe Nabau din Moabitis": TM are „Pe Nebo și la *Mēyd'bāh* Moab jelește". ♦ „Nabau": *N'bhō*, localitate moabită situată lângă muntele Nebo, de pe care Moise a văzut Pământul făgăduinței (Deut. 34). *Mēyd'bāh* este menționată în Num. 21,30; la împărțirea Pământului făgăduinței, a fost dată tribului lui Ruben, dar a fost recâștigată de moabiți în vremea regelui Meșa. Aici s-a găsit un mozaic datând din secolul al VI-lea d.H. ce reprezintă una din cele mai vechi hărți geografice ale teritoriului (*cf.* TOB, *ad loc.*). ♦ „brațele": TM are „bărbile".

15,3 „Pe străzile ei": gr. ταῖς πλατείαις, *litt.* „în loc larg". ♦ „loviți-vă": gr. κόπτεσθε, „a se lovi cu pumnul în piept/cap", semn de durere și de jale.

15,4 „Esebon": ebr. *Heș'bōn* (în Num. 32 era capitala regatului amorit al lui Sihon). ♦ „Eleale": ebr. *'El'ālēh* (în Num. 32,3.37 apare printre cetățile lui Ruben). ♦ „Iassa": ebr. *Yahaț*, localitate din estul Moabului, unde, după Num. 21,23, Israel i-a învins pe Sihon și pe Og, regii amoriților. ♦ „rărunchi": *litt.* „coapse". TM are „cei echipați/înarmați" (= trupe de elită?), ebr. *haluțey*; LXX presupune *hal'țey*. ♦ „va cunoaște": TM are „a tremurat". ♦ Theodoret (*ad loc.*) comentează: prin „rărunchi" se înțelege lașitatea, prin „suflet" și „inimă", doliul și jalea, fiindcă rărunchii sunt cei încinși cu „cingătoarea

până în Iassa s-a auzit glasul lor;
de aceea rărunchii Moabitidei strigă;
sufletul ei va cunoaşte.
5 Inima Moabitidei strigă înlăuntrul ei până în Segor,
căci este o junincă de trei ani.

Pe coasta Luithului
se vor sui la tine plângând,
pe drumul [spre] Aroniim strigă:
„Zdrobire şi cutremur!"
6 Şi apa din Nemrim
va fi un pustiu,
şi iarba i se va ofili,
iarbă verde nu va fi.
7 Şi aşa, se va izbăvi oare?
Căci voi aduce spre vale arabi
şi o vor lua.
8 Strigătul a ajuns
până la hotarul Moabitidei al Agalimului,
şi vaietul ei
până la fântâna Ailim.
9 Iar apa Remmonului se va umple de sânge;
voi aduce asupra Remmonului arabi

---

adevărului" (*cf.* Ef. 6,14). A desface centura este dovada laşităţii, pentru că de centură se legau armele. Şi invers, „a te încinge" înseamnă curaj şi bărbăţie.

15,5 Începutul în TM: „Inima mea strigă pentru Moab, fugari [sunt] până la *Ṭo'ar*, *'Egh^e^lath Ş^e^liyşīyāh*". ♦ „Segor": ebr. *Ṭo'ar*, cetate situată la SE de Marea Moartă. Numele celui de-al doilea oraş înseamnă *litt.* „al treilea (oraş) al viţelului", ceea ce ar atesta importanţa cultului taurului în acel loc (*cf.* 3Rg. 12,28-29; Os. 8,6) – *cf.* TOB, nota *ad loc.* ♦ „Luith": ebr. *Lūḥīth*. ♦ „Aroniim": ebr. *Ḥōronayim*.

15,6 „Nemrim": ebr. *Nim^e^rīn*, pârâu din Moab.

15,7 În TM: „De aceea, avutul dobândit şi agoniseala le poartă peste râul Sălciilor".

15,8 „al Agalimului": TM are „până la *'Egh^e^layim* urletul ei". ♦ „fântâna Ailim": ebr. *B^e^'ēr 'Ēylīm*.

15,9 „Remmon": ebr. *Dīmōn*, corectat în *Dībhōn*, după mss. principal de la Qumran. ♦ În TM, versetul este: „Căci apele Dimonului s-au umplut de sânge, căci am pus peste Dimon adaos (de rele): pentru fugarii din Moab, leu (ebr. *'ar^e^yēh*), şi pentru cei rămaşi în pământul (ţării) (ebr. *'adhāmāh*)".

și voi pierde sămânța Moabului și Arielului
și rămășița din Adama.

16 [1] Voi trimite un fel de târâtoare pe pământ;
oare stâncă pustie este muntele Sionului?
[2] Căci vei fi ca un puișor despărțit
de pasărea ce-și ia zborul, fiică a Moabului!
Apoi tu, Arnon,
[3] sfătuiește-te mai mult,
faceți-i
un adăpost pentru jelit de-a pururi.
Vor fugi în întuneric la amiază,
au fost uluiți;
să nu fii dus de acolo.
[4] Vor pribegi la tine
fugarii Moabului,
ei vor fi scăparea voastră
din fața prigonitorului,

16,1 În TM: „Trimiteți mielul stăpânitorului țării, de la *Sela'* prin pustiu, spre muntele fiicei Sionului". Mielul reprezenta tributul datorat de vasal suzeranului (de exemplu, Meșa, regele Moabului, îi plătea regelui lui Israel lâna a o sută de mii de oi – *cf.* 4Rg. 3,4). Ar putea fi aici o ofrandă simbolică, moabiții fiind îndemnați să se pună sub protecția regelui lui Iuda. *Sela'*, *litt.* „Stânca", ar putea fi localitatea menționată în Jud. 1,36; după alții ar simboliza întreg ținutul Moabului. Ieronim a tradus: *emitte agnum dominatorem terrae de Petra deserti ad montem filiae Sion*, „trimite pe Mielul stăpânitor al pământului de la Stânca pustiului la muntele fiicei Sionului", conferind astfel pasajului o interpretare mesianică (*cf.* TOB, BJ notele *ad loc.*). ♦ „muntele Sionului": comentariile patristice au în vedere textul din *Codex Luciani*, „muntele fiicei Sionului", în paralel cu v. 2.

16,2 În TM: „Ca niște păsări fugare alungate din cuib vor fi fiicele Moabului, la vadurile Arnonului". ♦ „Arnon": pârâu ce marchează granița dintre moabiți și amoniți. Loc strategic, *oppidum Moabiticum*, unde se găseau mai multe fortărețe și vaduri.

16,3-5 În TM: „[3] Țineți sfat, luați o hotărâre! Pune în plină amiază, ca noaptea, umbra ta, ascunde-i pe cei alungați, nu-i da în vileag pe fugari! [4] Să se adăpostească la tine pribegii Moabului, fii adăpost pentru ei din fața nimicitorului, fiindcă [atunci când va fi] încetat pustiitorul, se va fi sfârșit distrugerea și asupritorul va fi pierit din țară, [5] tronul va fi întărit întru bunăvoință și va ședea pe el cu fidelitate, în cortul lui David, un judecător care va căuta judecata și va face grabnic dreptate". Ar putea închipui cuvintele refugiaților din Moab (adresate „fiicei Sionului") cerând adăpost în Iuda.

că ți s-a luat alianța,
        și stăpânitorul care călca în picioare pământul a pierit.
5 Atunci un tron va fi ridicat iarăși cu milă
        și va ședea pe el întru adevăr în cortul lui David,
judecând și căutând judecata
        și grăbind dreptatea.

6 Am auzit de trufia Moabului:
        trufaș foarte;
i-ai smuls mândria.
        Nu așa oracolul tău, 7 nu așa.
Se va tângui Moab,
        căci în Moabitis toți se vor tângui.
Vei avea grijă de cei ce locuiesc în Deseth
        și nu vei fi rușinat.

8 Câmpiile Esebonului se vor jeli;
        via Sebama,
cei ce înghițiți neamurile,
        călcați în picioare viile ei până la Iazer.
Nu vă adunați laolaltă;
        rătăciți prin pustiu!

16,5 Ieronim (ACCS, p. 130) interpretează mesianic: „cortul lui David" este Biserica și „tronul" aparține capului Bisericii, Hristos. La fel și pentru Eusebiu (*ibidem*), este vorba de o profeție mesianică cu referire la Iisus Hristos, Cel care va sta pe tronul și în cortul lui David, ca urmaș după trup al acestuia, restaurând adevărul, judecata și dreptatea. *Cf.* Fp. 15,13-18.

16,6-12 Răspunsul Ierusalimului, care deplânge neputincios soarta Moabului.

16,6-7 „i-ai smuls mândria. Nu așa oracolul tău, 7 nu așa": TM are: „mândria lui și trufia lui și aroganța lui: nu așa! Vorbe goale!". ♦ „ai smuls": în alte mss. grecești, „am ridicat", *cf.* Vasile cel Mare, *ad loc.*: *superbiam eius sustuli*. ♦ „oracolul tău": în Scriptură se face deosebire între προφητεία, care exprimă voia lui Dumnezeu, și μαντεία, „ghicitorie"

16,7 Al doilea hemistih în TM: „Peste turtele de struguri de la *Qīr Hareseth* se vaietă deznădăjduiți". Turtele de struguri sunt, probabil, ofrande aduse zeilor.

16,8 „Sebama": ebr. *Sᵉbham*, oraș moabit. ♦ „cei ce înghițiți... pustiu": TM are (folosind în continuare metafora viei): „stăpânitorii neamurilor au lovit mlădițele ei de soi, care ajungeau până la *Ya ʿzēr* și rătăceau prin pustiu, ramurile ei se întindeau peste mare" – aluzie la vinul bun pe care moabiții îl exportau și în Iuda. ♦ „Iazer": cetate levitică, situată la est de Iordan, în ținutul lui Gad (*cf.* Num. 21,32 ; Iis. Nav. 13,23).

Cei trimişi au fost părăsiţi,
căci au străbătut pustiul.
9 De aceea voi plânge precum plânsul Iazerului
pentru via Sebama.
V-a doborât copacii,
o, Esebon şi Eleale,
căci peste secerişul şi peste culesul tău voi călca,
şi vor cădea toate.
10 Şi se va lua veselia şi bucuria
din viile tale,
şi nu se vor mai veseli
prin vii;
şi nu vor mai călca vin în teascuri,
căci s-a sfârşit.
11 De aceea lăuntrul meu va fremăta
ca o lăută asupra Moabului,
şi măruntaiele mele
ca un zid pe care l-ai înnoit.

12 Şi va fi spre ruşinea ta, că Moab s-a trudit la capişti; şi se va duce la
făcăturile mâinilor sale ca să se roage, dar nu sunt în stare să-l scape.
13 Acesta a fost cuvântul pe care l-a grăit Domnul asupra Moabului atunci când
a grăit. 14 Şi acum eu zic: în trei ani, ani de simbriaş, va fi necinstită slava
Moabului cu toată bogăţia sa cea multă, şi va rămâne împuţinat şi fără de cinste.

17 1 Cuvânt împotriva Damascului.

16,9 „V-a doborât copacii": TM are „te stropesc cu lacrimile mele". ♦ „voi călca": TM are „au încetat strigătele de bucurie".

16,11 „lăuntrul": *litt.* „pântecele". ♦ „ca un zid pe care l-ai înnoit": LXX traduce aproximativ toponimul *Qīr Ḥeres*.

16,12 „Şi va fi spre ruşinea ta, că Moab s-a trudit la capişti": TM are „Moab va fi văzut târându-se spre înălţimea sa (= loc de închinare la idoli)". ♦ „făcăturile": gr. τὰ χειροποίητα, „lucruri făcute de mână" – termen depreciativ pentru idoli. TM are „sanctuar".

16,14 „ani de simbriaş": ani calculaţi cu exactitate.

17,1-14 Profeţie împotriva Damascului şi a Regatului Israel.

17,1 „Cuvânt": TM are *massā'* – *cf.* nota 13,1. ♦ „împotriva Damascului": de fapt numai primele trei versete se referă la Siria; apoi este vorba de prăbuşirea lui Israel şi convertirea lui. ♦ Damascul avea să fie cucerit în 732 î.H. de asirieni.

Iată, Damascul va fi luat dintre cetăţi
şi va ajunge o ruină
2 pe veci părăsită, ca să fie adăpost şi odihnă turmelor,
şi nu va fi cine să [le] alunge.
3 Şi nu vor mai fi locuri întărite ca să scape Efraim,
şi nici domnie nu va mai fi în Damasc,
iar rămăşiţa sirienilor va pieri;
căci nu eşti tu mai bun decât fiii lui Israel şi decât slava lor.
Acestea le spune Domnul Savaot.

4 În ziua aceea
va slăbi slava lui Iacob
şi bogăţia slavei lui se va clătina.
5 Şi va fi precum ar aduna cineva holda [aflată] în picioare
şi grăunţele le-ar smulge din spice cu braţul,
şi va fi precum ar aduna cineva spice
într-o vale seacă,
6 şi ar rămâne în ea paiul,
sau ca boabele – două-trei
în vârful înalt al unui măslin,
sau ar fi rămas patru sau cinci
pe ramurile lui: acestea le spune Domnul, Dumnezeul lui Israel.

7 În ziua aceea omul se va încrede în Cel care l-a făcut, ochii lui vor privi
spre Sfântul lui Israel; 8 şi nu se vor încrede în capiştile lor, nici în lucrurile
mâinilor lor, pe care le-au făcut degetele lor; şi nu se vor uita la copacii lor
şi nici la urâciunile lor.

17,3 „ca să scape Efraim": TM are „în Efraim".

17,4 „bogăţia": gr. τὰ πίονα, *litt.* „grăsimea" (pl.). ♦ „şi bogăţia slavei lui se va clătina": TM are „grăsimea lui se va schimba în slăbiciune". ♦ Samaria, capitala Regatului de Nord al lui Israel, a fost asediată de Salmanasar al V-lea şi cucerită de Sargon al II-lea în 722 î.H.

17,5 „cu braţul": lipseşte din multe mss. ♦ „vale seacă": *litt.* „tare", care presupune ebr. *RPH*; TM are „valea refaiţilor" (ebr. *rᵉphā'īm*).

17,8 „copacii... urâciunile": TM are „aşerele... altarele de tămâiere". În tot versetul este vorba de abandonarea obiectelor de cult idolatru care mai rămăseseră în Israel şi pe care regele Iosia le-a distrus la reforma din 622 î.H.

9 În ziua aceea cetăţile tale vor fi părăsite, cum [le-]au părăsit amoreii şi
eveii din faţa fiilor lui Israel, şi vor fi pustii,
10 pentru că L-ai părăsit pe Dumnezeu, Mântuitorul tău,
şi de Domnul, ajutorul tău, nu ţi-ai mai adus aminte:
de aceea vei sădi răsad amăgitor
şi sământă amăgitoare.
11 În ziua în care vei sădi
te vei înşela,
dar în zori de vei semăna,
va înflori pentru seceriş
în orice zi vei moşteni,
şi ca tată de om
vei moşteni pentru fiii tăi.
12 Vai ţie, mulţime mare de neamuri!
Ca marea învolburată, aşa vă veţi tulbura,
şi spinarea multor neamuri
ca apa va răsuna.
13 Ca apa multă neamuri multe,
ca noianul de apă revărsat cu putere.
Şi îl va blestema şi îl va goni până departe,
ca pulberea de pleavă când se vântură în vânt,
cum mână vijelia praful roţii.
14 Către seară va fi plânset
înainte de zori nu va [mai] fi.
Aceasta este partea celor care v-au jefuit
şi moştenirea celor care v-au moştenit pe voi.

17,9 „cum le-au părăsit amoreii şi eveii": reminiscenţă a cuceririlor lui Iisus Nave (Iis. Nav. 9,7; 11,3). TM are „cum au fost părăsite pădurile şi culmile".

17,10 „Domnul": TM are „Stânca". ♦ Al doilea hemistih în TM: „de aceea sădeşti răsad de desfătări şi seminţe străine ai semănat" – aluzie la aşa-numitele „grădini ale lui Adonis", mici vase în care se sădeau plante cu creştere grăbită, deci efemere, consacrate zeului.

17,11 În TM: „În ziua în care le sădeşti le vezi crescând (după alţii, «le-ai îngrădit») şi de dimineaţă încolţeşte sământa, dar [e doar] morman de ramuri la vreme de boală, de durere fără leac".

17,12-14 Aluzie la invazia lui Sennacherib şi la izbăvirea Ierusalimului în 701 î.H.

17,12 În TM: „Vai, larmă de popoare multe, ele vuiesc ca vuietul mării! Larma popoarelor, ele mugesc ca mugetul apelor pustiitoare!".

17,14 „v-au jefuit": TM are „ne-au jefuit". ♦ „v-au moştenit": TM are „v-au prădat".

18 1 Vai, aripi ale țării corăbiilor
de dincolo de râurile Etiopiei!
2 Cel care trimite ostateci pe mare
și scrisori de papirus pe apă!
Căci vor veni vestitori sprinteni
la un neam semeț
și la un popor străin și aspru;
cine este mai presus de el?
Un neam deznădăjduit
și călcat în picioare.
Acum râurile pământului,
3 toate, ca un ținut locuit;
va fi locuită țara lor
cum se ridică un semn de pe munte,
ca un glas de trâmbiță se va auzi.
4 Căci așa mi-a zis mie Domnul:
„Siguranță va fi în cetatea Mea
ca lumina arșiței amiezii;

---

18 Profeție despre Nubia.

18,1 „Etiopiei": echivalează ebr. *Kûș*, care denumește regiunea și poporul din partea de sud a văii Nilului, Nubia – *cf.* și nota la Ier. 13,23. ♦ „aripi ale țării corăbiilor": pentru Theodoret (*ad loc.*), expresia este o metaforă pentru „țara celor ce aleargă repede". Ea s-a născut din faptul istoric că regele Damascului, de câte ori simțea apropierea inamicului, cerea ajutor militar Egiptului și Etiopiei; când graba era foarte mare, solii erau trimiși pe calea mării (*cf.* v. 2). TM este la fel de obscur și a dat naștere unor traduceri foarte diverse: „pământ al aripilor ce freamătă" (RSV), „țară a corăbiilor cu două pânze" (TOB), „țară a greierului înaripat" (BJ).

18,2-3 „ostateci": TM are „soli". Este vorba de solii trimiși la egipteni și la etiopieni. Aquila are, ca și TM: „Tu, cel care trimiți soli pe mare" (Theodoret, *ad loc.*). Solia se situează în timpul celei de-a XXV-a dinastii egiptene (după 716 î.H.), care era de origine nubiană. Ar putea fi datată în jurul anului 705 î.H., când, profitând de moartea regelui Sargon al II-lea al Asiriei, faraonul încerca să-și atragă vecinii, între care pe Iuda, într-o coaliție împotriva Asiriei. ♦ „la un neam...": în TM se continuă: „înalt și cu pielea netedă, la un popor temut aproape și departe, la un neam puternic (după alții, «care se bâlbâie» = vorbește o limbă neînțeleasă) și care calcă în picioare, unde râurile împart țara / iau pământul" (text dificil).

18,3 În TM: „Voi toți, locuitori ai lumii, care sălășluiți pe pământ, când se va ridica semn pe munți veți privi, când va răsuna cornul, veți auzi".

18,4 Primele cuvinte ale Domnului în TM: „Voi sta liniștit, voi privi din locul Meu".

şi va fi ca un nor de rouă
în zi de seceriş.
5 Înainte de cules, când se trece floarea
şi ciorchinele necopt dă în floare, legând rod,
va tăia strugurașii cei mici cu cosoarele
şi mlădiţele le va lua şi le va tăia
6 şi le va lăsa grămadă
păsărilor cerului
şi fiarelor pământului.
Şi se vor aduna asupra lor păsările cerului,
şi toate fiarele pământului vor veni asupra lui."

7 În vremea aceea se vor aduce daruri Domnului Savaot de către un popor
zdrobit şi jumulit, şi din partea unui popor mare de acum şi până în veac, un
neam plin de nădejde şi călcat în picioare, care este în partea râului din
ţinutul lui, spre locul în care a fost chemat numele Domnului Savaot,
muntele Sion.

19 1 Vedenie despre Egipt.

18,5-6 Text dificil şi în TM: tăierea viei e folosită ca imagine pentru decimarea oştirii; morţi nenumăraţi vor fi pradă fiarelor şi păsărilor. ♦ După Theodoret (*ad loc.*), „va tăia strugurașii..." este o metaforă pentru pruncii cu părinţi tineri, care vor fi ucişi de săbiile duşmanilor; „mlădiţele" sunt părinţii, „strugurașii" sunt pruncii, iar „cosoarele" sunt armele de război.

18,7 „zdrobit şi jumulit": în TM, aceeaşi caracterizare a poporului ca la v. 8,2. Gr. θλίβω sugerează greutatea strivitoare a puterii romane, cel mai mare imperiu pe care l-a cunoscut Antichitatea, „teascul" din care va curge sângele martirilor, iar vb. τίλλω indică o mişcare centrifugă, opusă „strivirii", cum ar fi jupuirea pielii sau smulgerea părului în semn de jale. ♦ Este remarcabilă prevestirea unei convertiri finale a nubienilor la Dumnezeul unic, în linia universalismului specific Cărţii lui Isaia (*cf.* 2,2-4; 45,14 – chiar despre Nubia; 60; 62). Despre convertirea Nubiei, vezi şi Sof. 3,10; Ps. 86/87,4. ♦ Se prefigurează aici, crede Chiril al Alexandriei (*ad loc.*), naşterea cu durere a poporului creştin prin jertfe, prigoane şi suferinţe martirice.

19-20 Profeţie despre Egipt. Profetul este cu totul împotriva unei alianţe cu Egiptul, măcinat de conflicte interne şi incapabil să se apere pe el însuşi.

19,1 „Vedenie": TM are *massā'* – vezi nota 13,1. ♦ „făcăturile": ca în v. 16,12. TM are aici „nimicurile/deşertăciunile" – termen depreciativ pentru idoli. ♦ „nor uşor": Sfinţii Părinţi au văzut în această expresie un simbol al firii noastre, întruchipată de Preasfânta Fecioară Maria cu pruncul zămislit fără sământă omenească (ACCS, p. 136).

Iată, Domnul şade pe un nor uşor
şi va veni în Egipt;
şi se vor cutremura făcăturile Egiptului de faţa Lui
şi inima lor se va face mică înlăuntrul lor.
2 „Şi se vor stârni egipteni împotriva egiptenilor,
şi se va război frate cu frate, om cu om,
cetate cu cetate, şi nomă cu nomă.
3 Şi se va tulbura duhul egiptenilor în ei,
şi sfatul lor îl voi risipi;
iar ei îşi vor întreba zeii şi chipurile lor
şi pe cei care vorbesc din pământ şi pe cei care vorbesc din pântece;
4 şi voi da Egiptul
pe mâinile unor oameni, aspri stăpâni;
şi regi aspri îi vor stăpâni."
Acestea le spune Domnul Savaot.

19,2 „se vor stârni": TM are „voi stârni". ♦ „nomă cu nomă": TM are „regat cu regat". În jurul anului 716 î.H., data începutului domniei lui Ezekias, se intensifică în Egipt disensiunile interne, mai cu seamă în Delta Nilului; vor profita de ele principii nubieni pentru a-şi impune autoritatea asupra Egiptului, întemeind dinastia a XXV-a. ♦ Diferenţa dintre νόμος „lege" şi νομός „district" (ambele de la vb. νέμω, „a împărţi") este în limba greacă doar de accent. Comentariul lui Theodoret (*ad loc.*), care opune legea necredinţei legii credinţei, pare a susţine traducerea cu „lege". Pe de altă parte, Eusebiu, în comentariul său, porneşte de la omonimia termenilor, cu deosebirea că el defineşte noţiunea egipteană de „nomă" ca unitate administrativă, formată dintr-o cetate şi teritoriul aferent (*cf.* Herodot 2,166), ce se caracteriza printr-o formă de cult specifică (vezi *infra*, nota 19,13), implicit o zeitate, un idol, deci şi o „lege", distincte. ♦ Versiunile vechi româneşti diferă: „lege asupra legii" (BB); „ţinut asupra ţinutului" BS.
19,3 „care vorbesc din pământ... din pântece": TM are „necromanţi şi spiritişti". Termenii ebraici se referă atât la spiritele chemate, cât şi la cei care le invocă. Practica spiritismului este condamnată în Deut. 18,11; 1Rg. 28,7-20 ş.a.
19,4 „regi aspri": la un prim nivel, este vorba despre nubianul Şabaka; acesta a pus stăpânire pe tot Egiptul către 712 î.H. Apoi profeţia va fi fost aplicată la asirianul Asarhaddon, care a cucerit Delta Nilului în 671 î.H., apoi la Assurbanipal (661 î.H.). Theodoret (*ad loc.*) vede aici o aluzie la Imperiul Roman, pe care Daniel l-a numit „de fier". Ca şi fierul, zice el, „va zdrobi şi va supune totul". La naşterea Mântuitorului, Octavian Augustus, împăratul romanilor, cucerise Egiptul transformându-l în provincie romană. După profeţia lui Daniel, romanii „de fier" au fost precedaţi de imperiul asiro-babilonian, „de aur" (Dan. 2,40), cel medo-persan, „de argint", iar regii macedoneni aveau drept simbol „arama".

5 Şi vor bea egiptenii apă de lângă mare,
iar râul se va împuţina şi va seca;
6 şi se vor împuţina râurile şi canalele râului;
şi va seca toată adunarea apelor,
şi [apa] în toate mlaştinile cu trestie şi papirus.
7 Şi toată iarba verde
de lângă râu,
şi toată semănătura din preajma râului
se va usca, pălită de vânt.
8 Pescarii vor suspina;
şi vor ofta toţi cei care aruncau undiţa în râu,
iar cei care aruncă mreje şi năvodarii se vor jeli.
9 Ruşinea îi va cuprinde
pe cei care lucrează inul despicat
şi pe cei care lucrează visonul.
10 Şi vor fi cei care ţes acestea în durere,

19,5 „Şi vor bea egiptenii apă de lângă mare": TM are „Şi vor seca apele din mare". ♦ „Râul" este Nilul. ♦ După Theodoret (*ad loc.*), „marea" simbolizează învăţătura creştină la care se vor converti egiptenii, în timp ce „râurile", „canalele", „apele adunate" reprezintă erorile politeiste.

19,8 Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 133, nota 3) crede că acest verset se referă la înţelepţii egipteni (σοφοί), vestiţi în vechime drept cunoscători ai tainelor lumii văzute şi nevăzute, spre deosebire de greci, care erau doar aspiranţi la *sophia*, adică erau φιλό-σοφοι. Pentru unii Părinţi, acestor „maeştri ai rătăcirii" (clasa sacerdotală egipteană, formată din preoţi, vraci, sacrificatori, cunoscători ai formulelor magice, ai divinaţiei etc.) li se opun „pescarii de oameni" din Evanghelie. Chiril al Alexandriei (*ibidem*) propune o interpretare alegorică: „apa" este învăţătura filozofilor greci, „peştii" – mulţimea oamenilor, iar „pescarii" – cei care ştiu să amăgească poporul simplu şi să-l ducă în rătăcire.

19,9 „inul despicat": TM are „inul pieptănat". ♦ Prin analogie cu limba şarpelui, acest in este înţeles de Chiril al Alexandriei ca fiind argumentaţia contradictorie a filozofilor (*ad loc.*), discursurile retorice care ascund otrava minciunii. ♦ „visonul": gr. βύσσος, pânză subţire de in. Această pânză se găsea în Egipt şi în India, la un preţ accesibil doar celor foarte bogaţi.

19,10 „durere": gr. ὀδύνη, termen specializat pentru durerile naşterii. ♦ „bere": gr. ζῦθον, băutură fermentată din orz, cu miros neplăcut, menţionată ca atare în operele lui Strabo, Teofrast, Diodor din Sicilia. Theodoret (*ad loc.*) compară cu ea învăţăturile false, fără asemănare cu vinul, care „veseleşte inima omului". ♦ TM are un text dificil, interpretat în variate feluri, însă ideea generală este aceeaşi – a zădărniciei eforturilor celor din Egipt.

și toți cei ce fac bere se vor întrista,
și își vor amărî sufletele.
11 Și vor înnebuni căpeteniile Tanisului,
sfetnicii înțelepți ai regelui;
sfatul lor va înnebuni.
Cum veți zice regelui:
„Noi suntem fiii înțelepților,
fiii regilor dintru început?"
12 Unde sunt acum înțelepții tăi?
Ei să-ți dea de veste și să-ți spună
ce a hotărât Domnul Savaot cu Egiptul.
13 Căpeteniile din Tanis și-au pierdut vlaga
și căpeteniile din Memphis s-au semețit;
și vor duce Egiptul în rătăcire
trib cu trib.
14 Căci Domnul le-a pregătit
duh de rătăcire;
și au dus Egiptul în rătăcire prin toate lucrările lor,
cum se rătăcește cel care bea
și cel care vomită, deopotrivă.
15 Și nu va fi la egipteni nici o lucrare

19,11 „Tanis": ebr. *Ṭo'an*, oraș din Delta Nilului. A fost capitala Egiptului sub dinastia Hyksoșilor (1720-1560 î.H.), apoi din nou în timpul dinastiilor XXI (1085-945 î.H.) și XXIII, aceasta din urmă contemporană cu profetul Isaia. ♦ „fiii înțelepților": în sens inițiatic, „discipoli", „ucenici".

19,13 „Memphis": egipt. *Mn-nfr*, capitala Egiptului, fondată de miticul rege Menes, în jurul anului 3000 î.H.; în TM, *Noph*. ♦ „s-au semețit": TM are „au fost amăgite". ♦ „trib cu trib": TM are „ei, piatra unghiulară (*litt.* colțul) a Egiptului". ♦ După Theodoret (*ad loc.*), „rătăcirea triburilor" se referă la adorarea divinităților locale: „Unii adorau un câine, alții un leu, alții o maimuță, alții un lup, alții un berbec, animale cu caractere opuse". Câinele era adorat la Kynopolis, leul la Leontopolis, lupul la Lycopolis. Sub chipul unui zeu-câine egiptenii îl reprezentau pe Anubis, asociat cultului osirian, la fel cu Upuaut, stăpân la Asiut, alt zeu-câine. Zeița-leoaică Sekmek, asociată cultului solar al lui Ra, era cunoscută pentru cruzimea ei. Khnum, zeu-olar care a modelat „creația", este reprezentat ca un om cu cap de berbec; Sobek, zeu-crocodil, care domnea la Fayum, era asimilat lui Ra. De fapt, majoritatea animalelor care trăiesc în Egipt au fost considerate sacre într-un loc sau altul.

19,14 „le-a pregătit": gr. κεράννυμι, *litt.* „a amesteca lichide/băuturi".

făcută [cu] cap şi coadă, început şi sfârşit.
16 Iar în ziua aceea egiptenii vor fi cu frică şi cutremur ca femeile în
faţa mâinii Domnului Savaot, pe care El o va întinde asupra lor. 17 Şi ţara
iudeilor va fi de spaimă pentru egipteni. Se vor înspăimânta de fiecare dată
când cineva îi va pomeni numele în faţa lor, din pricina hotărârii pe care a
luat-o Domnul asupra ţării [Egiptului].
18 În ziua aceea vor fi cinci cetăţi în Egipt care vor grăi în limba Canaanului
şi se vor jura pe numele Domnului. Una dintre cetăţi se va numi *Polis-asedec*.
19 În ziua aceea va fi un altar pentru Domnul în ţara Egiptului, şi un stâlp la
hotarele ei, pentru Domnul. 20 Şi va fi ca semn până în veac pentru Domnul

---

19,15 „început şi sfârşit": TM are „palmier şi trestie", imagine care îi desemna, la 9,13, pe „cei mari şi cei mici".

19,16-25 Din simbol al idolatriei, Egiptul devine un simbol al neamurilor mântuite.

19,16 După Theodoret (*ad loc.*), „mâna Domnului" este Imperiul Roman, care a pus capăt trufiei egiptenilor şi i-a arătat asemenea unor femei.

19,17 „spaimă": după Theodoret este vorba de groaza demonilor faţă de ţara în care s-a născut Mântuitorul.

19,18 „cinci": cifră ce simbolizează un număr mic. ♦ „limba Canaanului": diaspora evreiască în Egipt era veche şi importantă. ♦ „*Polis-asedec*": combinaţie între cuvântul grecesc care înseamnă „oraş/cetate" şi transliterarea ebraicului *ha-ţedeq*, „cel drept". TM are *'îr ha-heres*, „cetatea pierzării". De vreme ce versiunile oferă lecţiuni foarte variate, se presupune că TM nu reflectă forma cea mai veche. Ar fi putut fi *'îr ha-ḥeres*, „cetatea soarelui", fiind vorba despre Heliopolis, al cărei nume are acelaşi sens, sau, poate, despre Elefantina, sau despre Leontopolis (apropiat de Heliopolis); poate că la aceasta din urmă face aluzie textul LXX. Marele preot Onias al IV-lea s-a refugiat în Egipt în 160 î.H., întemeind templul de la Leontopolis (*cf.* TOB, nota *ad loc.*). ♦ Canaanul este ţinutul situat la vest de Iordan, cucerit de israeliţi sub conducerea lui Iisus Nave; „limba Canaanului" poate fi limba ebraică (Theodoret) sau limba asirienilor (Chiril al Alexandriei). ♦ După Aponius, „cinci cetăţi" pot fi cinci limbi: 1) ebraica, prima limbă dintre toate în care se crede că a fost scrisă Evanghelia după Matei; 2) greaca, limba apostolilor şi a ucenicilor în care s-a scris tot NT; 3) limba egipteană (coptă), pentru că la egipteni a fost trimis Marcu ca învăţător; 4) latina, limba celor care îl aveau pe Petru, mai marele apostolilor, ca patron şi învăţător; 5) [a]siriana, limba în care au fost duse în captivitate cele zece triburi ale lui Israel (ACCS, p. 142). ♦ Pentru Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 141, nota 3), cifra „cinci" se referă la cele cinci ordine ale Bisericii: episcopi, preoţi, diaconi, creştini botezaţi şi catehumeni. Pentru Ieronim (*ibidem*), ar fi cele cinci simţuri ale omului, prin care păcătuieşte vorbind „limba Egiptului", iar când orientăm simţurile spre cele de sus vorbim limba ebraică, a Canaanului.

19,19 „altar pentru Domnul": Onias al IV-lea, unul dintre marii preoţi din vremea lui Antioh Epifanes, a condus campania împotriva lui Ptolemeu Philometor (170 î.H.) şi a cucerit puterea la Ierusalim alungându-i pe fiii lui Tobias, care se refugiază pe lângă

în țara Egiptului că au strigat către Domnul din pricina asupritorilor și
Domnul le va trimite un om care îi va mântui – judecând îi va mântui. [21] Și
Domnul Se va face cunoscut egiptenilor; și egiptenii îl vor cunoaște pe
Domnul în ziua aceea, și vor aduce jertfe și vor face făgăduințe Domnului și
le vor ține. [22] Domnul îi va lovi pe egipteni cu rană grea și îi va vindeca cu
vindecare; și se vor întoarce către Domnul, și El îi va auzi și îi va vindeca.
[23] În ziua aceea va fi un drum din Egipt spre asirieni; și vor veni asirienii în
Egipt, și egiptenii se vor duce la asirieni, și egiptenii vor fi robi asirienilor.
[24] În ziua aceea Israel va fi al treilea între asirieni și între egipteni,
binecuvântat pe pământul [25] pe care l-a binecuvântat Domnul Savaot,
zicând: „Binecuvântat [să fie] poporul Meu în Egipt și printre asirieni, și
moștenirea mea, Israel."

Antioh. Acesta din urmă găsește un pretext pentru a cuceri Ierusalimul, iar Onias e nevoit să se refugieze în Egipt, la Ptolemeu, care i-a acordat în noma Heliopolis un loc pentru a fonda un orășel și un templu destinat a compensa pentru evrei pierderea Ierusalimului, jefuit de Antioh în 169 î.H. „Era o veche profeție", spune Flavius Iosephus (*AI* VII 10,432), „făcută cu vreo șase sute de ani mai devreme de către un anume Isaia, care a prezis construcția acestui templu în Egipt de către un evreu. Așa s-a construit templul" (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. I, p. 143, nota 1). ♦ Pentru Sfinții Părinți, „altar" și „stâlp" înseamnă Templul lui Dumnezeu, adică Biserica (Chiril al Alexandriei, Ioan Gură de Aur).

19,20 „semn până în veac": TM are „semn și martor". ♦ „judecând îi va mântui". TM are „un puternic care îi va elibera". ♦ „un om": după unii, este Onias; Theodoret crede că este o profeție despre Marcu Evanghelistul, iar alții, că e vorba de „fuga în Egipt" a lui Hristos.

19,21 „făgăduințe": *cf.* Ps. 66/67,13: „Voi împlini față de tine făgăduințele, pe care buzele mele le-au făcut și gura mea le-a grăit în necazul meu". Și apoi se arată natura făgăduinței: „Îți voi aduce arderi de tot grase și berbeci și îți voi aduce boi și țapi" (Theodoret, *ad loc.*).

19,22 Calc după ebraică, dar sensul versetului este „ori de câte ori / chiar dacă îi va lovi, îi va vindeca". ♦ „rană": Theodoret (*ad loc.*) observă: Dumnezeu a ruinat mai întâi statul egiptean păgân și apoi i-a învățat pe egipteni pietatea.

19,23 „vor fi robi asirienilor": TM are „vor sluji [Domnului] împreună cu asirienii". Ajungând să se închine Dumnezeului unic, dușmanii de veacuri au devenit prieteni și colaboratori într-o lume împăcată.

19,25 În TM. „Binecuvântat e poporul Meu, Egiptul și Asiria, lucrul mâinilor Mele, și Israel, moștenirea Mea". Dar Iustin Martirul (*Dialog cu Trifon*, 23) își construiește interpretarea pe textul din LXX.

20 [1] În anul în care a intrat Tanathan în Azotos, trimis de Arna, regele
asirienilor, şi s-a războit cu [cetatea] Azotos şi a cucerit-o, [2] Domnul a grăit
către Isaia, zicând: „Du-te şi aruncă-ţi sacul de pe coapse şi dezleagă-ţi
sandalele din picioare"; şi a făcut aşa, umblând gol şi desculţ.
[3] Şi a zis Domnul: „După cum a umblat Isaia, slujitorul meu, gol şi desculţ,
timp de trei ani, vor fi semne şi minuni pentru egipteni şi etiopieni; [4] căci
tot aşa va mâna regele asirienilor robimea Egiptului şi a etiopienilor, pe
tineri şi pe bătrâni – goi şi desculţi – cu ruşinea Egiptului dezvelită. [5] Egip-
tenii, biruiţi fiind, se vor ruşina din pricina etiopienilor, în care egiptenii îşi
puseseră nădejdea, căci erau slava lor. [6] Şi cei ce locuiesc în această insulă
vor zice: „Iată, noi nădăjduiam să fugim la ei după ajutor, la cei care n-au
fost în stare să se izbăvească de regele asirienilor! Oare cum ne vom izbăvi?"

21 [1] Vedenia despre pustiu.

Ca o furtună printr-un pustiu ar trece
venind dintr-un pustiu, din pământ,
înfricoşătoare [2] vedenie şi groaznică mi-a fost vestită.

20,1 „Tanathan": TM: *Tar*ᵉ*tān* nu este numele, ci gradul militar al comandantului armatei regelui asirian Arna, sau Sargon, fiul lui Shalmanasar şi tatăl lui Sennacherib. Sargon a domnit între anii 721 şi 702 î.H. şi a cucerit Samaria. ♦ „Azotos": ebr. *'Aş*ᵉ*dōdh*, cetate a filistenilor, cucerită de asirieni.

20,2 „gol şi desculţ": orice veşmânt, într-o cultură tradiţională, are, pe lângă valoarea utilitară, şi o semnificaţie simbolică legată de statutul social, economic, religios etc. „Haina" cuvenită robilor era golătatea şi lipsa încălţărilor (Chiril, *ad loc.*).

20,5 În TM textul se referă la israeliţi: „Şi se vor tulbura şi se vor ruşina din pricina Nubiei, nădejdea lor, şi a Egiptului, splendoarea lor". ♦ După Theodoret (*ad loc.*), egiptenii, atacaţi de asirieni, i-au chemat pe etiopieni în ajutor şi au fost biruiţi.

20,6 „această insulă": TM are „ţărmul acesta" – e vorba de coasta de est a Mediteranei. ♦ „la cei care n-au fost în stare să se izbăvească de regele asirienilor": TM are „spre a găsi ajutor şi a fi izbăviţi de regele Asiriei".

21,1-10 Profeţie despre cucerirea Babilonului. Perioada la care se referă nu este cea contemporană cu Isaia, ci mai degrabă cea din secolul al VI-lea î.H., când Babilonul a fost cucerit de Cyrus, regele perşilor, în 539.

21,1-4 Aceste stihuri sunt o *ethopoeia*, figură de stil apropiată de *prosopopoeia*, prin care se descrie starea morală a unei persoane. Exprimă strigătul deznădăjduit al cetăţii Babilonului.

21,1 „Vedenia": vezi *supra*, nota 13,1. ♦ „pustiu": TM are „pustiul mării". ♦ „din pământ, înfricoşătoare": TM are „dintr-un pământ/ţinut înspăimântător".

Trădătorul trădează,
nelegiuitul săvârşeşte nelegiuire.
Elamiţii [sunt] asupra mea
şi solii perşilor vin peste mine.
Acum voi suspina şi mă voi alina.
3 De aceea s-au umplut şalele mele de slăbiciune,
şi m-au apucat dureri
ca ale celei ce naşte;
am greşit nevrând să aud,
m-am pripit să nu văd.
4 Inima mea se rătăceşte şi fărădelegea mă afundă;
sufletul meu e cuprins de frică.
5 Pregăteşte masa;
beţi, mâncaţi!
Ridicaţi-vă, căpetenii,
pregătiţi-vă scuturile!
6 Că aşa mi-a spus Domnul:
„Du-te şi pune-ţi un pândar
şi vesteşte ce ai să vezi."
7 Şi am văzut doi călăreţi călare;
un călăreţ pe un asin şi un călăreţ pe o cămilă.

21,2 Elam era o provincie situată la est de Babilon, de unde se spune că au venit la Cyrus două mari căpetenii (Gadatas şi Gobrias) care l-au trădat pe Belşaţţar şi l-au condus pe Cyrus la palatul acestuia. Mezii şi elamiţii, aliaţi cu Babilonul împotriva Asiriei, aveau să se întoarcă împotriva acestuia. ♦ „Elamiţii... alina": TM are „Suie, o, Elam, năvăleşte, o, Media, suspinele mi le-am potolit" – cuvintele regelui, resemnat cu înfrângerea.

21,3 „am greşit... văd": TM are „mă încovoi de ceea ce aud, mă tulbur de ceea ce văd".

21,4 La sfârşitul versetului, TM are în plus: „Amurgul pe care l-am dorit s-a preschimbat pentru mine în groază" (*cf.* Iov 7,13-14).

21,5 În LXX este un îndemn adresat atacatorilor cetăţii. TM are: „Se aşterne masa, se întind covoare (alţii înţeleg «străjile veghează»); se mănâncă, se bea. Sculaţi-vă, căpetenii, ungeţi-vă scutul!". Această descriere a căderii Babilonului corespunde cu datele din Dan. 5 (vezi şi notele în prezenta ediţie), Herodot I, 191 şi din *Cronica lui Nabonide*, unde se spune că oraşul a fost cucerit pe neaşteptate, în timp ce mai-marii lui benchetuiau nepăsători.

21,6 „Du-te": gr. βαδίσας este la participiu aorist activ, *litt.* „după ce te-ai dus".

21,7 „Ascultă cu multă luare aminte": *litt.* „Ascultă cu ascultare multă". În TM se continuă cuvintele Domnului: „Dacă [pândarul] vede un car cu doi cai, un călăreţ pe un asin, un călăreţ pe o cămilă...".

Ascultă cu multă luare aminte
8 şi cheamă-l pe Urias în turnul de strajă al Domnului.
Şi a zis:
„Am stat ziua întreagă,
peste tabără am stat întreaga noapte.
9 Şi, iată, vine
un călăreţ într-un car cu doi cai!"
Şi ridicând glas, a zis:
„A căzut Babilonul;
şi toate chipurile lui şi făcăturile mâinilor lui
au fost sfărâmate de pământ."
10 Ascultaţi, voi, cei părăsiţi şi îndureraţi,
ascultaţi cele pe care le-am auzit de la Domnul Savaot;
Dumnezeul lui Israel ne-a vestit nouă.

11 Vedenia despre Idumeea.
Mi se strigă din Seir:
„Păziţi-vă meterezele!"
12 Veghez în zori şi noaptea;

21,8 În TM: „Şi a strigat leul (ebr. *'ar'yeh* sau, corectat după mss. de la Qumran, *ro'eh*, «cel ce privea»): «Am stat ziua...»".

21,9 „iată, vine": TM are „şi iată ce vine". ♦ „un călăreţ într-un car cu doi cai": după Chiril al Alexandriei, acest bărbat este Cyrus, stăpân peste mezi şi perşi (ACCS, p. 149). Dar Petru Hrisologul interpretează alegoric: „Cine se îndoieşte, fraţilor, că prin acest atelaj cu doi cai se înţelege Hristos care călătoreşte cu apostolii, trimişi doi câte doi, pentru propovăduirea Evangheliei, de vreme ce se vede că, prin aceasta, templele au căzut, idolii au pierit, jertfirea turmelor a încetat şi victimele cu tămâierile şi capiştile lor au dispărut de-a lungul secolelor?" (ACCS, p. 170). ♦ „făcăturile": vezi *supra*, nota 19,1.

21,10 Începutul versetului în TM: „O, tu cel treierat al meu, bătut pe arie, ceea ce am auzit..." – profetul se adresează lui Israel.

21,11 „Vedenia": vezi *supra*, nota 13,1. ♦ „Idumeea": TM are *Dūmāh* – după unii, o transformare criptică a numelui „Edom", după alţii, numele unei oaze din Arabia de Nord (*cf.* Gen. 25,14). Ca substantiv comun, înseamnă „tăcere". Sensul mesajului este obscur atât în LXX, cât şi în TM. ♦ „Seir": munte din Idumeea. După Eusebiu, acest munte era încă numit astfel de către autohtonii din vremea sa. Pentru Chiril al Alexandriei, Esau, supranumit Edom, adică „pământesc", este strămoşul idumeilor şi al agarenilor, adică al saracenilor (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 157, notele 1 şi 3). ♦ „Păziţi-vă meterezele!": TM are „Străjere, unde a ajuns noaptea? Străjere, unde a ajuns noaptea?".

Dacă ai să cauți, caută
și locuiește la mine.

13 Te vei culca seara în pădure
pe drumul spre Daidan.
14 Ieșiți cu apă în întâmpinarea celui însetat,
voi, cei ce locuiți în ținutul Thaiman;
întâmpinați cu pâine pe cei care fug
15 pentru mulțimea fugarilor,
și pentru mulțimea pribegilor,
și pentru mulțimea sabiei,
și pentru mulțimea arcurilor încordate,
și pentru mulțimea celor căzuți în război.
16 Căci așa mi-a grăit Domnul: „Încă un an ca anul de simbriaș, și va
pieri slava fiilor Kedarului; 17 și rămășița arcurilor fiilor puternici ai lui
Kedar va fi puțină", căci așa a grăit Domnul, Dumnezeul lui Israel.

22 1 Vestirea despre valea Sionului.

21,12 În TM: „Străjerul spune: «Vine dimineața, precum și noaptea. Dacă [e] să întrebați, întrebați; întoarceți-vă, și veniți [iarăși]»". ♦ „locuiește la mine": Chiril tâlcuiește acest loc în relație cu In. 12,26. Apărătorii cetății vor veghea în zadar asupra zidurilor dacă nu îl caută pe Dumnezeu și nu rămân cu El.

21,13 În TM versetul începe: „Cuvânt (*māsā'* – *cf.* 13,1) despre Arabia" (se poate înțelege și „în stepă"). ♦ „pe drumul spre Daidan": TM are „caravane ale Daidanului". ♦ „Daidan": ebr. *Dᵉdhānīm*, popor arab nomad, considerat a fi descendent din Ham (Gen.10,7).

21,14 „Thaiman": *Teymā'*, „deșert", trib descendent din Ismael (Gen. 25,15). Aici pare a fi o oază în deșert pe un drum comercial.

21,15 În TM: „Căci din fața săbiilor au fugit, din fața sabiei scoase din teacă, din fața arcului încordat și din fața greutății bătăliei".

21,16 „Kedar": ebr. *Qēdhār*, trib de păstori nomazi din deșertul siro-arab, în partea de nord-vest a Arabiei, urmași ai lui Ismael (*cf.* Gen. 25,13).

21,17 „puternici": adjectivul se poate acorda fie cu „arcurile", fie cu „fiii", dar se poate și ca în BS: „săgetătorilor celor tari ai fiilor lui Kedar". Sargon al II-lea ajunsese până în nord-estul Arabiei; cei din Kedar, spre deosebire de celelalte triburi, se aliaseră cu năvălitorii: la înfrângerea acestora, vor avea și ei de suferit.

22,1-14 Mesaj pentru Ierusalim.

22,1 „Vestire": gr. ῥῆμα echivalează ebr. *massā'* – vezi *supra*, nota 13,1. ♦ „valea Sionului": TM are „valea vedeniei"; nu s-a reușit localizarea ei. După Ieronim, „valea

Ce ţi s-a întâmplat acum
că v-aţi suit cu toţii pe case [2] de nimic?
S-a umplut cetatea de cei care strigă;
răniţii tăi nu sunt răniţi de sabie,
nici morţii tăi – morţi în război.
3 Toate căpeteniile tale au fugit,
cei prinşi au fost legaţi fedeleş
şi cei tari ai tăi au fugit departe.
4 De aceea am zis:
Lăsaţi-mă
să plâng cu amar;
nu vă obosiţi să mă mângâiaţi
pentru zdrobirea fiicei neamului meu.
5 Că [e] zi de tulburare şi de pieire,
şi de călcare în picioare şi de pribegie
de la Domnul Savaot
în valea Sionului;
ei rătăcesc cu mic cu mare,
rătăcesc prin munţi.
6 Iar elamiţii au luat tolbe;

Sionului" ar fi căderea din muntele cunoaşterii lui Dumnezeu în „valea" păcatelor. Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) interpretează strict geografic: „Ierusalimul, situat la poalele muntelui Sion, este numit pe bună dreptate «valea Sionului», datorită poziţiei sale". ♦ „v-aţi suit... pe case de nimic": adică pe acoperişuri care, în Orient, sunt un fel de terase. Casele sînt „de nimic", pentru că nu vor mai oferi loc de scăpare. În BS: „v-aţi suit toţi în poduri în deşert".

22,1-2 „de nimic?... strigă": TM are „Cetate plină de larmă, tumultuoasă, oraş ce te veseleşti". Aluzie la bucuria celor din Ierusalim când asirienii au ridicat asediul în 701 î.H. (*cf. supra*, nota 8,8). Profetul le atrage atenţia că se bucură prea devreme. ♦ „răniţii... morţii...": nu avusese loc vreo bătălie, ci unii fugiseră din cetatea asediată şi fuseseră prinşi de asirieni (*cf.* vv. 3-4). ♦ Pentru Vasile cel Mare, „răniţii" sunt cei loviţi de săgeţile aprinse ale diavolului şi morţi în păcate grele.

22,3 „cei prinşi... departe" : TM are „au fost prinşi fără arc, toţi cei găsiţi au fost prinşi [deşi] fugiseră departe".

22,5 „în valea Sionului... munţi": TM are „în valea vedeniei un zid se prăbuşeşte şi strigăt spre munte".

22,6 „şi adunare de luptă": TM are „iar *Qīr* şi-a dezvelit scutul"; *Qīr* – nume generic pentru locul de origine al populaţiilor arameene; *cf.* şi nota la Am. 1,5 în ediţia de faţă. În armata asiriană existau, probabil, mercenari elamiţi şi aramei. ♦ Chiril al Alexandriei

oameni călări pe cai
și adunare de luptă.
[7] Și văile tale cele alese se vor umple cu care de luptă,
iar călăreții îți vor astupa porțile;
[8] și vor descoperi porțile lui Iuda
și vor privi în ziua aceea spre casele alese ale cetății,
[9] și vor da la iveală
tainițele caselor din cetățuia lui David.
Și au văzut că sunt multe, și că au întors apa iazului celui vechi spre cetate;
[10] și că au dărâmat casele Ierusalimului pentru întărirea zidului cetății. [11] Și
v-ați adus apă printre cele două ziduri, mai înlăuntru decât iazul cel vechi,
dar nu v-ați uitat spre Cel ce l-a făcut de la început; pe Cel ce l-a zidit nu
l-ați văzut.

[12] Și în ziua aceea Domnul Savaot
vă chemase la tânguire și la bocet,

(*ad loc.*) menționează originea persană a elamiților, identificându-i cu saracenii, excelenți arcași și călăreți. ♦ În mss. pe care îl comentează Theodoret, fraza este mai coerentă: „Bărbați, urcați pe cai!".

22,7-8 În TM, verbele arată o acțiune îndeplinită și sunt la pers. a II-a plural: celor din Ierusalim li se amintesc momente din timpul asediului. ♦ „vor astupa": gr. ἐμφράξουσι, Vulg. *oppilabunt portas tuas*; BS: „vor împresura", adică vor bloca unele porți, iar altora le vor înlătura întăriturile, le „vor descoperi" și le vor deschide. ♦ „casele alese ale cetății": TM are „arsenalul *casei pădurii*" – este vorba de „casa pădurii Libanului", construită de Solomon lângă Templu (*cf.* 3Rg. 7,2-6).

22,9 În TM: „și ați văzut că spărturile din cetatea lui David erau multe și ați adunat apa iazului de jos" (rezervorul construit de Ahaz – vezi *supra*, nota 7,3). ♦ „tainițele": *litt.* „cele ascunse". ♦ „Casele din cetățuia lui David" sunt casele „alese", mari și bogate ale demnitarilor.

22,10 „au dărâmat casele": TM are „ați dărâmat...". Măsuri asemănătoare sunt menționate de Flavius Iosephus în vremea sa (*BI* V 5,238-246): capii răscoalei, văzând cetatea în primejdie de a fi cucerită, au dărâmat un mare număr de case pentru a întări Templul și cetățuia Antonia, care fusese construită de Irod în unghiul de nord-vest al primei curți a Templului, pe care îl domina.

22,11 „v-ați adus": *litt.* „v-ați făcut". Aluzie la lucrările întreprinse de Ezekias pentru a aduce apa în interiorul cetății; în caz de asediu, accesul la apă este esențial. *Cf.* 4Rg. 20,20. ♦ În partea a doua, profetul le reproșează concetățenilor lipsa de recunoștință față de Dumnezeu.

22,12 „bocet": gr. κοπετόν desemnează, la propriu, gestul de a se lovi în piept sau în cap ca semn de jale.

și la rasul [părului], și la încingere cu sac,
13 iar ei făceau joc și veselie,
junghiind viței și tăind oi,
ca să mănânce carne și să bea vin, zicând:
„Să mâncăm și să bem,
că mâine vom muri."
14 Și aceste lucruri s-au descoperit în urechile Domnului Savaot
– acest păcat nu vi se va ierta până veți muri.

15 Acestea le spune Domnul Savaot: „Du-te în odaie la Somnas, vistiernicul,
și spune-i: 16 De ce ești aici? Și ce ai aici, de ți-ai săpat mormânt aici, și ți-ai
făcut mormânt pe înălțime, și ți-ai tăiat un adăpost în stâncă? 17 Iată, Domnul
Savaot va arunca afară și va zdrobi un om [ca tine]; și-ți va lua mantia 18 și
cununa cea slăvită, și te va azvârli într-o țară mare și nemăsurată; acolo vei
muri; și va face de rușine frumosul tău car de luptă, și casa domnului tău [o
ruină] călcată în picioare; 19 și vei fi scos din dregătoria ta și din cinul tău. 20 Și

---

22,13 „Să mâncăm și să bem, că mâine vom muri": text citat de apostolul Pavel în 1Cor. 15,32.

22,14 Începutul în TM: „Și *YHWH Ṭ^{e}bhā'ōth* a descoperit urechilor mele". La finalul versetului, TM are în plus: „a spus Stăpânul meu, *YHWH Ṭ^{e}bhā'oth*". ♦ „până veți muri": gr. ἕως ἂν ἀποθάνητε. Grecescul ἕως arată și continuitatea dincolo de ceea ce pare o limită, *cf.* Mt. 1,25: „Și nu a cunoscut-o până ce (ἕως) ea L-a născut pe Fiul ei", adică niciodată. La fel în 2Rg. 6,23: „Micol n-a avut copii până în ziua morții", deci nu a avut copii deloc, sau Ps. 109,1: „Șezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale", adică veșnic.

22,15 „Du-te... și spune-i": TM are „Du-te la curteanul acela *Șebh^{e}nā'*, care este [mai mare] peste palat". *Șebh^{e}nā'* (Somnas) era unul dintre partizanii politicii pro-egiptene. ♦ „odaie": gr. παστοφόριον, un fel de „sală de consiliu". ♦ După Theodoret, Somnas ar fi fost mare preot (*cf.* vv. 17-18 „mantia și cununa cea slăvită", însemne ale regalității și preoției). Vina lui ar fi fost că și-a deturnat zelul de la servicul divin spre bani și plăceri, iar funcția de „vistier" s-ar referi la păstrarea vaselor și veșmintelor sfinte din Templu. După Chiril al Alexandriei, *quaestor aerarii et custos pecuniarum sacrarum et templo deputatarum ex sanguine levitico* desemnează, generic, un înalt demnitar al casei regale.

22,16 „De ce ești aici? Și ce ai aici...?": TM are „Ce ai aici și pe cine ai aici...?". ♦ „ți-ai săpat mormânt aici": un mormânt somptuos cu inscripția „mai mare peste palat" a fost găsit la Siloe.

22,18 „și cununa cea slăvită, și te va azvârli": TM are „te va da de-a rostogolul ca pe o minge".

22,20 „Eliakim": *'El^{e}yāqīm* a fost numit în locul lui Șebna (*cf. infra*, 36,3.22; 4Rg. 18,18.37; 19,2). ♦ „slujitorul Meu": apelativ de mare cinste pentru un muritor, de la Avraam (Gen. 26,24) până la Nabucodonosor (Ier. 50[43],10 și nota).

va fi aşa: în ziua aceea voi chema pe slujitorul Meu Eliakim, [fiul] lui
Helkias, [21] şi-l voi îmbrăca în mantia ta şi-i voi da lui cununa ta; şi puterea
şi dregătoria ta le voi pune în mâinile lui; şi va fi ca un tată pentru locuitorii
Ierusalimului şi pentru locuitorii din Iuda. [22] Şi-i voi da slava lui David şi
va domni, şi nu va avea potrivnic. [23] Şi îl voi face domn în loc sigur, şi va
ajunge tron de slavă pentru casa tatălui său. [24] Şi se vor încrede în el toţi cei
slăviţi din casa tatălui său, de la mic la mare, şi vor atârna de el. [25] În ziua
aceea – acestea le spune Domnul Savaot – va fi mutat omul care s-a întărit în
loc sigur şi va cădea, şi se va lua slava care era asupra lui, căci Domnul a grăit."

23 [1] Vedenia despre Tyr.

Tânguiţi-vă, corăbii ale Carchedonului,
    că a pierit

22,21 „îi voi da lui cununa ta": TM are „îl voi încinge cu brâul tău".

22,22 În Biblia de la 1688, după alte mss. septuagintale: „Şi voiu da lui cheia casei lui David peste umărul lui şi va deschide şi nu va fi cine să închiză, şi va închide şi nu va avea cine să deschiză". La fel în TM. *Cf.* Apoc. 3,7, cu referire la Hristos.

22,23 „îl voi face domn": TM are „îl voi înfige ca pe un piron".

22,24 În TM: „Şi voi atârna de el toată slava casei tatălui său, ramurile şi mlădiţele, toate vasele mici, de la lighene şi până la toate vasele". Termenul ebraic *kᵉlī*, tradus cu „vas", are un sens generic de „obiect", „instrument", „ceva". Theodoret (*ad loc.*) spune şi el: „Este o manieră figurată de a numi *vase* pe cei mari, conducătorii, şi pe cei mici, supuşii. Unele se găseau afară în curte, altele depuse în Templu".

22,25 „omul": TM are „pironul". ♦ „slava": TM are „însărcinarea".

23 Profeţie împotriva Tyrului.

23,1 „Vedenia": vezi *supra*, nota 13,1. Profeţia se referă la Fenicia, în general (*cf.* „Sidon" – v. 2.4 etc.; „Canaan", v. 11). ♦ „Tyr": ebr. *Ṭor*, oraş fenician pe coasta Mării Mediterane. Nabucodonosor a asediat cetatea Tyr începând cu 588 î.H., timp de 13 ani. Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) face aici un îndelung expozeu istoric. Pe vremea lui Isaia, Tyrul era o insulă. Alexandru cel Mare a cucerit oraşul în 322 î.H. şi l-a legat de uscat printr-un dig care a dus progresiv la formarea unui istm (existent pe vremea lui Theodoret). ♦ Carchedonul (sau Cartagina) era o colonie tyriană fondată, după legendă, de către prinţesa Didona (*cf.* *Eneida*, I 12s, 314s). În TM: *Tarᵉşīş* – vezi nota la Ier. 10,9. ♦ După „a pierit", TM are în plus „fără casă, fără port". ♦ „Nu vor mai veni... kitiailor": TM are „[venind] din ţara *Kittīm* li s-a descoperit". „Ţara kitienilor" (ebr. *Kittīm*) era numele dat de evrei insulei Cipru. Echivalenţa Kition/Cipru se întâlneşte la Chiril al Alexandriei (*ad loc.*): „Unii spun că ţinuturile kitienilor sunt insule greceşti sau macedonene, alţii afirmă cu tărie că acest cuvânt se referă la Cipru, de vreme ce a fost numit astfel după numele unuia din oraşele sale". ♦ „este dus în robie": secvenţa nu apare în TM.

şi nu vor mai veni din ţara kitienilor;
este dus în robie.
2 Cu cine au ajuns asemenea cei ce locuiesc în insulă,
negustorii Feniciei,
cei ce străbat marea
3 pe apa cea multă,
sămânţă de negustori?
Precum recolta adunată,
negustorii neamurilor.
4 „Ruşinează-te, Sidoane", a zis marea;
iar puterea mării a zis:
„Nu am avut dureri, nici nu am născut,
nici tineri nu am hrănit, nici fecioare nu am crescut."
5 Când se va auzi în Egipt
îi va cuprinde durerea pentru Tyr.
6 Plecaţi spre Carchedon,
tânguiţi-vă, voi, cei ce locuiţi în insula aceasta!
7 Oare nu era aceasta trufia voastră dintru început,
înainte de a fi predată?
8 Cine a hotărât acestea împotriva Tyrului?

23,2 În TM: „Rămâneţi fără grai, locuitori ai ţărmului, neguţători ai Sidonului ce străbateţi marea [care] v-a umplut". ♦ „negustorii": gr. μεταβόλοι, *litt.* „cei care schimbă", echivalează ebr. *soher*, *litt.* „cei care cutreieră". Pentru Theodoret, termenul grecesc este sinonim cu ἔμπορος.

23,3 În TM: „În apele multe, semănăturile *Şihor*-ului (= Nilului), secerişul râului era venitul lui: era negustoria neamurilor".

23,4 „puterea mării": TM are „fortăreaţa mării". ♦ „Sidon": ebr. *Ţidhōn*, al doilea mare port la Marea Mediterană al Feniciei, în apropiere de Tyr. ♦ După Theodoret, Tyrul este numit aici „marea" şi „puterea mării" din pricina flotei puternice şi a marelui număr de locuitori. ♦ Pentru Grigore cel Mare (ACCS, p. 158), Sidonul îi desemnează la figurat pe cei care se întemeiază pe Lege, iar prin „mare" înţelegem viaţa neamurilor idolatre. „Ruşinează-te Sidoane", spune marea, pentru că viaţa celor de sub Lege e decăzută şi condamnată de viaţa neamurilor, iar în Biserică, clerul şi monahii sunt inferiori laicilor.

23,6 „Carchedon": *cf. supra*, nota 23,1. ♦ „insula aceasta": TM are „ţărmul".

23,7 În TM: „Aceasta era pentru voi bucurie, din zilele de demult [e] vechimea ei; picioarele ei o purtau departe ca să se aşeze". Vechimea Tyrului era proverbială; profetul face aluzie şi la tendinţa fenicienilor de a crea colonii (*e.g.* Cartagina, Tarşiş).

23,8 „E cumva mai slab, sau nu poate?": TM are „care dăruia cununi".

E cumva mai slab, sau nu poate?
Dar negustorii lui sunt slăviți,
stăpâni pe pământ!
9 Domnul Savaot a hotărât
să năruie toată trufia celor slăviți
și să lipsească de cinste orice este slăvit pe pământ.
10 Lucrează-ți pământul,
căci nu mai vin corăbii din Carchedon.
11 Iar mâna ta nu mai are putere asupra mării,
ea, care-i întărâta pe regi.
Domnul Savaot a poruncit pentru Canaan,
ca să-i nimicească puterea.
12 Și ei vor zice:
„De-acum nu o veți mai ocărî
și nedreptăți pe fiica Sidonului;
și, chiar dacă te vei duce la kitieni,
nici acolo nu vei avea odihnă.
13 Și în țara chaldeilor – și aceasta a fost pustiită de asirieni –, nici
acolo nu vei găsi odihnă, fiindcă zidul i-a căzut."
14 Tânguiți-vă, corăbii ale Carchedonului,
că s-a nimicit întăritura voastră.
15 Și va fi [așa:] în ziua aceea Tyrul va fi părăsit vreme de șaptezeci de ani,
cât o viață de rege, cât o viață de om; iar după șaptezeci de ani Tyrul va
ajunge precum cântecul curvei:

23,10 „Lucrează-ți pământul": TM are „Străbate-ți pământul", dar principalul mss. de la Qumran coincide cu LXX. ♦ „căci nu mai vin corăbii din Carchedon": TM are *lit.* „ca [pe] Nil, căci nu mai este cingătoarea" (cele două porturi ale Tyrului, la nord și la sud, erau ca o cingătoare a orașului – *cf.* TOB, nota *ad loc.*). De vreme ce nu mai pot face comerț, fenicienii vor trebui să se apuce de agricultură, precum egiptenii.

23,11 Primul hemistih în TM: „Și-a ridicat mâna asupra mării, a zguduit regatele *YHWH Ṣ'bhā'ōth*" – aluzie și la Exod. ♦ Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) spune că termenul „Canaan" se referă la toți cei care adoră idolii.

23,12 Primul hemistih în TM: „Și a zis: «Nu te vei mai veseli, tu cea zdrobită, fecioară, fiică a Sidonului»".

23,13 TM are un text foarte neclar: ideea generală este că nici cele mai puternice imperii nu sunt la adăpost de nimicire.

23,14 „întăritura": după Chiril, este vorba de Tyr.

16 Ia o lăută,
hoinăreşte prin cetate,
curvă părăsită!
Cântă frumos din lăută,
cântă multe,
ca să-ţi rămână pomenirea.
17 Şi va fi [aşa:] după şaptezeci de ani Dumnezeu va cerceta Tyrul; şi acesta
se va reaşeza iarăşi ca la început, şi va fi loc de negustorie pentru toate
împărăţiile lumii. 18 Iar negustoria şi câştigul lui vor fi lucru sfinţit pentru
Domnul; nu vor fi adunate pentru ei, ci pentru cei care locuiesc înaintea
Domnului [va fi] toată negustoria lui, ca ei să mănânce şi să bea şi să se
sature – ca împreună pomenire înaintea Domnului.

24 1 Iată, Domnul nimiceşte lumea şi o va pustii,
şi-i va descoperi faţa şi-i va risipi pe cei ce locuiesc în ea.
2 Şi va fi [cu] mireanul ca şi [cu] preotul,
şi [cu] sluga ca şi [cu] stăpânul,
şi [cu] slujnica la fel ca şi [cu] stăpâna;
[cu] cel ce cumpără va fi ca şi [cu] cel ce vinde,
şi [cu] cel ce dă cu împrumut ca şi [cu] cel ce ia cu împrumut,

---

23,15 „cât o viaţă": *litt.* „ca un timp"; „cât o viaţă de om" nu apare în TM. Deşi nelegiuirile tyrienilor s-au întins de-a lungul multor generaţii, Domnul limitează pedeapsa la durata vieţii unui rege sau a unui om obişnuit.

23,17 „se va reaşeza... lumii": TM are „se va întoarce la câştigul ei şi va curvi cu toate împărăţiile lumii pe faţa pământului".

23,18 „împreună pomenire": *litt.* „colectă/convenţie de pomenire". ♦ „şi să bea": nu apare în TM. ♦ „ca împreună pomenire înaintea Domnului": TM are „acoperământ ales". Ideea folosirii salariului prostituţiei (la propriu sau la figurat) pentru cultul Dumnezeului unic este şocantă şi a fost atenuată de LXX. ♦ Pentru Ieronim (ACCS, p. 159), această consacrare a comerţului se referă la darurile oferite de credincioşi lui Dumnezeu în Biserică pentru întreţinerea celor ce slujesc la altar (*cf.* 1Cor. 9,13).

24,1 Capitolele 24–27 cuprind profeţii referitoare la întregul pământ, într-o viziune care a fost numită şi „Apocalipsa lui Isaia". După Eusebiu, aceste profeţii s-au realizat doar parţial până acum în decursul istoriei, dar îşi vor găsi împlinirea la sfârşitul lumii.

24,2 „mireanul": gr. ὁ λαός, *litt.* „poporul". În faţa mâniei divine nu vor exista privilegiaţi, ci toţi vor fi trataţi cu aceeaşi măsură. Asupra relaţiei popor/preot, *cf.* şi Os. 4,9. ♦ Theodoret (*ad loc.*) afirmă că acest lucru se va întâmpla propriu-zis şi cu adevărat după Înviere, când diferenţa de statut social va dispărea şi va rămâne doar diferenţa dintre viciu şi virtute.

și [cu] datornicul ca și [cu] cel căruia îi e dator.
3 Cu nimicire se va nimici pământul
și cu jaf se va jefui pământul;
căci gura Domnului a grăit acestea.
4 S-a jelit pământul
și a pierit lumea,
s-au jelit cei mari ai pământului.
5 Iar pământul a făcut nelegiuire
din pricina celor care îl locuiesc,
fiindcă au călcat Legea
și au schimbat rânduielile,
Legământul cel veșnic.
6 De aceea blestem va mânca pământul,
fiindcă locuitorii lui au păcătuit;
de aceea vor ajunge sărmani locuitorii pământului,
și vor rămâne puțini oameni.
7 Se va jeli vinul,
se va jeli via,
vor suspina toți cei care și-au desfătat sufletul.
8 A încetat veselia tobelor,
a încetat îndrăzneala și belșugul celor necucernici,
a încetat sunetul lăutei.
9 S-au rușinat, n-au mai băut vin,
sikera s-a făcut amară pentru cei care o beau.
10 S-au pustiit toate cetățile,

24,3 „nimicire": gr. φθορά, *litt.* „stricare", „corupție".

24,4 „cei mari": *litt.* „cei înalți".

24,5 „a făcut nelegiuire din pricina celor care": TM are „a fost pângărit sub cei care". ♦ „rânduielile": gr. τὰ προστάγματα nu se referă numai la Legea lui Moise, ci, mai ales, la „legile și poruncile" înscrise de la începuturi în zidire, pe care firea omenească le cunoaște de la sine (*cf.* Rom. 2,14; Theodoret, *ad loc.*).

24,6 „blestem va mânca pământul": în interpretarea lui Theodoret (*ad loc.*), războaie, cutremure, uragane, inundații, secetă, foamete, epidemii, invazii de lăcuste sau de alte insecte, care nu pot fi stârpite, boli fără leac. ♦ „vor ajunge sărmani": TM are „se vor mistui".

24,8 „îndrăzneala și belșugul celor necucernici": TM are „larma celor ce se veselesc". ♦ „îndrăzneala": gr. αὐθάδεια, autosuficiența, disprețul față de părerea celorlalți.

24,9 „S-au rușinat": TM are „cu cântec (*BŞYR*)". LXX presupune o lectură *YBŞW*.

casele se vor închide, ca să nu intre nimeni.
11 Jeliţi pretutindeni pentru vin;
toată veselia pământului a încetat.
12 Cetăţile vor fi lăsate în părăsire
şi casele părăsite vor pieri.
13 Toate acestea vor fi pe pământ
în mijlocul neamurilor;
cum ar scutura cineva un măslin
aşa vor fi scuturaţi şi ei,
chiar de va înceta culesul.
14 Aceştia cu strigăt vor striga,
iar cei lăsaţi pe pământ
se vor veseli laolaltă de slava Domnului.
Apa mării se va învolbura;
15 de aceea slava Domnului va fi în insulele mării;
numele Domnului va fi slăvit.
Doamne, Dumnezeul lui Israel!
16 De la marginile pământului
am auzit minuni:
nădejde pentru cel cucernic.
Şi cei ce încalcă Legea vor zice:
„Vai, celor ce încalcă!"

24,10 „toate cetăţile": TM are „cetatea învălmăşelii/zădărniciei".

24,11 „Jeliţi pretutindeni pentru vin": TM are „Strigăt pentru vin pe străzi".

24,12 În TM: „În cetate va rămâne pustiire şi poarta va fi sfărâmată în bucăţi".

24,13 „aşa vor fi scuturaţi şi ei, chiar de va înceta culesul": TM are „ca strânsul boabelor când a încetat culesul viei".

24,14 În TM: „Aceştia ridică glasul şi strigă de bucurie pentru măreţia lui *YHWH*, aclamă dinspre mare (= la apus)". Pare o referire la cei rămaşi şi mântuiţi.

24,15 În TM: „De aceea, în părţile zorilor (= la răsărit) slăviţi-L pe *YHWH*, în insulele mării, numele lui *YHWH*, Dumnezeul lui Israel". ♦ După Chiril al Alexandriei (*ad loc.*), „insulele" reprezintă bisericile ridicate în mijlocul acestei „mări" a lumii, a neamurilor idolatre, biserici pe care valurile, adică persecuţiile, ispitele, ereziile, nu le pot atinge, pentru că le apără Hristos.

24,16 „marginile": *litt.* „aripile". ♦ În TM: „De la marginile pământului am auzit cântări: «Cinste Celui Drept!». Dar eu am zis: Necaz pentru mine! Vai mie, trădătorii au trădat, trădare au urzit trădătorii!" – se reia tema pedepsei, întreruptă de cântarea de slavă a „Rămăşiţei" (24,14-16a).

17 Spaimă și groapă și laț
peste voi, cei ce locuiți pe pământ!
18 Și va fi [așa:] cel ce va fugi de frică
va cădea în groapă,
iar cel ce va scăpa de groapă
se va prinde în laț,
căci s-au deschis ferestrele cerului
și se vor cutremura temeliile pământului.
19 Cu tulburare se va tulbura pământul
și cu nedumerire se va nedumeri pământul.
20 S-a plecat și se va clătina ca o covercă pământul,
ca [omul] beat și mahmur;
și va cădea și nu va fi în stare să se ridice,
că s-a întărit asupra lui fărădelegea.
21 Și Domnul Își va întinde mâna
asupra podoabei cerului
și asupra regilor pământului.
22 și vor fi adunați laolaltă
și vor fi închiși în fortăreață și în temniță.
Vor fi cercetați
de-a lungul multor generații.
23 Se va topi cărămida
și va cădea zidul,
pentru că Domnul va domni
în Sion și în Ierusalim,
și dinaintea bătrânilor va fi slăvit.

25 1 Doamne, Dumnezeul meu,

24,19 „cu nedumerire se va nedumeri pământul": TM are „cu zdrobire se va zdrobi pământul, cu zguduire se va zgudui pământul" – expresii de tip semitic cu valoare intensivă.
24,20 „covercă": gr. ὀπωροφυλάκιον, „colibă", adăpost improvizat, punct de observație. Vezi *supra*, notele 1,8 și 5,2.
24,23 „Se va topi cărămida și va cădea zidul": TM are „Luna va fi făcută de ocară și se va rușina soarele". Theodoret (*ad loc.*) explică: se vor rușina cei care au divinizat soarele, luna și planetele – altfel spus, cei care au îmbrățișat eroarea politeistă a păgânilor. ♦ „în Sion și în Ierusalim": *cf.* Evr. 12,22.
25–26 Cântări de laudă și de mulțumire.

pe Tine te voi slăvi, în cântări voi lăuda numele Tău;
căci ai făcut lucruri minunate,
sfatul cel vechi şi adevărat. Aşa să fie, Doamne!
2 Căci Tu ai prefăcut în ţărână cetăţi,
cetăţi întărite, ca să cadă temeliile lor;
cetatea celor necucernici să nu se mai zidească în veac.
3 De aceea Te va binecuvânta poporul cel sărac
şi cetăţile oamenilor năpăstuiţi Te vor binecuvânta.
4 Căci ai fost de ajutor fiecărei cetăţi smerite
şi scăpare celor descurajaţi de nevoi.
[Tu] îi vei izbăvi de oamenii răi,
adăpost celor însetaţi şi duh oamenilor năpăstuiţi.
5 Te vor binecuvânta
ca nişte oameni slabi de înger însetaţi în Sion,
din pricina oamenilor necucernici, cărora ne-ai predat.
6 Şi va face [ospăţ] Domnul Savaot, pentru toate neamurile, pe muntele acesta:
vor bea veselie,
vor bea vin,
se vor unge cu mir.

25,1 „Aşa să fie, Doamne!": TM are *'omen*, „statornic".

25,2 „celor necucernici": TM are „străinilor".

25,3 În TM: „De aceea te slăveşte un popor puternic, cetatea neamurilor înfricoşătoare se teme de Tine". ♦ „Cei săraci şi năpăstuiţi" sunt cei fericiţi de Domnul pentru sărăcia cu duhul şi cei prigoniţi pentru dreptate (*cf.* Mt. 5,3.10).

25,4-5 În TM: „[4] Căci ai fost fortăreaţa celui sărman, fortăreaţa celui sărac în strâmtorare, adăpost în vijelie, umbră în arşiţă, căci suflarea celor înfricoşători este ca vijelia [ce se izbeşte de] zid, [5] ca arşiţa pe pământ uscat. Tu potoleşti larma străinilor, ca arşiţa în umbra norului; cântarea celor înfricoşători o amuţeşti". ♦ „adăpost": gr. σκέπη, lat. *umbraculum*, *i.e.* loc răcoros la vreme de arşiţă. ♦ „Duh" (πνεῦμα), după Chiril al Alexandriei (*ad loc.*), este „răsuflarea", „respiraţia" celor înăbuşiţi de duhurile rele şi de învăţătura mincinoasă a retorilor greci sau a fariseilor.

25,5 „slabi de înger": gr. ὀλιγόψυχοι, *litt.* „împuţinaţi la suflet, descurajaţi". ♦ „însetaţi în Sion": după Chiril (*ad loc.*), Sionul este Biserica lui Hristos, înaltă şi aşezată pe un munte, în sensul că nu este nimic josnic în ea, e departe de cele lumeşti, iar „vinul ospăţului" (v. 6) preînchipuie Sfânta Jertfă cea fără de sânge care se săvârşeşte în Biserică.

25,6-7 În TM: „[6] *YHWH* al oştirilor va pregăti pentru toate popoarele, pe muntele acesta, un ospăţ cu cărnuri grase, un ospăţ cu vinuri vechi, cu bucate pline de măduvă, cu vinuri limpezite. [7] Şi va înlătura pe muntele acesta vălul ce acoperă toate popoarele şi învelitoarea ce învăluie toate neamurile".

7 În acest munte dă neamurilor toate acestea;
căci acest sfat este asupra tuturor neamurilor.
8 Moartea, întărindu-se, [i-]a înghițit,
dar Dumnezeu iarăşi a şters toată lacrima de pe orice față;
ocara poporului a îndepărtat-o de pe tot pământul,
căci gura Domnului a grăit.
9 Şi vor zice în ziua aceea:
„Iată Dumnezeul nostru, în care am nădăjduit;
şi ne-am bucurat, şi ne-am veselit de mântuirea noastră."
10 Căci Dumnezeu va da odihnă pe muntele acesta,
Moabitida va fi călcată în picioare,
cum se calcă aria cu carele.
11 Şi îşi va întinde mâinile
precum şi el a umilit ca să dea pieirii;

25,7 „acest munte": pentru Theodoret (*ad loc.*), este vârful cunoştinței de Dumnezeu, cunoaştere posibilă numai în Biserică prin Sfintele Taine. Biserica este deschisă tuturor neamurilor, spre deosebire de Lege, care a fost dată numai evreilor.
25,8 „Moartea, întărindu-se, [i-]a înghițit": TM are „Va înlătura moartea pe vecie". ♦ Irineu (ACCS, *ad loc.*) comentează: Trupul poate fi stricăcios, coruptibil, dar şi nestricăcios; el e hărăzit deopotrivă morții şi vieții. Moartea şi viața îşi fac loc una alteia, sau se alungă una pe cealaltă, dar nu pot fi simultan prezente în acelaşi loc. Aşadar, dacă moartea pune stăpânire pe om, ea alungă viața din el, dar dacă viața este aceea care se înstăpâneşte asupră-i, moartea e alungată. Viața (*bios*) este suflarea pe care a primit-o toată făptura, dar viața (*zoe*) care alungă moartea este rod al Duhului de viață dătător, trimis de Domnul nostru Iisus Hristos celor binecredincioşi.
25,9 *Cf.* Is. 1,18. ♦ În TM: „Şi se va spune în ziua aceea: «Iată, acesta este Dumnezeul nostru: în El am nădăjduit şi El ne mântuieşte. Acesta este Domnul în care ne încredem să ne veselim şi să ne bucurăm de mântuirea Lui!»".
25,10 „Căci Dumnezeu va da odihnă pe muntele acesta": TM are „Căci mâna Domnului se va odihni pe muntele acesta". ♦ „cum se calcă aria cu carele": TM are „cum se calcă paiele în groapa de gunoi". ♦ „se calcă aria": probabil este vorba de o tehnică de treierat şi am tradus cu „arie" termenul gr. ἅλων, prin care se poate înțelege şi grâul pus pe arie spre a fi treierat (*cf.* Mt. 3,12). ♦ Părinții înțeleg prin aceasta sfârşitul idolatriei politeiste: „O stea se va ridica din Iacob, un om va ieşi din Israel; el va lovi pe domnii Moabului şi va jefui pe toți fiii lui Seth" (Num. 24,17). Theodoret (*ad loc.*) ne lămureşte că „domnii Moabului" sunt Chamoş, Bel-Phegor şi ceilalți idoli, iar prin „fiii lui Seth" se înțelege mântuirea tuturor oamenilor, fiindcă din Seth a făcut Noe să coboare neamul omenesc.
25,11 „precum şi el a umilit... mâinile": TM are „cum [le] întinde înotătorul ca să înoate şi va fi umilită trufia lui împreună cu lucrările mâinilor sale".

şi va umili trufia lui
asupra celor pe care şi-a pus mâinile;
12 şi înălţimea zidului tău de scăpare o va umili,
şi se va surpa la pământ.

26 1 În ziua aceea vor cânta această cântare în ţara lui Iuda, zicând:
Iată, o cetate întărită,
[El] va pune mântuirea noastră
zid şi împrejmuire.
2 Deschideţi porţile,
să intre un popor care păzeşte dreptatea
şi care păzeşte adevărul,
3 care apără adevărul
şi păzeşte pacea.
Că în Tine
4 au nădăjduit, Doamne, până în veac,
Dumnezeul mare şi veşnic,
5 Cel care, smerindu-i, i-ai doborât
pe cei ce locuiesc întru cele înalte;
Tu vei surpa cetăţi întărite
şi le vei face una cu pământul
6 şi le vor călca picioarele
celor blânzi şi smeriţi.
7 Calea celor cucernici s-a făcut dreaptă,
pregătită este calea celor cucernici.
8 Căci calea Domnului este judecata;
noi am nădăjduit în numele Tău

25,12 „la pământ": TM are „la pământ, în pulbere".
26,1 „zid şi împrejmuire": gr. τεῖχος καὶ περίτειχος, probabil este vorba de un zid cu metereze şi contraforturi; *cf.* Vulg. *murus et antemurale.*
26,3-4 În TM: „[3] Neclintită e hotărârea: îl vei păstra în pace, căci în Tine a nădăjduit. [4] Nădăjduiţi în *YHWH* în veci de veci; *YHWH* e stâncă în veşnicie".
26,5 *Cf.* cuvintele Fecioarei Maria în Lc. 1,52: „A răsturnat pe cei puternici de pe tronuri şi a înălţat pe cei smeriţi".
26,7-9 În TM: „[7] Cărarea celui drept este dreptate; Tu netezeşti calea în faţa celui drept. [8] Pe calea judecăţilor tale te aşteptăm, Doamne, numele tău şi amintirea ta sunt dorul sufletului nostru. [9] Sufletul nostru te doreşte în noapte şi duhul înlăuntrul meu năzuieşte spre tine. Când judecăţile tale se vor arăta pe pământ, vor învăţa dreptatea locuitorii lumii".

şi în aducerea aminte
9 pe care a dorit-o sufletul nostru.
De când se îngână zorii cu noaptea aleargă duhul meu către Tine, Dumnezeule,
fiindcă lumină sunt poruncile Tale pe pământ.
Învăţaţi dreptatea, locuitori ai pământului!
10 Căci cel necucernic s-a oprit:
el nu va învăţa dreptatea pe pământ,
adevărul nu-l va săvârşi.
Să fie smuls cel necucernic,
ca să nu vadă slava Domnului.
11 Doamne, înălţat este braţul Tău:
[ei] n-au ştiut,
dar, cunoscând, se vor ruşina.
Gelozia îl va cuprinde pe poporul cel neînvăţat,
şi acum focul îi va mistui pe cei potrivnici.
12 Doamne, Dumnezeul nostru, dăruieşte-ne pacea,
căci Tu ni le-ai dat nouă pe toate.

26,9 „De când se îngână zorii cu noaptea aleargă...": *litt.* „Din noapte se scoală în zori...". Gr. ὀρθρίζειν, derivat de la ὄρθρος, „zori", înseamnă „a se scula în zori", cu nuanţa de dorinţă, de căutare intensă. Limba română mai păstrează în textele de cult o veche traducere a gr. ὀρθρίζειν: „a mâneca", din lat. *manico, -are*, „a te ridica în zori, a pleca (sau a veni) dis-de-dimineaţă". ♦ După Chiril al Alexandriei (*ad loc.*), „zorile" simbolizează înainte-vederea (preştiinţa) profeţilor în opoziţie cu „noaptea" dinaintea întrupării Domnului, iar „lumina adevărată" este Evanghelia Soarelui dreptăţii, Hristos. Pentru Grigore cel Mare, „noaptea" este viaţa prezentă în care sufletul îl caută pe Dumnezeu.

26,10 În TM: „Dacă îl cruţi pe cel rău, nu va învăţa dreptatea; în ţara unde domneşte cinstea (*litt.* ţara rectitudinii) va face răutăţi şi nu va vedea măreţia lui *YHWH*".

26,11 În TM: „*YHWH*, braţul Tău e înălţat, dar ei nu văd; vor vedea râvna poporului (unii interpretează aici «râvna Ta pentru popor») şi se vor ruşina, da, focul duşmanilor Tăi îi va mistui".

26,12 „căci Tu ni le-ai dat nouă pe toate": TM are „căci toate faptele noastre Tu le săvârşeşti pentru noi". Augustin (ACCS, p. 176) comentează: adică L-ai făgăduit pe Hristos; ni L-ai dat. Ne-ai făgăduit crucea Sa şi vărsarea sângelui Său pentru iertarea păcatelor; ni le-ai dat. Ne-ai făgăduit înălţarea Sa la ceruri şi pogorârea Duhului Sfânt din cer; ni le-ai dat. Ne-ai făgăduit o Biserică răspândită pe tot pământul; ne-ai dat-o. Ne-ai zis dinainte că vor fi eretici, care să ne ispitească, şi că Biserica va birui aceste rătăciri; ne-ai dat aceste lucruri. Ne-ai făgăduit nimicirea idolilor păgânilor; ai făcut şi acest lucru.

13 Doamne, Dumnezeul nostru, ia-ne în stăpânire;
Doamne, în afară de Tine pe altul nu știm,
numele Tău chemăm.
14 Cei morți nu vor vedea viața,
nici doctorii nu-i vor învia;
de aceea i-ai dus și i-ai nimicit
și ai luat de la ei pe tot bărbatul.
15 Adaugă-le lor rele, Doamne,
adaugă rele tuturor celor slăviți ai pământului.

16 Doamne, la strâmtorare mi-am amintit de Tine;
cu strâmtorare puțină ne-a fost certarea Ta.
17 Asemenea celei aflate în dureri ce stă să nască
și strigă în durerea ei,
așa am ajuns noi pentru cel iubit al Tău,
de frica Ta, Doamne.
18 Am luat în pântece și ne-am chinuit și am născut;

26,13 „ia-ne în stăpânire": gr. κτάομαι, „a câștiga", „a procura", „a cumpăra", „a dobândi", „a poseda". TM are „au stăpânit asupra noastră și alții decât Tine".

26,14 „nici doctorii nu-i vor învia": TM are „cei răposați nu se vor scula". ♦ „bărbatul": TM are „amintirea" (în ebraică e vorba de două omografe, *ZKR*, care se deosebesc doar prin vocalizare). ♦ Pentru Theodoret (*ad loc.*), „cei morți" sunt cei lipsiți de fapte bune, despre care Domnul spune: „Lăsați morții să-și îngroape morții lor" (Mt. 8,22).

26,15-16 În TM: „Ai sporit neamul, Doamne, ai sporit neamul, Te-ai preamărit, ai lărgit toate hotarele țării. 16 Doamne, în strâmtorare luau seama la Tine; revărsau șoapte [când] mustrarea Ta era peste ei".

26,15 „Adaugă-le lor rele": Ioan Casian îl citează pe Avva Teodor: deseori în Sfânta Scriptură cuvântul „rele" este folosit cu înțelesul de „necazuri". Dumnezeu nu e autorul răului, dar suferința și necazul, ca rezultat al păcatului, pot fi percepute ca „rău" de cel supus tratamentului, după cum pacientul supus unei operații de cauterizare suferă un „rău" din punctul lui de vedere

26,17 „pentru cel iubit al Tău, de frica Ta, Doamne": TM are „în fața Ta, *YHWH*".

26,17-18 ♦ „duh al mântuirii": în TM aceste două cuvinte (ebr. *rūaḥ*, „suflare", „vânt", „duh", și *yeșū'āh*, „mântuire") sunt separate de un accent disjunctiv, deci sensul secvenței este: „vom naște vânt. Iar mântuire țării nu vom aduce" (WBC I, p. 337). ♦ „am adus": *litt.* „am făcut". ♦ „dar vor cădea locuitorii pământului": TM are „și locuitorii lumii nu vor cădea (se poate înțelege și «nu se vor naște»)" – text obscur. ♦ Theodoret (*ad loc.*) explică: faptul că noi am fost mântuiți de dureri I se datorează Fiului Tău celui preaiubit, care a suferit dureri ca ale celei ce naște.

duh al mântuirii Tale am adus pe pământ,
dar vor cădea locuitorii pământului.
19 Se vor ridica morții, se vor scula cei din morminte
și se vor veseli cei de pe pământ;
căci roua de la Tine le este vindecare,
iar țara celor necucernici va cădea.
20 Du-te, poporul Meu, intră în tainițele tale,
încuie ușa după tine;
ascunde-te puțin,
până când va trece urgia Domnului;
21 căci, iată, Domnul aduce urgia din [locul] cel sfânt
peste toți locuitorii pământului;
și pământul își va scoate la iveală sângele
și nu-i va acoperi pe cei uciși.

26,19 „căci roua... va cădea": TM are „căci rouă de lumină este roua Ta și pământul pe cei răposați îi va scoate afară (*litt.* «îi va face să se nască / să cadă»)" – același verb cu sens ambiguu ca în versetul anterior. ♦ „se vor ridica morții": Petru Damaschin (*Filocalia*, vol. V, 1976, p. 166) comentează: „Proorocul Isaia zice: *morții nu vor mai trăi*, dar iarăși zice: *cei morți vor învia*. Aici nu este potrivnicie. *Nu vor mai trăi* o spune pentru idolii neamurilor, pentru că sunt fără suflet; iar *cei morți vor învia* o spune despre obșteasca înviere și despre bucuria drepților; dar nu numai despre aceasta, ci proorocind și despre ridicarea din morți a Mântuitorului nostru Iisus Hristos". ♦ Moartea este un somn din care te trezește „roua" Duhului Sfânt, precum ploaia învie semințele îngropate în pământ. La fel și cuvântul lui Dumnezeu, ca o rouă, învie firea omenească (Theodoret, *ad loc.*). În Palestina, roua este singura formă de umiditate pentru vegetație în lunile lungi de secetă. De aceea a devenit un simbol al vieții. Textele egiptene afirmă originea ei cerească; stropii de rouă sunt lacrimile lui Horus și au puterea de a reînvia natura (WBC I, p. 342). Pentru Chiril al Alexandriei, această „rouă" dătătoare de viață este Duhul Sfânt care vine de la Tatăl prin Fiul și dă trupurilor pământești nestricăciune.
26,20 „intră în tainițele tale... ascunde-te puțin": după Tertulian (ACCS, p. 183), e vorba de morminte, unde va trebui să se odihnească „puțin" aceia care au plecat din viața aceasta până la sfârșitul lumii, când va stăpâni puterea turbată a lui Antihrist. ♦ „puțin": gr. μικρὸν ὅσον ὅσον, mai exact, „pentru puțin timp"; în BB „câtuși de câtu". ♦ Origen (*Omilii la Ieremia*, PSB 6, pp. 409-410) interpretează: „Deducem că acele *puține clipe* se referă la Cel care dă porunca, nu la cel care o primește. Și acele *puține clipe* pentru Dumnezeu sunt *foarte multe* (*s.n.*) pentru om; versetul prezintă imaginea sfârșitului lumii, când cerul se va întuneca și nimeni nu-L va mai putea preamări pe Dumnezeu".
26,21 *Cf.* Gen. 4,10: „Glasul sângelui fratelui tău strigă către Mine din pământ".

27 [1] În ziua aceea Dumnezeu va aduce sabia cea sfântă şi mare şi puternică asupra balaurului, şarpele ce fuge – asupra balaurului, şarpele cel strâmb – şi-l va ucide pe balaur.

[2] În ziua aceea,
vie frumoasă;
poftă de a începe [cântare] împotrivă-i.
[3] Eu sunt o cetate puternică, cetate împresurată,
în zadar o voi adăpa;
căci va fi cucerită noaptea,
iar ziua va cădea zidul.
[4] Nu este nimeni care să nu o fi cucerit;
cine mă va pune să păzesc paiele în câmp?
Pentru această vrăjmăşie am lepădat-o.

27,1 „balaur": gr. δράκων echivalează aici, în primele două ocurenţe, ebr. *liwyāthān* (Leviatanul), iar a treia oară, ebr. *tannīn 'aşer bayyām*, „balaurul care este în mare". • Pentru Chiril (*ad loc.*), „sabia" lui Dumnezeu este Cuvântul cel unul-născut, trimis de Tatăl împotriva diavolului; δράκων se referă la demon, diferit de „şarpe", gr. ὄφις (animalul obişnuit, simbol vizibil pentru demon, care nu poate fi văzut). Δράκων este „Balaurul cel mare, şarpele cel de demult, care se cheamă diavol şi Satana" (Apoc. 12,9). • După Grigore cel Mare (ACCS, p. 185), „şarpele cel strâmb" poate fi înţeles şi ca „cel viclean, sinuos, înşelător, fascinant, amăgitor", pentru că s-a târât aproape de oameni prin unduiri ocolitoare, sub falsa promisiune a ceea ce le va da; şi în timp ce promitea mincinos lucruri imposibile, le fura cu adevărat pe cele ce erau posibile. El este nu numai încovoiat, curb, strâmb, ci şi alunecos, pentru că el nu stă întru dreptate şi adevăr, iar dacă nu i se rezistă, se strecoară nevăzut înlăuntrul inimii, iar inimile oamenilor răi ajung să fie ca dinţii şarpelui. • Vasile cel Mare (*ad loc.*) comentează: cel ce îi urmează şarpelui demonstrează că însăşi viaţa lui e încolăcită, inegală, schimbătoare, bântuită de contradicţii.

27,2-5 *Cf. supra*, vv. 5,1-7: aceeaşi metaforă a viei pentru Israel.

27,2 În TM: „În ziua aceea: vie încântătoare, cântaţi despre ea!". Text dificil: Theodoret (*ad loc.*) crede că se vesteşte asediul Ierusalimului.

27,3 În TM: „Eu, Domnul, sunt păzitorul ei: clipă de clipă o ud; ca să nu vină cineva peste ea, zi şi noapte o păzesc". • „cetate împresurată": Ambrozie comentează: „Sufletul omului drept şi Biserica sunt asaltaţi de diavol şi de primejdiile lumii, dar apăraţi de Hristos. Zidul şi turnurile reprezintă Biserica şi preoţii ei, care au putere deplină să dea învăţătură".

27,4-5 În TM: „[4] Nu sunt mânios: dacă îmi dă spini [şi] mărăcini, cu război voi porni spre ea, o voi arde cu totul (*litt.* împreună), [5] sau, [de] s-ar prinde de Mine spre ocrotire (*litt.* fortăreaţă), de ar face pace cu Mine, pace de ar face cu Mine!".

De aceea a făcut Domnul Dumnezeu toate
câte le-a rânduit.
Am fost pârjolit,
5 cei ce locuiesc în ea vor striga:
să facem pace cu El,
să facem pace!
6 Cei ce vin sunt fiii lui Iacob;
Israel va odrăsli și va înflori,
și se va umple lumea de rodul lui.

7 Oare precum a lovit el însuși, la fel va fi rănit și el?
Și precum a ucis el însuși, la fel va fi ucis și el?
8 Luptând și ocărând îi va alunga.
Nu erai tu cel ce cugeta cu duh neîndurat
să-i ucidă cu duh de mânie?
9 De aceea va fi ștearsă fărădelegea lui Iacob.
Și aceasta este binecuvântarea lui, când îi voi șterge păcatul,
când îi vor face fărâme toate pietrele capiștilor
precum pulberea măruntă;
și nu vor mai rămâne [nici] copacii lor,
și idolii lor [vor fi] doborâți ca o dumbravă de departe.
10 Turma locuitoare va fi lăsată
ca o turmă părăsită;

27,6 „Cei ce vin sunt fiii lui Iacob" : TM are „În [zilele] ce vin, Iacob va prinde rădăcini".

27,7 În TM: „L-a lovit oare [Domnul] cum a lovit pe cei ce-l loveau? L-a ucis [El] cum a ucis pe cei ce-l ucideau?". Este vorba de dezastrul suferit de trupele lui Sennacherib (*cf.* 4Rg. 19,35-36; Is. 37,36-37); acest miracol a stârnit controverse încă din Antichitatea greacă (Herodot II,141) până în epoca modernă (Jürgen Thorwald, *Histoire de la médecine dans l'Antiquité*, Paris, 1966, pp. 137-139).

27,8 În TM: „Cu măsură i-ai alungat; i-a îndepărtat cu suflarea Sa aspră, ca într-o zi cu vânt de la răsărit" (traducere conjecturală).

27,9 În TM: „De aceea astfel va fi ștearsă fărădelegea lui Iacob și acesta va fi întreg rodul îndepărtării păcatului său: va face fărâme toate pietrele capiștilor lui precum pulberea de var, nu vor rămâne în picioare așerele și altarele de tămâiere".

27,10-11 În TM: „Cetatea întărită [va fi] singuratică, sălaș lăsat și părăsit precum pustiul; acolo va paște vițelul, acolo se va culca și-i va roade ramurile. 11 Când se usucă ramurile, se rup; vor veni femeile să le dea foc. Căci nu este un popor care ...".

şi va fi multă vreme la păşune,
şi acolo se vor odihni.
11 Şi după o vreme nu va mai fi în ea nici o iarbă,
fiindcă se va fi uscat.
Femei care veniţi de la privelişte, haideţi!
Căci nu este un popor care să aibă pricepere;
de aceea nu se va milostivi Cel care i-a făcut,
Cel ce i-a plăsmuit nu Se va milui. 12 Şi va fi [aşa:] în ziua aceea
Domnul va pune îngrăditură de la canalul Râului până la Rhinocorura; dar
voi adunaţi-i pe fiii lui Israel unul câte unul. 13 Şi va fi [aşa:] în ziua aceea
vor trâmbiţa cu trâmbiţa cea mare, şi vor veni cei pierduţi în ţara asirienilor
şi cei pierduţi în Egipt şi se vor închina Domnului pe muntele cel sfânt în
Ierusalim.

28 1 Vai de cununa trufiei,
năimiţii lui Efraim,
floarea căzută din slavă
pe culmea muntelui gras,
cei care se îmbată fără vin!
2 Iată, tare şi aspru lucru mânia Domnului,

27,12-13 Profeţie despre întoarcerea la Ierusalim a tuturor evreilor risipiţi.
27,12 În TM: „În ziua aceea, *YHWH* va îmblăti de la canalul Râului (= Eufratului) până la torentul Egiptului, iar voi veţi fi adunaţi unul câte unul, fii ai lui Israel". ♦ „va pune îngrăditură", *i.e.* va face un dig; „va astupa" (BB). ♦ „Canalul Râului" indică, după toate probabilităţile, cele două braţe ale Eufratului, înainte ca marele fluviu să se întâlnească cu Tigrul.
27,13 „vor trâmbiţa cu trâmbiţa cea mare": sunetul de trâmbiţă/corn era semn de adunare pentru luptă sau pentru celebrările din sărbători. Pentru Părinţi, simbolizează mesajul mântuirii, adus de apostoli, care s-a răspândit pe întreg pământul – „şi cuvintele lor, până la marginile lumii" (Ps. 18,4).
28,1-6 Profeţie împotriva Samariei.
28,1 În TM: „Vai, cununa măreaţă a beţivilor din Efraim şi floarea ofilită, strălucirea frumuseţii lui de deasupra văii îmbelşugate (*litt.* grase), cei doborâţi de vin!". ♦ „cununa trufiei": Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 232, nota 1) vede aici o ameninţare la adresa fariseilor şi a preoţilor, iar „năimiţii lui Efraim" se referă la Iuda Iscarioteul, care şi-a trădat învăţătorul pentru bani. Chiril al Alexandriei (*ibidem*) dă aceeaşi interpretare. ♦ „gras": gr. παχύς, „masiv", „greoi", „tare", poate însemna şi „rodnic". ♦ După Theodoret (*ad loc.*), „cei ce se îmbată fără vin" erau închinătorii la idoli, a căror practică ducea deseori la stări de extaz frenetic.

ca grindina ce cade [unde] nu este adăpost, ce cade cu putere;
ca un noian de apă ce mătură pământul
va da odihnă pământului cu mâinile.
3 În picioare va fi călcată cununa trufiei,
năimiții lui Efraim.
4 Și floarea căzută a nădejdii slavei
de pe vârful muntelui înalt
ca o smochină timpurie:
cel ce o vede, înainte de a o lua în mână,
poftește s-o înghită.
5 În ziua aceea Domnul Savaot va fi cununa nădejdii,
împletită din slavă, pentru poporul meu cel rămas.
6 Vor fi lăsați pentru duh de judecată,
pentru judecată și tărie, oprind a nimici.
7 Căci aceștia s-au rătăcit cu vin,
s-au rătăcit din pricina sikerii;
preotul și profetul și-au pierdut mințile din pricina vinului,
s-au smintit de beție cu sikeră,
rătăcitu-s-au: „Asta-i nălucire."

28,2 În TM: „Iată, Stăpânul are un [om] tare și puternic ca furtuna de grindină, vijelie nimicitoare, ca puhoiul de apă ce se revarsă, va doborî la pământ cu mâna". ♦ „Mânia Domnului" (aici și în alte locuri) nu înseamnă acțiunea directă a lui Dumnezeu, ci instrumentul prin care El lucrează (în speță, dușmanul care se năpustește ca o furtună devastatoare). ♦ Poate fi vorba de asirieni, care au luat în robie cele zece triburi ale lui Israel.

28,3 „năimiții": TM are „bețivii", ca la v. 1.

28,4 În TM: „Și floarea ofilită, strălucirea frumuseții lui de deasupra văii îmbelșugate, va fi ca o smochină timpurie, dinaintea verii: cine o vede, îndată o ia în mână și o înghite".

28,5 „împletită din slavă": sau „împletitură/podoabă/diademă de slavă". Chiril al Alexandriei (ACCS, p. 188) comentează: „Un mare număr de evrei au crezut în Hristos și apostolii Săi au fost primele roade. De aceea, Domnul oștirilor va fi ca o cunună a nădejdii și [o diademă] a slavei, pentru cei ce au rămas din poporul său, nădejde în viitoarele binecuvântări și slavă, fiindcă ei vor împărăți împreună cu El".

28,6 În TM: „[Va fi] duh de dreptate pentru cel ce șade la judecată și vitejie care abate lupta către poartă".

28,7-13 Profeție împotriva profeților mincinoși.

28,7 „rătăcitu-s-au: «Asta-i nălucire»": TM are „rătăcesc în vedenii, se clatină când iau hotărâri". ♦ „nălucire": gr. φάσμα are aici înțelesul de pierdere a rațiunii ca urmare a beției (Theodoret, *ad loc.*).

8 Un blestem va mânca acest sfat;
căci acest sfat [este] pentru lăcomie.
9 Către cine am vestit rele,
cui am dat de veste?
Cei înțărcați de lapte,
cei luați de la sân?
10 Tu așteaptă necaz peste necaz,
nădejde peste nădejde,
încă puțin, încă puțin,
11 din pricina disprețului buzelor,
prin altă limbă,
căci vor vorbi poporului acestuia,
12 zicându-i
„Aceasta este odihna celui flămând,
și aceasta este sfărâmarea";
și n-au vrut să audă.
13 Și va fi pentru ei cuvântarea Domnului Dumnezeu
„necaz peste necaz,
nădejde peste nădejde,
încă puțin, încă puțin",
încât vor merge și vor cădea pe spate;
și se vor primejdui, și se vor sfărâma, și vor fi prinși.

14 De aceea, ascultați cuvântul Domnului, bărbați mâhniți
și căpetenii ale acestui popor din Ierusalim.

28,8-9 În TM: „[8] Căci toate mesele s-au umplut de vomă și de murdărie: nu mai e loc [curat]. [9] Pe cine va învăța cunoașterea, cui îi va lămuri mesajul? Celor înțărcați...".
28,10 În TM, bețivii imită în batjocură cuvintele profetului, care pentru ei nu au sens: ebr. *ṣaw lā-ṣāw ṣaw lā-ṣāw, qan lā-qān qan lā-qān, zᵉʿēyr šām zᵉʿēyr šām* (ceea ce s-ar putea traduce „poruncă de poruncă, poruncă de poruncă, vers de vers, vers de vers, puțin acolo, puțin dincolo").
28,11-12 În TM: „[11] Într-adevăr, cu buze disprețuitoare și într-o limbă străină va vorbi [Domnul] către poporul acesta, [12] [cei] cărora le spusese: «Acesta este locul de odihnă, lăsați-l să se odihnească pe cel ostenit, și aceasta este odihna», și n-au vrut să audă".
28,13 „necaz peste necaz...": Dumnezeu le întoarce cuvintele celor care și-au bătut joc de mesajul profetului (vezi și *supra*, nota 28,10).
28,14-22 Profeție împotriva sfetnicilor răi.
28,14 „mâhniți": TM are „disprețuitori".

15 Voi aţi zis: „Am facut legământ cu iadul
şi înţelegere cu moartea;
vifor iute de va trece
nu va veni peste noi;
noi ne-am pus nădejdea în minciună
şi cu minciuna vom fi acoperiţi."
16 De aceea, aşa spune Domnul:
„Iată, Eu Însumi pun la temeliile Sionului
o piatră de mare preţ, aleasă,
piatra cinstită din capul unghiului pentru temeliile lui:
cel ce se încrede în ea nu va fi dat de ruşine.
17 Şi voi pune judecată spre nădejde,
iar milostivirea Mea drept cumpănă;
cât despre voi, care vă încredeţi zadarnic în minciună:
furtuna nu va trece de voi
18 fără să vă strice legământul cu moartea,
iar nădejdea voastră cea către iad nu va rămâne:
când va veni o furtună dezlănţuită
veţi fi călcaţi de ea în picioare.
19 Când va trece, vă va duce cu ea;
dimineaţă de dimineaţă va trece

28,15 După unii comentatori, „moartea" este o aluzie la Egipt, unde cultul morţilor era foarte dezvoltat, iar „minciuna" trimite la Asiria (*cf.* TOB, *ad loc.*). După alţii, versetul ar fi o aluzie la tentativele de a realiza o coaliţie antiasiriană (*cf.* BJ, *ad loc.*).
28,16 „piatra... din capul unghiului": Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 240, nota 2) vede împlinit acest verset în cuvintele lui Hristos: „Pe această piatră (exact «stâncă») voi zidi Biserica Mea" (Mt. 16,18). Chiril al Alexandriei (*ibidem*) adânceşte explicaţia: Hristos este „piatra din capul unghiului", menită să unească în Sine cele două laturi ale unghiului, adică să formeze un singur popor, poporul creştin, din evrei şi din neamuri. ♦ „cel ce se încrede în ea": Ieronim (ACCS, p. 194) comentează: „Păcătosul care continuă să se încreadă în sine este acela care se poticneşte de această piatră (stâncă) şi este sfărâmat, dar nu nimicit cu totul, ci este păstrat spre mântuire prin răbdare. Dar «cel peste care cade stânca» este cel care Îl respinge pe Hristos înlăuntrul inimii, din care nu mai rămâne nimic, nici măcar «un hârb cu care să torni puţină apă»".
28,17 „Am făcut din judecată fir cu plumb şi din dreptate, nivelă", traduce Symmachos, echivalând literal metafora din textul ebraic. ♦ Al doilea hemistih în TM: „Grindina va mătura adăpostul minciunii şi apele vor copleşi ascunzătoarea".
28,19 Al doilea hemistih în TM: „ziua şi noaptea, şi va fi o adevărată groază să înţelegi mesajul".

şi noaptea va fi rea nădejde;
învăţaţi să ascultaţi."
20 Strâmtoraţi [fiind] noi nu putem lupta,
noi înşine suntem prea slabi ca să ne adunăm.
21 [El] se va înălţa ca un munte de necucernici,
şi va fi în valea Gabaon;
cu mânie Îşi va săvârşi lucrările, amarnică lucrare!
Iar mânia Lui va lucra ciudat,
şi amărăciunea de la El va fi ciudată.
22 Cât despre voi, să nu vă veseliţi
ca nu cumva să se întărească lanţurile voastre;
fiindcă am auzit de la Domnul Savaot
despre fapte împlinite şi scurtate,
pe care le va face pe tot pământul.

23 „Plecaţi urechea şi ascultaţi glasul Meu;
luaţi aminte, ascultaţi cuvintele Mele:

28,20 În TM: „Prea scurt va fi patul ca să te întinzi şi pătura prea îngustă ca să te înfăşori" (probabil, o zicală ironică).

28,21 În TM: „Ca [la] muntele *P^erāṣîm* se va ridica *YHWH*, ca în valea *Gibh^e ōnului* va fremăta, pentru a-Şi săvârşi lucrarea, ciudată lucrare, de a-Şi face munca, ciudată muncă". *P^erāṣîm*, între Ierusalim şi Betleem, este locul unei victorii a lui David asupra filistenilor (*cf.* 2Rg. 5,17-21); *Gibh^e ōn* este locul celebrei victorii a lui Iisus Navi (Iis. Nav. 10) şi apoi al unei victorii a lui David (2Rg. 5,25). Pe când era Dumnezeu cu el, Israel era biruitor; acum însă Dumnezeu va lucra „ciudat" împotriva poporului Său pentru a-l pedepsi. • Pentru Grigore cel Mare (*Omilii la Iezechiel*, 2.4.20), „lucru ciudat" este faptul că Iisus Însuşi a purtat păcatele noastre în trupul Său pe lemn, lăsându-se biciuit, răstignit, omorât şi îngropat ca un păcătos care merită toate acestea pentru păcatele lui. • Chiril (*ad loc.*) dă altă interpretare: „Spuneţi precum gabaoniţii: «Nu putem lupta, suntem slabi, nu ne putem aduna ca să rezistăm vrăjmaşilor». Acest lucru ciudat, straniu, se referă la mânia lui Dumnezeu, care se va lupta pentru poporul Său împotriva prigonitorilor lui. Se va lupta cerul cu ei şi puterile cereşti".

28,22 „să nu vă veseliţi": TM are „să nu fiţi batjocoritori". • „despre fapte împlinite şi scurtate, pe care le va face": TM are „că nimicirea e hotărâtă/stabilită". • „împlinite": gr. συντετελεσμένα înseamnă şi „desăvârşite". Propovăduirea evanghelică, harul din credinţă, îndreptarea prin Hristos, sfinţirea prin duh, aceste lucruri sunt desăvârşite, *consumata et consummatae et concisae res*, în opoziţie cu Legea (Chiril, *ad loc.*).

28,23-29 După nenorociri va veni şi refacerea, întrucât pedeapsa este măsurată spre convertire.

24 Oare ziua întreagă va ara plugarul?
Oare nu-şi va pregăti sămânţa înainte de a lucra pământul?
25 Oare nu după ce i-a netezit faţa
atunci seamănă el macul mărunt şi chimenul,
şi iarăşi seamănă grâu şi orz
şi alac în hotarele tale?
26 Şi [tu] vei primi învăţătură prin judecata Dumnezeului tău
şi te vei veseli.
27 Căci nu cu asprime se curăţă macul,
nici roata carului nu trece peste chimen,
ci cu băţul se scutură macul,
iar chimenul 28 cu pâine se mănâncă.
Căci nu până în veac voi fi Eu mânios pe voi
şi nici glasul amărăciunii Mele nu va călca peste voi."
29 Aceste minuni au ieşit de la Domnul Savaot;
sfătuiţi-vă, înălţaţi chemare deşartă.

29 1 „Vai ţie, cetate Ariel,
cu care s-a războit David!
Adunaţi[-vă] roadele an de an,

28,24 În TM: „Oare ziua întreagă va ara plugarul pentru a semăna, îşi va zgâria şi-şi va brăzda ţarina?".

28,26 În TM: „Primeşte învăţătură spre [a urma] regula (*litt.* judecata), Dumnezeul său îl învaţă". ♦ „vei primi învăţătură": gr. παιδευθήσῃ, *litt.* „vei fi învăţat/educat", se poate înţelege şi „vei fi pedepsit".

28,27 „cu asprime": TM are „cu batoza". ♦ După „chimenul", TM are „cu nuiaua" – aici se încheie versetul.

28,28-29 În TM: „[28] Grânele pentru pâine se zdrobesc, dar nu se zdrobesc la nesfârşit; se trece peste ele cu roţile carului şi cu calul, dar nu se strivesc [de tot]. [29] Şi aceasta este de la *YHWH* al oştirilor, care este minunat în sfat şi măreţ în pricepere".

29 Mesaj adresat Ierusalimului, probabil în perioada de dinaintea asediului din 701 î.H.

29,1 În TM: „Vai, *'Arī'ēl*, *'Arī'ēl*, cetate unde şi-a aşezat tabăra David! An de an (*litt.* adăugaţi an peste an), sărbătorile să-şi împlinească crugul!". ♦ „Ariel": un alt nume al Ierusalimului, deşi Theodoret crede că este vorba de localitatea Areopolis din ţara Moabului. După unii ebraişti, ar însemna „leul lui Dumnezeu" (pentru că Ierusalimul era foarte puternic pe atunci, spune Ieronim) sau „vatra/altarul de jertfă al lui Dumnezeu", aşa cum apare în Iez. 43,15-16. În vv. 1-4, Domnul îi preveşteşte necazuri, iar în vv. 5-8 îi făgăduieşte că-i va nimici duşmanii. Cucerirea Ierusalimului de către David este relatată, foarte pe scurt, în 2Rg. 5,6-9.

căci veți mânca împreună cu Moab.
2 Căci îl voi strâmtora pe Ariel,
tăria și bogăția lui vor fi ale Mele.
3 Ca David te voi împresura:
voi pune în jurul tău întăritură,
voi ridica în jurul tău turnuri
4 și cuvintele tale vor fi umilite până la pământ,
și se vor afunda în pământ cuvintele tale;
glasul tău va fi ca al celor ce strigă din pământ,
până la pământ va slăbi glasul tău."

5 Și va fi ca praful de la roată bogăția celor necucernici
și ca pleava spulberată;
și va fi ca o împunsătură neașteptată
6 de la Domnul Savaot;
căci va fi o cercetare
cu tunet și cutremur și vuiet mare;
furtună năprasnică și pară de foc mistuitoare.
7 Ca unul care visează în somn
va fi bogăția tuturor neamurilor –
câți s-au pornit împotriva lui Ariel,
și toți cei care au făcut război împotriva Ierusalimului,
toți câți s-au adunat împotriva lui și l-au strâmtorat.
8 Și vor fi ca unii care beau și mănâncă în vis

29,2 Al doilea hemistih în TM: „și va ajunge bocet și jale și va fi pentru Mine ca un *'ari'ēl*" (în sensul de vatră/altar de jertfă al lui Dumnezeu – vezi *supra*).

29,3 Secvența „ca David" ar presupune ebr. *KDWD*: TM are *KDWR*, „ca un cerc" = de jur-împrejur.

29,4 „până la pământ va slăbi glasul tău": TM are „din pulbere va piui vorbirea ta". ♦ După Theodoret (*ad loc.*), „cei ce strigă din pământ" sunt demonii, care iau aparența morților pentru a se manifesta.

29,5 În TM: „Și va fi ca pulberea fină mulțimea dușmanilor tăi și ca pleava spulberată mulțimea celor înfricoșători și va fi deodată, într-o clipă". ♦ „împunsătură": gr. στιγμή poate însemna și „clipă, secundă". Am optat pentru o traducere etimologică, pentru a marca relația subtilă dintre timp și suferință, insesizabilă în limbile moderne.

29,7 „bogăția": TM are „mulțimea", ca la vv. 5 (*supra*) și 8 (*infra*). ♦ „împotriva Ierusalimului": TM are „împotrivă-i".

29,8 „beau și mănâncă": „beau" este aici un adaos al LXX. ♦ După Origen (*Comentariu la Matei*, PSB 7, p. 57), „cei ce beau și mănâncă în vis" sunt păcătoșii, care iubesc banii,

și, după ce s-au trezit, deșert se-arată visul;
la fel cum visează cel însetat că bea
și, după ce s-a trezit, tot însetat este,
iar sufletul lui a nădăjduit în van,
astfel va fi bogăția tuturor neamurilor
câte s-au războit împotriva muntelui Sion.
9 Opriți-vă și vă minunați!
Fiți mahmuri,
nu de sikeră,
nici de vin!
10 Căci v-a adăpat Domnul
cu duhul străpungerii.

---

slava deșartă și desfrânarea. Ei nu au doar o slăbiciune, ci sunt cu totul bolnavi, căci prin păcate își adorm conștiința și liberul-arbitru. Trăiesc într-o stare de letargie, pradă unor deșarte idealuri, și visează cu ochii deschiși, fără a ajunge vreodată la adevărata stare de veghe, la privegherea duhovnicească.

29,9 După „vă minunați", TM are în plus „orbiți și rămâneți orbi". ♦ „Opriți-vă": gr. ἐκλύω, „a dezlega/destinde/relaxa", indică slăbirea și relaxarea mușchilor, fie din cauza oboselii, fie din cauza bolii, dar aici poate fi vorba de starea de contemplație, de cunoaștere de sine, de vederea păcatelor proprii și a proniei divine, posibilă pe măsura desprinderii de grijile cotidiene. ♦ „vă minunați": gr. ἔκστητε, de aici *extasis*, care poate indica o stare de insensibilitate, de uluire sau de alterare a rațiunii, de suspendare a judecății, stare redată în limba română prin expresia „mi-am ieșit din fire", sau pitorescul „m-ai scos din sărite!". ♦ „Fiți mahmuri": în sens figurat, după Ioan Gură de Aur (*Cateheze baptismale* 5.4, în ACCS, p. 200), este mai mult decât o simplă beție: „Mânia ne face beți; de asemenea, slava deșartă, nebunia arogantă și toate patimile aducătoare de moarte produc un fel de beție, de satisfacție, care ne întunecă rațiunea. Căci beția nu e altceva decât împrăștierea minții, rătăcirea rațiunii și pierderea înțelegerii".

29,10 Al doilea hemistih în TM: „A închis ochii voștri, pe profeți, iar capetele voastre, pe văzători, le-a acoperit". ♦ „duhul străpungerii": gr. κατάνυξις, de la verbul νύσσω, „a împunge/străpunge". „A fi străpuns", la pasiv, a ajuns să însemne și „a rămâne uluit, încremenit". (Κατάνυξις ajunge să însemne în tradiția patristică „străpungere a inimii"; *cf.* lat. *compunctio*. După Suidas, are înțelesul de „împunsătură a inimii" prin ritori magice. Verbul, pe lângă ideea de „a înțepa", are și înțelesul de „a răni" cu o lance sau cu o sabie, de unde „a paraliza" pe cineva. Mai târziu, la Sfinții Părinți, „rana inimii" este înțeleasă ca întoarcere la credință prin înțelegerea stării de păcat, ca lărgire a pragului sensibilității conștiinței în urma șocului pe care îl produce întâlnirea cu Dumnezeu, cu Cuvântul întrupat. A se vedea pentru comparație șocul mulțimii la discursul lui Petru, din Fp. 2,6-37.) ♦ „va închide ochii lor": imaginea orbirii este întărită de cea a cărții pe care nu o poți citi căci este pecetluită (vezi următoarele două versete).

El va închide ochii lor
şi ai profeţilor lor şi ai căpeteniilor lor,
cei care văd lucruri de taină.
11 Şi toate aceste lucruri vor fi pentru voi precum cuvintele unei cărţi
pecetluite; dacă o vor da unui om ştiutor de carte, zicându-i „Citeşte
acestea!", el va zice: „Nu pot să citesc, căci este pecetluită." 12 Iar dacă se
va da această carte în mâinile unui om neştiutor de carte şi i se va zice
„Citeşte aceasta!", el va spune: „Nu ştiu carte."

13 Şi a zis Domnul:

29,11 „toate aceste lucruri": TM are „toată această vedenie". ♦ „unei cărţi pecetluite": *lit.* „cărţii pecetluite acesteia". Documentele oficiale se făceau în două exemplare: unul pecetluit, care rămânea ca martor, neputând fi modificat, şi un exemplar curent, spre folosire. ♦ „pecetluită": înainte de a se arăta Hristos ucenicilor pe drumul Emausului, Legea era pecetluită, Profeţii erau pecetluiţi, cunoaşterea Scripturilor era pecetluită (Origen, *Omilii la Ieşirea*, PSB 6, p. 119). ♦ Punând versetul în legătură cu pasajul evanghelic în care Iisus deschide Cartea, citeşte şi comentează („Astăzi s-a împlinit în urechile voastre acest cuvânt din Scriptură" – Lc. 4,18-21), Theodoret (*ad loc.*) comentează: „Odinioară nici evreii, nici păgânii nu erau capabili să înţeleagă profeţiile privitoare la Domnul, pentru că erau acoperiţi cu un văl, adică închişi sub pecete, iar păgânii nu aveau parte de scrierile profeţilor. După arătarea Stăpânului, sigiliile au fost ridicate, faptele confirmă cuvintele profeţilor, un mare număr de evrei le-au înţeles sensul, iar păgânii citesc Sfânta Scriptură, care rămâne pecetluită pentru cei necredincioşi".

29,13 Al doilea hemistih în TM: „Frica lor faţă de Mine e doar din poruncă de oameni învăţată". ♦ „se închină": gr. σέβονται, termen care indică veneraţia plină de teamă faţă de divinitate. ♦ Versetul este citat în Mt. 15,8-9 şi locurile paralele (*cf.* şi Col. 2,22), iar Maxim Mărturisitorul (*Filocalia*, vol. II) îl comentează astfel: „Cele pe care Domnul nostru le-a spus, plângând pe farisei, eu le aud ca spuse pentru noi, făţarnicii de azi. Oare nu legăm şi noi poveri grele şi anevoie de purtat şi le punem pe umerii oamenilor, iar noi nu vrem să le mişcăm nici cu vârful degetului? Oare nu facem şi noi toate faptele noastre spre a fi văzuţi de oameni? Oare nu iubim şi noi să şedem în fruntea mesei la ospeţe şi pe scaunul de frunte în adunări şi să fim chemaţi de oameni «Rabi, rabi». Oare n-am luat şi noi cheia cunoştinţei şi închidem împărăţia Cerurilor înaintea oamenilor, neintrând nici noi şi nelăsându-i nici pe alţii să intre? Oare nu ocolim şi noi marea şi pământul ca să facem un prozelit, şi când se întâmplă aceasta îl facem fiul gheenei, îndoit decât noi? Oare nu suntem şi noi povăţuitori orbi, strecurând ţânţarul şi înghiţind cămila? Oare nu curăţim şi noi partea dinafară a paharului, cea de la vedere, iar cea dinăuntrul nostru e plină de răpire şi lăcomie, mai bine zis de necurăţie? Oare nu zeciuim şi noi izmă şi mărarul şi orice legumă, şi trecem cu vederea judecata şi iubirea lui Dumnezeu? Oare nu suntem şi noi nişte morminte întunecoase, arătându-ne oamenilor pe dinafară

„Acest popor se apropie de Mine –
cu buzele Mă cinstesc,
dar inima lor se ține departe de Mine.
În zadar Mi se închină
învățând porunci și învățături omenești.
14 De aceea, iată, Eu voi mai strămuta acest popor,
îi voi strămuta și voi nimici înțelepciunea înțelepților,
și priceperea celor pricepuți o voi ascunde."

15 Vai celor ce se tot sfătuiesc [numai între ei]
și nu prin Domnul!
Vai celor ce se sfătuiesc pe ascuns
și lucrările lor vor fi în întuneric!
Ei vor zice: „Cine ne-a văzut
și cine ne va cunoaște pe noi sau cele pe care le facem noi?"
16 Oare nu veți fi socotiți ca lutul olarului?
Oare va zice vasul celui ce l-a făcut:

---

drepți, iar pe dinăuntru fiind plini de toată fățărnicia, nelegiuirea și necurăția? Oare nu zidim și noi mormintele mucenicilor și împodobim monumentele Apostolilor, dar suntem asemenea cu ucigașii lor? Noi, cei ce eram fiii zilei și fiii luminii, am ajuns fiii nopții și ai întunericului, iar din fii ai împărăției ne-am făcut fiii gheenei. De aceea am fost predați în mâinile vrăjmașilor nelegiuiți, adică ale dracilor cumpliți și ale împăratului nedrept și atotviclean al întregului pământ, ca unii ce am păcătuit și am săvârșit fărădelegile nesocotind poruncile Domnului Dumnezeului nostru, și am călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu și am socotit sângele Testamentului Său lucru de rând".

29,14 „Eu voi mai strămuta acest popor, îi voi strămuta": TM are „Eu voi mai face fapte minunate cu acest popor, voi făptui minuni". ♦ „Ca să nu facă Dumnezeu și cu noi la fel, ștergeți amăgirile pe care vi le-a întipărit vrăjmașul în suflete și aduceți-Mi o inimă care s-a lepădat de agitația lumească, ca să pot scrie pe ea voia Mea" (Ioan Gură de Aur, ACCS, p. 206). ♦ „voi nimici înțelepciunea înțelepților": Pavel va cita aceste cuvinte în 1Cor. 1,19, arătând că Evanghelia lui Hristos a răsturnat pseudovalorile filozofice și morale ale lumii păgâne. De aceea, spune Ciprian (ACCS, p. 209), înțelepciunea lor nu e adevărată; vedem că filozofii nu sunt smeriți și blânzi, ci foarte încântați de ei înșiși și neplăcuți lui Dumnezeu tocmai prin faptul că sunt plăcuți lor înșiși.

29,15 „se tot sfătuiesc [numai între ei]": *litt.* „fac sfat adânc". ♦ „nu prin Domnul": ***veluti in Belzebul***, comentează Chiril al Alexandriei (*ad loc.*), adică ceea ce nu se conformează voii lui Dumnezeu se inspiră de la diavol.

29,16 Începutul versetului în TM: „Voi ați răsturnat lucrurile: oare olarul va fi asemuit cu lutul?". ♦ „Făcător": *cf.* Ier. 18,2.

„Nu m-ai făcut tu";
sau va zice făptura către Făcător:
„Nu m-ai făcut cu pricepere"?
17 Oare nu mai este încă puțin
și Libanul se va schimba precum muntele Chermel,
și muntele Chermel va fi socotit ca o pădure?
18 În ziua aceea surzii vor auzi
cuvintele cărții,
și cei din întuneric
și cei din ceață
ochii orbilor vor vedea.
19 Și se vor bucura săracii întru veselie pentru Domnul,
și cei deznădăjduiți dintre oameni se vor umple de veselie.
20 Nelegiuitul a slăbit
și cel mândru a pierit,
și cei fără de lege de răutate s-au nimicit,
21 și cei care îi fac pe oameni să păcătuiască în cuvânt.
Iar pe toți cei care mustră la porți îi vor face piatră de poticnire;
ei l-au abătut spre nedreptăți pe cel drept.
22 De aceea, așa spune Domnul despre casa lui Iacob, pe care a pus-o
deoparte din Avraam:
„Acum Iacob nu va fi dat de rușine,
nici Israel nu-și va schimba acum fața.

29,17 „muntele Chermel": TM are *kar^{e}mel*, „plantație", „livadă", dar și numele muntelui Carmel. LXX l-a interpretat aici ca toponim, adăugând precizarea „muntele".

29,18 „cei din întuneric și cei din ceață": TM are „din întuneric și din beznă". ♦ Când Scriptura vorbește de „zi" nu se referă la o zi anume, ci la totalitatea timpului vieții actuale, în care noi trudim pentru mântuirea veșnică; *cf.* 2Cor. 6,2: „Aceasta este ziua mântuirii" (Beda, ACCS, p. 262).

29,19 Al doilea hemistih în TM: „și oamenii sărmani întru Sfântul lui Israel vor tresălta".

29,20 Lista celor răi în TM: „tiranul" (*litt* „cel care inspiră groază"), „batjocoritorul", „cel pururi treaz spre a face rău".

29,21 În TM (continuând lista celor răi, de această dată din domeniul justiției): „cei care îl fac pe om să apară păcătos prin cuvânt (= îl osândesc pentru un cuvânt / prin cuvântul lor determină condamnarea cuiva), cei care întind curse celui ce mustră la poartă (= judecătorului/apărătorului la tribunal) sau îl împing în prăpastie pe cel drept".

29,22 „pe care a pus-o deoparte din Avraam": TM are „Cel care l-a răscumpărat pe *'Abh^{e}rāhām*".

23 Ci atunci când copiii lor vor vedea lucrările Mele
pentru Mine vor sfinți numele Meu;
vor sfinți pe Sfântul lui Iacob
și de Dumnezeul lui Israel se vor teme.
24 Și cei rătăciți cu duhul vor cunoaște priceperea,
iar cei cârtitori vor învăța să asculte
și limbile bâlbâite vor învăța să grăiască pace."

30 1 „Vai vouă, copii răzvrătiți! – acestea le spune Domnul.
Făcut-ați sfat nu prin Mine
și înțelegeri nu prin duhul Meu,
ca să îngrămădiți păcate peste păcate.
2 Ei purced să se coboare în Egipt,
fără să Mă fi întrebat pe Mine,
ca să fie ajutați de Faraon
și să fie ocrotiți de egipteni.
3 Căci ocrotirea Faraonului va fi spre rușinea voastră
și celor care se încred în Egipt, [spre] ocară.
4 Fiindcă sunt căpetenii în Tanis soli răi;

29,23 „lucrările Mele pentru Mine": TM are „lucrarea mâinilor Mele în mijlocul lor".

29,24 Ultima secvență, „și limbile... pace", nu apare în TM.

30,1-7 Mesaj împotriva trimiterii unor soli în Egipt. Prin 703-702 î.H., Ezekias a cerut ajutor Egiptului împotriva Asiriei.

30,1 „Făcut-ați sfat...": în TM se folosește pers. a III-a. ♦ „și înțelegeri": TM folosește expresia ce descrie concret ritualul: „au vărsat libații". Gr. συνθήκη, „înțelegere", „învoială", „contract", „alianță", mai este folosit de Isaia și în v. 28,15, unde e vorba de o „înțelegere" cu moartea.

30,2 „ca să fie ajutați de Faraon și să fie ocrotiți de egipteni": TM are „ca să se refugieze în fortăreața Faraonului și să se adăpostească în umbra Egiptului". Aceleași metafore la v. 3.

30,3-5 Prezice caracterul nefast al încrederii pe care și-o puneau unii conducători în încheierea unei alianțe cu Egiptul împotriva Babilonului; babilonienii au făcut o campanie de cucerire împotriva egiptenilor (Nabucodonosor împotriva lui Amasis în 568-567 î.H.) și i-au învins, iar pe evreii care s-au refugiat acolo i-au luat în robie (Theodoret, *ad loc.*).

30,4 În TM: „Deoarece căpeteniile lui sunt la *Ṣo'an*, iar solii lui au ajuns la *Ḥanes*". (În TM versetul se termină aici.) Cele două localități se aflau prima pe graniță, iar a doua la cca 100 km sud de Cairo (în coptă *Hnes*). Se presupune că solii au fost trimiși să anunțe venirea ambasadei, care a trebuit să se oprească în așteptare, după obiceiul vremii. Toate aceste demersuri umilitoare nu au folosit la nimic (*cf.* TOB, *ad loc.*).

zadarnic se vor osteni
[5] către un popor care nu le va fi de folos –
nici spre ajutor, nici spre vreun câştig,
ci spre ruşine şi ocară."

[6] Vedenia fiarelor din pustie.
Prin necaz şi strâmtorare –
leu şi pui de leu de acolo,
vipere şi pui de vipere zburătoare –
îşi purtau averea lor pe măgari şi pe cămile
către un neam care nu le va fi de folos spre ajutor,
ci [îi va fi] spre ruşine şi ocară.
[7] Egiptenii vă vor ajuta cu deşertăciuni şi cu fleacuri.
Spune-le:
„Deşartă este această mângâiere a voastră."

[8] Acum, dar, aşezându-te, scrie acestea
pe o tăbliţă şi într-o carte,
fiindcă acestea vor fi pentru zile anume
şi până în veac. [9] Căci sunt un popor neascultător,
fii mincinoşi,

30,6 „Vedenia": *cf. supra*, nota 13,1. ♦ „fiarelor": *litt.* „patrupedelor". ♦ „pustie": TM are *Neghebh*. ♦ „Prin necaz şi strâmtorare": TM are „printr-un ţinut de necaz şi strâmtorare". ♦ „ci [îi va fi] spre ruşine şi ocară": nu apare în TM. ♦ După Chiril (*ad loc.*), „necazul" este asediul lui Nabucodonosor asupra cetăţilor din Iudeea, iar „leul" reprezintă conducătorul; „puii de leu" sunt cei care deţin puterea, la fel şi celelalte animale simbolice.

30,7 Al doilea hemistih în TM: „De aceea [i-]am numit: *Rahabh hem şābheth*". Rahabh este numele monstrului marin, iar *ŞBT* înseamnă „a sta nemişcat", „a se odihni". Monstrul marin nemişcat este crocodilul, simbolul Egiptului, care nu va face nimic pentru israeliţi.

30,8-17 Testament: profetul îşi pune în scris ameninţările, iar viitorul îi va da dreptate.

30,8 „pe o tăbliţă şi într-o carte": vezi *supra*, nota 29,11. ♦ „pentru zile anume": gr. εἰς ἡμέρας καιρῶν; „zilele vremilor" (BB), *cf.* şi expresiile „vine o vreme", „toate la vremea lor", adică momentul oportun, în acord cu legile firii şi cu voia lui Dumnezeu. Lucrurile pot fi făcute înainte de vreme sau după ce le-a trecut vremea. În Egipt şi, în general, în Antichitate calendarul avea rolul de a preciza, înainte de orice, zilele faste sau nefaste pentru a săvârşi anumite acţiuni.

care nu au voit să audă
legea lui Dumnezeu,
10 care zic profeților: „Nu ne vestiți”,
și celor ce văd vedenii: „Nu ne vorbiți,
ci grăiți-ne
și vestiți-ne altă rătăcire,
11 și abateți-ne de pe această cale, luați de la noi cărarea aceasta,
și luați-L de la noi pe Sfântul lui Israel.”
12 De aceea, așa spune Domnul, Sfântul lui Israel:
„Fiindcă nu ați ascultat de aceste cuvinte
și v-ați pus nădejdea în minciună,
și fiindcă ai cârtit
și te-ai bizuit pe acest cuvânt,
13 de aceea va fi pentru voi păcatul acesta
ca un zid care se năruie deodată,
când se cucerește o cetate întărită,
a cărei cădere stă să vină
14 și căderea ei va fi ca sfărâmarea unui vas de lut
ajuns cioburi mărunte de oală,
de nu mai găsești printre ele un hârb
în care să iei niște jar
sau în care să poți picura puțină apă.”

15 Așa spune Domnul, Sfântul lui Israel:
„Când te vei întoarce și vei suspina,

30,10 După „nu ne vorbiți”, TM are în plus „cele drepte”, iar după „grăiți-ne” are „lucruri plăcute”. ♦ „ci grăiți-ne...”: poporul cere profeților cuvinte care să-i facă să alunece spre căi rele, plăcute lor (Theodoret, *ad loc.*).

30,11 „Sfântul”: în alte mss. septuagintale, „cuvântătorul lui Israel” (așa cum apare și în vechile traduceri românești) sau „oracolul (λόγιον) lui Dumnezeu”.

30,12 După „nădejdea”, TM are „în asuprire și înșelăciune și v-ați bizuit pe ele”.

30,13 „ca un zid... stă să vină”: TM are: „ca o crăpătură care se întinde într-un zid înalt, se umflă și, deodată, într-o clipă, [acesta] se prăbușește”.

30,14 „să poți picura”: gr. ἀποσυριεῖς sugerează țârâitul stropilor de apă.

30,15 Cuvintele Domnului în TM: „În convertire și în liniște stă mântuirea voastră, în tăcere și în încredere este tăria voastră. Dar voi nu ați voit”. ♦ „te vei întoarce și vei suspina”: după părăsirea păcatului urmează plânsul pentru faptele trecute, apoi ispășirea și dobândirea mântuirii, însoțită de de recunoștință și mulțumire.

atunci vei fi mântuit şi vei cunoaşte unde erai;
când te-ai încrezut în deşertăciuni
deşartă a ajuns tăria voastră.
Şi nu aţi vrut să auziţi, [16] ci aţi zis: «Vom fugi pe cai» –
de aceea veţi fugi!
Şi aţi zis «Vom fi călăreţi pe [cai] iuţi» –
de aceea iuţi vor fi cei ce vă gonesc pe voi!
[17] De glasul unuia singur vor fugi o mie
şi de glasul a cinci vor fugi mulţi,
până veţi rămâne
ca un catarg pe un munte,
ca un purtător de steag pe un deal."

[18] Însă din nou Dumnezeu va aştepta să se milostivească de voi;
de aceea se va înălţa, ca să vă miluiască;
fiindcă Domnul Dumnezeul nostru este [drept] judecător:
unde veţi lăsa slava voastră?
Fericiţi cei statornici întru-Însul.
[19] Pentru că un popor sfânt va locui în Sion, şi Ierusalimul cu plângere a
plâns: „Miluieşte-mă!" Te va milui la glasul strigătului tău; când a văzut,
ţi-a dat ascultare. [20] Şi Domnul vă va da pâinea necazului şi apa strâmtorării

---

30,16 „iuţi": gr. κοῦφοι, *litt.* „uşori", „sprinteni". Nu te poţi bizui pe cal când vrei să fugi de mânia Domnului; El are alergători mult mai iuţi atunci când vrea să-şi împlinească judecăţile: „amăgire e calul spre izbăvire" (Ps. 32,17); „unii [se laudă] cu căruţele lor, alţii cu caii lor, dar noi ne lăudăm cu numele Domnului Dumnezeului nostru" (Ps. 19,8-9).

30,18 „unde veţi lăsa slava voastră?": un „plus" al LXX.

30,19 În TM: „Popor al Sionului, care locuieşti în Ierusalim, nicicând nu vei mai plânge, căci Domnul se va milostivi de tine la glasul strigătului tău; îndată ce te va auzi îţi va şi răspunde".

30,20-21 „vă va da pâinea necazului şi apa strâmtorării": se poate înţelege şi „vă va da pâine în necaz şi apă în strâmtorare". Mai departe, TM are: „şi nu se va mai ascunde Cel ce te învaţă iar ochii tăi Îl vor vedea pe Învăţătorul tău [21] şi urechile tale vor auzi cuvânt rostit dinapoia ta: «Aceasta e calea, mergeţi pe ea, fie că o luaţi la dreapta, fie că o luaţi la stânga»". Ultimele cuvinte aparţin, după unii, avertismentului auzit (aşa cum apare în traducerea noastră), iar după alţii, avertismentul este auzit când oamenii tind să se abată la dreapta sau la stânga de pe calea dreaptă. ♦ „apa strâmtorării, *litt.* „apă strâmtă". În alte versiuni: „apă de necaz" (BB); „apa nevoii" (BS); „apă zgârcită" (Anania).

şi nu se vor mai apropia de tine cei care te rătăcesc; pentru că ochii tăi vor
vedea pe cei care te rătăcesc [21] şi urechile tale vor auzi cuvintele celor din
spate care te-au rătăcit, cei care zic „Aceasta e calea; să mergem pe ea, fie
la dreapta, fie la stânga". [22] Şi vei lepăda idolii, pe cei argintaţi şi pe cei
auriţi; îi vei face bucăţi şi îi vei zdrobi; ca pe apa celei ce stă deoparte şi ca
pe o scârnă îi vei arunca. [23] Atunci va fi ploaie pentru sămânţa din pământul
tău, şi pâinea din rodul pământului tău va fi săţioasă şi îmbelşugată, şi vitele
tale vor paşte în ziua aceea într-un loc bogat şi larg; [24] taurii voştri şi boii,
care lucrează pământul, vor mânca paie pregătite cu orz vânturat. [25] Şi peste
tot muntele înalt şi peste tot dealul ridicat va fi apă curgătoare, în ziua aceea
când vor pieri mulţi şi când vor cădea turnuri.

[26] Şi va fi lumina lunii ca lumina soarelui; şi lumina soarelui va fi înşeptită,
în ziua când va vindeca Domnul zdrobirea poporului Său şi durerea rănii
tale o va vindeca.

[27] Iată, numele Domnului vine după multă vreme,
arzătoare mânie;
rostirea buzelor Lui cu slavă, rostire plină de urgie,
urgia mâniei ca focul va mistui.
[28] Şi duhul Lui, ca o apă curgând în prăpastie,
va veni până la grumaz şi se va împărţi

30,22 După „îi vei zdrobi", TM continuă: „ca pe ceva necurat îi vei arunca şi vei zice «Afară cu voi!»". ♦ „ca pe apa celei ce stă deoparte": expresia se referă la tabuul femeii aflate la ciclu, considerată impură din cauza sângelui.

30,23 „Atunci va fi...": TM are „El îţi va da...". ♦ „sămânţa... şi pâinea... etc.". Ioan Casian (ACCS, p. 220) comentează: „Prin enumerarea acestor bunătăţi profetul ne învaţă că trebuie să ajungem de la priveghen şi posturi la curăţie, de la curăţie la cunoştinţă, de la cunoştinţă la îndelungă-răbdare, de la îndelungă-răbdare la bunătate, de la bunătate la Duhul Sfânt, de la Duhul Sfânt la roadele dragostei nefăţarnice... şi atunci sămânţa cuvântului mântuirii, care a fost făgăduită inimilor celor care au auzit, va fi udată mereu cu ploaia Duhului Sfânt". ♦ „pâine... îmbelşugată": *litt.* „pâine strălucitoare de grăsime".

30,24 În TM: „Boii şi asinii care lucrează pământul vor mânca nutreţ cu sare, vânturat cu lopata şi cu furca".

30,27-28 În TM este descrisă mânia Domnului împotriva asirienilor. „Iată, numele Domnului vine de departe, mânie aprinsă şi fum greu; buzele lui sunt pline de urgie şi limba Lui ca focul mistuitor. [28] Suflarea Lui e ca un puhoi revărsat ce ajunge până la gât, ca să cearnă neamurile cu sita nimicirii şi să strângă fălcile popoarelor cu zăbala rătăcirii". Descrierea continuă în vv. 30-33.

ca să tulbure neamurile pentru deşarta [lor] rătăcire;
şi rătăcirea îi va prigoni
şi îi va prinde faţă în faţă.
29 „Oare se cade să vă veseliţi întruna şi să intraţi totdeauna în cele sfinte
ale Mele ca unii care prăznuiesc? Şi precum cei ce se veselesc să veniţi cu
fluier la muntele Domnului, la Dumnezeul lui Israel?" 30 Dumnezeu va face
auzită slava glasului Său şi mânia braţului Său o va arăta cu mânie şi cu
urgie şi cu văpaie mistuitoare. Va tuna cu putere şi ca apa şi ca grindina ce
cade năprasnic. 31 Căci prin glasul Domnului vor fi biruiţi asirienii, prin
lovitura cu care îi va bate. 32 Şi i se vor întâmpla acestea din toate părţile, de
unde îi era lui nădejdea ajutorului în care el însuşi se încrezuse; ei, în
schimb, îi vor face război cu fluiere şi lăută. 33 Căci tu vei fi cerut înainte de
vreme. Oare şi ţie ţi s-a gătit să domneşti peste vale adâncă, lemne adunate,
foc şi lemne multe? Mânia Domnului ca o vale de pucioasă aprinsă.

31 1 Vai celor ce se coboară în Egipt după ajutor,
care se încred în cai şi în care de luptă – sunt multe –,
şi în cai – mulţime foarte mare –
şi nu şi-au pus nădejdea în Sfântul lui Israel,
şi pe Dumnezeu nu L-au căutat!
2 Iar El, înţelept, a adus rele asupra lor;

30,29 În TM este descrisă bucuria poporului izbăvit: „Veţi cânta ca în noaptea de sărbătoare şi cu bucurie în inimă, ca cel care păşeşte în sunet de fluier, mergând spre muntele Domnului, spre stânca lui Israel". ♦ Este vorba probabil de sărbătoarea culesului (a recoltei), când templul luminat devenea punctul de atracţie al pelerinilor.

30,32 În TM: „Fiecare lovitură de ciomag pe care i-o va da *YHWH* va fi însoţită de sunete de tobă şi de harfă şi El Se va bate împotriva ei cu mână ridicată".

30,33 În TM: „De mult e pregătit rugul, chiar şi pentru rege. Rug mare şi larg, pe care sunt îngrămădite multe lemne de foc. Suflarea lui *YHWH*, ca un şuvoi de pucioasă, îl va aprinde". ♦ „vei fi cerut": gr. ἀπαιτηθήσῃ; la Theodoret este corectat în ἀπατηθήσῃ, „vei fi înşelat". Theodoret (*ad loc.*) comentează: „Textul profetic îi declară asirianului: «Fiindcă tu ai dispreţuit Ierusalimul ca pe o vale şi ai nădăjduit să-l biruieşti, să ştii că în acest loc stă pregătită moartea, care trebuie să te ia, căci aici vei fi închis şi mâncat»".

31,1-3 Profeţie împotriva alianţei cu Egiptul.

31,1 „şi în cai": TM are „şi în călăreţi".

31,2 „înţelept": se poate înţelege şi „în mod înţelept", ca unul care ştie ce face; asemenea părintelui-pedagog care pedepseşte cu scopul de a îndrepta. ♦ „şi cuvântul Lui nu poate fi dat la o parte": TM are „şi cuvântul nu Şi-l ia înapoi". ♦ „asupra nădejdii lor deşarte": TM are „asupra ajutorului răufăcătorilor".

și cuvântul Lui nu poate fi dat la o parte.
Și Se va ridica asupra caselor oamenilor răi
și asupra nădejdii lor deșarte
3 în egiptean – om, nu Dumnezeu –
în trupuri de cai, de unde nu este ajutor.
Dar Domnul Își va întinde mâna asupra lor
și cei ce vin în ajutor vor obosi;
și toți vor pieri împreună.
4 Căci așa mi-a zis mie Domnul:
Cum răcnește leul sau puiul de leu
asupra vânatului pe care l-a prins,
și rage asupra lui
până ce se umplu munții de glasul lui,
și se supun,
și se înspăimântă de mulțimea mâniei,
așa se va pogorî Domnul Savaot
ca să vină cu război pe muntele Sionului, pe munții lui.
5 Ca păsările ce zboară [deasupra], așa va acoperi Domnul Ierusalimul;
îl va scăpa și îl va păzi și îl va mântui. 6 Întoarceți-vă, voi, cei care
tot țineți sfat nelegiuit [între voi]! 7 Căci în ziua aceea oamenii se vor lepăda
de făcăturile de argint și de aur, pe care mâinile lor le-au făcut.
8 Și Asur va cădea; nu sabie de viteaz,
nici sabie de om îl va mânca;
și nu din fața sabiei va fugi,
iar tinerii [lor] vor ajunge la înjosire.
9 Căci cu piatră vor fi împrejmuiți ca de un meterez,

31,3 „în trupuri": gr. σάρκας, *lit.* „în cărnuri" de cai. ♦ „în trupuri de cai, de unde nu este ajutor": TM are „caii lor sunt carne și nu duh".

31,4-9 Profeție împotriva Asiriei.

31,4 „și rage... mulțimea mâniei, așa...": TM are „de glasul unei mulțimi de păstori nu se sperie și de zarva lor nu se sfiește, așa...". ♦ „munții lui": TM are „dealul lui". Domnul Însuși va coborî să apere Sionul împotriva asirienilor, și nu egiptenii.

31,5 „îl va scăpa și îl va păzi și îl va mântui": TM are „îl va ocroti, îl va scăpa, îl va cruța (ebr. *pāsaḫ*) și îl va izbăvi". Verbul *pāsah* cu acest sens, de a cruța trecând pe deasupra (*cf.* „ca păsările ce zboară [deasupra]"), mai apare în Ex. 12 cu privire la ritualul pascal.

31,6 În TM: „Întoarceți-vă la Acela pe care l-au trădat adânc fiii lui Israel!".

31,8 „înjosire": TM are „corvoadă".

şi vor fi înjosiţi,
iar fugarul va fi prins.
Acestea le spune Domnul:
„Fericit cel ce are sămânţă în Sion
şi rudenii în Ierusalim."

32 [1] Căci, iată, un rege drept va domni
şi căpeteniile vor cârmui cu judecată.
[2] Şi omul îşi va ascunde cuvintele
şi se va ascunde ca de o apă năvalnică;
[acela] se va arăta în Sion ca un râu năvalnic,
slăvit în pământ însetat.
[3] Şi nu se vor mai încrede în oameni,
ci-şi vor pleca urechile ca să audă.

31,9 În TM: „Stânca lui va fugi de groază şi căpeteniile lui vor fugi descumpănite de la stindard / din faţa stindardului – oracol al lui *YHWH*, care are văpaie în Sion, cuptor în Ierusalim". Este vorba de fuga asirienilor din faţa lui Dumnezeu; „Stânca" ar putea fi o aluzie la zeul Assur, care avea şi titlul de „Marele Munte" (*cf.* TOB, nota *ad loc.*). ♦ „sămânţă": Ioan Damaschin (ACCS, p. 223) comentează: există o sămânţă spirituală, care prin bunăvoinţa şi dragostea lui Dumnezeu e zămislită în pântecul sufletului, care trece prin durerile facerii şi naşte duhul mântuirii. Dar dacă unul este desfrânat, beţiv sau idolatru, va fi el oare binecuvântat doar fiindcă are „sămânţa în Sion"? Nimeni cu mintea întreagă nu va spune acest lucru niciodată.

32,1-4 Regele cel drept – profeţie mesianică.

32,1 Acest capitol şi cele precedente se referă, după Theodoret (*ad loc.*), la evreii care voiau să se refugieze în Egipt, după asediul Ierusalimului de către Nabucodonosor şi după asasinarea lui Godolias. Această prevestire nu poate fi raportată la Ezekias, care nu mai domnea, nici la Zorobabel, care era doar guvernator militar, nici la Iosia, care nu avea virtuţile consemnate în profeţie. Aşadar, în interpretare alegorică, „Regele" nu poate fi decât Iisus Hristos, iar „căpeteniile" nu pot fi decât apostolii Săi, ca principi ai Bisericii.

32,2 În TM: „Fiecare va fi ca o ascunzătoare de vânt şi ca un adăpost de furtună, ca şuvoaie de apă în loc uscat, ca umbra unei stânci mari în pământ sterp". ♦ „omul îşi va ascunde cuvintele": după unele interpretări, „omul" este Iisus Hristos, care a spus prin gura lui David: „Voi deschide în pilde gura mea" (Ps. 77,2); aceste parabole erau uneori greu de înţeles pentru mulţime, însă Domnul le tâlcuia deoparte ucenicilor Săi.

32,3-5 În TM: „[3] Ochii văzătorilor nu vor mai fi închişi, urechile ascultătorilor vor lua aminte. [4] Mintea celor grăbiţi va discerne spre cunoaştere şi limba celor gângavi va grăi iute şi desluşit. [5] Nebunului nu i se va mai zice mărinimos şi ticălosul nu va mai fi socotit nobil". ♦ „îşi vor pleca urechile": *litt.* „îşi vor da urechile".

4 Şi inima celor slabi va lua aminte ca să audă,
şi limbile cele gângave degrab' vor învăţa să rostească pace.
5 Nu-i vor mai zice nebunului să cârmuiască
şi argaţii tăi nu vor mai zice: „Taci!"
6 Căci nebunul cele nebune va vorbi
şi inima lui cele deşarte va gândi,
spre a săvârşi nelegiuiri
şi a grăi despre Domnul rătăcire,
ca să risipească sufletele flămânde
şi sufletele însetate să le facă deşarte.
7 Căci sfatul celor vicleni
va sfătui nelegiuiri,
ca să-i strice pe cei smeriţi prin cuvinte strâmbe
şi să spulbere la judecată cuvintele [de apărare] ale celor smeriţi.
8 Iar cei cucernici au sfătuit lucruri chibzuite
şi acest sfat va dăinui.

9 Sculaţi-vă, femei bogate, şi ascultaţi glasul Meu;
iar voi, fiice cu nădejde, ascultaţi cuvintele Mele!
10 Amintiţi zilele anului
în durere, [dar] cu nădejde.
Va pieri culesul viei,
va înceta însămânţatul şi nu va mai veni iarăşi.
11 Uluiţi-vă, întristaţi-vă,

32,6 „ca să risipească sufletele flămânde şi sufletele însetate să le facă deşarte": TM are „ca să lase pustiu sufletul celui flămând şi celui însetat să-i ia băutura". ♦ „deşarte": gr. κενάς înseamnă şi „zadarnice", „goale", „fără rod".

32,8 „chibzuite": TM are „nobile". ♦ „şi acest sfat va dăinui": TM are „şi el în cele nobile va stărui".

32,9 „bogate": gr. πλούσιαι echivalează ebr. *şa'anannōth*, cu sens apropiat, având însă conotaţia „fără griji". ♦ „fiice cu nădejde": TM are „fiice încrezute / prea încrezătoare". ♦ Părinţii (Chiril, *ad loc.*) remarcă faptul că în Scriptură se numesc „femei" (cu înţelesul de „doamne") cetăţile care au rol de metropole, şi „fiice", coloniile lor (*cf.* Ps. 97,8).

32,10 În TM: „Peste un an şi câteva zile vă veţi cutremura, încrezutelor / prea încrezătoarelor, căci nu va mai fi cules de vie şi recoltă nu se va mai face". ♦ Theodoret lămureşte: „durerea, întristarea" sunt pentru păcatele făcute, iar „nădejdea", în mila lui Dumnezeu. ♦ Am tradus cu „însămânţat" gr. σπόρος, care înseamnă propriu-zis „sământa" pentru însămânţare.

voi, cele încrezătoare;
dezbrăcați-vă, dezgoliți-vă,
încingeți-vă șalele cu sac,
12 și bateți-vă pieptul după țarina dorită
și după via cea roditoare.
13 Pământul poporului Meu
va da la iveală buruieni și mărăcini
și din fiece casă se va lua veselia.
Cetate bogată,
14 case părăsite!
Vor lăsa bogăția cetății
și casele dorite,
iar satele vor fi peșteri până în veac,
veselia măgarilor sălbatici,
pășunea ciobanilor,
15 până va veni asupra voastră Duhul din înalt.
Și va fi pustiu Chermelul,
Chermelul va fi socotit pădure.
16 Atunci se va odihni în pustie judecata
și dreptatea se va sălășlui în Carmel.
17 Atunci rodul dreptății va fi pacea

32,11 „Uluiți-vă, întristați-vă": de fapt, este depășită puterea minții de a înțelege ce se întâmplă; vezi „șocul" apostolilor pe Tabor, unde spaima și minunarea se confundă, în prezența slavei lui Dumnezeu. Limba română redă sintagma grecească φρενῶν ἐξιστάναι prin expresii ca „mi-a stat mintea în loc" sau „mi-am ieșit din minți", „mi-am pierdut cunoștința" sau „m-am pierdut cu firea" etc.

32,12 „bateți-vă pieptul": semn de mare durere și jale.

32,13 În TM continuă structura sintactică din versetul anterior: „după pământul... ce dă la iveală..., pentru toate casele fericite din cetatea cea veselă".

32,14 În TM: „Palatul e părăsit, larma/mulțimea cetății s-a dus, colina și turnul de pază vor fi peșteri... turmelor".

32,15 „Și va fi pustiu Chermelul... pădure": TM are „și pustiul va ajunge livadă, iar livada se va socoti pădure" – aceeași temă la v. 29,17 (vezi și nota). ♦ După Theodoret (*ad loc.*), Carmelul reprezintă harul, care a înflorit la evrei prin profeți, prin drepți și prin marii preoți; în locul său nu a mai rămas decât sălbăticia pădurii, iar harul s-a mutat unde era înainte deșert, adică la neamurile drept-credincioase.

32,16 „Carmel": LXX a interpretat ca toponim cuvântul ebraic (vezi *supra*, nota 29,17), de data aceasta transliterat ușor diferit față de versetul anterior.

şi dreptatea va statornici odihna,
şi [vor fi] plini de încredere până în veac.
18 Poporul Lui se va sălăşlui într-o cetate a păcii
şi va locui întru încredere şi se vor odihni în belşug.
19 Iar de va cădea grindină nu peste voi va veni.
Şi cei ce locuiesc în păduri
vor fi cu încredere precum cei din câmpie.
20 Fericiţi cei ce seamănă pe [lângă] orice apă,
acolo unde calcă boul şi măgarul.

33 1 Vai celor care vă asupresc!
Dar pe voi nimeni nu vă face nenorociţi.
Iar cel ce trădează nu pe voi vă trădează.
Vor fi prinşi trădătorii şi vor fi predaţi,
şi ca o molie pe haină,
aşa vor fi nimiciţi.

2 Doamne miluieşte-ne,
căci în Tine ne-am pus încrederea.
Sămânţa celor neîncrezători a ajuns la pieire,
dar mântuirea noastră [a venit] în vreme de necaz.
3 De glasul fricii Tale

32,17 „rodul dreptăţii va fi pacea": *lit.* „lucrările dreptăţii vor fi pace".
32,18 „Poporul Lui": TM are „Poporul Meu". ♦ „cetate a păcii": este Ierusalimul ceresc, deplin liber, „mama noastră, a tuturor" (Gal. 4,26), iar bogăţiile lui „viermele nu le roade şi nu le strică şi hoţii nu le sapă şi nu le fură" (In. 14,2).
32,20 „boul şi măgarul": pentru Chiril (*ad loc.*), „măgarul" îi reprezintă pe credincioşii proveniţi dintre păgâni, iar „boul" – pe cei proveniţi dintre evrei. „Apa" este sfântul botez, care izbăveşte de păcate şi curăţeşte sufletele, iar „sămânţa" este învăţătura de credinţă. ♦ „pe [lângă] orice apă": adică fericiţi sunt cei care seamănă pe apa botezului, în Biserică, pe unde calcă boul şi măgarul chemaţi de Iisus Hristos să trăiască împreună în belşugul duhovnicesc de pe apele Duhului Sfânt.
33,1 În TM: „Vai ţie, prădătorule, care nu ai fost prădat tu însuţi; trădătorule, pe care nimeni nu te-a trădat! Când vei înceta să prazi, vei fi prădat, şi când vei sfârşi să trădezi, vei fi trădat" – ameninţare adresată asirienilor.
33,2 Al doilea hemistih în TM: „fii braţul nostru în fiece dimineaţă, mântuirea noastră în timp de strâmtorare!".
33,3 „şi-au ieşit din minţi": gr. ἐξέστησαν, aici în sens negativ de „nebunie". Vezi şi *supra*, nota 32,11.

şi-au ieşit din minţi popoarele, de frica Ta,
şi s-au risipit neamurile.
4 Iar acum se vor aduna prăzile voastre
de la mic la mare;
cum ar aduna cineva lăcuste,
aşa îşi vor bate joc de voi.
5 Sfânt este Dumnezeu, Cel ce locuieşte întru cele înalte.
S-a umplut Sionul de judecată şi dreptate.
6 În lege vor fi predaţi,
în vistierii mântuirea noastră,
acolo [se află] înţelepciune, ştiinţă şi evlavie către Domnul;
acestea sunt vistieriile dreptăţii.

7 Iată, ei se vor îngrozi de frica voastră;
aceia de care vă temeaţi se vor teme de voi.
Căci vor fi trimişi soli de pace
plângând cu amar, cerşind pace.
8 Căci se vor pustii căile lor;

33,4 În TM: „S-a adunat prada voastră cum se adună lăcustele; precum sar cosaşii au sărit pe ea". ♦ „prăzile": sunt oamenii prinşi în cursele diavolului şi ale duhurilor necurate (Chiril, *ad loc.*).

33,5 „S-a umplut": TM are „El a umplut". ♦ „Sionul" reprezintă figurat Biserica lui Hristos (Chiril, *ad loc.*).

33,6 În TM: „[El] va fi siguranţa vremii tale, comoară de mântuire, înţelepciune şi ştiinţă; frica de *YHWH* va fi comoara lui" (a Sionului). ♦ „în vistierii": Ioan Casian (ACCS, p. 229) comentează un text mai apropiat de actualul TM: „Oricine este bine întemeiat în iubire se va ridica la această desăvârşită treaptă care este frica venită din iubire. Nu spaima de pedeapsă sau dorinţa de răsplată, ci, mai degrabă, respectul şi afecţiunea pe care un fiu le are pentru un tată bun, un frate pentru un frate, un prieten pentru un prieten, o soţie pentru un soţ. Aceasta este frica a cărei strălucire a fost descrisă de profeţi. Înţelepciunea şi cunoştinţa sunt *bogăţii* ale mântuirii, dar *comoara* ei este frica de Domnul. Pentru că bogăţiile mântuirii, adică înţelepciunea şi cunoştinţa lui Dumnezeu, nu pot fi păstrate fără frica de Domnul. Aceasta este frica la care sunt invitaţi sfinţii şi nu le va lipsi desăvârşirea". ♦ „evlavie": gr. εὐσέβεια, „pietate", „cucernicie".

33,8 În TM sensul nu e cu totul sigur, dar se poate înţelege: „Drumurile s-au pustiit, au încetat cei ce trec pe cale; a fost rupt legământul, au fost dispreţuite cetăţile (după mss. Qumran, «martorii»), nu se mai ţine seama de nimeni". ♦ „frica de neamuri": *litt.* „frica neamurilor", unde al doilea termen poate fi la genitiv obiectiv sau subiectiv. Theodoret

a încetat frica de neamuri
şi legământul cu ei se înlătură;
pe aceştia nu-i mai socotiţi oameni.
9 S-a tânguit pământul,
s-a ruşinat Libanul,
mlaştină a ajuns Saronul;
Galileea şi Carmelul vor ieşi la iveală.
10 „Acum Mă voi ridica – zice Domnul –
acum voi fi slăvit,
acum voi fi înălţat;
11 acum veţi vedea,
acum veţi simţi;
deşartă va fi puterea duhului vostru,
focul vă va mistui.
12 Şi neamurile vor fi arse,
ca un mărăcine aruncat şi ars pe un câmp."

13 Vor auzi cei de departe ceea ce am făcut,
vor cunoaşte cei de aproape puterea Mea.
14 Îndepărtatu-s-au nelegiuiţii din Sion;

(*ad loc.*) comentează: stăpânul nostru Hristos a distrus complet templele demonilor, iar demonii, odinioară divinizaţi, sunt biciuiţi acum în preajma mormintelor sfinţilor martiri şi plâng cu amar: „porunceşte-ne să intrăm în turma de porci" (Mc. 5,12); pactul cu idolii a fost rupt şi căile pierzării au fost pustiite, iar teama deşartă a neamurilor a încetat. Cei care au rămas în rătăcire, adică au rămas „fideli pactului cu demonii", nu mai pot fi socotiţi în rândul oamenilor.

33,9 „Galileea şi Carmelul vor ieşi la iveală": TM are „Başanul şi Carmelul se vor scutura". ♦ Libanul era vestit pentru cedrii lui; Şaronul, pentru trandafiri; Carmelul, pentru recolte, iar Başanul pentru vite. Galileea „va ieşi la iveală", pentru că de acolo vor veni apostolii.

33,10-11 Ciprian al Cartaginei tâlcuieşte aceste versete în relaţie cu Dan. 7,13-14; Ps. 110,1-2; Apoc. 1,12-18 şi Mt. 28,18-20.

33,11 „veţi simţi": gr. αἰσθηθήσεσθε se poate traduce şi „veţi pricepe, veţi înţelege, veţi şti". ♦ În TM: „Aţi zămislit pleavă, veţi naşte paie; suflarea voastră e foc ce vă va mistui".

33,14-16 În TM: „[14] S-au îngrozit în Sion păcătoşii, tremur i-a cuprins pe cei fără de lege: Cine poate sta lângă un foc mistuitor? Cine poate sta lângă văpaia cea de-a pururi? [15] Cel care umblă întru dreptate şi grăieşte adevărul; care dă la o parte câştigul cel din jaf, care-şi scutură mâna ca să nu primească plocon, care-şi astupă urechile ca să nu audă

tremur îi va apuca pe cei necucernici.
Cine vă va da de veste că arde un foc?
Cine vă va da de veste despre lăcaşul cel veşnic?
15 Cel ce umblă în dreptate, grăind despre calea cea dreaptă,
urând fărădelegea şi strâmbătatea,
scuturându-şi mâinile de plocoane,
astupându-şi urechile ca să nu audă judecată de sânge,
închizându-şi ochii ca să nu vadă nedreptatea,
16 acesta va locui
în peşteră înaltă din stâncă tare;
i se va da pâine
şi apa lui va fi de încredere.

17 Veţi vedea un rege cu slavă,
ochii voştri vor vedea un pământ de departe.
18 Sufletul vostru va cugeta la frica [de odinioară]:
Unde sunt cărturarii? Unde sunt sfetnicii?
Unde este cel ce-i numără pe cei ce au fost crescuţi,
19 popor mic şi mare?
Nu s-au sfătuit cu el,
nici el nu a cunoscut grai adânc,

---

de [vărsare de] sânge şi îşi închide ochii să nu mai vadă răul. [16] Acesta va locui întru înălţime, tăria stâncilor va fi scăparea lui; pâine i se va da lui şi apa îi va fi asigurată".

33,15 „scuturându-şi mâinile de plocoane": Grigore cel Mare (ACCS, p. 231), care avea în vedere versiunea latină a secvenţei, *excutit manus suas ab omni munere*, comentează: cel ce îşi păstrează mâinile curate de *orice* dar. Oricine săvârşeşte o slujire sfântă îşi ţine mâinile curate de *orice fel* de dar: nu numai că nu cere bani, dar nici măcar nu primeşte favoruri omeneşti pentru slujba lui: „în dar aţi primit, în dar să daţi" (Mt. 10,8). ♦ „astupându-şi": *litt.* „îngreunându-şi".

33,16 „Apa de încredere" reprezintă, după interpretarea lui Theodoret şi a lui Chiril, apa botezului, iar „pâinea", pe Hristos.

33,17 „cu slavă": TM are „în frumuseţea lui".

33,18 „Unde sunt cărturarii?... crescuţi": TM are: „Unde este cel care scrie? Unde este cel care cântăreşte? Unde este cel care numără turnurile?".

33,18-19 Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) aplică aceste versete cărturarilor, preoţilor şi fariseilor, care îşi folosesc autoritatea şi învăţătura pentru a ridica poporul împotriva lui Hristos.

33,19 În TM: „Poporul cel trufaş nu-l vei mai vedea, pe cel cu grai (*litt.* buze) obscur (*litt.* adânci), de neînţeles, cu limbă bâlbâită, de nedesluşit" – aluzie la asirieni.

încât un popor disprețuit să nu audă,
și cel ce aude nu are înțelegere.
20 Iată Sionul, cetatea mântuirii noastre!
Ochii tăi vor vedea Ierusalimul, cetate bogată;
corturi care nu se vor clătina,
nici nu se vor muta țărușii cortului lui până în veacul veacului,
nici funiile lui nu se vor rupe.
21 Că numele Domnului este mare pentru voi;
va fi un loc pentru voi,
râuri și canale, întinse și largi.
Să nu mergi pe calea aceasta,
și nici să nu umble corabie dusă [de vânt].
22 Căci Dumnezeul meu este mare; Domnul nu mă va ocoli.
Domnul este judecătorul nostru, Domnul este stăpânul nostru,
Domnul este împăratul nostru; El ne va mântui.

23 S-au rupt funiile tale,
fiindcă nu erau tari.
Catargul tău s-a plecat; nu va slobozi pânzele,
nu va ridica semn până nu va fi dat spre jaf;
de aceea mulți șchiopi vor lua pradă.
24 Și poporul care locuiește acolo nu va zice „Am ostenit";
căci păcatul lor a fost iertat.

34 1 Apropiați-vă, neamuri,

33,20 „cetatea mântuirii": TM are „cetatea sărbătorilor". ♦ „cetate bogată": TM are „lăcaș sigur". ♦ Pentru Chiril (*ad loc.*), cuvântul „cort" este folosit aici în înțelesul de „lăcaș de închinare", în perspectivă mesianică, Biserica. „Țărușii" și „funiile" sunt martirii și apostolii. Țărușii, îngropați în pământ (nevăzuți cu ochii), sunt cei ce susțin tot ce se vede deasupra.

33,21 În TM: „Acolo *YHWH* în măreție va fi pentru noi loc de râuri și canale largi, dar pe care nu merg corăbii cu vâsle, nici vase puternice nu le străbat". Corăbiile ar putea simboliza puterile străine, care, spre deosebire de evrei, aveau flotă – Egiptul, Mesopotamia, Fenicia. ♦ Chiril (*ad loc.*) înțelege prin „râuri și canale" pe sfinții evangheliști, pe apostoli și pe toți cei care conduc Biserica, cei care adapă sufletele credincioșilor, având drept izvor unic pe Hristos.

33,23 În TM: „Funiile te-au lăsat, nu mai țin catargul, nu mai desfășoară stindardul/pânzele; atunci se împarte prada [așa de] multă [încât și] șchiopii jefuiesc din ea".

și ascultați, căpetenii!
Să asculte pământul și cei de pe el;
lumea și poporul din ea.
2 Fiindcă mânia Domnului [este] peste toate neamurile
și urgia Lui peste numărul lor,
ca să-i piardă și să-i dea spre junghiere.
3 Iar răniții lor vor fi aruncați, și morții,
și se va ridica miasma lor;
și munții vor fi stropiți de sângele lor.
4 Cerul se va înfășura ca un sul
și toate stelele vor cădea
ca frunzele din vie,
cum cad frunzele din smochin.

5 „S-a îmbătat sabia Mea în cer;
iată, se va coborî peste Idumeea
și peste poporul pierzării, cu judecată."
6 Sabia Domnului s-a umplut de sânge,

34–35 Acest fragment este numit de unii bibliști „Apocalipsa mică a lui Isaia" (spre deosebire de pericopa 24–27, care ar fi „Apocalipsa mare"), pentru că descrie războiul final al Domnului împotriva dușmanilor, care se încheie cu biruința Lui definitivă.

34,1 „căpetenii": TM are „popoare". ♦ „poporul din ea": TM are „tot ce vine din ea".

34,2 „numărul": TM are „oștirea".

34,4 La începutul versetului, TM are în plus: „Se va strica toată oștirea cerurilor". ♦ „stelele": TM are „oștirea", cu același sens; LXX explicitează termenul ebraic. ♦ „se va înfășura ca un sul": în Antichitate, textele erau scrise pe fâșii lungi de papirus sau de pergament, înfășurate în formă de suluri în jurul unui ax, de unde până astăzi termenul de „volum", derivat din lat. *volvo*, *-ere*, „a învârti", „a rostogoli", „a înfășura".

34,5-15 Biruința lui Dumnezeu asupra Idumeii, văzută ca „dușmanul" prin excelență al lui (*cf.* nota la Ier. 30,1, în prezentul volum).

34,5 „poporul pierzării": Origen (*Omilii la Ieșirea*, PSB 6, p. 85) vede aici o aluzie la idolii păgânilor, la demonii cărora aceștia li se închină, „duhuri ale răutății răspândite în văzduhuri". Și tradiția rabinică acceptă vechile credințe conform cărora fiecare popor de pe pământ își are un înger în cer. ♦ „cu judecată": Ieronim (ACCS, p. 236) comentează: Dumnezeu nu i-a cruțat pe îngerii căzuți, care și-au pierdut locul ceresc din vina lor. De aceea El spune prin Isaia: „Sabia Domnului s-a umplut de sânge" (v. 6); orice om păcătos va muri, nu de o sabie propriu-zisă, ci de o sabie duhovnicească, nevăzută, cu care vor fi loviți toți cei care nu se vor căi de păcatele lor.

34,6 „Bosor": ebr. *Boṣrāh*, localitate situată la cca 35 km sud-est de Marea Moartă, pe atunci capitala Idumeii.

s-a îngreunat de grăsimea mieilor
și de grăsimea țapilor și a berbecilor.
Căci este jertfă pentru Domnul în Bosor
și junghiere mare în Idumeea.
7 Și cei tari vor cădea împreună cu ei,
și berbecii, și taurii.
Și se va îmbăta pământul de sânge
și de grăsimea lor se va sătura.

8 Căci [este] ziua judecății Domnului
și anul de plată pentru judecata Sionului.
9 Și văile lui se vor preschimba în smoală
și pământul lui, în pucioasă;
pământul lui va arde ca smoala,
10 zi și noapte,
și nu se va stinge în veac,
și fumul lui se va ridica;
timp de generații va fi pustiu,
vreme îndelungată.
11 Și vor locui în ea păsări
și arici și ibiși și corbi.

34,7 „cei tari": TM are „bivolii". ♦ „berbecii": TM are „armăsarii". Mulțimea animalelor sugerează dimensiunile dezastrului.

34,8 „ziua judecății": TM are „ziua răzbunării". Despre pedepsirea edomiților, *cf.* și 35,4; 63,4; Ier. 27[50 TM],28; 28[51],6.11. ♦ La judecată va veni tot neamul lui Adam, după învierea din morți, *cf.* Mt. 25,31-46; 1Cor. 15,51.52; Evr. 9,27; Apoc. 20,11-15, precum și îngerii căzuți, *cf.* 2Pt. 2,4; Iuda 1,6. Atunci se vor descoperi tainele inimilor, *cf.* Lc. 8,17; 12,2.3.

34,9 „văile": mai exact, „râpile"; TM are „șuvoaiele/torenții", văile care se umplu de apă numai în sezonul ploilor. ♦ „Smoala", „pucioasa", „focul" trimit la pedepsirea Sodomei și Gomorei (Gen. 19,23-29).

34,10 „vreme îndelungată": TM are „nu se va trece pe acolo".

34,11 „în ea": *i.e.* în Idumeea. ♦ „păsări": TM are un termen cu identificare nesigură – după unii „pelican, cormoran", după alții „bufniță", oricum, o pasăre necurată, care nu putea fi adusă jertfă. ♦ „ibiși": TM are „cucuvaie". ♦ Al doilea hemistih în TM: „[Dumnezeu] va întinde asupră-i funia de măsurat a nimicului și nivela hăului"; „nimicul" (ebr. *tohu*) și „hăul" (ebr. *bohu*) definesc haosul inițial în Gen. 1,2. ♦ „Sfoara de măsurat" este aici instrument al judecății și al pedepsei. ♦ „onokentauri": gr. ὀνοκένταυροι, *litt.* „măgari-centauri".

Şi se va arunca peste ea sfoara de măsurat pustiul,
şi onokentauri vor locui în ea.
12 Căpeteniile ei nu vor mai fi,
căci regii şi căpeteniile
şi mai-marii ei vor fi daţi pieirii.
13 Şi vor creşte în cetăţile lor copaci spinoşi
şi în fortăreţele ei.
Şi va fi sălaş de sirene
şi ogradă de struţi.
14 Demonii se vor întâlni cu onokentaurii
şi vor striga unul către altul;
acolo se vor odihni onokentaurii,
căci şi-au aflat odihnă.
15 Acolo aricioaica şi-a făcut vizuină
şi pământul i-a ocrotit puii în siguranţă;
acolo s-au întâlnit căprioare
şi şi-au văzut feţele una alteia.
16 Au trecut în număr [mare]
şi nici una dintre ele nu a pierit;
nu s-au căutat una pe alta.

34,12 Începutul versetului în TM: „Nobilii ei o vor numi *Nu-i Acolo Regat*" – textul e dificil, traducerile divergente.

34,13 „şi în fortăreţele ei": TM are „şi în fortăreţele ei, mărăcini şi urzici". ♦ „copaci spinoşi": Grigore cel Mare (ACCS, p. 237), comentând un text mai apropiat de cel ebraic (*cf.* Vulg. *orientur in domibus eius spinae et urticae*), înţelege prin „mărăcini" tulburarea gândurilor, iar prin „spini", împunsătura păcatelor. De aceea mărăcinii şi spinii răsar în casele Babilonului, pentru că într-o minte dezordonată apar intenţii şi dorinţe păcătoase, care rănesc conştiinţa cea bună. ♦ „sirene": TM are „şacali" (vezi şi nota la Ier. 27,39, din volumul de faţă).

34,14 În TM: „Pisicile sălbatice (ebr. *ṣiyīm*, cu identificare nesigură, oricum denumeşte un animal sălbatic care urlă) se întâlnesc cu şacalii/hienele, satirii vor striga unul la altul; acolo se va aşeza şi *Līlīth* şi va afla odihnă". *Līlīth* – demon feminin nocturn, preluat din mitologia Mesopotamiei. Listă asemănătoare la vv. 13,21-22.

34,15 „aricioaica": TM are *qiphōz*, după unii un soi de şarpe, după alţii o specie de bufniţă. ♦ „căprioare": TM are „vulturi/ulii". ♦ Pentru Grigore cel Mare, ariciul simbolizează duplicitatea minţii nesincere, care se apără cu isteţime; atunci când ariciul este descoperit, i se văd capul, picioarele şi tot corpul. Dar când este prins, se face ghem, îşi strânge picioarele, îşi ascunde capul şi nu se mai vede.

34,16 „Au trecut în număr [mare]": TM are „Căutaţi în Cartea lui *YHWH* şi citiţi".

Căci Domnul le-a dat poruncă
şi Duhul Lui le-a adunat.
17 El însuşi le-a aruncat sorţii
şi mâna Lui le-a împărţit să pască.
În veac veţi moşteni [ţara],
din neam în neam se vor odihni în ea.

35 1 Veseleşte-te, pustie însetată!
Să se bucure pustia
şi să înflorească precum crinul!
2 Şi vor înflori şi se vor veseli
pustiurile Iordanului;
slava Libanului i-a fost dată
şi cinstea Carmelului;
şi poporul Meu va vedea slava Domnului,
măreţia lui Dumnezeu.
3 Întăriţi-vă, mâini neputincioase,
şi voi, genunchi slăbănogiţi!
4 Mângâiaţi-vă,
cei descurajaţi în cuget!
Întăriţi-vă, nu vă temeţi!

34,17 „le-a împărţit să pască": TM are „le-a împărţit [locul] cu funia". ♦ „veţi moşteni [ţara]": TM are „o vor moşteni".

35 Întoarcerea celor izbăviţi de Domnul, imagine a lumii mântuite.

35,1 „Pustia" poate fi văzută ca un simbol pentru neamurile păgâne, lipsite de cunoaşterea lui Dumnezeu, dar şi pentru sufletul care tânjeşte după izvoarele Duhului Sfânt, aşa cum strigă David: „Însetat-a sufletul meu de Dumnezeul cel viu" (Ps. 41,2).

35,2 „cinstea Carmelului": TM are „strălucirea Carmelului şi a Şaronului". ♦ „măreţia lui Dumnezeu": TM are „măreţia Dumnezeului nostru". ♦ „măreţia": gr. τὸ ὕψος, *litt.* „înălţimea". ♦ Theodoret (*ad loc.*) comentează: „Carmelul" este aici Iudeea, pentru că era plină odinioară de roadele profeţiilor, iar Libanul este aici numele pe care Sfânta Scriptură îl dă Ierusalimului (*cf.* Iez. 17,3.12.13).

35,3 „Întăriţi-vă": acest verset este pus de Eusebiu în relaţie cu vindecarea paraliticului (Lc. 5,18).

35,4 „Mângâiaţi-vă": nu apare în TM. ♦ Al doilea hemistih în TM: „Iată Dumnezeul vostru! Răzbunarea vine, răsplata lui Dumnezeu. El însuşi vine să vă mântuiască". ♦ „El Însuşi va veni": Augustin (ACCS, p. 242) comentează: „Nici înger, nici sol; trebuia ca El să se nască în trup, să fie prunc, să stea în iesle, înfăşat în hăinuţe, alăptat; să crească mare şi, în final, să fie dat morţii".

Iată, Dumnezeul nostru răsplăteşte la judecată şi va răsplăti:
El Însuşi va veni şi ne va mântui.

5 Atunci se vor deschide ochii orbilor
şi urechile surzilor vor auzi.
6 Atunci şchiopul va sări asemenea cerbului
şi limba celor gângavi se va dezlega.
Căci a ţâşnit apă în pustie
şi vale [cu apă] în pământ însetat;
7 locul uscat se va preschimba în baltă
şi în pământul însetat va fi izvor de apă;
acolo va fi veselia păsărilor –
stufăriş şi bălţi.

8 Acolo va fi cale curată

35,6 „limba celor gângavi se va dezlega": TM are „va striga de bucurie limba celui mut". ♦ „vale": TM are „şuvoaie", ca la v. 34,9.

35,5-6 Eusebiu (*apud* Theodoret, *ad loc.*, nota 3) explică: „Profeţia s-a împlinit în Hristos, doctorul trupurilor şi al sufletelor, prin care a încetat orbirea idolatră a oamenilor; a încetat surzenia şi şchiopătarea pentru cei care s-au deschis învăţăturii dumnezeieşti şi aleargă spre evlavie; a încetat bâlbâiala celor legaţi de diavol pentru a împiedica cunoaşterea adevărată a lui Dumnezeu". Eusebiu crede că această „bâlbâială" sau „gângăveală" îi poate caracteriza şi pe cei care, în vremurile rătăcirii dinainte de Hristos, au avut păreri adevărate despre dumnezeire. ♦ „Ne-am obişnuit să acordăm o semnificaţie spirituală acestor profeţii, prin analogie cu bolile fizice vindecate de Domnul. Totuşi, ele au fost împlinite literal, arătând astfel că profeţii au prezis în ambele sensuri, cu excepţia faptului că foarte multe din cuvintele lor pot fi înţelese pur şi simplu fără vreo obscuritate alegorică" (Tertulian, ACCS, p. 245). ♦ „Că aceste rostiri sunt profetice o demonstrează certitudinea că asemenea evenimente nu s-au petrecut în perioada Vechiului Testament; Neeman s-a curăţit de lepră, Ilie a înviat un mort, ca şi Elisei, dar nici un surd nu a auzit, nici un şchiop nu a săltat, şi cu atât mai puţin un orb din naştere să capete vedere" (Atanasie, ACCS, p. 245).

35,7 „locul uscat": TM are „locul ars". ♦ „acolo va fi veselia păsărilor – stufăriş şi bălţi": TM are „în vizuina şacalilor, locul lor de odihnă, iarba se va face trestie şi papură". ♦ „baltă": în gr. plural, ἕλη, *litt.* „bălţi", „mlaştini".

35,8 După „[om] necurat", a doua parte a versetului în TM este: „aceasta va fi pentru ei calea de urmat (*litt.* de umblat) şi nici chiar cel neştiutor nu va rătăci". ♦ „Cei risipiţi" sunt, după părerea lui Chiril (*ad loc.*), neamurile pe care Satan le-a rătăcit şi care acum învaţă să cunoască drumul cel drept şi fără prihană, care duce la o viaţă sfântă. Theodoret, pe

şi cale sfântă se va numi;
nu va trece pe acolo [om] necurat,
nici nu va fi acolo cale necurată,
cei risipiţi vor merge pe ea
şi nu se vor rătăci.
9 Şi nu va fi acolo nici leu,
nici vreo fiară rea nu se va sui pe ea,
nici nu se va afla acolo,
ci vor umbla pe ea cei răscumpăraţi.
10 Şi cei adunaţi pentru Domnul se vor întoarce
şi vor veni în Sion cu veselie;
veselie veşnică asupra capului lor;
căci asupra capului lor [va fi] laudă şi bucurie,
veselia îi va cuprinde:
durerea şi întristarea şi suspinarea au fugit.

36 1 Şi a fost aşa: în anul al paisprezecelea al regelui Ezekias, Sennacherim,
regele asirienilor, s-a suit asupra cetăţilor întărite ale Iudeii şi le-a cucerit.
2 Regele asirienilor l-a trimis pe Rapsakes din Lachis la Ierusalim, la regele

---

de altă parte, se gândeşte la Sfinţii Apostoli, cei „risipiţi" de Domnul la propovăduire şi regăsiţi apoi în împărăţia Noului Ierusalim.

35,10 „cei adunaţi pentru Domnul": TM are „cei răscumpăraţi ai lui *YHWH*". ♦ „Ce va fi acolo (în Rai)? Nădejde nu va mai fi atunci când cele nădăjduite sunt de faţă; nădejdea ne este foarte necesară nouă aici, în exilul nostru" (Augustin, ACCS, p. 246).

36–39 O pericopă asemănătoare cu 4Rg. 18,13–20,19. (Vezi şi notele *ad loc.* în prezenta ediţie.)

36,1 „anul al paisprezecelea al regelui Ezekias": probabil 701 î.H., conform analelor asiriene. Aceleaşi anale vorbesc de 46 de cetăţi fortificate cucerite de asirieni (*cf.* Harper-Collins, nota *ad loc.*). ♦ Sennacherim, ebr. *Sanʿẖērībh*, fiul lui Sargon, a domnit peste Asiria între anii 705 şi 681 î.H. La urcarea pe tron, a trebuit să facă faţă răzvrătirii mai multor părţi ale imperiului, mai ales în Babilon şi în Siria-Palestina, cu sprijinul Egiptului. După o campanie rapidă şi victorioasă în Babilon, şi-a îndreptat atacurile împotriva coaliţiei antiasiriene din vestul imperiului, al cărei conducător era Ezekias. În acest context Sennacherim atacă regatul lui Iuda, în 701 î.H. (*cf.* DB, *s.u.* „Sanherib").

36,2 „Rapsakes": nu este, de fapt, un antroponim, ci denumeşte o înaltă funcţie în statul asirian, la origine mare paharnic, apoi şi căpetenie militară şi, poate, guvernator de provincie (*cf.* şi nota la 4Rg. 18,17 în prezenta ediţie). ♦ „Lachis": ebr. *Lākhîş*, cetate fortificată din Iudeea, pe drumul dintre Gaza şi Ierusalim. ♦ „la apeductul iazului de

Ezekias, cu oştire multă. Şi s-a oprit la apeductul iazului de sus, pe drumul
Ţarinii Nălbitorului. 3 Şi i-a ieşit înainte Eliakim, iconomul, fiul lui Helchias,
şi Somnas, scribul, şi Ioach, cronicarul, fiul lui Asaf. 4 Şi Rapsakes le-a zis:
„Spuneţi-i lui Ezekias: «Acestea le spune marele rege, regele asirienilor: Pe
ce te bizui? 5 Oare cu planuri sau cu vorbe din buze se face rânduială de
luptă? Şi acum în cine ţi-ai pus nădejdea, de eşti răzvrătit împotriva mea?
6 Iată, te încrezi în Egipt, în acest toiag de trestie frântă: dacă se sprijină
cineva pe el, îi va intra în mână. Aşa este Faraon, regele Egiptului, şi toţi
cei care se încred în el. 7 Iar dacă ziceţi: 'În Domnul Dumnezeul nostru
ne-am pus nădejdea', 8 înţelegeţi-vă acum cu domnul meu, regele asirieni-
lor, şi vă voi da două mii de cai, dacă sunteţi în stare să daţi călăreţi pentru
ei. 9 Şi cum veţi putea să staţi în faţa unui singur toparh? Cei care se bizuie

---

sus": un apeduct (ὑδραγωγός) care aproviziona un bazin de apă (κολυμβήθρα) pentru consumul locuitorilor cetăţii. Vezi şi *supra*, nota 7,3.

36,3 „Eliakim iconomul": mai mare peste slujitorii regelui, administratorul casei regale. ♦ „Somnas": vezi *supra*, notele 22,15-16. Se vede că a ajuns pe un post inferior, pierzându-şi funcţia importantă, de „vistiernic/iconom", pe care a preluat-o Eliakim. ♦ „Ioach": ebr. *Yō'āh*.

36,6 „trestie frântă": o expresie asemănătoare, „trestie zdrobită" (κάλαμον συντετριμμένον), apare şi mai jos, în v. 42,3 (metafora de aici este citată şi în Noul Testament, în Mt. 12,20). ♦ „şi toţi cei care...": TM are „pentru toţi...". ♦ „Cel ce a lăsat fapta şi se reazemă pe cunoştinţa simplă ţine, în loc de sabie cu două tăişuri, băţ de trestie, care în vreme de război găureşte mâna şi strecoară în ea otrava firii înainte de aceea a vrăjmaşilor" (Marcu Ascetul, *Filocalia*, vol. I, p. 295).

36,8 În TM versetul continuă: „Oare nu Acesta este Cel căruia Ezekias I-a desfiinţat locurile înalte şi altarele de jertfă şi le-a zis [celor din] Iuda şi Ierusalim: «Înaintea acestui altar să vă închinaţi»?". În concepţia asirianului, „zeul" lui Ezekias e supărat pe el fiindcă i-a dărâmat sanctuarele şi deci nu-i va da biruinţă. Se ştie că Ezekias a iniţiat o reformă religioasă în sensul monoteismului strict. ♦ „înţelegeţi-vă": gr. μείχθητε, *litt.* „amestecaţi-vă".

36,9 „să staţi în faţa": *litt.* „să vă întoarceţi spre faţa". ♦ În TM: „Cum veţi face să dea înapoi un singur guvernator, din slugile cele mai mărunte ale stăpânului meu, de vreme ce vă bizuiţi pe Egipt pentru car şi călăreţ?". ♦ „toparh": probabil de la *topos* şi *arche*, în traducere exactă „mai-marele locului", guvernatorul unui district, un funcţionar subordonat regelui, a cărui putere e atât de mare încât nu poate fi privit în faţă fără să cazi la pământ. Mai clar în Vulg.: *quomodo sustinebis faciem*. Un exemplu similar este relatat de Cezar în *Războiul galic*, când romanii nu puteau susţine privirea (*acies oculorum*) luptătorilor germanici. ♦ „slugi": Theodoret explică: „Cei ce s-au încrezut în egipteni sunt sclavi şi fugari, deoarece Achaz a plătit un tribut asirienilor de frica

pe egipteni pentru cal și călăreț sunt niște slugi. [10] Și acum, oare, fără
Domnul ne-am suit noi asupra acestei țări, ca să ne războim cu ea?»"
[11] Și au zis către el Eliakim și Somnas și Ioach: „Vorbește către servitorii tăi
în aramaică, fiindcă noi înțelegem; nu ne vorbi în evreiește. De ce vorbești
în auzul oamenilor de pe zid?" [12] Dar Rapsakes le-a zis: „Oare la domnul
vostru sau la voi m-a trimis domnul meu să grăiesc aceste cuvinte? Oare nu
la oamenii care stau pe zid, ca să mănânce balegă și să bea pișat împreună
cu voi?"
[13] Și s-a ridicat Rapsakes și a strigat cu glas mare în evreiește, și a zis:
„Ascultați cuvintele marelui rege, regele asirienilor! [14] Acestea le spune
regele: «Să nu vă înșele Ezekias cu vorbe care nu pot să vă izbăvească.
[15] Să nu vă zică vouă Ezekias: 'Dumnezeu vă va izbăvi și această cetate nu
va fi dată în mâinile regelui asirienilor.' [16] Nu-l ascultați pe Ezekias.»
Acestea le spune regele asirienilor: «Dacă vreți să fiți binecuvântați, ieșiți la
mine; și veți mânca fiecare din via sa și din smochini; și veți bea apă din
fântâna voastră, [17] până voi veni să vă iau într-un pământ ca pământul
vostru, un pământ cu grâu și cu vin și cu pâini și cu vii. [18] Să nu vă înșele
Ezekias, zicând: 'Dumnezeul vostru vă va izbăvi.'. Oare și-a izbăvit vreunul
din zeii neamurilor țara sa din mâinile regelui asirienilor? [19] Unde este zeul

---

sirienilor, în timp ce Ezekias, bizuindu-se pe credința lui, nu a plătit acest tribut și i-a numit «slugi» pe cei care căutau refugiu la egipteni".

36,10 Câteva mss. grecești și TM adaugă: „Domnul este Cel ce mi-a zis: «Suie-te împotriva acestei țări și o nimicește»".

36,11 „aramaică": gr. Συριστί, ebr. *'arāmīth*. Aramaica, limbă est-semitică, avea să devină limbă oficială a diplomației orientale. În vremea lui Ezekias, aramaica era cunoscută numai de către marii dregători ai regatului. Mai târziu însă, după întoarcerea evreilor din exil, ea avea să devină și limba poporului; în ea vor vorbi Domnul Iisus și apostolii Săi.

36,12 Theodoret omite versetul în comentariul său; nuanța exactă, foarte peiorativă, se pierde adesea în traducerile eufemistice.

36,14 „vorbe care nu pot să vă izbăvească": după alte mss., regele Ezekias este cel „care nu poate să vă izbăvească".

36,16 „Dacă vreți să fiți binecuvântați": TM are „faceți pace cu mine"; ebr. *b^erākhāh*, „binecuvântare", ajunge să însemne și „tratat de pace".

36,17 „voi veni să vă iau": de fapt se anunța o deportare, precum cea a triburilor din nord, după căderea Samariei (721 î.H.); regatul lui Iuda va fi salvat de această dată, dar va avea o soartă asemănătoare mai târziu, în urma invaziei babiloniene.

36,19 „Aimath... Arphath": ebr. *Ḥamāth... 'Ar^epādh*, cetăți-state arameene din nordul teritoriului sirian. Cucerite de Tiglat-Palassar al III-lea în 740 î.H., se răscoală împreună cu

din Aimath și Arphath? Și unde este zeul cetății Seppharim? Au fost ei oare
în stare să izbăvească Samaria din mâna mea? [20] Care dintre zeii tuturor
acestor neamuri și-a izbăvit țara din mâna mea, ca Dumnezeu să scape
Ierusalimul din mâna mea?»”
[21] Iar ei tăceau, și nimeni nu i-a răspuns un cuvânt, fiindcă regele poruncise
ca nimeni să nu răspundă. [22] Și Eliakim, iconomul, fiul lui Helchias, și
Somnas, scribul oștirii, și Ioach, cronicarul, fiul lui Asaph, au intrat la
Ezekias cu hainele sfâșiate, și i-au vestit cuvintele lui Rapsakes.

37 [1] Când regele Ezekias a auzit [acestea], și-a sfâșiat hainele și s-a
îmbrăcat cu sac, apoi s-a suit la Casa Domnului. [2] Și i-a trimis pe Eliakim,
iconomul, și pe Somnas, scribul, și pe cei mai bătrâni preoți, îmbrăcați cu
sac, la profetul Isaia, fiul lui Amos. [3] Și i-au zis: „Acestea le spune Ezekias:
«Zi de strâmtorare și de ocară și de mustrare și de urgie este ziua de astăzi,
căci a venit chinul asupra celei ce naște, dar nu are putere să nască. [4] Să
asculte Domnul Dumnezeul tău cuvintele lui Rapsakes, cu care regele
asirienilor l-a trimis ca să-L ocărască pe Dumnezeul cel viu, să-L ocărască
prin vorbele pe care le-a auzit Domnul Dumnezeul tău. Roagă-te către
Domnul Dumnezeul tău pentru aceștia care au mai rămas.»”
[5] Slujitorii regelui au venit la Isaia, [6] și Isaia le-a spus: „Așa să vorbiți către
stăpânul vostru: Acestea le spune Domnul: «Nu vă temeți de cuvintele pe
care le-ați auzit, cu care M-au ocărât trimișii regelui asirienilor. [7] Iată, Eu
voi trimite asupra lui un duh și, după ce va auzi o veste, se va întoarce în
țara lui; și va cădea de sabie în pământul lui.»”

Damascul și Samaria în 720 î.H. și sunt recucerite de Sargon al II-lea. ♦ „Seppharim”: ebr. *S*^{e}*phar*^{e}*wāyim*, cetate din aceeași zonă, cucerită de Sargon; nu a fost localizată cu certitudine (*cf.* și 4Rg. 17,24). ♦ „Samaria”: ținutul a fost cumpărat cu doi talanți de argint de la un anume Șemer (LXX Somoron), de către Omri, regele lui Israel, care a și construit cetatea Samaria (după numele primului posesor), în 925 î.H. A fost cucerită de Sargon al II-lea, după trei ani de asediu, în 721 î.H. Alexandru Macedon avea să o populeze cu siro-macedoneni, iar Irod cel Mare va reconstrui cetatea, cu numele de Sebasta (lat. Augusta).

36,22 „scribul”: gr. γραμματεύς, dregător cu funcție de „secretar”, „copist”; în acest context, scribul însărcinat cu evidența contingentelor militare.

37,4 „să-L ocărască prin vorbele”: alte mss. au „să ocărască cuvintele”. Din aceste cuvinte se vede evlavia lui Ezekias, care este sensibil înainte de toate la ocara adusă Dumnezeului celui viu, pus în rând cu diverse zeități locale. Vezi *infra*, v. 19.

37,7 „va cădea...”: TM are „îl voi face să cadă...”. ♦ Este vorba, probabil, de un „duh de teamă” că va fi atacat de Tharaka, amplificat și de vestea unui complot în Babilon.

8 Și Rapsakes s-a întors și l-a aflat pe rege împresurând Lomna. Și regele
asirienilor a auzit 9 că Tharaka, regele etiopienilor, a ieșit ca să-l impre-
soare. Și, aflând acestea, s-a întors și a trimis soli la Ezekias, zicând:
10 „Așa să-i spuneți lui Ezekias, regele Iudeii: Să nu te înșele Dumnezeul
tău, în care ți-ai pus nădejdea, zicând: «Ierusalimul nu va fi dat în mâinile
regelui asirienilor.» 11 Oare nu ai auzit ce au făcut regii asirienilor, cum au
nimicit ei tot pământul? 12 Oare i-au izbăvit zeii neamurilor pe care părinții
mei le-au nimicit, Gozanul și Harranul și Raphes, care se află în țara Themad?
13 Unde sunt regii din Aimath și din Arphath și ai cetății Sepharim, [din]
Anag și Ugaua?"
14 Ezekias a primit scrisoarea de la soli și a deschis-o înaintea Domnului.
15 Și Ezekias s-a rugat Domnului, zicând: 16 „Doamne Savaot, Dumnezeul
lui Israel, Cel ce șezi pe heruvimi, Tu singur ești Dumnezeu peste toate
împărățiile lumii; Tu ai făcut cerul și pământul! 17 Ascultă, Doamne; caută,
Doamne, și vezi cuvintele pe care le-a trimis Sennacherim, ca să-L ocărască
pe Dumnezeul cel viu! 18 Căci cu adevărat regii asirienilor au pustiit

---

37,8 „Lomna": ebr. *Libh^{e}nāh*, cetate regală canaanită cucerită de Iosua (*cf.* Iis. Nav. 10,29-30; 12,15) și care devine cetate levitică (*cf.* Iis. Nav. 21,13).

37,9 „Tharaka": ebr. *Tir^{e}haqāh*, faraon de origine nubiană, care a domnit în Egipt între anii 690 și 664 î.H. El conducea probabil trupele egiptene pe care Sennacherim le-a înfrânt la Elteche în 701 î.H.

37,11 În finalul versetului, TM are în plus: „Și tu vei fi izbăvit?".

37,12 „Gozan": akkad. *Guzana*, oraș din Mesopotamia, pe malul vestic al râului Habor, afluent al Eufratului. Regele asirian o dă ca exemplu de cetate care s-a răsculat în 759 î.H. și care a fost pedepsită. ♦ „Harran": akkad. *Harrani(m)*, cetate situată pe teritoriul de astăzi al Turciei, pe drumul principal dintre Ninive și Alep. Terah a locuit acolo împreună cu Avraam (Gen. 11,31; *cf.* Fp. 7,2-4). Iacob a fugit aici ca să scape de Esau (Gen. 29,4). Orașul este menționat în texte încă din mileniul al II-lea î.H. cu un templu unde era venerat zeul lunii. Harranul s-a răsculat în 763 î.H. ♦ „Raphes": ebr. *Reṣeph*, oraș cucerit de asirieni; textele vechi asiriene menționează orașul, însă nu vorbesc despre jefuirea localității; aici era popasul caravanelor ce mergeau de la Eufrat la Hamat. În prezent, orașul Resāfa din Siria. ♦ „Themad": ebr. *T^{e}la'ṣār*, cetate situată undeva pe cursul superior al Eufratului.

37,13 „Ugaua": ebr. *'Iwwāh* – localitate neidentificată.

37,14 TM povestește mai amănunțit: „El a primit scrisoarea din mâna solilor și a citit-o, apoi s-a suit la Casa Domnului și a desfășurat-o înaintea Domnului".

37,17 Prima parte a versetului în TM: „Pleacă-Ți urechea, *YHWH*, și auzi, deschide-Ți ochii, *YHWH*, și vezi, auzi toate cuvintele...".

37,18 „întreaga lume și țara lor": TM are „toate țările și pământul lor".

întreaga lume şi ţara lor, [19] şi le-au aruncat idolii în foc, căci nu erau
dumnezei, ci lucruri [făcute] de mâini omeneşti – lemne şi pietre – şi i-au
nimicit. [20] Dar Tu, Doamne, Dumnezeul nostru, izbăveşte-ne din mâna lor,
ca să ştie orice împărăţie de pe pământ că Tu eşti singurul Dumnezeu."
[21] Şi Isaia, fiul lui Amos, a fost trimis la Ezekias şi i-a zis: „Acestea le
spune Domnul, Dumnezeul lui Israel: «Am auzit cele ce te-ai rugat către
Mine cu privire la Sennacherim, regele asirienilor.» [22] Acesta este cuvântul
pe care l-a grăit Dumnezeu despre el:

«Fiica fecioară a Sionului te-a dispreţuit şi a râs de tine;
fiica Ierusalimului a clătinat din cap la tine.
[23] Pe cine ai ocărât tu şi pe cine ai întărâtat?
Împotriva cui ţi-ai ridicat glasul?
Nu ţi-ai ridicat ochii spre înalt
către Sfântul lui Israel.
[24] Ci prin soli L-ai ocărât pe Domnul,
căci ai zis: 'Cu mulţimea carelor
eu m-am suit pe vârful munţilor
şi până la marginile Libanului;
şi am tăiat semeţia cedrului lui
şi frumuseţea chiparosului;
şi am intrat în partea cea înaltă a pădurii lui,
[25] şi am făcut pod
şi am uscat apele
şi toată apa adunată.'
[26] Nu ai auzit tu oare de multă vreme

37,22-29 Cuvinte de mustrare pe care Dumnezeu, prin Isaia, i le transmite regelui Asiriei ca răspuns la sfidarea pe care I-o aruncase acesta.

37,22 „la tine": TM are „în spatele tău". ♦ Clătinarea capului indică dispreţ şi ameninţare, cum ar spune: „Vai vouă, nu ştiţi ce vă aşteaptă!". Locuitorii Ierusalimului nu numai că nu s-au înfricoşat, dar au cutezat să râdă de temutul rege.

37,23 „Nu ţi-ai ridicat ochii spre înalt": TM are: „Ţi-ai ridicat ochii cu trufie către...".

37,24 „în partea cea înaltă": *litt.* „la înălţimea unei părţi (a pădurii)". ♦ Theodoret înţelege prin „cedri şi chiparoşi" regi şi toparhi, prin „Liban" – neamurile şi prin „Carmel" – pe Israel.

37,25 În TM: „Am săpat şi am băut apă, sub talpa picioarelor mele am secat toate canalele Egiptului / toate canalele împresurărilor". ♦ „toată apa adunată": *litt.* „toată adunarea apei". Apa adunată în lacuri, fântâni sau iazuri era esenţială în anotimpul secetos, dar şi la vreme de asediu.

despre câte am făcut?
Din zile străvechi le-am rânduit,
dar acum le-am arătat,
că voi pustii neamuri din locuri întărite
şi pe cei ce locuiesc în cetăţi tari.
27 Am slăbit mâinile
şi s-au uscat;
şi au ajuns ca iarba uscată de pe acoperişuri
şi ca troscotul.
28 Iar acum, Eu ştiu odihna ta,
şi ieşirea ta şi intrarea ta.
29 Iar mânia ta, cu care te-ai mâniat,
şi întărâtarea ta au urcat la Mine;
voi pune un căpăstru pe nasul tău
şi zăbală în buzele tale
şi te voi întoarce pe calea
pe care ai venit.»"

37,26 În TM: „Nu ai auzit că de mult am pregătit aceasta, din zile străvechi am făurit-o, iar acum înfăptuiesc: tu vei preface în grămezi de dărâmături cetăţi întărite". Asiriei i se atrage atenţia că este doar un instrument în mâna lui Dumnezeu.

37,27 În TM: „Şi locuitorii lor, scurţi la mână, sunt descumpăniţi, ruşinaţi, sunt ca iarba câmpului... şi ca firele de iarbă de pe acoperişuri, ofilite înainte de a creşte" ♦ „Am slăbit mâinile" are sensul „a lăsa (slăbi) frâul (conducerii)", a nu-i mai conduce „cu mână tare şi cu braţ înalt" spre biruinţă. Theodoret (*ad loc.*) comentează un mss. care precizează: „Mi-am oprit mâinile *Mele* şi ei s-au uscat". ♦ „troscotul": iarbă ce creşte pe drumuri şi rezistă la călcătură şi secetă.

37,28 „odihna... ieşirea... intrarea": manieră semitică de a desemna totalitatea acţiunilor vieţii cuiva.

37,29 „voi pune un căpăstru": adică îl voi trata ca pe o vită de povară sau ca pe un sclav. Această manieră de a pedepsi sclavii, prin punerea unei botniţe sau a unui căpăstru, era un obicei întâlnit şi la romani pentru sclavii care serveau la masă (Seneca, *Ad Lucilium* V 47,4). După Athenaios, pare a fi mai degrabă o măsură de igienă pentru bucătari (*Deipnosophistes* 12,548C). Ieronim (*Com. in Isaiam* 11.37.26-29) explică astfel: „Ca să înţelegi că nu poţi să faci ceva prin propria ta putere, ci numai prin voia Mea. Pentru că neamurile nesupuse şi copacii nerodnici merită să fie tăiaţi şi doborâţi prin voi, securea şi fierăstrăul Meu. De aceea, pun un belciug în nările voastre, ca să vă înfrânez hula, şi să nu mai îndrăzniţi a spune cuvinte de acest fel. Vă voi pune şi zăbală în gură, să vă potolească mânia".

30 „Şi acesta [să-ţi fie] semnul: mănâncă în acest an ce ai semănat, în anul al
doilea ce a rămas; iar în cel de-al treilea, semănaţi, seceraţi şi sădiţi vii, şi
mâncaţi rodul lor. 31 Şi cei rămaşi în Iudeea vor prinde rădăcină jos şi vor
face sământă sus. 32 Că din Ierusalim vor ieşi cei rămaşi, şi din muntele
Sionului cei izbăviţi. Râvna Domnului Savaot va face acestea."
33 De aceea, aşa spune Domnul despre regele asirienilor: „Nu va intra în
cetatea aceasta, nici nu va arunca asupra ei săgeată, nici nu va pune
împotriva ei scut, nici nu o va înconjura cu val de pământ, 34 ci pe calea pe
care a venit, pe aceea se va întoarce." Acestea le spune Domnul: 35 „Voi
ocroti cetatea aceasta ca să o mântuiesc, pentru Mine şi pentru David,
slujitorul Meu."
36 Şi a ieşit un înger al Domnului şi a nimicit din tabăra asirienilor o sută
optzeci şi cinci de mii; şi sculându-se în zori, au aflat toate trupurile moarte.
37 Atunci regele asirienilor s-a întors, a plecat şi a stat în Ninive. 38 Şi, pe
când se afla la închinare în casa lui Nasarach, *patachron*-ul lui, Adramelech

---

37,30-35 Cuvinte de încurajare ale Domnului pentru Ezekias.

37,30 „ce ai semănat... ce a rămas": TM are „ce creşte de la sine... ce răsare [din acestea]".

37,36 Consemnările regelui Sennacherim nu menţionează înfrângerea miraculoasă a armatelor asiriene de către îngerul Domnului, iar Herodot (2,141) vine cu explicaţii raţionale: „Mulţime de şobolani de câmp au devorat în timpul nopţii toate tolbele şi arcurile inamicului şi toate curelele cu care îşi susţineau scuturile... iar dimineaţa, când a început bătălia, foarte mulţi au căzut pe câmpul de luptă pentru că nu aveau arme cu care să se apere" (DB, *s.u.* „Sanherib"). Chiar şi aşa, intervenţia divină este evidentă.

37,37 „Ninive": ultima capitală a Asiriei. Întemeietorul cetăţii e socotit Nimrod sau Aşur (Gen. 10,11). Ruinele ei se văd şi astăzi în nordul Irakului. Episodul consemnat de Isaia apare şi pe tăbliţele de lut descoperite la Ninive (DB, p. 909).

37,38 „*patachron*": transliterarea unui cuvânt aramaic care înseamnă „idol". Theodoret (*ad loc.*) spune că în alte mss. se găseşte scris *patechron*, adică „idol", iar regele asirienilor, cel lipsit de evlavie, care a ridicat glasul împotriva Creatorului, a fost pedepsit fiind înjunghiat de fiii săi în timp ce-şi adora idolul. Acestuia i-a urmat la domnie fiul său, cunoscut sub numele de Asarhaddon (LXX Asordan), care a domnit între 680 şi 669 î.H. După asasinarea tatălui său, Sennacherim, a încercat să-i răzbune moartea urmărindu-i pe ucigaşi. L-a învins pe regele egiptean Tharaka şi a asediat Memfisul. La scurt timp egiptenii se revoltă; regele revine să restabilească ordinea, însă moare pe drum în 669 î.H., la Haran (DB, *s.u.* „Esarhadon"). El l-a avut ca succesor pe marele Assurbanipal (668-621 î.H.). Căderea cetăţii Ninive şi a Imperiului Asirian sunt opera lui Nabbopolassar şi, din acel moment, sediul puterii asiro-babiloniene se transferă de la Ninive la Babilon. ♦ „în Armenia": TM are „ţinutul Ararat".

şi Sarasar, fiii săi, l-au lovit cu săbiile, iar ei au fugit în Armenia. Şi Asordan, fiul lui, a domnit în locul lui.

38 [1] Şi a fost [aşa:] în vremea aceea Ezekias s-a îmbolnăvit de moarte; profetul Isaia, fiul lui Amos, a venit la el şi i-a zis: „Acestea le spune Domnul: «Rânduieşte-ţi cele ale casei tale, căci vei muri; nu vei mai trăi.»"
[2] Atunci Ezekias s-a întors cu faţa la perete şi s-a rugat Domnului, [3] zicând: „Adu-Ţi aminte, Doamne, cum am umblat înaintea Ta întru adevăr, cu inimă cinstită, şi am făcut cele plăcute înaintea Ta." Şi a plâns Ezekias cu plânset mare.
[4] Şi a fost cuvântul Domnului către Isaia, zicând: [5] „Du-te şi spune-i lui Ezekias: «Acestea le spune Domnul, Dumnezeul lui David, tatăl tău: Am auzit glasul rugăciunii tale şi am văzut lacrimile tale. Iată, adaug la timpul
vieţii tale cincisprezece ani. [6] Şi te voi izbăvi din mâna regelui asirienilor şi
voi ocroti această cetate.» [7] Şi acesta îţi va fi semn de la Domnul, că
Dumnezeu va face lucrul acesta: [8] umbra treptelor pe care le-a coborât soarele – cele zece trepte ale casei tatălui tău – Eu voi întoarce soarele cu cele zece trepte înapoi." Şi soarele a urcat cele zece trepte pe care le coborâse umbra.

[9] Rugăciunea lui Ezekias, regele Iudeii, când s-a îmbolnăvit şi s-a sculat din boala sa:
[10] „Eu am zis: În culmea zilelor mele voi lăsa la porţile iadului

---

38,1 Ioan Gură de Aur (ACCS, p. 259) vede în boala lui Ezekias o pedeapsă pentru orgoliul de a-i fi învins pe asirieni şi citează 2Par. 32,26.

38,5 „cincisprezece ani": după Casiodor (ACCS, p. 262), „cincisprezece" este un număr simbolic, suma dintre şapte, numărul sabatului, şi opt, duminica, „ziua a opta", ziua învierii Domnului. Alţi interpreţi cred că cei cincisprezece ani primiţi în plus de regele Ezekias sunt un simbol al perfecţiunii, plinătatea Revelaţiei.

38,8 „cele zece trepte": aşa cum se găseşte în LXX, textul este de neînţeles, spune Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 379, nota 2); arhitectura casei lui Achaz, care încă se putea vedea în Ierusalim pe vremea lui, numită casa lui Ezekias, nu oferă înţelegerea acestei minuni. Eusebiu citează pe Symmachos şi pe ceilalţi doi traducători ai Septuagintei, care nu vorbesc de „casă", ci de un ceas solar, un edificiu distinct, care indica ora solară. Aceasta este şi opinia majorităţii Părinţilor. După tradiţia talmudică, atunci când regele Achaz (care fusese un rău cârmuitor) a murit, Dumnezeu a scurtat ziua cu zece trepte.

38,9 „Rugăciunea": TM are „Scrierea".

anii care mi-au mai rămas.
11 Am zis: Nu voi mai vedea
mântuirea lui Dumnezeu pe pământ,
nu voi mai vedea om
12 din rudenia mea.
Am lăsat în urmă restul vieții mele:
a ieșit și s-a dus de la mine
precum cel ce-și desface cortul după ce l-a înfipt.
Duhul meu s-a făcut în mine ca o pânză
când țesătoarea se apropie să o taie.
În ziua aceea i-am fost dat
13 până în zori, ca unui leu;
așa mi-a zdrobit oasele,
căci i-am fost dat din zi și până în noapte.
14 Ca o rândunică, așa voi striga,

38,10-20 Din punct de vedere literar este vorba de un psalm clasic, cu ritmul unei lamentații. În cadrul unei ceremonii la Templu, un om bolnav își deplânge soarta înaintea lui Dumnezeu (vv. 9-16), iar apoi (vv. 17-20) își arată recunoștința pentru vindecarea acordată.

38,10 „În culmea": *litt.* „în înălțimea", adică la amiaza vieții, prin analogie cu momentul în care soarele ajunge în poziția cea mai înaltă din zi (*cf.* Vulg. *in dimidio dierum meorum*, „la jumătatea zilelor mele").

38,11-12 În TM: „Nu-L voi vedea pe Domnul, pe Domnul în pământul celor vii, nu voi mai zări om dintre locuitorii lumii. [12] Sălașul meu a fost smuls și aruncat de la mine ca un cort de păstor. Ca un țesător mi-am înfășurat viața; mi-a tăiat firul. Din zori și până-n seară Tu m-ai sfârșit". ♦ La vremea aceea se considera că cei morți merg cu toții într-un „lăcaș al morților", *Šᵉ'ōl*, unde legătura cu Dumnezeu și cu lumea celor vii era complet ruptă (WBC II, p. 59). Într-adevăr, încă nu venise Hristos, care, prin pătimirea crucii, va nimici puterea morții și va sfărâma porțile iadului.

38,12 „cort": numește „cort" trupul, pe care îl locuiește sufletul cât timp trăiește (Theodoret, *ad loc.*). Metafora este inspirată din viața păstorească; cortul păstorului nomad, mic și ușor, putea fi desfăcut îndată și purtat după turmă (WBC II, p. 59). ♦ „Duhul": gr. πνεῦμα se poate înțelege aici și ca „suflare de viață" (*cf.* v. 16), care se stinge la cel aflat pe moarte. ♦ „pânză" sau „țesătură": metaforă pentru corpul omenesc, format din *țesuturi*: „m-ai îmbrăcat în piele și în carne, *m-ai țesut* din oase și din vine" (Iov 10,11), dar și o metaforă a vieții: „zilele vieții mele au fost mai grabnice ca *suveica* și s-au isprăvit, fiindcă *firul* s-a terminat" (Iov 7,6). La fel simte și regele Ezekias, când viața i se apropie de sfârșit (SB, p. 260).

38,13 Finalul versetului în TM este identic cu al v. 12.

și ca o porumbiță, așa voi murmura;
căci s-au sfârșit ochii mei
cătând spre înaltul cerului,
către Domnul, care m-a izbăvit
15 și mi-a luat durerea din suflet.
16 Căci Ție, Doamne, ți s-a vestit despre aceasta,
și ai înviorat duhul meu;
și, fiind alinat, m-am întors la viață.
17 Căci Tu ai ales sufletul meu
ca să nu piară,
și ai lepădat înapoia mea
toate păcatele mele.
18 Căci nu cei din iad Te vor lăuda,
și nici cei morți nu Te vor binecuvânta,
nici nu vor nădăjdui cei din iad
în milostivirea Ta.
19 *Cei vii* Te vor binecuvânta,

38,14 „așa voi murmura": gr. μελετάω, „a cugeta", „a se îngrijora", „a murmura". Aici, uguitul porumbiței poate fi o metaforă pentru stăruința în rugăciune, intens și cu mare durere. ♦ „către Domnul, care m-a izbăvit": TM are: „Stăpâne, sunt zdrobit, fii chezașul meu!".

38,15-16 Diferențele dintre LXX și TM sunt atât de mari, încât exclud orice comentariu. Chiar și pentru comentatorii TM acest loc este „un coșmar pentru exegeți", textul ebraic fiind dificil (WBC, p. 56).

38,17 Stihul acesta, absent în numeroase mss., este preluat din *Codex Sinaiticus*. ♦ În TM: „Iată, spre pacea mea / binele meu am avut mare amărăciune și Tu ai ținut la viața mea ca să scap de prăpastia pieirii, căci ai aruncat în spatele Tău tot păcatul meu".

38,18 „cei din iad... cei morți": TM are „*ș*ᶜ*'ōl*-ul... moartea". ♦ „iad": ebr. *șe'ōl* – vezi *supra*, nota 38,11-12. ♦ „nu vor nădăjdui cei din iad în milostivirea Ta": TM are „nu vor nădăjdui cei ce coboară în groapă în fidelitatea Ta".

38,19 Al doilea hemistih în TM: „tatăl va vesti fiilor fidelitatea ta". ♦ „Cei vii Te vor binecuvânta": Ieronim (ACCS, p. 263) comentează: „cei vii" sunt cei care trăiesc în chip duhovnicesc, singurii vrednici să dea slavă lui Dumnezeu. Aceasta înseamnă sărbătoare și zi sfântă; nu zile de distracție, ci de cunoaștere a lui Dumnezeu și de mulțumire prin cântări de laudă. Acest lucru este al sfinților, care trăiesc în Hristos. ♦ „voi face copii": unii interpreți cred că promite să instituie un cor și să aleagă cântăreți de psalmi cu voci bune pentru Templu, alții, care pun mai mult preț pe lucrurile ezoterice, sunt de părere că va avea o domnie fără sfârșit și viață fără de moarte, pentru că Ezekias era convins că scrierile despre fiul lui David, destinat să fie Hristosul, erau spuse despre el. Dar se pare

cum fac şi eu acum.
Căci, începând de astăzi, voi face copii
care vor vesti dreptatea Ta,
20 Doamne al mântuirii mele!
Şi nu voi înceta să Te binecuvântez cu harfa
în toate zilele vieţii mele,
înaintea casei lui Dumnezeu."
21 Şi a zis Isaia către Ezekias: „Ia o turtă de smochine, sfărâm-o, leagă-te cu
ea şi vei fi sănătos." 22 Şi Ezekias a zis: „Acesta este semnul că mă voi sui
la casa Domnului Dumnezeu."

39 1 În vremea aceea Marodach, fiul lui Laadan, regele Babiloniei, i-a
trimis scrisori şi soli şi daruri lui Ezekias, fiindcă auzise că a fost bolnav de
moarte şi s-a sculat. 2 Şi Ezekias s-a bucurat de ele cu bucurie mare şi le-a
arătat [solilor] casa cu *nechotha*, şi cu ulei de mir, şi cu tămâie, şi cu
aromate, şi cu argint, şi cu aur, şi toate cămările cu vase şi lucruri de preţ, şi
toate câte erau în vistieriile lui. Şi nu mai era nici un lucru în casa lui pe
care Ezekias să nu-l fi arătat. 3 Şi a venit Isaia profetul la regele Ezekias şi
i-a zis: „Ce spun oamenii aceştia şi de unde au venit la tine?" A zis Ezekias:
„Dintr-o ţară de departe au venit la mine, din Babilon." 4 Şi a zis Isaia:
„Ce au văzut în casa ta?" A zis Ezekias: „Toate cele din casa mea le-au
văzut – şi nu este în casa mea ceva ce nu au văzut –, ba chiar şi cele din
vistieriile mele."
5 Atunci Isaia i-a zis: „Ascultă cuvântul Domnului Savaot: 6 «Iată, vin zile,
zice Domnul, când vor lua toate din casa ta; şi câte le-au adunat strămoşii

---

că nu avea copii, deşi era în al cincisprezecelea an de domnie (Chiril al Alexandriei, *Com.* 3.4.38). Mai simplu: cel care îi mulţumeşte Domnului pentru o binefacere va naşte ucenici care îl vor urma şi imita în împrejurări asemănătoare.

38,20 În TM: „Doamne, izbăveşte-mă şi vom cânta din strune în toate zilele vieţii noastre în casa Domnului". ♦ „harfa": gr. ψαλτήριον, instrument cu coarde.

38,22 În TM, cuvintele lui Ezekias sunt o întrebare: „Care este semnul...?".

39,1-2 „Marodach, fiul lui Laadan": ebr. „*M^e rodhakh Bal^e 'adhān*, fiul lui *Bal^e 'adhān*". ♦ Eusebiu notează că regele Merodac-Baladan, impresionat de lucrurile minunate petrecute în regatul şi viaţa lui Ezekias, intenţiona să încheie o alianţă cu un suveran asistat de un Dumnezeu atât de puternic. ♦ „*nechotha*": LXX transliterează ebr. *n^e khothāh*, corectat în *n^e khoth*, „vistierie".

39,6 „Cei care ne-au luat argintul ne-au adus aur. Cei care ne-au rănit trupurile ne-au adus mir. Cei care ne-au ars altarul ne-au adus tămâie. Mirul magilor mijloceşte pentru

tăi până în această zi vor ajunge în Babilon; şi nu vor lăsa nimic.» A mai zis
Dumnezeu [7] că şi dintre copiii tăi pe care i-ai zămislit vor lua şi-i vor face
eunuci în casa regelui babilonienilor." [8] Atunci Ezekias a zis către Isaia:
„Bun este cuvântul Domnului pe care l-a grăit; numai să fie pace şi dreptate
în zilele mele."

40 [1] „Mângâiaţi, mângâiaţi pe poporul Meu",
zice Dumnezeu.
[2] „Preoţi, grăiţi inimii Ierusalimului,
mângâiaţi-l,
că s-a plinit umilirea lui,
i s-a iertat păcatul;
că a primit din mâna Domnului
de două ori [cât] păcatele lui."

[3] Glas al celui care strigă în pustie:

---

săbiile cu care ne-au ucis. Aurul lor mijloceşte pentru comorile noastre, pentru că au jefuit comorile casei lui Ezekias" (Efrem Sirul, *Laudă la naşterea Domnului*, 19.3.4, în ACCS, p. 264).

39,7 Prorocie la care va trimite şi Cartea lui Daniel: regele a cerut să fie aduşi tineri dintre fiii lui Israel, de neam regesc şi dintre *forthommin*, „feciorelnici". Symmachos a văzut *porthmin* şi a tălmăcit „aleşi" (Theodoret, *Tâlcuire la Cartea Prorocului Daniil*, PG 81, cap. 1).

39,8 După „pe care l-a grăit", TM are: „Şi a zis: «Pentru că va fi pace şi siguranţă...»".

40–55 A doua parte a Cărţii lui Isaia, „Cartea mângâierii".

40,1 „Dumnezeu": TM are „Dumnezeul vostru". ♦ În *Constituţiile apostolice* (2,15; secolul al IV-lea), versetul e citat în legătură cu atitudinea episcopului faţă de omul păcătos care se pocăieşte. Episcopul trebuie să ierte cu îngăduinţă greşelile celui care-şi cere iertare şi se recunoaşte păcătos. Altfel, ar fi precum cineva care, plimbându-se pe malul unui râu şi văzând un om gata să se arunce în apă, în loc să-l prindă şi să-i salveze viaţa, l-ar împinge în apa învolburată.

40,2 „Preoţi": nu apare în TM. ♦ „umilirea lui, i s-a iertat păcatul": TM are „slujba lui ostăşească, i-a fost ispăşită nelegiuirea". ♦ „de două ori": gr. διπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα, *litt.* „păcatele lui duble", adică a pătimit de două ori mai mult, din dumnezeiască iconomie, în vederea primirii profeţiei care urmează despre „mântuirea lui Dumnezeu".

40,3-4 Evangheliştii au văzut în Ioan Botezătorul, înaintemergătorul Domnului, acest „glas al celui care strigă în pustie" (In. 1,23). La un prim nivel de înţelegere, este vorba de pregătirea drumului pentru Dumnezeu care vine să-şi readucă poporul din exil, ca într-un nou Exod. O frazare acceptată astăzi de mulţi exegeţi este: „Un glas strigă: «În

„Pregătiţi calea Domnului,
drepte faceţi cărările Dumnezeului nostru!
4 Orice râpă să se umple,
şi orice munte şi deal să se plece;
toate cele strâmbe să se îndrepte,
iar cele colţuroase să se netezească.
5 Atunci se va arăta slava Domnului,
şi va vedea tot trupul mântuirea lui Dumnezeu,
căci Domnul a grăit."
6 Glas al celui care zice: „Strigă!"

---

pustiu pregătiţi calea Domnului...»". ♦ Ioan Gură de Aur este şi el de părere că împlinirea profeţiei din acest verset a cunoscut două momente: 1) Întoarcerea fiilor lui Israel din robia babilonică şi 2) Întruparea Fiului lui Dumnezeu. ♦ După Origen (*Omilii la Evanghelia după Luca* 21,5, în ACCS, *ad loc.*), Dumnezeu vrea să găsească în fiinţa umană o cale prin care să-i pătrundă în suflet şi să călătorească împreună. De aceea omul trebuie să pregătească din vreme această cale, curăţind-o de păcate şi făcând-o accesibilă. ♦ După Maxim Mărturisitorul (*Filocalia*, vol. III, p. 158), „Glas" este Cuvântul, care strigă de la început în *pustie*, adică în firea oamenilor, în lumea aceasta şi în fiecare suflet, pustiite de fapte bune, stare la care s-a ajuns prin greşeala străveche. Mai este mişcarea conştiinţei la fiecare greşeală, care, strigând în ascunsul inimii, găteşte calea Domnului. „Pregătirea" căii Domnului se face prin îndreptarea spre bine a felului de viaţă şi a gândirii şi prin curăţirea întinărilor de mai înainte. „Cărările" sunt moduri ale virtuţilor şi diferite îndeletniciri după voia lui Dumnezeu. Pe acestea le fac drepte aceia care cultivă cercetarea cuvintelor dumnezeieşti. „Râpa" (v. 4) este trupul fiecăruia, ros de patimi, şi sufletul, ros de îndelungatele furtuni ale păcatului, care a pierdut prin viciu frumuseţea netezimii în duh. Deci tot omul care ascultă glasul ce strigă în pustie şi face drepte cărările Lui; tot omul care, apoi, prin dărâmarea munţilor şi a dealurilor spirituale şi viclene, umple valea, adică sufletul păcătos care a prilejuit pomeniţilor munţi şi dealuri viclene înălţarea şi ridicarea; tot omul care îndreaptă, prin înfrânare, cărările strâmbe ale patimilor de bunăvoie, adică mişcările plăcerii, şi netezeşte prin răbdare durerile, făcându-le căi bune, tot omul de felul acesta pe dreptate va vedea mântuirea lui Dumnezu, ca unul ce a devenit curat cu inima.

40,4 Toate verbele din acest verset sunt la timpul viitor cu valoare de imperativ. ♦ Văile sau „râpele umplute" înseamnă, după Efrem Sirul (*Comentariu la Isaia*, *ad loc.*), două lucruri: prin Întrupare, Dumnezeu a umplut întreaga lume şi a răscumpărat-o. De asemenea, imaginea ar trimite la văile pline de asceţi, care au renunţat la grijile lumeşti pentru a se consacra proslăvirii lui Dumnezeu.

40,5 „mântuirea... a grăit": TM are „că gura Domnului a grăit".

40,6-8 Dialog între „glasul" ceresc şi profet; glasul îl îndeamnă să-şi strige mesajul de încurajare, dar profetul e sceptic, iar glasul îl încurajează. TM are (cu punctuaţia propusă

Şi am zis: „Ce să strig?
Tot trupul [este] iarbă
și toată slava omului, ca floarea ierbii.
7 S-a uscat iarba şi floarea a căzut,
8 dar cuvântul Dumnezeului nostru rămâne în veac."
9 Suie-te pe un munte înalt,
cel ce binevesteşti Sionului!
Înalță-ți cu putere glasul,
cel ce binevesteşti Ierusalimului!
Înălțați-vă, nu vă temeţi!
Spune cetăților lui Iuda:
„Iată, Dumnezeul vostru!"
10 Iată, Domnul vine cu putere,
şi braţul Lui, cu stăpânire;
iată, răsplata Lui [este] cu El
şi lucrarea, dinaintea Lui.

---

de A. Mello): „[6] Un glas spune: «Strigă!» și am zis: «Ce să strig? Tot trupul e ca iarba și toată frumusețea lui e ca floarea câmpului. [7] Iarba se usucă, floarea se ofilește când suflarea Domnului vine asupra ei». – «Cu adevărat, ca iarba este poporul! [8] Iarba se usucă, floarea se ofileşte, dar cuvântul Dumnezeului nostru dăinuie de-a pururi»".

40,6 „slava": TM are *hesedh*, „bunătate fidelă", „iubire credincioasă", dar şi „farmec, grație", „bunăvoință". ♦ „Strigă!": Origen (*Comentariu la Ioan*, PSB 7, p. 176) interpretează: „Glasul inimii celor ce se roagă în taină nu se aude în afară, dar se aude la Dumnezeu, Cel ce a grăit lui Moise: «Ce strigi către Mine?» (Ex. 14,15), deşi el nu «striga» în chip sensibil. Dar Moise, în rugăciunea sa, striga în inima lui din toată puterea, cu un glas pe care numai Dumnezeu îl înţelegea". Vasile cel Mare (*ad loc.*) comentează: În Sfânta Scriptură, „glasul lui Dumnezeu" nu denotă fenomenul fizic al vibrației aerului între vocea care emite și timpanul care receptează, ci are o conotație duhovnicească; în Ex. 20,18 ni se spune că „poporul vedea glasul". ♦ „Tot trupul [este] iarbă": mai mulți Părinți subliniază fragilitatea și efemeritatea vieții omului pe pământ (*e.g.* Vasile, *Omilii la Hexaemeron* 5,2; Ieronim, *Omilii la Psalmi* 89 şi *Comentariu la Isaia*, *ad loc.*; Augustin, *Omilii* 25A,1 etc.).

40,9 „cel ce binevestești Sionului!... Ierusalimului!": TM are „binevestitoare [cetate a] Sionului... [a] Ierusalimului"; se mai poate înțelege și „binevestitoare către Sion... către Ierusalim". ♦ „Înălțați-vă": în TM „înălțați-l" (glasul). ♦ Urcuşul muntelui trimite, simbolic, la urcuşul spiritual. După Ambrozie (*Despre Evanghelia după Luca* 5,41), credinciosul trebuie să devină el însuşi munte, prin exersarea faptelor credinței, aşa cum au făcut ucenicii apropiați ai lui Iisus. Numai adevărații ucenici, apostolii, au câştigat privilegiul de a urca pe munte împreună cu Iisus.

40,10 „lucrarea": TM are un termen care înseamnă şi „plata" pentru o lucrare.

11 Ca un păstor Își va paște turma:
cu brațul Său va aduna mieii
și pe cele care au în pântece le va mângâia.

12 Cine a măsurat cu mâna apa,
cerul cu palma
și întregul pământ cu pumnul?
Cine a pus munții pe cântar
și văile împădurite în cumpănă?
13 Cine a cunoscut gândul Domnului
și cine I-a fost sfetnic ca să-L învețe?
14 Sau cu cine S-a sfătuit și L-a învățat?
Sau cine I-a arătat judecata?
Sau calea înțelegerii cine I-a arătat-o?
15 De vreme ce toate neamurile au fost socotite ca un strop dintr-o căldare
și ca o clătinare a cumpenei

40,11 După „va aduna mieii", TM are în plus „și îi va ridica la pieptul Său". ♦ Numește simbolic „miei" pe aceia care, în ce privește nevinovăția, sunt încă mai gingași decât oile (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, PSB 4, p. 175).

40,12–41,4 Imn de slavă, ca răspuns indirect la întrebarea dregătorului asirian: Cine este El, Dumnezeu, ca să vă izbăvească din mâinile noastre?

40,12 Primul hemistih în TM: „Cine a măsurat apele în căușul palmei și cerurilor le-a pus hotar cu brațul, cu banița a drămuit pulberea pământului". ♦ Theodoret crede că „mâna" este egală cu „cotylul", unitate de măsură care desemna la început cavitatea formată de cele două mâini, și corespunde unei măsuri atice de capacitate pentru lichide și solide, cu valoarea aproximativă de un sfert de litru. ♦ „cu palma": „palma" este o unitate de măsură grecească, echivalentă cu 0,22 m. ♦ „cu pumnul": cât cuprinzi cu o singură mână. ♦ Grigore al Nyssei (*Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, PSB 30, p. 116) spune că pentru fiecare dintre stihiile lumii au fost rânduite de către Dumnezeu măsuri specifice, pe care El le numește „mână", „palmă" sau „pumn", cu care ține și adună toate, potrivit măsurii fiecăreia.

40,13 „ca să-L învețe": gr. συμβιβάζω, verb cauzal de la συμβαίνω, „a pune împreună", „a reconcilia", „a da învățătură".

40,14 În TM: „Cu cine a stat la sfat ca să-L învețe și să-I dezvăluie calea dreptății, să-L învețe știința și calea priceperii să I-o arate?". ♦ Alte mss. (*Sinaiticus* și *Alexandrinus*) adaugă: „sau cine i-a dat mai înainte Lui și i se va da înapoi?" – text citat ca atare de către apostolul Pavel în Rom. 11,35.

40,15 După „căldare", TM are: „și ca un grăunte de nisip pe un cântar sunt socotite; iată, insulele sunt ca un fir de praf".

40,15-18 Isaia pune față în față idolii cu puterea dumnezeiască. *Cf.* Dan. 4,35: „Și toți locuitorii pământului întru nimic s-au socotit".

și ca un scuipat vor fi socotite
16 Libanul nu este de ajuns spre ardere,
toate dobitoacele nu sunt destule pentru arderea de tot;
17 toate neamurile ca un nimic sunt
și ca un nimic au fost socotite.

18 Cu cine L-ați asemănat pe Domnul;
cu ce asemănare L-ați asemănat?
19 Oare nu a făcut tâmplarul un chip,
iar aurarul, topind aurul,
nu l-a poleit, alcătuind o asemănare?
20 Căci tâmplarul alege un lemn care nu putrezește
și cercetează cu pricepere cum să așeze chipul,
ca să nu se clatine.

21 Oare nu veți cunoaște? Nu veți auzi?
Nu vi s-a dat de știre de la început?
N-ați cunoscut temeliile pământului?
22 El este Cel ce ține rotundul pământului,
iar cei ce locuiesc pe el sunt ca niște lăcuste;
El a alcătuit cerul ca o boltă
și l-a întins ca pe un cort spre locuire;
23 El a dat stăpânitori să stăpânească pentru nimic

40,16 „dobitoacele": *litt.* „patrupedele".

40,19 În TM, versetul începe cu: „Idolul? Un meșter l-a turnat, iar aurarul...". ♦ „alcătuind o asemănare": TM are „topind și lanțuri de argint". ♦ „tâmplar": gr. τέκτων, „lucrător în lemn", „dulgher, teslar". ♦ „chip... asemănare": gr. εἰκών... ὁμοίωμα – parodie a creației (*cf.* Gen. 1,26). Dumnezeu, prin Fiul, a creat lumea după chipul și asemănarea Sa, dar omul „creează" și el o „lume" cu unul sau mai mulți „dumnezei", pornind de la propria imaginație, alterată de căderea din Adevăr și „manipulată" de sugestiile celui viclean. De fapt, vv. 12-21 din acest capitol sunt o subtilă și actuală ironie la adresa celor care nu știu ce fac, nu știu cui se închină și nici cui slujesc (*cf.* Rom. 1,20-22).

40,20 „cercetează cu pricepere cum să așeze chipul": TM are „caută un meșter priceput care să așeze chipul/idolul".

40,23 „Dumnezeu a voit să-l facă pe om împărat al celor pământești, ca un alt dumnezeu al celor zidite de El. Și [...] a adus la ființă lumea aceasta spre folosul ușor și nemijlocit al acestuia. [...] Cele văzute acum sunt ca o umbră oarecare și ca un vis. Dacă ar vrea cineva să se încredințeze de aceasta, să privească, dacă poate, la lumea îngerilor, cunoscută cu mintea, și va vedea acolo frumusețe, slavă, înțelepciune și putere, nu numai

și a făcut pământul ca nimic.

24 Căci nici nu vor semăna [bine], nici nu vor sădi,
nici nu se va înrădăcina [bine] în pământ rădăcina lor:
El a suflat asupra lor și s-au uscat,
vijelia i-a luat pe sus ca pe niște surcele.

25 „Iar acum, cu cine M-ați asemănat
și [cum] voi fi înălțat?" zis-a Cel Sfânt.
26 Ridicați-vă ochii spre înalt și vedeți:
Cine a arătat toate acestea?
Cel ce dă la iveală podoaba lui după număr
pe toate le va chema pe nume;
pentru mulțimea slavei
și întru tăria puterii
nimic nu Ți-a rămas ascuns.

27 Să nu zici, Iacobe,
și de ce ai grăit, Israele:
„Ascunsă mi-a fost calea de la Dumnezeu,
Dumnezeu mi-a luat dreptul meu și S-a depărtat"?
28 Iar acum, n-ai cunoscut? N-ai auzit?
Dumnezeul veșnic,

---

negrăite, ci și neînțelese de noi, măcar că și lumea aceea, cu felurimea și cu toate minunile ei, a luat ființă numai printr-un singur gând al lui Dumnezeu" (Calist Patriarhul, *Filocalia*, vol. VIII, pp. 271-272).

40,25 „voi fi înălțat": TM are „voi fi făcut deopotrivă".

40,26 „a arătat": TM are „a creat". ♦ Al doilea hemistih în TM: „Cine scoate, cu număr, oștirea stelelor, chemându-le toate pe nume? Atât de mare e tăria și puterea lui, încât nu lipsește nici una". ♦ „Ridicați-vă ochii": Origen (*Comentariu la Evanghelia după Ioan* 13,247, în ACCS, *ad loc.*) remarcă repetarea acestui îndemn de-a lungul întregii Scripturi. Cuvântul dumnezeiesc îi îndeamnă mereu pe oameni să se desprindă, pe cât posibil, de preocupările materiale și să se dedice contemplației.

40,27 „dreptul": gr. κρίσις, „judecată", „sentință", „cauză", „condamnare", „dreptate" etc.

40,28 „Iar acum... auzit?": *litt.* „Și acum n-ai cunoscut de n-ai fi auzit?". ♦ Theodoret simte dificultatea pasajului și trimite la cele trei versiuni contemporane lui, Aquila, Theodotion și Symmachos: „Oare n-ai înțeles sau n-ai auzit?". ♦ „nu va flămânzi": TM are „nu va osteni".

Dumnezeul care a alcătuit marginile pământului,
nu va flămânzi, nici nu va obosi,
nici nu se poate afla chibzuirea Lui;
29 El dă putere celor flămânzi
şi întristare celor care nu se mâhnesc.

30 Căci vor flămânzi tinereii,
vor obosi cei în floarea tinereţii
şi cei aleşi vor fi fără vlagă;
31 dar cei care-L aşteaptă cu răbdare pe Dumnezeu îşi vor înnoi tăria,
le vor creşte aripi ca vulturilor,
se vor năpusti şi nu vor obosi,
vor umbla şi nu vor flămânzi.

41 1 „Înnoiţi-vă întru Mine, insule,
căpeteniile îşi vor primeni puterea;
să se apropie şi să grăiască împreună,
atunci să rostească judecată."
2 Cine a ridicat de la răsărit dreptatea,

40,29 În TM: „El dă celui ostenit tărie şi celui fără vlagă îi sporeşte puterea".

40,30 „cei aleşi": nu apare în TM. ♦ Remarcăm gradaţia: „tinereii", gr. νεώτεροι, sau „cei mai noi", născuţi mai de curând, inapţi să poarte arme, urmează „cei în floarea tinereţii", gr. νεανίσκοι, şi în cele din urmă „aleşii", gr. ἐκλεκτοί.

40,31 „nu vor flămânzi": TM are „nu vor osteni".

41,1 „Înnoiţi-vă" cumulează toate sensurile lui ἐγκαινίζω: „a înnoi", „a inaugura", „a consacra", „a dedica", cumul imposibil de redat în traducere printr-un singur cuvânt. TM: „Tăceţi în faţa Mea!". ♦ „căpeteniile îşi vor primeni": TM are „populaţiile să-şi primenească". ♦ „atunci să rostească judecată": TM are „să ne apropiem împreună la judecată" - imaginea unui proces între Dumnezeu şi idolatri. ♦ „insule": Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) comentează: „Cum erau cetăţile şi satele din Idumeea şi Moab, înconjurate de deşert, sau insulele în mijlocul mării, tot aşa sunt şi Bisericile în lume". ♦ După Theodoret (*Comentariu la Isaia, ad loc.*), Biserica este numită „insulă" pentru că e izbită din toate părţile de valurile persecuţiilor, aşa cum insulele sunt izbite de valurile mării pe timp de furtună. ♦ După Ambrozie, „insulele" sunt simboluri nu ale Bisericii creştine, ci ale credincioşilor care sunt asaltaţi din toate părţile de valurile păcatelor (*Rugăciunea lui Iov şi David* 4,9,34, în ACCS, vol. 2, p. 22).

41,2 Ioan Gură de Aur notează că, încă din vremea lui, o seamă de exegeţi au văzut aici o referire la Cyrus (pomenit pe nume în vv. 44,28 şi 45,1), regele perşilor, care a emis edictul prin care evreii erau liberi să se întoarcă acasă. Chiril este de părere că profeţia îl

a chemat-o la picioarele Lui şi va merge?
O va pune înaintea neamurilor
şi [ea] îi va înspăimânta pe regi,
şi va pune la pământ săbiile lor,
ca pe nişte surcele lepădate, arcurile lor.
3 Şi-i va goni,
şi va trece în bună pace calea picioarelor lui.
4 „Cine a lucrat şi a făcut acestea?
A chemat-o
Cel care o cheamă de la începuturile generaţiilor,
Eu, Dumnezeu, Cel dintâi,
şi întru cele viitoare, Eu sunt.

5 Văzut-au neamurile şi s-au înspăimântat,
marginile pământului s-au apropiat şi au venit laolaltă
6 fiecare hotărând să ajute
aproapelui şi fratelui său.
Şi va zice:
7 A prins putere tâmplarul,
şi făurarul ce bate cu ciocanul
împreună lucrând.
Va zice din când în când, «Îmbinarea este bună»;
le-au ţintuit în cuie,
le vor aşeza şi nu se vor mişca.

8 Iar tu, Israele, slujitorul Meu,

---

anunţă pe Iisus Hristos, Cel ce a instaurat împărăţia dreptăţii, El Însuşi fiind dreptate (*cf.* 1Cor. 1,30). Pentru comentatorii evrei este vorba de Zorobabel.

41,3 „şi va trece... calea picioarelor lui": în TM „pe calea pe care picioarele Lui [nici] nu o ating".

41,4 „A chemat-o... generaţiilor": TM are „Cel care cheamă generaţiile de la început". ♦ „Eu sunt": Numele cu care Dumnezeu Se numeşte pe Sine (Ex. 3,14).

41,5 „neamurile": TM are „insulele".

41,6 „şi fratelui său. Şi va zice": TM are „şi va zice fratelui său: «Curaj!»".

41,7 În TM: „Făurarul îl încurajează pe aurar şi cel care bate cu ciocanul, pe cel care loveşte nicovala, spunând despre îmbinare: «Este bună» etc.". ♦ „lucrând": gr. ἐλαύνω înseamnă „a împinge în faţă", „a da la iveală", „a forja".

Iacobe, pe care te-am ales,
sămânța lui Avraam, pe care am iubit-o;
9 pe care te-am sprijinit de la marginile pământului,
și de pe înălțimile lui te-am chemat
și ți-am zis: «Tu ești slujitorul Meu,
te-am ales și nu te-am părăsit»,
10 nu te teme, căci Eu sunt cu tine;
nu rătăci, căci Eu sunt Dumnezeul tău,
Cel ce te-am întărit
și ți-am venit în ajutor
și te-am întărit cu dreapta Mea cea dreaptă.
11 Iată, se vor rușina și vor ajunge de ocară
toți potrivnicii tăi,
căci vor fi ca și cum n-ar fi;
vor pieri toți potrivnicii tăi.
12 Îi vei căuta,
și nu-i vei găsi
pe oamenii care s-au purtat batjocoritor cu tine,
căci vor fi ca și cum n-ar fi
și nu vor mai fi cei ce se războiesc cu tine.
13 Fiindcă Eu, Dumnezeul tău,
Cel ce întărește dreapta ta,
sunt Cel care îți spune: Nu te teme,
14 Iacobe, și tu Israele, mic la număr.
Eu ți-am venit în ajutor, Israele",
zice Dumnezeu, care te răscumpără, Israele.

41,8-20 Israel este ales și ocrotit de Domnul.

41,8 Theodoret (*ad loc.*) insistă asupra faptului că toți credincioșii sunt, pe linie spirituală, descendenți ai lui Israel, iar Dumnezeu își ține promisiunea făcută lui Avraam.

41,9 „te-am sprijinit... de pe înălțimile lui": TM are „te-am apucat / te-am ținut strâns... de la capetele lui".

41,10 „nu rătăci": TM are „nu fi descumpănit". ♦ „te-am întărit cu dreapta Mea cea dreaptă": TM are „te-am apucat cu dreapta dreptății Mele". ♦ „te-am întărit": gr. ἠσφαλισάμην σε, „te-am așezat pe temelii de neclintit".

41,13 „întărește": TM are „apucă/ține strâns". La sfârșitul versetului, TM are în plus: „te voi ajuta".

41,14 „Iacobe": TM are „viermișor al lui Iacob". ♦ „zice Dumnezeu, care te răscumpără, Israele": TM are „Răscumpărătorul tău este Sfântul lui Israel".

15 „Iată, te-am făcut ca pe roțile carului ce treieră,
noi, fierăstruite;
și vei treiera munții,
și vei mărunți dealurile
și le vei face ca pulberea;
16 le vei vântura și un vânt le va lua,
o furtună le va risipi,
iar tu te vei veseli întru sfinții lui Israel.

Și se vor bucura 17 cei săraci și cei nevoiași;
căci vor căuta apă, și nu va fi,
limba li s-a uscat de sete;
Eu, Domnul Dumnezeu, Eu îi voi asculta,
Dumnezeul lui Israel – și nu-i voi părăsi,
18 ci voi deschide prin munți râuri,
și în mijlocul câmpiilor izvoare,
voi preface pustiul în bălți,
și pământul însetat în izvoare de apă;
19 voi pune în pământul uscat cedru
și merișor și mirt
și chiparos și plop alb,
20 ca [oamenii] să vadă și să cunoască
și să cugete și să știe laolaltă
că mâna Domnului a făcut toate acestea
și Sfântul lui Israel [le-]a dat la iveală."

21 „Se apropie judecata voastră", spune Domnul Dumnezeu;

41,16 „iar tu te vei veseli întru sfinții lui Israel. Și se vor bucura": TM are „iar tu te vei veseli în *YHWH* și în Sfântul lui Israel te vei preamări".

41,17 În TM versetul începe: „Cei săraci... vor căuta...".

41,19 „Merișorul" este un arbust mereu verde cu lemnul gălbui, care servea la confecționarea diverselor obiecte mărunte. Să nu se confunde cu „merișorul" montan de la noi, care seamănă cu afinul. ♦ În TM sunt enumerați mai mulți copaci: „Voi așeza în pustiu cedri, salcâmi, mirți și măslini; voi sădi în deșert chiparoși, ulmi și ienuperi".

41,21-29 Nimicnicia idolilor.

41,21 „Se apropie judecata voastră... s-au apropiat sfaturile": TM are o metaforă din sfera judiciară: „Aduceți-vă pricina voastră... aduceți-vă aproape apărările/dovezile".

„s-au apropiat sfaturile voastre", spune regele lui Iacob.
22 Să vină aproape [aceia] şi să-ţi spună
cele viitoare;
sau despre cele dintâi, spuneţi care au fost,
şi vom lua aminte
şi vom cunoaşte ce va fi pe urmă,
şi cele ce au să vină spuneţi-ni-le.
23 Vestiţi-ne cele ce vin la urmă
şi vom cunoaşte că sunteţi zei;
faceţi bine şi faceţi rău
şi ne vom minuna când [le] vom vedea totodată.
24 De unde sunteţi voi
şi de unde este lucrarea voastră?
Din pământ;
drept urâciune v-au ales pe voi.

25 „Dar Eu l-am stârnit pe cel dinspre miazănoapte
şi pe cel dinspre soare-răsare;
vor fi chemaţi cu numele Meu.
Să vină căpetenii; şi, ca pe lutul olarului –
ca olarul călcând lutul –
aşa veţi fi călcaţi în picioare.
26 Cine va spune cele dintru început,
ca să le ştim,
şi pe cele de acum înainte,
ca să spunem că sunt adevărate?
Nu este nimeni să spună dinainte,
nici să asculte cuvintele voastre.
27 Voi da stăpânire Sionului

41,23 „când [le] vom vedea" (*lit.* „şi vom vedea"): TM are „şi ne vom înspăimânta".
41,24 În TM: „Iată, voi [sunteţi] nimic. Lucrarea voastră – nimic. Oricine vă alege / Faptul de a vă alege este urâciune".
41,25 După „miazănoapte", TM are în plus „şi a venit". ♦ „vor fi chemaţi cu numele Meu": TM are „şi va chema numele Meu". ♦ „Să vină căpetenii... picioare": în TM: „Va călca (corectură din «va veni») peste căpetenii ca peste o grămadă de lut şi precum olarul calcă lutul".
41,26 Idolii sunt incapabili să prevestească viitorul.

și voi mângâia Ierusalimul pe cale.
28 Căci între neamuri, iată, nimeni,
între idolii lor nu era [nici]unul care să dea de știre.
Dacă i-aș întreba: «De unde sunteți?»,
nu-mi vor răspunde.
29 Căci ei sunt aceia care vă lucrează,
zadarnici sunt cei care vă amăgesc."

42 1 „Iacob [e] slujitorul Meu, îl voi sprijini.
Israel, alesul Meu, sufletul Meu l-a primit;
am pus Duhul Meu peste el:
va aduce judecată neamurilor.
2 Nu va striga, nici nu va ridica [glasul],
nici nu se va auzi afară glasul Lui.
3 Trestia strivită nu o va zdrobi

41,27 „și voi mângâia Ierusalimul pe cale": TM are „și Ierusalimului îi voi da aducător de veste bună".

41,28-29 În TM: „Și am privit și nu e nimeni printre ei, nici un sfătuitor, unul pe care să-l întreb și să-Mi răspundă. [29] Iată, toți aceștia sunt nimic, neant lucrările lor, vânt și haos idolii lor (*litt.* chipurile lor turnate)".

42,1-7 Prima cântare a Slujitorului.

42,1 „Iacob... Israel... l-a primit": un „plus" al LXX. TM are: „Iată slujitorul Meu pe care îl sprijin, alesul Meu în care sufletul Meu își află bucuria". ♦ „slujitorul": gr. ὁ παῖς, ebr. *'ebhedh*, în care Părinții Bisericii L-au văzut pe Iisus Hristos, în ipostaza Sa umilă; Theodoret (*ad loc.*) comentează o formă a textului în care nu apare numele „Iacob" și se întreabă cine poate fi acest „slujitor" sprijinit de Dumnezeu. El pune versetul în legătură cu Mt. 12,18 și conchide că, aici, profetul vorbește despre Iisus, Fiul cel ales. Aceeași identificare a Slujitorului umil cu Iisus, la Grigore din Nazianz (*Omilii* 30,3). ♦ „va aduce": verbul gr. ἐκφέρω are și sensul „a face să apară", „a da la iveală". ♦ „judecată": gr. κρίσις, de la sensul de bază „discernere", ajunge să capete sensul juridic de „judecată", „proces", de unde „sentință", dar și „dreptate"; în LXX echivalează de obicei ebr. *miș^epāṭ*, „discernere", „judecată", „sentință", „dreptate". ♦ „am pus Duhul Meu": Ambrozie (*Despre Duhul Sfânt*) tâlcuiește: „«Voi turna *din* Duhul Meu» (Ioel 3,1), căci noi nu putem cuprinde mărimea Duhului Sfânt – numai asupra Domnului Hristos, care a luat chip de om, rămâne totdeauna plinătatea Duhului întreg –, ci primim atât cât Judecătorul ne-a împărțit după voința Sa. Și ceea ce s-a revărsat nu este nici separat, nici tăiat, ci păstrează unitatea cu întregul, încât să lumineze puterea de înțelegere a inimii noastre".

42,3 Citat în Mt.12,20. Maxim Mărturisitorul (*Filocalia*, vol. II, p. 225) comentează: „Cel ce urmează pilda Domnului și se poartă cu milă nu-l face nici pe cel zdrobit de

şi feştila fumegândă nu o va stinge,
ci va aduce judecată pentru adevăr.
4 Va străluci şi nu va fi doborât
până nu va statornici pe pământ judecata;
şi în numele Lui neamuri vor nădăjdui."

5 Aşa spune Domnul Dumnezeu,
Cel care a făcut cerul şi l-a întins,
Cel care a întărit pământul şi cele de pe el
şi dă suflare poporului de pe pământ
şi duh celor ce păşesc pe el:
6 „Eu, Domnul Dumnezeu, te-am chemat întru dreptate,
şi te voi ţine de mână şi te voi întări;
te-am dat ca legământ al poporului,
ca lumină a neamurilor,
7 ca să deschizi ochii orbilor,
să-i scoţi din lanţuri pe cei legaţi
şi din temniţă pe cei care şed în întuneric.
8 Eu sunt Domnul Dumnezeu, acesta este numele Meu;
slava Mea nu o voi da altuia,
nici bunătăţile Mele chipurilor cioplite.

---

păcat să se frângă de tot şi nu-l stinge nici pe cel ce are raţiunea plină de fumul slavei deşarte pentru niscai virtuţi, ci-l lasă în râvna lui, până vine la lumina cunoştinţei...".

42,4 În TM: „El nu va obosi, nici nu se va da bătut până ce nu va statornici pe pământ judecata/dreptatea şi învăţătura lui insulele o aşteaptă" – vezi şi *supra*, nota 42,1.

42,5 „l-a întins": *litt.* „l-a înfipt/fixat"; termenul grecesc se referă la stâlpul central al unui cort, pe când în rom. se spune „l-a întins", cu referire la pânza cortului. ♦ „de pe pământ": *litt.* „de pe el".

42,6 „al poporului": gr. γένος înseamnă „familie", „trib", „popor", „rasă" (de acelaşi sânge, cu ascendenţă comună). ♦ „lumină a neamurilor": gr. ἔθνος are înţelesuri asemănătoare lui γένος, dar, folosit la plural, în limbajul biblic înseamnă „neamuri", altele decât evreii, în general păgânii. Aşadar, prin legământul dintre Dumnezeu şi poporul ales, economia mântuirii lucrează înlăuntrul unui singur popor; prin Iisus Hristos, „lumina lumii", se deschide spre universalitate (Anania, nota *ad loc.*).

42,8 „bunătăţile": sensul prim al termenului gr. ἀρετή este de „excelenţă" (practică sau spirituală), ceea ce implică pe un plan secund „putere". Limba română păstrează ambiguitatea originară în vechiul cuvânt „vârtute", diferit de neologismul „virtute". TM are „lauda". La fel la v. 12 şi la 43,21.

9 Iată, cele dintru început
au venit,
precum şi cele noi
pe care Eu [Însumi] le voi vesti;
şi mai înainte de a răsări
v-au fost arătate."

10 Cântaţi Domnului cântare nouă,
voi, stăpânirea Lui!
Slăviţi numele Lui de la marginile pământului,
voi cei ce vă coborâţi la mare şi plutiţi pe ea,
voi, insule, şi cei care locuiţi în ele!

11 Veseleşte-te, pustie, şi [voi,] satele ei,
sălaşe şi cei ce locuiţi în Kedar!
Se vor veseli cei care locuiesc pe stâncă;
de pe vârfurile munţilor vor striga;
12 vor da lui Dumnezeu slavă
şi bunătăţile Lui le vor vesti în insule.
13 Domnul Dumnezeul puterilor va ieşi
şi va zdrobi războiul;
va stârni râvna
şi va striga împotriva vrăjmaşilor Săi cu putere.

42,10-17 Cântare de biruinţă.

42,10 „voi, stăpânirea Lui": gr. ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, „domeniul Lui", „principatul Lui", în opoziţie cu robia egipteană, din care evreii au fost eliberaţi prin Moise, şi cu stăpâniile întunericului, de care ne-a izbăvit Hristos. Secvenţa nu apare în TM. ♦ Păgânii sunt cei care sunt îndemnaţi să cânte un cântec nou, adică să se lepede de idolatrie şi să îmbrăţişeze credinţa în Iisus (Efrem, *Comentariu la Isaia*, *ad loc.*).

42,11 „Kedar": ebr. *Qēdhār*, ţinutul deşerturilor arabe unde locuiau, ca triburi nomade, descendenţii lui Kedar, al doilea fiu al lui Ismael (*cf.* Gen. 25,13). ♦ „stâncă": gr. πέτρα poate fi şi cetatea cu acest nume, „Petra", despre care Flavius Iosephus (*AI* IV 7,1) spune că este numele grecesc al unei cetăţi madianite, Rekem. Eusebiu, în al său *Onomastikon*, crede că Petra este o cetate din Arabia, în ţinutul Edom, pe care sirienii o numesc Rekem. Dar în secvenţa „cei care locuiesc pe stâncă" poate fi vorba şi de locuitorii munţilor.

42,13 În TM: „*YHWH* va ieşi ca un viteaz, ca un războinic îşi va aprinde râvna. Va striga, da, va înălţa strigăt, peste vrăjmaşii Săi va fi biruitor".

14 „Am tăcut:
oare pururea voi tăcea şi voi răbda?
Am îndurat ca o femeie care naşte:
voi umple de uimire şi voi ofili pe dată.
15 Voi preface râurile în insule,
şi mlaştini voi seca.
16 Îi voi duce pe orbi
pe o cale pe care nu au cunoscut-o
şi pe cărări
pe care nu le-au ştiut le voi da să calce;
voi [pre]face pentru ei întunericul în lumină
şi pe cele strâmbe [le voi face] drepte:
aceste lucruri le voi face
şi nu-i voi părăsi.
17 Dar ei s-au întors spre cele dinapoi.
Ruşinaţi-vă cu ruşine,
cei ce vă încredeţi în chipuri cioplite,
cei ce ziceţi chipurilor turnate:
«Voi sunteţi dumnezeii noştri.»

18 Voi, surzilor, ascultaţi!

42,14 Al doilea hemistih în TM: „acum, ca femeia care naşte voi ţipa, voi suspina şi voi geme". ♦ Augustin scrie că Dumnezeu a vorbit atunci când a dat Poruncile. Acum tace şi aşteaptă. Va vorbi din nou la Judecata de Apoi. Alexandru al Alexandriei interpretează pasajul în cheie hristologică, scriind că Iisus Hristos a îndurat în tăcere toate jignirile şi torturile pentru noi (*Epistole despre erezia ariană* 5,5, în ACCS, vol. 2, p. 42).

42,15 TM are, în plus, la începutul versetului: „Voi pustii munţi şi coline şi toată iarba o voi pârjoli". ♦ După Chiril al Alexandriei (PG 70, 869AB), aceste „fluvii transformate în insule" şi aceste „mlaştini secate" se referă la poeţii şi oratorii greci care se făceau crainicii rătăcirilor politeiste. Termenul „insule" poate desemna şi Bisericile lui Hristos, care îi primesc pe cei care navighează spiritual şi alungă duhul răului. În *Graecarum affectionum curatio* (II, 8,94,103; VII, 6-10), Theodoret descrie îndelung erorile filozofiei greceşti, din punct de vedere creştin, şi ia în râs teogoniile poeţilor. Expresia peiorativă „mlaştinile poeţilor" traduce exact dispreţul şi dezgustul exegetului nostru pentru poveştile ridicole sau licenţioase despre zei, inventate de către poeţi.

42,16 „cele strâmbe [le voi face] drepte": în BB „cele colţuroase, netede" – imaginea din TM.

42,17 „Dar ei s-au întors... cei ce vă încredeţi": TM are „Vor fi mânaţi înapoi şi se vor ruşina cu ruşine cei care se încred".

Şi voi, orbilor, priviţi ca să vedeţi!
19 Cine este orb, dacă nu slujitorii Mei,
şi surzi, dacă nu cei ce-i stăpânesc?
Au ajuns orbi robii lui Dumnezeu.
20 Adeseori aţi văzut şi nu v-aţi păzit;
urechile v-au fost deschise şi nu aţi auzit."

21 Domnul Dumnezeu a voit ca să fie îndreptăţit
şi să mărească lauda.
Şi am văzut:
22 poporul era prădat şi jefuit;
căci laţul era pretutindeni în cămările ascunse,
precum şi în casele unde i-au ascuns;
au ajuns pradă
şi nu era nimeni care să smulgă prada,
nimeni care să zică: „Dă înapoi!"
23 Cine dintre voi va pleca urechea la acestea,
va auzi cele viitoare?
24 Cine l-a dat pe Iacob spre jefuire
şi pe Israel celor care-l pradă?
Oare nu Dumnezeu, Căruia I-au greşit
şi nu au voit să umble pe căile Lui,
nici să asculte de legea Lui?
25 Atunci a adus asupra lor urgia mâniei Lui

42,18-25 Israel este singur vinovat de nenorocirile ce i se întâmplă, fiindcă e surd şi orb.
42,19 „slujitorii... cei ce-i stăpânesc... robii lui Dumnezeu": TM are „slujitorul... cel pe care îl voi trimite... robul lui *YHWH*".
42,21 În TM: „I-a plăcut lui *YHWH*, de dragul dreptăţii Sale, să-Şi preamărească învăţătura/Legea şi să o facă slăvită". ♦ „să fie îndreptăţit": adică să I se facă dreptate, iar „a face dreptate" înseamnă „a da fiecăruia ce i se cuvine"; lui Dumnezeu I se cuvine laudă şi închinare. ♦ Nu există unitate între diferitele versiuni: Vulg. *Dominus voluit ut sanctificaret eum et magnificaret legem et extolleret*. KJV: *The LORD is well pleased for his righteousness' sake; he will magnify the law, and make it honourable*. BJ: *Yahvé a voulu, à cause de sa justice, rendre la Loi grande et magnifique* etc.
42,25 „şi i-a înfrânt războiul... de jur-împrejur": TM are „şi forţa războiului şi le-a dat foc de jur-împrejur". ♦ Ciprian al Cartaginei (ACCS, *ad loc.*) comentează: vrăjmaşul nu ar avea nici o putere asupra noastră dacă ea nu ar fi fost îngăduită – sau chiar poruncită – de Dumnezeu. Dar şi în Cartea lui Daniel (1,2) ni se spune că Dumnezeu este Cel ce „l-a dat" pe Ioiakim, regele Iudeii, în mâna lui Nabucodonosor.

şi i-a înfrânt războiul
şi cei ce-i ardeau cu foc de jur-împrejur;
dar nici unul dintre ei n-a cunoscut
şi nici n-au pus la suflet.

43 [1] Şi acum, aşa spune Domnul Dumnezeu,
Cel ce te-a făcut, Iacobe,
Cel ce te-a plăsmuit, Israele:
„Nu te teme, căci Eu te-am răscumpărat;
te-am chemat pe nume, al Meu eşti tu.
[2] Şi de vei trece prin apă, sunt cu tine
şi râurile nu te vor acoperi;
şi de vei trece prin foc, nu te vei arde,
văpaia nu te va mistui.
[3] Căci Eu sunt Domnul Dumnezeul tău,
Sfântul lui Israel, Cel ce te mântuieşte;
Eu am dat ca răscumpărare pentru tine Egiptul şi Etiopia
şi Soene în locul tău.
[4] Deoarece ai fost de preţ înaintea Mea,
ai fost slăvit şi Eu te-am iubit;
voi da oameni mulţi pentru tine,
şi căpetenii pentru capul tău.
[5] Nu te teme, căci Eu sunt cu tine;
voi aduce sămânţa ta de la răsărit,
de la apus te voi aduna.
[6] Voi spune către miazănoapte: «Adu!»
şi către miazăzi: «Nu opri!»
Adu-i pe fiii Mei dintr-un pământ îndepărtat
şi pe fiicele Mele de la marginile pământului,
[7] pe toţi cei chemaţi cu numele Meu.

43,1 „făcut... plăsmuit”: cele două registre ale creaţiei omului, trup şi suflet. Vezi şi *infra*, nota 43,7.

43,3 „Soene”: TM are *Sᵉbhā*', regat din Arabia.

43,4 „căpetenii pentru capul tău”: TM are „popoare pentru viaţa ta”.

43,6 „miazănoapte... miazăzi”: gr. βορέας este vântul de nord şi λίψ cel de sud. E vorba, desigur, de fiii lui Israel aflaţi fie în Babilon la nord, fie în Egipt, la sud de Ierusalim.

43,7 „l-am plăsmuit şi l-am făcut”: vezi nota la Gen. 1,27 din prezenta ediţie, referitoare la distincţia făcută de Origen între „a face” şi „a plăsmui”.

Căci spre slava Mea l-am pregătit,
l-am plăsmuit și l-am făcut.

8 Am scos un popor orb,
orbi sunt și ochii lor,
sunt surzi, deși au urechi.
9 Toate neamurile s-au adunat laolaltă
și se vor aduna căpetenii dintre ei.
Cine va vesti acestea?
Sau cele de la început
cine vi le va spune?
Să-și aducă martorii lor,
să se îndreptățească și să spună lucruri adevărate.
10 Fiți martorii Mei;
și Eu [sunt] martor, zice Domnul Dumnezeu,
și slujitorul pe care l-am ales,
ca să cunoașteți și să credeți
și să înțelegeți că Eu sunt,
înainte de Mine nu a fost alt Dumnezeu
și după Mine nu va fi.
11 Eu sunt Dumnezeu
și în afară de Mine nu este mântuitor.
12 Am dat de veste și am mântuit, am mustrat
și n-a mai fost între voi [zeu] străin;
voi Îmi sunteți martori
și Eu sunt martor, zice Domnul Dumnezeu.

43,8 „orbi sunt și ochii lor": TM are *litt.* „deși ochii lor există".
43,9 „se vor aduna căpetenii dintre ei": TM are „s-au adunat / să se adune popoarele". ♦ „să spună lucruri adevărate": TM are „să audă și să spună: «E adevărat (*litt.* adevăr)»".
43,10 „Fiți martorii Mei": TM are „Voi sunteți martorii Mei". ♦ „și Eu [sunt] martor": nu apare în TM. La fel și la v. 12. ♦ „slujitorul": vezi *supra*, nota 42,1. ♦ *Cf.* In. 8,18: „Despre Mine mărturisesc Eu însumi, și despre Mine mărturisește și Tatăl care M-a trimis". ♦ Verset invocat de mulți teologi arieni pentru susținerea superiorității ontologice și a anteriorității temporale a Tatălui față de Fiul. Teologii ortodocși (de pildă, Ioan Gură de Aur, *Omilii la Evanghelia după Ioan* 4) s-au străduit să-l interpreteze în sens antiarian, punând accentul nu pe anterioritate, ci pe simultaneitate: Fiul e simultan și deoființă cu Tatăl, prin urmare în afara Treimii nu există alt Dumnezeu.
43,12 „am mustrat": TM are „v-am făcut să auziți".

13 Încă de la început
nu este cine să smulgă din mâinile Mele.
Eu fac; cine va desface?"

14 Aşa spune Domnul Dumnezeu,
Cel ce vă răscumpără, Sfântul lui Israel:
„Pentru voi am să trimit la Babilon
şi-i voi stârni pe toţi fugarii,
iar chaldeii vor fi ferecaţi în corăbii.
15 Eu sunt Domnul Dumnezeu, Sfântul vostru,
Cel care l-a arătat pe Israel, regele vostru."
16 Aşa spune Domnul,
Cel ce face drum pe mare
şi cărare prin apă năvalnică,
17 Cel ce a scos care şi cai
şi mulţime tare;
dar au adormit şi nu se vor mai scula,
s-au stins ca o feştilă care s-a stins.
18 „Să nu vă [mai] amintiţi de cele dintâi
şi la cele de demult să nu [mai] cugetaţi.
19 Iată, Eu fac lucruri noi, care acum vor răsări,
şi le veţi cunoaşte;
voi face o cale în pustie
şi râuri în pământ uscat.
20 Mă vor binecuvânta fiarele câmpului,

43,13 „Încă de la început": TM are „Dintotdeauna Eu sunt".

43,14 „şi-i voi stârni pe toţi fugarii, iar chaldeii vor fi ferecaţi în corăbii": TM are „îi cobor ca fugari / îi pun pe fugă, iar chaldeii, în corăbii strigătul lor" (text dificil, cu traduceri divergente).

43,15 „Cel care l-a arătat": TM are „Cel care l-a creat".

43,16-21 Vestirea unui nou exod, mai minunat decât cel dintâi.

43,19 Clement Alexandrinul (*Stromate*, 2, PSB 5, p. 121) raportează versetul la Hristos, care le înnoieşte pe toate (*cf.* Apoc. 21,1-5) şi la ucenicii Săi. Ucenicii Domnului grăiesc, aud şi lucrează în chip duhovnicesc; prin credinţă şi pricepere înţeleg cu ochi nou, cu auz nou şi cu inimă nouă pe toate cele văzute şi auzite.

43,20 „sirenele şi fiicele struţilor": TM are „şacalii şi struţii" (*cf. supra*, nota 34,13). ♦ Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. II, p. 463, nota 3) evocă în legătură cu sirenele invenţiile poeţilor, dar la Chiril (*ibidem*) şi Theodoret, „sirene" şi „fiicele struţilor"

sirenele şi fiicele struţilor,
căci am dat apă în pustie
şi râuri în pământ uscat,
ca să bea neamul Meu cel ales,
21 poporul Meu, pe care l-am dobândit
ca să povestească bunătăţile Mele.

22 Nu te-am chemat acum, Iacobe,
nici nu te-am ostenit, Israele!
23 Nu Mi-ai adus oi ca ardere de tot,
nici nu M-ai slăvit cu jertfele tale,
nici nu te-am obosit cu tămâieri,
24 nici nu Mi-ai adus miresme cu [preţ de] argint,
nici nu am dorit grăsimea jertfelor tale;
ci, cu [toate] păcatele şi strâmbătăţile tale,
am stat înaintea ta.

25 Eu sunt, Eu sunt

---

desemnează pe aceia al căror glas poate să farmece (εὔστομοι, „buni de gură"), pe poeţii şi pe oratorii greci, maeştri ai amăgirilor păgâne (δεισιδαιμονία, „frică de zei", „superstiţie"). ♦ După Clement (*Stromate*, PSB 5, pp. 418–419), „fiarele câmpului" sunt cei sălbatici în credinţă şi întinaţi în ce priveşte viaţa; însă, prin credinţa în Domnul, se schimbă şi, din fiare, ajung oameni ai lui Dumnezeu. ♦ Plecând de la imaginea „râurilor în pământ uscat", Ciprian (*Epistole* 62,8; *apud* ACCS, *ad loc.*) trimite la botezul păgânilor, simbolizaţi prin pământ uscat şi pustiu, fără viaţă. El citează şi Is. 48,21 şi In. 7,37-38, toate aceste pasaje scripturistice având în comun imaginea apei vii, combinată cu simbolizarea lui Iisus prin Stâncă.

43,22-28 Poporul este mustrat pentru nerecunoştinţă.

43,22 În TM: „Dar nu pe Mine M-ai chemat, Iacobe, ci te-ai săturat (*litt.* ai obosit) de Mine, Israele".

43,23 Al doilea hemistih în TM este: „Nu te-am înrobit [să-Mi aduci] ofrandă, nici nu te-am obosit cu tămâierea".

43,24 „miresme": echivalează aici ebr. *qāneh*, „trestie aromată", o plantă aromatică, asemenea lemnului de santal. ♦ „ci, cu [toate] păcatele şi strâmbătăţile tale, am stat înaintea ta": TM are „ci tu M-ai înrobit cu păcatele tale şi M-ai obosit cu fărădelegile tale" – Dumnezeu reia în paralelism, cu ironie amară, verbele de la 43,23.

43,25 Foarte multe mss. septuagintale au aici: „voi şterge nelegiuirile tale pentru Mine / de dragul Meu", ca în TM (*cf.* şi Iez. 36,22 şi nota în prezenta ediţie). De altfel, şi comentariile Părinţilor au în vedere această variantă mai completă.

Cel ce şterge nelegiuirile tale:
nu le voi mai pomeni.
26 Dar tu să le ţii minte şi să ne judecăm:
spune tu cel dintâi nelegiuirile tale, ca să fii îndreptăţit.
27 Părinţii voştri dintâi
şi căpeteniile au făcut nelegiuire împotriva Mea,
28 căpeteniile au pângărit cele sfinte ale Mele:
şi l-am dat pe Iacob la pieire
şi pe Israel spre ocară."

44 1 „Dar acum ascultă, Iacobe, slujitorul Meu,
Israele, pe care te-am ales!"
2 Aşa grăieşte Domnul Dumnezeu, Cel care te-a făcut
şi te-a plăsmuit din pântece:
„Încă vei mai fi ajutat. Nu te teme, Iacobe, slujitorul Meu,
iubite Israele, pe care te-am ales.
3 Căci Eu voi da apă la vreme de însetare
celor ce merg [pe pământ] fără de apă,
voi pune Duhul Meu peste sămânţa ta,
binecuvântările Mele peste copiii tăi.
4 Vor răsări ca iarba în mijlocul apei

43,26 „tu să le ţii minte": TM are „Adu-Mi-le aminte" – termen juridic, cum ar spune „Fă-Mi un memoriu" (*cf.* TOB, *ad loc.*). ♦ „spune tu": Ioan Gură de Aur (*Omilii la Facerea* I, PSB 21, p. 239) comentează: „Declară drept pe păcătosul care şi-a mărturisit păcatele, care a cerut iertare şi arată tărie pe viitor... N-a spus numai: «Spune tu fărădelegile tale», ci a adăugat «întâi», adică: Nu aştepta pe cel ce te vădeşte, nu aştepta să te pârască cineva. Ia-o înaintea lui cu spusul, ca să închizi gura pârâşului".

43,27 „Părinţii voştri... căpeteniile": TM are „Părintele tău... purtătorii tăi de cuvânt / mijlocitorii tăi".

43,28 Începutul versetului în TM: „Iar Eu am pângărit pe mai-marii sanctuarului Meu".

44,1-5 Sunt vestite noi făgăduinţe de binecuvântare şi ajutor.

44,2 „Încă vei mai fi ajutat": TM continuă fraza anterioară: „şi te ajută". ♦ „iubite Israele": TM are Y^{e}*şurûn*, nume poetic pentru Israel, de la *YŞR*, „a fi drept". ♦ Ieronim (*ad loc.*) citează şi comentează termenul ebraic şi afirmă că unii îl traduc prin εὐθυτάτον, alţii prin εὐθύς, „mai drept", respectiv „drept", şi că numai LXX are „iubite Israele".

44,3 Primul hemistih în TM: „Căci voi revărsa apă peste ce e însetat şi şuvoaie peste pământul uscat". ♦ *Cf.* Ioel 2,28; Fp. 2,4.17. ♦ „Orice binecuvântare este deplină prin revărsarea Duhului Sfânt" (Ambrozie, *Despre Duhul Sfânt*, p. 65).

și ca sălciile pe lângă o apă curgătoare.
5 Unul va zice: «Al lui Dumnezeu sunt»,
iar altul se va chema cu numele lui Iacob,
și altul va scrie: «Al lui Dumnezeu sunt,
în numele lui Israel.»"

6 Așa spune Dumnezeu, Împăratul lui Israel,
Cel ce l-a izbăvit, Dumnezeu Savaot:
„Eu [sunt] Cel dintâi și Eu după acestea;
în afară de Mine nu este Dumnezeu.
7 Cine este asemenea Mie? Să stea, să cheme,
și să-Mi pregătească,
precum l-am făcut Eu pe om pentru veșnicie,
și să vă dea de știre cele ce au să vină
înainte de a veni.
8 Nu vă ascundeți;
oare nu de la început v-ați plecat urechea
și vi le-am spus vouă?
Voi Îmi sunteți martori
dacă mai este vreun Dumnezeu în afară de Mine;
și nici nu a mai fost vreodată.

9 Cei ce plăsmuiesc și ciopleșc, deșerți cu toții, cei care fac ce le trece prin
cap, care nu le vor fi de nici un folos; ci vor fi rușinați 10 toți cei ce

---

44,4 „ca iarba": TM are „ca în mijlocul ierbii". ♦ După Metodiu (*Symposion* 4,3-4), sălciile sunt simbolul virginității, al castității, în opoziție cu malurile Babilonului (aluzie la Ps. 136), care simbolizează plăcerile lumești.

44,5 „va scrie": gr. ἐπιγράφω, „a scrie pe ceva", „a face o inscripție". ♦ „va scrie: «Al lui Dumnezeu sunt, în numele lui Israel»": TM are „își va scrie pe mână: «Al lui Dumnezeu» și își va lua numele lui Israel".

44,6 „Eu [sunt] Cel dintâi și Eu după acestea": TM are „Eu [sunt] Cel dintâi și Cel de pe urmă" – *cf.* Apoc. 1,17; 2,8; 22,13 (ἐγώ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος).

44,7 În TM: „Cine este asemenea Mie? Să strige, să declare și să-Mi dovedească, de când am pus popor din veac și cele viitoare și care vor veni să le spună lor?".

44,8 „Nu vă ascundeți": TM are „Nu vă înspăimântați și nu vă temeți". ♦ „și nici nu a mai fost vreodată": TM are „Nu este altă Stâncă, nu cunosc alta!".

44,9 „plăsmuiesc și ciopleșc": TM are „plăsmuiesc idoli". ♦ „ci vor fi rușinați": TM are „martorii lor nu văd și nu cunosc, de aceea se fac de rușine".

plăsmuiesc un zeu, cei care cioplesc lucruri fără folos, 11 și toți de unde au
apărut s-au uscat; toți surzii să fie adunați dintre oameni, să stea într-un loc;
și să fie mustrați și rușinați împreună.
12 Că și-a ascuțit tâmplarul fierul: cu barda a lucrat [un idol], cu sfredelul l-a
găurit, l-a lucrat cu brațul său cel tare; va flămânzi și va slăbi și apă nu va
bea. După ce-a ales 13 lemnul, tâmplarul l-a așezat după măsură și l-a
potrivit cu clei; l-a făcut în chip de bărbat – o frumusețe de om – ca să-l
pună în casă. 14 A tăiat lemn din pădurea pe care a sădit-o Domnul și ploaia
a făcut-o să crească, 15 pentru ca oamenii să o aibă de ars; și luând din ea
[lemne] s-a încălzit; și arzându-le au copt pâini pe ele; iar din ce-a rămas, ei
au lucrat zei și se închină lor. 16 Jumătate le-au ars în foc și, arzându-le, au
copt pâini pe ele; apoi, frigând carne pe foc, a mâncat și s-a săturat; și, fiind
încălzit, a zis: «Îmi place că m-am încălzit și am văzut foc!» 17 Iar rămășița
a făcut-o zeu cioplit și i se închină lui și se roagă zicând: «Scapă-mă, că tu
ești zeul meu!»
18 N-au știut cum să chibzuiască, fiindcă au fost orbiți ca să nu vadă cu
ochii și să nu cugete cu inima lor. 19 Și nu a socotit în inima lui, nici nu a
gândit în sufletul lui; și nici cu mintea nu a cunoscut că jumătate [din lemn]

44,10 În TM: „Cine plăsmuiește un zeu sau toarnă un idol fără de folos?".

44,11 Se mai poate înțelege și: „Și toți de unde au venit s-au uscat și sunt muți între oameni; să se adune cu toții și să stea la un loc, să fie mustrați și rușinați împreună". ♦ „surzii": gr. κωφός înseamnă „surd", dar și „mut". ♦ În TM: „Iată, toți tovarășii/adepții lui vor fi rușinați și cei care i-au meșterit sunt dintre oameni; să fie adunați cu toții, să se înfățișeze: se vor îngrozi și vor fi făcuți de rușine laolaltă".

44,12 „tâmplarul": vezi *supra*, nota 40,19. În TM, descrierea lucrării trimite aici mai degrabă la fierar, munca tâmplarului apărând în detaliu în v. 13. ♦ „După ce-a ales" TM are „și a ostenit", celelalte verbe fiind la perfect.

44,14 În TM, prima propoziție continuă ideea din v. 13: „ca să-și/să-i taie cedri; ia chiparos (?) și stejar, îi lasă să se întărească printre copacii pădurii; sădește un cedru/pin și ploaia îi dă creștere".

44,16 „au copt pâini pe ele": repetiție în LXX după v. 15.

44,17 „zeu cioplit": gr. θεὸν γλυπτόν. În greaca clasică θεός înseamnă „zeu", în Biblie echivalează ebr. *'el*, care înseamnă și „Dumnezeu", dar și „zeu".

44,18 Chiril al Alexandriei (*Despre unitatea lui Hristos*, în ACCS, vol. 2, p. 66) aplică versetul la eretici, scriind că aceștia îi copiază pe intelectualii păgâni, interesați mai mult de stilul emfatic și prețios, de zorzoanele retorice, decât de adevăr.

44,19 „cu mintea": gr. τῇ φρονήσει, *litt.* „cu priceperea", „cu înțelegerea". ♦ „nici cu mintea nu a cunoscut": TM are „nu a priceput, ca să zică: «Jumătate am ars-o... am copt... am fript... am mâncat... voi face [oare]... și mă voi închina la o bucată de lemn?»".

a ars-o în foc; şi a copt pâini pe cărbunii lui şi a fript carne şi a mâncat-o; şi
din [lemnul] rămas a făcut o urâciune şi i se închină ei. 20 Să cunoaşteţi că
inima lor este cenuşă, şi rătăcesc, şi nimeni nu-şi poate izbăvi sufletul;
vedeţi, nu veţi zice oare: «Minciună este în [mâna] Mea dreaptă»?

21 Adu-ţi aminte de acestea, Iacobe,
Israele, că tu eşti slujitorul Meu;
te-am plăsmuit ca slujitor al Meu;
tu, Israele, să nu uiţi de Mine!
22 Căci, iată, am şters ca pe un nor fărădelegile tale
şi ca pe o negură păcatele tale;
întoarce-te la Mine şi te voi răscumpăra."

23 Veseliţi-vă, ceruri, că Dumnezeu l-a miluit pe Israel;
sunaţi din trâmbiţă, temelii ale pământului,
strigaţi de bucurie, munţilor,
voi, dealuri, şi toţi copacii de pe ele!
Că Dumnezeu l-a răscumpărat pe Iacob,
şi Israel va fi slăvit.

24 Aşa spune Domnul, Cel care te răscumpără
şi care te plămădeşte [încă] din pântece:
„Eu, Domnul, care le împlinesc pe toate,

44,20 În TM: „El paşte cenuşă, o inimă/inima înşelată îl rătăceşte; nu-şi va izbăvi sufletul şi nu va zice: «Minciună...»".

44,21 „să nu uiţi de Mine": în TM s-ar putea înţelege mai degrabă: „nu vei fi uitat de Mine".

44,22 „şi te voi răscumpăra": TM are „căci te-am răscumpărat" – iniţiativa este a lui Dumnezeu.

44,23 „şi Israel va fi slăvit": TM are „şi în Israel Se va preamări". ♦ Theodoret aminteşte că elementele sunt inanimate, dar omul le atribuie stările lui sufleteşti (*cf.* Is. 1,2). ♦ Pentru Eusebiu, termenul „ceruri" desemnează „puterile cereşti", la fel cum expresia „temeliile pământului" înseamnă „puterile divine", care susţin pământul, dar pot fi şi profeţii, şi oamenii drepţi, prietenii lui Dumnezeu. ♦ „Munţii" şi „dealurile" arată gradul mai mare sau mai mic de înălţare a sufletelor către Dumnezeu, iar „copacii" sunt sufletele care aduc roade. Pentru Chiril al Alexandriei, munţii îi desemnează pe Apostoli şi Evanghelişti (ACCS, *ad loc.*).

44,24-28 Domnul este Creatorul lumii şi stăpânul istoriei.

Eu singur am întins cerul
şi am întărit pământul.
Cine altul [25] va risipi semnele celor ce vorbesc din pântece
şi ghiciturile din inimi,
întorcându-i pe cei înţelepţi îndărăt
şi sfatul lor înnebunindu-l,
[26] şi întărind cuvintele slujitorului Său
şi sfatul vestitorilor Săi adeverindu-l?
Cel ce zice Ierusalimului «Vei fi locuit»,
şi cetăţilor din Iudeea, «veţi fi zidite»,
şi pustiurile ei vor odrăsli;
[27] Cel ce zice adâncului «Vei fi un pustiu
şi voi seca râurile tale»;
[28] Cel ce-i zice lui Cyrus să fie chibzuit,
şi: «Toate voile Mele le va împlini»;
Cel ce zice Ierusalimului: «Vei fi zidit,
şi Casei Mele sfinte îi voi pune temelie.»"

45 [1] „Aşa îi spune Domnul Dumnezeu – unsului Meu, Cyrus,
a cărui dreaptă am întărit-o
ca să se supună neamuri înaintea lui;

44,25 „Cine altul [25] va risipi...": TM are „Cine [a fost] cu Mine? [25] Eu risipesc...".

44,26 „şi pustiurile ei vor odrăsli": TM are „şi ruinele ei le voi ridica".

44,27 După Theodoret (*ad loc.*), „adâncul" este Babilonul, iar „râurile" lui sunt mulţimile de popoare care îl populează. ♦ Eusebiu înţelege prin „adânc" rătăcirea politeistă.

44,28 „Cyrus": ebr. *Kōreş*, suveran din dinastia Ahemenizilor, a întemeiat imperiul persan unind regatul mezilor cu cel al perşilor. A domnit între anii 559 (550) şi 529 î.H. În 539 a cucerit Babilonul, iar în 538 a dat un decret ce le permitea evreilor să se reîntoarcă în Ierusalim. Aici Cyrus este menţionat ca instrument al lui Dumnezeu pentru eliberarea poporului evreu din exilul babilonian, pentru rezidirea Ierusalimului şi restaurarea Templului. Mai mult, Domnul îl numeşte mai departe (v. 45,1) „Cyrus, unsul Meu" ♦ „Cel ce-i zice lui Cyrus să fie chibzuit": TM are „Cel ce zice despre *Kōreş*: «[este] păstorul Meu»".

45,1-7 Cyrus este instrumentul lui Dumnezeu pentru eliberarea poporului.

45,1 Începutul versetului în TM: „Aşa i-a spus *YHWH* unsului Său *Kōreş*..." ♦ „puterea împăraţilor o voi zdrobi": în TM „coapsele regilor/împăraţilor le voi descinge". ♦ Theodoret e de părere că aici „uns" nu are sensul obişnuit din VT, ci pe acela de „ales" al lui Dumnezeu pentru un anumit scop.

și puterea împăraților o voi zdrobi,
voi deschide porți înaintea lui
și cetățile nu se vor închide.
2 Eu Însumi voi merge înaintea ta
și voi netezi munți,
voi zdrobi porți de aramă
și zăvoare de fier voi sfărâma,
3 și-ți voi da vistierii întunecate,
pe cele ascunse și nevăzute ți le voi deschide,
ca să cunoști că Eu [sunt] Domnul Dumnezeu,
Cel ce te cheamă pe nume, Dumnezeul lui Israel.
4 Pentru Iacob, slujitorul Meu,
pentru Israel, alesul Meu,
Eu te voi chema pe nume
și te voi primi, [deși] tu nu M-ai cunoscut.
5 Căci Eu sunt Domnul Dumnezeu
și nu mai este alt Dumnezeu în afară de Mine,
deși tu nu Mă cunoșteai;
6 ca să cunoască cei de la răsăritul soarelui
și cei de la apus
că nu este [Dumnezeu] în afară de Mine.
Eu sunt Domnul Dumnezeu și nu mai este [altul];
7 Eu, Cel care am întocmit lumina și am făcut întunericul,

45,4 „te voi primi": TM are „îți dau un titlu".

45,5 Înainte de „deși tu...", TM are „ți-am pus cingătoare (= te-am înarmat)". ♦ Theodoret a găsit câteva mss. care au un adaos: „Tu, *Israele*, tu nu M-ai cunoscut". Acest adaos, „Israele", spune el, nu este în textul ebraic, nici la alți interpreți, nici în *Hexapla* lui Origen. Pe bună dreptate, căci nu pe Israel îl acuză de necunoaștere, ci pe Cyrus.

45,7 „pace": gr. εἰρήνη echivalează ebr. *şālōm*, „bunăstare", „pace", „sănătate", „stare de bine". ♦ „făuresc rele": după Theodoret (*ad loc.*), evenimentele tragice, asediul, robia, captivitatea, sunt numite „rele" nu prin natura lor, Dumnezeu neputând crea răul, ci pentru că oamenii le consideră așa; „relele" sunt necazurile, nenorocirile, care se datorează neascultării oamenilor, nu lui Dumnezeu: „Eu le-am creat pe toate spre folosul oamenilor, l-am lăsat în robie pe Israel spre folosul lui și i-am dăruit libertatea pentru bunătatea Mea". Aceeași distincție o face și Ioan Damaschin (*Credința ortodoxă* IV,19), cu precizarea că lucrarea răului în lume se face numai cu știința și îngăduința lui Dumnezeu, pentru rațiuni care Îi sunt proprii. Vezi și 2Tim. 2,10.21; Rom. 11,32.8.

Cel care fac pace şi făuresc rele;
Eu, Domnul Dumnezeu, [sunt] Cel ce fac toate acestea.

8 Să se veselească cerul de sus
şi norii să roureze dreptate;
să odrăslească pământul milostivire
şi dreptate să odrăslească deopotrivă;
Eu sunt Domnul, Cel care te-a zidit.

9 Oare ce am făcut mai bun ca lutul olarului?
Oare cel ce ară va ara pământul toată ziua?
Lutul va zice cumva olarului:
«Ce faci de nu lucrezi, nu ai mâini?»
10 Cine îi zice tatălui său: «Ce vei zămisli?»
şi mamei: «Ce te vei chinui să naşti?»"
11 Aşa spune Domnul Dumnezeu, Sfântul lui Israel,
Cel care a făcut cele viitoare:
„Întrebaţi-Mă despre fiii Mei şi despre fiicele Mele
şi cu privire la faptele mâinilor Mele daţi-Mi porunci!
12 Eu am făcut pământul

45,8 În TM: „Picuraţi rouă, ceruri de sus, şi norii să reverse în ploaie dreptatea! Să se deschidă pământul şi să odrăslească mântuirea, şi dreptatea să răsară deopotrivă. Eu, Domnul, am creat acestea". ♦ Pentru Chiril al Alexandriei (*ad loc.*), „norii" sunt profeţii, dar şi cei care, începând cu apostolii, au răspândit pe pământ Evanghelia, „roua" cea duhovnicească.

45,9 În TM: „Vai celui care se ceartă cu Cel care l-a plămădit, hârb printre hârburile de lut! Oare va spune lutul celui care l-a plămădit: «Ce ai făcut?» şi lucrarea ta [ar spune] «Nu are mâini»?". (Sau „va spune lutul... «Ce ai făcut?» şi «Lucrarea ta nu are...».) ♦ Plugarul nu ară toată ziua; de fapt trebuie înţeles „fără întrerupere", până la sfârşitul zilelor. Chiril al Alexandriei (*Comentariu la Isaia, ad loc.*) se opreşte îndelung asupra acestui verset, descifrându-l astfel: Dumnezeu i-a dat lui Israel Legea („plugul") şi l-a obligat să o respecte. Apoi i l-a dat pe Iisus Hristos, ca plinire a Legii sau, în termenii lui Chiril, ca Rod nou al Legii vechi. Dar mulţi au respins Rodul continuând să „are" cu „plugul" Legii, ca şi cum n-ar fi venit ceasul recoltei. Aceştia sunt aşadar cei ce „ară toată ziua" împotriva evidenţei şi împotriva bunului-simţ.

45,10 „Cine îi zice" : TM are „Vai de cel care zice".

45,11 După „Sfântul lui Israel", TM are: „Mă veţi întreba cele viitoare cu privire la fiii Mei şi cu privire la lucrarea mâinilor Mele Îmi veţi da porunci" – interogativ sau exclamativ.

şi omul de pe el,
Eu am întărit cerul cu mâna Mea,
Eu le-am dat porunci tuturor stelelor.
13 Eu l-am ridicat rege cu dreptate
şi toate căile lui [sunt] drepte.
Acesta va zidi cetatea Mea
şi robia poporului Meu o va întoarce,
nu cu răscumpărare, nici cu daruri",
zice Domnul Savaot.
14 Aşa spune Domnul Savaot:
„S-a ostenit Egiptul
şi negustoria etiopienilor,
şi seboenii, bărbaţi înalţi, vor trece la tine
şi-ţi vor fi robi
şi-ţi vor urma ţie legaţi cu cătuşe,
şi ţi se vor închina şi te vor ruga,
căci cu tine este Dumnezeu;
şi vor zice:

45,12 „tuturor stelelor": TM are „întregii lui oştiri" – LXX „decodează" metafora.

45,13 „rege": nu apare în TM, dar este limpede că e vorba despre Cyrus. ♦ „robia": gr. αἰχμαλωσία, ebr. *galûth*. Sub influenţa limbii ebraice, LXX foloseşte abstractul pentru concret; la fel, Aquila, Symmachos şi Theodotion, citaţi de Theodoret (*cf.* ed. cit., vol. III, p. 28, nota 2), traduc *galûth* prin ἀποικία, „exil", „pribegie", în loc de concretul „pribegii". ♦ Eusebiu (*apud* Theodoret, *ad loc.*, vol. III, p. 29, nota 3) are un lung comentariu la acest verset, arătând că profeţia se poate raporta la Cyrus, sau la Zorobabel, sau la Hristos, singurul ale cărui cărări sunt drepte şi unicul care a zidit cetatea lui Dumnezeu. El recurge la interpretarea tipologică: sub Cyrus şi Zorobabel s-a împlinit istoric ceea ce urma să se împlinească duhovniceşte în Hristos. Ioan Gură de Aur (*ibidem*) crede că „acestea s-au spus despre Zorobabel şi Cyrus, dar nimic nu ne împiedică să raportăm versetul la Hristos, cum fac şi alţi interpreţi".

45,14 Cuvintele Domnului în TM: „Osteneala Egiptului şi negustoria Nubiei şi sabeenii, bărbaţi înalţi, vor trece la tine şi vor fi ai tăi, vor merge în urma ta, în cătuşe vor trece, şi ţi se vor pleca şi te vor ruga: «Numai cu tine este Dumnezeu şi nu mai este altul – zei nu sunt»". ♦ Chiril al Alexandriei (*ad loc.*): „Iată încă o mărturie asupra dumnezeirii lui Hristos! Citiţi acest text al lui Isaia şi vedeţi că Fiul este Dumnezeu, având-L în Sine Însuşi pe Dumnezeu-Tatăl". Textul profetic respinge deopotrivă pe evrei, care limitează divinitatea la o singură persoană, cât şi pe cei care încearcă să introducă diferenţa de natură între persoanele Sfintei Treimi. În TM, aceste ultime două stihuri apar ca fiind cuvintele supuşilor lui Cyrus.

«Nu este Dumnezeu afară de Tine!
15 Că Tu eşti Dumnezeu şi nu ştiam,
Dumnezeul lui Israel, Mântuitor.»
16 Vor fi ruşinaţi şi înfruntaţi toţi potrivnicii lui,
şi vor umbla întru ruşine.
Înnoiţi-vă întru Mine, insule!
17 Israel este mântuit de Domnul
cu mântuire veşnică;
nu se vor ruşina
şi nu vor fi înfruntaţi până în veac."

18 Aşa spune Domnul,
Cel ce a făcut cerul –
Acesta este Dumnezeu care a scos la iveală pământul şi l-a făcut,
El i-a pus hotare;
nu în zadar l-a făcut,
ci ca să fie locuit –:
„Eu sunt şi nu este altul.
19 Nu în ascuns am grăit,
nici în vreun loc întunecos al pământului;
nu am zis seminţiei lui Iacob:

45,15 Începutul versetului, după TM: „Cu adevărat Tu eşti Dumnezeu ascuns". Domnul nu mai intervine direct pentru popor, ca în timpul Exodului, ci printr-un om – Cyrus, dar poporul Său recunoaşte că de la El vine mântuirea. ♦ „Aşa vor zice, închinându-se Lui, egiptenii, etiopienii şi cei din Saba. Acestea sunt neamurile străine care mărturisesc: «Până acum am fost în rătăcire şi nu am ştiut că Tu eşti adevăratul Dumnezeu, Mântuitorul lui Israel»" (Theodoret, *ad loc.*). ♦ Eusebiu (*Praeparatio evangelica* 5,4) compară versiunea LXX cu Aquila şi Theodotion. Aquila traduce „Dumnezeu e puternic şi ascuns, Dumnezeu care-l mântuieşte pe Israel"; iar Theodotion: „De aceea un puternic şi ascuns Dumnezeu îl apără pe Israel". Pentru Eusebiu, acest *deus* despre care vorbesc cele două versiuni trimite la Iisus Hristos.
45,16 „Înnoiţi-vă": vezi *supra*, nota 41,1. ♦ În TM: „Au fost făcuţi de ocară şi umiliţi cu toţii, plecat-au ruşinaţi toţi făuritorii de idoli". ♦ „insulele": vezi *supra*, nota 41,1.
45,18 „Eu sunt": TM are „Eu sunt *YHWH*". ♦ „Într-adevăr, nu în zadar, nici pentru a fi pierdut a zidit Dumnezeu totul – aşa cum cred cei ce cugetă lucruri zadarnice –, ci pentru a dăinui mereu şi a fi locuit" (Metodiu, *Banchetul*, PSB 10, p. 155).
45,19 „Căutaţi ceva zadarnic": TM are „Căutaţi-Mă în loc neumblat/pustiu/haos" (ebr *tohû*). Aceeaşi nuanţă la v. 18.

«Căutați ceva zadarnic.»
Eu sunt, Eu sunt Domnul,
Cel ce grăiesc dreptate
și vestesc adevăr.
20 Adunați-vă și veniți,
sfătuiți-vă împreună,
voi, cei izbăviți dintre neamuri!
N-au cunoscut
cei ce înalță lemnul, chip cioplit de ei,
și se roagă lui ca unor zei
care nu mântuiesc.
21 Dacă ei aduc veste,
să se apropie,
ca să cunoască împreună
cine a făcut de la început
aceste lucruri de auzit.
Atunci vi s-a vestit vouă:
«Eu sunt Dumnezeu și nu este altul în afară de Mine;
drept și mântuitor nu este în afară de Mine.»

22 Întoarceți-vă la Mine și veți fi mântuiți,
voi, cei de la capătul pământului;
Eu sunt Dumnezeu și nu este altul.
23 Mă jur pe Mine Însumi,
cu adevărat din gura Mea va ieși dreptate,
cuvintele Mele nu vor fi întoarse,
căci Mie Mi se va pleca tot genunchiul
și toată limba va da mărturie lui Dumnezeu,
24 zicând: «Dreptate și slavă vor veni la El,

45,20 „sfătuiți-vă": TM are „apropiați-vă".

45,21 În TM: „Vestiți și veniți și sfătuiți-vă împreună: cine a dat de știre acestea din vechime și de atunci le-a prevestit? Oare nu Eu, Domnul? Nu este alt Dumnezeu afară de mine, Dumnezeu drept și mântuitor nu este altul!".

45,22 Păcătosul întors este iertat. Origen, entuziasmat, exclamă: „Ai auzit că, întorcându-te și lepădând de la tine cu căință poftele păcătoase, chiar dacă ai păcătuit, poți ajunge sfânt?" (*Omilii la Ieșirea*, PSB 6, p. 104, n. 293).

şi se vor face de ruşine toţi cei care se ţin deoparte.»
25 De Domnul va fi îndreptăţită
şi în Dumnezeu va fi slăvită
toată seminţia fiilor lui Israel.

46 1 A căzut Bel, s-a sfărâmat Dagon
şi chipurile lor cioplite [au ajuns] la fiare şi la dobitoace.
Le purtaţi legate
ca pe o povară pentru cel ostenit,
2 flămând, slăbit
şi fără nici o putere,
care nu vor putea să izbăvească de război,
şi ei înşişi au fost duşi în robie.

3 „Ascultaţi-Mă, casă a lui Iacob,
toată rămăşiţa lui Israel,
voi, cei purtaţi încă din pântece
şi povăţuiţi din copilărie:
4 până la bătrâneţe Eu sunt,

45,24 În TM: „Mi se va spune: «Numai în Domnul este dreptatea şi tăria!». Către El vor veni şi vor fi ruşinaţi toţi cei care s-au aprins împotriva Lui". ♦ „toţi cei care se ţin deoparte": sau „toţi cei care îi ţin departe".

46,1 „Bel": ca şi *Baal*, înseamnă „stăpân" şi ar putea desemna orice zeu, dar era mai ales zeul suprem în Babilon, căruia i se aduceau şi jertfe umane, mai ales în vremuri de restrişte, de obicei pe primul născut. ♦ „Dagon" era un zeu al filistenilor (Jud. 16,23; 1Rg. 5,2 şi urm.), dar cultul lui era practicat şi la Ugarit. Se presupune că era un zeu al vegetaţiei. În TM apare însă *Nᵉbhō*, neatestat în restul Bibliei. Este fiul lui Bel şi interpretul acestuia. ♦ „la fiare şi la dobitoace": idolii ar fi trebuit să fie purtaţi de oamenii care le aduceau cult (*cf.* 45,20 TM); zeii babilonieni nu-şi pot purta propria greutate, care apasă pe animalele de povară. ♦ O interpretare foarte interesantă a numelor „Bel" şi „Nebo" este oferită de Işo'dad de Merw, episcop sirian din secolul al IX-lea (în *Comentariu la Isaia* 46,1, ACCS, vol. 2, p. 86). „Bel" vine de la „Babel", spune Işo'dad, iar Nebo, la origine, ar fi fost un învăţător din Mabbugh. Fiindcă era foarte aspru cu elevii, aceştia i-au făcut o statuie pe care au început să o venereze, lucru care i-a calmat firea impulsivă. După moartea învăţătorului, oamenii au continuat, din reflex, să-i venereze „idolul".

46,2 În TM: „s-au încovoiat, s-au aplecat laolaltă, n-au fost în stare să-şi izbăvească povara, şi ele însele (*i.e.* animalele) au mers în robie".

46,3 „purtaţi... povăţuiţi" : TM specifică: „de Mine".

și până veți îmbătrâni Eu sunt;
Eu vă rabd,
Eu v-am făcut și Eu vă voi da drumul,
Eu vă voi lua în grijă și Eu vă voi izbăvi.
5 Cu cine M-ați asemănat?
Vedeți, lucrați cu istețime,
voi, cei rătăciți!
6 Unii pun aur din pungă
și așază argint pe cântar
cu greutăți,
apoi, tocmindu-și un aurar, făuresc făcături
și, plecându-se, li se închină.
7 Îl ridică pe umeri și pleacă;
dacă-l așază într-un loc, acolo rămâne
și nu se mișcă,
dacă strigă către el, nu aude,
din necazuri nu-l scapă.

8 Aduceți-vă aminte de acestea și suspinați.
Căiți-vă, voi cei rătăciți,
întoarceți-vă în inima [voastră].
9 Aduceți-vă aminte de cele dintâi din veac,
că Eu sunt Dumnezeu și nu este altul în afară de Mine,
10 Cel ce vestește cele de pe urmă înainte de a fi,
și, [iată,] s-au și săvârșit;
și am zis: Tot sfatul Meu va rămâne
și toate câte le-am hotărât le voi face;
11 Eu chem de la răsărit o pasăre

46,5 „lucrați cu istețime": gr. τεχνάσασθε („meșteșugiți-vă", în BS). ♦ În TM: „Cu cine Mă veți asemăna, cu cine Mă veți pune alături? Cu cine Mă veți asemui [ca și cum] am fi deopotrivă?".
46,6 „pun": gr. συμβαλλόμενοι, „pun laolaltă". ♦ „făcături": gr. χειροποίητα, „lucruri făcute de mâna omului".
46,10 Primul hemistih în TM: „Cel ce vestește de la început cele de pe urmă și din vechime lucruri ce nu s-au făcut [încă]".
46,11 „o pasăre": termenul corespunzător din TM înseamnă „pasăre de pradă". ♦ „cele despre care am hotărât": TM are „omul hotărârii Mele" (*i.e.* „omul pe care l-am hotărât /

și dintr-un pământ îndepărtat, cele despre care am hotărât,
am grăit și am adus,
am zidit și am făcut,
l-am adus și i-am netezit calea.

12 Ascultați-Mă, voi care v-ați pierdut inima,
voi cei aflați departe de dreptate:
13 am apropiat dreptatea Mea
și mântuirea [care vine] de la Mine n-o voi întârzia;
am dat mântuire în Sion
lui Israel spre slăvire."

47 1 „Coboară-te, așază-te pe pământ,
tu, fiică fecioară a Babilonului!
Intră în întuneric,
fiică a chaldeilor!
Că de acum nu te vei mai numi
gingașă și desfătată.
2 Ia râșnița, macină făină,
dă-ți vălul la o parte,
arată-ți căruntețea, dezgolește-ți pulpele,
treci prin râuri.

---

care Îmi va îndeplini hotărârea). ♦ Al doilea hemistih în TM: „Da, am spus, da, voi împlini; da, am plănuit și da, voi înfăptui!". ♦ Alături de Theodoret, Ioan Gură de Aur consideră că „pasărea" este o metaforă pentru poporul lui Israel, care se va întoarce *repede* din robia babilonică. După Chiril al Alexandriei (*Comm. in Isaiam*, PG 70, 997B), dimpotrivă, termenul îl desemnează pe regele Babilonului, care a incendiat întreaga Iudee, a cucerit Ierusalimul și a distrus Templul. El citează în spiritul acestei interpretări expresia „vulturul cu aripi mari" din Iez. 17,2-6 și Ier. 49,22.

46,12 „care v-ați pierdut inima": este vorba de cei care și-au pervertit inima, care „și-au dat-o pierzării" (ἀπολωλεκότες). TM are „învârtoșați la inimă".

46,13 „mântuirea [care vine] de la Mine": TM are „mântuirea Mea". ♦ „spre slăvire": TM are „splendoarea Mea".

47 Lamentație asupra Babilonului.

47,1 „fiică fecioară": semitism pentru a denumi un popor. ♦ „pe pământ": TM are „în țărână". ♦ „Intră în întuneric": TM are „șezi pe pământ, fără tron".

47,2 „căruntețea": metaforă pentru longevitatea imperiului babilonian. ♦ „arată-ți căruntețea": TM are „suflecă-ți veșmântul".

3 Ţi se va descoperi ruşinea,
se vor da pe faţă cele de ocară ale tale.
Îmi voi lua de la tine ce este drept,
nu te voi mai preda oamenilor."
4 Cel ce te izbăveşte –
Domnul Savaot este numele Lui,
Sfântul lui Israel –
a zis:
5 „Aşază-te, tu cea străpunsă în inimă!
Intră în întuneric, fiică a chaldeilor!
Niciodată nu te vei mai numi
tăria împărăţiei.
6 Am fost întărâtat împotriva poporului Meu,
tu Mi-ai pângărit moştenirea;
Eu Însumi i-am dat în mâna ta,
dar tu nu le-ai dat milă,
ai îngreunat foarte
jugul bătrânului.
7 Şi ai zis: «Voi fi pe veci stăpână»;
nu te-ai gândit la acestea în inima ta,
nici nu ţi-ai adus aminte de cele de pe urmă.
8 Dar acum ascultă acestea, răsfăţato,
care şezi încrezătoare,
care zici în inima ta:

47,3 „Îmi voi lua de la tine ce este drept": TM are *litt.* „răzbunare voi lua". ♦ „nu te voi mai preda oamenilor": TM are *litt.* „nu voi întâlni vreun om", ceea ce a fost interpretat fie „nu voi ruga pe nimeni", fie „nu va mijloci la Mine nimeni", fie „nu Mi se va împotrivi nimeni", fie „nu voi cruţa pe nimeni".
47,4 „te izbăveşte": TM are „ne izbăveşte". ♦ „a zis": verbul nu apare în TM, dar este evident că Domnul Se adresează mai departe chaldeilor.
47,5 „cea străpunsă în inimă": gr. κατανενυγμένη, în semn de durere şi de jale în aşteptarea osândei care urmează. TM are „în tăcere". ♦ „tăria împărăţiei": TM are „doamna împărăţiilor", termen de nobleţe pentru regina-mamă.
47,6 „tu Mi-ai pângărit": TM are „Mi-am pângărit".
47,7 „nu ţi-ai adus aminte de cele de pe urmă": nu ai avut în vedere lucrurile viitoare sau nu ai luat seama la faptul că toate au un sfârşit în această lume.
47,8 „Eu sunt şi nu este alta": substituire luciferică; mimare a definiţiei pe care Dumnezeu şi-o dă Sieşi.

«Eu sunt şi nu este alta;
nu voi rămâne văduvă,
nici nu voi cunoaşte lipsa de fii.»
9 Acum însă acestea două vor veni asupra ta
năprasnic, într-o singură zi:
văduvia şi lipsa de fii
vor veni năprasnic asupra ta pentru farmecele tale
şi pentru puterea vrăjitorilor tăi, foarte,
10 şi pentru nădejdea în viclenia ta.
Căci tu ai zis: «Eu sunt şi nu este alta.»
Să ştii că iscusinţa la acestea
şi curvia ta te vor face de ruşine.
Şi ai zis în inima ta:
«Eu sunt şi nu este alta.»
11 Va veni asupra ta nimicire
şi nu vei şti;
groapă, şi vei cădea în ea.
Va veni asupra ta nenorocire
şi nu vei putea să te curăţeşti;
va veni asupra ta deodată nimicire
şi nu vei şti.
12 Acum stai cu descântecele tale
şi cu vrăjitoria ta cea multă,
pe care ai învăţat-o din tinereţea ta,
doar-doar vei putea să tragi folos [din ea].
13 Ai obosit în sfaturile tale;

47,9 La Chiril al Alexandriei (*ad loc.*), „văduvia" simbolizează privaţiunea de regalitate, iar „lipsa copiilor" indică pierderea mulţimii luptătorilor sau a supuşilor.

47,10 „Căci tu ai zis: «Eu sunt şi nu este alta»": TM are „nimeni nu mă vede". ♦ „Să ştii că iscusinţa la acestea şi curvia ta": TM are „Iscusinţa şi cunoaşterea ta". Această „iscusinţă" şi „curvie" nu înseamnă altceva decât prostituarea minţii şi a sufletului. Profetul denunţă impietatea celor care practicau vrăjile şi farmecele.

47,11 „nu vei şti; groapă, şi vei cădea în ea": TM are *litt.* „nu vei şti zorii ei", ceea ce este interpretat de unii „nu vei şti de unde vine", de alţii „nu vei şti să o îndepărtezi cu farmece" (*cf.* v. 12). ♦ „să te curăţeşti": TM are „să o îndepărtezi".

47,12 La final, TM are în plus „doar-doar vei putea să înspăimânţi".

47,13 După „să-ţi dea de veste", TM are în plus „la fiecare lună nouă". ♦ Origen (*Filocalia*, PSB 7, p. 465) spune că nu oricine cunoaşte cât de cât locurile astrelor

să se ridice şi să te mântuiască astrologii cerului,
cei ce se uită la stele;
să-ţi dea de veste ce stă să vină asupra ta.
14 Iată, toţi ca nişte vreascuri în foc
vor arde,
şi nu-şi vor scăpa viaţa
din văpaie;
pentru că ai cărbuni de foc,
stai pe ei! 15 Aceştia îţi vor fi de ajutor.
Te-ai ostenit din tinereţe cu neguţătoria ta;
omul a rătăcit înde sine,
dar pentru tine nu va fi mântuire."

48 1 Auziţi acestea, casă a lui Iacob:
cei chemaţi cu numele lui Israel
şi cei ce aţi ieşit din Iuda;
cei ce vă juraţi pe numele Domnului Dumnezeului lui Israel,
[tot] pomenind[u-L], [dar] nu cu adevăr, nici cu dreptate,
2 sprijiniţi pe numele cetăţii sfinte

(astronomia) poate pretinde că stăpâneşte taina lor (astrologia), întrucât aceasta nu este dată oamenilor.

47,14 „pentru că ai cărbuni de foc, stai pe ei!": TM are „nu sunt cărbuni pentru încălzit, flacără în faţa căreia să te aşezi". ♦ Origen (*Contra lui Celsus*, PSB 9, p. 328) interpretează: „Aceste cuvinte sunt scrise pentru a-i îngrozi pe cei ce nu pot să se întoarcă în alt chip de la potopul păcatelor". „Ai cărbuni", adică tu însăţi ţi i-ai adunat prin păcatele săvârşite, lucru adevărat pentru fiecare creştin care stăruie în păcate fără să se pocăiască; adună „provizii de cărbuni" pentru focul cel veşnic în care se va chinui el însuşi. ♦ Eusebiu denunţă vrăjitoria, magia şi astrologia, toate urzeli ale forţelor demonice. Practicanţii acestor „meserii" diabolice vor suferi judecata prin foc. Pentru Grigore din Nazianz (*Despre botez*, *Omilii* 40,36), Iisus Însuşi este focul purificator coborât pe pământ, care arde tot ce ţine de partea noastră materială.

47,15 În TM: „Aşa vor fi pentru tine cei cu care te-ai ostenit, cu care ai avut de-a face din tinereţea ta; fiecare rătăceşte în partea sa, nu există izbăvitor pentru tine". ♦ „omul a rătăcit înde sine": sau, se mai poate înţelege, „de la ale sale", „de sinea lui", în sensul că tot omul s-a pierdut de calea sa cea binecuvântată de Dumnezeu, dar îşi poate „veni întru sine" ca fiul risipitor (Lc. 15,17) şi va fi primit de Tatăl cel milostiv cu braţele deschise; în schimb, pentru aceşti „profesionişti ai amăgirii" (*cf.* v. 15b) cu greu se mai poate imagina o revenire.

48,1 „din Iuda": TM are „din izvoarele (*litt.* apele) lui Iuda".

și întemeiați pe Dumnezeul lui Israel;
Domnul Savaot este numele Lui.

3 „Pe cele dintâi le-am vestit deja,
din gura Mea au ieșit și s-au făcut auzite;
dintr-odată le-am făcut și s-au petrecut.
4 Eu cunosc că ești îndărătnic;
vână de fier [este] ceafa ta
și fruntea ta, de aramă;
5 ți-am vestit demult,
mai înainte de a veni asupra ta ți le-am făcut auzite;
așa că să nu spui: «Idolii mei au făcut»
și nici să spui: «Cele cioplite și cele turnate mi-au poruncit.»
6 Pe toate le-ați auzit
și voi înșivă nu ați cunoscut.
Dar Eu ți le-am facut auzite
pe cele noi, încă de acum, pe cele care urmează să fie,
și nu ai spus.
7 Acum se întâmplă, și nu odinioară,
și nu le-ai auzit în zilele de demult;
să nu zici: «Da, le cunosc.»
8 Nici nu le-ai cunoscut, nici nu le-ai știut,
nici nu ți-am deschis de la început urechile;
căci știam că mult te vei răzvrăti
și nelegiuit te vei chema încă din pântece.

9 Pentru numele Meu îți voi arăta mânia Mea

48,2 „sprijiniți pe numele": TM are „se numesc cu numele". *Cf.* 2Tim. 3,5.
48,4 „fruntea ta, de aramă": fruntea unei statui de aramă este insensibilă, nu roșește, nici nu se înclină cu smerenie; la fel, nici voi nu vă rușinați când săvârșiți nedreptăți, nici când sunteți mustrați sau pedepsiți, explică Theodoret (*ad loc.*).
48,6 Primul hemistih în TM: „Ai auzit: [acum] le vezi pe toate: oare nu le veți vesti?". ♦ „și nu ai spus": nu apare în TM.
48,7 În TM: „Acum sunt create și nu de odinioară; înainte de ziua de azi nu le-ai auzit, să nu...".
48,8 „mult te vei răzvrăti": *litt.* „răzvrătindu-te te vei răzvrăti", construcție frecvent întâlnită, specifică limbii ebraice, exprimând maxima certitudine.

și voi aduce asupra ta cele slăvite ale Mele,
ca să nu te nimicesc cu totul.
10 Iată, nu pentru argint te-am vândut,
ci te-am scos din cuptorul sărăciei.
11 Pentru Mine îți voi face [acestea],
fiindcă numele Meu a fost necinstit
și slava Mea nu o voi da altuia.

12 Ascultă-Mă, Iacobe,
Israele, pe care Eu îl chem:
Eu sunt Cel dintâi,
Eu sunt în veac.
13 Mâna Mea a întemeiat pământul,
dreapta Mea a întărit cerul;
le voi chema
și se vor înfățișa împreună
14 și se vor aduna toate și vor auzi.
Cine le-a vestit lor acestea?
Pentru că te iubesc
am făcut voia ta cu Babilonul,

48,9 În TM: „De dragul numelui Meu Îmi întârzii mânia și [de dragul] laudei Mele Mă stăpânesc, ca să nu...".

48,10 În TM: „Iată, te-am curățit, dar nu cu argint, te-am ales [încercându-te] în cuptorul sărăciei".

48,13 „Dreapta lui Dumnezeu" a primit varii interpretări în literatura patristică. Pentru Ișo'dad (*Comentariu la Isaia* 48,13, în ACCS, vol. 2, p. 103), gestul descris de profet trimite la gestul făcut de cineva „care ia puțin lut și-l aruncă/«stropșește» pe perete sau pe acoperiș, acolo unde este crăpătura". Pentru Tertulian (*Contra lui Hermogene* 45), „mâna dreaptă" a lui Dumnezeu simbolizează, de fapt, „mâinile" lui Dumnezeu, ambidextria fiind o calitate divină. Pentru Chiril (*ad loc.*), „mâna dreaptă" a lui Dumnezeu-Tatăl este Fiul, Iisus Hristos, prin care Tatăl lucrează în lume.

48,14 În TM: „Adunați-vă cu toții și ascultați: cine printre ei a vestit acestea? *YHWH* îl iubește și el îi va împlini hotărârea cu privire la Babilon și brațul lui [asupra] chaldeilor". ♦ „Cine le-a vestit lor acestea?": Calist Catafygiotul (*Filocalia*, vol. VIII, p. 411) comentează: „Cele multe vin din Unul, dar nu și Unul din cele multe. Creația înfățișează pe cele multe. Așadar, creația este, în chip vădit, din Unul, iar Unul este mai presus de creație, ca Făcător și Ziditor. Prin «acestea» a numit cele multe cauzate, iar prin «cine» a voit să ridice mintea spre Cel din care sunt acestea, Care este, după fire, în chip simplu Unul".

ca să îndepărtez seminția chaldeilor.
15 Eu am grăit, Eu am chemat,
Eu l-am adus și i-am netezit calea."
16 Apropiați-vă de mine și ascultați acestea!
De la început n-am vorbit pe ascuns,
nici în vreun loc întunecos al pământului;
când s-a întâmplat, acolo eram,
și acum Domnul m-a trimis pe mine și Duhul Lui.

17 Așa spune Domnul care te-a izbăvit,
Sfântul lui Israel:
„Eu sunt Dumnezeul tău,
ți-am arătat cum să afli
calea pe care să umbli.
18 Dacă ai fi ascultat poruncile Mele,
ar fi ajuns ca un râu pacea ta,
și dreptatea ta, ca valul mării;
19 ar fi fost ca nisipul seminția ta
și cei născuți din pântecele tău, ca pulberea pământului;
[dar] nici acum nu vei fi nimicit,

48,15 „l-am adus": la primul nivel de lectură este vorba de Cyrus.

48,16 „nici în vreun loc întunecos al pământului": nu apare în TM. ♦ „Duhul Lui" poate fi subiect sau complement. Referitor la această secvență, Origen (*Contra Celsum* 1,46, în ACCS, vol. 2, p. 104) se întreabă: Tatăl și Sfântul Duh l-au trimis pe Iisus, sau Tatăl i-a trimis pe ceilalți doi, pe Hristos și Duhul? A doua variantă e cea corectă, scrie Origen, deoarece numai datorită faptului că Iisus a fost trimis în lume a fost trimis și Sfântul Duh, ca să se împlinească profeția lui Isaia. La rândul său, Augustin (*De civitate Dei* 20,30, în ACCS, vol. 2, p. 105) aplică acest verset Sfintei Treimi, argumentând că, după „gramatica" divină, timpul trecut, folosit de Isaia, vizează o acțiune împlinită în viitor. Profeția descrie evenimentul ca și cum acesta s-ar fi împlinit deja. Aceeași lectură trinitară a versetului în *De Trinitate* 2,2,8.

48,17 „ți-am arătat cum să afli": TM are „care te învăț spre binele tău, te călăuzesc pe calea...".

48,18 Pacea sufletească e pusă în legătură cu apa harului de către Ambrozie. Harul care se revarsă „ca un râu" în suflet aduce liniște și pace. El pune versetul în legătură cu Prov. 5,15-16: „Bea apele din vasele tale, din izvorul fântânilor tale; să nu ți se verse apa din izvorul tău, ci spre piețele tale să curgă apele tale".

48,19 „[dar] nici acum... dinaintea Mea": TM are „nu ar fi fost șters, nici nimicit numele tău dinaintea Mea".

nici nu va pieri numele tău dinaintea Mea.
20 Ieşiţi din Babilon, fugind de chaldei;
vestiţi glas de bucurie şi să se audă,
vestiţi până la capătul pământului!
Ziceţi, «Domnul l-a izbăvit pe robul Său Iacob.»
21 Şi de vor înseta, El îi va călăuzi prin pustie,
apă din stâncă le va scoate:
se va despica stânca şi va curge apă
şi va bea poporul Meu.
22 Nu au parte de bucurie cei necucernici", zice Domnul.

49 1 „Ascultaţi-Mă, insule,
şi luaţi aminte, neamuri!
După îndelungă vreme se va petrece",
zice Domnul.

Din pântecele maicii mele m-a chemat pe nume
2 şi a făcut gura mea ca o sabie ascuţită;

48,20 Augustin interpretează „ieşirea din Babilon" în cheie spirituală: ieşirea din „cetatea acestei lumi" materiale, îndepărtarea de îngerii cei răi şi de oamenii răi (*De civitate Dei* 18,18, în ACCS, vol. 2, p. 108).

48,21 „Şi de vor înseta, El îi va călăuzi": TM are „Nu au însetat când i-a călăuzit"; în continuare verbele sunt la perfect, descriind întâmplări din Exod.

48,22 „bucurie": TM are „pace". ♦ „cei necucernici": gr. ἀσεβεῖς – cei lipsiţi de pietate, indiferenţi la cele sfinte, nepăsători cu sufletul lor (pentru care limba română are expresia „om fără Dumnezeu" sau „fără de nici un Dumnezeu"). Pentru Atanasie (*Ep.* 3), astfel de oameni sunt „posedaţi", sau pe cale de a fi posedaţi de diavol (*cf.* Mt. 12,43-45).

49,1-9 A doua cântare a Slujitorului.

49,1 „neamuri": TM are „popoare îndepărtate". ♦ „îndelungă vreme": aproape şapte veacuri au trecut din momentul profeţiei până la naşterea Domnului. ♦ „se va petrece": gr. στήσεται. ♦ „După îndelungă vreme se va petrece, zice Domnul": nu apare în TM, unde „Domnul" este subiect al lui „m-a chemat". ♦ Theodoret (*ad loc.*) comentează tipologic: „Aceste cuvinte («Din pântecele maicii mele etc.») sunt spuse în numele Domnului nostru Iisus, urmaşul lui Avraam după trup; prin El neamurile au primit făgăduinţa. Înainte de a se fi născut, El a primit numele pe care arhanghelul Gabriel (Lc. 1,31) l-a adus din cer şi l-a spus Fecioarei: «Iată, vei naşte fiu şi vei chema numele lui Iisus»".

49,2 „sabie ascuţită": simbol al Fiului Omului în calitatea Sa de judecător în Apoc. 1,16 etc. ♦ „săgeată aleasă": TM are „săgeată lustruită". ♦ Pentru Chiril al Alexandriei (*ad loc.*),

sub adăpostul mâinii Sale m-a ascuns,
m-a făcut ca pe o săgeată aleasă
și în tolba Sa m-a adăpostit.
3 Și mi-a zis: „Robul Meu ești tu, Israele,
și în tine Mă voi slăvi."
4 Dar eu am zis: „Zadarnic m-am ostenit,
în van și pentru nimic mi-am cheltuit puterea;
de aceea pricina mea [este] la Domnul
și truda mea, înaintea Dumnezeului meu."

5 Și acum, așa spune Domnul,
Cel ce m-a plăsmuit din pântece ca rob al Său,
spre a aduna la El pe Iacob și pe Israel –
voi fi adunat și slăvit înaintea Domnului,
și Dumnezeul meu va fi tăria mea –

„săgeata" este Hristos ascuns în preștiința Tatălui, ca într-o tolbă, „săgeată" care-l nimicește pe Satan și puterile întunericului; dar ea îl rănește dulce pe cel iubit, așa cum citim și în Cânt. 5,8: „spuneți-i că-s rănită de iubire". ♦ „Ce fericire este să fii rănit de această săgeată!", strigă entuziast Origen (*Omilii la Ieremia*, PSB 6, p. 334). De această săgeată au fost răniți cei care vorbeau între ei zicând: „Oare nu ardea în noi inima noastră, când ne vorbea pe cale și când ne tâlcuia Scripturile?" (Lc. 24,32). ♦ „ca pe o săgeată aleasă și în tolba Sa": după Ambrozie (*Cele șase zile ale creației* 5,23,80), „tolba" simbolizează credința, pe care trebuie să o umplem cu trei virtuți: castitate, milostenie și dreptate. După Ieronim (*ad loc.*), Iisus este „săgeata aleasă", unică, unicul Fiu al lui Dumnezeu, ascuns, aici, pe pământ, în „tolba" trupului. Iar pentru Chromatius de Aquileea (*Tratate despre Matei* 2,4), „săgeata" simbolizează dumnezeirea lui Hristos „ascunsă" în „tolba" trupului său născut din Fecioară.

49,3 „Robul Meu": Theodoret (*ad loc.*) explică: „El îl numește rob pentru că dintr-o natură de rob vine forma robului pe care Dumnezeu Cuvântul și-a asumat-o. Dar textul arată clar că El și-a asumat nu condiția, ci natura: căci forma de rob nu este robul. Căci i-a dat un nume care este mai presus de orice nume, faptul de a fi Fiu. La fel ca Dumnezeu, Stăpânul nostru Hristos era totdeauna Fiu, precum a primit ca om faptul de a fi Fiu. Căci primul nu este un Fiu și al doilea un altul, ci este același Cel care este Fiu ca Dumnezeu și Cel ce primește faptul de a fi Fiu ca om".

49,4 „mi-am cheltuit": *litt.* „mi-am dat".

49,5 „spre a aduna la El pe Iacob și pe Israel... înaintea Domnului": TM are „ca să-l aducă la Sine pe Iacob și pe Israel să-l adune, și eu voi fi slăvit în ochii lui *YHWH*". ♦ Robul plăsmuit din pântece, scrie Ișo'dad de Merw (*Comentariu la Isaia*, *ad loc.*), se referă la Zorobabel și la poporul său, dar profeția s-a împlinit în Iisus Hristos.

6 și mi-a zis:
„Lucru mare este pentru tine să fii numit slujitorul Meu,
ca să pui pe picioare semințiile lui Iacob
și risipirea lui Israel să o întorci;
iată, te-am rânduit ca legământ al poporului,
ca lumină a neamurilor,
ca să fii spre mântuire până la marginile pământului."

7 Așa spune Domnul, care te-a izbăvit,
Dumnezeul lui Israel:
„Sfințiți pe cel care și-a disprețuit sufletul,
cel socotit urâciune de către neamuri, robite cârmuitorilor;
regi îl vor vedea și căpetenii se vor ridica,
și se vor pleca în fața lui pentru Domnul;
căci credincios este Sfântul lui Israel
și [Eu] te-am ales."

49,6 „Lucru mare...": TM are „E [prea] mic lucru"; misiunea Slujitorului nu este doar pentru Israel, ci are dimensiune universală („lumină a neamurilor") – *cf.* și cuvintele bătrânului Simeon care recunoaște în Iisus „lumina spre luminarea neamurilor" (Lc. 2,32) ♦ „ca legământ al poporului": nu apare aici în TM; dar *cf.* v. 8. ♦ Ambrozie, ca și alți Părinți, interpretează versetul hristologic. Profetul se referă aici la Hristos întrupat, adică la natura Lui umană, simbolizată prin termenul „slujitor". Cum am văzut, în greacă, termenul παῖς poate însemna și „copil", și „slujitor", „rob" („copil de casă"). Părinții (Ambrozie, Grigore din Nazianz, Chiril al Alexandriei) interpretează această dublă semnificație afirmând că Iisus este numit „slujitor" atunci când Scriptura se referă la natura Lui umană și „copil" (se înțelege, Fiu al lui Dumnezeu) atunci când Scriptura se referă la natura Lui divină. (Ambrozie, *Despre credința creștină* 5,8,106-107; Grigore din Nazianz, *Omilii* 30,3; Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Isaia*, *ad loc.*, *apud* ACCS, vol. 2, pp. 113-114.)

49,7 Prima parte a versetului în TM: „Așa spune *YHWH*, Răscumpărătorul lui Israel și Sfântul lui, către cel cu sufletul disprețuit, socotit urâciune de către neam, rob al cârmuitorilor: «Regi vor vedea...»". ♦ „și [Eu] te-am ales": TM are „care te-a ales". ♦ „Sfințiți": adică rostiți-I numele cu sfințenie în orice împrejurare, dar mai ales în rugăciuni și în cântări de laudă. ♦ „și-a disprețuit sufletul": Theodoret (*ad loc.*) raportează expresia la versetul Flp. 2,7: „Pe când se găsea în forma dumnezeiască, El s-a deșertat pe Sine însuși luând chip de rob și s-a umilit până la moarte și încă moarte pe cruce. Iar cuvântul crucii este nebunie pentru cei ce pier. Dar noi îl propovăduim pe Hristos cel răstignit, sminteală pentru evrei și nebunie pentru greci (*cf.* 1Cor. 1,18.23)".

8 Aşa spune Domnul:
„La ceas bine primit te-am ascultat
și în ziua mântuirii te-am ajutat;
te-am dat ca legământ al neamurilor,
ca să statornicești țara
și să moștenești moștenirea pustiului,
9 zicând celor din lanțuri: «Ieșiți!»
și celor din întuneric că vor fi scoși la lumină.
Ei vor paște pe toate drumurile lor
și pe toate potecile [va fi] pășunea lor;
10 nu vor flămânzi, nici nu vor înseta,
nu-i va lovi nici arșița și nici soarele,
ci Acela care-i miluiește îi va mângâia
și printre izvoare de apă îi va duce;
11 și voi face drum din orice munte
și din orice cărare, pășune pentru ei.
12 Iată, unii vin de departe,
unii, dinspre miazănoapte, și unii, dinspre mare,
iar alții, din țara perșilor.
13 Veseliți-vă, ceruri, să se bucure pământul;
munții să reverse veselie
și dealurile, dreptate,
că S-a milostivit Dumnezeu de poporul Său
și pe cei smeriți ai poporului Său i-a mângâiat.

49,8 „te-am dat ca legământ al neamurilor": TM are „te-am păzit și te-am dat ca legământ poporului". ♦ „să moștenești moștenirea pustiului": TM are „să împarți moștenirile pustiite". ♦ A aplica acest verset la Zorobabel, ar fi, după părerea lui Theodoret, culmea stupidității. Dacă el (Zorobabel) i-a scos într-adevăr pe evrei din Babilon, nu el a eliberat neamurile din rătăcire și nu a oferit acestora un legământ nou. Toate acestea au fost împlinite de Hristos.

49,10 „îi va mângâia": TM are „îi va călăuzi".

49,11 „și din orice cărare, pășune pentru ei": TM are „și căile Mele vor fi înălțate".

49,12 „țara perșilor": TM are „țara *Sīnīm*" – toponim neidentificat. ♦ „Prin cuvântul de *departe* se indică miazăzi, apoi miazănoapte, *marea* este Apusul, iar *perșii* reprezintă Orientul, cele patru părți ale pământului" (*cf.* Theodoret, *ad loc.*).

49,13 „să reverse": gr. ῥήγνυμι, „a sfărâma", „a sfâșia", „a lăsa să curgă", „a da drumul". ♦ Primul hemistih în TM: „Strigați de bucurie, ceruri, tresaltă de veselie, pământule! Munților, izbucniți în cântări de laudă!".

14 Dar Sionul a zis: «M-a părăsit Domnul,
Domnul a uitat de mine.»
15 Oare o femeie va uita de pruncul ei,
încât să nu aibă milă de rodul pântecelui ei?
Chiar dacă o femeie ar uita de el,
Eu nu voi uita de tine, a zis Domnul.
16 Iată, am zugrăvit zidurile tale pe mâinile Mele,
înaintea Mea ești pururea;
17 degrab' vei fi zidită de cei care te-au dărâmat
și cei care te-au pustiit vor pleca de la tine.
18 Ridică-ți ochii roată și privește-i pe toți:
iată, s-au adunat și au venit la tine;
viu sunt Eu, zice Domnul:
te vei îmbrăca cu ei cu toți
și-i vei pune împrejur ca pe o podoabă de mireasă.
19 Pustiurile tale și ruinele și dărâmăturile
acum vor fi [prea] strâmte pentru [atâția] locuitori;
vor fi alungați de la tine cei ce te-au înghițit.
20 Căci vor zice la urechile tale
fiii tăi, pe care i-ai pierdut:

49,14 Ieronim (*ad loc.*) se apleacă asupra sensurilor numelor „Ierusalim" și „Sion". Acestea ar fi în număr de patru: unul, în accepție iudaică, adică strict istorică; al doilea, ca adunare a sfinților, care, „în pacea Domnului și în oglinda virtuților, este pe drept numită Sion"; al treilea, „Ierusalimul", ca sălaș al îngerilor și al puterilor care-I slujesc lui Dumnezeu; al patrulea, „Ierusalimul ceresc" descris în Apocalipsa lui Ioan.
49,16 În TM: „Iată, te-am înscris în palmele Mele, zidurile tale [sunt] înaintea Mea pururi".
49,16-17 Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 90, nota 1) crede că este vorba, în mod figurat, de zidirea adevăratului Sion în sufletele oamenilor și de zidirea Bisericii. Chiril al Alexandriei (*ibidem*, nota 2) consideră că zidurile Sionului sunt Apostolii și Evangheliștii. • După unele interpretări patristice, evreii sunt cei care au provocat ruina Sionului pământesc, și tot evreii (apostolii, ucenicii și misionarii) sunt cei care au reconstruit Sionul spiritual prin credința în Hristos.
49,17 În TM: „Fiii tăi («constructorii tăi», după mss. Qumran, Targum și Vulg.) se vor grăbi; cei care te-au nimicit și te-au pustiit vor ieși afară de la tine".
49,18 „Podoaba" este, după Ambrozie (*Despre Patriarhi* 4,24), simbolul păgânilor care au fost „spălați" de păcate prin sângele lui Hristos pe cruce. Beda Venerabilul (*Omilii la Evanghelii* 1,24) vede în această metaforă simbolul Bisericii sfinților, cei cu sufletele albe ca zăpada.

«Mi-e strâmt locul:
 fă-mi loc ca să [pot] locui.»
21 Atunci vei zice în inima ta:
 «Cine mi i-a născut pe aceştia?
Eu [eram] fără copii şi văduvă:
 pe aceştia cine mi i-a crescut?
Eu eram singură, părăsită:
 aceştia de unde-mi vin?»"

22 Aşa zice Domnul:
„Iată, Îmi ridic mâna spre neamuri
 şi spre insule Îmi voi ridica semnul
şi-i vor purta pe fiii tăi la sân
 şi pe fiicele tale le vor ridica pe umeri.
23 Regi te vor hrăni
 şi prinţese îţi vor fi doici.
Se vor închina ţie pe faţa pământului
 şi ţărâna picioarelor tale o vor linge.
Atunci vei cunoaşte că Eu sunt Domnul
 şi nu vei fi dat de ruşine.

24 Va lua, oare, cineva prăzi de la cel puternic?
 Iar de va robi pe nedrept cineva, se va izbăvi?"
25 Aşa zice Domnul:

49,21 După „văduvă", TM are în plus: „surghiunită şi dată deoparte".
49,23 „Regi te vor hrăni": *litt.* „Regi îţi vor fi doici" (τιθηνοί), în original de genul masculin, intraductibil în română; în stihul următor, am tradus prin „doici" gr. τροφοί, „care hrănesc", de genul masculin sau feminin. ♦ „pe faţa pământului": TM are „cu faţa la pământ". ♦ „nu vei fi dat de ruşine": TM are „nu vor fi ruşinaţi cei care Mă aşteaptă / nădăjduiesc în Mine".
49,24 Al doilea hemistih în TM nu este foarte clar; se poate înţelege: „cel înrobit de un drept («un tiran» – în mss. Qumran şi Vulg.) va fi izbăvit?".
49,25 Cuvintele Domnului în TM: „Chiar cei robiţi de un puternic vor fi luaţi înapoi şi prăzile tiranului vor fi scăpate, căci potrivnicilor tăi Eu le voi fi potrivnic şi pe fiii tăi îi voi izbăvi". ♦ După Theodoret (*ad loc.*), numeşte „puternic/uriaş" şi „tiran" pe diavol: după ce ne-a înrobit, şi-a făcut arme din mădularele noastre, pentru a ne face război. „Pe nedrept" (v. 24) ne-a făcut prizonieri, pentru că nu avea nici o nedreptate să ne reproşeze. Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) precizează că este vorba de oameni, adevărate

„De va robi cineva pe un puternic,
va lua prăzi;
şi, luând de la cel tare,
se va izbăvi.
Dar Eu Însumi voi judeca pricina ta,
Eu Însumi îi voi izbăvi pe fiii tăi;
26 cei care te-au necăjit îşi vor mânca trupurile lor
şi îşi vor bea ca pe un vin nou sângele lor şi se vor îmbăta;
şi îşi va da seama tot trupul
că Eu, Domnul, sunt Cel care te-am izbăvit
şi Cel care sprijin puterea lui Iacob."

50 1 Aşa spune Domnul:
„Ce fel de carte de despărţire este aceea
prin care am alungat-o pe mama voastră?
Sau cărui cămătar
v-am vândut?
Iată, aţi fost vânduţi pentru păcatele voastre,
pentru nelegiuirile voastre am alungat-o pe mama voastră.
2 De ce am venit şi nu era nimeni?
[De ce] am chemat şi nu era cine să asculte?

---

prăzi ale diavolului, cucerite prin viclenie. Hristos l-a despuiat pe diavol de prada lui şi ne învaţă şi pe noi să facem la fel.

49,26 „cei care te-au necăjit îşi vor mânca trupurile...": în TM „pe cei care... Eu îi voi face să-şi mănânce... să-şi bea". ♦ „Cel care sprijin puterea lui Iacob": TM are „Răscumpărătorul tău e Cel puternic al lui Iacob".

50,1 „Ce fel de carte": TM are „Unde e acea carte...". ♦ „carte de despărţire": revine tema cununiei dintre Domnul şi poporul Său. Îşi numeşte propria persoană „bărbat", cetatea Ierusalimului „femeie" şi „ape" (v. 2) sunt fiii, care au încetat să mai fie „ai Lui", au rămas doar „ai ei". Pe de altă parte numeşte „despărţire", „divorţ" ceea ce majoritatea oamenilor obişnuiesc să numescă „repudiere" (Theodoret, *ad loc.*). ♦ „aţi fost vânduţi pentru păcatele voastre": stihul este interpretat hristologic de mai mulţi Părinţi, între care şi Ambrozie (*Iosif* 4,19): Iisus a plătit cu sângele Lui datoriile pe care oamenii le-au făcut în faţa lui Dumnezeu. Asta nu înseamnă că şi-a luat asupră-şi păcatele oamenilor, ci şi-a asumat firea umană pentru a putea răscumpăra păcatele.

50,2 „nimeni": *litt.* „om" – ebraism. ♦ „nu este în stare mâna Mea": TM are „s-a scurtat mâna Mea". ♦ „ameninţarea": TM are „certarea". ♦ „se vor usca": TM are „se vor împuţi".

Oare nu este în stare mâna Mea să izbăvească?
Sau nu sunt Eu în stare să eliberez?
Iată, cu amenințarea Mea am pustiit marea
și voi preface râurile în pustiu:
se vor usca peștii lor pentru că nu va mai fi apă
și vor muri de sete.
3 Voi îmbrăca cerul cu întuneric
și voi face ca pe un sac acoperământul lui."

4 Domnul îmi dă
limbă de învățătură,
ca să știu la vremea potrivită
când trebuie să rostesc cuvânt.
Mi-a arătat din zori,
mi-a dat ureche să aud;
5 învățătura Domnului îmi deschide urechile,
iar eu nu sunt nesupus, nici nu mă împotrivesc.
6 Spatele mi l-am dat spre biciuire

50,3 Pentru Theodoret, versetul prevestește atât momentul răstignirii lui Iisus, când, de la ceasul al șaselea până la ceasul al nouălea, întunericul a acoperit întregul pământ, cât și sfârșitul acestei lumi, când soarele va fi întunecat, iar luna nu va mai lumina, conform Evangheliei după Matei 24,29.
50,4-10 A treia cântare a Slujitorului.
50,4 În TM: „Domnul, Stăpânul meu, mi-a dat limbă de ucenic, ca să știu să aduc celui ostenit cuvânt de alinare. În fiecare dimineață îmi trezește urechea, ca să ascult ca un ucenic".
50,5 În TM: „Domnul, Stăpânul meu, mi-a deschis urechea, iar eu nu m-am împotrivit și nici nu m-am dat înapoi".
50,4-5 Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) pune în legătură textul cu Lc. 2,40, iar a doua parte, în relație cu apostolii și ucenicii, care au crezut în Hristos.
50,6 „obrajii, spre pălmuire": TM are „obrajii, celor care îmi smulgeau barba". ♦ „rușinea scuipărilor": gestul de a scuipa asupra sau în fața unei persoane exprima în Orient o desconsiderare profundă (*cf. e.g.* Num. 12,14; *cf.* DB, *s.u* „Scuipatul"). Psalmistul a întregit această icoană a pătimirii: „Au pus în mâncarea mea fiere și în setea mea mi-au dat să beau oțet" (Ps. 68,22); „și-au împărțit veșmintele mele, iar pentru cămașa mea au aruncat sorți" (Ps. 21,19; *cf.* și 1Pt. 2,23). ♦ Atanasie (*Scrisoare către Epictetus* 59,6) interpretează biciuirea ca o profeție referitoare la pătimirile lui Iisus. El formulează un paradox de o profunzime teologică uriașă, plecând de la întrebarea: Cuvântul-Dumnezeu a putut fi biciuit, a putut suferi? Da, răspunde Atanasie, ca Logos care a luat trup omenesc El a suferit și a pătimit; ca Logos divin, ca Dumnezeu, n-a suferit, pentru că divinitatea este „impasibilă".

şi obrajii, spre pălmuire,
iar fața nu mi-am întors-o
de la ruşinea scuipărilor;
7 Domnul a fost ajutorul meu,
de aceea nu am fost făcut de ocară,
ci mi-am întărit fața ca pe o cremene
şi am cunoscut că nu voi fi ruşinat,
8 fiindcă se apropie Cel ce mă îndreptățeşte:
cine este cel ce se judecă cu mine?
Să-mi stea împotrivă!
Şi cine este cel ce se judecă cu mine?
Să se apropie de mine.
9 Iată, Domnul îmi stă în ajutor:
cine îmi va face rău?
Iată, voi toți, ca o haină vă veți învechi
şi molia vă va mânca.
10 Cine dintre voi se teme de Domnul?
Să audă glasul slujitorului Lui.
Cei ce umblă în întuneric
nu au lumină;
încredeți-vă în numele Domnului
şi bizuiți-vă pe Dumnezeu!
11 Iată, voi toți aprindeți un foc
şi ințețiți flacăra:
mergeți în lumina focului vostru
şi în flacăra pe care ați aprins-o.

50,7 „cremene": *litt.* „piatră tare".

50,9 „cine îmi va face rău": TM are „cine mă va osândi". ♦ „voi toți": TM are „ei toți". ♦ „molia": *litt.* „ca o molie". ♦ Pentru Procopiu din Gaza (*Comentariu la Isaia* 50, I-II, *apud* ACCS, vol. 2, p. 133), „molia" îi simbolizează pe cei mâncați, roşi de conştiința păcatelor săvârşite.

50,11 „ințețiți flacăra": TM are „vă înconjurați cu cărbuni încinşi". ♦ În interpretarea lui Ioan Gură de Aur, acest pasaj se referă la cei care aprind focul păcatelor şi îl întrețin cu propriile vicii; e un foc care „luminează", dar îi va mistui şi pe cei care l-au aprins; ei nu vor avea parte de mântuire, dacă nu se vor trezi şi nu vor înțelege că singura lumină este aceea care vine de la Dumnezeu. Theodoret raportează acelaşi text la cucerirea Ierusalimului de către romani, iar Chiril îl înțelege cu referire la focul veşnic.

„Din pricina Mea vi s-au întâmplat acestea,
în întristare vă veți culca."

51 [1] „Ascultați-Mă, cei care urmăriți
ce este drept
și căutați pe Domnul,
priviți spre stânca cea tare pe care ați tăiat-o
și spre gaura gropii pe care ați săpat-o.
[2] Priviți către Avraam, tatăl vostru,
și către Sarra, care v-a născut;
măcar că era unul singur, l-am chemat
și l-am binecuvântat, l-am iubit și l-am înmulțit.
[3] Și pe tine te voi mângâia acum, Sioane;
i-am mângâiat toate pustiurile
și voi face pustiurile lui
ca grădina Domnului;
veselie și bucurie vor afla în el,
preamărire și glas de laudă.

[4] Ascultați-Mă, ascultalți, poporul Meu,

51,1 Al doilea hemistih în TM: „Priviți la stânca din care ați fost cioplіți, la groapa din care ați fost scoși".

51,2 „v-a născut": gr. ὠδίνω trimite la durerile nașterii, nu la nașterea propriu-zisă. ♦ „l-am iubit": un „plus" al LXX.

51,3 „te voi mângâia...": în TM verbele sunt la pers. a III-a („*YHWH* te va mângâia..."). ♦ „și voi face pustiurile lui ca grădina Domnului": TM are „și va face pustia lui precum Edenul, stepa lui ca grădina lui *YHWH*". ♦ „preamărire": gr. ἐξομολόγησις, „aducere de laudă/mulțumire", echivalează ebr. *tōdhāh*, „aducere de laudă/mulțumire lui Dumnezeu prin amintirea faptelor Sale minunate" (*cf.* nota la Ps. 6,6 în prezenta ediție). ♦ „glas de laudă": „În locul fumului și mirosului de grăsime care se ridicau de la jertfele arse conform Legii, pe care Dumnezeu nu le mai primește, astăzi se aud cântări de laudă" (Theodoret, *ad loc.*). ♦ Unele mss. au adaosul: „cele dinspre apus [le voi face] ca raiul Domnului". ♦ Theodoret (*ad loc.*) comentează: „Cei care au văzut Ierusalimul știu că Templul evreilor se găsea la răsăritul orașului, în timp ce Crucea și locul învierii se găsesc în partea apuseană. Mai mult, aceste locuri se găseau odinioară în fața zidurilor cetății, precum spune apostolul (Evr. 13,12-13). Prin urmare, această profeție se referă la locurile dinspre apus ale cetății, care erau pustii și care vor fi asemenea grădinii lui Dumnezeu, căci ele au cu adevărat lemnul vieții, crucea, metaforă pentru noul paradis și pentru pomul cunoașterii din Eden".

și voi, regilor, plecați urechea la Mine;
că lege va ieși de la Mine
și judecata Mea, spre lumină neamurilor.
5 Se apropie degrabă dreptatea Mea
și va ieși ca lumina mântuirea Mea,
în brațul Meu vor nădăjdui neamurile;
pe Mine mă vor aștepta insulele
și în brațul Meu vor nădăjdui.
6 Ridicați-vă ochii spre cer
și priviți în jos spre pământ;
cerul s-a întărit ca fumul,
iar pământul se va învechi ca o haină,
iar cei ce locuiesc pe pământ asemenea acestora vor muri,
dar mântuirea Mea va fi până în veac,
și dreptatea Mea nu se va sfârși.

7 Ascultați-Mă, cei ce știți dreptatea,
poporul Meu, care aveți în inimă legea Mea:
nu vă temeți de ocara oamenilor
și de disprețul lor nu vă lăsați biruiți,
8 căci precum o haină va fi mâncată de vreme,

51,4 „voi, regilor": TM are „neamul Meu", dar unele mss. ebraice și versiuni au „voi, populații".

51,5 „în brațul Meu vor nădăjdui neamurile": TM are „brațele Mele vor judeca popoarele". ♦ „Brațul" simbolizează „puterea". După Chiril al Alexandriei (*ad loc.*), „brațul Tatălui" este Fiul, conform unei expresii obișnuite în Scriptură; dar nu este greșit a înțelege „brațul Fiului", adică o putere dumnezeiască prin care Fiul a mântuit neamurile, prin biruința asupra lui Satan și a puterilor răului. Din aceleași motive, Chiril pune acest verset în gura Tatălui, și vede în cuvântul „dreptate" o manieră de a-L desemna pe Fiul, fără a exclude posibilitatea ca aceste cuvinte să fie rostite de Hristos, caz în care „dreptate" ar însemna harul care îndreptează, sau propovăduirea Evangheliei, care duce la mântuire.

51,6 „cerul s-a întărit ca fumul": TM are „cerurile se vor risipi". ♦ Metodiu al Olimpului (*Banchetul*, PSB 10, pp. 125-126) este împotriva celor care cred că materia, „chipul lumii acesteia trece" (1Cor. 7,31) și va rămâne doar ceea ce este spiritual: „dacă seacă izvorul, mai poate să existe fluviu și să curgă apă în albia sa?".

51,8 Primul hemistih în TM: „căci ca pe o haină îi va mânca viermele, ca pe lână îi va mânca molia". ♦ „din neam în neam": adică „din generație în generație".

ca lâna va fi mâncată de molie,
dar dreptatea Mea va fi până în veac
și mântuirea Mea, din neam în neam.

9 Trezește-te, trezește-te, Ierusalime,
și îmbracă-te cu puterea brațului tău!
Trezește-te, ca la revărsat de zori,
ca un neam de demult!
Oare nu ești tu
10 cel care pustiește marea,
noianul de apă al adâncului,
cel care a făcut din adâncurile mării cale de trecere
pentru cei izbăviți
11 și pentru cei răscumpărați?
Căci de Domnul vor fi aduși înapoi
și vor veni în Sion cu veselie
și bucurie veșnică;
căci pe capul lor [va fi] veselie și laudă.
Și bucuria îi va cuprinde;
s-au dus durerea și întristarea și suspinarea.

12 Eu sunt, Eu sunt Cel care te mângâie:

51,9 În TM: „Ridică-te, ridică-te, îmbracă-te în tărie, braț al lui *YHWH*! Ridică-te ca în zilele de odinioară, ale generațiilor de demult! Oare nu tu l-ai tăiat în bucăți pe *Rahabh*, l-ai străpuns pe balaur?". Rahab este monstrul legendar al haosului, nume dat uneori și Egiptului. ♦ „Ierusalime" nu este nici în textul ebraic, nici în traducerile ulterioare, ci numai în LXX. În unele mss. există și continuarea: „Oare nu tu ai tăiat în bucăți mândria [dihaniei], oare nu tu ai străpuns balaurul?". Prin „mândrie" și „balaur" se înțelege Faraon, care s-a înecat în Marea Roșie, dar poate fi și Sennacherib (Theodoret, *ad loc.*).
51,10 Pentru Theodoret (*ad loc.*), „marea" simbolizează mulțimea egiptenilor sau a asirienilor.
51,11 „s-au dus durerea și întristarea și suspinarea": acest ultim stih se află și într-o rugăciune creștină pentru morți, ca o imagine a „locului luminat" din împărăția lui Dumnezeu. După Ilie Ecdicul (*Filocalia*, vol. IV, p. 315), acest loc se poate vedea cu mintea de către cei vrednici încă din timpul vieții acesteia: postul e simbolul zilei, pentru că e văzut; iar rugăciunea, al nopții, pentru că e ascunsă; deci cel ce se îndeletnicește cu amândouă va ajunge la cetatea vederilor „din care a fugit durerea, întristarea și suspinarea".
51,12 „cunoaște de cine te-ai ferit; te-ai temut de un om...": traduce sintagma γνῶθι τίνα εὐλαβηθεῖσα ἐφοβήθη, mai greu de redat literal. TM are: „cine ești tu de te-ai temut de un om...".

cunoaşte de cine te-ai ferit;
te-ai temut de un om muritor
şi de un fiu de om, care s-au uscat ca iarba.
13 Şi L-ai uitat pe Dumnezeu, care te-a făcut,
pe Cel care a făcut cerul
şi a întemeiat pământul,
şi te-ai înfricoşat mereu, în toate zilele,
de fața mâniei celui care te asuprea,
căci el punea la cale în ce fel să te piardă,
şi acum unde este mânia celui ce te asuprea?
14 Căci, atunci când vei fi mântuit
nu se va opri, nici nu va zăbovi.
15 Eu [sunt] Dumnezeul tău,
Cel ce stârnesc marea şi vuietul valurilor ei,
Domnul Savaot este numele Meu.
16 Voi pune cuvintele Mele în gura ta
şi te voi adăposti sub umbra mâinii Mele
cu care am întărit cerul
şi am întemeiat pământul:
[Domnul] îi va spune Sionului
«Tu eşti poporul Meu.»

17 Trezeşte-te, trezeşte-te!
Scoală-te, [cetate a] Ierusalimului,
cea care ai băut paharul mâniei
din mâna Domnului!

51,14 În TM: „Repede se va elibera cel încovoiat, nu va muri şi nu [va ajunge] în groapă şi pâinea nu-i va lipsi".

51,15 „Marea...valurile" pot simboliza şi mulţimile nenumărate de egipteni (Is. 51,10) sau de babilonieni.

51,17 „Pahar" sau „cupă" se referă adesea în Biblie la „pedeapsa lui Dumnezeu". Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) înțelege prin „cupa mâniei" în mod figurat „judecata", spunând că Scriptura obişnuieşte să numească astfel starea decăzută a celui care se împotriveşte binelui. În comentariul său, Theodoret completează versetul din Isaia cu Ps. 74,9 (după LXX) şi cu Ier. 32,15-18. Cât despre Grigore din Nazianz (*Omilii* 16,4), el „îndulceşte" mânia din pahar, scriind că Dumnezeu îşi poate schimba mânia în compasiune față de cei care-şi recunosc păcatele şi se convertesc sincer.

Căci paharul căderii, cupa mâniei
ai băut-o și ai golit-o.
18 Și nu a fost unul care să te mângâie
dintre toți copiii pe care i-ai născut;
și nu a fost unul care să te țină de mână
dintre toți fiii pe care i-ai crescut.
19 Acestea două îți stau împotrivă:
cine va fi alături de tine la necaz?
Cădere și zdrobire, foamete și sabie:
cine te va mângâia?
20 Fiii tăi descumpăniți,
care zac în cap de uliți
ca o sfeclă pe jumătate fiartă,
plini de mânia Domnului,
slăbiți de Domnul Dumnezeu."

21 De aceea ascultă, tu, cea înjosită
și beată, dar nu de vin:
22 așa spune Domnul Dumnezeu,
Cel ce-Și judecă poporul:
„Iată, am luat din mâna ta
paharul căderii, cupa mâniei,
și de acum înainte nu vei mai bea din ea.
23 Și o voi pune în mâinile
celor care te-au nedreptățit și te-au înjosit,
care au zis sufletului tău:
«Pleacă-te, ca să trecem [noi]»;

51,19 „îți stau împotrivă": TM are „ți s-au întâmplat". Această observație, dacă se raportează la ansamblul interpretării lui Theodoret (*ad loc.*), se referă la asediul lui Nabucodonosor asupra Ierusalimului, iar „foametea" pe care au suferit-o locuitorii Ierusalimului este aidoma celei din vremea asediului impus de Titus.

51,20 „ca o sfeclă pe jumătate fiartă": TM are „ca o antilopă într-o plasă". Lui Theodoret, comparația cu o legumă fiartă îi sugerează lenea și moleșeala. ♦ „slăbiți de Domnul Dumnezeu": TM are „de mustrarea Dumnezeului tău".

51,22 „Cel ce-Și judecă poporul": verbul din TM sugerează că Dumnezeu ia partea poporului la judecată.

51,23 „pentru cei care trec pe afară": TM are „ca o uliță pentru trecători".

şi ţi-ai făcut spinarea una cu pământul
pentru cei care trec pe afară."

52 [1] Trezeşte-te, trezeşte-te, Sioane!
Îmbracă-ţi tăria, Sioane,
îmbracă-ţi slava, Ierusalime, cetate sfântă;
de acum înainte nu vor mai trece prin tine
cel netăiat împrejur şi cel necurat.
[2] Scutură praful şi ridică-te,
aşază-te Ierusalime;
scoate-ţi lanţul de la gât,
fiică robită a Sionului!

[3] Căci acestea le spune Domnul: „Pe nimic aţi fost vânduţi, şi nu cu argint
veţi fi răscumpăraţi." [4] Aşa spune Domnul: „În Egipt poporul Meu a coborât
odinioară ca să locuiască acolo în pribegie, dar la asirieni a fost dus cu sila.
[5] Şi acum de ce sunteţi aici?" Acestea le spune Domnul: „Fiindcă poporul

---

52,1 „îmbracă-ţi slava": TM are „îmbracă-ţi veşmintele de splendoare/frumuseţe". ♦ Pentru Theodoret (*ad loc.*), „cetatea sfântă" reprezintă deopotrivă Ierusalimul, cetatea terestră, şi Sionul, cetatea cerească. Pentru Chiril al Alexandriei, Isaia ar numi, aici, „cetate sfântă" Biserica lui Iisus, care participă la natura divină a Mântuitorului.

52,2 „ridică-te, aşază-te": indică schimbarea condiţiei sociale de la roaba care şade în praf la stăpâna care stă pe tron. ♦ Pentru Chiril al Alexandriei (*ad loc.*), „praful" este un mod figurat de a desemna gândirea pământească şi poftele trupeşti. Metodiu al Olimpului (*Banchetul*, PSB 10, p. 155) interpretează: „Prin urmare, firea reînnoită în bine se va bucura de învierea fiilor lui Dumnezeu, pentru care acum suspină şi este îndurerată. Înviind noi şi scuturând întinarea trupului şi eliberându-ne din robia păcatului se eliberează şi firea din robia stricăciunii. Căci ştim că întreaga fire împreună suspină şi pătimeşte până acum (*cf.* Rom. 8,22-23)".

52,4 „în pribegie": atât verbul grecesc, cât şi cel ebraic corespunzător se referă la aşezarea unui imigrant, care nu are aceleaşi drepturi cu locuitorii ţării. Opoziţia este însă în LXX între aşezarea de bunăvoie în Egipt şi deportarea silită în Asiria. TM are: „În Egipt... la început...; la sfârşit, Asiria l-a asuprit".

52,5 În TM: „Iar acum, ce [fac] Eu aici? – spune *YHWH* –, căci poporul Meu a fost luat degeaba; cârmuitorii lui urlă – spune *YHWH* – şi întruna numele Meu este dispreţuit". ♦ Ioan Gură de Aur (*Omilii la Facerea* I, PSB 21, pp. 88-89): „Tot aşa, când oamenii vă văd că sunteţi virtuoşi, nu se mărginesc să vă laude numai pe voi, ci, văzând că faptele voastre vă luminează şi vă umplu de strălucire feţele voastre, aduc slavă Tatălui vostru Celui din ceruri şi, pentru lauda adusă de aceia lui Dumnezeu, Stăpânul vă dăruieşte nenumărate bunătăţi. «Pe cei ce Mă slăvesc, îi voi slăvi» (2Rg. 2,31), spune Domnul".

Meu a fost luat pe nimic, uimiţi-vă şi tânguiţi-vă." Acestea le spune Domnul:
„Din pricina voastră numele Meu este întruna hulit printre neamuri. 6 De
aceea poporul Meu va cunoaşte numele Meu în ziua aceea, că Eu Însumi
sunt Cel ce grăieşte.

Eu sunt aici
7 ca o primăvară pe munţi,
ca picioarele celui ce binevesteşte zvon de pace,
ca unul care binevesteşte cele bune,
că voi face auzită mântuirea ta,
zicând Sionului «Dumnezeul tău va domni»;
8 fiindcă s-a înălţat glasul celor ce veghează asupra ta
şi ei într-un glas se vor veseli împreună;
fiindcă se vor uita ochi în ochi
când Domnul va milui Sionul.
9 Să izbucnească de veselie împreună
pustiurile Ierusalimului,
fiindcă Domnul a avut milă de el
şi a izbăvit Ierusalimul.

52,7 „ca o primăvară": sensul prim al gr. ὥρα se referă la orice diviziune a timpului, de la anotimp la orele zilei, dar el a evoluat la „primăvară", apoi la „floarea vârstei" şi „frumuseţe" în general. ♦ În TM: „Cât sunt de frumoase pe munţi picioarele celui care aduce veste de pace, ale celui care aduce veste bună, veste de mântuire, zicând Sionului: «Dumnezeul tău domneşte!»". ♦ După Origen, „picioarele frumoase" îi simbolizează pe apostoli, care duc vestea cea bună (*Comentariu la Evanghelia după Ioan* 1,51). Pentru Eusebiu, toţi cei care vestesc Evanghelia lui Hristos sunt vizaţi aici de profet (*Praeparatio evangelica* 3,1). Ieronim oferă aceeaşi interpretare, adăugând faptul că vestitorii evangheliei au „picioare frumoase" întrucât ei aduc pretutindeni pacea. Pentru a-şi întări interpretarea, Ieronim citează 1In. 14,27 şi Rom. 10,15. Theodoret comentează: „Profeţia se aplică Sfinţilor Apostoli, ale căror picioare erau atât de frumoase întrucât mâinile Învăţătorului le-a spălat şi le-a întărit ca să vestescă Evanghelia păcii".

52,8 Primul hemistih în TM: „Glasul veghetorilor tăi: ei ridică glas laolaltă şi strigă de bucurie...". ♦ „va milui Sionul": TM are „Se va întoarce în Sion". ♦ Pentru Chiril al Alexandriei, „cei ce veghează" sunt Apostolii şi cei care, urmându-le, au ajuns călăuze ale oamenilor spre Sfintele Taine.

52,9 „Să izbucnească de veselie": gr. ῥήγνυμι, „a sparge", în această expresie exprimă un extaz al bucuriei, o explozie de bucurie, o „spargere" a sinelui, asemenea lui David, care juca şi sălta de bucurie ca un nebun, făcându-se de râs în ochii celor cuminţi, decenţi şi binecrescuţi. ♦ „a avut milă de el": TM are „l-a mângâiat pe poporul Său".

10 Domnul Își va descoperi brațul Său cel sfânt
înaintea tuturor neamurilor
și vor vedea toate marginile pământului
mântuirea de la Dumnezeu.

11 Depărtați-vă, depărtați-vă, ieșiți de acolo
și de lucru necurat să nu vă atingeți;
ieșiți din mijlocul lui, deosebiți-vă,
voi cei ce purtați vasele Domnului;
12 căci nu veți ieși cu zbucium
și nici nu veți pleca în fugă;
fiindcă Domnul va merge înaintea voastră,
Cel ce vă adună este Domnul Dumnezeul lui Israel.

13 Iată, slujitorul Meu va înțelege,
va fi înălțat și slăvit foarte.
14 După cum vor fi uluiți de tine mulți
așa vor fi disprețuite de către oameni chipul tău
și slava ta de către oameni –
15 așa se vor minuna multe neamuri de el,

52,11 Exilații sunt chemați să părăsească Babilonul. ♦ „deosebiți-vă": TM are „curățiți-vă". ♦ „cei ce purtați vasele Domnului": se știe că, la plecarea din Babilon, exilații au putut să-și ia înapoi vasele sfinte prădate de cuceritori în 587 î.H. ♦ „Iar *necurat* se zice despre om nu întrucât a fost creat, ci întrucât s-a abătut prin voirile sale, potrivit cu ceea ce s-a spus: «Necurat este în fața Domnului tot cel mândru cu inima» (Pilde 16,5)" (Ioan Scărarul, *Filocalia*, vol. IX, p. 65).

52,12 „nu veți ieși cu zbucium... în fugă": se subliniază opoziția cu ieșirea din Egipt. ♦ „Cel ce vă adună": TM are „Cel ce merge în spatele vostru / ariergarda voastră".

52,13–53,17 A patra cântare a Slujitorului. *Cf.* Ps. 21/22.

52,13 „va înțelege": gr. συνήσει echivalează ebr. *sākhal*, „a pricepe", „a fi prudent" și „a avea succes", „a prospera". ♦ Theodoret subliniază că în această frază cuvântul „slujitor" (παῖς) se referă la omenitatea lui Hristos. Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 144, nota 1) notează varianta δοῦλος oferită de traducerea lui Aquila, și o consideră corectă, gândindu-se la chipul de rob asumat de Cuvântul (Flp. 2,6). Ioan Gură de Aur nu acceptă referirea acestui pasaj la Zorobabel, ci numai la Hristos (*ibidem*, nota 2).

52,14 „așa vor fi disprețuite (*litt.* neslăvite) de către oameni chipul tău și slava ta de către oameni": TM are „așa era de desfigurată înfățișarea ta față de a unui om și chipul ei față de [cea a] fiilor de om".

și regi își vor închide gura:
căci cei cărora nu li s-a vestit despre el vor vedea,
și cei care nu au auzit vor înțelege."

53 [1] Doamne, cine a dat crezare celor auzite de noi?
Și brațul Domnului cui i s-a descoperit?
[2] Am vestit înaintea lui ca [despre] un copil,
ca o rădăcină în pământ însetat;
nu are nici înfățișare, nici slavă:
l-am văzut și nu avea nici chip, nici frumusețe,
[3] ci înfățișarea lui [era] fără de cinste, disprețuit de toți oamenii,
om aflat în durere și deprins să rabde slăbiciunea;
fiindcă i-a fost întoarsă fața,
a fost disprețuit și nebăgat în seamă.

[4] [Însă] el păcatele noastre le poartă

52,15 Al doilea hemistih în TM: „căci ceea ce nu li se povestise au văzut și ceea ce nu mai auziseră au aflat".

53,1 Clement (*Stromate* 2, p. 127) observă că învățătura este crezută când credința ascultătorilor este gata să înțeleagă învățătura: „...pentru că nu-i de nici un folos cea mai minunată învățătură, dacă e lipsită de capacitatea de primire a ucenicului și nici profeția nu-i de vreun folos dacă nu-i prezentă și ascultarea celor ce aud profeția". ♦ Pentru mai mulți Părinți, „brațul Domnului" se referă aici la Fiul Său, Iisus Hristos, braț ce realizează în mod concret voia Tatălui (Ieronim, *Omilii la Psalmi* 76; Augustin, *Omilii* 363,2; *Tratate despre Evanghelia după Ioan* 53,2.3).

53,2 În TM: „S-a înălțat ca o mlădiță în fața lui și ca o rădăcină în pământ uscat, fără chip și fără frumusețe care să ne atragă privirea și fără înfățișare ca să ne fie drag".

53,3 În TM: „disprețuit și părăsit de oameni, om al durerilor și cunoscător al suferinței, unul înaintea căruia să-ți acoperi fața, disprețuit și neluat în seamă". ♦ „om aflat în durere": Theodoret observă că patima Domnului este suferită de firea lui omenească, subliniind în același timp co-prezența naturii divine. El afirmă, de asemenea, unitatea persoanei lui Hristos; căci, dacă nu este o amestecare a naturilor și dacă fiecare își păstrează caracterul propriu, nu poate fi vorba nici de vreo separare a persoanei în momentul pătimirii, care ne-ar permite să vorbim pe de o parte de om și pe de alta de Dumnezeu. După Chiril, Cuvântul, Dumnezeu prin natură, deci nepătimitor, a consimțit să-și asume natura noastră, adică adevărata natură umană, iar nu o aparență sau o umbră, astfel încât persoana lui Hristos, ca a oricărui om, a fost supusă întristării și suferinței (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 151, nota 3).

53,4 „păcatele": TM are „suferințele". ♦ Al doilea hemistih în TM: „iar noi îl socoteam pedepsit, lovit de Dumnezeu și umilit". ♦ *Cf.* Gal. 3,13; Deut. 21,23.

și pentru noi este chinuit;
și noi socoteam că el este în necaz
și în durere și în pedeapsă.
5 Dar el a fost rănit pentru fărădelegile noastre
și a fost vlăguit pentru păcatele noastre;
pedeapsa care ne-a adus pacea [a fost] asupra lui,
prin zdrobirea lui noi am fost vindecați.
6 Toți ca niște oi ne-am rătăcit,
fiecare s-a rătăcit pe calea lui,
și Domnul l-a dat pe el pentru păcatele noastre.

7 Iar el, chinuit fiind,
nu și-a deschis gura;
ca o oaie a fost dus la junghiere
și ca un miel fără glas înaintea celui care îl tunde –
așa nu și-a deschis gura sa.
8 Spre înjosire judecata lui a fost luată:

53,5 „pedeapsa care ne-a adus pacea": *litt.* „pedeapsa păcii noastre" – calc după ebraică. • „a fost rănit... vlăguit": Theodoret (*ad loc.*) comentează: „Prin păcatele comise am ajuns dușmani ai lui Dumnezeu; ni se cuvine acum să suferim pedeapsa pentru a dobândi pacea, dar El a luat asupra Lui pedeapsa noastră și nouă ne-a dat pacea Lui. Ciudată modalitate de a tămădui: medicul suportă operația și bolnavul este cel care se vindecă!".

53,6 „și Domnul l-a dat pe el pentru păcatele noastre": TM are „*YHWH* a lăsat să cadă asupra lui fărădelegea noastră a tuturor".

53,7 Versetul a fost invocat în mod sistematic de Părinți în legătură cu Iisus Hristos, „mielul lui Dumnezeu, care ia păcatele lumii", așa cum l-a prezentat Ioan Botezătorul (In. 1,29). Pentru detalii: Ambrozie, *Epistole*, 69; Grigore din Nazianz (*Omilii*, 29,20). Chiril al Alexandriei (*Comentariu la Isaia, ad loc.*) și Augustin (*Omilii*, 299,4) insistă asupra tăcerii mielului înaintea înjunghierii, semn de umilință, de ascultare a voinței Tatălui. De asemenea, versetul evocă extraordinara cântare a lui Meliton, transmisă în tratatul *Despre Paști* (66-71). Grigore din Nazianz: „El se roagă, dar ascultă rugăciuni; El plânge, dar șterge lacrimi; ca om întreabă unde e Lazăr, dar ca Dumnezeu îl învie; El este vândut ieftin, pe numai treizeci de arginți, dar răscumpără lumea cu neprețuitul Său sânge; ca o oaie la înjunghiere se aduce, dar El este Păstorul lui Israel și al lumii; tăcut ca un miel, El este, prin excelență, Cuvântul; este ridicat și pironit pe lemn, dar prin Lemnul Vieții ne aduce pe noi la starea cea dintâi; moare, dar dă viață; moare, dar prin moartea Lui nimicește moartea; este îngropat, dar se ridică; se pogoară în iad, dar aduce suflete sus; se înalță la cer, dar iarăși va să vină să judece viii și morții".

53,8 Primul hemistih în TM: „Prin silnicie și judecată [nedreaptă] a fost luat și la generația lui cine va cugeta?". Unii au interpretat: „...din generația lui, cine s-a gândit / cui i-a păsat că

obârşia lui cine o va istorisi?
Căci este luată de pe pământ viaţa lui,
pentru fărădelegile poporului Meu a fost dus la moarte.
9 Şi-i voi da pe cei răi pentru înmormântarea lui
şi pe cei bogaţi pentru moartea lui;
fiindcă nu a săvârşit fărădelege,
nici nu s-a aflat vicleşug în gura lui.
10 Şi Domnul voieşte
să-l curăţească de rană;
dacă veţi aduce [jertfă] pentru păcat
sufletul vostru va vedea sământă de viaţă lungă.
Şi Domnul vrea să scoată
11 din durere sufletul lui,
să-i arate lumină
şi să-l plăsmuiască cu pricepere,
să-l îndreptăţească pe cel drept, care bineslujeşte multora;
el însuşi va purta păcatele lor.
12 De aceea el va moşteni pe mulţi

---

este luată de pe pământ...". ♦ „obârşia": gr. γενεά, „generare", „generaţie", „vlăstar", „familie".

53,9 Primul hemistih în TM: „I s-a dat cu cei nelegiuiţi mormântul lui şi cu cel bogat la moartea lui" (mss. Qumran şi alte câteva surse au în loc de „la moartea lui", „mormântul lui").

53,10 Unele mss. au un adaos, reţinut de tradiţia răsăriteană: „Domnul vrea să ia *în mâna Sa*", comentat de Ioan Gură de Aur (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 158, nota 2): „Ce înseamnă aceste cuvinte *în mâna Sa*? În mâna lui Hristos este puterea lucrătoare, ca să nu se creadă că puterea vine din altă parte, ci numai prin propria Lui putere lucrătoare îşi împlineşte El personal tot ceea ce voieşte". ♦ În TM: „A fost vrerea lui *YHWH* să-l zdrobească prin suferinţă; dar dacă îşi va pune viaţa ca jertfă pentru păcat, îşi va vedea urmaşii, va trăi zile îndelungate şi vrerea Domnului în mâna lui va propăşi".

53,11 În TM: „În urma trudei sufletului său, va vedea [mss. Qumran adaugă «lumina»] şi se va îndestula. Prin cunoaşterea sa, cel drept, slujitorul Meu, îi va îndreptăţi pe mulţi şi fărădelegile lor le va lua asupra sa". ♦ Rodul suferinţei este Învierea lui Iisus, conform interpretării lui Tertulian (*Împotriva lui Marcion* 3,19) şi a lui Chiril (*ad loc.*).

53,12 Primul hemistih în TM: „Pentru aceasta îi voi da parte cu cei mari şi cu cei puternici va lua pradă". ♦ „şi pentru păcatele lor a fost predat": TM are „şi mijlocea pentru cei fără de lege". ♦ „va moşteni pe mulţi": Theodoret (*ad loc.*) comentează: „[va moşteni] toate neamurile, precum spune fericitul David: «El va împărţi prăzile celor puternici» (Ps. 2,8). Numeşte «puternici» pe demoni şi «prăzi» (σκῦλα) pe oameni. În mod obişnuit, σκῦλα

și va împărți prăzile celor puternici;
pentru că a fost dată la moarte viața lui
și între cei fără de lege a fost socotit;
dar el a purtat păcatele multora
și pentru păcatele lor a fost predat.

54 [1] Veselește-te, stearpo, care nu naști,
izbucnește și strigă,
tu, care nu ai durerile facerii!
Că mai mulți sunt fiii celei părăsite
decât ai celei cu bărbat,
căci Domnul a grăit.
[2] Lărgește locul cortului tău
și al perdelelor tale,
înfige, nu te zgârci;
întinde-ți funiile și întărește-ți țărușii!
[3] Mai întinde spre dreapta și spre stânga,
și sămânța ta va moșteni neamuri
și cetăți pustiite vei locui.

---

sunt armele celor învinși în luptă; armele demonilor erau oamenii, căci de noi, oamenii, se folosesc ei, chiar de mădularele noastre, pentru a ne face război. Dar Domnul Hristos i-a biruit și a împărțit prada apostolilor, făcându-i învățători (pescari de oameni), unii pentru a-i învăța pe romani, alții pe indieni, pe egipteni...". ♦ Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 161) are aceeași interpretare: este vorba de sufletele oamenilor aflate în robia puterilor întunericului, pe care Hristos le-a smuls din robie și le-a împărțit ca prăzi ucenicilor, întemeind pe ele Bisericile. Mai mult, Eusebiu apropie acest pasaj de Is. 9,3, unde face același comentariu pentru σκῦλα.

54,1 „izbucnește și strigă": strigătele arată o naștere violentă; moașele îndemnau femeile care nășteau greu să strige tare, pentru a ușura travaliul. ♦ „căci Domnul a grăit": TM are „a spus *YHWH*". ♦ „fiii celei părăsite": Theodoret sesizează dubla valoare a lui ἔρημος, care desemnează deopotrivă starea de singurătate, de izolare a unei persoane fără prieteni și rude, și singurătatea unui loc, deșertul. De multe ori Theodoret vede în „pustiu" o manieră figurată de a desemna neamurile înainte de convertirea lor la credință. La fel Chiril al Alexandriei (*ad loc.*): „această mulțime a neamurilor era văduvă înainte de venirea mirelui Hristos".

54,2 „și al perdelelor tale, înfige": TM are „și perdelele lăcașurilor tale întinde-le". ♦ „cortul... perdelele": aluzie la cortul mărturiei, pe care Dumnezeu i l-a poruncit lui Moise (Ex. 25). Atât în prima parte a acestui poem, cât și în cea de-a doua Sionul este văzut ca lăcaș al Domnului.

4 Nu te teme, fiindcă ai fost dată de rușine,
nici nu te simți înjosită că ai fost ocărâtă;
rușinea din veac o vei uita,
și de ocara văduviei tale nu-ți vei aminti.
5 Căci Domnul [este] Cel care te zidește,
Domnul Savaot este numele Lui;
Cel care te-a izbăvit [este] Însuși Dumnezeul lui Israel,
pe tot pământul va fi chemat.
6 Nu ca pe o femeie părăsită și descurajată
te-a chemat Domnul,
nici ca pe o femeie disprețuită din tinerețe;
a zis Dumnezeul tău:
7 „Pentru puțină vreme te-am părăsit,
dar cu mare milă te voi milui;
8 cu puțină mânie
Mi-am întors fața de la tine,
dar cu milă veșnică te voi milui",
a spus Domnul, Cel ce te-a izbăvit.

9 „Încă de la apa din vremea lui Noe, acesta Mi-a fost [gândul];

54,4 „fiindcă ai fost dată de rușine... că ai fost ocărâtă": TM are „fiindcă nu vei fi dată de rușine... că nu vei fi ocărâtă". ♦ „rușinea din veac": TM are „rușinea tinereții tale" – aluzie la robia egipteană („ocara văduviei" – aluzie la exilul babilonian). Femeia fără copii sau văduvă era ținta disprețului mulțimii ca fiind lipsită de binecuvântare din cauza păcatelor ei sau ale familiei (*cf.* Lc. 1,25).

54,5-6 În TM: „[5] Căci bărbatul tău este Făcătorul tău: Domnul oștirilor este numele Lui; Răscumpărătorul tău este Sfântul lui Israel: Dumnezeul întregului pământ se numește. [6] Ca pe o femeie părăsită și cu duhul mâhnit te-a chemat Domnul, ca pe soția din tinerețe care a fost alungată, spune Dumnezeul tău". (Unii au intrepretat finalul: „«Oare soția tinerețelor va fi alungată?» – spune Dumnezeul tău".)

54,6 Theodoret crede că acest pasaj trebuie citit interogativ. Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 168, nota 1), care citează versiunea lui Symmachos, este de părere că nu există necesitatea unei astfel de lecturi. În ediția lui Ziegler versetul este dat fără semn de întrebare.

54,7 „te voi milui": TM are „te voi lua înapoi".

54,8 „cu puțină mânie Mi-am întors fața de la tine": TM are „într-o izbucnire de mânie Mi-am întors o clipă fața de la tine". ♦ „Cel ce te-a izbăvit": TM are „Răscumpărătorul tău".

54,9 În comparație cu mânia Domnului, mila Sa va fi incomparabil mai mare și mai de durată. Făgăduința de acum deschide perspectiva eternității.

după cum i-am jurat lui pe atunci –
că nu Mă voi mai mânia pe pământ din pricina ta,
nici spre a te amenința
10 [nu] voi muta munții,
nici dealurile tale nu se vor clinti –
tot așa nici mila de la Mine nu-ți va lipsi,
nici legământul păcii tale nu va fi schimbat;
căci Domnul a zis: «Milostiv sunt față de tine.»

11 Înjosită și pribeagă,
nu ai fost mângâiată;
iată, Eu îți prefac piatra în rubin
și temeliile tale, în safir,
12 voi face iaspis meterezele tale

54,9-10 În TM: „[9] Căci va fi pentru Mine ca apele lui Noe: după cum am jurat că apele lui Noe nu vor mai veni asupra pământului, tot așa am jurat că nu mă voi mai mânia pe tine și nu te voi mai amenința/dojeni. [10] Și de s-ar muta munții din loc și s-ar clătina dealurile, milostivirea mea nu se va depărta de tine și legământul Meu de pace nu se va clătina – spune Cel care Se îndură te tine, *YHWH*". ♦ Ieronim (*ad loc.*) denunță „confuzia" Septuagintei în traducerea acestui verset și amintește de „un bărbat preaînțelept" (identificabil cu Origen) care vede în apele pomenite de profet o aluzie la virtuțile purificatoare și regeneratoare ale botezului.

54,11-17 Viziune simbolică a strălucirii viitoare a Ierusalimului.

54,11 „pribeagă": *litt.* „neașezată" ; Vulg. *tempestate convulsa*, „bătută de toate vânturile". ♦ „temeliile": Theodoret (*ad loc.*) interpretează: „Nu ne înșelăm dacă vom da numele de *țăruși* (vezi *supra*, v. 2) sfinților profeți, apostolilor și martirilor; înfipți în pământ ca niște țăruși, ei sunt cei care susțin cortul Bisericii, a cărei învățătură, precum funiile unui cort, o țin întinsă (legată). Ei sunt numiți și *temelii*. După cum zice apostolul Pavel: «Zidirea voastră are ca temelie apostolii și ca piatră din capul unghiului pe Hristos Însuși» (Ef. 2,20)". ♦ Eusebiu leagă acest pasaj de facerea cortului de către Moise; după el, textul profetic s-a folosit de această imagine pentru a invita Biserica venită dintre neamuri să nu-și măsoare întinderea construcției după acest prim cort, ci s-o lărgească la măsurile întregii lumi: „Dacă Templul care se ridica într-un singur loc al Palestinei era demn de toată admirația, cu cât mai vrednică este mulțimea bisericilor lui Dumnezeu?".

54,12 După Chiril, pietrele prețioase sunt sufletele curate care strălucesc prin virtuți, din care Dumnezeu va zidi „cetatea cea cucernică". Theodoret (*ad loc.*) înțelege prin „rubin" iubirea înflăcărată de Dumnezeu, prin „safir", omul care își ascunde virtutea, prin „iaspis", strălucirea care dă puterea de a face minuni, prin „cristal", claritatea învățăturii pentru cei ce intră. „Temelii", „metereze" și „porți" a numit conducerea Bisericii;

şi porţile tale, pietre de cristal,
şi împrejmuirea ta, pietre scumpe;
13 şi pe toţi fiii tăi [îi voi face să fie] învăţaţi de Dumnezeu,
şi pe copiii tăi, cu pace multă.
14 În dreptate vei fi zidită;
stai departe de strâmbătate şi nu te vei teme
şi tremur nu se va apropia de tine.
15 Iată, prin Mine vor veni la tine străini
şi la tine se vor adăposti.
16 Iată, Eu te zidesc,
nu ca faurul suflând în cărbuni
şi aducând unelte pentru lucru.
Eu însă te-am zidit nu spre nimicire, ca să stric
17 orice vas stricăcios.
Nu voi înlesni nimic împotriva ta,
nici glas ce se va ridica asupra ta la judecată.
Pe toţi îi vei birui,
iar cei vinovaţi faţă de tine rămân în această [judecată].
Este o moştenire pentru cei ce slujesc Domnului:
voi veţi fi drepţi înaintea Mea", spune Domnul.

55 1 „Voi, cei însetaţi,

„pietrele preţioase şi alese" reprezintă mulţimea credincioşilor aleşi pentru construirea zidului cetăţii cereşti.

54,14 „şi tremur nu se va apropia": TM are „şi de tremur, şi nu se va apropia".

54,15 „străini": gr. προσήλυτοι, poate fi înţeles şi „prozeliţi". „Prozeliţi erau numiţi [în chip figurat] cei dintre neamuri care în fiecare zi erau tot mai aproape de botez" (Theodoret, *ad loc.*). ♦ Pentru Chiril al Alexandriei poate fi vorba şi de evrei: dacă ei au fost odinioară în rândul întâi, acum au ajuns în urma neamurilor, „prozeliţi ai neamurilor", ei, care primeau cândva ca prozeliţi pe oamenii care părăseau păgânismul. ♦ În TM: „De se vor aduna [împotriva ta], [va fi] fără Mine; cine se va aduna împotriva ta, va cădea înaintea ta".

54,16-17 În TM: „[16] Iată, Eu l-am creat pe meşteşugarul care suflă în foc, pe cărbuni, şi scoate [de acolo] unealta pentru lucrarea lui şi [tot] Eu l-am creat pe nimicitor ca să strice. [17] Orice unealtă ar fi plăsmuită împotriva ta, nu va izbândi, şi orice limbă s-ar ridica la judecată împotriva ta, o vei osândi: aceasta e moştenirea slujitorilor lui *YHWH* şi dreptatea lor [vine] de la Mine – oracol al lui *YHWH*".

55 Îndemnuri finale.

mergeți la apă;
și cei care nu aveți argint,
mergeți, cumpărați, și beți fără argint și fără preț
vin și grăsime.
2 De ce puneți preț de argint
și truda voastră nu-i spre îndestulare?
Ascultați-Mă și veți mânca bunătăți
și se va desfăta cu cele bune sufletul vostru.
3 Luați aminte cu urechile voastre
și urmați căile Mele;
dați-Mi ascultare
și va trăi în bunătăți sufletul vostru.
Voi încheia cu voi legământ veșnic,
cele sfinte ale lui David, cele de încredere.
4 Iată, l-am dat ca mărturie între neamuri,
cârmuitor și poruncitor peste neamuri.
5 Neamuri care nu te cunoșteau te vor chema
și popoare care nu te știau se vor adăposti la tine
pentru Dumnezeul tău, Sfântul lui Israel,
că te-a slăvit.

55,1 „grăsime": TM are „lapte". ♦ „Sfânta Scriptură numește adesea dreptatea *argint* (*cf.* Ps. 11,7), dar Stăpânul bunătății făgăduiește și celor care nu posedă *argint* (celor lipsiți de virtuți) să le dea în dar (*cf.* Rom. 3,24) apa de trei ori dorită a botezului; căci El nu cere socoteală pentru greșelile lor trecute celor ce se apropie, ci le făgăduiește izbăvirea" (Theodoret, *ad loc.*). ♦ După Ișo'dad de Merw (*Comentariu la Isaia* 55,1, *apud* ACCS, vol. 2, p. 183), chemarea profetului e un îndemn la pocăință: toți cei însetați de bine să lase cele rele deoparte și să vină spre Dumnezeu.

55,2 Primul hemistih în TM: „De ce irosiți argint pentru ceea ce nu vă hrănește și câștigul muncii voastre pentru ceea ce nu satură?".

55,3 „cele sfinte ale lui David, cele de încredere": TM are *litt.* „binefacerile lui David care sunt întărite/păstrate/confirmate".

55,4 „l-am dat ca mărturie": „Pe Cel pe care L-au răstignit iudeii, Îl adoră tot pământul și Îi împlinesc poruncile. Pe Acesta îl numesc *mărturie*, pentru că El dă mărturie la judecata viitoare și amenință cu focul gheenei. Neamurile se închină cu bucurie Celui pe care nu L-au cunoscut" (Theodoret, *ad loc.*).

55,5 „Neamuri care nu te cunoșteau te vor chema": TM are „Neam pe care nu-l cunoșteai vei chema și neam...".

6 Căutaţi-L pe Dumnezeu, şi, când Îl găsiţi, chemaţi-L;
iar când se va apropia de voi
7 să-şi lepede cel necucernic căile sale
şi bărbatul nelegiuit, urzelile sale,
să se întoarcă la Domnul şi va fi miluit,
căci va ierta cu îmbelşugare păcatele voastre.
8 Căci sfaturile Mele nu sunt ca sfaturile voastre,
şi nici căile Mele precum căile voastre, spune Domnul.
9 Ci, pe cât este de departe cerul de pământ
pe atât de departe este calea Mea de căile voastre
şi cugetările voastre de gândul Meu.

10 Precum se coboară ploaia sau zăpada din cer
şi nu se întoarce până când nu îmbată pământul
şi zămisleşte şi odrăsleşte
şi dă sământă semănătorului şi pâine spre hrană,
11 tot aşa va fi cuvântul Meu când iese din gura Mea;
nu se va întoarce
până când nu se vor împlini câte am voit;
Eu voi netezi căile tale şi poruncile Mele.
12 Căci în veselie veţi ieşi

55,6 În TM: „Căutaţi-l pe *YHWH* cât poate fi găsit! Chemaţi-L câtă vreme este aproape!" ♦ „Căutaţi-L pe Dumnezeu": Grigore al Nyssei (*Omilii la Eclesiast*, PSB 30, p. 259) comentează: „Întreaga viaţă nu este altceva decât timp de căutare. Căci nu este bine să căutăm pe Domnul numai la o anumită şi hotărâtă vreme, ci vremea cu adevărat potrivită de a căuta pe Domnul constă în a nu ne opri din această căutare, după cum spune Psaltirea: «ochii mei pururea spre Domnul» (Ps. 24,15); căci între căutare şi aflare nu-i nici o deosebire".

55,9 „departe": TM are „înalt".

55,11 „Eu voi netezi căile tale şi poruncile Mele": posibil hendiadă: „voi netezi căile poruncilor Mele". ♦ „nu se va întoarce... poruncile Mele": TM are „nu se întoarce la Mine fără rod, ci face voia Mea şi izbândeşte în cele pentru care l-am trimis".

55,12 „veţi fi învăţaţi": TM are „veţi fi purtaţi înapoi". ♦ „toţi copacii câmpiei vor aplauda din ramuri": „Copacii care *aplaudă* arată bucuria sufletelor rodnice, care văd convertirea păgânilor la Dumnezeu. Iar *munţii* şi *dealurile* sunt puterile divine, care se bucură de întoarcerea păcătoşilor, după cuvântul Domnului" (Eusebiu, *apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 185, nota 1). ♦ Pentru Chiril al Alexandriei, „munţii" pot simboliza două lucruri: 1) puterile cereşti instituite de Dumnezeu pentru ajutorarea celor de pe

și în bucurie veți fi învățați;
munții și dealurile vor tresălta
întâmpinându-vă cu bucurie
și toți copacii câmpiei vor aplauda din ramuri.
13 Și în loc de paie se va înălța chiparos;
în loc de urzică va crește mirt;
și Domnul va fi drept nume
și semn veșnic, și nu va lipsi."

56 1 Acestea le spune Domnul:
„Păziți judecata, faceți dreptate,
căci mântuirea Mea e gata să vină,
și milostivirea Mea, să se descopere.
2 Fericit bărbatul care face acestea,
omul care se ține de ele
și păzește sabaturile ca să nu se spurce
și-și ferește mâinile să nu facă nedreptate.

3 Să nu zică străinul care s-a alipit de Domnul:
«Mă va osebi Domnul de poporul Său»;
și eunucul să nu zică:

---

pământ; 2) învățătorii, călăuzele din Biserică, cei care nu au doar o competență de ordin teoretic, ci și la nivelul practicii duhovnicești. Iar copacii de pe câmp îi simbolizează pe cei desăvârșiți spiritual.

55,13 „și Domnul va fi drept nume și semn": TM are „și va fi pentru *YHWH* [re]nume și semn". ♦ Origen (*Omilii la Ieremia*, PSB 6, p. 329) îndeamnă: „Cercetează de ce natură sunt acești arbori și înțelege: chiparosul nu putrezește, iar mirtul are o mireasmă foarte plăcută; deci lucrează și tu pentru a-ți întări casa".

56 Cu acest capitol începe a treia parte a cărții lui Isaia – vezi Introducerea.

56,1-9 Făgăduințe pentru străinii care se alipesc de Domnul.

56,1 „mântuirea Mea": gr. σωτήριον a fost citit în unele mss. ποτήριον, „paharul".

56,3-5 Idealul vechi consta în a avea „sământă în Sion" (Is. 31,9) și mulțime de copii (Ps. 127,3), pe când acum eunucului i se promite un loc de cinste în casa lui Dumnezeu, cu condiția să împlinească poruncile. ♦ Părinții citesc acest text despre „eunuc" în lumina cuvintelor lui Iisus din Predica de pe munte și a episodului din Faptele apostolilor (8,27). Ieronim (*Împotriva lui Iovinian* 1,12) vorbește despre cei deveniți „eunuci" din inițiativă proprie, care, socotindu-se pe ei înșiși „copaci uscați", în locul absenței fiilor și fiicelor trupești aici, pe pământ, vor găsi un loc în ceruri.

«Eu sunt un lemn uscat.»"
4 Acestea le spune Domnul:
„Eunucilor care vor păzi sabaturile Mele
și vor alege cele voite de Mine
și vor ține legământul Meu
5 le voi da în casa Mea și [înlăuntrul] zidurilor Mele
un loc de renume
mai bun decât al fiilor și fiicelor;
le voi da un nume veșnic,
ce nu se va șterge.

6 Și pe străinii care s-au alipit de Domnul
ca să-I slujească și să iubească numele Domnului,
să-I fie Lui robi și roabe,
și pe toți cei care păzesc sabaturile Mele ca să nu se spurce
și țin legământul Meu,
7 îi voi aduce la muntele Meu cel sfânt
și-i voi veseli în casa Mea de rugăciune;
arderile lor de tot și jertfele lor
vor fi bineprimite pe altarul Meu;
căci casa Mea se va numi casă de rugăciune
pentru toate neamurile –
8 a zis Domnul, care-i adună pe cei risipiți din Israel –
fiindcă voi aduna pentru el adunarea [tuturor].

56,5 „un loc de renume": echivalează ebr. *yādh wāşēm*, „loc (*lit.* mână) și nume". Din această expresie provine și numele memorialului *Yad Vashem* de la Ierusalim, centru internațional pentru memoria Holocaustului.

56,7 Ambrozie (*Despre Duhul Sfânt*, pp. 131-132) comentează: Tatăl cheamă neamurile păgâne în Biserică; Domnul Hristos l-a ales pe Pavel pentru a le aduna (Fp. 4,15) și Duhul Sfânt spune: „Osebiți-mi pe Pavel și pe Barnaba pentru lucrul la care i-am chemat... Atunci ei postind și rugându-se au pus mâinile peste ei" (Fp. 13,2). Aceasta este marea Taină a Sfintei Treimi, care se vede în Biserică. După Efrem Sirul, „casa de rugăciune a tuturor popoarelor" se referă la Biserica neamurilor, cu trimitere la Mc. 11,17. Pentru Casiodor (*Expunere la Romani* 3), profetul vorbește aici despre vocația universală a Bisericii. Toți, indiferent de neam, sunt chemați să se mântuiască prin Biserica lui Iisus Hristos.

56,8 „fiindcă voi aduna pentru el adunarea (*lit.* adunare)": TM are *lit.* „încă voi mai aduna la el (Israel) alături de cei adunați".

9 Voi, toate fiarele câmpului, veniți, mâncați
voi, toate fiarele pădurii!
10 Vedeți că au orbit cu toții,
n-au știut să cugete;
toți, câini muți;
nu pot să latre
visând în culcuș,
plăcându-le să moțăie.
11 Câini nerușinați la suflet,
care nu cunosc sațul;
sunt răi,
neștiind să înțeleagă;
toți și-au urmat căile lor,
fiecare de capul lui."
[12]

57 1 „Vedeți cum a pierit cel drept

56,9 „Voi, toate fiarele...": Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) propune două soluții: termenul se poate aplica neamurilor pline de ferocitate, ducând o viață fără nimic omenesc, sau celor care au pustiit Israelul și l-au devorat din cauza lipsei lui de evlavie față de Hristos; de aici două interpretări posibile: „veniți, mâncați" ar putea fi un îndemn, către neamurile supuse diavolului, să primească apa botezului și să mănânce pâinea vieții, sau o invitație către neamuri ca să-l facă pe poporul lui Israel să-și ispășească lipsa de evlavie.
56,10 „Vedeți că au orbit cu toții": TM are „Păzitorii lui au orbit cu toții" – este vorba de conducătorii poporului. ♦ Păgânii sunt ca niște „fiare", ca niște „câini muți", care nu sunt în stare nici măcar să latre. După Ișo'dad, sunt numiți așa pentru că le place să doarmă în morminte și în locuri destinate sacrificiilor, bântuite de demoni (*Comentariu la Isaia*, 56,10, *apud* ACCS, vol. 2, p. 197).
56,11 „nerușinați la suflet": calc după expresia ebraică. ♦ „sunt răi": TM are „păstori". Traducătorul a vocalizat *rā'īm* („răi") în loc de *ro'īm*. ♦ „fiecare de capul lui": gr. ἕκαστος κατὰ τὸ ἑαυτοῦ. În unele mss. apare un adaos, „fiecare după propriul *interes*", ca în TM. Acest cuvânt, *interes*, gr. πλεονέκτημα, poate însemna „avantaj", „câștig", „privilegiu", „succes", „înșelăciune".
56,12 În ediția Rahlfs, acest verset este menționat infrapaginal, în aparatul critic: „Veniți, să luăm vin și să ne îmbătăm beție. Și va fi ca această zi, mâine, mare împrejurul tău". Origen îl trece sub asterisc. Versetul se regăsește în comentariile Părinților și în vechile traduceri românești.
57,1 „a fost luat din fața nedreptății": ar putea însemna „a fost prins/ridicat/arestat pe nedrept" sau „a fost dus departe, ferit de nedreptate". Am preferat să păstrăm ambiguitatea

și nimeni nu pune la inimă;
bărbații cei drepți sunt luați
și nimeni nu ia aminte;
fiindcă cel drept a fost luat
din fața nedreptății;
2 va fi în pace mormântul lui;
a fost luat din mijloc[ul lor].
3 Iar voi, veniți încoace,
fii nelegiuiți,
sământă de preacurvari și de curvă!
4 Pe seama cui v-ați desfătat?
Asupra cui v-ați deschis voi gura?
Și împotriva cui v-ați slobozit voi limba?
Oare nu sunteți voi fiii pierzării,
sământă nelegiuită?
5 [Voi,] care vă rugați la idoli
sub arbori stufoși,
înjunghiindu-vă copiii în râpi,
în mijlocul stâncilor!
6 Aceea îți este partea,

---

printr-o traducere literală. ♦ „bărbații cei drepți sunt luați": Eusebiu comentează (*Istoria bisericească* II, 23.3.18): „După uciderea Mântuitorului, evreii s-au umplut de mânie împotriva apostolilor, l-au ucis cu pietre pe Sfântul Ștefan, iar pe Sfântul Iacob l-au aruncat de pe streașina Templului și l-au omorât cu bâtele". ♦ Theodoret (*ad loc.*) și Chiril al Alexandriei consideră că acest verset este o profeție despre Iisus Hristos („Cel Drept" prin excelență) și apostolii Săi, dar și o referire la cei ce L-au răstignit fără să le pese dacă învinuirile erau drepte sau nu.

57,2 În TM: „el intră în pace. Se odihnesc în culcușurile lor cei care au umblat întru dreptate".

57,3-13 Împotriva practicilor idolatre.

57,3 „fii nelegiuiți": TM are „fii de vrăjitoare". ♦ „Preacurvar" (*lit.* adulterin) este cel care săvârșește adulter, încălcând legământul conjugal, iar „curvar" – cel care nu își legitimează o relație și nu își asumă răspunderea unei familii. Eusebiu – ca și mulți alți Părinți, în astfel de contexte – vede în „adulter" un alt nume pentru idolatrie, iar Chiril crede că este o metaforă pentru deformarea Legii de către scribi și învățători.

57,4 „sământă nelegiuită": TM are „sământă de înșelăciune/viclenie".

57,5 „[Voi,] care vă rugați la idoli": TM are „Vă aprindeți printre stejari/terebinți".

57,6 „Aceea îți este partea": TM are „Printre pietrele lustruite din torent este partea ta" – aluzie la blocurile de piatră/stelele ridicate în cinstea zeilor fertilității.

aceasta îți este moștenirea;
acelora le-ai turnat libații,
lor le-ai adus jertfe.
Pentru acestea cum să nu Mă mânii?
7 Pe un munte înalt și ridicat,
acolo îți era patul,
acolo ți-ai urcat jertfele.
8 Îndărătul stâlpilor ușii
ți-ai pus tu pomenirile;
credeai că dacă te îndepărtezi de Mine
vei câștiga mai mult;
i-ai iubit pe cei care se culcă cu tine,
9 ai înmulțit curvia ta cu ei,
i-ai înmulțit pe cei ce sunt departe de tine
și ai trimis soli dincolo de hotarele tale;
și te-ai întors și te-ai înjosit până la iad.
10 Cu multele tale umblete te-ai obosit
și nu ai zis: «Mă voi opri să mă întăresc.»
Fiindcă ai făcut acestea,
de aceea nu te-ai rugat de Mine
11 tu. De cine te-ai sfiit și te-ai temut
de M-ai mințit
și nu M-ai [mai] pomenit,

57,8 „pomenirile": în propriile case, poporul ales era sclav idolilor; Ieronim îi asemuiește cu zeii lari, divinități ale casei la romani (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 202, nota 1). ♦ „credeai că dacă te îndepărtezi... se culcă cu tine": TM are „departe de Mine te-ai dezvelit, te-ai suit, ți-ai lărgit patul, ți-ai tăiat [parte] de la ei, ai iubit patul lor, le-ai privit mâna" (unde „mână" este un eufemism pentru goliciune).

57,9 Primul hemistih în TM: „Te-ai dus la *Melekh* cu untdelemn și ți-ai înmulțit parfumurile". *Melekh*, „Rege", este numele unei divinități păgâne (numite de evrei în bătaie de joc și *Molekh*) căreia i se aduceau jertfe de copii. De aici, în LXX, *Moloch* (*e.g.* 4Rg. 23,10).

57,10 „«Mă voi opri să mă întăresc.»... de Mine": TM are „Degeaba! Ți-ai [re]găsit vioiciunea mâinii tale; de aceea nu te-ai lăsat".

57,11 „nu M-ai [mai] pomenit": antiteză cu obiectele de „pomenire" a idolilor, de la v. 8. ♦ „cugetul... inima": traducere dublă pentru ebr. *lēbh*, „inimă", care are ambele sensuri. ♦ „Eu, văzându-te, te trec cu vederea": TM are „Iar Eu am stat tăcut de multă vreme".

nici nu M-ai luat în cugetul tău,
sau în inima ta?
Eu, văzându-te, te trec cu vederea,
de Mine [însă] nu te-ai temut.
12 Dar Eu voi vesti dreptatea Mea şi răutăţile tale,
care nu-ţi vor fi de folos.
13 Când vei striga,
să te scape ei din necazul tău!
Căci pe toţi îi va lua vântul
şi-i va îndepărta vijelia.
Iar cei care se ţin de Mine vor dobândi pământul
şi vor moşteni muntele Meu cel sfânt. 14 Se va zice:
«Curăţiţi căile dinaintea lui,
luaţi mărăcinii din calea poporului meu.»"

15 Aşa grăieşte Domnul, Cel Preaînalt,
care locuieşte întru cele înalte în veci,
Sfânt între sfinţi, numele lui,
Domnul cel Preaînalt, care odihneşte între sfinţi,
şi celor descurajaţi le dă îndelungă răbdare,
şi dă viaţă celor cu inima zdrobită.
16 „Nu vă voi pedepsi pe veci,
nici nu voi fi pururea mânios pe voi;
căci duh va ieşi de la Mine

57,12 „dreptatea Mea şi răutăţile tale": TM are „dreptatea ta şi faptele tale" („dreptatea" în sens ironic).

57,13 „ei": TM are „adunătura ta". ♦ „muntele Meu cel sfânt": pentru Augustin (*Omilii* 45,3-5), „muntele sfânt" e Biserica. Toţi credincioşii sunt meniţi să ajungă în vârful muntelui-Biserică, să se apropie pas cu pas de Dumnezeu.

57,14 „mărăcinii": gr. σκῶλα înseamnă şi „piedică", „obstacol"; TM are *mik'šôl*, „piedică", „piatră de poticnire". Ioan Gură de Aur optează pentru σκάνδαλον, varianta lui Aquila. ♦ „Atleţii adevărului vor netezi pentru credincioşi calea cea dreaptă, arătându-le ceea ce Îi place lui Dumnezeu şi abătându-i de la cele potrivnice" (Theodoret, *ad loc.*).

57,15 În TM: „Căci aşa spune Cel Înalt şi Preaînălţat, care locuieşte în veci şi sfânt este numele Lui: «Eu locuiesc în loc înalt şi sfânt şi împreună cu cel zdrobit şi smerit cu duhul ca să însufleţesc duhul celor smeriţi şi să însufleţesc inima celor zdrobiţi»".

57,16 „căci duh va ieşi de la Mine şi toată suflarea Eu am făcut-o": TM are „[altfel] s-ar sfârşi [orice] duh din faţa Mea şi suflările [pe care] Eu le-am făcut".

și toată suflarea Eu am făcut-o.
17 Din pricina păcatului l-am întristat puțină [vreme]
și l-am lovit și Mi-am întors fața de la el
și el s-a întristat și umbla mâhnit în căile sale.
18 Căile lui i le-am văzut și l-am vindecat
și l-am mângâiat și i-am dat mângâiere adevărată:
19 pace peste pace celor de departe
și celor de aproape."
Și a zis Domnul:
„Îi voi vindeca,
20 dar cei nedrepți vor fi purtați de valuri
și nu vor găsi odihnă.
21 Celor necucernici nu le este [dat] să se bucure",
a zis Domnul Dumnezeu.

58 1 „Strigă cu putere, nu te cruța!
Ca trâmbița înalță-ți glasul
și vestește poporului Meu păcatele lor
și casei lui Iacob, fărădelegile lor.
2 Zi de zi Mă caută
și doresc să știe căile Mele;
ca un popor care a făcut dreptate
și judecata Dumnezeului său n-a părăsit-o
cer acum de la Mine judecată dreaptă
și doresc să se apropie de Dumnezeu,
3 zicând: «De ce am postit noi și nu ai văzut?
ne-am smerit sufletele și nu ai cunoscut?»
Fiindcă în zilele voastre de post urmați voile voastre

57,17 În TM: „Pentru fărădelegea silniciei lui M-am mâniat, l-am lovit, M-am ascuns – eram mâniat, dar el a mers îndărătnic pe calea inimii lui".

57,18 „și l-am vindecat... adevărată": TM are „dar îl voi vindeca și-l voi călăuzi și-l voi răsplăti cu mângâiere pe el și pe cei care îl jelesc".

57,19 TM are în plus, la început: „creând rodul buzelor: «Pace...»".

57,20 În TM: „dar cei răi, ca marea învolburată, care nu poate sta liniștită și aruncă din apele ei noroi și glod".

57,21 „Celor necucernici nu le este [dat] să se bucure": TM are „Nu este pace pentru cei răi".

58,1-12 Postul care îi place Domnului.

și pe toți cei de sub mâna voastră îi împungeți.
4 Dacă pentru judecăți și certuri postiți
și-l loviți cu pumnii pe cel smerit,
de ce-Mi mai postiți, ca astăzi,
ca să se audă cu strigăt glasul vostru?
5 Nu acest post l-am ales,
nici vreo zi în care omul să-și umilească sufletul;
nici dacă ți-ai pleca grumazul ca un cârlig
și ți-ai așterne sac și cenușă –
nici așa să nu-i ziceți
«post primit».
6 Nu asemenea post l-am ales Eu, spune Domnul,
ci dezleagă orice legătură a nedreptății,
desfă nodurile învoielilor silnice,
slobozește-i pe cei asupriți
și rupe orice înscris nedrept.
7 Frânge-ți pâinea cu cel flămând
și pe sărmanii fără acoperiș adu-i în casa ta;

58,4 În TM: „Iată, voi postiți ca să vă certați și să vă sfădiți și să bateți răutăcios cu pumnul. Nu mai postiți ca astăzi, ca glasul vostru să se audă întru înălțime". ♦ Theodoret comentează: „De ce mai postiți, îi întreabă Domnul pe evrei, de vreme ce aveți un mod de viață nedemn, adică în loc să vă pocăiți de păcate în ziua de post, folosiți răgazul pentru a stoarce bani de la datornici (*cf.* Is. 57,8)". ♦ Grigore al Nyssei (*Despre iubirea față de săraci*, PSB 30, p. 446) evidențiază postul creștin: „Noi postim pentru că iudeii L-au batjocorit cu ocări și pălmuiri (Mc. 14,65) pe Mielul (Hristos), înainte de a-L răstigni cu piroane pe cruce. Așadar, noi, ucenicii lui Hristos, să nu urmăm purtarea lor cea nesocotită, să nu fim vrăjmași, ci prieteni ai Domnului, să grăim numai ce se cuvine, nu deșertăciuni și să nu-i rănim (împungem) pe cei din jurul nostru".
58,5 „nici așa să nu-i ziceți «post primit»": TM are „Aceasta numești tu post și zi plăcută Domnului?". ♦ Pentru Ioan Casian, Dumnezeu nu vede postul ca fiind bun prin natura lui, ci prin lucrările lui cele bune; altfel, el devine chiar dăunător, după cuvântul Domnului: „dacă vor posti, Eu nu le voi auzi rugăciunile" (Ier. 14,12).
58,6 „înscris nedrept": TM are „jug". ♦ Părinții insistă asupra dimensiunii morale și spirituale a postului. După Ioan Gură de Aur (*Omilii la Facerea*, 8,15), persoana care ține post trebuie să fie rezervată, pașnică, smerită, indiferent de părerea celor din jur despre ea.
58,7 „Frânge-ți pâinea": „Prin înfrânarea pântecelui omul tămăduiește două patimi potrivnice una alteia: îmbuibarea sa și foamea aproapelui său" (Grigore al Nyssei, *Despre iubirea față de săraci*, PSB 30, p. 447).

dacă vezi pe cineva golaş, îmbracă-l;
şi de la rudele din seminţia ta
nu-ţi întoarce privirea.
8 Atunci va izbucni în zori lumina ta
şi vindecările tale degrabă vor răsări,
dreptatea ta va merge înainte-ţi
şi slava lui Dumnezeu te va învălui;
9 atunci vei striga şi Dumnezeu te va asculta;
încă grăind tu, El va zice: «Iată-Mă!»
Dacă dai la o parte legătura
şi întinderea mâinii şi cuvântul cârtitor,
10 şi dai din tot sufletul pâine celui flămând,
şi sufletul înjosit îl îndestulezi,
atunci va răsări în întuneric lumina ta
şi întunericul tău [va fi] ca amiaza.
11 Iar Dumnezeul tău va fi cu tine de-a pururi;
şi se va îndestula sufletul tău precum doreşte,
şi oasele tale se vor întări,
şi vei fi ca o grădină udată,
şi ca un izvor din care nu lipseşte apa;

58,8 „în zori": TM are „ca zorile".
58,9 „legătura": TM are „jugul". ♦ „întinderea mâinii": gr. χειροτονία; gestul poate fi pentru a primi plocoane, mită, sau pentru a jura mincinos. Se poate înţelege şi votul dat prin ridicarea mâinii (sau în alt chip) unor persoane compromise sau unor „legi" nedrepte (orice lege care nu este în spiritul Evangheliei). După Ioan Gură de Aur, prin „legătură" se înţelege păcatul, prin „întinderea mâinilor" – lăcomia şi prin „cuvântul cârtitor" se arată un duh trândav. La Chiril al Alexandriei (*ad loc.*), „legătura" arată viclenia şi cursele întinse aproapelui, iar „mâna" (mai degrabă încordată decât întinsă) arată gestul agresiv, după legea talionului. „Cuvântul cârtitor" se referă la murmurul şi împotrivirile evreilor în locul supunerii cu bucurie şi promptitudine la legile lui Dumnezeu.
58,11 „se va îndestula sufletul tău precum doreşte": TM are „te va îndestula chiar în pământ uscat". ♦ „se vor întări": *litt.* „se vor îngrăşa". ♦ „şi oasele tale ca iarba vor răsări şi se vor întări şi vor moşteni neamuri de neamuri": hemistihul nu apare în TM. ♦ „*Os* este duhul", după Theodoret (*ad loc.*), „căci el primeşte bucuria, dar se poate aplica şi făgăduinţei divine". Interpretarea lui Theodoret vine de la dubla valoare a verbului πιαίνω, la propriu „a (se) îngrăşa", figurat „a se bucura". De la bucuria spiritului se poate trece la bucuria trupului, despre care dă mărturie un corp sănătos (şi invers). Chiril întăreşte afirmaţia că Scriptura desemnează prin „os" facultăţile sufletului.

şi oasele tale ca iarba vor răsări
şi se vor întări
şi vor moşteni neamuri de neamuri.
12 Şi se vor zidi dărâmăturile tale din veac,
şi vor fi temeliile tale veşnice, din neam în neam;
şi te vei numi ziditor de îngrădiri
şi cărărilor de la mijloc le vei da odihnă.
13 Dacă te vei feri să încalci sabaturile,
ca să nu faci voile tale în ziua cea sfântă,
şi sabaturile le vei numi desfătare,
sfinte pentru Dumnezeul tău,
nu-ţi vei ridica piciorul la lucru,
nici nu vei grăi cuvânt întru mânie din gura ta,
14 şi te vei încrede în Domnul,
atunci şi El te va duce la bunătăţile pământului
şi te va hrăni cu moştenirea lui Iacob, părintele tău;
căci gura Domnului a grăit acestea."

59 1 Oare mâna Domnului nu e în stare să mântuiască?

58,12 „dărâmăturile": *litt.* „pustiurile". ♦ „vor fi temeliile tale veşnice, din neam în neam": TM are „temeliile tale din neam în neam le vei ridica". ♦ „ziditor de îngrădiri şi cărărilor de la mijloc le vei da odihnă": TM are „reparator de spărturi şi înnoitor de uliţi spre a fi locuite".

58,13 „Dacă te vei feri să încalci sabaturile": *litt.* „Dacă îţi vei întoarce piciorul de la sabaturi". ♦ „sfinte pentru Dumnezeul tău": TM are „şi ziua cea sfântă a Domnului, preacinstită". ♦ „nu-ţi vei ridica... gura ta": TM are „dacă o vei cinsti fără să mai umbli în căile tale, fără să-ţi mai cauţi plăcerile tale şi să vorbeşti fără rost". ♦ Pentru Ieronim (*ad loc.*), „sabatul" nu trebuie înţeles literal, în sensul că omul nu trebuie să rămână stană de piatră, într-un singur loc, timp de o zi şi o noapte. Aşa ceva ar fi imposibil. Se impune deci o interpretare spirituală: sabatul reprezintă eliberarea sufletului de vicii şi cultivarea virtuţilor îngereşti.

58,14 Primul hemistih în TM: „atunci îţi vei afla desfătarea în Domnul şi Eu te voi purta în car [de biruinţă] pe culmile pământului".

58,13-14 „E nevoie de luptă şi trezvie multă ca să consimtă mintea, inima şi buzele la ceasul rugăciunii, ca să nu mâniem pe Domnul în loc să-l slujim, amestecând cu tămâia rugăciunilor mirosul de vită al gândurilor rele şi să se afle jertfa rugăciunilor noastre întinată ca a lui Cain. Când omul consimte la asemenea gânduri ca autor al lor, sunt socotite păcat. Fiindcă în inima care unelteşte răul nu intră înţelepciunea, nici Dumnezeu nu locuieşte în trupul împovărat de păcat" (Isaia Pustnicul, *Filocalia*, vol. XII, p. 286).

Ori s-a îngreunat urechea Lui ca să nu audă?
2 [Nicidecum,] ci păcatele voastre vă despart de Dumnezeu,
din pricina păcatelor voastre Şi-a întors El faţa de la voi,
să nu vă miluiască.
3 Căci mâinile voastre sunt pângărite de sânge
şi degetele voastre, cu păcate;
buzele voastre au grăit fărădelege
şi limba voastră urzeşte nedreptate.
4 Nimeni nu grăieşte cele drepte,
nici nu este judecată adevărată;
se încred în deşertăciuni şi rostesc [vorbe] goale,
zămislesc necaz şi nasc fărădelege.
5 Ouă de aspidă au spart
şi ţes pânză de păianjen;
cel ce vrea să mănânce din ouăle lor,
spărgându-le, află vânt
şi înlăuntrul lui, vasilisc.
6 Pânza lor nu va ajunge veşmânt,
nici nu se vor îmbrăca din lucrul lor;
căci lucrările lor sunt lucrări ale fărădelegii.
7 Picioarele lor aleargă spre răutate,

59,1 „nu e în stare să mântuiască": TM are „e prea scurtă ca să mântuiască".

59,2 „să nu vă miluiască": TM are „să nu vă asculte".

59,3 „urzeşte": gr. μελετάω, „a se îngriji de", „a cugeta la", „a da atenţie", „a complota". TM are „murmură".

59,4 Primul hemistih în TM: „Nimeni nu cheamă în judecată cu dreptate şi nimeni nu pledează cu adevăr". ♦ „nasc fărădelege": alte mss. au „nasc deşertăciuni". Pentru Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 226, nota 1), „necaz" şi „fărădelege" se referă la învăţăturile sacrilege şi lipsite de pietate, plăsmuite de imaginaţie. La Chiril al Alexandriei (*ibidem*), gr. πόνος, tradus de noi prin „necaz", este interpretat „invidie".

59,5 „vânt": gr. οὔριος este „vânt bun". Se spune şi despre ouă nefecundate că sunt „pline de vânt", *i.e.* fără putere germinativă. ♦ Al doilea hemistih în TM: „Cine mănâncă din ouăle lor moare şi din oul spart [iese] viperă". ♦ După Grigore al Nyssei (*Împotriva lui Eunomie* 2,7), păianjenii sunt ereticii care-şi ţes pânzele în jurul credincioşilor. Dar, tot ca şi pânzele de păianjen, învăţăturile eretice sunt fragile, uşor de destrămat.

59,6 TM are în plus la sfârşit: „numai fapte de silnicie în palmele lor". ♦ Chiril (*ad loc.*) compară fragilitatea pânzei de păianjen, inutilă pentru prinderea insectelor mari, cu vanitatea şi inutilitatea încercărilor evreilor împotriva lui Hristos.

grăbiți să verse sânge;
gândurile lor, gânduri de nebuni,
prăbușire și nenorocire în căile lor.
8 Calea păcii ei nu o știu,
nu este judecată în căile lor;
căci cărările pe care merg sunt întortocheate
și ei nu știu de pace.

9 De aceea judecata s-a îndepărtat de ei
și nu se va prinde de ei dreptatea;
pe când așteptau lumina, întuneric a venit peste ei;
pe când așteptau zorile, ei umblau la ceas nepotrivit.
10 Vor dibui ca orbii zidul
și precum cei ce nu au ochi vor bâjbâi;
vor cădea la amiază ca la miezul nopții
și vor horcăi ca muribunzii.
11 Vor merge împreună
ca ursul și porumbița;
noi am așteptat judecată și nu este;
mântuirea s-a îndepărtat de noi.
12 Căci multă este fărădelegea noastră înaintea Ta,
păcatele noastre ne-au stat împotrivă;
căci nelegiuirile noastre [sunt] în noi,
nedreptățile noastre le-am cunoscut;

59,8 „ei nu știu de pace": TM are „nimeni care umblă pe ele nu cunoaște pacea".
59,9 „de ei... peste ei... etc.": TM are „de noi... peste noi... etc." – totul este la pers. I plural; la fel și în versetele următoare. ♦ „ceas nepotrivit": gr. ἀωρία, care pentru Chiril al Alexandriei este „ceasul rău, ceas nepotrivit, nefast, în beznă adâncă, când bântuie duhurile rele, când nu e vreme de umblat".
59,10 „vor cădea": TM are „ne poticnim". ♦ „vor horcăi ca muribunzii": TM are „între cei zdraveni / în plină vigoare [suntem] precum morții".
59,11 Primul hemistih în TM: „Toți mormăim ca urșii, precum porumbeii uguim cu jale". ♦ Invocând versetul din Os. 7,11, „era Efraim precum o porumbiță necugetată, care n-avea inimă", Ieronim (*ad loc.*) interpretează spiritual pasajul. Inocența porumbiței trebuie completată cu istețimea șarpelui. Inocența fără istețime e prostie. După Ieronim, pasajul s-ar referi la cei care parcurg Sfânta Scriptură superficial, care se mulțumesc să o citească fără a-i aprofunda conținutul prin meditație.
59,12 „ne-au stat împotrivă": TM are „dau mărturie împotriva noastră".

13 cu necucernicie ne-am purtat şi am minţit
şi ne-am îndepărtat din urma Dumnezeului nostru;
am grăit strâmbătăţi şi nu ne-am supus;
am zămislit şi am cugetat din inima noastră cuvinte strâmbe;
14 am dat la spate judecata,
şi dreptatea s-a dus departe [de noi],
căci s-a mistuit în căile lor adevărul
şi pe [calea] cea dreaptă n-au fost în stare să umble.
15 Şi adevărul s-a luat [de acolo],
şi ei şi-au mutat cugetul de la înţelegere.
Domnul a văzut, şi nu i-a plăcut
că nu era judecată.
16 Şi a văzut că nu era nimeni,
a luat aminte că nu era cine să ajute;
atunci i-a apărat cu braţul Său
şi cu mila Sa i-a întărit.
17 S-a îmbrăcat cu dreptatea ca şi cu o platoşă,
Şi-a pus coif de mântuire pe cap
şi s-a învăluit în mantie de pedepsire,
şi cu veşmânt 18 ca Unul care va da plată,
ocară potrivnicilor Săi.

59,14 Al doilea hemistih în TM: „căci adevărul s-a poticnit în piaţa publică şi dreptatea n-a putut să intre".

59,15 „şi ei şi-au mutat cugetul de la înţelegere": TM are „şi cine se abate de la rău e jefuit".

59,16 „a luat aminte": TM are „S-a îngrozit". ♦ Al doilea hemistih în TM: „atunci l-a mântuit braţul Său şi dreptatea Sa l-a sprijinit".

59,17 „şi cu veşmânt": TM are „şi S-a înfăşurat în veşmânt de râvnă". ♦ Theodoret (*ad loc.*) comentează: armele au valoare simbolică: adevărata „platoşă" nu e din fier, ci din dreptate, „coiful" este mântuire, „mantia" este răzbunare şi „veşmintele" sunt râvnă, ceea ce înseamnă că Dumnezeu va aduce cu dreptate asupra lor pedeapsa în vederea mântuirii, căci pedeapsa pe care El o aduce este mântuitoare pentru oamenii care o primesc. Creştinul trebuie să aibă „mijlocul încins cu adevărul, corpul îmbrăcat cu platoşa dreptăţii, picioarele încălţate cu râvna Evangheliei păcii, având şi pavăza credinţei, coiful mântuirii şi sabia Duhului, care este Cuvântul lui Dumnezeu" (*cf.* Ef. 6,14-17).

59,18 În TM: „Cum *sunt* faptele aşa va fi şi plata, urgie către vrăjmaşi, plată către duşmani, asupra insulelor plată va plăti" (text dificil).

19 Şi se vor teme cei de la apus de numele Domnului,
şi cei de la răsăritul soarelui, de numele cel slăvit;
căci va veni ca un râu năvalnic urgia de la Domnul –
va veni cu mânie.
20 Şi va veni pentru Sion Izbăvitorul
şi va îndepărta necucerniciile de la Iacob.

21 „Acesta le este legământul de la Mine", a zis Domnul: „Duhul Meu, care este peste tine, şi graiurile Mele, pe care le-am pus în gura ta, nu vor lipsi din gura ta şi din gura seminţiei tale, căci Domnul a grăit de acum şi până în veac."

60 1 „Luminează-te, luminează-te, Ierusalime; căci a venit lumina ta
şi slava Domnului peste tine a răsărit.

59,19 Ultimul hemistih în TM: „căci va veni ca un râu îngustat pe care-l mână duhul/suflarea lui *YHWH*".

59,20 În TM: „Va veni în Sion ca Răscumpărător şi la cei din Iacob care se întorc de la răzvrătirea lor – oracol al lui *YHWH*".

59,21 „din gura seminţiei tale": TM are „din gura copiilor tăi şi din gura copiilor copiilor tăi".

60 Triumful şi strălucirea viitoare a Ierusalimului.

60,1-2 Theodoret (*ad loc.*) observă că Domnul pune în legătură soarta Iudeii cu soarta lumii. Înţeleptul va şti să deosebească între sfârşitul cultului iudaic şi sfârşitul lumii. Căderea Templului este corelată cu Parusia. Aceeaşi profeţie poate fi susceptibilă de realizări succesive, cu precizarea că doar una dintre ele o împlineşte pe deplin, pe când celelalte nu sunt decât metafore ale acestei realităţi ultime, care le depăşeşte pe toate. După Theodoret (*ad loc.*), profeţia comportă simultan trei teme: 1) Reconstrucţia Ierusalimului, care a avut loc sub Cyrus şi Darius, 2) Splendoarea Sfintei Biserici şi 3) Existenţa viitoare a Cetăţii cereşti. „Realitatea viitoare" sau „Cetatea cerească" este viaţa fără de sfârşit şi „fără durere, întristare şi suspin", fără bătrâneţe, fără griji. „Icoana" acestei realităţi se reflectă în constituţia Bisericii, care imită, pe cât este cu putinţă aici, realitatea viitoare, iar „umbra" este Legea, care arăta învăluit ceea ce este acum vădit în Biserică. ♦ Ioan Damaschin a compus, pornind de la dimensiunea profetică a acestui text, o cântare pascală: „Luminează-te, luminează-te, Noule Ierusalime,/ că slava Domnului peste tine a răsărit!/ Saltă acum şi te bucură, Sioane!/ Iar tu, Preacurată Născătoare de Dumnezeu,/ veseleşte-te întru învierea Celui născut al tău!" (Slujba Învierii, *Axionul pascal*, *Cântarea a noua*).

60,1 „Luminează-te, luminează-te, Ierusalime": TM are „Ridică-te, străluceşte/luminează".

2 Iată, întuneric şi negură
vor acoperi pământul peste neamuri,
dar peste tine se va arăta Domnul
şi slava Lui se va vedea peste tine.
3 Şi vor umbla regi în lumina ta,
şi neamuri, în strălucirea ta.
4 Ridică-ţi ochii roată
şi vezi cum sunt adunaţi împreună copiii tăi;
iată, au venit toţi fiii tăi de departe,
şi fiicele tale vor fi purtate pe umeri.
5 Atunci vei vedea şi te vei teme
şi te vei minuna în inimă,
căci se vor muta la tine
bogăţia mării şi a neamurilor şi a popoarelor.
Şi vor veni la tine
6 turme de cămile,
te vor acoperi
cămile din Madiam şi din Gaipha.
Toţi cei din Saba vor veni,
aducând aur;
vor aduce tămâie
şi vor binevesti mântuirea Domnului.

60,2 Primul hemistih în TM: „Căci, iată, întunericul acoperă pământul şi negura învăluie popoarele".

60,4 „şi vezi cum sunt adunaţi împreună copiii tăi": TM are „toţi s-au adunat şi vin la tine". ♦ „Ridică-ţi ochii roată", interpretează Metodiu al Olimpului (*Banchetul*, PSB 10, pp. 90-91), „şi vezi Biserica lui Dumnezeu, care îşi adună dintre neamuri fiii prin botez. Îi vedem primind lumina cea neînserată, îmbrăcând ca pe o haină strălucirea Cuvântului, alergând din lumea întreagă spre Ierusalim, nu spre a se închina lui Dumnezeu în Templu, ci pentru a vedea cu mare bucurie locurile răstignirii, învierii şi înălţării Domnului". ♦ După Efrem Sirul, profetul vorbeşte despre universalitatea Bisericii lui Hristos, care va aduna toate neamurile pământului (*Comentariu la Isaia*, 60,4-5, *apud* ACCS, vol. 2, p. 228).

60,5 Primul hemistih în TM: „Atunci vei vedea şi te vei lumina; inima îţi va bate cu putere şi-ţi va creşte".

60,6 „Madiam... Gaipha": ebr. *Midhʿyān*... *'Êyphāh*; triburi arabe care locuiau la est de golful Aqaba. „Saba" (ebr. *Şʿbhā'*) ar fi o populaţia din Arabia de Sud (*cf.* 3Rg. 10). ♦ „mântuirea": TM are „laudele".

7 Şi toate oile din Kedar se vor aduna la tine,
şi berbecii din Nabaioth vor veni la tine;
şi se vor aduce [jertfe] bineprimite pe altarul Meu,
şi casa Mea de rugăciune va fi slăvită.

8 Cine sunt aceştia care zboară ca norii
şi ca porumbiţele cu pui?
9 Pe Mine m-au aşteptat insule
şi corăbiile din Tarsis printre cele dintâi,
ca să aducă pe copiii tăi de departe,
şi argintul şi aurul cu ei,
pentru numele cel sfânt al Domnului
şi Sfântul lui Israel să fie slăvit.
10 Şi-ţi vor zidi străinii zidurile
şi regii lor vor sta înaintea ta;
căci pentru urgia Mea te-am lovit
şi pentru mila Mea te-am iubit.
11 Porţile tale vor sta mereu deschise –
zi şi noapte nu se vor închide –
ca să aducă la tine puterea neamurilor
şi pe regii prinşi.
12 Căci neamurile şi regii
care nu-ţi vor sluji ţie vor pieri

60,7 „Nabaioth": ebr. *Nᵉbhāyōth* – descendenţi ai lui Ismael (Gen. 25,13), după unii, strămoşii nabateenilor.
60,8 „cu pui": TM are „către ferestrele lor".
60,9 „Tarsis": vezi nota la Ier. 10,9 în volumul de faţă. ♦ Finalul în TM: „pentru numele lui *YHWH*, Dumnezeul tău, pentru Sfântul lui Israel, căci te-a preamărit".
60,10 Chiril (*ad loc.*) interpretează: „*Zidurile* de împrejmuire reprezintă dreapta credinţă şi călăuzele întru aceasta, în primul rând apostolii şi urmaşii lor, iar *regii* neamurilor străine sunt cei care conduc popoarele şi ocrotesc Biserica lui Hristos împotriva vrăjmaşilor văzuţi şi nevăzuţi". ♦ „vor sta înaintea ta": mai exact, „îţi vor sta la dispoziţie"; Vulg. *reges eorum ministrabunt tibi*.
60,11 Eusebiu interpretează figurat: „porţile" sunt învăţăturile elementare, iar „puterea neamurilor" îi desemnează pe cei care ţin de învăţătura apostolilor şi pe regii vrednici de împărăţia cerurilor, îndeosebi pe împăraţii romani care s-au convertit la credinţă. Ei sunt „regii prinşi" sau „aduşi" la dreapta credinţă.
60,12 „se vor pustii cu totul": *litt.* „cu pustiire se vor pustii".

şi neamurile se vor pustii cu totul.
13 Şi slava Libanului va veni către tine,
chiparos şi pin şi cedru împreună,
ca să slăvească locul cel sfânt al Meu.
14 Şi vor veni la tine înfricoşaţi
fiii celor care te-au umilit şi te-au întărâtat;
şi vei fi numită Cetatea Domnului,
Sionul Sfântului lui Israel.
15 Pentru că ajunseseşi părăsită şi urâtă
şi nu era nimeni să [te] ajute,
te voi face bucurie veşnică,
veselie din neam în neam.
16 Vei suge laptele neamurilor
şi bogăţia regilor o vei mânca;
şi vei cunoaşte că Eu sunt Domnul care te mântuieşte
şi te scapă, Dumnezeul lui Israel.

17 Şi în loc de aramă îţi voi aduce aur,
în loc de fier îţi voi aduce argint,
în loc de lemne îţi voi aduce aramă,
în loc de pietre, fier.
Şi voi statornici căpeteniile tale în pace

60,13 „ca să slăvească locul cel sfânt al Meu": TM are „pentru a înfrumuseţa locul sanctuarului Meu şi locul picioarelor Mele îl voi slăvi". ♦ Theodoret (*ad loc.*): „slava Libanului" se mută în Biserică şi prin ea se înţelege poziţia strălucită a evreilor care au primit darul Duhului (sfinţii apostoli), deosebindu-se în Biserică după măsura harului, iar „chiparosul", „pinul" şi „cedrul" sunt sfinţii proroci.

60,15 „bucurie veşnică": TM are „măreţie veşnică".

60,16 „bogăţia regilor o vei mânca": TM are „sânul regilor îl vei suge" – expresie sugestivă cu acelaşi sens. ♦ „şi te scapă, Dumnezeul lui Israel": TM are „Răscumpărătorul tău, Cel Puternic al lui Iacob".

60,17 Ultimul hemistih în TM: „Voi pune drept cercetarea ta Pacea/Bunăstarea şi drept stăpânitor al tău, Dreptatea". ♦ Chiril interpretează aceşti termeni ca o opoziţie între Legea mozaică (arama) şi legea creştină (aurul), între modul de viaţă după Lege (fierul) şi cel de după Evanghelia lui Hristos (argintul). „Lemnul şi piatra" sunt învăţăturile cărturarilor şi fariseilor (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 261). ♦ „supraveghetorii": gr. ἐπίσκοποι, *litt.* „supraveghetori", „paznici ai legii", cum erau filozofii în *Republica* lui Platon, iar apoi „episcopii" în Biserică.

și supraveghetorii tăi în dreptate.
18 Și nu se va mai auzi strâmbătate în pământul tău,
nici prăbușire, nici nenorocire în hotarele tale,
ci se vor numi Mântuire zidurile tale,
și porțile tale, Cioplitură.
19 Și nu vei mai avea soarele
ca lumină ziua,
nici răsăritul lunii
nu te va mai lumina noaptea,
ci Domnul îți va fi lumină veșnică,
Dumnezeu – slava ta.
20 Căci nu va mai apune pentru tine soarele
și luna nu-ți va lipsi:
căci Domnul îți va fi lumină veșnică –
s-au încheiat zilele jelirii tale.
21 Poporul tău [va fi] cu totul drept
și-n veac vor moșteni pământul,
păzind răsadul,
lucrarea mâinilor Lui, spre slavă.
22 Cel puțin [la număr] va fi cu miile
și cel foarte mic va fi un neam mare;
Eu, Domnul, îi voi aduna la vreme."

61 1 Duhul Domnului [este] asupra mea,

60,18 „Ciopliturã": gr. γλύμμα, „inscripție gravată", „gravură". TM are „laudă". O seamă de Sfinți Părinți cred că acest „lucru-din-daltă" este opera de rafinare și de interpretare a textelor sacre, făcută de exegeții și pedagogii (cateheții) Bisericii.

60,21 Ultimul hemistih în TM: „mlădița pe care am sădit-o, lucrarea mâinilor Mele, spre preamărire".

60,22 „îi voi aduna la vreme": TM are „la vremea [potrivită], voi grăbi [acestea]".

61,1 „și orbilor vederea din nou": TM are „și celor închiși ieșirea la lumină" ♦ *Cf.* Lc. 4,16-21, unde Mântuitorul citește în sinagogă această pericopă (vv. 1-2) și arată deschis că El este persoana despre care vorbesc prorocii. El a primit ungerea Duhului nu ca Dumnezeu, ci ca om. Sfinții Părinți comentează pe larg faptul că textul a fost citat de însuși Iisus ca referindu-se la Sine. Textul acesta descoperă lucrările Persoanelor Treimice, distincte în egalitatea lor ființială: Tatăl, Cel ce unge, Fiul, Cel ce este uns, și Duhul, ungerea însăși (Irineu, *apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 265). ♦ „sărmani": gr. πτωχοί, același termen din celebra expresie a Fericirilor evanghelice, „săraci în duh"

pentru că m-a uns,
m-a trimis să binevestesc celor sărmani,
să-i vindec pe cei cu inima zdrobită,
să vestesc robilor eliberarea
şi orbilor vederea din nou,
2 să chem anul cel bineprimit al Domnului
şi ziua răsplătirii;
să-i mângâi pe toţi cei ce jelesc,
3 să se dea celor ce jelesc Sionul
slavă în loc de cenuşă, ungere de veselie celor ce jelesc,
veşmânt de slavă în loc de duhul lehamitei.
Şi se vor numi neamuri ale dreptăţii,
răsad al Domnului spre slavă.
4 Şi vor zidi dărâmăturile de demult,
le vor ridica pe cele pustiite mai înainte
şi vor înnoi cetăţi pustii,
pe cele pustiite pentru generaţii.

5 Vor veni străini, ca să pască turmele tale,

(Mt. 5,3). Pentru Theodoret (*ad loc.*), „sărmani" sunt toţi oamenii care au pierdut cerul, „inimi zdrobite", pentru că şi-au alterat judecata; „orbi", pentru că nu L-au cunoscut pe Dumnezeu şi au adus închinare făpturii, „robi", pentru că au fost amăgiţi şi duşi în tabăra tiranului şi au pierdut libertatea cea dintâi. ♦ Şi Efrem Sirul (*Comentariu la Isaia, ad loc.*) aplică versetul la Iisus. După ce Iisus s-a întrupat, Duhul Sfânt a coborât şi l-a „uns", iar ungându-L, altfel spus, conferindu-i atribute divine, în mod implicit ne-a uns şi pe noi, cei care am devenit creştini.

61,2 „să chem": TM are „să proclam". ♦ „anul cel bineprimit": eliberarea este înfăţişată în termenii anului sabatic (o dată la şapte ani) sau ai anului jubiliar (fiecare al cincizecilea an), când erau eliberaţi toţi cei ajunşi robi şi îşi recăpătau pământul toţi cei deposedaţi din diferite motive (*cf.* Ex. 21,2; Lev. 25,10; Deut. 15,12). ♦ Pentru Theodoret, „anul bineprimit" se referă la harul dăruit la prima venire a lui Hristos, iar „ziua răsplătirii" este ziua judecăţii, urmare a celei de-a doua veniri.

61,3 „slavă": TM are „cunună" (*litt.* „turban"). ♦ „lehamite": gr. ἀκήδια, „acedie". La Sfinţii Părinţi, *akedia* avea să desemneze starea de dezgust, de lehamite, de oboseală, de demoralizare, de descurajare, de lâncezeală care intervine în viaţa spirituală („duhul acediei"). ♦ „neamuri ale dreptăţii": TM are „stejari/terebinţi ai dreptăţii".

61,4 Ioan Gură de Aur vede în cetăţile pustii nu pe cele ale căror ziduri au fost distruse şi părăsite de locuitori, ci pe cele lipsite de oameni cunoscători de Dumnezeu.

și cei de alt neam [vor fi] plugari și podgoreni;
6 iar voi vă veți numi preoți ai Domnului,
slujitori ai lui Dumnezeu;
tăria neamurilor o veți înghiți
și cu bogăția lor vă veți făli.
7 Astfel pentru a doua oară vor moșteni țara,
veselie veșnică pe capul lor.

8 „Căci Eu sunt Domnul, care iubesc dreptatea
și urăsc răpirile cu strâmbătate;
voi da celor drepți [răsplata] ostenelii lor
și legământ veșnic voi încheia cu ei.
9 Și vor fi cunoscute între neamuri
seminția lor și urmașii lor;
oricine îi va vedea va [re]cunoaște
că aceștia sunt seminție binecuvântată de Dumnezeu
10 și tare se vor veseli de Domnul."
Să se bucure sufletul meu în Domnul,
căci m-a îmbrăcat cu veșmânt de mântuire
și cu mantie de veselie;
ca unui mire mi-a pus cunună,
ca pe o mireasă m-a împodobit cu giuvaeruri.
11 Și precum pământul își crește floarea
și grădina, semințele,
astfel va face Domnul să răsară dreptatea și veselia
înaintea tuturor neamurilor.

61,5 „Într-adevăr, din neamurile străine au ieșit conducătorii Bisericii, pe care prorocul i-a numit aici păstori, plugari și podgoreni" (Theodoret, *ad loc.*).

61,6 „vă veți făli": gr. θαυμασθήσεσθε, *litt.* „veți fi admirați".

61,7 În TM: „Pentru că îndoită a fost rușinea voastră, și înjosirea a fost proclamată ca partea voastră, de aceea a doua oară veți stăpâni țara voastră și bucurie veșnică veți avea" (oscilație între pers. a II-a și a III-a pl., atât în TM, cât și în mss. Qumran). ♦ „pentru a doua oară": *i.e.* pentru veșnicie (*cf.* Rom. 8,21).

61,10 „și tare se vor veseli de Domnul": *litt.* „cu veselie se vor veseli de Domnul" – semitism. TM are „Cu bucurie mă voi bucura de *YHWH*". ♦ „mantie de veselie": TM are „mantia dreptății". ♦ „giuvaeruri": *litt.* „podoabă". ♦ Ioan Gură de Aur vede în „veșmântul de mântuire" pe Hristos, *Christum enim vestimentum salutis est* (*cf.* Gal. 3,27; *apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 275).

61,11 „veselia": TM are „lauda".

62 1 „De dragul Sionului nu voi tăcea,
de dragul Ierusalimului nu mă voi opri,
până când nu va ieşi ca lumina dreptatea Mea,
iar mântuirea Mea va arde ca o făclie.
2 Şi vor vedea neamurile dreptatea ta,
şi regii, slava ta;
şi te va chema cu numele tău cel nou,
pe care Domnul îl va numi.
3 Şi vei fi cunună a frumuseţii în mâna Domnului
şi diademă împărătească în mâna Dumnezeului tău.
4 Nu te vei mai chema Părăsită,
şi ţara ta nu se va mai chema Pustietate;
ci te vei chema Dorirea Mea
şi ţara ta, Locuită.
5 Precum se aşază împreună un tânăr cu o fecioară,

---

62 Poem despre slava Ierusalimului mântuit.

62,1 „dreptatea Mea... mântuirea Mea": TM are „dreptatea sa... mântuirea sa". ♦ „mântuirea Mea": „Cel ce vorbeşte este Hristos şi profeţia din acest capitol se referă la Biserică"; adunarea creştinilor nu se mai numeşte *Sinagogă*, ci *Biserică* a Dumnezeului celui viu („numele tău cel nou", v. 2), cetatea şi casa Sa (Chiril al Alexandriei, *ad loc.*).

62,3 „Cunună a frumuseţii" îi simbolizează, pentru Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 279, nota 3), pe viitorii martiri, care, aşezaţi la dreapta lui Hristos, vor primi diadema Împărăţiei cereşti. Pentru Chiril al Alexandriei (*ibidem*), această cunună îi simbolizează pe sfinţii care împodobesc cu virtuţile lor Biserica.

62,4 „Părăsită": ebr. *'Azūbhāh*. ♦ „Pustietate": ebr. *Ş*^{e}*māmāh*. ♦ „Dorirea Mea": ebr. *Hephṣi-bāh*. ♦ „Locuită": TM are „Cununată" – ebr. *B*^{e}*'ūlāh*. ♦ La final, TM are în plus: „căci Domnul Îşi află desfătarea în tine şi ţara ta se va cununa cu El".

62,5 După Efrem Sirul (*Comentariu la Isaia, ad loc.*), „fiii" sunt apostolii, preoţii şi drepţii din sânul Bisericii, care ar reprezenta capul trupului Bisericii, „aşa cum bărbatul este capul femeii" (1Cor. 11,3). Aceştia ar fi aşadar „soţii" Bisericii lui Iisus, iar din căsătoria lor se nasc numai fii duhovniceşti. Macarie Egipteanul (*Omilii*, PSB 34, pp. 126-127; 326-327) vede în acest verset bucuria omului în rugăciune. Mintea celui ce se roagă este răpită şi purtată în adâncul cel nemărginit al acelui veac unde vede lucruri minunate, lucruri cereşti. Această ipostază îi aduce o mare bucurie, exprimată simbolic de bucuria nupţială.

62,5–6 Pentru Theodoret (*ad loc.*), „mireasa" este Ierusalimul şi „străji" sunt cei care călăuzesc mulţimile evlavioase în sate şi în cetăţi, cei care zi şi noapte îl cinstesc pe Dumnezeu în cântări de laudă şi păzesc cetatea lui Dumnezeu, „iar dacă înţelegem aici *îngeri* nu ne vom depărta de adevăr" (*cf.* Ps. 33,8: „Îngerul Domnului va sălăşlui împrejurul celor ce se tem de El"). Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) confirmă că e vorba de

așa vor locui fiii tăi cu tine;
după cum se veselește mirele de mireasă,
așa se va veseli Domnul de tine.
6 Și pe zidurile tale, Ierusalime,
am pus străji
toată ziua și toată noaptea –
nicicând nu vor tăcea
pomenindu-L pe Domnul.
7 Căci nu este nimeni asemenea vouă,
dacă va îndrepta Ierusalimul
și va face din el o mândrețe pe pământ."
8 S-a jurat Domnul pe dreapta Sa
și pe tăria brațului Său:
„Nu voi mai da grâul tău
și bucatele tale vrăjmașilor tăi,
și nu vor mai bea fii străini vinul tău
pentru care te-ai trudit;
9 ci aceia care au adunat le vor mânca
și vor lăuda pe Domnul
și cei care au cules vor bea
în curțile Mele sfinte.

10 Intrați pe porțile Mele

îngerii care ocrotesc Biserica și de sfinții mistagogi, slujitori ai Bisericii, preoți, cântăreți, monahi, care nu încetează să vestească slava și minunile Domnului.

62,6 „nicicând nu vor tăcea pomenindu-L pe Domnul": TM are „nicicând nu vor tăcea. Voi, care-L amintiți pe Domnul, să nu aveți odihnă".

62,7 Începutul versetului în TM: „Și nu-I dați nici Lui odihnă până ce va reașeza Ierusalimul...".

62,9 „curțile Mele sfinte" reprezintă, după Procopius din Gaza (*Comentariu la Isaia, ad loc.*), „sălașurile" cerești despre care vorbește Evanghelia după Ioan (14,2). Împărăția cerurilor are numeroase „curți" și „porți" care le vor fi arătate sfinților la momentul potrivit. În aceste curți nici un demon nu va avea acces.

62,10 În TM: „Treceți, treceți pe porți, curățiți drumul poporului, construiți, construiți drum mare, pavați-l cu piatră, ridicați semn/stindard peste popoare". ♦ „semn": pentru Chiril, este „crucea", simbol al patimii mântuitoare, precum și „propovăduirea credinței" în Domnul Iisus, înviat din morți, care îi scapă de la moarte și din păcat pe evreii credincioși împreună cu toate neamurile.

și faceți cărare poporului Meu;
iar pietrele din cale aruncați-le,
ridicați semn către neamuri.
11 Căci, iată, Domnul a făcut auzit
până la marginile pământului.
Spuneți fiicei Sionului:
«Iată, vine Mântuitorul tău,
având-Și plata și lucrarea
înaintea feței Sale.»"
12 Și-l va numi popor sfânt,
răscumpărat de Domnul;
iar tu te vei numi
„Cetate căutată", și nu „Părăsită".

63 1 Cine este acesta care vine din Edom,
cu haine purpurii, din Bosor,
atât de frumos în veșmântul său
năprasnic, cu putere?
„Eu vestesc dreptate
și înfruntare pentru mântuire."

2 „De ce sunt roșii hainele tale
și îmbrăcămintea ta ca la călcatul teascului?"

62,11 „având-Și plata și lucrarea înaintea feței Sale": TM are „iată, răsplata sa este la El și câștigul lucrării Sale este înaintea Sa".
63,1-6 Judecarea neamurilor.
63,1 „cu haine purpurii": *litt.* „purpuriul hainelor" – calc după ebraică. ♦ „Bosor": ebr. *Boṣ'rāh* – capitala Edomului. ♦ „năprasnic, cu putere": TM s-ar putea interpreta „aplecat în fața de mare elan" („arqué par l'intensité de son énergie" – TOB). ♦ După Theodoret, profetul descoperă aici înălțarea Domnului la ceruri. La fel crede și Chiril al Alexandriei. Chiril (*ad loc.*) interpretează: „*Edom* se traduce «foc» sau «pământ roșu», «pământesc», iar *Bosor*, «carne» sau «de carne». De aici înțelesul expresiei «roșeața hainelor», adică «haina de carne» sau «de sânge», *id est* natura omenească în care Hristos s-a arătat puterilor cerești în uimire". Este posibil ca acest sens dat de cei doi exegeți să fie rezultatul unei interpretări eronate a transliterării ebr. *Boṭra* („Bosor" sau, în alte mss., „Basra"), pe care au confundat-o cu ebr. *basar*, care înseamnă „carne".
63,2 „călcatul teascului": e vorba despre o cuvă mare de lemn în care strugurii recoltați erau zdrobiți prin călcare cu picioarele. Simbol al modului în care Domnul l-a biruit pe diavol și legiunile lui, „cu moartea pe moarte călcând". *Cf.* Apoc. 14,19-20.

3 „Sunt călcate cu totul,
și dintre neamuri nu este nimeni cu mine,
i-am călcat cu mânie,
i-am zdrobit ca pământul
și am vărsat sângele lor pe pământ.
4 Căci ziua răsplătirii a venit pentru ei,
anul răscumpărării este aici.
5 Am privit și nu era ajutor;
am luat seama și nimeni nu venea în sprijin;
dar i-a izbăvit brațul meu,
mânia mea a sosit.
6 Și i-am călcat în urgia mea
și am vărsat sângele lor pe pământ."

7 De mila Domnului mi-am adus aminte,
de bunătățile Domnului
în toate cele cu care ne-a răsplătit Domnul;
Domnul [e] judecător bun pentru casa lui Israel,
după mila Sa ne dă nouă
și după mulțimea dreptății Sale.
8 Și a zis: „Oare nu este poporul Meu?
Copii care nu se vor răzvrăti?"
Și El le-a fost spre mântuire
9 din tot necazul.
Nici sol, nici înger,
ci Însuși Domnul i-a mântuit,
pentru că i-a iubit și i-a cruțat;

63,3 „Sunt călcate cu totul": TM are „Teascul l-am călcat singur". ♦ „dintre neamuri": TM are „dintre popoare", dar mss. Qumran – „din poporul meu". ♦ „nimeni": *lit.* „bărbat" – ebraism. ♦ „ca pământul": TM are „în furia mea". ♦ „și am vărsat sângele lor pe pământ": TM are „și mustul lor mi-a stropit veșmântul și toată îmbrăcămintea mea s-a pătat". ♦ În „veșmânt"/„haină" Părinții au văzut un simbol al firii omenești asumate de Fiul lui Dumnezeu.
63,5 „a sosit": TM are „m-a sprijinit".
63,7 În TM: „Milostivirile lui *YHWH* le voi aminti, laudele lui *YHWH* pentru tot ce a săvârșit pentru noi *YHWH*, și multul bine pentru casa lui Israel pe care l-a săvârșit pentru ei după îndurarea Sa și după multa Sa milostivire".

El Însuşi i-a răscumpărat şi i-a luat
şi i-a înălţat în toate zilele veacului.

10 Dar ei au fost nesupuşi
şi au întărâtat Duhul Lui Sfânt;
atunci S-a întors spre ei cu vrăjmăşie
şi El însuşi S-a războit cu ei.
11 Şi-a adus aminte de zilele veacurilor,
Cel care l-a scos din ţară
pe păstorul oilor:
unde este Cel care a pus în ei
Duhul Sfânt?
12 Cel ce l-a dus cu dreapta Sa pe Moise,
braţul slavei Sale?
A supus apa înaintea feţei lui
ca să[-Şi] facă un nume veşnic.
13 I-a dus prin adânc
ca pe un cal prin pustie,
şi n-au obosit.
14 Şi s-a coborât Duh de la Domnul şi i-a călăuzit
ca pe nişte vite prin câmpie;
aşa l-ai dus pe poporul Tău,
ca să-Ţi faci nume de slavă.

15 Caută din cer şi vezi,
din casa Ta cea sfântă şi din slavă:
unde este râvna Ta
şi puterea Ta?

63,11 „l-a scos": gr. ἀναβιβάζω, „a lua în sus", „a ridica", „a face să urce"; din Egipt, întotdeauna „se urcă" spre Israel. ♦ În TM: „Şi-a amintit poporul de zilele de odinioară, de Moise: «Unde este Cel care i-a urcat din mare pe păstor [cu] turma sa, unde este Cel care a pus în el duhul Său sfânt?»".

63,13 „n-au obosit": TM are „nu s-au poticnit".

63,14 „i-a călăuzit": TM are „i-a odihnit". ♦ „ca pe nişte vite prin câmpie": adică aşa cum un păstor îşi duce turma sa.

63,15–64,11 Rugăciune de implorare.

63,15 „că ne-ai răbdat?": se poate înţelege şi „de Te-ai depărtat de noi?".

Unde este mulţimea milei Tale
şi a milostivirilor Tale,
că ne-ai răbdat?
16 Căci tu eşti Tatăl nostru,
fiindcă Avraam nu ne-a cunoscut
şi Israel nu ne-a recunoscut,
ci [numai] Tu, Doamne, Tatăl nostru.
Izbăveşte-ne: de la început este numele Tău asupra noastră.
17 De ce ne-ai rătăcit, Doamne, de la calea Ta?
Ne-ai învârtoşat inimile încât să nu ne temem de Tine?
Întoarce-Te pentru robii Tăi,
pentru neamurile moştenirii Tale,
18 ca să moştenim puţin din muntele Tău cel sfânt;
potrivnicii noştri au călcat în picioare sanctuarul Tău.
19 Am ajuns ca la început,
când Tu nu domneai peste noi,
nici nu era chemat numele Tău asupra noastră.
O, de ai deschide cerul,
cutremur de la Tine ar cuprinde munţii
şi ei s-ar topi

64 1 cum se topeşte ceara la foc.
Şi va arde focul pe potrivnici
şi va fi vădit numele Domnului între potrivnici:
de faţa Ta se vor tulbura neamuri.
2 Când vei săvârşi cele slăvite,

63,16 „Izbăveşte-ne: de la început este numele Tău asupra noastră". TM are „Răscumpărătorul nostru, din veac este numele Tău".

63,17 „încât să nu ne temem": „Darul cel bun al lui Dumnezeu, adică libertatea voinţei omeneşti, prin întrebuinţarea ei păcătoasă a devenit unealtă spre păcat, iar libertatea gândirii, alunecând spre alegeri greşite din lipsă de învăţătură şi de educaţie, a devenit un chin pentru suflet" (Grigore al Nyssei, *Omilii la Eclesiast*, PSB 30, p. 210).

63,18 „ca să moştenim puţin din muntele Tău cel sfânt": TM are „Pentru puţină vreme poporul Tău cel sfânt a stăpânit".

63,19 Ultimul hemistih în TM: „O, de ai sfâşia cerurile şi ai cobori – de faţa ta s-ar cutremura munţii".

64,1 Începutul versetului în TM: „ca de un foc ce aprinde vreascurile şi face să clocotească apa – ca să fie cunoscut printre potrivnici numele Tău...".

cutremur de la Tine va cuprinde munții.
3 Din veac n-am auzit,
nici ochii noștri n-au văzut un alt Dumnezeu în afară de Tine,
și lucrările Tale, pe care le vei face pentru cei care așteaptă milă.
4 Căci ea îi va întâmpina pe cei ce fac ce este drept,
și de căile Tale își vor aduce aminte.
Iată, Tu te-ai mâniat și noi am păcătuit;
de aceea ne-am rătăcit.
5 Și ne-am făcut ca niște necurați cu toții,
ca o zdreanță a celei ce stă deoparte, toată dreptatea noastră;
și am căzut ca frunzele din pricina nelegiuirilor noastre;
așa ne va duce vântul.
6 Nu este cine să cheme numele Tău
și să-și aducă aminte să se bizuie pe Tine;
căci Ți-ai întors fața de la noi
și ne-ai predat pentru păcatele noastre.
7 Și acum, Doamne, Tu ești Tatăl nostru,
iar noi, lut;
lucrarea mâinilor Tale cu toții.
8 Nu te mânia pe noi foarte

64,2 „Când vei săvârși cele slăvite": TM are „Când vei săvârși lucruri de temut, pe care nu le-am așteptat".

64,4 „Căci ea îi va întâmpina pe cei ce fac ce este drept": TM are „Tu întâmpini pe cel care săvârșește cu bucurie dreptatea". ♦ „de aceea ne-am rătăcit": TM are un text dificil – *litt.* „în acestea în veac (*i.e.* am rămas în păcate?), dar vom fi mântuiți". ♦ Chiril (*ad loc.*) observă că anumiți interpreți au găsit de cuviință să schimbe ordinea cuvintelor acestui verset pentru a nu se pune la îndoială dreptatea divină, dacă mânia lui Dumnezeu ar fi fost anterioară greșelii.

64,5 „zdreanță a celei ce stă deoparte": după Lege, femeia aflată la ciclu era socotită necurată și trebuia să se izoleze. ♦ Macarie Egipteanul (*Omilii*, PSB 34, p. 192) interpretează: „Omul nu trebuie să-și facă veșmânt din gânduri zadarnice, să nu se amăgească cu aparența dreptății proprii. Iar dacă cineva se încrede doar în dreptatea pe care o lucrează singur, se ostenește în zadar. Căci în ziua de pe urmă, toată dreptatea cu care se mândrește se va arăta ca o haină murdară, cum zice Isaia".

64,6 „și să-și aducă aminte să se bizuie pe Tine": TM are „care să se trezească și să se prindă de Tine". ♦ „și ne-ai predat pentru păcatele noastre": TM are „și ne-ai topit în mâna ticăloșiei noastre".

64,7 „iar noi, lut... cu toții": TM are „noi suntem lutul, iar Tu ești olarul, lucrarea mâinilor Tale suntem cu toții".

și nu-ți aminti la soroc de păcatele noastre.
Și acum privește, că noi toți suntem poporul Tău.
9 Cetatea sfințeniei Tale a ajuns pustietate,
Sionul a ajuns ca un pustiu,
Ierusalimul, un blestem.
10 Casa, lăcașul nostru sfânt
și slava pe care au binecuvântat-o părinții noștri,
a fost arsă în foc
și toate cele slăvite s-au prăbușit.
11 Și după toate acestea nu Te-ai îndurat, Doamne,
și ai tăcut, și ne-ai smerit foarte.

65 1 „M-am arătat celor ce nu Mă căutau,
aflat am fost de cei ce nu întrebau de Mine.
Am zis: «Iată-Mă» neamului
care nu chema numele Meu.
2 Întins-am mâinile Mele ziua întreagă
către un popor răzvrătit și cârtitor,
care n-a umblat pe calea adevărată,
ci după păcatele sale.
3 Poporul acesta, care mă întărâtă pe față, întruna,

64,8 „la soroc": gr. ἐν καιρῷ. ♦ Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) explică: „Atunci când te ajunge din urmă răul făcut, adică la vreme de necaz, să-ți amintești că noi suntem cetatea sfântului Tău templu". ♦ „Să înțelegem acest text așa: «Să nu-Ți amintești de greșelile noastre când ne atacă vrăjmașul nostru»" (Theodoret, *ad loc.*).

64,9 „Cetatea": TM are „Cetățile". ♦ „blestem": TM are „dărâmătură/pustiire".

64,10 În TM: „Casa sfințeniei și splendorii noastre, unde Te-au lăudat părinții noștri, a fost arsă în foc și toate cele plăcute nouă au ajuns dărâmătură".

64,11 În TM versetul este interogativ: „Oare după toate acestea vei rămâne nepăsător (*litt.* Te vei reține), *YHWH*, vei tăcea și ne vei smeri atât de tare?". ♦ După Theodoret al Cyrului (*ad loc.*), profeția s-ar referi la distrugerea Templului de către armatele romane conduse de Titus.

65,1-3 Pasaj preluat și comentat de apostolul Pavel în Rom. 10,20-21.

65,1 „M-am arătat (*litt.* M-am făcut vizibil) celor ce nu Mă căutau": TM are „Căutat am fost de cei ce nu întrebau de Mine". ♦ „nu chema numele Meu": TM are „nu era chemat cu numele Meu".

65,2 „răzvrătit și cârtitor": TM are „încăpățânat". ♦ „după păcatele sale": TM are „gândurile/planurile sale".

ei, care jertfesc în grădini
şi ard pe lespezi tămâie demonilor,
care nu sunt,
4 şi în morminte şi în peşteri
se culcă să viseze,
care înghit carne de porc şi zeamă de la jertfe
– spurcate sunt toate vasele lor –,
5 care zic «Departe de mine,
nu te apropia de mine, că sunt curat.»
Acesta-i fumul mâniei Mele,
foc arde acolo în toate zilele.
6 Iată, scris este înaintea Mea:
Nu voi tăcea,
până când nu le voi pune plata în sân;
7 păcatele lor şi ale părinţilor lor –
spune Domnul –
[ale celor] care au tămâiat pe munţi
şi M-au ocărât pe dealuri;
le voi pune în sân plata faptelor lor."
8 Aşa spune Domnul:

65,3 „demonilor, care nu sunt": nu apare în TM. ♦ „jertfesc în grădini": aluzie la cultele idolatre practicate sub arborii consideraţi sacri.

65,4 „să viseze": explicitare a LXX, care nu apare în TM; la păgâni exista credinţa că cel care petrece noaptea într-un mormânt poate intra în contact cu morţii; or, necromanţia era interzisă în Israel (Lev. 19,31; Deut. 18,11). ♦ „zeamă de la jertfe – spurcate...": TM are „bucăţi spurcate [în] vasele lor". ♦ Ieronim (*ad loc.*) remarcă faptul că pasajul „demonii care nu sunt" (65,3) apare numai în LXX. De ce se spune că „demonii nu sunt"? Pentru că ei au căzut de lângă Dumnezeu, care *este.* Pierzând legătura cu Dumnezeu şi-au pierdut, practic, existenţa; ei au ajuns doar nişte „umbre".

65,5 „Departe de mine... curat": TM are „Nu te apropia de mine, căci te-aş sfinţi"; practicanţii cultelor idolatre socoteau că intră într-o stare „sacră" ce s-ar putea transmite în mod primejdios prin simplul contact. Este însă aici şi o ironie la adresa unor ticăloşi care se pretind mai presus de semenii lor. ♦ „sunt curat": Theodoret aplică pasajul fariseilor, care vor zice: „De ce mănâncă Învăţătorul vostru cu vameşii şi păcătoşii?" (Mt. 9,11) sau „Dacă acesta ar fi un proroc, ar şti cine este femeia care s-a atins de el" (Lc. 7,39). Îl recunoaştem şi pe fariseul care se ruga în Templu (Lc. 18,11): „Mulţumescu-ţi Ţie, Doamne, că nu sunt ca ceilalţi oameni... ca vameşul acesta...".

65,8 „boaba... «Nu o strivi»": TM are „must... nu-l strica". ♦ „a Domnului": „plus" al LXX.

„După cum se află boaba în strugure
şi [oamenii] zic: «Nu o strivi,
căci este o binecuvântare a Domnului în ea»,
aşa voi face de dragul celui care Îmi slujeşte:
de dragul acestuia nu-i voi nimici pe toţi.
9 Şi voi lua sământa
din Iacob şi din Iuda,
şi va moşteni muntele Meu cel sfânt:
vor moşteni aleşii Mei şi robii Mei
şi vor locui acolo.
10 Şi vor fi în pădure staule de oi,
şi valea lui Achor, spre odihnă cirezilor,
pentru poporul Meu, cei care M-au căutat.
11 Dar pe voi, cei care M-aţi părăsit,
şi, uitând de muntele Meu cel sfânt,
gătiţi masă demonului
şi închinaţi băuturi amestecate Fortunei,
12 Eu [Însumi] vă voi da sabiei;
toţi veţi cădea înjunghiaţi;
fiindcă v-am chemat şi n-aţi ascultat,
am grăit şi n-aţi luat aminte,
ci aţi făcut ce este rău înaintea Mea,
iar pe cele pe care nu le voiam le-aţi ales."
13 De aceea, acestea le spune Domnul:
„Iată, cei care Îmi slujesc vor mânca,
iar voi veţi flămânzi;
iată, cei care Îmi slujesc vor bea,
iar voi veţi înseta;
iată, cei care Îmi slujesc se vor bucura,
iar voi vă veţi ruşina;
14 iată, cei care Îmi slujesc se vor veseli întru bucurie,
iar voi veţi striga de durerea inimii voastre,

65,10 „în pădure": TM are „în *Şārōn*" – câmpie fertilă aflată între Ioppe şi Carmel. • „valea lui Achor": ebr. *'Ākhōr* – între Ierusalim şi Ierihon (*cf.* Iis. Nav. 7,24-26; 15,7; Os. 2,17).

65,11 „demonului... Fortunei": TM are „pentru *Gadh* (Norocul)... pentru *M'nī* (Destinul – partea menită fiecăruia)" – zeităţi păgâne cărora li se aduceau ofrande şi libaţii.

și pentru zdrobirea duhului vă veți tângui.
15 Căci veți lăsa numele vostru spre saț aleșilor Mei,
iar pe voi vă va nimici Domnul.
Dar cei care îi slujesc Lui vor fi chemați cu nume nou,
16 care se va binecuvânta pe pământ;
căci ei îl vor binecuvânta pe Dumnezeul adevărat;
și cei care se jură pe pământ
se vor jura pe Dumnezeul adevărat;
căci vor uita necazul lor cel dintâi,
și nu se va urca la inima lor.

17 Fiindcă cerul va fi nou

65,15 „spre saț": TM are „spre blestem"; așa traduc Aquila, Theodotion și Symmachos. ♦ „nume nou": după mulți Părinți, „numele nou" se referă la creștinii Bisericii. Eusebiu (*apud* Theodoret, ed. cit., vol. III, p. 323, nota 3) spune că, deși numele de „creștin" este nou, modul lor de viață este cel mai vechi din istoria omenirii, creștinii reactualizând modelul avraamic. Theodoret și Chiril (*ibidem*) subliniază demnitatea numelui de creștin. „Totul s-a înnoit în Hristos", scrie Chiril, „cultul, viața și legea". Creștinii nu se mai mulțumesc cu umbra Legii lui Moise ori a legislației păgâne; ei trăiesc după arhetip, după Legea originară, întrupată de Iisus.

65,16 Începutul versetului în TM: „Cine se va binecuvânta pe pământ / în țară se va binecuvânta întru Dumnezeul adevărului/fidelității și cine se va jura...". ♦ „nu se va urca la inima lor": TM are „căci vor fi ascunse (*i.e.* necazurile de la început) de la ochii Mei". ♦ „se va binecuvânta": Theodoret (*ad loc.*) interpretează: „Într-adevăr, după arătarea Domnului Hristos, acest nume înlocuiește orice laudă. Atunci când cineva vrea să laude pe altcineva, are obiceiul să adauge, după un șir de laude: «Acela este cu adevărat creștin», iar îndemnul cel mai nobil este: «Fii creștin, fă ceea ce se cuvine să facă un creștin!». Până aici se ajunge cu binecuvântarea și lauda acestui nume".

65,17 „Fiindcă cerul va fi nou și pământul nou": TM are „Iată, Eu creez ceruri noi și pământ nou". ♦ „cer nou": Chiril (*ad loc.*) se referă la cei care odinioară divinizau creația: „Ei L-au recunoscut pe Creator și au înțeles că aceste lucruri, cerul și pământul, nu sunt zei, ci creaturi. În acest înțeles sunt *noi*". Alți exegeți raportează această profeție la ceea ce se va întâmpla la sfârșitul lumii și nu la prezentul Bisericii. ♦ După Origen (*De principiis* 1,6,4) și Ieronim (*ad loc.*), profeția nu trebuie înțeleasă greșit, ca prevestind distrugerea cerului și a pământului, ci ca o schimbare a naturii lor, de fapt, o reîmprospătare a lor. Origen vorbește de o schimbare de calitate și de transformare a înfățișării văzute (substanța corporală va fi atât de limpede și curată încât pare eterică, fiind străvezie și limpede ca albastrul cerului); transformarea cerurilor este pregătită de sfinți, care se îndreaptă spre un final fericit, în care vrăjmașul va fi învins și „Dumnezeu va fi totul în toate" (*cf.* 1Cor. 15,25). Iar Grigore al Nyssei (*Tâlcuire la Cântarea

şi pământul nou,
şi nu-şi vor mai aduce aminte de cele dintâi,
nici la inima lor nu vor ajunge,
18 ci bucurie şi veselie vor afla în ea:
iată, Eu fac Ierusalimul bucurie
şi poporul Meu, veselie.
19 Mă voi bucura de Ierusalim,
şi Mă voi veseli de poporul Meu;
nu se va mai auzi în el nici plânset,
nici strigăt.
20 Nici nu va fi acolo
om [care moare] înainte de vreme,
nici bătrân care să nu-şi plinească vremea;
căci tânărul va fi de o sută de ani,
iar păcătosul care moare la o sută de ani blestemat va fi.
21 Şi vor clădi case şi ei le vor locui,
şi vor sădi vii şi ei vor mânca roadele lor.
22 Nu vor mai clădi ca alţii să locuiască

Cântărilor, PSB 29, p. 292) arată că „Biserica este creaţia noii lumi: în ea, după cuvântul profetului, se creează cerul nou, care este tăria credinţei în Hristos" (*cf.* 1Tim. 3,15).

65,18 „în ea": TM are „în ceea ce creez Eu".

65,19 „plânset... strigăt": *litt.* „glas de plânset... glas de strigăt" – calc după ebraică.

65,20 „om [care moare] înainte de vreme": TM are „prunc [care trăieşte] doar câteva zile". ♦ „păcătosul care moare la o sută de ani": TM are „cel care nu apucă o sută de ani". Verbul ebr. *ḥāṭā'* înseamnă „a rata (ţinta)", „a greşi", „a păcătui"; aceleaşi sensuri le are gr. ἁμαρτάνω. ♦ Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) vede în termenul ἄωρος, „necopt", „neîmplinit", „neisprăvit", o manieră de a desemna poporul creştin, venit dintre neamuri, iar în πρεσβύτης, „bătrîn", pe poporul tăiat împrejur, din sângele lui Israel. Între acestea două nu este nici o diferenţă, deoarece toţi oamenii sunt chemaţi la desăvârşirea în Hristos, şi toţi vor fi desăvârşiţi şi îşi vor plini timpul lor, adică vor ajunge la „starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei deplinătăţii lui Hristos" (Ef. 4,13), pe când „păcătosul" bătrân, deşi ajuns la vârsta desăvârşirii, va fi blestemat. ♦ După Theodoret (*ad loc.*), „o sută" este numărul perfect şi se referă la viaţa veşnică.

65,22 „ca zilele pomului vieţii": TM are „ca zilele pomului". ♦ „Pomul vieţii", *litt.* „lemnul vieţii", este, după Theodoret (*ad loc.*), „crucea mântuirii, adevăratul lemn al vieţii, iar rodul lui este Sfântul Trup care dă viaţă; cei ce întind mâna spre el şi gustă acest fruct trăiesc pentru veşnicie". ♦ „roadele ostenelilor": *litt.* „lucrările ostenelilor". ♦ „se vor umple de vechime (*litt.* se vor învechi)": Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) explică: „nu se

și nu vor mai sădi ca alții să mănânce;
ca zilele pomului vieții
vor fi zilele poporului Meu,
iar roadele ostenelilor lor se vor umple de vechime.
23 Aleșii Mei nu se vor mai osteni în zadar,
nici nu vor naște copii spre blestem,
căci este o sămânță binecuvântată de Dumnezeu,
și odraslele lor vor fi cu ei.
24 Și va fi așa: chiar înainte să strige, Eu îi voi asculta,
și, încă grăind ei, voi spune: Ce este?
25 Atunci lupii și mieii vor paște împreună,
și leul va mânca paie ca boul;
iar șarpele [va mânca] pământ ca pâinea.
Nu vor mai săvârși nedreptăți, nici nu vor mai face stricăciuni
pe muntele Meu cel sfânt",
spune Domnul.

66 1 Așa spune Domnul:

---

vor mai înnoi cu altă lege, cum s-a înnoit Legea dată prin Moise prin Evanghelia lui Hristos, ci vor rămâne în veac (*cf.* Ps. 118,142)".

65,23 În TM, secvența „aleșii mei" se află la finalul v. 22. ♦ Acest verset, ne spune Origen (*Omilii la Luca*, PSB 7, pp. 130-131), a fost poticnire pentru saducheii din vremea Mântuitorului, care înțelegeau Legea „după trup". Aici este vorba de binecuvântări spirituale, ce se vor împlini la învierea morților, când noi ne vom învrednici de fericirea veșnică.

65,24 „voi spune: Ce este?": TM are „voi auzi".

65,25 „șarpele [va mânca] pământ ca pâinea": TM are *litt.* „șarpele – țărână hrana lui"; ebr. *lehem* înseamnă atât „pâine", cât și, generic, „hrană". ♦ „Noi – spune Theodoret (*ad loc.*) – vedem împlinirea acestei profeții: stăpâni și supuși, regi și sclavi, cărturari și oameni simpli stau la aceeași masă [spirituală – *n.n.*]. Căci el a numit *miei* pe cei care duc o viață pașnică, *lupi* pe cei care au ambiții mari și *lei* pe cei de neam regesc. *Boii* sunt oamenii vrednici de preoție, a căror hrană sunt *paiele* (jertfa fără de sânge), din care se va împărtăși *leul*, după ce-și va lepăda firea cea veche și nu se va mai hrăni cu carne. Toți vor mânca la o singură masă, a învățăturii Duhului Sfânt. În schimb, *șarpe* este numit vrăjmașul oamenilor, pe care sfinții l-au călcat în picioare și lemnul crucii l-a strivit și i-a luat toată puterea. De această dată prezența șarpelui nu mai este vătămătoare." Pentru Grigore al Elvirei (Spania, secolul al IV-lea), lumea va redeveni „exact așa cum Dumnezeu a creat-o la început, înainte ca primul om să o strice" (ACCS, vol. 2, p. 276).

„Cerul [este] tronul Meu
iar pămîntul, reazem picioarelor Mele.
Ce fel de casă Mi-ați [putea] clădi,
sau ce fel de loc de odihnă pentru Mine?
2 Căci pe toate acestea le-a făcut mâna Mea,
și sunt ale Mele toate acestea, spune Domnul.
Spre cine voi privi,
dacă nu spre cel smerit și liniștit,
care tremură la cuvintele Mele?

3 Dar nelegiuitul care Îmi jertfește un vițel

66,1-4 Împotriva cultului exterior.

66,1 „reazem": gr. ὑποπόδιον, „pernițǎ" sau „scăunel" care se așeza dinaintea unui jilț de judecată sau a tronului regal, pentru rezemarea picioarelor. ♦ Mai mulți Părinți (între care Clement al Alexandriei, Augustin) atrag atenția că nu trebuie să-L localizăm pe Dumnezeu undeva în cer. „Tronul" e doar o metaforă pentru a sugera superioritatea și regalitatea lui Dumnezeu. Clement (*Stromate* 2, PSB 5, p. 117) afirmă: „[Profetul] respinge aici cultul limitat la Templul din Ierusalim. Creatorul cerului și al pământului nu are nevoie de un templu făcut de mâini omenești. Dumnezeu nu Și-a zidit casă, căci este infinit, iar cerul nemărginit este «scaunul Lui» și se odihnește pe el, bucurându-se de zidirea Sa".

66,2 „le-a făcut mâna Mea": după Grigore al Nyssei, „mâna" lui Dumnezeu este puterea Fiului, Cel Unul-Născut, Cuvântul prin care toate s-au făcut. ♦ „sunt ale Mele toate acestea": TM are „și au ajuns la existență toate acestea". ♦ „liniștit": TM are „cu sufletul zdrobit". ♦ „tremură la cuvintele Mele": formulă târzie și rară, care sugerează mai degrabă râvna decât teama (*cf.* Os. 11,10-11). ♦ „smerit și liniștit": „De aceea și Hristos grăind ucenicilor Săi spunea: «Învățați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre». Omul care se smerește cu adevărat pe sine nu va putea niciodată să se supere, nici să se mânie pe semenul său, pentru că sufletul său e totdeauna potolit și se gândește numai la viața și faptele sale" (Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facerea* I, PSB 21, p. 113).

66,3 În TM: „Cel care junghie un bou omoară [și] un om; cel care jertfește un berbec/miel rupe [și] gâtul unui câine; cel care aduce ofrandă (de grâne), [și] sânge de porc; cel care face pomenire cu tămâie binecuvântează [și] o urâciune. Aceștia ...". Sunt puse în paralel patru perechi de acțiuni; în fiecare pereche, prima aparține cultului lui Dumnezeu, iar a doua, idolatriei. Astfel este condamnat sincretismul religios al poporului. ♦ „Porcii" și „câinii" erau considerați animale necurate, după cum explică Grigore al Nyssei (*Despre rugăciunea domnească* IV): adică cel răpitor asemenea unui câine și desfrânata care câștigă din desfrâu aduc lui Dumnezeu un dar murdar, prin care voiesc să li se aprobe modul urât de câștig, fie el din trecut, fie din viitor.

este precum cel ce ucide un câine;
iar cel care Îmi aduce lamură de făină,
ca sângele porcului;
cel ce dă tămâie spre pomenire,
precum cel ce blestemă.
Aceştia şi-au ales căile lor
şi urâciunile lor, pe care sufletul lor le-a voit,
4 şi Eu voi alege batjocuri pentru ei
şi le voi plăti păcatele lor,
căci i-am chemat şi nu M-au ascultat,
le-am grăit şi n-au auzit;
şi au făcut ce este rău înaintea Mea,
şi cele pe care nu le voiam le-au ales."
5 Auziţi spusa Domnului,
voi, cei care tremuraţi la cuvântul Lui;
vorbiţi, fraţi ai noştri,
celor care ne urăsc şi se scârbesc de noi,
ca să fie slăvit numele Domnului
şi să fie văzuţi în veselia lor;
şi aceia se vor ruşina.

6 Glas de strigare din cetate!
Glas din Templu!
Glasul Domnului,
Cel ce dă plată celor potrivnici!

7 „Mai înainte ca [femeia] aflată în dureri să nască,

66,4 „le voi plăti păcatele lor": TM are „voi aduce asupra lor cele de care se tem (*litt.* spaimele lor)".

66,5 „vorbiţi, fraţi... se vor ruşina": TM are: „fraţii voştri care vă urăsc şi vă alungă din pricina numelui Meu au spus: «*YHWH* să-Şi arate slava, ca să vedem bucuria voastră»; dar ei vor fi ruşinaţi". ♦ „de noi": alte mss. au lecţiunea „de voi", ceea ce pare mai logic, dacă cel care vorbeşte este Domnul.

66,7 În TM: „Înainte de a fi în durerile facerii, ea a născut; înainte de a veni asupra ei chinul, a slobozit un fecior". ♦ Grigore al Nyssei (*Tâlcuire la Cântarea Cântărilor*, PSB 29, p. 294): „Precum ni s-a dat Fiu fără Tată, aşa ni s-a născut fiu fără naştere întru durere. Căci precum n-a simţit Fecioara cum a luat fiinţă în trupul ei trupul purtător de Dumnezeu, aşa n-a simţit naşterea".

mai înainte de a veni chinurile facerii,
ea a fugit şi a născut fecior.
8 Cine a mai auzit una ca aceasta,
cine a mai văzut aşa ceva?
Oare o ţară a născut într-o singură zi,
[oare] s-a zămislit un neam dintr-odată?
Că [cetatea] Sionului a fost cuprinsă de dureri
şi [pe dată] şi-a născut copiii.
9 Eu ţi-am dat această aşteptare,
dar tu nu ţi-ai amintit de Mine",
a zis Domnul.
„Iată, oare nu Eu am făcut-o şi pe cea care naşte
şi pe cea stearpă?",
a zis Domnul.

10 Veseleşte-te, [cetate a] Ierusalimului,
şi prăznuiţi în ea toţi cei care o iubiţi;
bucuraţi-vă cu bucurie [mare]
toţi cei care o jeleaţi,
11 ca să sugeţi şi să vă săturaţi
la sânul mângâierii ei;
şi, după ce aţi supt, să vă desfătaţi
de intrarea slavei ei.

12 Căci acestea le spune Domnul:

66,7-8 După Ioan Damaschinul (*Credinţa ortodoxă* 4,14) şi Metodiu (*Omilii despre Simion şi Ana* 3), versetul profetizează întruparea lui Iisus din Fecioara Maria. Este de crezut – spune Ioan Damaschin – că Sfânta Maria nu a cunoscut chinurile facerii; dacă zămislirea nu a fost însoţită de patimă, nu putea fi urmată de durere. Metodiu al Olimpului tâlcuieşte mai departe: „... Biserica este Sionul care se află în dureri şi naşte pe cei ce se botează (*cf.* Fp. 2,31), după cum zice Duhul prin gura profetului".
66,8 „o ţară a născut": TM are „o ţară s-a născut".
66,9 În TM: „Oare Eu aş deschide pântecele fără să fac să nască? spune *YHWH*. Oare Eu care fac să nască, aş împiedica [naşterea]? – spune Dumnezeul tău".
66,11 „şi, după ce aţi supt, să vă desfătaţi de intrarea slavei ei": TM are „să fiţi alăptaţi cu desfătare din belşugul slavei sale".
66,12 „copiii lor vor fi purtaţi pe umeri şi alintaţi pe genunchi": TM are „Veţi suge, veţi fi purtaţi în braţe şi alintaţi pe genunchi". ♦ „un râu": după Ambrozie (*Despre Duhul*

„Iată, Eu voi abate spre ei ca un râu de pace
și ca pe un șuvoi care se revarsă
slava neamurilor;
copiii lor vor fi purtați pe umeri
și alintați pe genunchi.
13 Cum mângâie o mamă,
așa vă voi mângâia și Eu,
și în Ierusalim veți fi mângâiați."
14 Și veți vedea, și se va bucura inima voastră,
și oasele voastre vor odrăsli ca iarba;
și se va face cunoscută mâna Domnului celor care Îl cinstesc pe El,
dar îi va amenința pe cei nesupuși.
15 Căci, iată, Domnul va veni ca focul
și ca vijelia carele lui,
ca să aducă pedeapsă cu mânie
și alungare în pară de foc.
16 Căci în focul Domnului va fi judecat tot pământul
și cu sabia Lui, tot trupul;
mulți vor fi răniți de Domnul.

17 „Cei care se sfințesc și se curățesc pentru grădini, și mănâncă în pridvoare
carne de porc, și spurcăciunile, și șoarecele, laolaltă vor pieri", zice Domnul,
18 „dar Eu știu faptele și gândul lor. Vin să adun toate neamurile și limbile,
și vor veni și vor vedea slava Mea. 19 Și voi lăsa semne asupra lor, și voi

Sfânt, p. 90), este vorba de Duhul Sfânt, despre care Domnul Iisus spune în Evanghelia după Ioan (7,38): „râuri de apă vie vor curge din inima lui" (a celui care crede în Hristos). De râul avântat al Duhului Sfânt vorbește și David în Ps. 45,4: „Apele râului veselesc cetatea lui Dumnezeu".

66,14 Theodoret (*ad loc.*) interpretează versetul în cheie hristologică, spunând că Isaia vorbește despre consolarea Învierii.

66,15 „va veni ca focul": după Theodoret, prin acest cuvânt se prezice a doua venire a Domnului (*cf.* Mt. 24,30), care va dovedi calitatea lucrării fiecăruia (1Cor. 3,13), „căci focul încearcă aurul, iar sabia arată lucrarea pedepsei".

66,17 „șoarecele": ediția Rahlfs are lecțiunea τὸν νῦν, „pe cel de acum" – dificilă gramatical și fără sens în context. Atât Brenton, cât și NETS traduc „the mouse", ceea ce presupune gr. τὸν μῦν; TM are tot „șoarece".

66,19 „Phud și Lud": *cf.* Ier. 26,9 și nota. ♦ „Mosoch": TM are *moșᶜkhēy qeșeth*, „cei care trag cu arcul"; traducătorul a interpretat expresia drept etnonim. ♦ „voi lăsa semne

trimite dintre ei la neamuri pe cei mântuiţi, în Tharsis şi Phud şi Lud şi
Mosoch şi Thobel, şi în Hellada şi în insulele de departe, care n-au auzit
numele Meu, nici nu au văzut slava Mea; şi vor vesti slava Mea între nea-
muri. [20] Şi-i vor aduce pe fraţii voştri din toate neamurile ca dar Domnului,
cu cai şi care, în căruţe [trase] de catâri cu umbrare, în sfânta cetate a Ierusa-
limului, zice Domnul, ca fiii lui Israel să-Mi aducă jertfele lor cu psalmi în
casa Domnului. [21] Şi-Mi voi lua dintre ei preoţi şi leviţi, spune Domnul.

[22] Căci, după cum cerul cel nou şi pământul cel nou,
pe care Eu le fac, rămân dinaintea Mea, spune Domnul,
aşa vor dăinui seminţia voastră şi numele vostru.
[23] Şi va fi aşa: lună de lună

---

asupra lor": „Numeşte *semne* crucea mântuirii" (Theodoret, *ad loc.*). ♦ „voi trimite dintre ei la neamuri": „Aici se vede limpede că nu se are în vedere numai mântuirea evreilor, ci Hristos a luat chip de rob pentru a dărui tuturor neamurilor mântuirea prin sfinţii apostoli" (Chiril, *ad loc.*).

66,20 „în sfânta cetate a Ierusalimului": TM are „pe muntele Meu cel sfânt, [la] Ierusalim". ♦ „ca fiii lui Israel să-Mi aducă jertfele lor cu psalmi": TM are „precum fiii lui Israel Îmi aduc ofrandă în vase curăţite". ♦ După Theodoret (*ad loc.*), „fraţii voştri" sunt cei care au crezut dintre neamuri, numiţi astfel datorită identităţii naturii umane. Pe lângă aceştia, chiar între neamuri erau mulţi evrei care au crezut: Crispus, Sostene, conducători ai sinagogii, şi alte mii care, în Antiohia Pisidiei, la Iconiu, Listra şi în toate cetăţile au primit Evanghelia mântuirii. „Cai, căruţe şi lectici" sunt simboluri ale cinstirii viitoare, fiind pe atunci, la vremea scrierii textului, bunuri foarte căutate.

66,22 „vor dăinui": Metodiu (*Banchetul*, PSB 10, pp. 155-156) comentează: „După ce totul a fost sfărâmat, va fi readus la forma cea dintâi, dar nu în materia degradată şi în aceeaşi stare de dinainte de transformare, nici nu va mai fi supusă pieirii şi stricăciunii. Căci s-a zis: «se duce chipul lumii acesteia» (1Cor. 7,31), iar nu lumea. Prin urmare se obişnuieşte în Scriptură să se numească *pierzare* schimbarea chipului de dinainte în altul mai bun şi mai frumos. Când va veni focul judecăţii, firea va fi zdruncinată atât de tare ca şi cum ar pieri, dar nu va muri, ci va fi reclădită; pentru ca noi să locuim într-o lume reînnoită, fără necazuri, precum este scris: «Vei trimite Duhul Tău şi se vor zidi şi se va înnoi faţa pământului» (Ps. 103,30). Prin urmare, va exista pământul şi după acest veac; în mod firesc vor exista şi cei care îl vor locui, nu ca unii care se vor naşte, se vor însura şi vor muri iarăşi, ci ca unii care vor trăi întocmai ca îngerii, stăruind neabătut în nestricăciune şi săvârşind cele bune".

66,23 „lună": TM are „lună nouă"; calendarul sărbătorilor era cel lunar, iar prima zi a lunii era sărbătoare în cinstea Domnului (*cf. e.g.* Ps. 80,4). ♦ Luna nouă este interpretată „tropologic", de către Ieronim, ca reprezentând momentele de „creştere" şi „descreştere" ale Bisericii, în funcţie de persecuţiile pe care le-a îndurat.

şi sabat de sabat
va veni tot trupul înaintea Mea ca să se închine în Ierusalim,
spune Domnul.

24 Şi vor ieşi şi vor vedea stârvurile oamenilor care au încălcat [Legea] împotriva Mea; căci viermele lor nu va muri şi focul lor nu se va stinge: va fi privelişte pentru tot trupul."

66,24 „au încălcat": TM are „s-au răzvrătit". ♦ „privelişte": TM are „grozăvie/oroare". ♦ Chiril al Alexandriei (*ad loc.*) crede că acest verset se referă la dărâmarea Ierusalimului de către romani, dar observă că alţi interpreţi aplică acest verset la Judecata din urmă şi la pedeapsa veşnică a păcătoşilor. ♦ Grigore al Nyssei (*Marele cuvânt catehetic*, PSB 30, p. 346): „Când auzi că şi acolo va fi foc, să ştii că acela are o însuşire pe care nu o găseşti la focul obişnuit; acela nu se stinge, pe când pentru focul acesta minţile oamenilor au descoperit multe chipuri de a-l stinge [...]. Când vei auzi de viermii care nu mor, să nu ţi se ducă gândul la târâtoarele care trăiesc pe pământ, căci adaosul *care nu mor* ne face să ne gândim la o altă fire decât aceea pe care o vedem în realitatea pământească. Dacă, deci, acestea sunt cele care ne aşteaptă în viaţa de dincolo şi dacă ele sunt rezultatul comportării libere a fiecăruia dintre noi, după dreapta judecată a lui Dumnezeu, atunci cine are un dram de înţelepciune nu trebuie să se îngrijească prea mult de viaţa prezentă, ci de cea viitoare şi să pună temelia pentru fericirea de dincolo, care este negrăită – *cf.* 1Cor. 2,9".

IEREMIA

lui de la Betleem. Ieronim se identifică fiinţial cu personajul profetului pe care-l comentează: Ieremia devine un *alter ego* din altă epocă, izolat de contemporani, neînțeles, boicotat sau chiar agresat de către un anturaj ostil. Exegeza funcţionează aşadar şi ca o supapă de eliminare a unei tensiuni psihice greu de stăpânit. Totuşi, subiectivismul polemic nu biruie acribia filologică şi obiectivitatea istorică.

Cel mai amplu comentariu la Ieremia îi aparţine lui Theodoret al Cyrului (393-466)[33]. În privinţa datării, tot ce se poate spune e că urmează tuturor celorlalte comentarii la profeţii Vechiului Testament. În legătură cu acest megacomentariu, care-şi aşteaptă încă o ediţie modernă, Kannengiesser notează: „Sobru şi curat, de o precizie de gândire admirabilă în analiza istorică, de o vigilenţă aparte în ce priveşte diferitele forme ale limbajului profetic, Theodoret manevrează cu uşurinţă exegeza alegorică moştenită de la Origen. Scopul său rămâne totuşi acela al unui om de ştiinţă. Chiar şi Hristos nu este amintit în acest comentariu decât sub forma unui *typos* al istoriei mântuirii" (col. 895).

Cristian Bădiliţă

---

33. Singura ediţie completă în *Patrologia Graeca* 81.

Ieremia

1 1 Cuvântul lui Dumnezeu care a fost către Ieremia, [fiul] lui Chelkias,
dintre preoți, care locuia în Anathoth, în ținutul lui Beniamin; 2 acesta a fost
cuvânt al lui Dumnezeu către el, în zilele lui Iosia, fiul lui Amos, regele lui
Iuda, în anul al treisprezecelea al domniei lui; 3 și a fost în zilele lui Ioakim,

---

1,1-3 Cele trei versete introductive constituie preambulul cărții în care se precizează originea divină a profeției, receptorul uman – profetul Ieremia, descendent al unei familii preoțești din Anathoth –, precum și o plasare amplă, temporală și geografică, a activității profetice a lui Ieremia. Detaliile istorice referitoare la identitatea profetului și la perioada în care și-a desfășurat activitatea sunt tratate în „Introducere". ♦ După Origen (Ier. 1,1-10), activitatea profetică desfășurată de Ieremia sub trei regi este o dovadă a răbdării lui Dumnezeu care oferă poporului Său șansa pocăinței și așteaptă îndelung îndreptarea lui; cucerirea Ierusalimului marchează sfârșitul răbdării divine.

1,1 „Cuvântul lui Dumnezeu care a fost": sau „Cuvântul lui Dumnezeu care s-a făcut (gr. ἐγένετο)" (la fel și în continuare: vv. 2, 3 și 4). Părinții Bisericii au dat acestei formulări stereotipe din cărțile profetice o interpretare hristologică: Cuvântul „s-a făcut" profeție pentru drepții Vechiului Testament, iar în zilele de pe urmă „s-a făcut trup", σάρξ ἐγένετο (In. 1,14; *cf.* și Evr. 1,1). *Vide* și *infra*, nota 11,1. ♦ TM are doar „Cuvintele lui Ieremia", care, însă, având în vedere polisemia cuvântului *dābhār*, se referă și la faptele profetului. Într-adevăr, în carte se împletesc întâmplările prin care trece profetul cu mesajele pe care le transmite prin cuvinte și gesturi profetice. În LXX, originea divină a mesajului este accentuată printr-o triplă reluare a motivului, în vv. 1, 2 și 4. Termenul grecesc, ῥῆμα, are și el ambele sensuri: „cuvânt" și „lucru". ♦ „Anathoth": localitate a leviților din ținutul lui Beniamin (*vide* Iis. Nav. 21,18; 1Cr. 6,45 TM = în LXX *Anchoch*), Anata de astăzi, la cca 6 km nord-est de Ierusalim; aici l-a exilat Solomon pe preotul Abiathar (*cf.* 3Rg. 2,26).

1,2 „Iosia": ebr. *Yo'šiyāhū* (640-609 î.H.) – *vide* 4Rg. 22,1–23,30.

1,3 „Ioakim": ebr. *Yᵉhōyāqīm* (609-598 î.H.) – *vide* 4Rg. 23,34–24,6. (După el, a domnit, între decembrie 598 și martie 597 î.H., când a fost deportat în Babilon, fiul său *Yᵉhōyākhīn*, care apare în LXX tot cu numele de Ioakim sau, în alte locuri, Iechonias – ebr. *Yᵉkhonᵉyāh/Konᵉyāhū* – *cf.* 4Rg. 24,6-17; Ier. 27,20 TM.) ♦ „Sedekias": ebr. *Ṣidhᵉqiyāh* (597-587 î.H.) – *vide* 4Rg. 24,17–25,7. ♦ Augustin ține să precizeze și contextul „internațional" al activității profetului: în vremea când Roma era condusă de Ancus Martius și Tarquinius Priscus, al cincilea rege (*De civitate Dei* 18,33). ♦ „robirea":

fiul lui Iosia, regele lui Iuda, până în al unsprezecelea an al [domniei] lui Sedekias, fiul lui Iosia, regele lui Iuda, până la robirea Ierusalimului, în luna a cincea.
4 Şi a fost cuvântul Domnului către mine zicând:
5 „Dinainte ca Eu să te plăsmuiesc în sân[ul mamei] te ştiu

---

gr. αἰχμαλωσία, „prizonierat", „captivitate". ♦ Targumul oferă câteva informaţii istorice suplimentare: „al unsprezecelea an al domniei lui *Ṭid^e qiyāh*, fratele lui" şi „până când *N^e bhūkhadnaṭar*, regele Babilonului, a venit şi a asediat Ierusalimul, timp de trei ani, şi a dus în robie pe locuitorii lui, în luna a cincea".

1,4-10 Chemarea lui Ieremia: dialog între Domnul şi Ieremia cu privire la rânduirea acestuia în slujirea profetică. Ieremia răspunde iniţial cu împotrivire chemării divine, invocând ca impediment vârsta sa prea tânără şi, implicit, temerea în faţa unei misiuni atât de dificile.

1,4 „către mine": lecţiune pentru care optează Rahlfs, prin analogie cu vv. 11 şi 13; majoritatea manuscriselor importante (B, S) au „către el".

1,5 „să te plăsmuiesc în sân": gr. πλάσσω, „a da formă", „a modela". Dumnezeu Creatorul, care l-a plăsmuit pe cel dintâi om şi i-a dat suflare de viaţă (*cf.* Gen. 2,7), îl plăsmuieşte pe fiecare încă de la zămislire (*cf.* 18,6; Ps. 32/33,15; 103/104,30; 138/139,13-16; Iov 10,8-12; Înţ. 7,1; 2Mac. 7,22-23). Tertulian invocă acest verset din Ieremia ca dovadă scripturară că Dumnezeu îl creează pe om, trup şi suflet, din pântecele mamei. Dumnezeu îi insuflă viaţă embrionului încă din pântece (*De anima* 26). Chiril al Ierusalimului citează versetul într-una din cateheze pentru a demonstra că natura umană nu are nimic „murdărit" în ea dintru început, dat fiind că Dumnezeu e cel care o „plăsmuieşte". Ulterior natura se murdăreşte prin „poftă şi adulter", adică prin pervertirea voinţei proprii. Dumnezeu nu poate fi socotit responsabil de păcatele omului (*Cateheze* 12,26). ♦ Origen insistă în comentariul său pe termenul ales de profet, „a plăsmui", nu „a face", deosebire susţinută de lexicul celor două relatări despre crearea omului din Geneză şi asupra căreia atrăsese atenţia încă din *Omiliile la Geneză* (1,13): omul e mai întâi „făcut" (vb. ποιέω în Gen. 1,27) în chip spiritual, iar ulterior e „plăsmuit/modelat" (vb. πλάσσω în Gen. 2,7) ca trup. Omul „făcut" are pre-existenţă în cunoaşterea lui Dumnezeu („Dinainte ca Eu să te plăsmuiesc... te ştiu"), premerge omului „plăsmuit" în pântecele mamei. ♦ „Dinainte... te ştiu": TM are „te-am cunoscut"; când subiectul este „Dumnezeu" verbul implică iubirea cu care El cheamă la existenţă şi la prietenia cu El; faptul este cu atât mai pregnant în cazul celor chemaţi la o misiune specială (*cf.* Am. 3,2 şi nota). Dintre autorii NT, apostolul Pavel se descrie pe sine şi misiunea cu care îl însărcinează Hristos în termeni similari cu cei adresaţi aici proorocului Ieremia (Gal. 1,15-16). ♦ „te-am sfinţit": în VT, „a sfinţi" înseamnă în primul rând „a pune deoparte pentru o slujire sacră" – aici, pentru slujirea profetică. ♦ „neamuri": echivalarea românească tradiţională a gr. ἔθνη, care traduce de obicei ebr. *goyīm*, termen ce desemnează celelalte populaţii în raport cu Israel, care este „popor", ebr. *'ām*, gr. λαός. Ieremia primeşte o misiune ce depăşeşte graniţele lui Israel; acest lucru este

și dinainte ca tu să ieși din pântece te-am sfințit,
profet pentru neamuri te-am pus."
6 Și [eu] am zis: „Stăpâne, Doamne, iată, nu știu să vorbesc,
pentru că eu sunt prea tânăr."
7 Și Domnul mi-a zis:
„Nu spune: «Eu sunt prea tânăr»,
căci la toți la care te voi trimite vei merge
și potrivit cu toate câte îți le voi porunci vei grăi;
8 să nu te temi în fața lor,

---

reiterat la v. 10. *Cf.* și vv. 32 [25 TM],15; 25,14–32 LXX [46–51 TM]. ♦ După Origen, cuvintele Domnului din vv. 5 și 8-10, chiar dacă îl vizează pe Ieremia, își găsesc adevărata împlinire în viața și lucrarea mântuitoare a Domnului Iisus Hristos. Pe parcursul primei omilii despre Ieremia, Origen își propune să demonstreze acest lucru, analizând mai ales vv. 6-7, unde prorocul se descrie pe sine în termeni care nu sunt potriviți cu referire la Hristos (*vide infra*, nota 1,6). „Te știu" este interpretat de Origen în lumina pasajului din 2Tim. 2,19 („Domnul îi cunoaște pe cei ce sunt ai Lui") și în contrast cu Mt. 7,22-23 („nu vă cunosc"). Cuvintele „proroc pentru neamuri te-am pus" sunt valabile atât pentru Ieremia (vezi *supra*), cât și pentru Domnul Iisus, în calitatea Lui de Mare Preot (Evr. 2,17) și de Proroc (Fp. 3,22-23). ♦ Maxim de Torino și Ieronim amintesc versetul în legătură cu vocația profetică a lui Ioan Botezătorul, care a dat primul semn încă din pântecele mamei sale, în momentul întâlnirii dintre Maria și Elizabeta (Maxim, *Omilii* 5,4; Ieronim, *Cele șase cărți despre Ieremia* 1,2,1-3).

1,6 „Stăpâne, Doamne": gr. δέσποτα κύριε este o echivalare mai fericită a ebr. *'Adhônāy YHWH* față de cea frecventă în Iezechiel, κύριος κύριος. ♦ „Eu sunt prea tânăr": secvența „eu sunt..." (gr. ἐγώ εἰμι) din răspunsul lui Ieremia inițiază un laitmotiv de-a lungul întregului capitol mult mai vizibil în LXX decât în TM, unde verbul este subînțeles. Ἐγώ εἰμι („eu sunt") este folosit de Ieremia în 1,6 cu referire la sine, apoi în 1,7 de Domnul citându-l pe Ieremia, culminând în 1,8.17.19, unde este reluat de Domnul în promisiunea de a-l însoți pe profet în misiunea încredințată (μετὰ σοῦ ἐγώ εἰμι, „Eu sunt cu tine"). ♦ Chemarea lui Ieremia și răspunsul dat evocă episodul chemării lui Moise (Ex. 4). La Moise întâlnim o împotrivire chiar mai pronunțată. Eusebiu al Cezareii subliniază modestia lui Ieremia (ca și în cazul lui Moise, această modestie e cât se poate de autentică) (*Preparatio evang.* 12,9). ♦ Pentru Origen (*ad loc.*), care vede în aceste versete o profețire a lui Hristos, chiar dacă aparent cuvintele „nu știu" („nu știu să vorbesc") sunt nepotrivite pentru atotștiința Domnului, faptul că ele se regăsesc în porunca lui Hristos „plecați de la Mine pentru că nu vă cunosc" (Mt. 7,22-23) le îndreptățește. În mod similar, deși expresia „sunt prea tânăr" nu se potrivește ființei divine a Domnului Iisus, ea descrie corect *kenoza*, dezbrăcarea de Sine, a Domnului (Flp. 2,6), care „creștea în înțelepciune, în statură și în har înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor" (Lc. 2,52).

pentru că Eu sunt cu tine ca să te scot", spune Domnul.
9 Şi Domnul Şi-a întins mâna spre mine şi mi-a atins gura şi Domnul mi-a spus:
„Iată, am pus cuvintele Mele în gura ta;
10 iată, te-am rânduit astăzi peste neamuri şi împărăţii

1,8 „Eu sunt cu tine": când Dumnezeu încredinţează o misiune cuiva, îi stă alături şi la îndeplinirea ei; făgăduinţa se repetă la 1,19 şi 15,20. ♦ „spune Domnul": gr. λέγει Κύριος; TM are aici *n^{e}'um YHWH*, „oracolul/mesajul Domnului", expresia cea mai frecventă (372 de atestări, dintre care 164 în Ieremia) pentru a marca originea divină a cuvintelor profetice. LXX o redă aproximativ la fel ca pe celelalte formule de recunoaştere: *'āmar YHWH*, „a spus Domnul" (gr. εἶπεν Κύριος) – formulă finală – şi *koh 'āmar YHWH* (gr. τάδε/ οὕτως λέγει/ εἶπεν Κύριος), „acestea/ aşa spune Domnul" – formulă introductivă. ♦ După Origen, misiunea prorocului era deosebit de dificilă şi periculoasă, mai ales pentru că „nici un proroc nu este preţuit în casa şi în patria lui" (Mt. 13,57). Suferinţa lui Ieremia (45[38],6; 51[44],16 etc.), subliniază el, este inclusă şi ea în discursul lui Ştefan: „pe care din proroci nu i-au prigonit părinţii voştri?" (Fp. 7,52) şi arată soarta celui evlavios: „toţi cei ce vor să trăiască evlavios în Hristos Iisus vor fi prigoniţi" (2Tim. 3,12). Prigonirea este însă calea spre binecuvântare: „Ferice de voi când oamenii... vă vor prigoni" (Mt. 5,11-12).

1,9 *Cf.* Is. 6,7; Iez. 2,8–3,3; Dan. 10,10. ♦ „am pus cuvintele Mele": *litt.* „am dat cuvintele Mele": profeţia e un dar divin. ♦ Origen (*ad loc.*) observă asemănările şi deosebirile dintre iniţierea profetică în cazul lui Ieremia şi cea a lui Isaia (Is. 6,5-7): pentru că Ieremia a fost „sfinţit" din pântecele mamei (v. 5), nu a mai fost necesară lucrarea de curăţire pe care unul dintre serafimi o săvârşeşte în cazul lui Isaia. Tot Origen, dar în *De principiis* 2,8,3, citează versetul din Ieremia cu o completare care se regăseşte în 5,14: *litt.* „am dat cuvintele Mele în gura ta, *foc*". Dumnezeu este foc pur; îngerii, flacără; sfinţii, spirit incandescent; în vreme ce demonii, intelecte căzute de la faţa lui Dumnezeu, din pleroma iniţială, au devenit sloiuri de gheaţă (frig).

1,10 „a dărâma": gr. κατασκάπτω, „a săpa la rădăcină / jos / la temelie", „a surpa". ♦ TM desemnează scopul misiunii profetice apelând la şase infinitive: *lin^{e}thoş $w^{e}lin^{e}$thōṣ ul^{e}ha'abhīdh w^{e}laharōs $libh^{e}$nōth $w^{e}lin^{e}$ṭōa'*, „ca să smulgi şi să dărâmi, să nimiceşti şi să dobori, să zideşti şi să sădeşti", reduse la cinci în textul grecesc. Al patrulea verb din seria TM, *hāras*, „a trânti", „a da de pământ", nu are echivalent în LXX. Primele patru verbe (TM), respectiv trei (LXX), denotă acţiuni de pedepsire, iar ultimele două, de restaurare. Într-adevăr, Ieremia are de vestit în primul rând pedepse (2–32 LXX) şi abia apoi perspective de refacere (37–40 = 30–33 TM). În legătură cu verbele de restaurare, Targumul adaugă: „pentru casa lui Israel, să zideşti şi să sădeşti". ♦ După Origen (*ad loc.*), „neamuri şi împărăţii" trebuie luate atât în sens propriu, cât şi în sens alegoric, atât cu referire la sufletul omului („păcatul să nu mai domnească în trupul vostru muritor" – Rom. 6,12), cât şi la orice domeniu peste care diavolul este stăpân: „orice răsad pe care nu l-a sădit Tatăl... ceresc" (Mt. 15,13). „A dărâma... şi a zidi la loc", observă el, se reflectă în viaţa lui Saul, care din persecutor al Bisericii devine Pavel, apostol al lui Iisus

spre a dezrădăcina şi a dărâma şi a nimici
şi a zidi la loc şi a sădi."
11 Şi a fost cuvântul Domnului către mine zicând: „Ce vezi tu, Ieremia?" Şi
am zis: „Un toiag de migdal." 12 Şi mi-a zis Domnul: „Bine ai văzut, căci
Eu veghez asupra cuvintelor Mele, ca să le înfăptuiesc."
13 Şi a fost cuvântul Domnului către mine a doua oară, zicând: „Ce vezi
tu?" Şi am zis: „Un cazan pus pe foc, iar faţa lui [e] dinspre miazănoapte."
14 Iar Domnul mi-a zis:
„Dinspre miazănoapte se vor aprinde relele
peste toţi locuitorii ţării.
15 Căci iată, Eu voi chema laolaltă

Hristos. Versetul trimite şi la zidirea Templului lui Dumnezeu, în Iisus Hristos. Există zidiri ale lui Dumnezeu şi zidiri ale diavolului. Nu e suficient să fie distruse zidirile diavolului dacă în locul lor nu sunt puse zidirile lui Dumnezeu (*ad loc.*). ♦ Interpretarea moral-spirituală prevalează şi la Ioan Casian ori Ieronim. Pentru primul, care se adresează monahilor, înainte de a zidi virtuţile trebuie stârpite viciile, activitate mult mai dificilă şi de mai lungă durată decât vieţuirea virtuoasă (*Convorbiri* 2,14,3). După Ieronim, profetul anunţă aici judecarea şi pedepsirea tuturor necredincioşilor (*ibidem* 1,6,1-5).

1,11-19 O primă formă de manifestare a mesajului divin, prin vedenie. În prima vedenie (v. 11) este vorba de o ramură de migdal, iar în a doua (v. 13) despre un cazan în clocot. Structura este: întrebarea Domnului („Ce vezi?"), răspunsul profetului, care denumeşte obiectul văzut, interpretarea dată de Domnul.

1,11 „Un toiag de migdal": în TM răspunsul profetului include cuvintele *'anî ro'eh*, „eu văd (un toiag de migdal)", fără corespondent în LXX. Textul ebraic are la bază un joc de cuvinte care nu a putut fi reprodus în textul grecesc: Ieremia vede un *şāqedh* („migdal"), iar în răspunsul Său (v. 12) Domnul spune *şoqēdh 'anî* (*litt.* „veghetor [sunt] Eu"). ♦ „toiag de migdal": Ambrozie are „de nuc" şi-l pune în legătură cu toiagul lui Aaron, care a înflorit deşi era uscat (*Scrisori* 62).

1,12 „veghez": gr. ἐγρήγορα, *litt.* „(m-am trezit şi) sunt treaz"; Dumnezeu veghează necontenit. ♦ „cuvintele Mele": TM are „cuvântul Meu".

1,13 „faţa lui [e] dinspre miazănoapte": *litt.* „faţa lui dinspre faţa nordului", ebraism. TM are „un cazan clocotind văd eu şi faţa lui dinspre (*litt.* «din faţa») miazănoapte". Nordul este un element de referinţă în întreaga carte: 3,18; 4,6; 6,1; 6,22 etc., fiindcă, pe Semiluna Fertilă, din punctul de vedere al israeliţilor, toţi invadatorii din zona Mesopotamiei (asirieni, babilonieni) veneau dinspre nord. Unii înţeleg că este vorba de un cazan aşezat pe o plită care are spre nord o deschizătură pe unde se aţâţă focul: arheologii au descoperit în zonă astfel de plite (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

1,14 „se vor aprinde relele": TM are „se deschide răul".

1,15 „spune Domnul": TM are „oracol al lui *YHWH*". ♦ „împotriva intrărilor porţilor": gr. ἐπὶ τὰ πρόθυρα τῶν πυλῶν. ♦ Tronurile cuceritorilor puse în faţa porţilor

toate împărățiile dinspre miazănoaptea pământului
– spune Domnul –
și vor veni
și fiecare își va pune tronul
împotriva intrândurilor porților Ierusalimului
și împotriva tuturor zidurilor din jurul lui
și împotriva tuturor cetăților lui Iuda.
16 Și le voi grăi cu judecată
despre toată răutatea lor,
cum [M-]au părăsit pe Mine
și au jertfit unor zei străini
și s-au închinat la lucrările mâinilor lor.
17 Iar tu încinge-ți mijlocul și ridică-te
și spune-le toate câte ți le voi porunci;
să nu te temi în fața lor,
nici să nu te înspăimânți înaintea lor
pentru că Eu sunt cu tine ca să te scot", spune Domnul.
18 „Iată, te-am pus în ziua de astăzi ca pe o cetate întărită

---

cetății ar putea sugera o scenă de judecată, unde învingătorii hotărăsc soarta celor învinși. Aici pare a fi însă mai degrabă o imagine a asediului.

1,16 „au jertfit unor zei": TM are „au ars tămâie unor zei" – practică idolatră menționată de 18 ori pe parcursul cărții. ♦ Targumul: „au părăsit închinarea cuvenită Mie... și au ajuns robi ai lucrărilor lor".

1,17 „încinge-ți mijlocul": *lit.* „încinge-ți coapsa". Îndemnul semnifică pregătirea pentru o acțiune rapidă și hotărâtă. ♦ Verset foarte diferit în cele două tradiții, atât ca dimensiune, cât și ca sens. LXX are o variantă mai elaborată, în care poruncii din TM „nu te teme!" îi corespunde paralelismul „să nu te temi... nici să nu te înspăimânți", la care se adaugă „pentru că Eu sunt cu tine", fără corespondent în TM (corespondența apare totuși în vv. 1,8.19). TM are în schimb un joc de cuvinte ce diferențiază teama nefondată, pur omenească, de cea reală a omului care pierde sprijinul lui Dumnezeu: *'al-tēhath mip'neyhem pen-'ahit'khā lip'neyhem*, „nu tremura în fața lor ca să nu te fac [Eu] să tremuri în fața lor". Dumnezeu nu le stă alături celor care nu se încred în El (*cf.* Is. 7,9).

1,18 Comparația este mai amplă în TM, care include și secvența „ca un stâlp de fier", absentă în LXX, iar alături de „regi", „dregători" și „popor", în TM apar menționați și preoții. ♦ „poporului țării": expresia desemnează la vremea aceasta ansamblul locuitorilor care se bucură de toate drepturile civice și au îndatorirea de a presta serviciu militar (52,25); ei pot interveni în treburile publice (*cf.* 4Rg. 21,24; 23,30). După Exil, expresia se va referi, uneori cu conotații negative, la populația rămasă în teritoriul lui Iuda, spre deosebire de cei deportați în Babilon, care se întorc (*e.g.* 2Ezr. 4,4).

şi ca pe un zid de aramă întărit
[înaintea] tuturor regilor lui Iuda
şi dregătorilor lui şi poporului ţării.
19 Ei se vor război cu tine,
dar nu vor avea nici o putere împotriva ta,
pentru că Eu sunt cu tine ca să te scot", a spus Domnul.

2 [1] 2 Şi a zis: „Acestea [le] spune Domnul:
«Mi-am amintit de îndurarea tinereţii tale
şi de iubirea din [vremea] împlinirii tale
în a-L urma pe Sfântul lui Israel», spune Domnul.
3 Sfânt [e] Israel pentru Domnul, pârga roadelor lui:

2,[1]-3 Prefaţa la discursul de mustrare rostit împotriva casei lui Iacob. Domnul evocă dragostea şi fidelitatea de care poporul Său a dat dovadă în perioada încheierii legământului sinaitic. Origen comentează pasajele Ier. 2,21-22 şi 2,31 în a doua şi a treia sa omilie la Ieremia. ♦ TM are un preambul mai amplu care include formula profetică „Şi a fost cuvântul Domnului către mine, zicând" (*cf.* şi 1,4) şi porunca adiacentă „Du-te şi vesteşte în auzul Ierusalimului". LXX păstrează doar o formulă simplificată.

2,2 „Mi-am amintit": amintirea, rememorarea este o temă importantă în Biblie. De obicei, poporul este îndemnat să-şi amintească de faptele minunate ale Domnului (*e.g.* Deut. 8,2.18); aici, Dumnezeu e cel care Îşi aminteşte: de fidelitatea de la început a poporului, iar mai apoi de fărădelegile acestuia (*cf.* şi 14,10). ♦ „îndurarea": gr. ἔλεος, „milă", „îndurare", „compasiune", traduce, de obicei, ebr. *hesedh*, „iubire fidelă / bună-voinţă iubitoare, bazată pe Legământ". ♦ „iubirea": singurul loc în LXX în care ἀγάπη denumeşte iubirea omului faţă de Dumnezeu. ♦ „[vremea] împlinirii": gr. τελείωσις, „împlinire", „desăvârşire", „maturitate". TM are „(iubirea din timpul) logodnei (tale)". Legământul e metaforizat la profeţi ca logodnă/căsătorie (*cf. e.g.* Os. 1-3, mai ales 2,21-22; Iez. 16,8-14). ♦ La sfârşitul versetului, TM califică suplimentar felul în care Israel L-a urmat pe Domnul: „în pustiu, într-un pământ unde nu s-a semănat". „Pustiul", la profeţi, trimite la Exod, la relaţia privilegiată stabilită între Domnul şi poporul Său în acea perioadă fondatoare; *cf.* şi Os. 2,16-22. La profeţi, vicisitudinile călătoriei şi mai ales desele răzvrătiri ale poporului în pustiu sunt estompate şi perioada pustiului apare ca o epocă de aur în care Israel „mergea de mână" cu Dumnezeu. În LXX însă, precizarea lipseşte, iar textul este înlocuit de formula de încheiere „spune Domnul". ♦ Targumul adaugă: „dragostea părinţilor voştri care au crezut în *Memra* şi i-au urmat pe trimişii Mei, Moise şi Aron, în pustie, timp de patruzeci de ani, fără merinde". (Pentru a evita rostirea Numelui Divin, scrierile târzii îl înlocuiesc, printre altele, cu aram. *Memra*, *litt.* „Cuvântul".)

2,3 După punctuaţia ed. Rahlfs, textul ar fi: „[2] ...spune Domnul, [3] Sfântul lui Israel. Pentru Domnul..." (gr. [2] λέγει κύριος [3] ἅγιος Ισραηλ. τῷ κυρίῳ...). NETS urmează altă

toți cei care vor mânca din el vor greși,
rele vor veni peste ei”, zice Domnul.
4 Ascultați cuvântul Domnului, casă a lui Iacob,
și fiecare familie din casa lui Israel!
5 Acestea [le] spune Domnul:
„Ce greșeală au găsit părinții voștri în Mine
de s-au abătut departe de Mine
și au mers după nimicnicii

---

punctuație, mai apropiată de TM, unde la v. 2 fraza se termină cu „spune Domnul”, iar v. 3 începe: „Sfânt [e] Israel pentru Domnul, pârga...”. În mod excepțional, am adoptat această punctuație, mai coerentă. ♦ „Sfânt”: ebr. *qādhōș* are sensul primar de „separat”, „total deosebit”: aplicat lui Dumnezeu, se referă la transcendența Lui absolută („Cel cu totul altul”); unei alte ființe sau unui lucru i se poate aplica numai în relație cu Dumnezeu: aici, Israel e „sfânt” pentru că Dumnezeu Și l-a „pus deoparte” pentru Sine. ♦ „pârga”: trecerea la metafora agricolă evocă statornicirea lui Israel în Pământul făgăduinței; pârga, primele roade ale pământului erau consacrate lui Dumnezeu ca mulțumire (*cf.* Ex. 23,19; Lev. 23,10-14; Num. 18,12-13; Deut. 26,1-11).

2,4-13 Dumnezeu pune în opoziție binefacerile Sale cu apostazia poporului Său. În ciuda fidelității lui Dumnezeu, Israel L-a părăsit, încălcând legământul.

2,4 „Iacob... Israel”: paralelismul indică faptul că mesajul e adresat întregului popor ales; „Israel” nu este aici o determinare politică (Regatul de Nord), ci numele generic moștenit de la strămoșul comun al celor douăsprezece triburi. Însuflețit de aceeași conștiință a unității, regele Iosia, profitând de slăbirea Asiriei, inițiase o campanie de recucerire a unei părți din Regatul de Nord, în 628 î.H. (după 2Par. 34,6-7) sau 622 î.H. (după 4Rg. 23,15-20).

2,5 „greșeală”: gr. πλημμέλημα, termen care nu trebuie interpretat în cheia păcatului moral. Dumnezeu nu poate păcătui. Pentru păcatul moral, termenul grecesc este ἁμαρτία. Aici, LXX folosește intenționat un cuvânt care, la origine, înseamnă exact „a scoate o notă falsă” (vorbind despre un instrument muzical). Așadar Dumnezeu se întreabă ce eroare va fi comis, care să fi atras după ea neascultarea poporului Său. Unde „Se va fi înșelat”? ♦ „părinții”: termenul este generic, referindu-se la strămoși, fie ei din vremea patriarhilor, a Exodului etc.; aici referirea pare a fi la cei din vremea cuceririi Canaanului și a sedentarizării, care s-au lăsat contaminați de idolatria populațiilor locale (*cf.* v. 7; Iez. 20,27-28; Deut. 32). ♦ „nimicnicii”: gr. μάταιος, „zadarnic”, „gol”, „deșert” este folosit adesea în LXX pentru a desemna idolii (echivalează de obicei ebr. *hebhel*, „abur”, „suflare” – sugestie, desigur, pentru inconsistența idolilor; *vide infra*, nota 10,[5-8]). Jocul de cuvinte din LXX, ἐπορεύθησαν ὀπίσω τῶν ματαίων καὶ ἐματαιώθησαν, „au mers după nimicnicii și au ajuns de nimic”, îl redă pe cel similar din ebraică, accentuând nu doar păcatul lui Israel, ci și consecințele lui nefaste: omul e transformat după chipul celui căruia i se închină. La fel în 4Rg. 17,15; *cf.* și Os. 9,10; Ps. 113,16 (115,8 TM); 134/135,18; Rom. 1,21; 2Cor. 3,18.

şi au ajuns de nimic?
6 Şi nu au spus: «Unde este Domnul,
Cel care ne-a ridicat din ţara Egiptului,
Care ne-a călăuzit prin pustiu,
prin ţinut necercetat şi neumblat,
prin ţinut fără apă şi neroditor,
printr-un ţinut prin care nimic n-a străbătut vreodată
şi unde nu a locuit fiu de om?»
7 Şi [Eu] v-am dus în Carmel
ca să mâncaţi roadele lui şi bunătăţile lui;
[voi] aţi intrat şi aţi pângărit pământul Meu,
iar moştenirea Mea aţi făcut-o spurcăciune.
8 Preoţii nu au zis: «Unde este Domnul?»
şi cei care se ţin de Lege nu M-au cunoscut;
şi păstorii au fost lipsiţi de evlavie faţă de Mine
şi profeţii au profeţit [în numele] lui Baal
şi au umblat după ce nu le era de folos.
9 De aceea Mă voi mai judeca cu voi, spune Domnul,
şi cu fiii fiilor voştri Mă voi judeca.

2,6 Manifestarea Providenţei lui Dumnezeu nu numai la eliberare, ci şi de-a lungul drumului greu prin pustiu trimite la Deut. 8,15; 32,10. ♦ „neumblat": TM are „[plin de] râpi". ♦ „neroditor": TM are „umbra morţii" (*cf.* Ps. 23/22,4).

2,7 „Carmel": expresia ebraică *'el-'ereṣ hakkarmel*, „în ţara grădinilor/livezilor", este citită în LXX ca toponim, „în Carmel"; *cf.* 4,26 şi 31[48],33. „Carmel" ca toponim apare în TM în 46,18 şi 50,19. Targumul traduce asemănător cu LXX: „în ţara lui Israel, sădită precum Carmelul", dar apoi introduce secvenţa: „aţi pângărit casa Locuirii (*Ş^ekhina*) Mele". ♦ „aţi făcut-o spurcăciune": *litt.* „aţi pus-o (ἔθεσθε) spurcăciune", cu conotaţii cultice: aţi închinat-o idolilor (*cf.* Deut. 7,25 şi nota *ad loc.*; *vide supra* şi interpretarea Targumului).

2,8 „care se ţin de Lege": TM are „care ţin [în mână] Legea" (cei care au răspunderea păzirii Legii, mai ales preoţii, poate şi scribii). ♦ „au fost lipsiţi de evlavie": TM are „s-au răzvrătit". ♦ „Baal": ebr. *ba'al*, „stăpân" – folosit generic pentru zeii păgâni. Numele zeului Baal apare uneori în LXX însoţit de articol feminin (*cf.* Jud. 2,13; Os. 2,8; 13,1; în Ieremia în mod consecvent, în afară de textul antiohian; Sof. 1,4). Femininul a fost explicat prin faptul că, la lectură, numele zeului era înlocuit de evrei cu termenul depreciativ *bōşeth* (gr. αἰσχύνη), „ruşine", de genul feminin. *Cf.* şi nota la Sof. 1,4. ♦ Targumul are: „preoţii nu au zis «să ne temem de Domnul», învăţătorii Legii nu au cercetat să afle frica de Mine; ci regii s-au revoltat împotriva *Memrei* mele şi prorocii mincinoşi au prorocit în numele idolilor".

10 Mergeți, dar, în insulele Chettiim și vedeți
și trimiteți în Kedar și luați aminte cu sârg
și vedeți dacă s-au [mai] întâmplat lucruri ca acestea!
11 Oare neamurile [păgâne] și-ar schimba dumnezeii?
– și aceia nu sunt dumnezei!
Dar poporul Meu și-a schimbat Slava
pentru [ceva] ce nu-i va fi de folos.
12 A încremenit cerul la aceasta
și s-a înfiorat din cale-afară – spune Domnul.
13 Căci două rele a făcut poporul Meu:

2,10 „Chettiim" (ebr. *Kittiyyim*) desemnează Ciprul (numele provine, probabil, de la orașul cipriot Kittion), dar și, în sens larg, toată partea învecinată a Mediteranei (*e.g.* Num. 24,24; Is. 23,1) și pe locuitorii ei, apoi îi va desemna pe macedoneni (1Mac. 1,7; 8,5) și, în final, chiar pe romani (Dan. 11,30). ♦ „Kedar": trib nomad din Transiordania (*cf.* 30,23-28[49,28-33 TM]; Gen. 25,13; Is. 21,16). ♦ Targumul: „vedeți popoarele care sunt duse în exil din loc în loc, din provincie în provincie, care își cară idolii și îi duc cu ei. Apoi acolo unde ajung își desfac corturile și își așază idolii și se închină lor".

2,11 Poporul lui Dumnezeu este învinuit de o gravă lipsă de loialitate, nemaiîntâlnită nici chiar printre păgâni, căci aceștia păstrează fidelitatea față de zeii lor, care nici măcar „nu sunt dumnezei" (*cf.* Os. 8,6; Deut. 32,15-18.21). ♦ „și-a schimbat Slava": adică pe Dumnezeul său. Fidelitatea față de Dumnezeul adevărat este ceea ce dă valoare omului (*cf.* 2Cor. 3,18; Col. 1,11). ♦ Targumul are: „iată, popoarele nu au renunțat la idolii lor..., dar poporul Meu a părăsit slujirea Mea, slujire pentru care le dădusem gloria Mea". ♦ Aceeași idee în Rom. 1,23 („au schimbat slava Dumnezeului nepieritor cu o asemănare de chip de om pieritor și de păsări și de dobitoace și de târâtoare").

2,12 „A încremenit cerul... s-a înfiorat": TM are trei imperative: „uimiți-vă, ceruri..., înfiorați-vă..., îngroziți-vă" realizând astfel un dramatism mai puternic, mai ales prin invocarea cerului ca martor al acuzării. Invocarea cosmosului ca martor apare și în Deut. 32,1; Is. 1,2; Mich. 6,1-2 etc.

2,13 Păcatul poporului e sintetizat într-o dublă metaforă a apei: poporul renunță la „apa vie" de izvor, dăruită de Dumnezeu, pentru cea stătută, de rezervor confecționat de om; în plus, rezervoarele nu sunt în stare să o păstreze nici pe aceea. Metafora apei vii apare și în 17,13b; iar în 17,7-8, omul care se încrede în Domnul este asemănat cu un pom sădit pe malul apelor (*cf.* Ps. 1,3). ♦ Pentru autorul *Epistolei lui Barnaba* (11,1-2), „apa vie" prefigurează botezul creștin. Iustin Martirul face trimitere la minunea săvârșită de Moise, care a scos „apă vie din stâncă" în timpul exodului. Creștinii devin noul popor al lui Dumnezeu, a cărui inimă este „tăiată împrejur" (*Dialogul cu Trifon* 114). În ce-l privește pe Augustin, el invocă versetul în legătură cu ereticii, care-și pun credința în „rezervoare sparte" (*Scrisori* 121). Tot în cheie antieretică este interpretat versetul de către Lactanțiu (*Instituții divine* 4,30) și Ciprian (*Scrisori* 69,1).

M-au părăsit pe Mine, izvorul apei vii,
şi şi-au săpat rezervoare sparte, care nu vor putea ţine apa.

14 Oare Israel este rob sau slugă născută în casă?
De ce s-a făcut pradă?
15 Leii au răcnit la el şi au dat glas,
cei care i-au pustiit pământul, iar cetăţile lui le-au dărâmat din temelii
ca să nu mai fie locuite.
16 Şi fiii Memphisului şi [cei] din Taphnas te-au cunoscut
şi şi-au bătut joc de tine.
17 Oare nu faptul că M-ai părăsit pe Mine
ţi-a adus acestea? – spune Domnul Dumnezeul tău.
18 Şi acum, ce ai tu cu drumul Egiptului,

2,14-19 Prima consecinţă a lepădării de Domnul: Israel a ajuns ca un „rob" (v. 14), chiar dacă nu s-a născut aşa. Seria de întrebări retorice accentuează tragedia lui Israel. În ciuda încercărilor disperate de a-şi găsi ocrotire la marile puteri dimprejur (vv. 16 şi 18), Israel este complet vulnerabil şi ajunge pradă pentru oricine.

2,15 „Leii": TM are *k^e^phirim*, „leii tineri"; aceştia simbolizează aici noile mari puteri care domină zona, Babilonul şi Egiptul, Asiria fiind simbolizată în textele anterioare de „leu" (ebr. *lābhī'*, Is. 5,29-30). În marile muzee de antichităţi ale lumii se pot vedea lei uriaşi de bazalt, care străjuiau odinioară intrările la palatele sau templele asiriene şi babiloniene, precum şi basoreliefuri reprezentând lei, pe piatră sau ceramică, de la Ninive şi Babilon. ♦ „le-au dărâmat din temelii": gr. κατασκάπτω înseamnă aici „a săpa (la temelii) până ce cade", „a rade de pe faţa pământului". TM are „au fost arse".

2,16 „fiii Memphisului": semitism. Memphis (în ebr. *Noph* – Iez. 30,13.16, sau *Moph* – Os. 9,6) era capitala Egiptului de Jos. ♦ „Taphnas" (Tahpanhes sau Daphne): oraş în nord-estul Deltei Nilului. Pasajul face aluzie la intervenţia egipteană din 608-605 î.H. (*cf.* BJ, *ad loc.*). În aceste două cetăţi, Memphis şi Taphnas, avuseseră loc întâlniri ale trimişilor din Iuda cu egiptenii, pentru a discuta despre o alianţă împotriva Babilonului. La Taphnas aveau să se refugieze cei scăpaţi cu viaţă din Iuda, luându-l şi pe Ieremia (*cf.* 50[43],7-9; 51[44],1). ♦ „te-au cunoscut şi şi-au bătut joc de tine": TM are *litt.* „ţi-au păscut creştetul". Traducătorul LXX a citit *YD'WK*, „te-au cunoscut", în loc de *YR'WK*, „te-au păscut".

2,17 În TM: „Oare nu aceasta ţi-ai făcut tu ţie, părăsind pe Domnul Dumnezeul tău, pe când El te ducea pe cale?". Secvenţa finală din TM nu are corespondent în LXX. Targumul: „pentru că ai părăsit pe Domnul care ţi-a arătat calea cea bună".

2,18 „Şi acum": gr. καὶ νῦν echivalează ebr. *w^e^'attāh*, formulă care introduce trecerea la prezent, intrarea în subiect etc. ♦ „Gheon": TM are *şihōr*, „râu/canal", referindu-se aici la braţul dinspre răsărit al Nilului. ♦ „râuri": TM are „Fluviu" (*i.e.* Eufratul). ♦ Targumul explicitează: „ce ai tu de te lipeşti de Faraon, regele Egiptului, ca să-i arunci pe bărbaţii

ca să bei apă din Gheon?
Ce ai tu cu drumul Asiriei,
ca să bei apă din râuri?
19 Te va pedepsi lepădarea ta
şi răutatea ta te va mustra;
cunoaşte şi vezi că amară îţi [este] lepădarea ta de Mine
– spune Domnul Dumnezeul tău;
şi nu Mi-am aflat plăcerea în tine – spune Domnul Dumnezeul tău.
20 Fiindcă din vechime tu ţi-ai sfărâmat jugul,
ţi-ai rupt legăturile şi ai zis:
«Nu voi sluji,
ci voi merge pe orice deal înalt
şi sub orice copac umbros –
acolo mă voi revărsa în desfrânarea mea.»
21 Dar Eu te-am sădit vie roditoare,

---

tăi în Râu?... ce folos ai să faci legământ cu Asiria, care te va deporta dincolo de Eufrat?". ♦ Profeţii amintesc mereu că încrederea în ajutorul marilor puteri vecine este pentru Israel o iluzie; singurul temei real de speranţă este convertirea şi încrederea în ajutorul lui Dumnezeu (*cf.* Os. 5,13; 7,11; 8,9 etc.; Is. 20,2; 28,2; 30,1; Iez. 29,16).

2,19 „nu Mi-am aflat plăcerea în tine": TM are „şi nu este frică de Mine în tine". ♦ TM are în finalul versetului: „Stăpânul meu, *YHWH* al oştirilor".

2,20-28 Noi metaforizări ale părăsirii Domnului de către Israel: echivalarea idolatriei cu desfrânarea, temă recurentă la profeţi; via îngrijită de stăpânul ei rodeşte amărăciune; murdăria strâmbătăţii nu se spală cu nimic; piatra şi lemnul (idolilor) nu pot aduce salvare; ruşinea pentru cele săvârşite va fi ca a hoţului prins asupra faptului.

2,20 După „Nu voi sluji", TM are: „căci pe orice deal înalt şi sub orice copac umbros te-ai tolănit ca o desfrânată". ♦ „deal înalt... copac umbros": cultul adus de Israel zeităţilor locale, considerate aducătoare de fertilitate, se desfăşura pe înălţimi, în locuri care evocau rodnicia.

2,21 Via ca metaforă pentru poporul ales: Is. 5,1-7; Iez. 19,10; Ps. 79/80,9 etc. ♦ „de soi bun": gr. ἀληθινός, „adevărat", „autentic", „de încredere". ♦ „vie străină": *cf.* Deut. 32,32-33. ♦ Origen, în omilia a doua, care tratează doar Ier. 2,21-22, se ocupă de originea păcatului şi a morţii: Dumnezeu a creat totul desăvârşit, dar omul a creat pentru sine răul şi păcatul, la fel cum via roditoare, de soi bun, ajunge să fie schimbată în amărăciune. Chipul lui Dumnezeu, cu care a fost creat omul, poate fi iarăşi transformat din chip pământesc în chipul ceresc doar prin pocăinţă. Aceeaşi idee, a legăturii dintre rău şi voinţa omului, revine constant în comentariile patristice la verset: între alţii, la Fulgenţiu, *Scrisoare către Monimus* 1,3-4, Chiril al Ierusalimului, *Cateheze* 2,1 şi 4,19. Pentru Augustin, Iisus este „viţa adevărată" despre care vorbeşte Ieremia (*Despre Evanghelia după Ioan* 80,1).

toată de soi bun.
Cum te-ai schimbat în amărăciune,
vie străină?
22 De te-ai spăla cu silitră
şi te-ai umple de leşie,
[tot] ai fi mânjită de strâmbătăţile tale înaintea Mea – spune Domnul.
23 Cum vei spune: «Nu m-am pângărit
şi n-am mers după Baal»?
Vezi umbletele tale la locul de îngropăciune
şi [re]cunoaşte ce-ai făcut!
Târziu, glasul ei a urlat,
căile ei
24 şi le-a întins către apele pustiului;
întru poftele sufletului ei era dusă de vânt;
a fost dată pe mâna lor:
cine o va aduce înapoi?
Nimeni din cei ce o caută nu va osteni;
în înjosirea ei o vor afla.
25 Întoarce-ţi piciorul de pe calea colţuroasă

2,22 „silitră”: gr. νίτρον, „nitriu”, „salpetru”, azotat de potasiu care se găsea în zăcăminte bogate mai ales în Egipt. Folosit pentru spălat sau ca îngrăşământ. ♦ „leşie”: gr. πόα, „iarbă”, o iarbă grasă din care se făcea leşie pentru spălat. ♦ Origen (*ad loc.*): unele păcate se curăţă prin cuvântul-nitriu, altele prin cuvântul-iarbă (săpun); dar sunt unele care nu se curăţă decât prin „ardere”, prin cauterizare, prin acţiunea radicală a Cuvântului-foc.Trimite şi la Is. 4,4. În Noul Testament, aminteşte el, Iisus botează cu Duhul Sfânt şi cu foc.

2,23 „locul de îngropăciune”: adjectivul gr. πολυάνδριος, *litt.* „plin de bărbaţi” (conotat şi ca „loc de prostituţie”), ajunge să însemne, substantivat, „locul comun de îngropare”, „cimitir”. TM are „în vale” – de bună seamă, e vorba de *gey (Ben-)Hinnom*, „gheena”, râpa de la marginea Ierusalimului unde s-au adus şi jertfe umane (*cf.* 4Rg. 16,3; 23,10 etc.). ♦ „Târziu, glasul ei a urlat”: TM are „cămilă iute, cu drumuri întortocheate”.

2,24 În TM se continuă imaginea de la finalul versetului precedent: „măgăriţă sălbatică obişnuită cu pustiul, în pofta ei adulmecă vântul; rutul ei cine-l va domoli? Nimeni din cei ce o caută nu va osteni; în luna [împerecherii] ei o vor afla”.

2,25 „Mă voi îmbărbăta”: vezi *infra*, nota 18,12. TM are: „«Fereşte-te ca piciorul să-ţi ajungă desculţ şi gâtlejul însetat!» Dar tu ai zis: «Degeaba! Căci am îndrăgit străinii şi după ei voi merge»”. ♦ „străini”: se referă şi la cei de alt neam (*cf.* 5,19; 37[30],8; 28[51],51), dar şi la idoli (*cf.* 3,13; Ps. 43/44,21; 80/81,10). Clement Alexandrinul subliniază imaginea biblică, frecventă în VT, a idolatriei ca formă de adulter. Tot adulter este şi erezia, care constă în renunţarea la „cunoaşterea/gnoza bisericească şi adevărată şi la opinia (*doxa*) despre Dumnezeu” (*Stromate* 6,16).

și gâtlejul de la sete!
Dar ea a spus: «Mă voi îmbărbăta!» –
căci a iubit străini și după ei a umblat.
26 Cum e rușinea hoțului când e prins
așa vor fi rușinați fiii lui Israel,
ei și regii lor și dregătorii lor
și preoții lor și profeții lor.
27 Ei au spus lemnului: «Tatăl meu ești tu!»
și pietrei: «Tu m-ai născut!»
și și-au întors spre Mine spatele și nu fețele;
dar la vremea necazurilor lor vor spune:
«Ridică-Te și ne mântuiește!»
28 Și unde sunt zeii tăi, pe care ți i-ai făcut?
Oare se vor ridica și te vor mântui la vremea necazului tău?
Căci după numărul cetăților tale erau zeii tăi, Iuda,
și după numărul ulițelor Ierusalimului îi jertfeau lui Baal.
29 De ce grăiți către Mine?
Voi toți ați fost lipsiți de evlavie
și voi toți ați săvârșit fărădelege față de Mine – spune Domnul.
30 În zadar i-am lovit pe copiii voștri:
mustrarea nu ați primit-o.
Sabia i-a mistuit pe profeții voștri, precum leul care nimicește,
dar nu v-ați înspăimântat."
31 Ascultați cuvântul Domnului!

2,28 Chiar și după construirea Templului de către Solomon, sanctuarele din provincie au subzistat până la reforma regelui Iosia (640-609 î.H.), când au fost interzise pentru că riscau oricând să alunece în idolatrie, fiind mai puțin controlabile. ♦ „și după numărul ulițelor Ierusalimului îi jertfeau lui Baal": nu are corespondent în TM.

2,29-37 Noi mustrări: poporul nu înțelege nimic din pedepsele suferite deja, ci persistă în ignorarea Dumnezeului său; deși mâinile îi sunt pătate de sânge nevinovat, refuză să-și recunoască vina și astfel își pregătește catastrofa.

2,29 „grăiți către Mine": TM are o metaforă juridică: „faceți contestație împotriva Mea". ♦ „ați fost *lipsiți de evlavie și... ați săvârșit fărădelege*": TM are un singur echivalent: „v-ați răzvrătit împotriva Mea".

2,30 „Sabia": TM are „Sabia voastră" – ceea ce coincide cu reproșurile frecvente aduse poporului că refuză să-i asculte pe profeții adevărați, ba chiar îi prigonește. Viața lui Ieremia ilustrează acest lucru. ♦ „dar nu v-ați înspăimântat": nu are echivalent în TM.

2,31 „Ascultați...": TM are: „Voi, generație, priviți...". Cuvintele de la începutul versetului sunt considerate de unii comentatori ca o glosă ce insistă asupra actualității

Acestea le spune Domnul:
„M-am făcut [Eu] oare un pustiu pentru Israel,
sau un pământ uscat?
De ce a spus poporul Meu:
«Nu ne vom [mai] lăsa cârmuiți
și nu vom mai veni la Tine»?
32 Oare își va uita mireasa podoaba ei
și fecioara, cingătoarea ei?
Dar poporul Meu a uitat de Mine, zile fără de număr.
33 Cu ce lucru frumos te vei mai îngriji pe căile tale
ca să cauți iubire?
Nu așa, ci și tu te-ai ticăloșit,
pângărindu-ți căile.
34 Și pe mâinile tale s-a găsit sânge de suflete nevinovate;
nu în șanțuri le-am găsit,
ci pe orice stejar.
35 Și tu ai zis: «Sunt nevinovată!
Să se întoarcă, dar, mânia Lui de la mine!»
Iată, Eu Mă judec cu tine
pentru că spui: «N-am păcătuit!»
36 Ce ai disprețuit atât de mult

---

cuvântului divin pentru fiecare generație, care trebuie să-l „privească", să-l contemple neîncetat. ♦ „pământ uscat": TM are „pământ al beznei". ♦ „Nu ne vom [mai] lăsa cârmuiți": TM are *radh*ᵉ*nū*, „vom umbla în voie / bezmetic". Tema nesupunerii față de Domnul, „nu voi sluji", amintită în v. 20, este reluată aici și intensificată.

2,32 „mireasa... fecioara": după Ieronim, profetul se referă aici la Fecioara Maria (*Împotriva lui Iovinian* 1,32).

2,33 „Nu așa... pângărindu-ți căile": TM are „până și cele rele au învățat (sau: «pe cele rele le-ai învățat») căile tale"; unii înțeleg însă „până și cu răutățile ți-ai învățat căile tale".

2,34 „Și pe mâinile tale": TM are „Chiar și pe poalele tale". ♦ „suflete nevinovate": TM are „suflete de sărmani nevinovați". ♦ A doua jumătate a versetului în TM: „nu pe spărturi l-am găsit, ci pe toate acestea" (sau, după unii, finalul ar însemna: „ci, cu toate acestea", continuându-se în versetul următor). „Nu pe spărturi" ar însemna „nu l-am găsit dând o spargere": după Ex. 22,1, proprietarul care îl ucidea pe spărgătorul prins în flagrant nu era pedepsit.

2,36 Prima parte a versetului în TM s-ar putea interpreta: „Ce ieftină te-ai făcut de-ți tot schimbi căile (= purtările)!". Schimbarea căilor (TM) sau reluarea lor (LXX) se referă la febrilitatea cu care Israel, în ciuda avertismentelor profetice, caută alianțe cu marile puteri vecine.

încât să-ți iei căile de la capăt?
Și de Egipt vei fi făcută de rușine
precum ai fost făcută de rușine de către Asur.
37 Căci și de acolo vei ieși cu mâinile pe cap,
pentru că Domnul a lepădat [ceea ce era] nădejdea ta
și nu-ți va merge bine întru ea.

3 1 Dacă un bărbat își alungă femeia
și ea pleacă de la el
și ajunge a altui bărbat,
oare se va mai întoarce ea vreodată la el?
Nu se va pângări oare cumplit femeia aceea?
Iar tu te-ai desfrânat cu mulți păstori;
și te-ai întors la Mine? – spune Domnul.
2 Ridică-ți ochii drept înainte și vezi:
unde nu te-ai întinat tu?
Pe drumuri ai stat după ei ca o cioară însingurată
și ai pângărit pământul cu desfrânările tale și cu răutățile tale.
3 Și ai ținut mulți păstori ca piatră de poticnire pentru tine;

2,37 „cu mâinile pe cap": poziția prizonierului. ♦ „a lepădat [ceea ce era] nădejdea ta": sau „a dat deoparte", „a respins". Dumnezeu disprețuiește modul în care poporul a înțeles să se protejeze punându-și toată încrederea în alianțe cu străinii.

3,1-5 Considerate de comentatori fie ca o continuare a capitolului anterior, ca punct culminant al acuzării (Fretheim, 20), fie ca un prim argument în pledoaria ce urmează pentru căința poporului (Thompson, 125; Craigie, 46), vv. 1-5 presupun legislația din Deut. 24,1-4. Conform acesteia, unei femei divorțate i se interzice reîntoarcerea la primul soț. Continuând obișnuita metaforizare a legământului dintre Dumnezeu și poporul Său prin relația conjugală, o dată ce a primit „cartea de despărțire" (3,8), Israel pare a-și fi pierdut dreptul de a se mai întoarce la Domnul. Depășirea acestei situații este o minune a harului lui Dumnezeu (*cf.* Os. 1–3; Lc. 15,18-19).

3,1 „se va mai întoarce ea vreodată la el?": în TM subiectul este soțul, nu soția: „se va întoarce el vreodată la ea?". ♦ „femeia aceea": în TM metafora este decodată: „țara aceasta". ♦ „păstori": TM are „iubiți", *rē'îm*, pe care traducătorul LXX îl va fi vocalizat *rō'îm*, „ciobani".

3,2 „drept înainte": gr. εἰς εὐθεῖαν, o echivalență rar întâlnită în LXX (*cf.* Num. 23,3) pentru *'al-š^e phāyim*, „spre înălțimile golașe" (secvență al cărei sens rămâne totuși disputat). ♦ „ca o cioară": o altă diferență între LXX, care are „ca o cioară însingurată", presupunând *'orabh*, „cioară", în textul ebraic, în vreme ce TM are „ca un nomad în pustie" (*'arābhī*, „arab", „nomad").

chip de desfrânată ai căpătat,
te-ai purtat neruşinat cu toţi.
4 Nu M-ai chemat tu oare Casă,
şi Tată şi Călăuza fecioriei tale?
5 «Oare va rămâne ea în veac,
va fi păstrată spre biruinţă?»
Iată, tu ai grăit şi ai săvârşit aceste rele
şi ţi-a stat în putere."
6 Şi mi-a spus Domnul, în zilele regelui Iosia: „Ai văzut ce Mi-a făcut
aşezarea lui Israel? S-au dus pe tot muntele înalt şi sub tot copacul din

---

3,3 Probabil din cauza unei tradiţii textuale diferite (*vide* Craigie), în prima parte a versetului, LXX are un text substanţial diferit („şi ai ţinut mulţi păstori ca piatră de poticnire pentru tine"), faţă de TM: „ploile au fost oprite şi ploaia de primăvară nu a venit" – seceta este o consecinţă a „pângăririi pământului" prin idolatrie şi prin toate păcatele ce decurg din ea. ♦ „te-ai purtat neruşinat cu toţi": TM are „ai refuzat să te ruşinezi". ♦ Origen (*Omilii la Geneză* 1,15) invocă versetul în legătură cu sufletul care s-a pervertit, adică se dedă în întregime viciului, întorcându-se de la Dumnezeu. Acesta va fi pedepsit ca o prostituată, iar copiii săi vor fi măcelăriţi (*cf.* Is. 14,21).
3,4 „Casă": TM are „chiar acum", iar mai departe sunt citate cuvintele cu care Israel i se adresează lui Dumnezeu: „Tată, Tu confidentul/prietenul (sau, pornind de la un omonim, «cârmuitorul/călăuza») tinereţii mele". ♦ Targumul: „Domnul meu, Tu eşti Răscumpărătorul meu din vremuri străvechi". ♦ „Călăuza": gr. ἀρχηγός poate însemna şi „cel aflat la origine/început" (*sic* NETS) sau „cel aflat în frunte": fondator, întemeietor, conducător.
3,5 „Oare va rămâne ea": NETS presupune că pronumele se referă la „fecioria" de mai sus. Totuşi, majoritatea traducătorilor consideră că referentul este aici „mânia" divină ♦ „spre biruinţă": TM are „pentru totdeauna". Secvenţa din LXX este rezultatul posibilei echivalări a ebr. *lāneṣaḥ*, „pentru totdeauna", cu εἰς νεῖκος, *litt.* „spre vrajbă", dar, tardiv, νεῖκος tinde să se confunde cu νίκος, „biruinţă", aşa cum este interpretat şi de NETS.
3,6-10 Versetele conţin o comparaţie între Israel şi Iuda, care se aseamănă şi se întrec în fărădelege (*cf.* şi Iez. 16; 23). În pasajul 3,6-18, proza înlocuieşte exprimarea versificată folosită până la acest punct. Origen, în omilia a patra, despre Ier. 3,6-11, începe cu o retrospectivă istorică asupra scindării monarhiei unite, după Solomon, când s-au format Regatul de Nord, Israel, sub Ieroboam, şi Regatul de Sud, Iuda, sub Roboam.
3,6 „aşezarea lui Israel": TM are „răzvrătita (*litt.* «răzvrătirea») Israel" – Israel e arătat ca o personificare a răzvrătirii (vezi şi nota 3,7). Gravitatea infidelităţii lui Israel faţă de Dumnezeu este accentuată în textul grecesc de pronumele personal „mi" („Mi-a făcut" – ofensa Îi este adusă direct lui Dumnezeu), absent în TM. ♦ „copacul din dumbravă": TM are „copacul verde/înfrunzit/luxuriant" – la fel la 3,13. ♦ După Origen (*ad loc.*), Israel care „s-a dus pe tot muntele înalt" prefigurează mândria şi aroganţa fariseului din Evanghelie (Lc. 18,11-12). De asemenea, Origen atrage atenţia asupra faptului că

dumbravă şi s-au desfrânat acolo. [7] Şi am spus, după ce ea s-a desfrânat în
toate felurile: «Întoarce-te la Mine!», dar nu s-a întors; iar Iuda cea necre-
dincioasă a văzut necredinţa ei. [8] Şi Eu am văzut că, după toate adulterele în
care a fost prinsă aşezarea lui Israel – şi am alungat-o şi i-am dat carte de
despărţire la mână –, nu s-a temut necredincioasa Iuda şi s-a dus de s-a
desfrânat şi ea. [9] Şi s-a socotit [ca] de nimic desfrânarea ei şi a săvârşit
adulter cu lemnul şi cu piatra. [10] Şi în toate acestea, necredincioasa Iuda nu
s-a întors la Mine din toată inima ei, ci întru minciună."

Dumnezeu este deopotrivă blând şi aspru. Dacă n-ar fi şi aspru, spune Alexandrinul, nu i-am remarca blândeţea; iar dacă ar fi doar aspru, am deznădăjdui foarte repede din pricina păcatelor noastre. Pentru Grigore de Nazianz desfrânarea nu denumeşte doar păcatul trupesc, ci orice păcat sufletesc, ducând la „înşelarea" lui Dumnezeu. Poţi fi curat la trup, dar să-ţi prostituezi sufletul, ceea ce este mult mai grav (*Cuvântări* 37,19). Aceeaşi interpretare la Ioan Casian, care identifică desfrânarea cu idolatria şi superstiţiile (*Convorbiri* 2,14,11).

3,7 „Întoarce-te la Mine!": TM are „se va întoarce la Mine". ♦ „(Iuda) cea necredincioasă (ἀσύνθετος)": termenul ἀσύνθετος se referă la infidelitatea faţă de o convenţie, aici faţă de Legământ. Şi în TM apelativul „răzvrătita Israel" are ca paralelă expresia „vicleana/trădătoarea Iuda" (vezi şi 3,8.10.11).

3,8 „carte de despărţire": aluzie la căderea Samariei şi deportarea populaţiei în Asiria (722/721 î.H.). ♦ Clement Alexandrinul citează versetul alături de alte versete din Scriptură care vorbesc despre „pedagogia" lui Dumnezeu. Dumnezeu îşi pedepseşte poporul tocmai pentru că-l iubeşte, altfel s-ar dezinteresa complet de el (*Pedagogul* 1,9). Aceeaşi idee la Ioan Gură de Aur, *Omilii la Evanghelia după Matei* 74,3. Origen (*ad loc.*) comentează: cartea de despărţire dată lui Israel duce inevitabil la retragerea lui Dumnezeu din mijlocul lui Israel: nu mai există nici Templu, nici ritual liturgic, nici jertfe. Descendenţa Domnului Iisus din seminţia lui Iuda (Evr. 7,14) este o dovadă a reabilitării pe care Dumnezeu i-a oferit-o. În destinul istoric al lui Iuda se reflectă atât dificultatea păstrării credinţei (Mt. 24,12-13; Lc. 18,8), cât şi alegerea suverană a lui Dumnezeu, „mulţi chemaţi, puţini aleşi" (Mt. 20,16). Dacă Dumnezeu l-a alungat până şi pe poporul legământului avraamic, nu va ezita să-l piardă pe credinciosul care se rupe de legământul cel nou.

3,9 „s-a socotit [ca] de nimic desfrânarea ei": pasajul este oarecum neclar atât în LXX, cât şi în TM. Secvenţa se referă ori la păcatele lui Israel în comparaţie cu cele ale lui Iuda (căci în v. 11 se spune că Israel e mai „îndreptăţit" decât Iuda), ori sugerează o evoluţie a gravităţii păcatelor lui Iuda. ♦ LXX reflectă o formă scurtă a textului ebraic; după „desfrânarea ei", TM are în plus „ea (Iuda) a pângărit ţara/pământul". ♦ Origen: orice păcat este ca un „adulter cu lemnul şi cu piatra".

3,10 La finalul versetului, TM are în plus formula de recunoaştere: *n^e'um-YHWH*, „rostire/oracol al lui *YHWH*". ♦ Origen comentează: Profetul face de fapt referire la

11 Şi mi-a spus Domnul: „E [mai] îndreptăţit sufletul lui Israel, faţă de
necredincioasa Iuda.
12 Mergi şi citeşte aceste cuvinte către miazănoapte şi spune:
Întoarce-te la Mine, aşezare a lui Israel – spune Domnul –
şi nu-Mi voi îndârji faţa către voi,
căci Eu sunt îndurător – spune Domnul –
şi nu voi fi mânios pe voi până în veac.
13 Recunoaşte-ţi doar nedreptatea,
căci ai fost necucernică faţă de Domnul Dumnezeul tău
şi ai alergat bezmetică spre străini sub tot copacul din dumbravă,
iar glasului Meu nu i-ai dat ascultare – spune Domnul.
14 Întoarceţi-vă, fii care v-aţi îndepărtat – spune Domnul –
pentru că Eu vă voi stăpâni
şi vă voi lua [câte] unul dintr-o cetate
şi [câte] doi dintr-o familie
şi vă voi duce în Sion
15 şi vă voi da păstori după inima Mea şi vă vor păstori, păstorindu-vă cu
ştiinţă. 16 Şi va fi [aşa]: Când vă veţi înmulţi şi veţi creşte în ţară, în zilele

---

păcatele noastre; trebuie să învăţăm din greşelile lui Iuda atât severitatea lui Dumnezeu, cât şi îndelunga Lui răbdare.

3,11-13 Chemare la convertire. Formularea ei presupune deja cucerirea lui Iuda de către babilonieni (597, apoi 587 î.H.). Verbul „întoarce-te" are dublu sens, făcând referire în egală măsură şi la întoarcerea fizică din robie, şi la întoarcerea spirituală la Dumnezeul legământului.

3,11 „Israel": TM are „răzvrătita Israel".

3,12 „nu-Mi voi îndârji (*litt.* întări) faţa către voi": TM are *litt.* „nu voi face să-Mi cadă faţa peste voi", *i.e.* „nu voi mai privi ameninţător către voi". ♦ Origen (*ad loc.*) comentează: adevărata întoarcere la Dumnezeu constă în urmarea exemplului oamenilor drepţi din scrierile Vechiului Testament, precum şi urmarea învăţăturilor Noului Testament şi ale Apostolilor. Doar în felul acesta credinciosul nu va primi „carte de despărţire".

3,13 „ai fost necucernică": gr. ἀσεβέω presupune o *acţiune* gravă, o faptă, un comportament asumat – „a fi sacrileg", „a comite sacrilegiu". ♦ „ai alergat bezmetică": *litt.* „ţi-ai revărsat căile". ♦ „străini": aluzie la practicile idolatre ce se înmulţiseră în vremea regilor Manase şi Amon.

3,14-20 Prorocie despre situaţia poporului la reîntoarcerea din exil.

3,14 „unul dintr-o cetate... doi dintr-o familie": se afirmă tema rămăşiţei sacre care va fi salvată. *Cf.* Targumul: „am găsit plăcere în voi şi vă voi aduce înapoi ca pe o rămăşiţă".

3,15 „păstorindu-vă cu ştiinţă": TM are „vă vor păstori cu ştiinţă şi pricepere". ♦ Augustin pune versetul în legătură cu ultima parte din Evanghelia după Ioan (21,15-17), episodul în care Iisus îi încredinţează lui Petru „oile Sale" spre păstorire (*Omilii* 46,23).

acelea - spune Domnul - nu vor mai spune «Chivotul legământului Sfântului lui Israel»; nu li se va mai sui la inimă, nu va mai fi numit, nici nu va mai fi cercetat, nici nu se va mai face;
17 în zilele acelea şi în vremea aceea, vor numi Ierusalimul «tronul Domnului» şi se vor aduna la el toate neamurile şi nu vor mai merge după cugetările inimii lor rele.
18 În zilele acelea se vor aduna casa lui Iuda cu casa lui Israel şi vor veni laolaltă, din ţinutul de la miazănoapte şi din toate ţările, în pământul pe care l-am dat ca moştenire părinţilor lor."
19 Şi eu am spus: „[Aşa] să fie, Doamne!"
„Da, te voi rândui printre copii
şi-ţi voi da pământ ales,
moştenirea lui Dumnezeu, atotstăpânitorul neamurilor;

3,16 „în zilele acelea": expresie tipică pentru Ieremia, introducând mesaje de speranţă şi mângâiere (vezi şi *infra*, 3,17.18). ♦ „Chivotul legământului Sfântului lui Israel": TM are „Chivotul legământului lui *YHWH*". LXX evită aici echivalarea Numelui inefabil, aşa cum procedau scrierile târzii. ♦ „nu li se va mai sui la inimă", *i.e.* „nu le va mai veni în minte" (inima fiind considerată sediul gândirii şi al voinţei şi, în general, simbolizând interioritatea omului). ♦ Nu se ştie exact când a dispărut Chivotul Legământului, deoarece Templul a fost jefuit de mai multe ori; cel mai probabil e vorba de distrugerea Templului de către Nabucodonosor, în 587 î.H. (*cf.* 4Rg. 25,9.13-17; Ier. 52,13.17-23). Începând cu Ieremia, valorile din trecut rămân doar ca termen de comparaţie pentru faptele mult mai măreţe pe care le va săvârşi Domnul în viitor.

3,17 „în zilele acelea şi în vremea aceea": TM are doar „în vremea aceea". ♦ „vor numi Ierusalimul «tronul Domnului»": Targumul, reflectând o realitate de după distrugerea celui de-al doilea Templu, glosează: „vor numi Ierusalimul «locul unde se află *Šᵉkhīnāh* (*i.e* locuirea/prezenţa) Domnului»". ♦ După „se vor aduna la el", TM are în plus: „la numele lui *YHWH*, la Ierusalim" (*cf.* Deut. 12,5.11.21 etc.).

3,18 Israel şi Iuda au fost una în răzvrătire, vor fi una şi în restaurare. Sfârşitul exilului este formulat mai amplu în LXX, nefiind limitat doar la o reîntoarcere din „ţinutul de la miazănoapte" (TM), ci „şi din toate ţările". ♦ Deja regele Iosia, profitând de slăbirea imperiului asirian, cucerise teritorii care aparţinuseră Regatului de Nord, ceea ce trezise speranţele de restaurare a regatului davidic. Tema unităţii poporului şi a teritoriului, de sorginte deuteronomistă, apare frecvent la profeţi ca una din caracteristicile restaurării mesianice (*cf.* Ier. 23,5-6; 38[31],1; Is. 11,13-14; Iez. 37,15-27; Os. 2,2; Mich. 2,12; Zah. 9,10 etc.).

3,19 „[Aşa] să fie, Doamne!": această inserţie, care apare numai în LXX, rupe paralelismul din TM, în care cele două jumătăţi ale versetului, marcate de „Eu am spus", sunt ambele rostite de Dumnezeu. ♦ „moştenirea lui Dumnezeu, atotstăpânitorul neamurilor": TM are „moştenire strălucită, splendorile [sau, după alţii, cu vocalizare diferită, «oştirile»] neamurilor".

şi am spus: Mă veţi chema Tată
şi nu vă veţi abate de la Mine.
20 Numai că, după cum o femeie îl înşală pe cel care este cu ea,
aşa M-a înşelat pe Mine casa lui Israel" – spune Domnul.

21 Glas de buze s-a auzit,
de plâns şi rugă a fiilor lui Israel;
căci au făcut strâmbătate în căile lor,
au uitat de Dumnezeu, Sfântul lor.
22 „Întoarceţi-vă, fii care vă [tot] întoarceţi,
şi voi tămădui rănile voastre!"

„Iată, noi vom fi robii Tăi,
căci Tu eşti Domnul Dumnezeul nostru.
23 Într-adevăr, spre minciună erau dealurile

3,21-25 Promisiunile făcute de Dumnezeu unui popor răzvrătit îşi găsesc răspuns într-o căinţă viitoare a poporului (*cf.* 2,20; 3,7).

3,21 „Glas de buze": TM are „glas de pe înălţimile golaşe". Traducătorul va fi citit *'al s^{e}phātayim* în loc de *'al ş^{e}phāyīm* (*vide* LEH, *s.u.* χεῖλος). ♦ „Dumnezeu, Sfântul lor": TM are „Dumnezeul lor".

3,22 „Întoarceţi-vă, fii care vă [tot] întoarceţi": LXX încearcă să redea jocul de cuvinte din ebraică: TM are *şûbhū bānīm şōbhābhīm*, „întoarceţi-vă, fii rătăciţi"; *şûbh*, „a se întoarce", are valoare generică, putând fi interpretat şi pozitiv, şi negativ; al doilea termen, *şōbhābhīm*, din aceeaşi rădăcină cu primul, este însă specializat negativ: „a se întoarce/abate de la". În greacă, ἐπιστράφητε υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, „întoarceţi-vă, fii care vă tot întoarceţi", primul verb este la imperativ aorist, deci se referă la o acţiune momentană; al doilea este un participiu prezent, deci cu valoare durativă, putând arăta un obicei, un nărav. ♦ „rănile voastre": TM are „răzvrătirile voastre". ♦ Origen, în omilia a cincea, unde comentează Ier. 3,22–4,8, face o apropiere cu Fp. 13,46-48. În ambele pasaje, după ce Israel respinge Cuvântul lui Dumnezeu transmis prin profeţi, Dumnezeu îşi trimite mesagerii să ducă mesajul mântuirii la celelalte popoare („neamuri"). Deşi este destinatarul făgăduinţei, Israel Îl respinge pe Domnul (vv. 19 şi 20) şi, prin urmare, chemarea din v. 22, spune Origen, este adresată popoarelor păgâne.

3,23 „spre minciună... puterea munţilor": pasajul este incert în TM; s-a propus ca traducere, de exemplu, „într-adevăr, ceea ce vine dinspre dealuri este înşelător, pe munţi e numai zgomot" (TOB, văzând aici o aluzie la cultele orgiastice). ♦ Origen comentează: „Dealurile şi puterea munţilor" constituie ansamblul idolilor care au luat locul mărturisirii „Tu eşti Domnul Dumnezeul nostru". „Spre minciună" sunt şi magiile egiptenilor sau ale lui Simon Magul (Fp. 8,9-10), la antipodul lucrărilor minunate săvârşite de Dumnezeu prin Moise şi prin Iisus Hristos.

şi puterea munţilor;
numai prin Domnul Dumnezeul nostru
[este] mântuirea lui Israel.
24 Dar Ruşinea a mistuit truda părinţilor noştri
[încă] din tinereţea noastră,
oile lor şi viţeii lor
şi pe fiii lor şi pe fiicele lor.
25 Ne-am culcat în ruşinea noastră
şi ne-a acoperit necinstirea noastră,
pentru că am păcătuit înaintea Dumnezeului nostru,
noi şi părinţii noştri,
din tinereţea noastră până în ziua aceasta,
şi n-am dat ascultare glasului Domnului Dumnezeului nostru."

4 1 „Dacă se va întoarce Israel – spune Domnul –
la Mine se va întoarce;

3,24 „Ruşinea": foarte frecvent în Biblie, numele idolilor sunt înlocuite cu un cuvânt depreciativ, apropiat ca sonoritate (*e.g. Ba'al – Boşeth*); *cf.* 5,31; 11,13 etc. ♦ Origen: „Oile lor şi viţeii lor" reprezintă rodul faptelor nesăbuite ale israeliţilor şi ale popoarelor păgâne, pe care Iisus, Bunul Păstor, îi cheamă la Sine.

3,25 „Ne-am culcat... ne-a acoperit": TM are verbele la injunctiv („să ne culcăm..."). ♦ Origen interpretează „ne-a acoperit necinstirea noastră" trimiţând la vălul de pe faţa lui Moise care-i împiedică pe israeliţi să vadă slava Domnului (2Cor. 3,15-18). Toate faptele ruşinoase trebuie îndepărtate ca o năframă când ne apropiem de Domnul. Slava Domnului nu este ascunsă ca să nu poată fi văzută de oameni, ci oamenii îşi pun un văl peste inimile lor rele. Afirmaţia „am păcătuit", la trecut, arată dorinţa de convertire a poporului, care va fi urmată de făgăduinţa Domnului din v. 4,1.

4,1-4 Adevărata pocăinţă pe care Domnul o cere şi o aşteaptă de la Israel. Ea înseamnă: a) întoarcere la Domnul, b) renunţare la practicile abominabile, c) ascultare de Domnul, d) conduită caracterizată de adevăr şi dreptate. Roadele unei astfel de pocăinţe vor fi văzute de toate popoarele.

4,1-2 Diferenţa majoră între TM şi LXX apare la nivelul persoanei verbelor şi pronumelor, fiecare tradiţie păstrând cu consecvenţă persoana a II-a singular (TM), respectiv a III-a singular (LXX). Astfel, dialogul dintre Dumnezeu şi poporul Său, nemijlocit în TM, apare ca intermediat de profet în LXX.

4,1 „dacă-şi va îndepărta... faţa Mea": TM are un text mai scurt: „dacă-ţi îndepărtezi spurcăciunile din faţa Mea şi nu mai rătăceşti". ♦ „va lua seama": gr. εὐλαβέομαι înseamnă, la propriu, „a apuca strâns", de aici, metaforic, „a fi cu băgare de seamă", iar specializat în sens religios, „a fi *pios/evlavios*", „a cinsti (pe Dumnezeu) cu frică şi admiraţie"; *cf.* şi nota la Sof. 1,7.

dacă-şi va îndepărta spurcăciunile din gura sa,
şi va lua seama la faţa Mea
2 şi se va jura «Viu [este] Domnul!»
cu adevăr şi întru judecată şi dreptate;
[atunci] vor binecuvânta întru el neamuri
şi întru el Îl vor lăuda pe Dumnezeu în Ierusalim."
3 Căci acestea le spune Domnul bărbaţilor din Iuda
şi celor ce locuiesc în Ierusalim:
„Araţi-vă brazde proaspete
şi nu [mai] semănaţi printre mărăcini!
4 Tăiaţi-vă împrejur pentru Dumnezeul vostru

4,2 „întru el Îl vor lăuda pe Dumnezeu în Ierusalim": TM are „şi întru el se vor lăuda". Pasajul trimite la făgăduinţele făcute lui Avraam în Gen. 22,18, şi chiar în 12,3. ♦ Targumul specifică: „Dacă te vei întoarce, Israele, la închinarea Mea... pocăinţa ta va fi primită înainte de pecetluirea decretului [de pedepsire cu trimiterea în exil]". ♦ Origen comentează: refuzul lui Israel de a se converti oferă şansa mântuirii pentru celelalte popoare (*cf.* Rom. 11,25-26). Chemarea lui Dumnezeu nu poate fi desconsiderată fără consecinţe grave (Lc. 14,18-20). Pentru că Israel a respins-o, Dumnezeu a mântuit doar o rămăşiţă din popor ca să facă loc credincioşilor dintre celelalte popoare. Va veni vremea, însă, când tot Israelul va fi mântuit (*cf.* Rom. 11,26). ♦ „va jura... cu adevăr etc.": pentru Origen, aici se cuprinde esenţa învăţăturii Domnului despre jurăminte (*cf.* Mt. 5,34-37). Alţi Părinţi citează versetul acesta în contrapunct cu versetul celebru din Predica de pe munte, unde Iisus interzice orice formă de jurământ. Ioan Gură de Aur precizează că, la Ieremia, jurământul este pozitiv, întrucât el trimite la Dumnezeul cel adevărat, în opoziţie cu idolii pe care obişnuiesc să jure păgânii. Ulterior, când primejdia idolatriei va dispărea, credincioşii nu vor trebui să mai jure nici pe numele lui Dumnezeu, aşa cum porunceşte Iisus (*Omilii la Evanghelia după Matei* 17,5).

4,3 „Araţi-vă brazde proaspete...": mărăcinii păcatului trebuie nimiciţi înainte de a semăna cuvântul Domnului, interpretează exegeţii evrei Qimhi şi Raşi. ♦ După Origen, porunca este în mod special un avertisment dat învăţătorilor care oferă ucenicilor lor învăţături prea devreme. Sământa trebuie să fie aleasă cu grijă din Lege, din Proroci, din Evanghelii şi din cuvintele Apostolilor.

4,4 „tăiaţi împrejur învârtoşarea inimii voastre": în Israel, circumcizia este semnul participării la Legământul lui Dumnezeu cu poporul Său (*cf.* Gen. 17,10 etc.). Ieremia insistă însă asupra circumciziei „inimii", ceea ce înseamnă interiorizarea Legământului, participarea omului întreg la el (*cf.* Deut. 10,16; 30,6). Tema este preluată în NT: Fp. 7,51; Rom. 2,25-29 etc. ♦ Origen comentează: circumcizia simbolizează orice fel de devotament al omului, fie pentru Domnul (circumcizia inimii), fie pentru idolii pe care şi i-a ales. A tăia împrejur învârtoşarea inimii înseamnă a primi Cuvântul care purifică învăţăturile şi îndepărtează orice este fals în gândire şi în faptă. Mai mulţi Părinţi

și tăiați împrejur învârtoșarea inimii voastre,
bărbați din Iuda
și voi care locuiți în Ierusalim,
ca să nu izbucnească precum focul mânia Mea
și să pârjolească –
și nu va fi cine să o stingă –
din pricina ticăloșiei făptuirilor voastre!
5 Vestiți în Iuda și să se audă în Ierusalim;
spuneți, dați semn în țară cu trâmbița
și strigați tare! Spuneți:
«Adunați-vă să mergem
în cetățile înconjurate cu ziduri!
6 Ridicați [steagul] și fugiți în Sion!»
Grăbiți-vă, nu stați,
căci Eu voi trimite rele dinspre miazănoapte

---

subliniază sensul spiritual, hristologic al acestui verset. Dumnezeu a prescris circumcizia trupească poporului lui Israel, care va deveni circumcizie spirituală („a inimii") în cazul creștinilor. Această circumcizie, legată de botez, îl leagă mistic pe creștin de Iisus Hristos (Tertulian, *Răspuns către evrei* 3; *Contra lui Marcion* 1,20; *Epistola lui Barnaba* 9,1-5). Theodoret al Cyrului scrie: „Profetul ne-a arătat limpede că circumcizia vizibilă este o prefigurare (*typos*) a circumciziei invizibile și că dacă este circumcizie înăuntru, circumcizia dinafară nu mai este necesară". Pune versetul din Ieremia în legătură cu Rom. 2,28-29: „Pentru că nu este iudeu cel care se arată pe dinafară, nici nu este tăiere împrejur cea care se arată pe dinafară, în trup, ci iudeu [adevărat] este cel ascuns și tăierea împrejur [este] aceea a inimii, în duh, nu în literă; lauda aceluia nu [vine] de la oameni, ci de la Dumnezeu" (traducere C.B.).

4,5-8 Vestirea pericolului iminent, dușmanul „de la miazănoapte", instrumentul de care Dumnezeu se va folosi în pedepsirea poporului Său.

4,5 „trâmbița": TM are „corn". Se suna din corn (ebr. *šōphār*) pentru convocarea oștirii la luptă sau a poporului la adunările liturgice. De aici, chemarea cornului/trâmbiței ajunge să simbolizeze venirea solemnă a lui Dumnezeu, mai ales pentru a judeca popoarele (*e.g.* Is. 27,13; Zah. 9,14; Mt. 24,31). ♦ Origen vede în expresia „în Iuda" o referire la învățătura lui Iisus, care se trage din Iuda (Evr. 7,14), iar în „cetățile înconjurate cu ziduri" vede Biserica Dumnezeului Viu, înconjurată cu adevărul Cuvântului (1Tim. 3,15).

4,6 „Ridicați [steagul] și fugiți în Sion": *litt.* „Ridicând, fugiți...". TM are „Ridicați steagul (ebr. *nēs*) către Sion!". Traducătorul va fi citit în loc de *NS*, *NWS*, „a fugi"; aceeași diferență și la v. 4,21. ♦ „rele": plural în LXX față de singularul din TM. ♦ Targumul: „Ridicați semnul împotriva Sionului: «Mergeți în exil»!".

şi zdrobire mare."
7 S-a sculat un leu din vizuina sa,
[cel] care nimiceşte neamuri a pornit
şi a ieşit din locul său
ca să prefacă pământul în pustietate
şi cetăţile vor fi dărâmate
încât nu vor mai fi locuite.
8 Pentru acestea, încingeţi-vă cu sac
şi bociţi şi urlaţi,
pentru că nu s-a abătut mânia Domnului de la voi.

9 „Şi va fi [aşa] în ziua aceea – spune Domnul –: va pieri inima regelui şi
inima dregătorilor, iar preoţii vor încremeni şi profeţii se vor minuna."
10 Şi
am spus: „Stăpâne, Doamne, pe cât se pare ai amăgit cu amăgire poporul
acesta şi Ierusalimul spunând: «Veţi avea pace»! Şi, iată, sabia a ajuns până
la sufletul lor!"
11 La vremea aceea vor spune poporului acestuia şi Ierusalimului: „Duh de
rătăcire prin pustiu, calea fiicei poporului meu, nu spre ce este curat, nici
spre ce este sfânt!

4,7 „S-a sculat un leu din vizuina sa": leul are semnificaţie ambiguă în Scriptură, conform interpretării Părinţilor (*cf.* mai ales Hipolit, *De Christo et Antichristo*). Uneori îl simbolizează pe Iisus, alteori pe diavol. Aici are al doilea sens, după cum arată Ieronim în comentariul său la Ieremia (1,72,1-3). Diavolul va prăpădi tot ce întâlneşte în cale, transformând sufletele credincioşilor în pustiu. Şi Origen interpretează atacul venind de la miazănoapte (v. 6) ca uneltirile celui rău, care dă târcoale ca un leu (1Pt. 5,8-9). ♦ „cetăţile": TM are „cetăţile tale".

4,8 „de la voi": TM are „de la noi". ♦ „mânia": TM are „mânia aprinsă".

4,10 Aluzie la promisiunile mincinoase ale falşilor profeţi (*cf.* şi 14,13; 23,17). ♦ LXX intensifică surpriza atacului prin interjecţia ἰδού, „iată" (vezi şi 4,13), şi prin posesivul αὐτῶν, „(sufletul) lor", ambele absente în TM. ♦ Targumul evită acuzaţia pe care Ieremia pare a o aduce Domnului şi subliniază că vina este a prorocilor falşi: „Iată, prorocii înşelători au amăgit şi înşelat poporul şi pe locuitorii Ierusalimului".

4,11-18 Descrierea campaniei militare pe care inamicul de la miazănoapte o va desfăşura împotriva poporului.

4,11 „Duh de... ce este sfânt!": TM are: „Vânt fierbinte [de pe] înălţimile golaşe, în pustiu, calea fiicei poporului meu, şi nu ca să vânture, nici ca să curețe". În TM, rolul acestui vânt este redat de metafore agrare. LXX apelează însă la imagistica religioasă „duh de rătăcire" şi „nu spre ce e curat, nici spre ce e sfânt!". ♦ „calea fiicei poporului meu": termenul „fiica" urmat de un nume de localitate/ţară/popor sau chiar de subst.

12 Duh de împlinire va veni la mine,
dar acum eu grăiesc judecată împotriva lor."

13 Iată, ca un nor se va sui
și ca vijelia, carele lui,
mai ușori decât vulturii, caii lui.
Vai nouă, că suntem nenorociți!
14 Spală-ți de răutate inima, Ierusalime,
ca să fii mântuit;
până când se vor afla în tine cugetările necazurilor tale?
15 Căci glas de vestitor va ieși din Dan
și se va auzi necazul din muntele lui Efraim.
16 Amintiți neamurilor: „Iată, au venit!"
Vestiți în Ierusalim:
„Cete vin dintr-o țară de departe
și și-au ridicat glasul împotriva cetăților lui Iuda.
17 Ca păzitorii unui câmp l-au împresurat,

„popor" sau de o expresie echivalentă constituie o personificare poetică frecventă mai ales în textele profetice.

4,12 Diferențele se mențin: imaginii concrete din ebraică, *rûaḥ mâle'*, *litt.* „vânt plin" (*i.e.* „năprasnic"), îi corespunde o expresie spiritualizantă: „duh de împlinire".

4,13 Targumul explicitează: „Iată, un împărat va veni împotriva lor cu oștirile lui".

4,14 „cugetările necazurilor [tale]": ebr. *'âwen*, „necaz", dar și „răutate, nelegiuire" a fost interpretat în primul său sens de LXX, în vreme ce traducătorii TM optează cu toții pentru cel de-al doilea: „vor fi în tine gânduri nelegiuite". Sensul LXX e destul de greu de priceput. Probabil tot la urzirea celor rele trimite. *Cf.* și v. 15: „necazul din muntele lui Efraim".

4,15 „Dan": teritoriu aflat la marginea de nord a Israelului, unde se afla unul din sanctuarele înființate de regele Ieroboam I, pentru ca poporul să nu mai meargă la Templul din Ierusalim (*cf.* 3Rg. 12,26-33). ♦ „Efraim": la origine, numele unuia dintre fiii lui Iosif și, de aici, numele unuia din cele douăsprezece triburi; ajunge să desemneze, generic, zona muntoasă centrală a Israelului, între Sichem și Bethel. La Bethel se afla și celălalt sanctuar „alternativ" înființat de Ieroboam I. ♦ Targumul: „Iată, glasul profeților care prorocesc împotriva lor că vor merge în robie pentru că s-au închinat vițeilor care sunt în Dan, iar aducătorii de vești rele vor veni împotriva lor ucigându-i pentru că s-au închinat la idolii pe care Mica i-a așezat în casa lui Efraim" (*vide* Jud. 17).

4,16 „și-au ridicat glasul": *litt.* „au dat glas".

4,17 „M-ai nesocotit": TM are „ea s-a răzvrătit împotriva Mea"; termenul din LXX anticipează răspunsul dat de Domnul poporului Său în 38[31],32 pentru că au rupt legământul sinaitic („iar Eu i-am nesocotit").

pentru că M-ai nesocotit – spune Domnul.
18 Căile tale şi făptuirile tale ţi-au făcut acestea:
însăşi răutatea ta, pentru că e amară,
pentru că a ajuns până la inima ta."
19 Pântecele meu, pântecele meu mă doare
şi simţirile inimii mele:
se zbuciumă sufletul meu, se zbate inima mea,
nu voi tăcea,
căci sufletul meu a auzit glas de trâmbiţă,
strigăt de război.
20 Şi cheamă prăpăd peste nenorocire
căci e cuprins de prăpăd tot pământul,
dintr-odată e cuprins de prăpăd cortul,
mi-au fost sfâşiate învelitorile.
21 Până când voi vedea fugari
în timp ce aud glas de trâmbiţe?
22 „Căci conducătorii poporului Meu nu M-au cunoscut,
sunt fii fără minte şi nepricepuţi,
sunt iscusiţi în a face răul,
dar să facă binele n-au ştiut."
23 Am privit pe pământ şi, iată, nimic,
şi spre cer, şi luminile lui nu erau;

4,19-22 Neliniştea profetului în faţa pericolului iminent. Este greu de precizat cine rosteşte lamentaţia: cu toate că Domnul este subiectul în contextul imediat, opţiunea mai probabilă este Ieremia, având în vedere conţinutul plângerii (de altfel, şi Targumul spune: „Iar prorocul a zis..."); cuvintele din v. 22 însă îi aparţin clar lui Dumnezeu.

4,19 „simţirile inimii mele": TM are „zidurile inimii mele"; traducătorul LXX a citit, probabil, *QRBIM* în loc de *QYRWT*. ♦ „se zbuciumă sufletul meu": nu are echivalent în TM.

4,20 „cortul": TM are „corturile mele". ♦ „învelitorile": literal, „pieile", învelitorile şi perdelele cortului.

4,21 „fugari": TM are „stindardul" – vezi *supra*, nota 4,6.

4,22 „conducătorii poporului Meu": secvenţa din LXX presupune ebr. *'eylēy 'ammī*, dar TM are *'ewīl 'ammī*, „poporul Meu este nechibzuit".

4,23-28 Devastarea totală adusă de invazia inamicului de la miazănoapte este descrisă cu ajutorul limbajului cosmologic al creaţiei din Gen. 1, ca şi cum actul creaţiei ar fi derulat în sens invers, spre haosul primordial.

4,23 „nimic": TM are *tohū wābohū*, „neorânduit şi gol", *litt.* „haos şi vid", renumita sintagmă din Gen. 1,2.

24 am văzut munții, și tremurau
și toate dealurile erau tulburate.
25 Am privit și, iată, nu era [nici un] om
și toate păsările cerului erau îngrozite;
26 am văzut și, iată, Carmelul pustiu
și toate cetățile, pârjolite în foc
de la fața Domnului,
și de la fața urgiei mâniei Lui au fost nimicite.
27 Acestea [le] spune Domnul:
„Un pustiu va fi toată țara,
dar nicidecum nu-i voi pune sfârșit.
28 Pentru acestea să jelească pământul
și să se întunece de sus cerul,
pentru că am grăit și nu Mă voi răzgândi,
M-am năpustit și nu Mă voi abate.
29 De glasul călărețului și de la arcul întins
s-a dat îndărăt toată țara;
s-au afundat în peșteri și în crânguri s-au ascuns
și s-au suit pe stânci;
toate cetățile au fost părăsite,
nu [mai] locuiește om în ele.
30 Și tu ce vei face, [chiar] dacă te vei înveșmânta în purpură
și te vei împodobi cu podoabă de aur

4,24 *Cf.* Ps. 45/46, 4; Na. 1,5; Iez. 38,19-20, descriind „ziua Domnului".

4,25 „păsările cerului erau îngrozite": TM are „păsările cerului fugiseră/zburaseră".

4,26 „Carmelul": vezi 2,7 și nota și 31,33; ebr. *hakkarᵉmel*, „(țara ca o) grădină", este citit în LXX ca toponim, „Carmel". În același sens merge și Targumul: „și, iată, țara lui Israel, care a fost sădită precum Carmelul, a ajuns din nou ca o pustie". ♦ „au fost nimicite": nu are corespondent în TM.

4,27 „voi pune sfârșit": *litt.* „voi face sfârșit".

4,28 „să jelească... să se întunece": TM are „jelește / va jeli... se întunecă / se va întuneca".

4,30 „Și tu": TM are „Și tu, cel pustiit" – în mod surprinzător, participiul este la masculin – se presupune că este o glosă târzie. ♦ „În zadar îți va fi găteala": Clement Alexandrinul invocă versetul în *Pedagogul* (3,2), la capitolul despre vestimentația exterioară a femeilor. Împodobirea ostentativă e semn de vanitate. Opoziție între podoabele exterioare și cele interioare. Grija pentru haina din afară se combină, adesea, cu neglijența față de cele sufletești (dinăuntru).

și dacă-ți vei vopsi ochii cu suliman?
În zadar îți va fi găteala:
te-au alungat iubiții tăi,
caută [să-ți ia] sufletul.
31 Căci am auzit glas ca al uneia care se chinuie,
suspinul tău ca al uneia ce naște întâia oară –
glasul fiicei Sionului
se va stinge și mâinile ei vor slăbi:
«Vai mie, pentru că sufletul îmi piere pentru cei uciși!»"

5 1 „Alergați roată pe străzile Ierusalimului
și vedeți și cunoașteți și căutați în piețele lui
dacă veți găsi vreun bărbat,
dacă este [vreunul]
care face judecată [dreaptă]
și caută credincioșia,
și voi fi binevoitor cu ei", spune Domnul.
2 „Viu [este] Domnul" – spun ei.
Astfel, oare nu jură ei minciuni?
3 Doamne, ochii Tăi [caută] la credincioșie:

4,31 „pentru cei uciși": TM are „din pricina ucigașilor".

5,1-6 Prima acuzație dintr-o serie de trei (5,1-5.10-13.20-28), fiecare urmată de justificarea pedepsei. Ca și în episodul din Gen. 18,22-33, Dumnezeu caută degeaba în Ierusalim un om drept. Versetele sunt structurate ca un discurs judiciar de acuzare, atât împotriva celor săraci (vv. 2-4), cât și împotriva celor puternici (v. 5). *Cf.* și Am. 3,9-11.

5,1 „credincioșia": gr. πίστις, „fidelitate", „onestitate", „încredere", „credință", echivalează ebr. *'emūnāh*, „onestitate", „statornicie", „adevăr" (în sens de coerență cu sine), „fiabilitate". ♦ „dacă este [vreunul] care...": *cf.* Rom. 3,10-12 (citând Ps. 13/14,1-3). ♦ „voi fi binevoitor cu ei": TM are „voi ierta [cetatea]". Despre tema iertării unei mulțimi de dragul unui om drept, *cf.* Gen. 18,20-33; Is. 53; Iez. 23,30-31. ♦ „spune Domnul": nu are echivalent în TM.

5,2 „Viu [este] Domnul": formulă de jurământ (= „pe cât este de adevărat că Domnul este viu, pe atât de adevărat este că..."). ♦ „oare nu jură ei minciuni?": TM are: „spre înșelăciune/minciună jură ei".

5,3 „credincioșie": *vide supra*, nota 5,1. ♦ „n-au voit să primească mustrarea": *cf.* Am. 4,6-11; Prov. 12,1; 17,10. ♦ Origen, în omilia a șasea, la Ier. 5,3-5, comentează: expresia „Doamne, ochii Tăi caută spre credință" este doar un aspect particular al faptului că Domnul privește favorabil spre toate virtuțile, *cf.* Ps. 4,7(6). „I-ai lovit" descrie acțiunea

i-ai lovit,
dar ei n-au suferit;
i-ai sfârşit,
dar [ei] n-au voit să primească mustrarea;
şi-au întărit feţele mai mult decât stânca
şi n-au vrut să se întoarcă.
4 Şi eu am spus: Poate sunt săraci,
de aceea n-au fost în stare,
pentru că n-au cunoscut calea Domnului
şi judecata lui Dumnezeu;
5 voi merge la cei de vază
şi le voi grăi,
căci ei au cunoscut calea Domnului
şi judecata lui Dumnezeu;
dar, iată, într-un cuget au sfărâmat jugul,
au rupt legăturile.
6 De aceea i-a lovit leul din pădure
şi lupul, până la casele [lor] i-a dat pieirii
şi leopardul a stat de veghe împotriva cetăţilor lor:
toţi cei ce ies de acolo vor fi vânaţi
pentru că şi-au înmulţit necucerniciile,
s-au întărit în abaterile lor.

Cuvântului lui Dumnezeu care activează capacitatea de percepţie a sufletului în privinţa păcatului. „I-ai sfârşit" este înţeles în sens pozitiv: i-ai desăvârşit, i-ai adus la capăt. „Şi-au întărit feţele" precum Faraon (Ex. 4,21).

5,4 Pentru Origen (omilia 6,3), opoziţia „săraci" *versus* „cei de vază" ţine de domeniul credinţei şi al cunoaşterii. Săracii sunt săracii la suflet şi la minte, care nu au acces la cunoaşterea lui Dumnezeu şi care trăiesc în afara credinţei. „Cei de vază" sunt „sufletele puternice", care-şi înrădăcinează viaţa în raţiune, adică în cunoaşterea divinităţii. Aceeaşi interpretare la Theodoret, doar că, pentru el, „cei de vază" se referă aici la preoţii şi învăţătorii Legii, în vreme ce „săracii" se referă la „restul lumii", neiniţiaţii, „care nu au bogăţia cunoaşterii lui Dumnezeu" (*Comentariu la Ieremia* 2,5, 4-5).

5,6 „lupul, până la casele [lor]": TM are *z*[e]*'ēbh 'arābhōth*, „lupul stepelor/pustiurilor". ♦ „vor fi vânaţi": TM are „vor fi sfâşiaţi". ♦ „s-au întărit în abaterile lor": TM are „răzvrătirile/apostaziile lor s-au înmulţit". ♦ „Leul... lupul... leopardul" au fost interpretaţi de Ieronim şi, mai târziu, de Raşi ca simbolizându-i pe caldeeni, perşi şi, respectiv, pe greci – *cf.* Dan. 7 (Lundbom, *ad loc.*).

7 „Pentru care dintre acestea să fiu binevoitor cu tine?
Fiii tăi M-au părăsit
şi au jurat pe unii care nu sunt dumnezei;
[Eu] i-am hrănit,
iar ei au săvârşit adulter
şi în casele desfrânatelor au înnoptat.
8 Armăsari înnebuniţi după iepe au ajuns,
fiecare necheza după femeia aproapelui său.
9 Şi pentru acestea să nu-i cercetez? – spune Domnul –
Ori pe un neam ca acesta să nu-l pedepsească sufletul Meu?

10 Suiţi-vă pe meterezele ei şi dărâmaţi-le,
dar să nu le faceţi sfârşitul:
lăsaţi-i sprijinitorile,
căci sunt ale Domnului,
11 căci şi-au călcat cu totul credincioşia faţă de Mine – spune Domnul –

5,7-13 Discursul acuzării continuă, concentrându-se asupra păcatului de care se face vinovat Iuda şi asupra pedepsei care de acum pare inevitabilă.

5,7 „Fiii tăi M-au părăsit": *cf.* Deut. 32,15-18. ♦ „în casele desfrânatelor au înnoptat": TM are „[spre] casa desfrânatei s-au bulucit".

5,8 „Armăsari înnebuniţi după iepe au ajuns": mulţi Părinţi s-au oprit şi au comentat acest verset sau pur şi simplu l-au citat în legătură cu tema desfrâului, a poftei trupeşti Irineu îi dă un sens foarte larg. Omul fără Dumnezeu, necredinciosul, devine asemenea animalelor, fără raţiune. Clement Alexandrinul propune o comparaţie foarte interesantă. În Scriptură, zice el, creştinii sunt numiţi „mânji", dat fiind că au fost eliberaţi de jugul păcatelor, în vreme ce păgânii sunt „armăsari", robiţi poftelor, superstiţiilor şi cultului zeilor mincinoşi (*Pedagogul* 15). Vasile cel Mare dezvoltă versetul, cu sens moral--ascetic, în celebra *Omilie despre post* (1,9-10).

5,9 „neam": gr. ἔθνος redă ebr. *gōy*, termen care desemnează de obicei un popor păgân (*vide supra*, nota 1,5); se sugerează aici distanţarea Domnului de poporul necredincios.

5,10 „ei": *i.e.* cetăţii. ♦ „să nu le faceţi sfârşitul": profeţii insistă că pedeapsa nu înseamnă nimicire, ci o rămăşiţă din popor va fi izbăvită (*cf.* şi 5,18; 37[30],11; Is. 20,17; Înţ. 11,20–12,22; 1Cor. 10,13). ♦ Domeniile semantice în TM şi LXX sunt diferite. TM foloseşte metafora viei, pe când LXX face uz exclusiv de termeni militari: „metereze/parapete" unde TM are *ṣārōth*, „ziduri", interpretat însă mai nou ca „şiruri (de pomi, de butuci de vie etc.)", şi „sprijinitorile", faţă de TM „mlădiţele". În plus, LXX are „lăsaţi-i... căci sunt ale Domnului", faţă de TM: „luaţi/îndepărtaţi... căci nu sunt ale Domnului"; dar şi aici este vorba numai despre mlădiţe, nu despre viţă. Targumul interpretează: „dărâmă-i palatele, pentru că nu se găseşte dorinţă pentru Dumnezeu în ele".

casa lui Israel şi casa lui Iuda."
12 Au minţit Domnului lor şi au zis:
„Nu este aşa!
Nu vor veni asupra noastră rele,
sabie şi foamete nu vom vedea;
13 profeţii noştri au ajuns vânt
şi cuvânt al Domnului nu s-a aflat în ei."
Aşa va fi cu ei!

14 De aceea, acestea le spune Domnul Atotstăpânitor:
„Pentru că aţi grăit cuvântul acesta,
iată, cuvintele Mele le-am făcut în gura ta foc
şi poporul acesta, lemne,
şi îi va mistui.
15 Iată, Eu aduc asupra voastră un neam de departe, casă a lui Israel – spune Domnul –,
un neam căruia nu-i vei desluşi sunetul limbii:
16 toţi [sunt] puternici
17 şi vă vor mistui recolta şi pâinile

5,12 „Au minţit Domnului... Nu este aşa!": TM are: „L-au înşelat/lepădat pe Domnul şi au zis: Nu El!". Ultimele cuvinte ar putea însemna „El nu este", în sensul ateismului practic (= nu acţionează), sau „nu El vorbeşte".

5,13 „cuvânt al Domnului nu s-a aflat în ei": faţă de TM, care are „cuvântul nu este în ei", LXX explicitează.

5,14-19 Revenire la tema ameninţării cu invazia dinspre miazănoapte.

5,14 „Domnul Atotstăpânitor": expresia echivalează de obicei numele divin ebr. *YHWH Ṣᵉbhā'ōth*, „Domnul oştirilor"; sensul ei a trecut de la conotaţia războinică (Dumnezeu în fruntea oştirii lui Israel) la imaginea Creatorului căruia I se supune mulţimea aştrilor şi, în sfârşit, la aceea a Dumnezeului stăpân peste puterile îngereşti. La Ieremia, expresia apare foarte frecvent, fără a fi întotdeauna echivalată în LXX. ♦ „cuvintele Mele le-am făcut în gura ta foc": Chiril al Alexandriei spune că puterea cuvântului divin seamănă cu un cărbune încins, cu focul. Pune versetul în paralel cu Ier. 23,29, precum şi cu spusa lui Iisus din Lc. 12,49 (*Comentariu la Evanghelia după Luca*, Omilia 94).

5,15 „vei desluşi": gr. *ἀκούω*, „a auzi", mai apare şi în alte locuri cu sensul de „a desluşi", „a înţelege". ♦ „un neam căruia nu-i vei desluşi sunetul limbii": TM are: „Este un neam trainic, este un neam străvechi, un neam căruia nu-i cunoşti limba, nici nu desluşeşti (*litt.* auzi) ce vorbeşte". *Cf.* şi *infra*, nota 9,15.

5,16 În TM: „tolba lui este ca un mormânt deschis; toţi sunt puternici/ viteji".

5,17 „şi măslinii": un „plus" al LXX.

și îi vor mistui pe fiii voștri și pe fiicele voastre
și vă vor mistui oile și vițeii
și vă vor mistui viile și smochinii și măslinii
și vor treiera cu sabia cetățile voastre întărite
în care voi v-ați pus încrederea.
18 Și va fi în zilele acelea [așa] – spune Domnul Dumnezeul tău –:
nicidecum nu vă voi sfârși. 19 Și va fi [așa]: când veți zice «Pentru ce ne-a
făcut Domnul Dumnezeul nostru toate acestea?», [tu] să le spui: «Pentru că
v-ați înrobit unor dumnezei străini în țara voastră, așa veți fi robi străinilor
într-o țară care nu [este] a voastră.
20 Vestiți acestea către casa lui Iacob
și să se audă în Iuda!
21 Ascultați dar acestea, popor nebun și fără inimă!
Au ochi și nu văd,
au urechi și nu aud.
22 Oare nu vă veți teme de Mine – spune Domnul –,
sau la fața Mea nu veți lua aminte?
Cel ce am rânduit nisipul ca hotar mării,

5,18 Origen, în omilia a șaptea (Ier. 5,18-19), comentează: Dumnezeu administrează treptat pedeapsa, cu intenția de a oferi celor păcătoși șansa întoarcerii la El. Aceste pedepse preliminare sunt doar o umbră, spune el, trimițând la Evr. 8,5, a pedepsei finale. Pentru Israel, pedeapsa finală nu a avut loc nici pe vremea plecării în robie, nici pe vremea Macabeilor, ci odată cu respingerea Mântuitorului (Mt. 23,37-38). Pustiirea aceasta a avut însă ca rezultat posibilitatea mântuirii și pentru celelalte neamuri.

5,19 „Pentru că v-ați înrobit unor dumnezei străini": TM are „pentru că M-ați părăsit și v-ați înrobit...". ♦ După Origen, robia a fost rezultatul normal al idolatriei: alungarea într-o țară în care domnește idolatria. Oricine slujește și se închină altcuiva decât lui Dumnezeu (mâncare, băutură, bani) se face vinovat de idolatrie, spune el.

5,20-31 Tema vinovăției poporului (în mod special neascultarea) și a judecății divine continuă cu imagini din sfera ordinii cosmice.

5,21 *Cf.* Is. 6,9-10; Mt. 13,13-17 și locurile paralele; Mc. 8,18.

5,22 „Cel ce am rânduit nisipul ca hotar mării": Dumnezeu e stăpân peste toate, inclusiv peste marea dezlănțuită. Dintre minunile creației, faptul că marea nu-și iese din matcă spre a inunda uscatul îl umplea în mod deosebit de admirație pe omul biblic: *cf.* Ps. 73/74,13; 103/104,9; Prov. 8,29 TM; Iov 7,12; 26,12; 38,8-11. ♦ Chiril al Alexandriei amintește versetul în comentarea scenei furtunii potolite de Iisus, pe marea Tiberiadei (*Comentariu la Evanghelia după Luca*, Omilia 43). Vasile cel Mare citează versetul în *Omiliile la Hexaemeron*, în legătură cu Gen. 1,9, adunarea apelor într-un singur loc. Dumnezeu e stăpânul elementelor naturii și „ține totul sub control", după expresia aceluiași Vasile.

poruncă veşnică, şi nu o va călca;
se va zbuciuma, dar nu va fi în stare,
vor vui valurile ei, dar nu o vor călca.
23 Dar inima poporului acestuia s-a făcut neascultătoare şi nesupusă
şi s-au abătut şi s-au îndepărtat;
24 şi n-au spus în inima lor:
«Să ne temem dar de Domnul Dumnezeul nostru,
care ne-a dat ploaia timpurie şi cea târzie
la vreme [potrivită],
pentru a împlini rânduiala secerişului,
şi a păzit-o pentru noi.»
25 Nelegiuirile voastre au abătut acestea
şi păcatele voastre au îndepărtat cele bune de la voi;
26 căci s-au aflat în poporul Meu necucernici
[care] au pus curse ca să-i strice pe oameni
şi i-au prins.
27 Ca o plasă întinsă plină de păsări,
la fel [sunt] casele lor pline de vicleşug:
de aceea s-au preamărit şi s-au îmbogăţit;
28 şi au călcat judecata,
n-au judecat pricina orfanului
şi pricina văduvei n-au judecat-o.
29 Oare pentru acestea să nu-i cercetez? – spune Domnul –,
ori pe un neam ca acesta să nu-l pedepsească sufletul Meu?
30 Uluire şi spaime
s-au întâmplat în ţară.

5,24 „rânduiala": gr. πρόσταγμα, „cerinţa", „porunca". Cultivarea pământului era o poruncă edenică. TM are „săptămânile".

5,26 „necucernici": TM are „ticăloşi, care stau la pândă ca păsărarul" (vezi continuarea, v. 27).

5,27 „plasă întinsă (*litt.* înfiptă)": imaginea unei capcane pentru prins păsări. TM are „coş/cuşcă".

5,28 Versetul diferă substanţial în cele două tradiţii. În TM versetul este mai lung: „S-au îngrăşat şi sunt lucioşi [de grăsime], ba chiar au întrecut faptele răutăţii; n-au judecat cu dreptate pricina orfanului, şi le-a mers bine, şi cauza săracului n-au judecat-o".

5,29 „neam": *cf.* 5,9 şi nota *ad loc.*

5,30 „uluire": gr. ἔκστασις, *litt.* „schimbare / ieşire din fire". ♦ „spaime": gr. φρικτά, *litt.* „(lucruri) înspăimântătoare".

31 Profeții profețesc strâmbătăți
și preoții au bătut din palme
și poporului Meu i-a plăcut așa.
Dar ce veți face după aceea?"

6 1 Întăriți-vă, fii ai lui Beniamin
din mijlocul Ierusalimului,
și în Thecue dați semn din trâmbiță
și înălțați semnal peste Baithacharma,
căci au izbucnit rele de la miazănoapte
și nimicire mare se arată
2 și va fi dată la o parte înfumurarea ta,
fiică a Sionului!
3 La ea vor veni păstori și turmele lor
și vor înfige în ea corturi de jur-împrejur
și vor păstori fiecare cu mâna sa.
4 „Pregătiți-vă de război împotriva ei,

5,31 „profețesc strâmbătăți": TM are „profețesc întru strâmbătate". ♦ „preoții au bătut din palme": TM are *litt.* „preoții conduc/stăpânesc pe mâna lor" sau, după alte interpretări, „preoții adună în mâna lor" / „preoții cârmuiesc alături de ei".

6,1-8 Pasajul dezvoltă tema „răului [care vine] de la miazănoapte", atât din perspectiva năvălitorilor, cât și a iudeilor. Rezultatul invaziei este pedepsirea aroganței Ierusalimului și pustiirea lui.

6,1 „Întăriți-vă": TM are „adăpostiți-vă". Traducătorul va fi citit *'ZZ* în loc de *'WZ*. ♦ „fii ai lui Beniamin": teritoriul lui Beniamin se află în cea mai mare parte la nord față de Iuda, dar Ierusalimul îi aparținea (Iis. Nav. 18,28), de aceea adresarea este către „fiii lui Beniamin". ♦ „Thecue" (ebr. *Theqōa'*): localitate la cca 8 km sud de Bethleem, patria lui Amos. ♦ „Baithacharma" (ebr. *Beyth-hakkerem*): localizarea e nesigură; s-a propus identificarea cu Ramath Rahel, la cca 5 km sud de Ierusalim (BJ, nota *ad loc.*). ♦ „miazănoapte": *vezi supra*, 1,13 și nota. ♦ Targumul corelează traducerea cu evenimentele istorice deja petrecute: „fiii lui Beniamin au fost duși deja în exil... pentru că semnalul din trâmbiță s-a auzit în ținutul lor".

6,2 În TM: „[Pe] cea frumoasă, gingașă, am retezat-o, [pe] Fiica Sionului".

6,3 Se reia motivul pastoral din capitolul 2. ♦ „fiecare cu mâna sa": calc după ebraică, unde expresia înseamnă „fiecare în partea sa".

6,4 „Pregătiți-vă de război împotriva ei": TM are *litt.* „Sfințiți împotriva ei război". Spre deosebire de perioada cuceririi Pământului făgăduinței, când se spunea că Domnul luptă alături de poporul Său (*e.g.* Deut. 1,30), aici pare a lupta împotriva acestuia (vezi mai ales vv. 6-9). ♦ „se duc [și] umbrele": TM are „s-au lungit umbrele".

ridicaţi-vă şi să ne suim împotriva ei la amiază!"
Vai nouă, căci s-a plecat ziua,
că se duc [şi] umbrele serii!
5 „Ridicaţi-vă şi să ne suim noaptea
şi să-i stricăm temeliile!"
6 Căci acestea le spune Domnul:
„Taie-i copacii,
revarsă peste Ierusalim oştire:
o, cetate mincinoasă,
numai asuprire înlăuntrul ei!
7 Precum un rezervor răceşte apa,
la fel o răceşte [pe ea] răutatea ei;
impietate şi nenorocire se vor auzi în ea,
în faţa ei, necontenit.
Cu necaz şi bici 8 vei fi pedepsit, Ierusalime,
ca să nu se îndepărteze sufletul Meu de tine,
ca să nu te fac pământ neumblat,
în care nu locuieşte [nimeni]."
9 Căci acestea le spune Domnul:
„Culegeţi, culegeţi ca pe o vie
rămăşiţele lui Israel,
întoarceţi-vă cum se întoarce către coşul lui
acela care adună ciorchinii!"

6,5 „temeliile": TM are „fortăreţele/palatele". Babilonienii au distrus realmente toate construcţiile fortificate în 586 î.H. (*cf.* 46[39],8; 52,13).

6,6 „Domnul": TM are „Domnul oştirilor". ♦ „copacii": *litt.* „lemnele". ♦ „revarsă peste Ierusalim oştire": TM are *litt.* „revărsaţi asupra Ierusalimului val de pământ". ♦ „o, cetate mincinoasă": TM are „ea este cetatea care trebuie cercetată (spre pedepsire)". Traducătorul va fi citit *HWQR* în loc de *HPQD*.

6,7 „în faţa ei": TM are: „în faţa Mea". ♦ „impietate (gr. ἀσέβεια, «necucernicie») şi nenorocire... Cu necaz şi bici": TM are „violenţă şi distrugere... boală şi rană" – ultimele două cuvinte încheie fraza.

6,8 „vei fi pedepsit": TM are „Lasă-te mustrat".

6,9-15 Israel ca o vie, metaforă celebră în profeţiile lui Isaia (Is. 5,1-7), apare şi aici în cuvântul Domnului vestit lui Ieremia: pedeapsa divină este percepută ca o „culegere a viei lui Israel".

6,9 „întoarceţi-vă... ciorchinii": TM are o imagine şi mai concretă: „să se întoarcă mâna ta precum culegătorul la coşuri/mlădiţe".

[10] Către cine voi grăi şi voi da mărturie
şi va asculta?
Iată, [sunt] netăiate împrejur urechile lor
şi nu pot să audă.
Iată, cuvântul Domnului a ajuns pentru ei de ocară,
nicidecum nu vor să-l asculte.
[11] „Mânia Mi-am umplut-o şi am ţinut-o
şi nu i-am sfârşit;
[o] voi revărsa peste copilaşii de afară
şi peste adunarea tinerilor deopotrivă,
căci bărbatul şi femeia vor fi luaţi împreună,
bătrânul cu mulţime de zile;
[12] şi casele lor vor fi date altora,
ogoarele şi femeile lor laolaltă;
căci Îmi voi întinde mâna peste locuitorii ţinutului aceluia –
spune Domnul.
[13] Căci de la cel [mai] mic dintre ei şi până la cel [mai] mare
toţi au săvârşit fapte nelegiuite,
de la preot şi până la profetul mincinos,
toţi au făptuit minciuni.
[14] Ei îngrijeau rana poporului Meu cu dispreţ

6,10 În acest verset, profetul, chemat de Dumnezeu să adune rămăşiţa poporului (v. 9), se plânge că nu mai găseşte pe nimeni care să-l asculte.

6,11 În LXX, Dumnezeu este cel care vorbeşte. TM are: „M-am umplut de mânia lui *YHWH*, am obosit să o mai stăvilesc. Revars-o peste...": aşadar, prima frază îi aparţine tot profetului.

6,12 Se împlineşte blestemul din Deut. 28,30. ♦ „Îmi voi întinde mâna peste locuitorii...": aici, în sens de osândire (la fel la 15,6; 21,5; *cf.* şi Is. 5,25), spre deosebire de alte locuri, unde sensul este de ocrotire (*e.g.* Deut. 5,15; 26,8; Ps. 135/136,12).

6,13 „au săvârşit fapte nelegiuite": TM specifică „sunt lacomi de câştig din silnicie". ♦ „de la preot şi până la profetul mincinos": TM are doar „de la profet la preot".

6,14 „dar unde este pacea?": TM are „şi nu este pace". ♦ Ieremia se va înfrunta întreaga viaţă cu profeţi care fac promisiuni mincinoase poporului: pe când el trebuia să vestească din partea lui Dumnezeu pedepse grave, aceştia aduceau un mesaj menit să placă ascultătorilor: pacea. Ebraicul *šālōm* (echivalat cu gr. εἰρήνη, care se îmbogăţeşte cu nuanţele acestuia) înseamnă nu numai absenţa războiului, ci şi bunăstarea rezultată din relaţia bună cu Dumnezeu şi din armonia socială; de aceea face parte din caracteristicile lumii mesianice (*cf. e.g.* Is. 11,6 şi urm.). Vezi şi nota 8,[11-12].

şi spunând: «Pace! Pace!»;
dar unde este pacea?
15 Au fost făcuţi de ruşine pentru că au dat greş;
dar nu s-au ruşinat cum se ruşinează [omul]
şi necinstirea lor nu şi-au cunoscut-o.
De aceea, se vor prăbuşi în căderea lor
şi la vremea cercetării lor vor pieri" – spune Domnul.

16 Acestea le spune Domnul:
„Staţi la drumuri şi vedeţi
şi întrebaţi despre cărările Domnului cele din vechime
şi vedeţi cum este calea cea bună şi umblaţi pe ea
şi veţi afla curăţire pentru sufletele voastre.
Dar [ei] au spus: «Nu vom merge!»
17 Am aşezat pentru voi veghetori:
auziţi glasul trâmbiţei!
Dar [ei] au zis: «Nu-l vom auzi!»
18 De aceea, l-au auzit neamurile

6,15 „au dat greş": TM are „au făcut grozăvie". ♦ „în căderea lor": TM are „între cei ce se prăbuşesc". ♦ „vor pieri": TM are „se vor poticni".

6,16-21 Reluarea temei vinovăţiei poporului: răzvrătirea, lepădarea Cuvântului lui Dumnezeu cheamă judecata divină iminentă.

6,16 „cărările Domnului cele din vechime": TM are doar „cărările din vechime"; expresia se referă la modul de viaţă al strămoşilor, uneori fiind conotată pozitiv, ca aici, alteori negativ (*e.g.* Iov 22,15). ♦ „curăţire": TM are „odihnă". ♦ „vedeţi cum este calea cea bună şi umblaţi pe ea": după Ieronim, există mai multe căi (ale virtuţii, subînţelegem noi), dar „toate duc la calea unică", adică la Iisus Hristos (*Omilii la Psalmi* 42). Aceeaşi interpretare a versetului, în cheie tipologică, şi la Theodoret, care citează In. 14,6, „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa", precum şi profeţia lui Moise din Deut. 18,15. De asemenea, el trimite la alte profeţii hristologice din Vechiul Testament (Isaia, Michea, Iezechiel), arătând că această cale „regală", spre Iisus, a fost prevestită de multe glasuri din vechime (*Despre Ieremia* 2,6,16).

6,17 „Am aşezat pentru voi veghetori": Theodoret îi echivalează cu „păstorii" şi spune că e vorba despre regii şi legiuitorii poporului lui Israel, dar şi despre apostolii creştini, referindu-se exact la Pavel şi la Barnaba, care „intrau în sinagogi şi purtau discuţii cu evreii" (*Despre Ieremia* 2,6,18). ♦ Targumul: „Am aşezat învăţători [ai Legii] peste voi, care v-au îndemnat: «Primiţi cuvintele prorocilor!» Dar ei au zis «Nu le vom primi»".

6,18 „l-au auzit neamurile... care păşteau": TM are aici două imperative: „ascultaţi... şi luaţi seama". Traducătorul va fi citit *WR'Y* („şi păşteau") în loc de *WD'Y* („şi cunoaşte / ia seama").

şi cei care-şi păşteau turmele lor.
19 Ascultă, pământule,
iată Eu aduc peste poporul acesta rele,
rodul abaterii lor;
căci de cuvintele Mele nu s-au ţinut
şi Legea Mea au lepădat-o.
20 Pentru ce Îmi aduceţi tămâie din Saba
şi scorţişoară din ţinut îndepărtat?
Arderile de tot ale voastre nu sunt de primit
şi jertfele voastre nu Mi-au plăcut."
21 De aceea, acestea le spune Domnul:
„Iată, Eu aduc peste poporul acesta o slăbiciune
şi vor slăbi de ea părinţi şi fii laolaltă,
vecinul şi aproapele lui vor pieri."
22 Acestea le spune Domnul:
„Iată, un popor vine de la miazănoapte
şi neamuri se vor ridica de la capătul pământului;
23 vor ţine strâns arcul şi suliţa,
năvalnic este şi nu se va îndura,

6,20 „Saba": zonă şi trib din sudul Arabiei; *cf.* 3Rg. 10,1 şi nota *ad loc.* ♦ „scorţişoară": TM are „trestie bine mirositoare". ♦ „Arderile de tot... jertfele... nu Mi-au plăcut": cultul exterior, fără atitudinea interioară corespunzătoare şi fără împlinirea voinţei Domnului, nu este acceptat de Dumnezeu: temă specifică profeţilor (*e.g.* Am. 4,4; 5,22; Os. 6,6, 8,13; 9,4; Is. 1,11); *cf.* şi Ps. 39/40,7-9, reluat în NT, Evr. 10,5-9. ♦ Chiril citează versetul în *Comentariul la Evanghelia după Luca*, vorbind despre înlocuirea jertfei „legaliste", la Templu, prin jertfa interioară. Dumnezeu, prin porunca lui Iisus, nu mai cere sânge pe altarul Templului, ci „o viaţă sfântă dovedită prin buna mireasmă a tuturor virtuţilor, precum şi mărturia unei purtări bune şi nobile în orice împrejurare" (Omilia 74). La rândul său, Atanasie citează versetul în *Scrisori festale* (19,2) scoţând în evidenţă opoziţia dintre o jertfă concretă, materială, făcută fără credinţă, în mod ipocrit, şi autenticitatea unei jertfe spirituale, interioare.

6,21 Echivalenţă lexicală specifică în LXX Ieremia, „slăbiciune / a slăbi", faţă de TM „piedici / a se împiedica" (*cf.*, de pildă, 18,15).

6,22-26 Instrumentul folosit de Dumnezeu pentru pedepsirea Ierusalimului, babilonienii, „poporul de la miazănoapte" (vezi *supra*, nota 1,13), este descris în detalii cutremurătoare.

6,22 „neamuri": TM are „şi un neam mare". *Cf.* 27[50].41.

6,23 „ca focul": TM are „ca un [singur] om": traducătorul LXX va fi vocalizat *ʾēš* („foc") faţă de TM *ʾîš* („om").

vuietul lui e ca marea învolburată;
cu cai şi care se va rândui ca focul,
la război împotriva ta, fiică a Sionului."
24 Am auzit zvon despre ei:
ni s-au înmuiat mâinile,
tulburarea ne-a cuprins,
dureri ca ale uneia care naşte.
25 Nu ieşiţi în câmp
şi pe drumuri să nu umblaţi,
căci sabia duşmanilor sălăşluieşte de jur-împrejur!
26 Fiică a poporului meu,
încinge-te cu sac, presară-te cu cenuşă,
boceşte-ţi-l pe cel iubit, vaiet jalnic,
căci fără veste va veni nenorocirea peste voi!

27 „Te-am pus să încerci popoarele de încercat
şi Mă vei cunoaşte când voi încerca Eu calea lor.
28 Toţi neascultători, umblând strâmb,
aramă şi fier – toţi sunt stricaţi!
29 Au pierit foalele de la foc,

6,25 „sălăşluieşte de jur-împrejur": TM are *māghōr missabhībh*, „groază de jur-împrejur" (*cf.* 20,10 şi nota). Diferenţa se explică prin omonimia dintre *māghōr*, „groază/teroare", şi *māghōr*, „sălaş". În TM, sintagma reprezintă probabil o formulă des folosită de profet, pe care duşmanii i-au transformat-o în poreclă. *Cf.* 20,10; Ps. 30/31,14.

6,26 „sac... cenuşă": îmbrăcarea în pânză grosolană de sac şi aşezatul în cenuşă sunt forme tradiţionale de manifestare a pocăinţei şi a doliului (*cf.* Iona 3,5; Mt. 11,15; Ioel, nota la 1,8). ♦ „nenorocirea": TM are „nimicitorul". ♦ „peste voi": TM are „peste noi".

6,27-30 Domnul i se adresează lui Ieremia în legătură cu misiunea profetică pe care i-a încredinţat-o de la început (1,18) şi pare a-l lua ca martor.

6,27 „să încerci... de încercat... voi încerca": gr. δοκιμάζω, *litt.* „a verifica", „a evalua", „a testa". ♦ În TM versetul este: „Te-am pus în poporul meu [ca pe un] verificator de metale, fortăreaţă, ca să cunoşti şi să cercetezi calea lor".

6,28 „aramă şi fier": metaforă a monedelor contrafăcute. ♦ „neascultători, umblând strâmb": TM are „răzvrătiţi, calomniatori".

6,29 „Au pierit foalele de la foc, a pierit plumbul": TM are „S-au încins foalele, plumbul e ars în foc". Plumbul era folosit în tehnologia purificării argintului. ♦ Targumul explicitează pe larg: „Iată, aşa cum rafala de vânt spulberă ce este mistuit de foc, la fel a tăcut vocea profeţilor, cea care le prorocea «întoarceţi-vă la Lege!», dar ei nu s-au întors; precum plumbul topit în cuptor, tot aşa cuvintele profeţilor care proroceau poporului

a pierit plumbul,
în zadar argintarul bate argintul,
ticăloşia lor nu s-a topit.
30 «Argint lepădat» îi veţi numi,
pentru că Domnul i-a lepădat."

7 [1] 2 Ascultaţi cuvântul Domnului, toată Iudeea! 3 Acestea le spune
Domnul Dumnezeul lui Israel: „Îndreptaţi-vă căile şi făptuirile şi vă voi
aşeza în locul acesta. 4 Nu vă încredeţi în voi înşivă cu vorbe mincinoase,

---

erau fără valoare în ochii lor. Învăţătorii lor i-au învăţat fără vreun câştig, şi totuşi ei nu s-au abătut de la căile lor rele".

6,30 „lepădat": gr. ἀποδοκιμάζω înseamnă „a respinge în urma unei evaluări ceea ce este lipsit de valoare sau nepotrivit" (*cf.* şi 7,29; 8,9; 14,19; 38,35). ♦ „«Argint lepădat» îi veţi numi": verset pe care Părinţii îşi sprijină teoria Bisericii creştine ca „noul Israel". Vechiul Israel a fost „lepădat" de la faţa lui Dumnezeu pentru necredinţa lui. De pildă, Irineu, în *Adversus haereses* 4,36,2.

7,1–8,3 Discursul pe care Ieremia trebuie să-l rostească, după porunca Domnului, la poarta Templului datează, probabil, din 608 î.H., pe la începutul domniei regelui Ioiakim. Ieremia le atrage atenţia concetăţenilor săi că se înşală crezând că, indiferent de purtarea lor, prezenţa Templului în mijlocul cetăţii îi va apăra automat de orice primejdie (aşa cum îi apărase de atacul asirienilor în 701 î.H. – *cf.* 4Rg. 19,32-34; Is. 37,33-35). Discursul este reprezentativ pentru toate marile teme ale Cărţii lui Ieremia: cultul nu-I este plăcut lui Dumnezeu dacă rămâne superficial, dacă omul nu are o atitudine interioară corespunzătoare şi nu se poartă după Legea lui Dumnezeu, în dreptate şi în adevăr, cu milă faţă de străin, de orfan şi de văduvă (7,1-15); Dumnezeu nu-i mai îngăduie profetului să mijlocească pentru poporul căzut în idolatrie (16-20), pentru că acesta se încăpăţânează în rele (21-28); de aceea pedeapsa este deja hotărâtă (7,29–8,3). Împrejurările în care a fost rostit acest discurs şi urmările lui sunt relatate în cap. 33[26 TM].

7,[1] Versetul lipseşte în ediţia Rahlfs. În TM versetul corespunzător (v. 1) cuprinde provenienţa mesajului: „Cuvântul care a fost către Ieremia de la *YHWH* zicând".

7,2 Faţă de versetul din LXX, TM are în plus indicaţii cu privire la a) locul în care Ieremia trebuie să transmită mesajul: „Stai la poarta Casei Domnului şi strigă acolo acest cuvânt şi spune" şi b) la auditoriul mesajului: „cei care intraţi pe porţile Templului ca să vă închinaţi Domnului".

7,3 „Domnul Dumnezeul lui Israel": TM are „Domnul oştirilor, Dumnezeul lui Israel". Această diferenţă apare frecvent: n-am mai semnalat-o de fiecare dată. ♦ „vă voi aşeza": LXX (καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς), ca şi TM (*wa'aşakknāh 'ethkem*) au o formă verbală cu valoare factitivă, spre deosebire de Vulgata, care are un intranzitiv: *et habitabo vobiscum*, „şi voi locui cu voi", construit pe vocalizarea *qal* a verbului (de Waard, 29).

7,4 „căci nu vă vor fi nicidecum de folos vouă": nu apare în TM. În schimb, refrenul, repetat ca o mantră, „Templul Domnului", apare de trei ori în TM. ♦ După Ieronim, a

căci nu vă vor fi nicidecum de folos vouă care spuneţi: «E templul
Domnului, templul Domnului!», [5] căci, dacă vă veţi îndrepta cu adevărat
căile şi fǎptuirile voastre şi veţi face cu adevărat judecată [dreaptă] între
[fiecare] om şi aproapele lui, [6] şi nu-i veţi împila pe străinul care locuieşte
la voi, şi pe orfan, şi pe văduvă, şi nu veţi vărsa sânge nevinovat în locul
acesta, şi nu veţi umbla după dumnezei străini, spre răul vostru, [7] [Eu] vă
voi aşeza în locul acesta, în ţara pe care am dat-o părinţilor voştri din veac
şi până în veac.
[8] Dar, dacă voi vă încredeţi în vorbe mincinoase, de unde nu veţi avea folos,
[9] şi ucideţi, şi săvârşiţi adulter, şi furaţi, şi juraţi strâmb, şi aţi ars tămâie lui
Baal, şi aţi umblat după dumnezei străini, pe care nu-i ştiţi, aşa încât să fie
rău de voi, [10] şi [apoi] aţi venit şi aţi stat dinaintea Mea în Casa peste care
s-a chemat Numele Meu şi aţi spus: «Ne-am ţinut deoparte ca să nu facem

---

intra „în sălaşurile cerului e la fel de simplu din Britania ca şi din Ierusalim, dat fiind că Împărăţia lui Dumnezeu e în tine". Prin urmare, nu ritualul public, exterior contează, ci purtarea („calea"), nobleţea interioară (*Epistole* 58,3). Iar în cartea a doua din *Comentariul la Ieremia*, tot Ieronim insistă asupra faptului că „nu trebuie să ne punem credinţa în splendoarea lăcaşurilor [pământeşti], nici în cupolele lor aurite şi în zidurile de marmură, frumos împodobite". Adevăratul Templu al Domnului sunt virtutea şi credinţa însăşi (2,32,2–4). ♦ Targumul atribuie citatul triplu „este Templul Domnului" prorocilor mincinoşi şi îl dezvoltă cu conotaţii liturgice: „În faţa Templului Domnului voi vă închinaţi; în faţa Templului Domnului voi jertfiţi, în faţa Templului Domnului voi slujiţi; de trei ori pe an voi vă înfăţişaţi" (*cf.* Ex. 23,14).

7,6 „străinul care locuieşte la voi": am echivalat astfel gr. προσήλυτος – vezi nota 16,29 la Leviticul; la fel la 22,3.

7,7 „vă voi aşeza": vezi nota 7,4.

7,8 „Dar, dacă voi...": TM are „Iată, voi...".

7,9 „aşa încât să fie rău de voi": nu apare în TM.

7,10 „Casa peste care s-a chemat Numele Meu": *litt.* „Casa peste care a fost chemat numele Meu asupra ei"; relativa cu reluare pleonastică a pronumelui este un semitism frecvent în Ieremia (vezi notele la Bar. 2,15; 2,26). Această formulare ce desemnează Templul din Ierusalim este caracteristică Deuteronomului (*cf.* Deut. 12,11; 14,23; 16,2.6.11; 26,2 etc.). ♦ Proclamând Numele Domnului peste un loc ales de Acesta, omul proclamă prezenţa şi stăpânirea exclusivă a lui Dumnezeu asupra acelui loc; aşadar, ca să se poată înfăţişa acolo, omul trebuie să îndeplinească unele condiţii puse de Dumnezeu – vezi şi Ps. 14/15 (vezi TOB, nota *ad loc.*). ♦ „Ne-am ţinut deoparte ca să nu facem toate spurcăciunile acestea": TM are „Am scăpat spre a face toate aceste urâciuni", ceea ce poate însemna fie că cei răi spun „Am scăpat", iar restul este constatarea lui Dumnezeu, fie că întreaga frază aparţine celor răi („Am scăpat şi vom face rele în continuare").

toate spurcăciunile acestea», [11] oare nu [e] peșteră de tâlhari în ochii voștri
Casa Mea peste care s-a chemat Numele Meu? Iar Eu, iată, am văzut –
spune Domnul.
[12] Într-adevăr, mergeți în locul Meu cel din Selom, unde Îmi sălășluisem
Numele Meu mai înainte, și vedeți ce i-am făcut din pricina răutății poporu-
lui Meu Israel! [13] Și acum, pentru că ați făcut toate faptele acestea și [Eu]
am grăit către voi și nu M-ați ascultat, și v-am chemat și nu ați răspuns,
[14] voi face cu Casa aceasta, peste care s-a chemat Numele Meu, în care voi
v-ați încrezut, și cu locul pe care vi l-am dat vouă și părinților voștri așa
cum am făcut cu Selom. [15] Și vă voi arunca de la fața Mea, după cum i-am
aruncat pe frații voștri, toată sămânța lui Efraim.
[16] Iar tu să nu te rogi pentru poporul acesta, și să nu stărui ca să Mă îndur de
ei, și să nu faci juruințe, și să nu te apropii de Mine pentru ei, căci nu voi da

---

7,11 „peșteră de tâlhari": cuvintele sunt reluate de Iisus în episodul alungării negustorilor din Templu (Mt. 21,13; Mc. 11,17; Lc. 19,45-48). ♦ Ieronim pune versetul în legătură cu Mt. 21,13 și In. 2,16, explicând, în cheie morală, că „Biserica a devenit peșteră de tâlhari atunci când în sânul ei au loc hoții, crime, adultere, sperjururi, sacrilegii, scorniri eretice și alte răutăți", când întâistătătorii ei ard de lăcomie și când hainele (*pallium*) lor au ajuns împodobite ca ale regilor (*Șase cărți despre Ieremia* 2,34,1-3).

7,12-15 Legătura intrinsecă dintre împlinirea promisiunilor făcute de Dumnezeu prin legământ și îndeplinirea de către om a responsabilităților rezultate din legământ poate fi văzută de Iuda în cel mai direct mod: soarta regatului lui Israel, cucerit de asirieni, este arătată ca o consecință directă a refuzului convertirii.

7,12 Sanctuarul din Selom (ebr. *Šīloh*) era unul dintre cele mai vechi și mai importante sanctuare israelite (*cf.* Iis. Nav. 3; 4; 6). Deși adăpostise chivotul Legământului, fusese totuși distrus, către 1050, de filisteni (1Rg. 4). ♦ „din pricina": *litt.* „de la fața", semitism.

7,13 Targumul: „Și v-am trimis pe toți profeții, pe slujitorii mei... care v-au prorocit, dar nu i-ați ascultat, nici nu v-ați întors la Mine".

7,15 Aluzie la cucerirea Samariei de către asirieni și deportarea israeliților, în 722 î.H.

7,16 „să nu stărui ca să Mă îndur de ei, și să nu faci juruințe": TM are „să nu înalți pentru ei strigăt și rugăciune"; mijlocirea profetului este de acum inutilă pentru că poporul stăruie în păcat. *Cf.* și 11,14; 14,11. ♦ „să nu faci jurințe": gr. μὴ εὔχου, referire la făgăduința rituală (votul, jertfa votivă) prevăzută în cultul mozaic (*e.g.* Ps. 60,6; Fp. 21,23-24). ♦ Comentariile patristice interpretează versetul în funcție de tema principală vizată. Pentru Tertulian, Dumnezeu respinge aici pietatea mincinoasă, prefăcătoria. Mai bine nu te rogi decât să te rogi mincinos ori din interes meschin (*Despre puritate* 2). Ambrozie, dimpotrivă, subliniază faptul că intercesiunea profeților sau sfinților este foarte importantă pentru iertarea păcatelor. Din moment ce Dumnezeu îi spune lui Ieremia să nu se roage, înseamnă că acesta tocmai asta făcea: se ruga pentru iertarea poporului lui

ascultare. 17 Oare nu vezi ce fac ei în cetățile lui Iuda și pe ulițele
Ierusalimului? 18 Fiii lor adună lemne, și tații lor aprind focul, și femeile lor
frământă aluat ca să facă turte pentru oștirea cerului; și au turnat libații
pentru dumnezei străini, ca să-Mi stârnească mânia. 19 Oare pe Mine Mă
stârnesc? – spune Domnul. Oare nu pe ei înșiși, ca să fie făcute de rușine
fețele lor?" 20 De aceea, acestea le spune Domnul: „Iată, urgia și mânia Mea
se revarsă peste locul acesta și peste oameni, și peste vite, și peste orice
copac de pe câmpul lor, și peste toate roadele pământului, și se va aprinde și
nu se va stinge."
21 Acestea le spune Domnul: „Adunați-vă arderile de tot cu jertfele voastre
și mâncați carne! 22 Căci nu am grăit către părinții voștri și nu le-am
poruncit, în ziua în care i-am ridicat din pământul Egiptului, despre arderi
de tot și jertfe; 23 ci spusa aceasta le-am poruncit-o zicând: «Ascultați glasul
Meu și [Eu] voi fi Dumnezeul vostru, iar voi veți fi poporul Meu; și umblați
în toate căile Mele, pe care vi le-am poruncit ca să vă fie bine.» 24 Dar [ei]

Israel. În cele din urmă, spune Ambrozie, rugăciunile profetului vor fi ascultate de Dumnezeu, iar poporul se va întoarce din exil. La fel trebuie să facem cu toții pentru cei păcătoși. Ioan Gură de Aur, moralizator, scoate în evidență un alt aspect, anume că nu există iertare a păcatelor fără pocăința păcătosului și că doar rugăciunea unui intermediar nu este suficientă (*Omilii la Evanghelia după Matei* 43,3).

7,18 „oștirea cerului": TM are „regina cerului" – e vorba de zeița mesopotamiană a fertilității, Iștar/Astarte. Forma ebraică a cuvântului ce desemnează aici „regina" e neobișnuită, apărând numai aici și la 44,17-25 TM; de aceea traducătorul LXX va fi citit altceva.

7,21 „mâncați carne": întrucât la jertfa de ardere de tot animalul trebuia ars în întregime, acest îndemn ironic arată că Dumnezeu nu mai primește jertfele.

7,22 Într-adevăr, Decalogul nu menționează explicit nici o prescripție privitoare la aducerea de jertfe. Profetul nu condamnă jertfele în sine, ci subliniază faptul că nu au importanță în relația cu Dumnezeu dacă nu sunt susținute de cultul interior și de strădania de a-I împlini voința. El se înscrie astfel într-un întreg curent (*cf.* Am. 5,21 și urm.; Os. 6,6; Mich. 6,6-8; Is. 1,11 și urm.; Ps. 50/51,18). ♦ Părinții speculează versetul în sens hristologic, afirmând că, prin venirea lui Hristos, jertfele concrete au fost abolite. Autorul *Epistolei lui Barnaba*, după ce notează că Hristos și Legea cea Nouă au înlocuit sacrificiile sângeroase, invocă Ps. 50,19 (după LXX): „Jertfă lui Dumnezeu este duhul zdrobit, inima zdrobită și smerită Dumnezeu n-o va disprețui".

7,23 „[Eu] voi fi Dumnezeul vostru, iar voi veți fi poporul Meu" (*litt.* „[Eu] voi fi vouă Dumnezeu, iar voi veți fi Mie popor", transpunere literală după ebraică) este formula „scurtă" a Legământului.

7,24 „după scornelile": gr. ἐνθύμημα, „gând", „cugetare", „argument/raționament", dar și, conotat negativ, „invenție", „scorneală". TM are „după sfaturile, după îndărătniciile".

nu M-au ascultat şi nu a luat aminte urechea lor, ci au umblat după scor-
nelile inimii lor celei rele şi au ajuns la cele dindărăt şi nu la cele dinainte.
25 Din ziua în care părinţii voştri au ieşit din ţara Egiptului şi până în ziua
aceasta i-am trimis la voi pe toţi robii mei, profeţii, în [miezul] zilei şi în
zori; i-am trimis, 26 dar [aceia] nu M-au ascultat, şi nu a luat aminte urechea
lor, şi şi-au întărit cerbicea mai mult decât părinţii lor. [27]
28 Şi să le spui acest cuvânt: «Acesta [e] neamul care n-a ascultat glasul
Domnului, nici nu a primit mustrarea – a pierit credinţa din gura lor.»
29 Rade-ţi capul şi aruncă [părul]
şi înalţă bocet de pe buzele tale,
căci Domnul a lepădat şi a înlăturat
generaţia care face acestea.
30 Căci fiii lui Iuda au făcut ce e rău înaintea Mea, spune Domnul: şi-au
rânduit spurcăciunile în Casa peste care s-a chemat Numele Meu, ca să o
pângărească; 31 şi au zidit altarul de la Taphet, care este în Râpa fiului lui
Enom, ca să ardă pe fiii lor şi pe fiicele lor în foc – ceea ce nu le-am

---

♦ Targumul explicitează: „şi-au întors spatele de la slujirea Mea şi nu au pus temerea de Mine în faţa ochilor lor". ♦ „au ajuns la cele dindărăt şi nu la cele dinainte": privirea spre trecut, adică spre încremenire, a fost speculată de unii Părinţi. Ieronim scrie în *Comentariul la Ieremia* că evreii s-au comportat exact invers de cum se vor comporta apostolii, care, întâlnindu-L pe Iisus, şi-au uitat trecutul păcătos şi pustiu fără nici un regret şi nu şi-au aţintit privirile decât spre viitor (2,41,2-3).

7,26 „şi-au întărit cerbicea mai mult decât părinţii lor": TM are „şi-au întărit cerbicea, au făcut mai mult rău decât părinţii lor".

7,27 Lipseşte în LXX; în TM este: „Le vei grăi toate cuvintele acestea, dar nu te vor asculta; îi vei chema, dar nu-ţi vor răspunde".

7,28 „a pierit credinţa din gura lor": TM are aici un paralelism sinonimic: „a pierit adevărul/credincioşia, a dispărut din gura lor".

7,29 „a lepădat" – vezi *supra*, nota 6,30. ♦ În TM versetul este: „Tunde-ţi [părul de] nazir şi aruncă-l şi înalţă pe înălţimile golaşe cântec de jale, căci a respins Domnul şi a lepădat generaţia mâniei Sale". Verbele sunt la persoana a II-a feminin – deci îndemnul se adresează cetăţii Ierusalimului.

7,31 „altarul": gr. βωμός denumeşte în general altarul păgân; TM are „înălţimile" (*bāmōth*). Această echivalare este frecventă în LXX. ♦ „Taphet": ebr. *Topheth*, sanctuar al zeului Moloch (ebr. *Molekh*) – *cf.* 4Rg. 23,10 şi nota *ad loc.* ♦ „Râpa fiului lui Enom": ebr. *gey Ben-Hinnom*, „gheena", râpa de la marginea Ierusalimului unde, sub influenţa cultelor păgâne din jur, s-a practicat uneori chiar jertfirea primului copil născut (*cf.* 4Rg. 16,3; 17,17; 21,6.10; 23,10 etc.), lucru condamnat cu tărie de Lege (Deut. 12,31; 18,10; Lev. 18,21; 20,2-5) şi de profeţi (Ier. 19,6; 32,35; Iez. 16,20-21; 20,26; 23,39).

poruncit şi nici nu M-am gândit în inima Mea. [32] De aceea, iată, vin zile –
spune Domnul – când nu se va mai spune «altarul de la Taphet» şi «Râpa
fiului lui Enom», ci «Râpa celor nimiciţi» şi îi vor îngropa în Taphet,
fiindcă nu va mai fi loc. [33] Şi vor fi morţii poporului acestuia hrană pentru
păsările cerului şi pentru sălbăticiunile pământului şi nu va fi cine să [le]
alunge. [34] Şi voi face să piară, din cetăţile lui Iuda şi de pe uliţele Ierusa-
limului, glasul celor care se veselesc şi glasul celor care se bucură, glasul
mirelui şi glasul miresei, căci pustie va ajunge toată ţara."

8 [1] „În vremea aceea – spune Domnul – vor scoate afară din mormintele lor
oasele regilor lui Iuda, şi oasele dregătorilor lui, şi oasele preoţilor, şi oasele
profeţilor, şi oasele celor ce locuiesc în Ierusalim [2] şi le vor zbici la soare şi
la lună şi la toate stelele şi toată oştirea cerului, pe care le-au iubit [ei] şi
cărora le-au slujit şi după care au umblat şi de care s-au ţinut şi cărora li
s-au închinat; nu vor fi jelite şi nici îngropate şi vor fi drept pildă pe faţa
pământului, [3] pentru că au ales [mai degrabă] moartea decât viaţa; [pildă]
pentru toţi cei rămaşi care au fost lăsaţi din generaţia aceasta în orice loc în
care îi voi alunga."

[4] Căci acestea le spune Domnul:

7,32 „iată, vin zile": expresie tipic profetică, deosebit de frecventă în Ieremia, menită a sublinia caracterul inexorabil şi iminent al celor vestite din partea lui Dumnezeu. ♦ „Râpa celor nimiciţi": TM are „Râpa măcelului".

8,1-3 În opinia majorităţii comentatorilor, aceste versete încheie discursul lui Ieremia de la poarta Templului (7,1–8,3). În ele sunt reluate succint tema idolatriei, principala acuzaţie adusă poporului, precum şi consecinţele finale ale acesteia (moartea, desacralizarea mormintelor, exilul). Concluzia sumbră, „au ales mai degrabă moartea decât viaţa", trimite la cadrul istorico-teologic al legământului sinaitic şi la tema deuteronomică a alegerii între cele două căi (Deut. 30,19).

8,1 Targumul: „oasele profeţilor minciunii/ mincinoşi".

8,2 „şi la toate stelele": fără corespondent în TM. ♦ „nu vor fi jelite": TM are „nu vor fi adunate". ♦ „şi vor fi drept pildă": TM are „şi vor fi gunoi" (traducătorul va fi citit *DMH* în loc de *DMN*).

8,3 În TM *litt.*: „Şi va fi de ales moartea mai degrabă decât viaţa pentru toată rămăşiţa celor cruţaţi din acest neam rău, în toate locurile rămase pe unde i-am alungat – oracol al Domnului oştirilor". ♦ Targumul: „şi se vor bucura de moarte şi nu de viaţă".

8,4–10,25 Profeţii care au fost rostite, probabil, la începutul domniei lui Ioiakim, prin 605 î.H. Se intensifică mustrările pentru păcatele ce cheamă pedeapsa lui Dumnezeu.

„Oare cel care cade nu se [mai] ridică?
        Sau cel care se abate nu se [mai] întoarce?
5 De ce s-a abătut acest popor al Meu
        cu abatere neruşinată
şi s-au lăsat stăpâniţi de pornirea lor
        şi nu au voit să se întoarcă?
6 Plecaţi-vă urechea şi auziţi:
        Nu aşa vor grăi;
nu e [nici un] om care să se căiască de răutatea lui

8,4 „cel care se abate nu se [mai] întoarce": gr. ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει, joc de cuvinte mai greu de redat în traducere; LXX traduce cu aceste două verbe (sau cu substantivele corespunzătoare) acelaşi ebr. *ŞWB*, „a se întoarce" (în sens bun sau rău), termen biblic frecvent şi important; vezi şi *infra*, nota 8,5. ♦ În TM versetul începe: „Spune-le: «Aşa spune Domnul...»". ♦ Paţian al Barcelonei invocă aici convenirea „regelui Babilonului", Nabucodonosor, care, după ce a fost pedepsit, cu nebunie, de către Dumnezeu, s-a vindecat şi şi-a recuperat tronul (*Epistole* 1,5,3). Aceeaşi idee, a mărinimiei Domnului faţă de sufletul care se pocăieşte, şi la Ioan Gură de Aur. El subliniază un aparent paradox: severitatea lui Dumnezeu faţă de cei drepţi şi mărinimia lui faţă de cei păcătoşi. Păcătoşii au nevoie de blândeţe, pentru a nu ajunge la disperare. Aşa cum cei drepţi şi încăpăţânaţi au nevoie de asprime pentru a nu ajunge îngâmfaţi (*Omilii despre pocăinţă* 7,2,5).

8,5 „acest popor al Meu": TM are „acest popor, Ierusalimul". ♦ „pornirea": gr. προαίρεσις, „alegere", „preferinţă"; TM are „rea-credinţă/înşelăciune". ♦ Textul qumranic 4Q-a confirmă TM (de Waard, 33). ♦ Targumul exploatează spectrul semantic al rădăcinii *ŞWB*, „a se întoarce", şi de aici fie „a reveni", „a se căi", fie „a se abate", parafrazând versetul: „De ce evită acest popor să se întoarcă la închinarea Mea? Locuitorii Ierusalimului s-au întors spre răzvrătire faţă de Legea Mea şi nu vor să se căiască". ♦ „s-au lăsat stăpâniţi de pornirea lor şi nu au voit să se întoarcă": Părinţii interpretează versetul ca pe un refuz al poporului de a-şi schimba viaţa. Răbdarea lui Dumnezeu este imensă, dar la un moment dat ia sfârşit în faţa neruşinării păcătoşilor. Fulgenţiu de Ruspe îl compară pe Dumnezeu cu un doctor capabil să vindece orice boală, dar numai dacă bolnavul însuşi cooperează. Dumnezeu iartă păcatele (tămăduieşte sufletele), dar nu şi în cazul păcătoşilor care nici măcar nu-şi pun problema păcatelor lor (*Epistole* 7,12). Ioan Casian insistă asupra faptului că harul lui Dumnezeu stă la îndemâna tuturor oamenilor, dar că aceştia trebuie să-l accepte pentru a fi salvaţi. Dumnezeu nu pedepseşte după bunul-plac, dar nici nu poate mântui împotriva voinţei omului (*Convorbiri* 2,13,7).

8,6 „Plecaţi-vă urechea şi auziţi": TM are „Am luat aminte şi am auzit". ♦ „să se căiască": gr. μετανοέω, *litt.* „a-şi schimba gândul", „a-şi schimba viaţa", „a se converti". TM are *niḥām*, cu acelaşi sens. ♦ „S-a oprit alergătorul din fugă ca un cal năduşit din nechezatul lui": TM are „toţi s-au întors la alergarea lor ca un cal năvalnic în bătălie".

spunând: «Ce am făcut?»
S-a oprit alergătorul din fugă
ca un cal năduşit din nechezatul lui.
7 Chiar şi *asida* şi-a cunoscut în cer vremea ei,
porumbelul şi rândunica şi vrăbiile câmpului
şi-au păzit vremea sosirilor lor,
dar poporul Meu n-a cunoscut
hotărârile Domnului.

8 Cum veţi spune: «Noi suntem înţelepţi
şi Legea Domnului este cu noi»?
De nimic a ajuns condeiul mincinos pentru scribi.
9 S-au făcut de ruşine înţelepţii
şi s-au îngrozit şi au fost prinşi,
pentru că au lepădat cuvântul Domnului;
ce înţelepciune este în ei?
10 De aceea pe femeile lor le voi da altora
şi ogoarele lor – moştenitorilor [11-12]

8,7 „*asida*": LXX transliterează ebr. *hasîdhāh*, „barză". ♦ „vrăbiile câmpului": TM are *'āghûr*, probabil „cocor". ♦ „hotărârile": gr. κρίματα, „judecăţile", „sentinţele"; TM are singularul. ♦ Comentând Evanghelia după Matei, Ioan Gură de Aur admiră înţelepciunea lui Iisus care dă ca exemplu de urmat păsările cerului etc. La fel, spune antiohianul, procedaseră şi profeţii Vechiului Testament. Dacă exemplele de urmat ar fi Moise, Ilie sau Ioan, atunci oamenii ar invoca imediat scuza următoare: noi încă n-am ajuns la nivelul lor de înduhovnicire. Aici însă profetul invocă rândunica, porumbelul, vrăbiile, adică nişte păsări care, pe scara creaturilor, se află sub om. Aşadar, dacă până şi aceste păsări *aloga*, lipsite de raţiune, îşi cunosc menirea, ce scuză mai poate avea însuşi poporul ales de Dumnezeu? (*Comentariu la Evanghelia după Matei* 21,4).

8,8 „De nimic a ajuns condeiul mincinos pentru scribi": TM are: „Dar, iată, spre înşelăciune a schimbat [legea] condeiul mincinos al scribilor".

8,[11-12] Lacună în LXX. TM are un text aproape identic cu 6,12-15 (vezi acolo şi notele): „[10b] căci de la cel mai mic dintre ei şi până la cel [mai] mare toţi sunt lacomi de câştig din silnicie, de la proroc până la preot, toţi au făptuit înşelăciune. [11] Ei îngrijeau rana poporului Meu cu uşurătate, spunând: «Pace! Pace!»; şi nu este pace. [12] S-au făcut de ruşine pentru că au făcut grozăvie; dar de ruşinat nu s-au ruşinat şi necinstirea lor nu şi-au cunoscut-o. De aceea, se vor prăbuşi între cei ce se prăbuşesc şi la vremea cercetării lor se vor poticni – spune Domnul". ♦ Ieronim şi Augustin comentează acest verset, care nu există în cele mai bune mss. din LXX. Ieronim îl cunoaşte din textul ebraic. El dezvoltă o teorie despre profeţii mincinoşi, care propovăduiesc şi prevestesc

13 şi [aceia] le vor aduna roadele" - spune Domnul.
Nu se află ciorchine în vii
şi nu este smochină în smochini,
chiar şi frunzele au căzut.
14 Pentru ce [mai] stăm liniştiţi?
Adunaţi-vă şi să mergem în cetăţile întărite
şi să fim aruncaţi afară,
căci Dumnezeu ne-a aruncat afară
şi ne-a adăpat cu apă de fiere,
pentru că am păcătuit înaintea Lui.
15 Ne-am adunat spre pace şi n-au fost lucruri bune;
pentru vremea vindecării, şi iată, cazna!
16 Din Dan vom auzi larma năvalei cailor lui;
de nechezatul cailor călărimii lui
s-a cutremurat tot pământul;
şi va veni şi va mistui ţara şi tot ce este în ea,

---

pacea când ştiu foarte bine că ea nu-i decât o iluzie. „Profeţii mincinoşi făgăduiesc întotdeauna lucruri plăcute şi aşteaptă recompensă. Adevărul însă e amar, iar cei care-l propovăduiesc sunt plini de amărăciune. Da, cu pâinea nedospită a sincerităţii şi a adevărului se petrece Paştele Domnului, şi se mănâncă împreună cu ierburi amare" (*Contra lui Iovinian* 2,37). Iar în *Epistole*, unde subiectivitatea e la ea acasă, autorul Vulgatei face distincţie între pacea autentică şi cea neautentică. Pacea autentică nu poate fi decât pacea întru Hristos, fără pic de ranchiună, fără ţinerea de minte a răului, o pace nu între adversari, ci între prieteni, o pace întemeiată pe iubire, nu pe interese diplomatice (82,2).

8,13 În LXX, începutul v. 13 se află în continuarea v. 10: „şi le vor aduna roadele - spune Domnul". TM are *litt.* „Adunând/îndepărtând îi voi nimici – oracol al lui *YHWH*". LXX a tradus primul verb cu un mod personal („vor aduna"), iar al doilea verb (care derivă de la rădăcina *SWP*, „a sfârşi/nimici", a fost considerat ca un derivat al rădăcinii *'SP*, „a aduna (roadele)" (de Waard, 36). ♦ TM are în plus, la sfârşitul versetului, o frază enigmatică: „şi le-am dat lor, ei vor trece". Targumul o explicitează astfel: „Îi voi distruge negreşit... pentru că le-am dat Legea Mea în Sinai, dar au nesocotit-o".

8,14 „să fim aruncaţi afară... ne-a aruncat afară": TM are: „să stăm în tăcere... ne-a redus la tăcere", ceea ce ar putea însemna: „să pierim... ne-a dat pieirii". ♦ Targumul: „pentru că Domnul Dumnezeu a adus nimicirea peste noi şi ne-a dat de ruşine".

8,15 „cazna": gr. σπουδή, „grabă", „râvnă", „strădanie", „efort epuizant". TM are „spaimă".

8,16 „larma năvalei": TM are „nechezatul". ♦ „de nechezatul": *litt.* „de sunetul nechezatului". ♦ „tot ce este în ea": *litt.* „plinătatea ei". ♦ „va veni şi va mistui": TM are pluralul.

cetatea şi pe cei care locuiesc în ea.
17 „Căci iată, Eu trimit peste voi şerpi ucigători,
care nu pot fi descântaţi,
şi vă vor muşca."

18 [Răni] de netămăduit,
cu durerea inimii voastre descumpănite.
19 Iată, glasul strigătului fiicei poporului meu
dintr-o ţară îndepărtată:
„Oare Domnul nu este în Sion?
Sau regele nu este acolo?"
„De ce Mi-au stârnit mânia cu statuile lor
şi cu deşertăciuni străine?"
20 S-a sfârşit vara, a trecut secerişul,
şi noi nu am fost izbăviţi.
21 Din pricina rănii fiicei poporului meu m-am întunecat,
în descumpănire, m-au cuprins dureri ca ale uneia ce naşte.
22 Oare nu este răşină în Galaad

8,17 „şerpi ucigători": pedeapsă clasică pentru neascultare, trimiţând la anii de peregrinare prin pustiu; *cf.* Num. 21,6-9; Deut. 32,24. ♦ În TM versetul se încheie cu: „oracol al lui *YHWH*", marcând sfârşitul mesajului; urmează o lamentaţie a profetului. ♦ Ioan Casian compară şerpii de aici cu şerpii invidiei, „boala fără leac". Dacă te muşcă invidia, nu mai ai scăpare sau scapi foarte greu, zice autorul *Convorbirilor duhovniceşti*. Şerpii invidiei nu pot fi îmblânziţi, vrăjiţi (3,18,16).

8,18-23 Intensitatea durerii prorocului este evocată într-o serie de versuri memorabile. El pare a împărtăşi durerea lui Dumnezeu Însuşi, ale cărui cuvinte le şi citează la un moment dat – v. 19 (*cf.* HarperCollins, nota *ad loc.*). Tonul plângerii prorocului ar putea fi văzut ca o prefigurare a lamentaţiei lui Iisus pentru soarta Ierusalimului (Lc. 19,41-44).

8,18 Versetul în întregime presupune un text ebraic diferit de cel din TM, care la rândul lui e dificil; s-ar putea înţelege, *litt.*: „Bucuria mea împotriva mea este durere; inima asupra mea e descumpănită/sfârşită". E posibil ca gr. ἀνίατα, „de netămăduit / incurabil", din LXX să fie rezultatul citirii ebr. *mabᶜlīghīthī* ca două cuvinte (de Waard, 38; LEH, *s.u.*).

8,19 „glasul strigătului": TM are „strigătul de ajutor". ♦ „deşertăciuni străine": *i.e.* idoli, zei – *vide supra*, nota 2,5.

8,21 „ca ale uneia ce naşte": fără corespondent în TM.

8,22 „răşină": TM are „balsam". Galaadul apare în Biblie ca ţinut al balsamurilor şi aromatelor (*cf.* şi Gen. 37,25; 43,11). ♦ Targumul adaugă: „Prorocul Ieremia a zis: «Dacă eu nu am avut fapte bune ca să mijlocesc pentru casa lui Israel, oare nu aş fi dorit să le dau învăţătura lui Ilie, prorocul din Gilead, ale cărui cuvinte aduc vindecare? Dar

sau doctor nu este acolo?
De ce nu a venit vindecarea fiicei poporului meu?

23 Cine va da capului meu apă
și ochilor mei izvor de lacrimi,
ca să plâng acest popor al meu zi și noapte,
pe răniții fiicei poporului meu?

9 1 Cine-mi va da în pustiu
un sălaș îndepărtat,
ca să-mi părăsesc poporul
și să plec [departe] de el,
căci toți sunt adulteri,
adunătură de trădători.
2 „Și-au încordat limba ca pe un arc,

---

pentru că ei nu s-au căit/întors, de aceea nu a venit vindecare pentru rana adunării poporului Meu»". ♦ Vasile cel Mare invocă versetul într-o scrisoare (46,5) adresată unei „fecioare care a căzut". El vede în cuvintele Scripturii cele mai utile leacuri pentru vindecarea sufletului: „tainele care înconjoară moartea și învierea, cuvintele despre judecata cea înfricoșătoare și pedepsele veșnice, învățăturile despre pocăință și despre iertarea păcatelor; drahma, oaia, fiul care și-a mâncat averile cu femeile desfrânate, care era pierdut, s-a aflat mort și a înviat".

8,23 În unele ediții ale LXX și ale TM acesta este v. 9,1, iar decalajul continuă pe tot parcursul capitolului 9. ♦ „ca să plâng": *litt.* „și voi plânge". ♦ „acest popor al meu": pare un dublet LXX; nu apare în TM.

9,1-15 Profeție ce prevestește pedeapsa pentru apostazie. Unii comentatori și-au pus problema identificării vorbitorului în prima parte (vv. 1-5): Dumnezeu sau prorocul Ieremia? De altfel, uneori, în literatura profetică, delimitarea precisă a vorbitorului este imposibilă, tocmai pentru a scoate în evidență identificarea completă a mesajului profetic cu Cuvântul Domnului. Așadar, marcarea cu ghilimele, în acest pasaj, a cuvintelor care ar aparține lui Dumnezeu este o simplă propunere.

9,1 „sălaș îndepărtat": TM are „sălaș de călători". ♦ „ca să-mi părăsesc... și să plec": *litt.* „și îmi voi părăsi... și voi pleca". ♦ „trădători": gr. ἀθετέω, „a încălca un pact, o convenție, un legământ" (*vide supra*, 3,20, pentru același termen din LXX, comparația poporului cu o „nevastă care își înșală soțul"; *cf.* și 5,11, „și-au călcat credincioșia"). TM are „trădători". ♦ Pasajul trimite prin temă la fuga lui Ilie în pustiu (3Rg. 19); *cf.* și Ps. 54/55,7-8.

9,2 „credincioșia": *vide supra*, nota 5,1. ♦ Prima parte a versetului în TM: „Și-au încordat limbile ca pe un arc [spre] minciună și nu spre adevăr s-au întărit în țară". ♦ La sfârșit, TM are în plus „oracol al lui *YHWH*".

minciuna şi nu credincioşia s-a întărit în ţară,
căci din ticăloşii în ticăloşii au mers
şi pe Mine nu M-au cunoscut."
3 Feriţi-vă fiecare de aproapele său
şi în fraţii voştri nu vă încredeţi,
căci orice frate va prinde de călcâi
şi orice prieten va umbla cu vicleşug.
4 Fiecare îşi va bate joc de prietenul său,
adevăr nu vor grăi nicidecum;
limba lor s-a învăţat să spună minciuni,
au făcut strâmbătate
şi nu s-au oprit ca să se întoarcă.
5 „Camătă peste camătă, vicleşug peste vicleşug;
[pe Mine] nu au voit să Mă cunoască."

6 Drept care, acestea le spune Domnul:
„Iată, Eu îi voi trece prin foc şi îi voi pune la încercare,
căci voi săvârşi [aceasta] din pricina ticăloşiei fiicei poporului Meu.
7 Suliţă ce străpunge e limba lor,

9,3 „va prinde de călcâi": gr. πτέρνῃ πτερνιει; πτερνίζω, verb rar, aparţine vocabularului luptelor clasice, „a lupta / a da cu călcâiul", „a se furişa în spatele adversarului prinzându-l de călcâi". Aici însă expresia echivalează jocul de cuvinte din ebraică, *'āqōbh ya'ᵉqobh*, cu un sens apropiat, care trimite la numele lui Iacob (*Ya'aqobh*), care, prins de călcâiul fratelui său la naştere, a reuşit în final să-i răpească acestuia dreptul de întâi-născut (Gen. 25,26 şi urm.). ♦ „va umbla cu vicleşug": TM are „va calomnia".

9,4 „şi nu s-au oprit...": finalul v. 4 şi începutul v. 5 apar diferit în cele două tradiţii. TM are: „s-au ostenit în fărădelege, [5] locuinţa ta [e] în mijlocul înşelăciunii, din pricina înşelăciunii au refuzat să Mă cunoască." În mod similar cu v. 2, expresia „oracol al lui *YHWH*" nu apare în LXX. ♦ „limba lor s-a învăţat să spună minciuni": Ioan Casian citează versetul ca atare, pentru a arăta condamnarea minciunii de către Dumnezeu, dar adaugă imediat observaţia că minciuna nu are nevoie neapărat de rostire; ea se poate manifesta şi prin tăcere. Tăcerea laşă, complice sau agresivă. De multe ori tăcerea insultă sau minte mai rău decât vorbele (*Convorbiri* 2,16,18). La rândul său, Augustin subliniază ambivalenţa „limbii": cu ea ne rugăm lui Dumnezeu; cu ea ne pocăim; cu ea cântăm cântări sfinte; cu ea dăm sfaturi bune; dar tot cu limba jignim ori spunem minciuni (*Omilii* 16A2).

9,6 „din pricina ticăloşiei fiicei...": TM are *litt.* „de la faţa fiicei" (= aici, „din pricina").

9,7 „Suliţă": gr. βολίς desemnează orice armă de aruncat. ♦ „duşmănie": TM are „capcană"; traducătorul va fi citit *'YB* în loc de *'RB*. ♦ Chiril al Alexandriei citează versetul

înşelăciuni, vorbele gurii lor;
către aproapele său [fiecare] vorbeşte de pace,
dar în sine ţine duşmănie.
8 Oare pentru acestea să nu-i cercetez – spune Domnul –
ori pe poporul acesta să nu-l pedepsească sufletul Meu?
9 Porniţi bocet pe munţi
şi pe cărările pustiului, jale,
pentru că au pierit, pentru că nu mai sunt oameni.
N-au auzit semn de viaţă;
de la păsările cerului şi până la vite
s-au îngrozit, s-au dus.
10 Şi voi face Ierusalimul popas pentru străini
şi sălaş de balauri,
iar cetăţile lui Iuda le voi preface în pustiire,
să nu mai fie locuite."

11 Cine [este] omul cel priceput?
Să priceapă aceasta!
Iar cel la care [a ajuns] cuvânt din gura Domnului
să vă dea de veste din ce pricină a pierit ţara,
a fost pârjolită ca pustiul,
aşa încât n-o mai străbate nimeni!

în comentariul scenei predării lui Iisus de către Iuda. El vede în salutul prefăcut al lui Iuda ascuţimea străpungătoare a limbii despre care vorbeşte Ieremia (*Comentariu la Evanghelia după Luca* 148).

9,8 Versetul se repetă identic în vv. 5,9 şi 5,29. „Cercetarea", adică vizita/inspecţia lui Dumnezeu, poate fi spre binefacere sau spre pedeapsă, în funcţie de purtarea celui „cercetat". ♦ „nu-l va pedepsi": gr. ἐκδικέω, *litt.* „a (se) răzbuna", are în Biblie sensul de „a acţiona spre a restabili dreptatea în faţa unei acţiuni vrednice de pedeapsă"; „a se ridica de partea celui nedreptăţit". L-am tradus în funcţie de context cu „a răzbuna", dar mai ales, referitor la Dumnezeu, cu „a pedepsi", „a osândi" (*e.g.* Iez. 5,15).

9,9 „semn de viaţă": gr. φωνὴν ὑπάρξεως, *litt.* „glas/sunet de existenţă". ♦ În TM: „De pe munţi voi ridica plâns şi bocet şi peste sălaşurile din pustiu jelanie, pentru că au ars şi nu e om care să treacă şi nu se aude glas de vite, de la păsările cerului până la dobitoace au fugit, au plecat". ♦ Ne aflăm, probabil, în 605 î.H., în vremea primei campanii a lui Nabucodonosor împotriva Ierusalimului (*cf.* 4Rg. 24,1).

9,10 popas pentru străini": gr. μετοικία, *litt.* „rezidenţă pentru străini", „strămutare". TM are „mormane [de ruine]". ♦ „balauri" (gr. δράκοντες): TM are „şacali".

[12] Şi mi-a spus Domnul: „Pentru că ei au părăsit Legea Mea, pe care am
dat-o în faţa lor, şi n-au ascultat glasul Meu, [13] ci au umblat după placul
inimii lor rele şi după idoli, aşa cum i-au învăţat părinţii lor [14] de aceea -
acestea le spune Domnul Dumnezeul lui Israel – iată, Eu le voi dumica
nevoi şi-i voi adăpa cu apă de fiere [15] şi-i voi împrăştia printre neamuri pe
care nu le-au cunoscut [nici] ei [nici] părinţii lor şi voi trimite asupra lor
sabia până ce îi voi nimici cu ea."

[16] Acestea le spune Domnul:
„Chemaţi bocitoarele, şi să vină!
Trimiteţi după femeile pricepute,
şi să dea glas
[17] şi să ţină pentru voi bocet

9,12 După „ei n-au ascultat glasul Meu", TM are, în plus, „şi nu l-au urmat".

9,13 „după placul inimii lor rele şi după idoli": TM are „după încăpăţânările inimii lor şi după baali".

9,14 „Domnul": TM are „*YHWH* al oştirilor"; la fel la v. 16 etc. ♦ „le voi dumica": gr. ψωμίζω înseamnă literal „a hrăni cu îmbucături mici, cu dumicaţi". TM are „Eu hrănesc acest popor". ♦ „nevoi": TM are „pelin/absint". ♦ „apă de fiere": TM are „apă otrăvită". ♦ Targumul explicitează: „Iată, voi aduce nenorocire peste acest popor, amărăciune ca de pelin, şi-i voi adăpa din cupa blestemului, cu rău ca veninul şarpelui".

9,15 „şi-i voi împrăştia printre neamuri pe care nu le-au cunoscut...": exilul printre străini apare ca pedeapsă pentru încălcarea legământului în Deut. 4,27; 28,64; *cf.* Lev. 26,33. La v. 5,15, *supra*, descumpănirea este accentuată de necunoaşterea limbii, deci de imposibilitatea comunicării (*cf.* Lundbom, nota *ad loc.*).

9,16-25 Dezvoltare a versetului-cheie anterior, 9,15 („îi voi împrăştia printre neamuri"): motivul exilului şi al consecinţelor acestuia dă unitate acestui pasaj. În prima parte (16-21) Dumnezeu cheamă poporul să jelească: după numeroasele Lui avertismente, care aveau drept scop evitarea catastrofei, acum, când ea este iminentă, El împărtăşeşte plin de compătimire suferinţa oamenilor. Vv. 22-23 constituie o inserţie în care cuvântul divin cheamă la adevărata înţelepciune: cunoaşterea lui Dumnezeu. Apostolul Pavel apelează de două ori la acest pasaj când vrea să pună în constrast înţelepciunea oamenilor cu cea a lui Dumnezeu (*cf.* 1Cor. 1,31; 2Cor. 11,18). Vv. 24-25 reiau o altă temă favorită a prorocului Ieremia, interiorizarea cultului, a relaţiei cu Dumnezeu: ca şi simpla existenţă materială a Templului, nici tăierea împrejur fizică nu garantează salvarea poporului, ci doar adevărata „tăiere împrejur", cea a „inimii", pe care o cere Dumnezeu.

9,16 În TM, cuvintele Domnului încep cu „Luaţi seama", fără echivalent în LXX. ♦ „şi să dea glas": TM are „şi să sosească".

9,17 În TM, versetul începe: „şi să se grăbească să înalţe pentru *noi* bocet".

şi ochii voştri să verse lacrimi
şi pleoapele voastre să reverse apă!
18 Căci glas de jale s-a auzit în Sion:
«Cât am ajuns de chinuiţi,
grozav am fost ruşinaţi,
căci am părăsit ţara
şi ne-am doborât lăcaşurile.»"

19 Auziţi deci, femeilor, cuvântul lui Dumnezeu
şi să primească urechile voastre cuvintele gurii Lui,
învăţaţi-le pe fiicele voastre o tânguire
şi [fiecare] femeie pe vecina ei, un bocet.
20 Căci s-a suit moartea prin ferestrele voastre,
a intrat în ţara voastră,
ca să zdrobească pruncii de pe afară
şi tinerii de prin pieţe.
21 Leşurile de oameni vor fi spre pildă
pe faţa câmpiei ţării voastre
şi ca spicele în urma secerătorului,
şi nu va fi cine să adune.

9,18 „ne-am doborât lăcaşurile": *litt.* „am azvârlit lăcaşurile". TM are „ni s-au doborât lăcaşurile" (= „am fost aruncaţi afară din lăcaşuri").
9,19 „cuvântul lui Dumnezeu": TM are „cuvântul lui *YHWH*" – echivalenţă rar întâlnită.
9,20 „voastre": TM are „noastre". ♦ „în ţara voastră": TM are „în palatele noastre". ♦ Părinţii au acordat o atenţie deosebită acestor „ferestre ale morţii". Origen vorbeşte despre ferestre ca despre simboluri ale simţurilor trupeşti, prin care moartea intră în fiinţa omului (*Comentariu la Cântarea cântărilor* 3,13). Pentru Theodoret, „ferestrele se referă la eroarea judecăţii lor", care-i duce la pierzanie (*Comentariu la Ieremia, ad loc.*). Ambrozie notează: „Printre atâtea pofte ale trupurilor noastre, printre atâtea necurăţenii ale lumii acesteia, cine oare-şi poate păstra urmele neatinse şi neîntinate?". Ochii ne readuc în minte imagini care ne tulbură, urechile ne distrag atenţia, o sărutare pe gură devine provocare la păcat etc. (*De fuga saeculi* 1,3). Ieronim echivalează direct „ferestrele" cu simţurile. Scrie în *Omilii despre Psalmi* (51): „O persoană are cinci ferestre: văzul, auzul, gustul, mirosul şi pipăitul. Dacă mă uit la o femeie ca să o doresc, am săvârşit deja adulter în inima mea, iar moartea a venit prin fereastra văzului. Dacă sunetul harpei, al ţiterei sau al flautului mă moleşeşte, atunci moartea a intrat în sufletul meu prin fereastra auzului ş.a.m.d."
9,21 În TM versetul începe cu un „plus": „Grăieşte-le aşa: oracol al lui *YHWH*." ♦ „spre pildă": TM are „ca gunoiul"; traducătorul LXX va fi citit *DMH* în loc de *DMN* (*vide supra*, 8,2).

22 Acestea le spune Domnul:
„Să nu se laude înțeleptul cu înțelepciunea lui,
și nici cel puternic să nu se laude cu puterea lui,
și nici cel bogat să nu se laude cu bogăția lui,
23 ci cu acestea să se laude cel care se laudă:
că înțelege și cunoaște că Eu sunt Domnul
care face milă și judecată și dreptate pe pământ,
pentru că întru acestea [e] voia Mea"
– spune Domnul.
24 „Iată, vin zile – spune Domnul – când voi face cercetare asupra tuturor
celor care și-au tăiat împrejur netăierea împrejur, 25 asupra Egiptului, și
asupra Iudeei, și asupra Edomului, și asupra fiilor lui Ammon, și asupra
fiilor lui Moab, și asupra oricui își rade fața, asupra celor care locuiesc în
pustiu; căci toate neamurile [sunt] netăiate împrejur în carne, iar toată casa
lui Israel [sunt] netăiați împrejur în inimile lor."

9,23 „cunoaște": TM are „Mă cunoaște". ♦ A-L cunoaște pe Domnul constituie adevărata înțelepciune, adevărata religie, insistă profeții (*e.g.* Os. 2,22) și în special Ieremia (*cf.* 2,8; 22,15-16; 24,7; 38[31],34). ♦ Părinții (Clement, Origen, Augustin, Ciprian, Vasile cel Mare) insistă asupra diferenței pauline între înțelepciunea pământească și cea de la Dumnezeu. Origen, de pildă, spune în *Comentariul la Evanghelia după Matei*, referindu-se la versetul nostru, că omul trebuie să fie mândru de propria lui înțelepciune sau inteligență nu pentru că e a lui, ci pentru că e dar venit de la Dumnezeu. Nimic din ce-i al omului nu vine de la om, ci de la Creatorul său (10,19). Ideea a fost pusă în legătură cu mântuirea, dat fiind că omul nu se poate mântui singur, prin propria inteligență, ci se mântuiește numai prin harul și prin voia lui Dumnezeu.

9,24 „voi face cercetare": despre sensul expresiei, vezi *supra*, nota 9,8.

9,25 „își rade fața": *litt.* „își taie/rad de jur-împrejur cele de-a lungul feței". TM are *litt.* „își taie/rad colțurile/tâmplele". Expresia se referă la unele triburi arabe care aveau în această privință obiceiuri interzise în Israel (*cf.* Lev. 19,27 și nota *ad loc.*). ♦ „în carne": o clarificare a LXX, poate pentru accentuarea contrastului cu expresia de la finele versetului, „netăiați împrejur în inimile lor" (*cf.* de Waard, 44). ♦ „toată casa lui Israel [sunt] netăiați împrejur în inimile lor": una din ideile majore ale epistolelor pauline este circumcizia interioară, „a inimii". Nu ajunge să fii tăiat împrejur trupește, trebuie să fii și sufletește, altfel spus, legământul omului cu Dumnezeu trebuie să fie profund, nu formal, doar la nivelul cultului. Theodoret subliniază faptul că, din acest punct de vedere, evreii nu se deosebesc de păgâni. Ultimii nu au trupul circumcis, în vreme ce primii, îndepărtându-se de Dumnezeu, își lasă inima necircumcisă (*Comentariu la Ieremia*, *ad loc.*).

10 [1] Ascultați cuvântul Domnului pe care l-a grăit către voi, casă a lui
Israel! [2] Acestea le spune Domnul:
„De la căile neamurilor să nu luați învățătură
și de semnele cerului să nu vă înspăimântați,
căci aceia se înspăimântă de ele când le văd.
[3] Într-adevăr, legiuirile neamurilor sunt deșarte;
este lemn tăiat din pădure,
lucrare a dulgherului și chip turnat:
[4] cu argint și cu aur sunt împodobite,
cu ciocane și cuie le-au întărit,
și nu se vor clinti;
[[5-8]]
[9] este argint lucrat – nu vor umbla;

10,1-16 Pasajul este considerat un *locus classicus* de denunțare a idolatriei, o repudiere vehementă a ei, foarte apropiată de Deutero-Isaia (Is. 40–55; *cf.* și „demonstrația" profetului Ilie din 3Rg. 18). Primejdia căderii în idolatrie avea să devină cu atât mai acută cu cât exilul iminent urma să-i împrăștie pe israeliți în mijlocul unor populații păgâne. Non-existența idolilor este afirmată într-o manieră concretă prin reducerea lor la materialul din care le sunt făcute statuile (*cf.* Ps. 113/115,12-15). Numai Domnul Dumnezeu, Creatorul a toate, este Cel viu și adevărat, vrednic de închinare.

10,2 „când le văd": gr. τοῖς προσώποις αὐτῶν, *litt.* „cu/de fețele lor", ar putea însemna și [căzând] cu fețele [la pământ] (*cf. e.g.* Brenton).

10,3 „și chip turnat": TM are „cu barda" – referire la „chipul cioplit" (*cf.* Ex. 20,4; Deut. 5,8 etc.).

10,4 „sunt împodobite": TM are „ei împodobesc".

10,[5-8] Versetele nu apar în LXX, cu excepția unei părți din v. 5, care e situată însă după v. 9. TM are: „[5] Ca niște sperietori într-un câmp de castraveți, ei nu vorbesc, sunt cărați pentru că nu umblă: nu vă temeți de ei, fiindcă nu fac rău, dar nici bine nu pot face. [6] Nu este nimeni ca Tine, *YHWH*, mare ești Tu și mare este numele Tău întru putere. [7] Cine nu se va teme de Tine, Împărate al neamurilor, căci Ție Ți se cuvine. Printre toți înțelepții neamurilor și în toate împărățiile nu este nimeni asemenea Ție. [8] Toți ca unul sunt proști și s-au prostit, învățătura deșertăciunilor (*litt.* aburilor) lemn este". ♦ Ebr. ***hebhel***, „abur", „suflare", este folosit adesea pentru a desemna idolii. În LXX, echivalentul este, cel mai adesea, ματαιότης, „deșertăciune".

10,9 „Tarsis" (ebr. *Tarșīș*): încă se discută localizarea lui: fie tocmai pe coasta spaniolă din preajma Gibraltarului (identificat cu grecescul Tartessos), fie, pornind de la cuvântul fenician identic ce desemnează „topitoria de metale", o colonie feniciană din Sardinia sau Tunisia. Oricum, pentru evrei, toponimul are conotația de „capăt al lumii". ♦ „[din] Mophaz": TM are „din *'Ūphāz*"; prepoziția prefixată *me-* a fost interpretată de traducător ca parte a substantivului propriu. Localitatea nu a putut fi identificată. În Dan. 10,5 apare „aurul de Ophaz".

argint bătut – va veni din Tarsis,
aur [din] Mophaz şi mâna aurarilor,
toate, lucrări de meşteri;
cu iacint şi purpură le vor înveşmânta.
5 Vor fi ridicate şi purtate,
pentru că nu vor umbla.
Nu vă temeţi de ele,
căci nu vor face rău,
şi [nici] bine nu este în ele.
[10]
11 Aşa să le spuneţi:
«Zei care n-au făcut cerul şi pământul
să piară de pe pământ şi de sub cerul acesta!»"
12 Domnul [e] cel care a făcut pământul cu puterea Sa,
Cel care a ridicat lumea cu înţelepciunea Sa
şi cu chibzuinţa Sa a întins cerul

10,[10] Nu apare în LXX. În TM: „Dar Domnul (*YHWH*) Dumnezeu este adevăr, Dumnezeul viu şi Împăratul veacurilor; de mânia Lui tremură pământul şi neamurile nu-l pot îndura supărarea".

10,11 În TM, acest verset este o inserţie în aramaică adresată neamurilor păgâne. ♦ Targumul precizează: „Aceasta reprezintă o copie a scrisorii trimisă de prorocul Ieremia bătrânilor duşi în exil în Babilon. «Dacă popoarele la care aţi ajuns vă vor spune: 'Închinaţi-vă la idoli, casă a lui Israel!' aşa să le răspundeţi: 'Idolii la care vă închinaţi voi sunt doar idoli fără valoare. Ei nu pot aduce ploaia, şi nu pot face pomii pământului să rodească. Ei, împreună cu cei ce se închină înaintea lor, vor pieri de pe pământ şi vor fi nimiciţi fără urmă de sub ceruri'»".

10,12 „Domnul" e subînţeles în TM. ♦ Targumul inserează la începutul versetului: „Aşa să le ziceţi: «Noi ne închinăm Domnului care a făcut...»". ♦ *Cf.* Is. 45,18. ♦ Origen, în a opta omilie la Ieremia (Ier. 10,12-14), comentează: cele trei însuşiri ale Domnului enumerate de profet – puterea, înţelepciunea şi chibzuinţa – se adresează fiecare unui domeniu aparte. Astfel, „tăria" lucrează în cele ale pământului creat, „înţelepciunea" se manifestă în sfera oamenilor, iar „chibzuinţa" este pentru cele ale Cerului. ♦ „Domnul [e] cel care a făcut pământul cu puterea Sa": Părinţii invocă acest verset fie în tratatele dogmatice, în care se prezintă principiile credinţei creştine, subliniind rolul de Creator unic al adevăratului Dumnezeu (Ambrozie, Ioan Gură de Aur); fie în comentariile la primul capitol din Geneză (Ambrozie, *Cele şase zile ale creaţiei* 1,3,9), fie în polemicile antipăgâne sau antieretice. Pentru Ambrozie, arienii s-au întors la păgânism dat fiind că neagă rolul de Creator al Logosului (*De doctrina christiana* 4,4,48); de asemenea, Augustin spune că, deşi idolii au dispărut din temple, ei au rămas în inimile păgânilor sau ale falşilor creştini (*Despre Psalmi* 99,2).

13 şi mulţimea apei din cer
şi a înălţat norii de la marginea pământului;
fulgere făcut-a pentru ploaie
şi a scos lumina din vistieriile Sale.
14 Tot omul s-a prostit, [depărtat] de cunoaştere,
s-a făcut de ruşine tot aurarul, cu statuile lui,
căci minciuni au făurit,
în care nu este suflare:
15 deşarte sunt, lucrări de batjocură,
la vremea cercetării lor vor pieri.
16 Nu astfel e partea lui Iacob,
fiindcă Acela care a plăsmuit toate,
El însuşi [este] moştenirea lui –
Domnul [este] numele Său.

17 A adunat din afară fiinţa ta,
sălăşluită întru cele alese.
18 Căci acestea le spune Domnul:
„Iată, Eu voi doborî întru strâmtorare pe locuitorii acestei ţări
ca să fie aflată lovitura ta;

10,13 În TM, începutul versetului este: „când dă glas, e vuiet de ape în ceruri". ♦ „lumina": TM are „vântul". ♦ *Cf.* Deut. 28,12; Iov 38,34-35; Ps. 134/135,7; 146/147,8.

10,16 „El (= Domnul) însuşi este moştenirea lui (= Iacob/Israel)": TM are, invers: „şi Israel este seminţia moştenirii Lui". *Cf.* Deut. 4,20; 32,9. ♦ „Domnul [este] numele Său": *cf.* Ex. 15,3; Am. 4,13; 5,8; 9,5. ♦ „moştenirea": vezi *infra*, nota 27,11.

10,17-25 Pasajul se situează în continuarea fragmentului 9,9-21; plecarea în exil (cel din 587 î.H.) apare iminentă. El se încheie cu o rugăciune de mijlocire a profetului: o pedeapsă prea severă ar distruge poporul, în vreme ce popoarele care au fost instrumentul acestei distrugeri ar rămâne nepedepsite.

10,17 În TM: „Adună-ţi de pe pământ bocceaua, tu care locuieşti în loc asediat" – adresarea este la feminin, poporul şi cetatea fiind astfel personificate.

10,18 În TM, cuvintele spuse de Domnul sunt: „Iată, Eu îi voi arunca pe locuitorii ţării în vremea aceasta, îi voi face să îndure nenorocire, ca ei să găsească". Pentru ultimele cuvinte s-au propus mai multe interpretări: de pildă, verbul este interpretat ca pasiv, ca în LXX şi Vulg. (= „ca ei să fie găsiţi de duşmani şi să nu poată scăpa"); alţii însă presupun un complement direct subînţeles („să Mă găsească"), această temă a pedepsei ca ultim mijloc de trezire şi convertire fiind frecventă la profeţi (*cf.* 36[29],12-13; 38[31], 16-19; Os. 5,14-15; Mich. 4,10-11; Is. 17,4-7; 30,20; Zah. 10,9; Bar. 30,32).

19 vai de rana ta,
[e] dureroasă izbitura ta!"
Şi eu am spus:
„Cu adevărat, aceasta [e] rana mea
şi m-a cuprins;
20 cortul meu e jalnic,
a pierit şi toate învelitorile mele au fost sfâşiate;
fiii mei şi turmele mele nu mai sunt,
nu mai este [nici] locul cortului meu,
locul învelitorilor mele.
21 Căci păstorii şi-au pierdut minţile
şi nu L-au căutat pe Domnul;
de aceea n-a priceput întreaga turmă
şi s-au risipit.
22 Glas de zvon, iată, vine
şi cutremur mare, dintr-un ţinut de la miazănoapte,
ca să rânduiască cetăţile lui Iuda spre nimicire
şi culcuş de struţi.

23 Ştiu, Doamne, că nu [este] al omului drumul său,

10,19 Ceea ce în LXX este o continuare a cuvintelor Domnului, în TM pare a fi o lamentaţie a prorocului pentru destinul poporului: „Vai mie pentru lovitura mea! De nevindecat este rana mea! Şi am zis: cu adevărat aceasta este boala mea şi o voi duce".

10,20 „învelitorile": gr. δερρίς desemnează învelitoarea de piele a cortului (vezi şi *supra*, 4,20); TM are „funiile". ♦ „a pierit": fără corespondent în TM. ♦ „fiii mei şi turmele mele nu mai sunt": TM are „fiii mei au plecat de la mine; nu mai sunt". Traducătorul LXX va fi citit *WṬ'NY* (dedus de la *ṣo'n*, „turmă") în loc de *YṬ'NY* (de la *yāṣa'*) (*cf.* LEH, *s.u.* πρόβατον). ♦ „nu mai este [nici] locul cortului meu": TM are „nu mai este cine să ridice cortul meu".

10,21 „turmă": *litt.* „păşunea". ♦ În TM, a doua parte a versetului este: „de aceea [ei] n-au luat seama şi întreaga turmă s-a risipit". ♦ În *Comentariul* său (*ad loc.*), Theodoret spune că e vorba de regii şi preoţii care au condus „acest popor rătăcitor" departe de Dumnezeu. Plecând de la acest verset, Chiril afirmă că Iisus Hristos e singurul Păstor adevărat al întregii omeniri (*Comentariu la Evanghelia după Luca*, Omilia 126).

10,22 „culcuş de struţi": gr. στρουθός înseamnă „vrabie", dar ajunge să desemneze şi struţul, prin intermediul unor expresii ca μέγας/κατάγαιος („mare"/„umblător pe pământ") στρουθός. TM are „vizuină de şacali".

10,23 „nu [este] al omului drumul său": poate fi înţeles şi „omul nu e stăpân pe drumul lui" sau „nu se află în om reuşita parcurgerii drumului". ♦ Prosper din Aquitania comentează,

nici nu va umbla bărbatul şi nu-şi va îndrepta [singur] mersul.
24 Mustră-ne, Doamne, dar întru judecată şi nu cu mânie,
ca să nu ne împuţinezi!

25 Revarsă-ţi mânia asupra neamurilor, care nu Te cunosc,
şi peste generaţiile care n-au chemat Numele Tău,
pentru că l-au mâncat pe Iacob şi l-au mistuit cu totul
şi păşunea lui au pustiit-o.

11 1 Cuvântul care a fost de la Domnul către Ieremia zicând:
2 „Ascultaţi cuvintele acestui legământ! Şi grăieşte către bărbaţii din Iuda şi
către cei ce locuiesc în Ierusalim 3 şi spune-le: «Acestea le zice Domnul
Dumnezeul lui Israel: Blestemat omul care nu va asculta cuvintele acestui
legământ, 4 pe care l-am poruncit părinţilor voştri în ziua în care i-am adus
din ţara Egiptului, din cuptorul de fier, zicând: 'Ascultaţi glasul Meu şi

---

într-un tratat de la sfârşitul vieţii scris în nota lui Ioan Casian: „Dacă Dumnezeu nu lucrează în noi, noi nu ne putem împărtăşi din nici o virtute. Într-adevăr, fără Dumnezeu nimic nu este bun. Fără această Lumină, nimic nu străluceşte. Fără această Înţelepciune, nimic nu este drept". Apoi este citat versetul din Ieremia. Ideea este reluată şi dezvoltată în alt pasaj din acelaşi tratat, *Despre chemarea tuturor neamurilor* (1,8 şi 1,24).

10,24 „Mustră-ne... ca să nu ne împuţinezi": TM are „mustră-mă... ca să nu mă nimiceşti".

10,25 *Cf.* Ps. 13/14,4; 78/79,6-7.

11,1-17 Pasajul conţine numeroase accente deuteronomiste; se consideră că reflectă efervescenţa spirituală ocazionată de găsirea „Cărţii Legii" (*i.e.* a părţii centrale a Deuteronomului), relatată în 4Rg. 22,3–23,27, şi de reforma religioasă a regelui Iosia (în jur de 622 î.H.), al cărei inspirator a fost, de bună seamă, şi profetul. Din păcate, moartea prematură a regelui (609 î.H.) a fost urmată de dezamăgire şi de o recădere în vechile greşeli.

11,1 „Cuvântul care a fost...": pentru Origen, acest cuvânt nu este altul decât Cuvântul „care era întru început la Dumnezeu", adică Iisus Hristos. Acesta „a fost cu Moise, cu Ieremia, cu Isaia", acelaşi Cuvânt este acum în Biserică. Nu trebuie „tăiat în două", o parte pentru cei vechi şi o parte pentru creştini. Un singur Cuvânt străbate întreaga istorie a poporului lui Dumnezeu, care pe vremuri era Israel, acum este Biserica lui Hristos (*Omilii la Ieremia, ad loc.*).

11,2 „Acest legământ" este Legământul sinaitic (Ex. 19–24), reînnoit în câmpia Moabului (Deut. 28,69) şi reactualizat sub domnia lui Iosia.

11,4 „cuptorul de fier": arşiţa şi truda din Egipt au fost precum fierbinţeala dintr-un cuptor de topit fierul (*cf.* şi Deut. 4,20). ♦ „Ascultaţi... şi faceţi": *cf.* Mt. 7,24.

faceți toate câte vi le voi porunci, și veți fi poporul Meu, iar Eu voi fi
Dumnezeul vostru', 5 ca să-Mi statornicesc jurământul pe care l-am jurat
părinților voștri: să le dau pământul ce șiroiește de lapte și miere, cum e și
[în] ziua aceasta.»" Am răspuns și am zis: „Să fie, Doamne!"
6 Și Domnul mi-a spus: „Citește cuvintele acestea în cetățile din Iuda
și afară din Ierusalim, spunând: Ascultați cuvintele acestui legământ și
împliniți-le!" [7] 8 Și ei nu [le-]au împlinit.
9 Și mi-a spus Domnul: „S-a aflat o uneltire printre bărbații din Iuda
și printre cei care locuiesc în Ierusalim: 10 ei s-au întors la strâmbătățile
părinților lor de odinioară, care n-au vrut să dea ascultare cuvintelor Mele
și, iată, ei umblă după zei străini ca să le slujească: și casa lui Israel și casa
lui Iuda au spulberat legământul Meu, pe care l-am încheiat cu părinții lor."
11 De aceea, acestea le spune Domnul: „Iată, Eu aduc peste poporul acesta
necazuri din care nu vor putea scăpa; vor striga către Mine, dar nu le voi da
ascultare. 12 Și vor merge cetățile lui Iuda și cei care locuiesc în Ierusalim și
vor striga către zeii cărora le ard ei tămâie: îi vor izbăvi cumva la vremea
necazurilor lor?

11,5 „jurământul...": *cf.* Gen. 26,3. ♦ „pământul ce șiroiește de lapte și miere": *cf.* Ex. 3,8; expresia este însă caracteristică mai ales Deuteronomului: *e.g.* Deut. 7,8; 11,9; 26,9.15; 27,3. ♦ „Să fie!": gr. γένοιτο, TM are *'āmēn*.

11,6 „Citește": TM are „Proclamă/Strigă"; verbul ebraic folosit aici, *qārā'*, are însă și sensul de „a citi". ♦ „afară din Ierusalim": TM are „pe străzile din Ierusalim" – ebr. *ḥûṣ*, „[ce este] afară", la plural are sensul de „străzi". Echivalarea apare de mai multe ori în Ieremia.

11,[7] Versetul lipsește din textul LXX, iar v. 8 este mult mai scurt. În TM, cuvântul Domnului către Ieremia include porunca dată de Domnul „părinților de odinioară" (*cf.* v. 10), identică celei pe care o auzea poporul contemporan cu Ieremia. Atât generația trecută, cât și cea prezentă au refuzat să dea ascultare cuvintelor Legământului: „7 Căci i-am avertizat stăruitor pe părinții voștri, din ziua în care i-am scos din țara Egiptului și până în ziua aceasta, neîncetat (*litt.* sculându-Mă din zori) i-am avertizat zicând: Ascultați glasul Meu! 8 Dar ei n-au ascultat și nu și-au plecat urechea și au umblat fiecare în îndărătnicia inimii lor rele; de aceea am adus împotriva lor toate cuvintele acestea ale Legământului pe care le poruncisem să le împlinească și nu le-au împlinit".

11,9 „uneltire": gr. σύνδεσμος, „convenție" – în sens rău, „conspirație". TM are „uneltire".

11,11 „nu le voi da ascultare": după multe avertismente, Domnul îi lasă să sufere consecințele îndărătniciei cu care au continuat să se încreadă în idoli. *Cf.* și 7,16 și nota; 11,14; 14,11.

11,12 „îi vor izbăvi cumva...?": TM are „dar de izbăvit nu-i vor izbăvi...".

13 Căci după numărul cetăților tale erau zeii tăi, Iuda,
și după numărul ieșirilor din Ierusalim ați rânduit altare să ardeți tămâie lui Baal.
14 Iar tu să nu te rogi pentru poporul acesta și să nu înalți cerere și implorare pentru ei, fiindcă Eu nu voi da ascultare la vremea când Mă vor chema, la vremea necazului lor.
15 De ce a făcut cea iubită spurcăciune în Casa Mea?
Oare juruințele și cărnurile sfinte
vor îndepărta de la tine necazurile tale,
sau vei scăpa prin acestea?
16 Măslin frumos la înfățișare, cu umbră bună, te-a numit Domnul;
la sunetul tăierii lui s-a aprins foc împotriva lui.

11,13 „ieșirilor (din Ierusalim)": gr. ἔξοδοι; TM are *hûṣoth*, „străzi" (*cf.* și nota la 11,6). ♦ „altare să ardeți tămâie lui Baal": TM dublează expresia: „altare pentru Rușine, altare să ardeți tămâie lui Baal", text confirmat de Origen și de recensiunea lucianică, precum și de Aquila și Theodotion (*cf.* de Waard, 52).

11,14 „la vremea (necazului lor)": lecțiune care presupune *B'T* în *Vorlage* (= textul ebraic pe care îl va fi avut în față traducătorul LXX); TM are „din pricina (necazului lor)", ebr. *B'D* (*cf.* de Waard, 53). ♦ „Iar tu să nu te rogi pentru poporul acesta": atitudine radicală, care nu i-a lăsat indiferenți pe exegeți. Dacă Dumnezeu vrea să-i mântuiască pe toți, de ce-i interzice profetului să intervină în favoarea poporului care a păcătuit îndepărtându-se de El? Ioan Gură de Aur spune că Dumnezeu nu-i poate ierta pe cei care nu se convertesc ei înșiși; rugăciunea unui intermediar nu e suficientă din moment ce poporul nu s-a convertit (*Omilii la Evanghelia după Matei* 60,2).

11,15 „De ce a făcut cea iubită spurcăciune": LXX explicitează un text dificil. TM are *litt.* „Ce are iubitul [masc. – poate referindu-se la popor] Meu în Casa Mea? Ea a făcut [fem.] multe ticăloșii". Targumul: „Ce se va întâmpla cu poporul care era preaiubit de Mine? Ei au părăsit închinarea în casa sanctuarului Meu și au transformat sfatul bun în păcat. Mulți fac amestec din cărnuri obișnuite și din cele sfinte, vor merge în exil din cauza răutății tale; vei fi tu oare tare atunci?".

11,16 „Măslin...": *cf.* Ps. 51/52,10; Os. 14,7. În greacă e feminin. ♦ „La sunetul tăierii lui s-a aprins foc": sensul nu e prea clar. TM are „în glas de vuiet mare i-a aprins foc"; „vuietul" (*hamūllāh*) se referă, de fapt, la trosnetul lemnului cuprins de flăcări. ♦ „frumos": gr. ὡραῖος se referă la ceva aflat în momentul optim al înfloririi, al frumuseții. ♦ În TM: „Măslin bogat înfrunzit, frumos, cu roade alese te numise *YHWH*, cu trosnet mare a aprins focul asupra lui și-i sfărâmă ramurile". ♦ Targumul: „Iată, ca și măslinul care este puternic la arătare și frumos în înfățișare și ale cărui ramuri sunt înălțate mai presus de cele ale altor copaci, tot așa Domnul ți-a ridicat un nume plin de demnitate între popoare; dar când calci Legea, armatele popoarelor tari ca focul vor veni împotriva ta și alții li se vor alătura".

Mare e strâmtorarea asupra ta,
au ajuns nefolositoare ramurile lui.
17 Şi Domnul, Cel care te-a sădit, a grăit împotriva ta rele, pentru răutatea
casei lui Israel şi a casei lui Iuda, pentru că şi-au făcut-o [singure] încât
M-au mâniat arzând tămâie pentru Baal."

18 Doamne, fă-mi cunoscut şi voi cunoaşte;
atunci am văzut făptuirile lor.
19 Dar eu, ca un miel nevinovat dus la jertfire, nu am ştiut;
[ei] au pus la cale cuget rău împotriva mea zicând:
„Haideţi să-i punem lemn în pâine
şi să-l ştergem de pe pământul celor vii
şi [nici] numele lui să nu se mai pomenească!"
20 Doamne, care judeci cele drepte,

11,17 *Cf.* Ier. 2,21, Is. 5,2. ♦ „Domnul": TM are „*YHWH* al oştirilor". La fel şi la 11,20 etc. ♦ „pentru răutatea casei lui Israel": „pentru", gr. ἀντί, conţine ideea de replică (aici, la ofensă). Dumnezeu „a grăit rele" ca replică la faptele rele săvârşite de Israel.

11,18-23 Este prima din aşa-numitele „confesiuni" ale profetului Ieremia (11,18–12,6; 15,10-21; 17,12-18; 18,18-23; 20,7-13). Dezastrul fiind iminent, profetul trebuia tot timpul să rostească mustrări şi să vestească pedepse, deşi acest lucru îi contrazicea puternic firea blândă şi iubitoare; mesajul încredinţat de Dumnezeu i-a atras ura concetăţenilor, iar el I se adresează lui Dumnezeu plângându-se, cerându-I să-i facă dreptate, uneori chiar reproşându-I suferinţele prin care trece, cu expresii puternice care arată în fond relaţia sa apropiată cu El. În pasajul de faţă, profetul aflase că bărbaţii din Anathoth urzesc un complot împotriva sa.

11,18 „fă-mi cunoscut şi voi cunoaşte; atunci am văzut": TM are „mi-ai făcut cunoscut şi am cunoscut; mi-ai arătat".

11,19 *Cf.* Is. 53,7-8, Ps. 26/27,13. ♦ „nevinovat": TM are „blând". ♦ „nu am ştiut; [ei] au pus": TM are „nu am ştiut că au pus". ♦ „să-i punem lemn în pâine": exegeţii consideră că ar fi vorba de o otravă obţinută din lemnul unui copac. TM are „să distrugem pomul cu rodul lui" (ebr. *'ēṣ*, „pom", dar şi „lemn"; ebr. *leḥem*, „rod", dar şi „pâine"). ♦ Targumul: „să-i punem otravă în mâncare..." – are deci o interpretare mai apropiată de LXX. ♦ „eu, ca un miel nevinovat dus la jertfire, nu am ştiut": după Ieronim, există un consens printre interpreţii antici cum că Iisus Însuşi ar fi vorbit aici prin gura lui Ieremia, la persoana I, profeţindu-Şi jertfa (*Şase cărţi despre Ieremia* 2,110,2-4). Interpretarea hristologică se întâlneşte la Chiril al Ierusalimului (*Cateheze* 13,19), Origen (*Comentariu la Evanghelia după Ioan* 1,23 şi 6,273), Lactanţiu (*Instituţii divine* 4,14) etc.

11,20 „dreptatea pricinii mele": gr. δικαίωμα, termen juridic cu sensul de „justificare", „cauză dreaptă", „sentinţă". TM are „pricina/cauza". ♦ *Cf.* Gen. 18,25; Ps. 7,9.

care cântăreşti rărunchii şi inimile,
de-aş vedea răzbunarea Ta asupra lor,
căci Ţie Ţi-am dezvăluit dreptatea pricinii mele.
21 De aceea, acestea le spune Domnul către bărbaţii din Anathoth care caută
viaţa mea spunând: „Să nu cumva să [mai] profeţeşti în numele Domnului,
iar de nu, vei muri de mâinile noastre!" – 22 „Iată, Eu îi voi cerceta: tinerii
lor vor muri de sabie, fiii şi fiicele lor vor pieri de foamete 23 şi nu va mai fi
[nici] rămăşiţă din ei, căci voi aduce rele peste locuitorii din Anathoth în
anul cercetării lor."

12 1 Drept eşti, Doamne,
de aceea mă voi apăra în faţa Ta;
totuşi despre judecăţi voi grăi în faţa Ta.
De ce calea celor necucernici propăşeşte?
Au sporit toţi cei care săvârşesc trădări.

11,21 „viaţa mea", *litt.* „sufletul meu": TM are „sufletul tău". ♦ „Anathoth": locul natal al lui Ieremia, *cf.* Ier. 1,1. ♦ Efrem Sirul îl pune pe Ieremia în compania lui Ilie, Elisei, Samuel şi Iisus, care n-au fost, nici ei, primiţi şi recunoscuţi ca profeţi în locurile lor de baştină (*Comentariu la Diatesaronul lui Taţian* 11,24).

11,22 Formula introductivă din TM: „De aceea, aşa spune Domnul oştirilor" nu are echivalent în LXX.

11,23 Despre urmările exilului babilonian pentru oamenii din Anathoth, vezi şi 2Ezr. 2,23; 17,27 (= Neh. 7,27 TM).

12,1-6 Majoritatea comentatorilor consideră că aceste versete sunt o continuare a paragrafului final din capitolul anterior. Prorocul e tulburat la vederea prosperităţii celor răi. Această temă, pentru prima dată formulată aici, va fi amplu dezvoltată în cărţile sapienţiale, mai ales în Iov şi Psalmi.

12,1 *Cf.* Ps. 72/73. ♦ „de aceea mă voi apăra în faţa Ta": TM are: „cum să mă judec cu Tine?". ♦ Targumul – „totuşi, am o întrebare despre judecăţi" – oferă o soluţie mediană între tonul cvasiacuzator din TM şi cel moderat din LXX. ♦ „Au sporit toţi cei care săvârşesc trădări": unul din paradoxurile des exprimate în Biblie. De ce oamenii răi sau păcătoşi prosperă? Care este „logica" acestei situaţii văzute ca imorale? Părinţii s-au aplecat adeseori asupra tainei. Ei au furnizat două tipuri de răspunsuri. Unii susţin că intenţiile Domnului nu pot fi cunoscute de oameni; misterul trebuie să rămână ca atare. Ne resemnăm în faţa lui fără a încerca să-l înţelegem. Alţii, între care Irineu sau Efrem Sirul, în privinţa versetului de faţă, invocă imensa răbdare a lui Dumnezeu faţă de păcătoşi. El aşteaptă ca aceştia să se convertească, ba chiar îi ajută, sporindu-le averea, să o facă. Dar la un moment dat răbdarea Lui se va sfârşi, iar aceştia nu vor mai avea scăpare în veci. Pe cât de îndelungă e răbdarea acum, pe atât de lungă va fi pedeapsa lor la final (Efrem Sirul, *Comentariu la Ieremia* 12,1).

2 Tu i-ai sădit şi ei au prins rădăcină,
au odrăslit şi au făcut rod.
Aproape eşti Tu de gura lor
şi departe de rărunchii lor.
3 Dar Tu, Doamne, mă cunoşti,
ai pus la încercare inima mea înaintea Ta;
curăţeşte-i pentru ziua înjunghierii lor!
4 Până când va jeli ţara
şi toată iarba câmpului se va usca de răutatea locuitorilor ei?
Au pierit vitele şi păsările,
căci [ei] au spus: „Nu va vedea Dumnezeu căile noastre."

5 „[Dacă] picioarele tale aleargă şi te lasă,
cum te vei pregăti [să te întreci] cu caii?
Te-ai simţit încrezător într-o ţară a păcii:
ce vei face în vuietul Iordanului?
6 Fiindcă şi fraţii tăi şi casa tatălui tău
şi aceştia te-au înşelat;
şi ei au strigat, s-au adunat în spatele tău:
să nu te încrezi în ei,
căci îţi vor grăi [vorbe] frumoase.
7 Mi-am părăsit casa,

12,2 *Cf.* Ier. 17,7-8 şi Ps. 1,3-4. ♦ „au odrăslit": TM are „au crescut"; traducătorul va fi citit *YLDW* în loc de *YLKW*.

12,3 După „Tu... mă cunoşti", TM are în plus „Tu mă vezi". ♦ „înaintea Ta": TM are *'ittakh*, *litt.* „cu Tine", interpretat variat de traducători („în faţa Ta", „[că este] cu Tine"). ♦ „curăţeşte-i pentru ziua înjunghierii": sau „sfinţeşte-i pentru..."; TM are „scoate-i afară ca pe nişte oi de jertfit, pune-i deoparte / sfinţeşte-i pentru ziua înjunghierii". *Cf.* Ier. 1,5, Ps. 138/139.

12,4 „va jeli ţara": *cf.* Ier. 4,28; 23,10. ♦ În LXX, secvenţa „de răutatea locuitorilor ei?" face parte din fraza interogativă; în TM ea ţine de fraza următoare, arătând cauza morţii animalelor: „de răutatea locuitorilor ei au pierit vitele şi păsările". ♦ „căile noastre": TM are „sfârşitul/viitorul nostru".

12,5-6 Răspunsul lui Dumnezeu îi prevesteşte profetului greutăţi şi mai mari. În TM v. 5 este: „Dacă alergând cu pedestraşii osteneşti, cum te vei întrece cu caii? Pe pământ paşnic te simţi în siguranţă, dar ce vei face la viitura / în hăţişurile Iordanului?".

12,6 „şi ei au strigat, s-au adunat în spatele tău": *cf.* 11,19.21. TM are un text neclar, *litt.* „şi ei au strigat în spatele tău deplin".

Mi-am lepădat moştenirea,
am dat-o pe cea iubită de Mine
în mâinile duşmanilor săi.
8 Moştenirea Mea a ajuns pentru Mine
ca leul în pădure;
şi-a ridicat glasul împotriva Mea -
de aceea am urât-o.
9 Oare nu e peşteră de hienă moştenirea Mea pentru mine
sau peşteră de jur-împrejurul ei?
Veniţi, adunaţi toate fiarele câmpului,
să vină ele să o înghită!
10 Păstori mulţi Mi-au stricat via,
Mi-au pângărit partea,
partea Mea dorită
au făcut-o pustiu neumblat.
11 S-a prefăcut în pustiirea nimicirii,

12,7-13 La nedumerirea profetului în faţa prosperităţii celor răi (vv. 1-4), Dumnezeu răspunde printr-o lamentaţie în faţa nenorocirii pe care poporul şi-a atras-o prin păcatele lui (*cf.* Os. 11,8-9). Pentru că îi iubeşte pe oameni chiar şi când sunt păcătoşi, El întârzie până la ultima limită venirea catastrofei.

12,7 „Casa" Domnului este aici nu Templul, ci întreg teritoriul lui Israel; acest sens este indicat de paralelismul cu „moştenirea" (*cf.* şi Os. 8,1; 9,15; Zah. 9,8). ♦ „pe cea iubită de Mine": *litt.* „sufletul meu iubit". TM are „pe cea iubită a sufletului Meu"; poporul ales este simbolizat adesea printr-un personaj feminin, o logodnică, o mireasă, „fiica Sionului" etc. ♦ „Mi-am lepădat moştenirea": Lactanţiu interpretează în cheie mesianică (Împărăţia cerurilor). Din moment ce „moştenirea" nu e din această lume, profetul n-o poate detesta; el se ridică împotriva moştenitorilor care n-o merită. Creştinii au fost „adoptaţi" ca fii de către Dumnezeu, iar „moştenirea" va fi a lor (*Instituţii divine* 4,20).

12,8 „am urât-o": *cf.* Os. 9,15; Am. 6,8.

12,9 „peşteră de hienă... împrejurul ei": TM are „pasăre răpitoare bălţată e moştenirea Mea pentru Mine şi păsări răpitoare bălţate de jur-împrejur împotriva ei" – aluzie la incursiunile făcute de amoniţi, moabiţi şi edomiţi (sau, după alţii, de sirieni) asupra regatului lui Iuda după 602 î.H., *cf.* 4Rg. 24,1-2. ♦ „Oare nu e peşteră de hienă moştenirea Mea...?": Ieronim oferă o explicaţie deopotrivă „ştiinţifică" şi simbolică. El aminteşte că hiena e un animal al pustiului care nu umblă niciodată pe timp de zi, ci numai pe timp de noapte, ca răufăcătorii (*Omilii la Evanghelia după Marcu* 83,11,15-17).

12,10 „Păstori mulţi Mi-au stricat via": *cf.* 6,3.

12,11 „S-a prefăcut... întreaga ţară": TM are „Au preschimbat-o în pustiire, pustiită [ţara] plânge înaintea Mea; pustiită e întreaga ţară".

pentru Mine s-a pustiit cu totul întreaga țară,
pentru că nu este om care să [o] pună la inimă.
12 La orice trecătoare în pustiu au venit cei chinuiți,
căci sabia Domnului va mistui
dintr-un capăt al țării până în [celălalt] capăt;
nu este pace pentru nimeni.
13 Semănați grâu și culegeți mărăcini,
țarinile nu le vor fi de folos;
rușinați-vă de lăudăroșenia voastră,
de obrăznicia în fața Domnului."

14 „Fiindcă acestea le spune Domnul despre toți vecinii cei răi care se ating
de moștenirea Mea pe care am împărțit-o poporului Meu, Israel: «Iată, Eu îi
voi smulge din țara lor și pe Iuda îl voi arunca din mijlocul lor. 15 Și va fi
[așa]: după ce îi voi arunca, Mă voi întoarce și Mă voi milostivi de ei și-i
voi sălășlui pe fiecare în moștenirea sa și pe fiecare în țara sa. 16 Și dacă vor
învăța cu adevărat calea poporului Meu ca să jure pe numele Meu: 'Viu este
Domnul!', așa cum îl învățaseră pe poporul Meu să jure pe Baal, atunci vor
fi clădiți în mijlocul poporului Meu; 17 dar dacă nu se vor întoarce, voi
dezrădăcina neamul acela spre pieire»."

12,12 „trecătoare": TM are „înălțimi pleșuve". ♦ „cei chinuiți": gr. ταλαιποροῦντες poate însemna fie „cei care suferă/sunt chinuiți/apăsați" (aici, cei care își caută scăparea la trecători, să fugă din țară), fie, tranzitiv, „cei care chinuie/aduc tulburare". TM are „nimicitori/asupritori".

12,13 „Semănați... culegeți": TM are „Au semănat... au cules"; *cf.* Lev. 26,16; Deut. 28,38. ♦ „țarinile nu le vor fi de folos": TM are „s-au istovit (*neḥᵉlû*) și n-au avut folos"; traducătorul va fi derivat forma verbală de la răd. *NḤL*, pe când TM presupune *ḤLH* (de Waard, 63). ♦ „de lăudăroșenia voastră": TM are „de recoltele voastre". ♦ „de obrăznicia în fața Domnului": TM are „din cauza mâniei aprinse a Domnului".

12,14-17 Profeție împotriva neamurilor din jur, dar și făgăduință de mântuire pentru cele care se vor alipi de Domnul.

12,14-15 „voi smulge... voi arunca... voi arunca": în TM apare de trei ori același verb (*nāthaș*, „a smulge"). ♦ *Cf.* 1,10; 18,7-8.

12,16 „vor învăța cu adevărat": *litt.* „învățând vor învăța", semitism cu valoare intensivă.

12,17 „dacă nu se vor întoarce": TM are „dacă nu vor asculta". ♦ „voi dezrădăcina neamul acela spre pieire": *litt.* „voi ridica neamul acela cu ridicare și pieire" – calc după ebraică. La sfârșitul versetului, TM are în plus „oracol al lui *YHWH*".

13 1 Acestea le spune Domnul: „Du-te și fă-ți rost de un brâu de in și încin-
ge-te cu el peste mijloc; dar prin apă să nu treacă.” 2 Și mi-am făcut rost de
brâu, după cuvântul Domnului, și m-am încins cu el peste mijloc. 3 Și a fost
cuvântul Domnului către mine, zicând: 4 „Ia-ți brâul de pe mijloc și
scoală-te și mergi la Eufrat și ascunde-l acolo în crăpătura stâncii.” 5 Și am
mers și l-am ascuns la Eufrat, după cum mi-a poruncit Domnul. 6 Și a fost
[așa]: după multe zile mi-a spus Domnul: „Scoală-te, mergi la Eufrat și ia
brâul pe care ți-am poruncit să-l ascunzi acolo.” 7 Am mers la râul Eufrat,
am săpat și am luat brâul din locul unde îl îngropasem și, iată, era stricat de
nu mai folosea la nimic.
8 Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: 9 „Acestea le spune
Domnul: Așa voi strica trufia lui Iuda și trufia Ierusalimului, 10 trufia aceea

---

13,1-11 Unii profeți – mai ales Ieremia și Iezechiel – își însoțesc adesea mesajul prin gesturi profetice, inspirate tot de Dumnezeu. Pe de o parte, aceste gesturi ilustrează mai pregnant mesajul, dar nu numai atât: în mentalitatea contemporanilor (cu urme până în sistemele juridice de astăzi), gestul are rolul de a „sigila” mesajul făcându-l irevocabil.

13,1 „Brâul de in” amintește de vestimentația preoților, *cf.* Ex. 28,39; 39,27-29. ♦ „prin apă să nu treacă”: TM are „în apă să nu-l bagi”. ♦ Pentru Clement Alexandrinul, brâul de in simbolizează simplitatea vieții profetului, în general simplitatea vieții creștinești (*Pedagogul* 10,112-113).

13,3 În TM: „Și a fost cuvântul Domnului către mine *a doua oară*, zicând”.

13,4 TM precizează: „brâul pe care l-ai cumpărat”, fără corespondent în LXX. ♦ „Eufrat” (ebr. *P^erāth*): întrucât distanța dintre Anathoth și punctul cel mai apropiat al Eufratului este foarte mare, de aprox. 1.200 km, unii comentatori presupun că este un drum parcurs în „vedenie”; alții se gândesc că profetul este trimis la pârâul Pharah, aflat la doar 5 km de Anathoth, al cărui nume este foarte asemănător cu al Eufratului (*cf.* Aquila: εἰς Φαραν). Pe de altă parte, Eufratul sugerează lumea babiloniană, lumea cultelor păgâne și a exilului.

13,7 „era stricat de nu mai folosea la nimic”: pentru Ieronim, întregul episod vorbește, tainic, despre dificultatea de a trăi în adevăr. Ieremia e trimis la Eufrat, în apropierea dușmanilor, tocmai pentru a-și testa credința (*Epistole* 40,1). În *Omilii la Psalmi* (45), Ieronim dă o altă interpretare episodului, punându-l în legătură cu semnificația botezului. Brâul trimite la „îmbrăcarea celui botezat în Hristos”, după expresia paulină din Gal. 3,27. În fine, în cele șase cărți despre Ieremia, autorul Vulgatei propune alte două interpretări. Brâul ar simboliza, în plan istoric, poporul lui Israel care, din cauza păcatelor, va „putrezi” în mijlocul asirienilor. În plan spiritual, el reprezintă fiecare sfânt creștin care trăiește în unire cu Dumnezeu atâta vreme cât nu se molipsește de la păgâni sau de la eretici.

13,9 „trufia Ierusalimului”: TM are „trufia Ierusalimului cea multă”. Acest „plus” din TM se regăsește la începutul v. 10 în LXX, unde însă textul e foarte diferit de TM.

multă, pe cei care nu vor să dea ascultare cuvintelor Mele şi umblă după zei
străini, ca să le slujească lor şi să li se închine: vor fi ca brâul acesta care nu
va mai folosi la nimic. 11 Căci, după cum se lipeşte brâul de mijlocul omului,
tot aşa am lipit de Mine casa lui Israel şi toată casa lui Iuda, ca să fie
poporul Meu renumit şi spre laudă şi spre slavă; dar nu Mi-au dat ascultare.
12 Şi să spui către poporul acesta: «Orice burduf se va umple cu vin»; şi,
dacă-ţi vor spune: «Nu ştim noi, oare, că orice burduf se va umple cu vin?»,
13 să le spui: «Acestea le spune Domnul: Iată, pe locuitorii ţării acesteia şi
pe regii lor, fiii lui David, care şed pe tronul lui, şi pe preoţi, şi pe profeţi, şi
pe Iuda, şi pe toţi cei care locuiesc în Ierusalim Eu îi voi umple cu băutură
tare 14 şi îi voi risipi – pe [orice] bărbat şi pe fratele lui, pe părinţii lor şi pe
fiii lor de-a valma: nu-Mi va părea rău, spune Domnul, şi nu[-i] voi cruţa şi
nu Mă voi înduioşa de pieirea lor.»"

15 Ascultaţi şi plecaţi urechea şi nu vă semeţiţi,

13,10 „trufia aceea multă": TM are „acest popor rău care umblă în încăpăţânarea inimii lor".

13,11 „după cum se lipeşte brâul... tot aşa am lipit de Mine...": alipirea Domnului de ai Săi este cea care determină alipirea omului de Domnul; în această alipire îşi află izvorul toate preceptele: frica, slujirea, iubirea, ascultarea cuvântului divin, păzirea poruncilor, urmarea Lui (*cf.* Deut. 10,20; 11,22; 13,5; 30,20). Cei care se alipesc de Domnul primesc pământul făgăduinţei (*cf.* Deut. 11,22-25), au viaţa, pe când cei care aleargă după idoli sunt nimiciţi (*cf.* Deut 4,3-4; 30,20). Această alipire înseamnă o aderare a întregii fiinţe a omului la voinţa lui Dumnezeu (*cf.* Ps. 62/63,9), iar vitalitatea interioară e reînnoită de Domnul Însuşi (*cf.* Ps. 42/43,4; 72/73,28; 102/103,4-5), ceea ce duce la adevăratul cult, ce implică întreaga viaţă (*cf.* Rom. 12,1; 1Cor. 6,17; 1Tes. 5,23-24) (TOB, nota *ad loc.*). ♦ În mijlocul versetului, TM are şi inserţia „oracol al lui *YHWH*".

13,12-14 Profetul rosteşte o expresie din viaţa de toate zilele, poate chiar o expresie proverbială. Din partea lui Dumnezeu însă, afirmaţia trimite la un alt registru: conţinutul burdufului – „băutura tare" – evocă pedeapsa divină.

13,12 Cuvintele pe care trebuie să le rostească profetul în faţa poporului încep în TM cu: „Aşa vorbeşte Domnul Dumnezeul lui Israel", fără echivalent în LXX, în Aquila, Vulgata sau Peshitta (*cf.* de Waard, 64).

13,13 „pe locuitorii": TM are „pe toţi locuitorii". ♦ „şi pe Iuda": nu are echivalent în TM.

13,14 „şi îi voi risipi": TM are „îi voi sfărâma", ceea ce explică sintagma care urmează, „unul de altul" (*litt.* „pe bărbat de fratele lui"). Traducătorul va fi pus în legătură forma *nippaṣ̌tîm* (de la *NPṢ*, „a sfărâma") cu radicalul *PWṢ*, „a risipi" (*cf.* LEH, *s.u.* διασκορπίζω).

13,15-17 Îndemn presant la ascultarea de Dumnezeu ca unică şansă de salvare.

pentru că Domnul a grăit.
16 Dați slavă Domnului Dumnezeului vostru
înainte să aducă întunericul
și înainte ca picioarele voastre să se poticnească
pe munții întunecați:
veți aștepta lumina
și acolo [va fi] umbra morții
și vor fi așezați în întuneric.
17 Dacă nu ascultați,
sufletul vostru va plânge în ascuns din pricina trufiei
și ochii voștri vor vărsa lacrimi
pentru că a fost zdrobită turma Domnului.

18 Spuneți regelui și celor puternici:
„Smeriți-vă și așezați-vă,
căci vi s-a luat de pe cap
coroana slavei voastre!
19 Cetățile dinspre miazăzi au fost închise
și nu era cine să deschidă;
Iuda a fost surghiunit,
a împlinit surghiun deplin."

13,16 „și vor fi așezați în întuneric": TM are „El o va preface în negură" (forma scrisă – *ketiv*), sau „prefăcută în negură" (forma propusă pentru lectură – *qere*).

13,17 „sufletul vostru... ochii voștri": TM are însă „sufletul meu... ochii mei" – vorbește Dumnezeu, sau profetul, parafrazându-I cuvintele. ♦ „vor vărsa lacrimi": TM are „vor plânge în hohote (*litt.* plângere vor plânge) și vor vărsa lacrimi". ♦ „a fost zdrobită": TM are „a fost dusă în robie (*niș^{e}bāh*)". Traducătorul va fi citit *NȘBR* (*cf.* LEH, *s.u.* συντρίβω).

13,18-19 Amenințări adresate direct regelui (probabil Ioakim/*Y^{e}hōyākhīn*, *cf.* 4Rg. 24,8-12.27; același cu Iechonias din 1Par. 3,16; Mt. 1,11-12) și reginei-mame (*cf.* nota la 13,18). Ambii au fost deportați în Babilon în 598 î.H.

13,18 „Spuneți": pare a vorbi profetul, în vreme ce TM are „Spune" – poruncă a Domnului către profet. ♦ „celor puternici": TM are „reginei-mamă" (ebr. *g^{e}bhīrāh*, de la *GBR*, „a fi puternic"); LXX presupune o formă *g^{e}bhōrīm*. ♦ „de pe cap": TM are „diadema voastră", dar textul a primit interpretări diverse. *Cf.* și Ps. 89,40 TM ♦ „coroana slavei": TM are „coroana frumuseții".

13,19 „Cetățile dinspre miazăzi...": referire la incursiunile repetate ale edomiților, care au profitat de invaziile babiloniene pentru a jefui cetățile vecine din Iuda.

20 „Ridică-ţi ochii, Ierusalime,
şi vezi[-i] pe cei care vin de la miazănoapte:
unde este turma care ţi-a fost dată,
oile slavei tale?
21 Ce vei spune când te vor cerceta?
Şi tu le-ai dat învăţătură cum să te stăpânească.
Oare nu te vor cuprinde chinuri
ca pe femeia care naşte?
22 Şi, de vei spune în inima ta:
«De ce au venit împotriva mea acestea?»,
pentru mulţimea strâmbătăţilor tale
ţi s-au dezvelit cele din spate ale tale,
ca să ajungă de privelişte călcâiele tale.
23 Când îşi va schimba etiopianul pielea
şi leopardul petele,

13,20-27 Mustrări adresate Ierusalimului.

13,20 „cei care vin de la miazănoapte": *cf.* 1,13-15 şi nota. ♦ „Ierusalime": nu apare în TM, vezi însă v. 27.

13,21 „cum să te stăpânească": *litt.* „spre stăpânire"; TM are un text dificil, care a primit interpretări variate: *e.g.* „for thou hast taught them *to be* captains, *and* as chief over thee" (KJV); „when they set as head over you those whom you yourself have taught to be friends to you" (RSV); „when they appoint as your heads those among you whom you trained to be tame" (TNK); „toi qui les avais formés? Contre toi, en tête, viendront les familiers" (BJ); „quand séviront contre toi ceux que tu as habitués pour ton malheur à une familiarité qui te sera fatale" (TOB).

13,22 „cele din spate": TM are „fustele". ♦ „călcâiele": exprimare eufemistică (şi în LXX, şi în TM); *cf.* şi *infra*, v. 26.

13,23 „etiopianul": gr. αἰθίοψ, ebr. *kūşī*; teritoriul *Kūş* tradus de obicei, după greacă, cu „Etiopia" acoperea în Antichitate Sudanul de astăzi, între a doua şi a şasea cataractă a Nilului. Mare parte din populaţie era, evident, de rasă neagră; această regiune şi-a proclamat independenţa faţă de Egipt, constituindu-se în regat în jurul anului 1000 î.H.; ulterior, regatul s-a extins şi asupra teritoriului egiptean din jurul Tebei. ♦ „să faceţi binele după ce aţi învăţat cele rele": *cf.* 4,22. ♦ „Când îşi va schimba etiopianul pielea şi leopardul petele, [atunci] veţi putea şi voi să faceţi binele": nu fără un strop de ironie, Ieronim aminteşte că etiopianul despre care vorbesc Faptele Apostolilor „şi-a schimbat pielea", adică s-a convertit, datorită lui Iisus Hristos. Aşadar vremurile încă nu erau „coapte" pe vremea profeţiei lui Ieremia (*Epistole* 69,6). Ioan Gură de Aur interpretează moral: pentru unii practicarea virtuţii este imposibilă, dat fiind că sunt lipsiţi de voinţă (*Omilii la Evanghelia după Ioan* 68).

[atunci] veți putea și voi să faceți binele
după ce ați învățat cele rele.
[24] Și i-am risipit ca pe niște găteje
purtate de vânt în pustiu.
[25] Aceasta e partea ta
și porția neascultării voastre față de Mine
– spune Domnul –,
pentru că ai uitat de Mine
și ai nădăjduit în minciuni.
[26] Și Eu îți voi dezveli cele din spate dinaintea ta
și se va vedea necinstirea ta.
[27] Și adulterul tău și nechezatul tău
și înstrăinarea desfrânării tale,
pe dealuri și în câmpii am văzut spurcăciunile tale:
vai ție, Ierusalime,
că nu ai fost curățit pe urma Mea:
până când încă?"

14 [1] Și a fost cuvântul Domnului către Ieremia despre secetă:

13,24 „i-am risipit": acolo unde gr. are aoristul, TM are o construcție cu valoare de viitor: „îi voi risipi".

13,25 „porția neascultării voastre față de Mine": TM are „porția pe care ți-am măsurat-o" (poate o confuzie între *MDYK*, „măsura ta", și *MRD*, „a nu asculta", „a se răzvrăti"; *cf.* LEH, *s.u.* ἀπειθέω). ♦ „minciuni": TM are „amăgire/falsitate". În numele Adevărului, Ieremia denunță de-a lungul întregii cărți falsitatea idolilor (5,31; 10,14 etc.), falsele iluzii cu privire la o ocrotire divină necondiționată, datorată prezenței Templului (cap. 7), minciunile și jurămintele strâmbe (7,9; 9,1 etc.), ipocrizia preoților (6,13 etc.), înșelăciunea prorocilor mincinoși (14,14; 35[28],15 etc.), care amăgesc poporul cu speranțe false în loc să-l cheme la o dragoste autentică față de Dumnezeu și de aproapele.

13,27 „Și adulterul tău și nechezatul tău": *cf.* 2,23-24. ♦ Profeții echivalează de obicei idolatria cu desfrânarea sau cu adulterul. ♦ „pe urma Mea": TM are *'aḥarey*, „apoi", „după aceea", „la sfârșit"; traducătorul LXX a interpretat forma ca prep. *'aḥar* urmată de sufixul pronominal de pers. I sing.

14,1–15,4 Dialogul dintre profet și Domnul amintește de o ceremonie de jeluire și implorare: descrierea nenorocirii – o secetă cumplită (14,2-6), rugăciunea poporului pentru iertare și izbăvire (14,7-9), răspunsul aspru al Domnului (14,10-12), rugăciune de mijlocire a lui Ieremia (14,13), răspunsul Domnului printr-o diatribă împotriva profeților mincinoși (14,14-16), altă plângere a profetului și a poporului, care își recunoaște păcatul (14,17-22) și un nou răspuns negativ al Domnului (15,1-4). Se presupune că

2 „A jelit Iudeea
și porțile ei s-au golit
și s-au întunecat în țară
și s-a ridicat strigătul Ierusalimului.
3 Mai-marii lui i-au trimis pe tinerii lor după apă;
au mers la puțuri și nu au găsit apă
și și-au adus înapoi vasele goale.
4 Muncile câmpului s-au oprit
pentru că nu era ploaie;
au fost rușinați țăranii,
și-au acoperit capul.
5 Ciutele și-au născut [puii] pe câmp și [i-]au părăsit,
pentru că nu era iarbă.
6 Măgarii sălbatici s-au oprit în văile împădurite,
au sorbit vântul,
li s-au stins ochii, pentru că nu era iarbă,
din pricina poporului nedreptății."

---

pasajul a fost compus în timpul domniei lui Ioakim (ebr. *Yᵉhôyāqīm*), 609-598 î.H. Despre pedepsele pentru încălcarea Legământului, *cf.* Lev. 26,18-20; Deut. 28,22-24. Alte ceremonii de pocăință: Ioel 1–2; Ps. 73/74; 78/79.

14,1 Versetul este de fapt un titlu redacțional al dialogului care urmează.

14,2 „porțile": echivalează ebr. *šᵉʿārîm*, „porți", dar și „cetăți". ♦ „s-au golit": TM are „au slăbit / s-au sfârșit". ♦ Targumul: „Bărbații casei lui Iuda jelesc și orașele lor sunt acoperite de pustiire; fețele lor sunt acoperite cu o crustă neagră, ca o oală pusă pe foc; au fost trântiți la pământ și s-a ridicat țipătul locuitorilor Ierusalimului".

14,3 „tinerii": în TM, *ṣᵉʿôrîm*, „oameni mărunți/neînsemnați", „tineri (neluați în seamă)". ♦ În TM, versetul are la final un stih în plus: „au fost făcuți de rușine și au fost umiliți; și-au acoperit capul", Targumul concordă cu TM. E posibil ca traducătorii să fi considerat stihul un dublet, întrucât v. 4 se încheie cu un text aproape identic, prezent și în LXX. ♦ „și-au adus înapoi vasele goale": Ieronim aplică versetele ereticilor care degeaba încearcă să scoată apă din „puțul Scripturii": vor rămâne mereu cu „vasele goale", dat fiind că ei nu cred decât în propriile lor învățături, nu în cele divine (*Șase cărți despre Ieremia* 3,41,1-3).

14,4 „muncile câmpului (*litt.* «muncile pământului») s-au oprit": TM are „pentru că (ebr. *baʿabhūr*) pământul este crăpat". LXX presupune *BʿBD* în loc de *BʿBWR*.

14,6 „în văile împădurite": gr. ἐπὶ νάπας; TM are *ʿal šᵉphāyīm*, „pe culmile pleșuve". ♦ După „au sorbit vântul", TM are în plus „precum șacalii". ♦ „din pricina poporului nedreptății": nu are corespondent în TM; de altfel, și pentru LXX sintagma apare în mss. Alexandrinus, dar nu în Vaticanus și în Sinaiticus.

7 Dacă păcatele noastre ni s-au ridicat împotrivă,
 Doamne, fă [ceva] pentru noi, de dragul Tău,
fiindcă multe sunt păcatele noastre înaintea Ta,
 căci împotriva Ta am păcătuit.
8 Aşteptarea lui Israel [eşti Tu], Doamne,
 şi [ne] mântuieşti la vreme de necazuri;
de ce Te-ai făcut ca un venetic în ţară
 şi ca un pământean ce se abate după un loc de popas?
9 Oare vei fi cumva ca un om care doarme
 sau ca un bărbat ce nu poate aduce izbăvire?
Dar Tu eşti între noi, Doamne,
 şi numele Tău a fost chemat asupra noastră:
 nu ne uita!

10 Aşa spune Domnul către poporul acesta:
„Le-a plăcut să umble încoace şi încolo
 şi nu şi-au cruţat picioarele
şi Dumnezeu nu Şi-a aflat plăcerea în ei;
 acum Îşi va aminti de strâmbătăţile lor."

11 Şi Domnul mi-a spus: „Nu te ruga pentru poporul acesta spre bine! 12 Căci,
[şi] de vor posti, nu voi da ascultare rugii lor; şi de vor aduce arderi de tot şi

---

14,7 „ni s-au ridicat împotrivă": TM are „dau răspuns/mărturie împotriva noastră". ♦ „fă [ceva] pentru noi, de dragul Tău": TM are „fă de dragul numelui Tău". ♦ „păcatele noastre înaintea Ta": TM are „lepădările/apostaziile noastre".
14,8 „Aşteptarea": gr. ὑπομονή, „statornicie", „răbdare", „aşteptare", „nădejde" (*cf.* 17,13). ♦ „Doamne": nu are corespondent în TM. ♦ „pământean": TM are „călător" (ebr. *'oreah*), traducătorul va fi citit *'ZRH* în loc de *'RH* (*cf.* LEH, *s.u.* αὐτόχθων)
14,9 „care doarme": TM are „descumpănit". ♦ „ca un bărbat": LXX presupune ebr. *gebher*, în timp ce TM are „ca un viteaz" (*gibbōr*). ♦ „Tu eşti între noi, Doamne": *cf.* Ex. 29,45; In. 1,26. ♦ „nu ne uita": TM are „nu ne părăsi". ♦ „ca un om care doarme": pentru Ioan Gură de Aur, „somnul" despre care vorbeşte Ieremia este simbolul răbdării lui Dumnezeu faţă de poporul Său păcătos. De fapt, e un somn-veghe (*Contra anomeenilor* 8,5).
14,10 „să umble încoace şi încolo şi nu şi-au cruţat picioarele": *litt.* „să-şi mişte picioarele şi nu au cruţat". ♦ TM are în plus, la final, „şi va cerceta (cu pedeapsă) păcatele lor".
14,11 „Nu te ruga pentru poporul acesta": *cf.* 7,16; 11,14. ♦ „spre bine": la plural în greceşte.
14,12 Cele trei forme de pedepsire „sabie... foamete... molimă" apar în prevederile Legământului, *cf.* Lev. 26,23-26. ♦ „molimă": gr. θάνατος, „moarte", are uneori în

jertfe, nu-Mi voi afla plăcerea în ele; căci Eu prin sabie şi prin foamete şi
prin molimă îi voi sfârşi."
13 Şi am zis: „O, Doamne, iată, profeţii lor profeţesc şi zic: «Nu veţi vedea
sabie, nici foamete nu va fi între voi, căci voi pune adevăr şi pace în ţară şi
în locul acesta.»" 14 Şi Domnul mi-a spus: „Minciuni prorocesc profeţii în
numele Meu, [Eu] nu i-am trimis şi nu le-am poruncit şi nu am grăit către
ei; ei vă profeţesc vedenii mincinoase şi ghicituri şi potriveli după păsări şi
dorinţele inimii lor. 15 De aceea, acestea le spune Domnul despre profeţii
care prorocesc minciuni în numele Meu şi Eu nu i-am trimis, care spun:
«Sabie şi foamete nu vor fi în ţara aceasta»: Cu boală de moarte vor muri şi
de foamete se vor sfârşi profeţii; 16 şi poporul căruia ei i-au profeţit - vor fi
şi ei azvârliţi pe uliţele Ierusalimului, [zăcând] de sabie şi de foamete, şi nu
va fi cine să-i îngroape, şi femeile lor şi fiii lor şi fiicele lor; şi voi revărsa
peste ei răutăţile lor.

17 Şi să le spui cuvântul acesta:

Biblie şi sensul specializat de „molimă aducătoare de moarte" (*cf.* LEH, *s.u.*). Tripleta „sabie, molimă/moarte şi foamete" pentru a caracteriza dezastrul apare foarte frecvent la Ieremia (vezi *infra*, 15,2 etc.), dar şi la Iezechiel (5,12; 6,11-12 etc.). Mai ales în Pentateuh, LXX evită traducerea ebr. *debher* („ciumă") cu λοιμός. ♦ „căci Eu prin sabie şi prin foamete şi prin molimă îi voi sfârşi": Ieronim transferă pedeapsa asupra Romei, cucerită, cum se ştie, de barbari, în timpul vieţii sale (*Epistole* 127,10). În tratatul *Despre puritate* (2), Tertulian scrie, invocând acest verset: „Deşi Dumnezeu este bun prin natură, El este şi drept, precum o cer împrejurările. El ştie cum să vindece, dar şi cum să lovească. Aduce pace, dar şi pedeapsă. Vrea pocăinţă, dar îi cere lui Ieremia să nu mijlocească pentru poporul său".

14,13 „O, (Doamne)": gr. Ω este opţiunea lui Rahlfs; manuscrisele însă au ὁ ὤν; aşadar, alte ediţii au „Cel care eşti, (Doamne)". ♦ „adevăr şi pace": TM are *şalom 'emeth*, *litt.* „pace/bunăstare adevăr/stabilitate", ceea ce ar putea însemna „pace adevărată". ♦ „pace în ţară şi în locul acesta": „în ţară" nu apare în TM; *cf.* 4,10; 6,13-14 şi nota; 8,10-12.

14,14 „Minciuni prorocesc profeţii": despre pedeapsa profeţilor mincinoşi, *cf.* Deut. 18,20. ♦ „potriveli după păsări": gr. οἰωνίσματα denumeşte ghicitul după zborul sau ţipătul păsărilor (lat. *augurium*); *cf.* şi 34[27],9. TM are „nimicnicie".

14,15 „Cu boală de moarte (*litt.* de moarte bolnavă) vor muri şi de foamete se vor sfârşi profeţii". TM are „de sabie şi de foamete vor muri profeţii aceştia".

14,17 „Şi să le spui cuvântul acesta": ceea ce urmează pare a reprezenta cuvintele profetului; de aceea începutul versetului pune probleme: după unii (*e.g.* BJ), pasaj redacţional inadecvat, după alţii (*e.g.* TOB), participare a Domnului la suferinţa poporului Său, ori chiar redare a cuvintelor divine (*e.g.* HarperCollins), pentru că, faţă de LXX „vărsaţi din ochii voştri", TM are „ochii Mei varsă / să verse".

«Vărsați din ochii voștri lacrimi, zi și noapte,
să nu înceteze,
căci a fost lovită rău fiica poporului meu,
cu rană nespus de dureroasă.
18 Dacă ies în câmp,
iată, răniți de sabie!
Și, dacă intru în cetate,
iată, chin de foamete!
Căci preotul și profetul s-au dus într-o țară
pe care n-o știau.»"

19 L-ai lepădat Tu, oare, cu totul pe Iuda
și s-a îndepărtat de Sion sufletul Tău?
De ce ne-ai lovit
și nu este pentru noi vindecare?
Am așteptat pace, dar nu era nimic bun;
vreme de vindecare, și, iată, tulburare!
20 Ne-am dat seama, Doamne, de păcatele noastre,
de strâmbătățile părinților noștri,
căci am păcătuit înaintea Ta.
21 Oprește-Te, pentru numele Tău,
nu da pieirii tronul slavei Tale;
amintește-Ți, nu spulbera Legământul Tău cu noi!
22 Se află cumva printre idolii neamurilor [unul] care să dea ploaie,
oare cerul își va da belșugul?
Oare nu ești Tu Însuți acela?
Pe Tine Te vom aștepta,
căci Tu ai făcut toate acestea.

14,18 „s-au dus într-o țară pe care n-o știau": TM are „cutreieră țara și nu cunosc".
14,19 „s-a îndepărtat de Sion sufletul Tău?": TM are „i s-a făcut silă sufletului Tău de Sion?".
14,20 „Ne-am dat seama... de": *litt.* „am cunoscut".
14,21 „Oprește-Te": TM are „nu [ne] disprețui". ♦ „nu spulbera Legământul Tău cu noi": *cf.* Lev. 26,44, Deut. 4,31.
14,22 „idolii": TM are „aburii" (*cf. supra*, nota 10,8). ♦ „belșugul": TM are „ploi bogate". ♦ După „oare nu ești Tu Însuți acela ?", TM are și „Domnul Dumnezeul nostru".

15 [1] Şi Domnul mi-a spus: „Chiar dacă ar sta Moise şi Samuel în faţa Mea,
sufletul Meu nu este către ei: alungă poporul acesta, să plece! [2] Şi va fi [aşa]:
când îţi vor zice: «Unde să mergem?», să le spui: «Acestea le spune Domnul:
Câţi [sunt] pentru molimă, la molimă!

Câţi pentru sabie, la sabie!

Câţi pentru foamete, la foamete!

Câţi pentru robire, la robire!»

[3] Îi voi pedepsi în patru chipuri, spune Domnul: sabia ca să-i înjunghie,
câinii ca să-i sfâşie, fiarele pământului şi păsările cerului ca să-i mănânce şi
să-i strice. [4] Şi îi voi da să fie strâmtoraţi de toate împărăţiile pământului
din pricina lui Manase, fiul lui Ezekias, regele lui Iuda, pentru toate câte
le-a făcut în Ierusalim.

[5] Cine te va cruţa, Ierusalime?

15,1 „Moise şi Samuel": cei doi mijlocitori prin excelenţă pentru poporul Israel înaintea Domnului, *cf.* Ex. 32,11-14.30-34; 34,9 etc.; 1Rg. 7,5-9; 12,19.23; Ps 98/99,6-8. Şi de la Ieremia poporul aşteaptă mijlocire, dar acum este prea târziu, pedeapsa este inevitabilă. Tradiţia va considera că Ieremia continuă să mijlocească din ceruri pentru poporul său (*cf.* 2Mac. 15,12-16). ♦ „alungă": gr. ἐξαποστέλλω, „a trimite de la", „a da drumul", „a lăsa să plece", „a alunga". ♦ „sufletul Meu nu este către ei: alungă poporul acesta": TM are „sufletul Meu nu este către acest popor; alungă[-l] de la faţa Mea"; secvenţa „de la faţa Mea" se află în opoziţie cu cele spuse, la începutul versetului, despre Moise şi Samuel stând „în faţa Mea".

15,2 „Câţi [sunt] pentru...": *cf.* 14,12; 21,9; 24,10; Iez. 5,2.12; Zah. 11,9. Ordinea în enumerare (pentru sabie, pentru foamete) este inversă în TM. ♦ „molimă" – vezi *supra*, nota 14,12. ♦ „robire": gr. αἰχμαλωσία, *cf.* nota 1,3.

15,3 „Îi voi pedepsi în patru chipuri": TM are „voi strânge asupra lor patru cete". ♦ „să-i sfâşie": TM are „să-i târască". ♦ „câinii... fiarele... păsările": *cf.* Lev. 26,16-22; Deut. 28,26; Apoc. 6,8; 19,17.21.

15,4 „din pricina lui Manase": *cf.* 4Rg. 21,1-16. În alte locuri, Ieremia a combătut ideea tradiţională că Dumnezeu l-ar pedepsi pe om pentru păcatele părinţilor (38[31],29-30): chiar dacă generaţiile anterioare au păcătuit, contemporanii profetului sunt şi mai vinovaţi (16,10-13). Manase însă ajunge să fie un fel de exponent major, un simbol al apostaziei lui Israel (4Rg. 23,26; 24,3-4). ♦ „îi voi da să fie strâmtoraţi de toate împărăţiile pământului": Theodoret scrie că, aici, profetul le prezice şi chinurile viitoare, pe care le vor îndura sub macedoneni (Antiochus al IV-lea) şi sub romani; nu doar exilul babilonian (*Despre Ieremia* 4,15,4).

15,5-9 Nenorocirile ce vin asupra Ierusalimului, care L-a părăsit pe Dumnezeu. Pasajul pare a data din preajma asediului din 598 î.H.

Şi cine se va înspăimânta pentru tine?
Sau cine se va întoarce spre pace pentru tine?
6 Tu te-ai abătut de la Mine – spune Domnul –
vei merge îndărăt
şi [Eu] Îmi voi întinde mâna şi te voi da pieirii
şi nu-i voi mai ierta.
7 Şi-i voi risipi în împrăştiere;
la porţile poporului Meu au rămas lipsiţi de copii;
au nimicit poporul Meu pentru răutăţile lor.
8 S-au înmulţit văduvele lor
mai mult decât nisipul mării;
peste mama unui tânăr
am adus nenorocire la amiază;
am aruncat peste ea deodată tremur şi nelinişte.
9 A rămas pustie cea care a născut şapte,
a ajuns nenorocit sufletul ei,
i-a apus soarele în miezul zilei,

15,5 „se va înspăimânta": TM are „va jeli". ♦ „spre pace pentru tine": calc după expresia ebraică însemnând „să afle dacă îţi merge bine".

15,6-7 „Tu te-ai abătut de la Mine": şi în greacă, şi în ebraică, prezenţa pronumelui de pers. II constituie o accentuare = „tu eşti aceea care..."; *cf.* Deut. 32,15 etc. ♦ „vei merge... Îmi voi întinde mâna... te voi da... îi voi risipi": în TM, construcţia verbală indică acţiuni deja împlinite. ♦ „vei merge îndărăt": TM are „[Mi-]ai întors spatele". ♦ „nu-i voi mai ierta": TM are „am obosit să-Mi pară rău pentru ei".

15,7 „împrăştiere": gr. διασπορά, de unde termenul „tehnic" *diasporă*. Comunitatea evreiască din Babilon a dăinuit timp de secole, dobândind o mare importanţă culturală. ♦ În TM: „I-am vânturat cu vânturătoarea la porţile ţării, l-am lăsat fără copii, l-am nimicit pe poporul Meu; de la căile lor nu s-au întors". ♦ Pentru metafora vânturării, vezi şi Is. 41,15-16, precum şi, în Noul Testament, Mt. 3,12, Lc. 3,17.

15,8 „mai mult decât nisipul mării": o răsturnare a promisiunii făcute lui Avraam, *cf.* Gen. 22,17; 32,12. ♦ „nelinişte": gr. σπουδή, „grabă", „râvnă", „strădanie", de unde „agitaţie", „anxietate"; TM are „descumpănire".

15,9 „A rămas pustie": *litt.* „a fost golită/deşertată". ♦ „cea care a născut şapte": imaginea binecuvântării materne desăvârşite, *cf.* Rut 4,15; 1Rg. 2,5. ♦ „a ajuns nenorocit sufletul ei": TM are „îşi dă sufletul". ♦ În TM versetul se încheie cu secvenţa: „oracol al lui *YHWH*". ♦ „i-a apus soarele în miezul zilei": verset invocat de mai mulţi Părinţi în legătură cu moartea lui Iisus pe cruce. În celebrele *Testimonia* (2,23), Ciprian citează versetul din Ieremia alături de Am. 8,9-10 şi de Mt. 27,45. De asemenea, Lactanţiu (*Instituţiile divine* 4,19).

a rămas de ruşine şi de ocară;
pe cei rămaşi dintre ei
îi voi da sabiei înaintea duşmanilor lor."

10 Vai mie, mamă! Drept ce m-ai născut?
Om care se ceartă şi e în răspăr cu ţara întreagă!
Nici n-am fost dator, nici mie nu mi-a fost dator nimeni;
puterea m-a părăsit printre cei care mă blestemă.
11 Aşa să fie, Stăpâne, în vreme ce lor le merge bine;
de n-am stat eu înaintea Ta la vremea necazurilor lor
şi la vremea strâmtorării lor, spre cele bune,
în faţa duşmanului.
12 „Oare se va cunoaşte fierul?
Şi învelitoare de aramă 13 [e] puterea ta.
Comorile tale le voi da spre jaf,
la schimb pentru toate păcatele tale, în toate hotarele tale.

15,10-21 Pasaj similar cu 11,18–12,6, o altă „confesiune" a profetului (vezi *supra*, notele 11,18-23 şi 12,1-6): cuvântul lui Dumnezeu este pentru profet izvor de bucurie, dar îi atrage şi prigoană. Domnul îi răspunde printr-o reiterare a chemării. Singura mângâiere este certitudinea sprijinului divin.

15,10 „Drept ce (*litt.* cine) m-ai născut? Om care se ceartă...": TM are „că m-ai născut ca om de ceartă...". ♦ „puterea m-a părăsit": nu are corespondent în TM, care are doar „toţi mă blestemă". ♦ Origen interpretează versetul în cheie martirologică. Hristos e judecat şi suferă cu fiecare martir al său. Cu fiecare martiriu se actualizează versetul lui Ieremia (*Omilii la Ieremia* 14,7). Grigore din Nazianz invocă versetul într-un discurs (19) rostit la moartea fratelui său Cezarie: „Astfel e viaţa noastră, a celor care avem o existenţă trecătoare. Acesta e jocul pe care-l jucăm pe pământ. Noi nu existăm, ne naştem şi, abia născuţi, ne descompunem şi dispărem. Suntem un vis iute, o nălucire fără conţinut, zborul unei păsări care trece, o corabie care nu lasă nici o urmă pe mare".

15,11 Versetul e neclar şi în TM. ♦ „Aşa să fie, Stăpâne": în TM, versetul începe cu „*YHWH* a spus (*'MR*)"; textul LXX presupune *'MD*, iar tetragramei îi corespunde în mod excepţional gr. δέσποτα. ♦ Targumul: „Şi Domnul a spus: «Sfârşitul vostru va fi spre bine; desigur, vor veni şi vor ridica rugăminţi când voi aduce duşmanii peste ei»".

15,12 „Oare se va cunoaşte fierul? Şi învelitoare de aramă 13 [e] puterea ta": secvenţa presupune un text ebraic diferit de TM: „poate oare fierul să sfărâme fierul de la miazănoapte şi arama?". Nu e clar dacă aceste cuvinte sunt rostite de Dumnezeu sau de profet. ♦ Targumul adaugă: „un împărat care este tare ca fierul va veni să ajute pe împăratul care este tare ca fierul şi arama; el va veni dinspre miazănoapte...".

15,13 În TM, „puterea ta" face parte din fraza următoare: „Tăria ta şi comorile tale...".

14 Şi te voi face rob duşmanilor tăi de jur-împrejur
într-o ţară pe care nu ai cunoscut-o;
pentru că foc a izbucnit din mânia Mea
şi vă va pârjoli."

15 Doamne, adu-Ţi aminte de mine şi mă cercetează
şi dezvinovăţeşte-mă în faţa celor ce mă prigonesc;
nu [înclina] spre îndelungă-răbdare;
cunoaşte că am primit pentru Tine ocară
16 de la cei care nesocotesc cuvintele Tale:
pune-le capăt! Şi-mi va fi cuvântul Tău spre veselie
şi spre bucuria inimii mele,
căci s-a chemat numele Tău asupra mea,
Doamne Atotstăpânitorule.
17 N-am şezut în adunarea lor când îşi băteau joc,

15,14 „Şi te voi face rob duşmanilor tăi": TM are „şi-i voi aduce pe duşmanii tăi", diferenţa rezultând din asemănarea între literele *R* şi *D* (*H'BDTY* – presupus de LXX, *H'BRTY* în TM, *cf.* LEH, *s.u.* καταδουλόω). Totuşi, traduceri importante ale Bibliei (*e.g.* RSV, HarperCollins, TOB, BJ) consideră că LXX oferă aici un text preferabil. ♦ „vă va pârjoli": *litt.* „va pârjoli asupra voastră".

15,15 În TM, versetul începe: „Tu ştii, Doamne...". ♦ „dezvinovăţeşte-mă în faţa celor ce mă prigonesc": TM are *litt.* „răzbună-Te pentru mine faţă de prigonitorii mei". Apelul la răzbunarea lui Dumnezeu înseamnă de fapt o cerere de restabilire a dreptăţii. LXX a atenuat sensul prea dur al verbului. ♦ „nu [înclina] spre îndelungă-răbdare": TM are „în încetineala mâniei Tale să nu mă iei [de pe pământ]".

15,16 În LXX, secvenţa „de la cei care nesocotesc cuvintele Tale: pune-le capăt!" continuă ideea versetului anterior; în TM, versetul este de sine stătător şi începe o idee nouă: *litt.* „S-au găsit cuvintele Tale şi le-am mâncat". Este posibil ca traducătorul să fi pus în legătură forma *nimᵉṣᵉ'u* (de la rădăcina *MṢ'*) cu rădăcina *N'Ṣ*. ♦ „Şi-mi va fi cuvântul Tău spre veselie": Origen transferă sensul versetului în context apostolic. Apostolii s-au lăsat insultaţi şi bătuţi pentru numele lui Hristos. Au făcut-o fără să se revolte împotriva lui Dumezeu, pentru că El Însuşi i-a avertizat de chinurile care-i aşteaptă (*Omilii la Ieremia* 14,14,4-5). Nici un om sfânt nu caută în lumea asta altceva decât suferinţă, sperând veselie şi pace în lumea cealaltă. De pildă, poporul lui Dumnezeu iese din Egipt şi ajunge la locul numit „Mara", care înseamnă „amar"; iar de acolo intră în Sinai, care înseamnă „ispită". Parabola se aplică tuturor sfinţilor. Fericirea nu-i din lumea aceasta (*Omilii la psalmi* 39).

15,17 În TM: „N-am şezut în adunarea batjocoritorilor şi nu m-am veselit, din pricina mâinii Tale am stat însingurat, căci m-am umplut de indignare". „Batjocoritorii" sunt cei

ci am luat seama dinaintea mâinii Tale;
am şezut de unul singur,
căci m-am umplut de amărăciune.
18 De ce sunt mai tari decât mine cei care mă necăjesc?
Rana mea e grea:
de unde voi primi vindecare?
A ajuns cu adevărat pentru mine ca o apă înşelătoare,
în care nu te [poţi] încrede.

19 De aceea, acestea le spune Domnul:
„De te vei întoarce, Eu te voi aşeza iarăşi la loc
şi vei sta în faţa Mea;
şi, dacă vei scoate [lucru] de preţ din [lucru] netrebnic,
vei fi ca gura Mea;
ei se vor întoarce la tine,
nu tu te vei întoarce la ei.
20 Şi te voi face pentru poporul acesta
ca un zid întărit de aramă:
[ei] se vor război cu tine,
dar nu vor avea putere împotriva ta,

---

care, întemeiaţi pe putere şi pe avuţie, nu au nimic sfânt; omul drept le evită tovărăşia. Ideea este frecventă în Psalmi; *cf.* şi Lc. 6,25; categoria opusă, pozitivă, apare, de exemplu, în Fericirile evanghelice (Mt. 5,3-4; Lc. 6,20-21).

15,18 „De ce sunt mai tari decât mine cei care mă necăjesc?": TM are „De ce a ajuns durerea mea veşnicie?". ♦ „A ajuns... pentru mine": TM are „Ai ajuns... pentru mine". LXX atenuează ceea ce ar putea suna ca o blasfemie. ♦ „ca o apă înşelătoare": Ciprian aplică versetul la botezul creştin, spunând că există mulţi care se botează de mântuială, nerespectând Evanghelia. Acolo unde nu există credinţă adevărată, harul nu mântuieşte (*Epistole* 72,5-6).

15,19 „dacă vei scoate [lucru] de preţ": Ioan Gură de Aur citează versetul într-o pledoarie despre interesul pe care fiecare creştin trebuie să-l aibă pentru mântuirea aproapelui său. Nu trebuie să ne mulţumim cu propria noastră salvare, spune Părintele antiohian, ci să-i ajutăm şi pe cei căzuţi ori disperaţi să-L găsească pe Dumnezeu (*Povăţuiri baptismale* 6,19). În comentariul său, Ieronim subliniază ideea că păcătoşii trebuie să ia exemplu de la cei virtuoşi (sau de la creştini), nu invers, chiar dacă primii sunt în număr mai mare decât ceilalţi (*Şase cărţi despre Ieremia* 3,59).

15,20 „zid întărit de aramă": *cf.* 1,18. ♦ „[Eu] sunt cu tine", *cf.* 1,17.19. ♦ „ca să te mântuiesc": TM are în plus „şi să te eliberez. Oracol al lui *YHWH*".

pentru că [Eu] sunt cu tine
ca să te mântuiesc
21 și să te smulg din mâna celor vicleni
și te voi răscumpăra din mâna celor [răi] precum ciuma."

16 1 „Iar tu, să nu-ți iei nevastă – spune Domnul Dumnezeul lui Israel – 2 și
nu ți se va naște nici fiu, nici fiică în locul acesta." 3 Pentru că acestea le
spune Domnul despre fiii și fiicele care se vor naște în locul acesta și despre
mamele lor, care le-au dat naștere, și despre tații lor, care i-au zămislit în
țara aceasta: 4 „De boală vor muri, nu vor fi jeliți și nu vor fi îngropați. Vor
fi spre pildă pe fața pământului și pentru fiarele pământului și pentru
păsările cerului; de sabie vor cădea și de foame se vor sfârși."
5 Acestea le spune Domnul: „Să nu intri la ospățul lor de jale și să nu te
duci să-i bocești și să nu-i plângi, pentru că Mi-am îndepărtat pacea de la

---

16,1-13 Însăși viața lui Ieremia devine semn profetic (*cf.* și Os. 1 și 3; Is. 8,18; Iez. 24,15-24): Dumnezeu îi poruncește să nu se căsătorească, să nu aibă copii, să nu meargă la ospețe sau la adunările de doliu, fiindcă nu mai e timp, catastrofa fiind iminentă. Structura pasajului este aceeași ca la gesturile profetice: porunca divină, descrierea gestului, de multe ori ieșit din comun, apoi explicarea de către Dumnezeu a semnificației, către profet și către popor.

16,1 În TM versetul este: „Și a fost cuvântul lui *YHWH* către mine zicând", iar secvența „să nu-ți iei nevastă" face parte din v. 2. ♦ „să nu-ți iei nevastă": precum Ilie, Elisei, precum sfătuiește Pavel în 1Cor. 7,29. De ce? Pentru că „vremea este scurtă", adică sfârșitul e aproape. Nu mai e „loc" pentru o nouă generație. La ce bun să naști copii (scopul căsătoriei în Antichitate) din moment ce sfârșitul lumii bate la ușă? (Ieronim, *Epistole* 22,21).

16,2 „nici fiu, nici fiică": TM are „nici fii, nici fiice".

16,4 „De boală vor muri": *litt.* „de moarte [pricinuită] de boală vor muri". ♦ „Vor fi spre pildă": TM are *ledhomen*, „drept gunoi" (radicalul *DMN*). Traducătorul LXX va fi citit aici *DMH* (*cf.* 8,2; 9,21). Ordinea elementelor prin care va veni pedeapsa diferă în LXX față de TM: ultimele două din TM, „vor fi drept hrană păsărilor cerului și fiarelor pământului", ajung pe primele două poziții în lista LXX, unde, de fapt, îndeplinesc o altă funcție sintactică: „Vor fi spre pildă pe fața pământului și pentru fiarele pământului și pentru păsările cerului". ♦ Lipsa ritualurilor funerare este socotită în toate culturile tradiționale un blestem îngrozitor (*cf.* 22,18-19; 1Rg. 14,11; Iez. 29,5; Ps. 78/79,2-3).

16,5 „Să nu intri la ospățul lor de jale": *cf.* Iez. 24,16-23. ♦ La sfârșitul versetului, TM are în plus: „– oracol al lui *YHWH* – bunăvoința (ebr. *hesedh*) și îndurarea (ebr. *rahamīm*)"; perechea de termeni *hesedh* (bunăvoința/iubirea ce decurge din fidelitatea față de Legământ) și *rahamīm* (afecțiunea tandră, maternă, cvasiviscerală) se întâlnește

poporul acesta. 6 Nu-i vor mai boci nicidecum, nici nu-şi vor mai face
tăieturi şi nu se vor mai rade 7 şi nu se va mai frânge pâine la jalea lor, ca
mângâiere pentru cel mort; nu vor mai da de băut cupa de mângâiere pentru
tatăl şi pentru mama lui. 8 În casa de ospăţ să nu intri ca să te aşezi şi să
mănânci şi să bei cu ei." 9 Într-adevăr, acestea le spune Domnul Dumnezeul
lui Israel: „Iată, Eu fac să înceteze din locul acesta, în faţa ochilor voştri şi
în zilele voastre, glasul de bucurie şi glasul de veselie, glasul mirelui şi
glasul miresei.

10 Şi va fi [aşa]: când vei vesti poporului acestuia toate aceste cuvinte şi-ţi
vor spune: «De ce a grăit Domnul către noi toate relele acestea? Care e
strâmbătatea noastră? Şi care e păcatul nostru pe care l-am săvârşit înaintea
Domnului Dumnezeului nostru?», 11 tu să le spui: «Pentru că părinţii voştri
M-au părăsit – spune Domnul – şi s-au dus după zei străini şi le-au slujit şi
li s-au închinat, iar pe Mine M-au părăsit şi Legea Mea n-au păzit-o, 12 iar
voi v-aţi ticăloşit mai mult decât părinţii voştri şi, iată, umblaţi fiecare după
cele plăcute inimii voastre rele, aşa încât nu-Mi daţi ascultare, 13 [de aceea]
vă voi azvârli din ţara aceasta într-o ţară pe care n-o ştiaţi, [nici] voi, nici
părinţii voştri, şi veţi sluji acolo unor zei străini, care nu vă vor arăta
îndurare.»

şi în alte locuri la profeţi şi în Psalmi pentru a caracteriza atitudinea lui Dumnezeu faţă de om (*e.g.* Os. 2,21 şi nota *ad loc.*, Ps. 24/25,6 şi nota în prezenta ediţie).

16,6 În TM, versetul începe: „Vor muri mari şi mici în ţara aceasta şi nu vor fi îngropaţi". ♦ „nu-şi vor mai face tăieturi şi nu se vor mai rade": obiceiuri păgâne care însoţeau bocetul, interzise lui Israel, în special preoţilor (*cf.* Lev. 19,27-28; 21,5, Deut. 14,1), şi care totuşi au ajuns să fie practicate, *cf.* 48[41],5.

16,7 „nu se va mai frânge pâine la jalea lor": *cf.* Deut. 26,14, Iez. 24,17. Este vorba de ospăţul funerar, unde se oferea în special familiei mortului pâine şi vin.

16,9 „Eu fac să înceteze... glasul mirelui şi glasul miresei": expresie frecventă la Ieremia pentru jalea care nu mai lasă loc bucuriei (*cf.* 7,34; 25,10; 40[33],11; *cf.* şi Apoc. 18,23). ♦ „Domnul": TM are „Domnul (*YHWH*) oştirilor", echivalenţă frecventă în textul lui Ieremia.

16,10 „şi-ţi vor spune: «De ce a grăit Domnul către noi toate relele acestea?»": *cf.* Deut. 29,23; 3Rg. 9,8.

16,11 „Pentru că părinţii voştri M-au părăsit": *cf.* Deut. 29,24-25; 4Rg. 22,17.

16,12 „mai mult decât părinţii voştri": *cf.* 7,23-26.

16,13 „ţară pe care n-o ştiaţi": *cf. supra*, nota 9,15. ♦ „vă voi azvârli... şi veţi sluji acolo unor zei...": *cf.* Deut. 4,26-28; 28,64. ♦ „şi veţi sluji acolo unor zei străini, care nu vă vor arăta îndurare": TM are „şi veţi sluji acolo altor dumnezei zi şi noapte, căci nu vă voi arăta îndurare", care reia tema din v. 5 TM.

14 De aceea, iată, vin zile – spune Domnul – [când] nu se va mai spune:
«Viu este Domnul care i-a scos pe fiii lui Israel din ţara Egiptului», 15 ci
«Viu este Domnul care a scos casa lui Israel din ţara de la miazănoapte şi
din toate ţările unde fuseseră alungaţi»; îi voi aşeza iarăşi la loc în ţara lor,
pe care le-am dat-o părinţilor lor.
16 Iată, Eu trimit pescarii cei mulţi – spune Domnul – şi-i vor pescui; după
aceea, voi trimite vânătorii cei mulţi şi-i vor vâna, pe orice munte înalt şi pe
orice deal şi din crăpăturile stâncilor. 17 Pentru că ochii Mei [sunt] peste
toate căile lor: n-au rămas ascunse strâmbătăţile lor de la ochii Mei. 18 Şi le
voi plăti îndoit strâmbătăţile lor şi păcatele cu care au pângărit pământul
Meu cu hoiturile spurcăciunilor lor şi cu fărădelegile lor cu care au greşit
împotriva moştenirii Mele."

19 Doamne, puterea mea şi ajutorul meu

16,14-15 Făgăduinţă de restaurare: evenimentul salvator tipic din trecut (Exodul) devine doar un termen de comparaţie pentru minunile şi mai mari pe care le va face Domnul pentru poporul Său, în cadrul unui nou Legământ (*cf. e.g.* 23,7-8; 38[31],8.31-34 etc.). Tema este reluată şi actualizată în Noul Testament (*cf.* Evr. 8,8-12).

16,16-18 Profeţie despre invazie (probabil înainte de 598 î.H.).

16,16 „pescarii... vânătorii": metaforă des folosită de profeţi cu referire la invadatori, *cf.* Av. 1,14-17; Am. 4,2. ♦ „Eu trimit pescarii cei mulţi – spune Domnul – şi-i vor pescui; după aceea, voi trimite vânătorii cei mulţi şi-i vor vâna": pentru Origen, peştii îi simbolizează pe creştini, care mor pentru lumea aceasta şi renasc pentru Împărăţia cerurilor (*Omilii la Ieremia*, *ad loc.*). Augustin propune o interpretare dezvoltată versetului. De ce „pescari" şi de ce „vânători", se întreabă el? Pentru că apostolii-pescari îi pescuiesc pe credincioşi din marea adâncă şi imensă a acestei lumi, scoţându-i la suprafaţă. Dar unii se rătăcesc pe munţi şi dealuri, adică devin eretici şi trebuie „vânaţi". „Munţii" simbolizează în acest context „mândria omenească". Augustin îi identifică fără ezitare cu ereziarhii: Arius, Donatus, Plotin, Novatus (*Despre folosul postului* 9).

16,17 După „peste toate căile lor" TM are în plus: „şi nu vor fi ascunse de la Faţa Mea".

16,18 „Şi le voi plăti": TM are în plus „mai întâi", ceea ce sugerează că după pedeapsă vine şi altceva. ♦ „îndoit": gr. διπλᾶς; în TM, ebr. *mišᵉneh* se poate referi la un păcat dublu sau la o pedeapsă dublă, cantitativ, sau în timp, aşa cum înţelege Targumul: „Şi le voi plăti până la a doua generaţie de oameni, pentru păcatele lor...". ♦ Expresiile „hoiturile spurcăciunilor" şi „fărădelegile" se referă la idolatrie (*cf.* 13,27; 4Rg. 23,13; Is. 44,19), cu care a fost pângărit pământul Ţării Sfinte (*cf.* Lev. 18,24-30; Iez. 36,18).

16,19-21 Profetul îşi exprimă în rugăciune încrederea că şi neamurile vor ajunge să-L cunoască pe Dumnezeul adevărat, iar Domnul îi răspunde printr-o făgăduinţă. Despre universalitatea chemării la mântuire, vezi şi 3,17; 12,14-17; Is. 2,1-5; 45,14-15; 49,6 etc.

și scăparea mea în ziua nenorocirilor,
la Tine vor veni neamurile
de la capătul pământului și vor spune:
„Cum și-au dobândit părinții noștri idoli mincinoși
ce nu le sunt de folos!"
20 Oare-și va face omul dumnezei pentru sine?
Aceștia nu sunt dumnezei!
21 „De aceea, iată, Eu le voi arăta la vremea aceasta mâna Mea
și le voi face cunoscută puterea Mea
și vor cunoaște că numele Meu [este] Domnul."

17 [1-4] „5 Blestemat omul care își pune nădejdea în om
și pe el își reazemă brațul său de carne,
iar inima îi stă departe de Domnul;
6 va fi ca un tamarisc sălbatic care e în pustiu:

16,19 „Doamne, puterea mea și ajutorul meu": limbaj doxologic folosit frecvent în Psalmi, *cf. e.g.* 30/31,3-4.

16,21 „vor cunoaște că numele Meu [este] Domnul": *cf.* 40[33],2; Iez. 5,13 etc.

17,[1-4] LXX nu conține vv. 1-4. În TM, textul este, pe alocuri, dificil; *litt.*: „[1] Păcatul lui Iuda e scris cu condei de fier cu vârf de cremene, gravat pe tabla inimii lor și pe coarnele altarelor voastre. [2] Ca amintirea fiilor lor sunt altarele lor și Așerele lor, lângă copac verde pe dealuri înalte. [3] Muntele meu din câmpie, avuția ta, toate comorile tale le voi da spre jefuire, înălțimile tale pentru păcat în toate hotarele tale. [4] Și vei pierde singur (masc.) din moștenirea pe care ți-am dat-o ție (fem.) și te voi face să slujești dușmanilor tăi într-o țară pe care tu (masc.) nu ai cunoscut-o, căci foc ați aprins în mânia mea, în veac va arde".

17,5-11 Mesaj de factură sapiențială (în TM introdus cu „Așa vorbește *YHWH*", în vreme ce în LXX originea divină a mesajului apare doar la v. 10) în care este dezvoltată marea temă a celor două căi – de această dată, în sensul încrederii: în Domnul sau numai în oameni și realități pământești. *Cf.* Deut. 30,15-20; Ps. 1; 145/146,3; Prov. 4,18-19; 12,28; 15,24; Sir. 15,17; 33,14.

17,5 „și pe el își reazemă brațul său de carne": *litt.* „își va rezema carnea brațului său pe el" – traducere cvasiliterală a textului ebraic; TM are *litt.* „își pune carnea ca braț al său". ♦ „Blestemat omul care își pune nădejdea în om": plecând de la acest verset, Augustin pune față în față etica filozofiei păgâne și cea a filozofiei creștine. Epicureicii, spune el, plasează binele suprem al ființei umane în trup (sau plăcerile trupești); stoicii, în rațiunea omului. Creștinul, în Dumnezeu. Ambele curente păgâne fixează țelul ultim al omului în om, în vreme ce creștinismul vede omul însuși ca pe un „dar al lui Dumnezeu" (*Omilii* 150,8).

nu va vedea când vin cele bune
şi se va sălăşlui în sărături şi în pustiu,
în pământ sărat şi nelocuit.

7 Dar binecuvântat omul care şi-a pus încrederea în Domnul
şi Domnul va fi nădejdea lui;
8 va fi ca un pom ce creşte bine lângă ape
şi-n umezeală îşi înfige rădăcinile
şi nu se va teme când vine arşiţa,
şi-i vor fi trunchiurile ca o dumbravă;
în an de secetă nu se va teme
şi nu va înceta să aducă rod.

9 Mai adâncă este inima decât toate:

17,6 „tamarisc sălbatic": gr. ἀγριομυρίκη; TM are *'ar'ār*, numele unui arbust, probabil ienupăr, *Iuniperus oxycedrus* sau *Iuniperus phoenicea* (*cf.* Halot, *s.u.*). ♦ „care e în pustiu": TM are „care e în stepă". ♦ „în sărături şi în pustiu": TM are „în ţinuturi arse în pustiu". ♦ Ieronim (*Şase cărţi despre Ieremia* 3,72,4-5) aminteşte numele ebraic al arbustului, *aroher*, tradus de Symmachos prin „arbore fără fruct". Pentru el, tamariscul sălbatic simbolizează aici poporul lui Israel „care nu e primit nici de Dumnezeu, nici de oştirea de îngeri, nici de harul Duhului Sfânt, nici de cunoaşterea celor învăţaţi". Pomul roditor din versetul următor e Biserica, cea care L-a recunoscut pe Iisus ca Mesia şi care sporeşte prin „feluritele haruri ale Duhului Sfânt" cu rădăcinile bine înfipte în Hristos. Vasile cel Mare vede în arbustul neroditor un simbol al omului trufaş, care-şi pune încrederea în sine însuşi, îndepărtându-se de Dumnezeu (*Regulile mari* 42).

17,7 „binecuvântat omul care şi-a pus încrederea în Domnul": temă favorită în cartea Psalmilor, *cf.* Ps. 2,13/12; 39/40,5; 117/118,8.

17,8 „ca un pom ce creşte bine lângă ape": TM are „ca un pom răsădit lângă ape". ♦ Pentru comparaţia cu pomul crescut lângă ape, *cf.* Ps. 1,3, dar în mod special Iez. 17,5-8; 31,3-9; 47,12. ♦ „trunchiurile ca o dumbravă": TM are „frunzişul bogat".

17,9 „Mai adâncă este inima decât toate: [aşa] e omul": TM are „mai înşelătoare este inima decât toate şi bolnavă este ea". Traducătorul va fi citit *'NWŞ*, „om", în loc de *'NŞ*, „slab, bolnav" (LEH). În consecinţă, interogaţia de la finalul versetului are ţinte diferite: LXX „cine îl poate (= pe om) înţelege?" şi TM „cine o poate înţelege (= inima)?". *Cf.* şi Ps. 63/64,9 şi nota în ediţia de faţă. ♦ „[aşa] e omul şi cine îl va cunoaşte?": Părinţii dezvoltă mai multe subiecte plecând de la acest verset. Ieronim (*Şase cărţi despre Ieremia* 3,74,2-5) îl interpretează astfel: nimeni, în afară de Dumnezeu, nu poate cunoaşte cu adevărat, în profunzime, inima omului. Nici un om, oricât de fin psiholog şi oricât de apropiat de altul, nu-l poate cunoaşte pe acesta în întregime. Alţi Părinţi, precum Tertulian

[așa] e omul și cine îl va cunoaște?
10 Eu, Domnul, [sunt] Cel care cercetează inimile
și cântărește rărunchii,
ca să dau fiecăruia după căile lui
și după roadele făptuirilor lui.

11 A dat glas potârnichea,
a adunat ce nu a ouat;
[așa și] cel care-și face averea nu după dreptate:
la jumătatea zilelor lui îl va părăsi
și în [zilele] lui de pe urmă va ajunge fără de minte."

12 Tronul înălțat al slavei [este] locul nostru sfânt,
13 așteptarea lui Israel, Doamne!

---

sau Augustin, invocă versetul pentru a sublinia „umanitatea" sau „carnalitatea" lui Iisus în controversele antidocetistă sau antimaniheistă (Tertulian, *De carne Christi* 15; *Contra lui Marcion* 3,7; Augustin, *Răspuns lui Faustus Maniheul* 13,8; 22,40).

17,10 „Eu, Domnul, [sunt] Cel care cercetează inimile": *cf.* 11,20; 20,12; temă dezvoltată amplu și de apostolul Pavel în Noul Testament: Rom. 8,27; 1Cor. 2,10; 1Tes. 2,4.

17,11 „A dat glas potârnichea": secvența este, poate, rezultanta unei traduceri duble: TM are *qorē'*, „potârniche", care înseamnă și „cea care strigă" (participiu activ de la *qārā'*). ♦ Potârnichea devine, la Părinții Bisericii, unul dintre simbolurile diavolului sau Antihristului din cauza obiceiului ei de a imita cântecul altor păsări și de a le fura puii. Vezi mai ales tratatul lui Hipolit *De Christo et Antichristo* 14, unde este citat chiar versetul din Ieremia.

17,12-18 Într-un limbaj propriu lamentației profetice, Ieremia își reia confesiunile (*cf.*, *inter alia*, 11,18-20; 12,1-4). Profetul oscilează între suferința de a avea de vestit catastrofa, de a vedea anticipat chinurile care se vor abate asupra poporului și exasperarea stârnită de opoziția pe care o întâmpină mereu din partea concetățenilor săi. Întemeiat pe o încredere profundă în Domnul, Îl roagă pe El să-i facă dreptate.

17,12 „Tronul înălțat al slavei": TM are în plus „de la început". Este vorba, probabil, de modelul ceresc după care Moise a construit, la porunca lui Dumnezeu, chivotul Legământului (*cf.* Ex. 25; Apoc. 11,19). ♦ După Augustin, tronul se referă aici la Biserica vizibilă a lui Hristos, în concordanță și cu spusele lui Pavel din 1Cor. 3,17.

17,13 „așteptarea lui Israel": aceasta este punctuația ediției Rahlfs („tăria" s-ar referi deci la „tronul slavei"); ediția Ziegler pune semicolon la sfârșitul v. 12 (deci „așteptarea" începe o frază nouă). La fel în TM. ♦ „așteptarea": gr. ὑπομονή, *cf. supra*, nota 14,8. ♦ „să fie făcuți de rușine... să fie scriși": TM are „vor fi făcuți de rușine... vor fi scriși". ♦ „s-au depărtat": TM are în plus „de la Mine", dar Vulg. are „de la Tine", ceea

Toți cei care Te părăsesc să fie făcuți de rușine,
cei ce s-au depărtat să fie scriși pe pământ,
pentru că au părăsit izvorul vieții, pe Domnul.
14 Vindecă-mă, Doamne, și voi fi vindecat,
mântuiește-mă, și voi fi mântuit,
căci lauda mea Tu ești.
15 Iată, ei îmi spun:
„Unde este cuvântul Domnului?
Să vină!”
16 Dar eu n-am ostenit să Te urmez
și ziua omului nu am dorit-o, Tu știi;
cele ieșite dintre buzele mele
sunt înaintea feței Tale.
17 Să nu te faci înstrăinare pentru mine,
ci cruță-mă în ziua cea rea!
18 Să fie făcuți de rușine cei care mă prigonesc,
iar eu să nu fiu făcut de rușine;
să se înspăimânte ei,
iar eu să nu mă înspăimânt;
adu peste ei o zi rea,
cu îndoită lovitură lovește-i!

19 Acestea le spune Domnul: „Mergi și oprește-te la porțile fiilor poporului tău,
pe unde intră regii lui Iuda și pe unde ies, și la toate porțile Ierusalimului

---

ce ar putea reprezenta o fază mai veche a textului, mai coerentă în context. ♦ „scriși pe pământ”: calc după ebraică; expresia ar însemna „scriși în rândul celor morți”. Versetul a fost pus în legătură cu episodul „femeii adultere” din Evanghelia după Ioan, unde Iisus „înscrie pe pământ”, după unii, numele acuzatorilor păcătoși. ♦ „izvorul vieții”: TM are „izvorul de apă vie” (la 2,13 și LXX are aceeași expresie).

17,16 „să Te urmez”: secvența presupune o altă vocalizare a originalului ebraic decât cea din TM, care are „să fiu păstor”. Aquila și Symmachos au „nu m-am ferit de rău” (*cf.* de Waard, 84). ♦ „ziua omului...”: presupune ebr. *'enōš*; TM are „ziua nenorocirii” (ebr. *'ānūš*). De altfel, prima parte a versetului e dificilă și în TM. Traducătorul LXX va fi făcut o confuzie de termeni. ♦ „eu n-am ostenit să Te urmez”: Ambrozie pune versetul în legătură cu urmarea fidelă a lui Hristos din partea preoților și a diaconilor, chiar și după ce și-au isprăvit lucrarea liturgică. Nu ajunge să fii creștin doar între zidurile bisericii; credința creștină se manifestă în toate momentele existenței (*Epistole* 30).

17,17 În TM: „Să nu-mi fii spre groază/prăbușire, Tu-mi ești scăpare în ziua cea rea”.

[20] şi spune-le: «Ascultaţi cuvântul Domnului, regi ai lui Iuda, şi toată Iudeea
şi tot Ierusalimul, cei care intraţi pe porţile acestea; [21] acestea le spune
Domnul: Păziţi-vă sufletele şi nu căraţi poveri în ziua de sabat şi nu ieşiţi pe
porţile Ierusalimului; [22] nu căraţi poveri din casele voastre în ziua sabatului
şi nu faceţi nici o lucrare: sfinţiţi ziua sabatului precum am poruncit
părinţilor voştri!» Dar n-au ascultat şi nu şi-au plecat urechea [23] şi şi-au
întărit cerbicea mai mult decât părinţii lor, ca să nu Mă asculte şi să nu
primească mustrarea.
[24] Şi va fi [aşa]: «De Mă veţi asculta cu adevărat – spune Domnul – ca să nu
aduceţi poveri prin porţile cetăţii acesteia în ziua sabatului şi să sfinţiţi ziua
sabatului aşa încât să nu faceţi nici o lucrare, [25] vor intra pe porţile cetăţii
acesteia regi şi dregători şezând pe tronul lui David, suiţi în care şi pe caii
lor, ei şi dregătorii lor, bărbaţii din Iuda şi cei care locuiesc în Ierusalim, şi
va fi locuită cetatea aceasta în veac. [26] Şi vor veni din cetăţile lui Iuda şi din
jurul Ierusalimului, şi din ţinutul lui Beniamin, şi din câmpie, şi din munte,
şi din [ţinutul] de la miazăzi, aducând arderi de tot şi jertfă şi miresme şi
manaa şi tămâie, aducând laudă în Casa Domnului. [27] Dar va fi [aşa]: Dacă
nu-Mi veţi da ascultare ca să sfinţiţi ziua sabatului – aşa încât să nu purtaţi
poveri şi să nu intraţi pe porţile Ierusalimului în ziua sabatului – voi aprinde
foc la porţile lui şi va mistui casele Ierusalimului şi nu se va stinge.»"

18 [1] Cuvântul care a fost de la Domnul către Ieremia zicând: [2] „Scoală-te şi
coboară în casa olarului şi acolo vei auzi cuvintele Mele." [3] Şi am coborât

---

17,19-27 Unul din preceptele importante ale Legii este respectarea zilei Domnului (*cf.* Ex. 20,8-11; Deut. 5,12-15). Totuşi, acesta este singurul loc din Ieremia unde se insistă asupra sabatului, tema fiind specifică mai ales textelor de factură sacerdotală (*cf.* Iez. 20,20; 22,26; 44,24; 2Ezr. 23,15-22).

17,19 „porţile fiilor poporului tău": TM are „poarta fiilor poporului": ar putea fi chiar numele porţii mai des utilizate din Ierusalim.

17,22 „ziua sabatului": *litt.* „ziua sabatelor" (= „zilele de sabat"); la fel şi mai jos, vv. 24, 27 etc.

17,23 „mai mult decât părinţii lor": fără corespondent în TM.

17,25 „tronul lui David": *cf.* 2Rg. 7,14-16; Ps. 131/132,13-14.

17,26 „*manaa*": transliterare aproximativă în LXX a ebr. *minḥāh*, „ofrandă", mai ales de cereale.

17,27 „casele": gr. ἄμφοδον, *litt.* „grupuri de case mărginite de străzi".

18,1-12 În afară de gesturile propriu-zise (*e.g.* 13,1-11 – „brâul"), mesajul profetic poate porni şi de la observarea unor întâmplări din viaţa cotidiană, ce se constituie în pilde.

în casa olarului şi, iată, el [îşi] făcea lucrarea pe pietre; [4] şi vasul pe care îl
făcea i s-a stricat în mâini şi el a făcut iarăşi din acela un alt vas, după cum
i-a plăcut să-l facă.
[5] Şi a fost cuvântul Domnului către mine zicând: [6] „Oare nu voi putea să fac
cu voi precum olarul acesta, casă a lui Israel? Iată, precum lutul olarului
sunteţi voi în mâinile Mele. [7] În sfârşit, [de] voi grăi împotriva unui neam
sau împotriva unei domnii – să fie îndepărtată şi dată pieirii – [8] [dacă] nea-
mul acela se va întoarce de la toate relele sale, Mă voi răzgândi în privinţa
relelor pe care cugetasem să le fac lor; [9] în sfârşit, [de] voi grăi asupra unui
neam sau asupra unei domnii – să fie zidită din nou şi să fie sădită –
[10] [dacă] acelea fac răutăţi înaintea Mea, neascultându-Mi glasul, Mă voi
răzgândi în privinţa binelui pe care grăisem că-l voi face pentru ei. [11] Şi

---

Domnul îl trimite pe profet să privească la munca olarului şi tot El îi interpretează simbolismul gesturilor acestuia. Mesajul datează, probabil, dinainte de prima deportare, petrecută în 598 î.H.

18,2 „vei auzi cuvintele Mele”: TM are o formă factitivă a verbului: „te voi face să auzi cuvintele Mele”.

18,3 „pe pietre”: presupune vocalizarea ebr. *'ebhen*, „piatră”; TM are „la roată”, cu vocalizarea *'obhen* (LEH, *s.u.* λίθος). ♦ „Şi am coborât în casa olarului şi, iată, el [îşi] făcea lucrarea pe pietre”: Efrem Sirul spune, în *Comentariul la Ieremia* (18,1), că, aşa cum olarul poate face oricând orice vas doreşte, datorită măiestriei sale înnăscute, la fel Dumnezeu poate schimba oricând sensul istoriei, prefăcând necazul în bucurie. Ieronim, mai filolog, atrage atenţia că Septuaginta traduce „ambiguu”, prin pietre, termenul ebraic *abanim*, care înseamnă „roata olarului”. Apoi intepretează sensul versetului în termeni de teodicee: Dumnezeu stabileşte soarta tuturor, dar fără să anuleze voinţa proprie (liberul-arbitru). Dumnezeu schimbă sensul istoriei (pedeapsa în veselie) dacă poporul Său dă semne de pocăinţă şi de reapropiere de divinitate (*Şase cărţi despre Ieremia* 4,2,4-7). Pentru Ioan Gură de Aur, între Dumnezeu şi om, între Creator şi creatură, e aceeaşi distanţă („poate chiar mult mai mare”) decât între olar şi lut. De aceea Dumnezeu poate schimba totul după voia Sa, iar omul nu pricepe mai nimic din intenţiile lui Dumnezeu (*Împotriva anomeenilor* 2,35-36).

18,4 „îl făcea”: TM are „îl făcea din lut”.

18,6 TM marchează discursul cu expresia „oracol al lui *YHWH*”, fără echivalent în LXX. De asemenea, TM reia apelativul „casă a lui Israel” şi la sfârşitul versetului.

18,7-10 Versetele reiau una din temele majore din Ieremia, anunţată încă din 1,10. ♦ „să fie îndepărtată şi dată pieirii”: TM are „să-l smulg, să-l surp şi să-l nimicesc”.

18,8 „de la toate relele sale”: TM are „de la răul împotriva căruia am vorbit”.

18,11 TM include marcatorul de discurs „Aşa vorbeşte/grăieşte *YHWH*”, absent în LXX. ♦ „Eu plăsmuiesc rele împotriva voastră”: cum poate Dumnezeu să facă rele cuiva? Afirmaţia profetului, care va reveni şi în 19,3, poate şoca. Părinţii au propus o serie de

acum, spune bărbaților din Iuda și celor care locuiesc în Ierusalim: Iată, Eu plăsmuiesc rele împotriva voastră și urzesc gând împotriva voastră: să se întoarcă, dar, fiecare de la calea sa cea rea: faceți mai bune făptuirile voastre!"
12 Și [ei] au zis: „Să fim bărbați! După abaterile noastre vom merge și fiecare va face cele plăcute inimii sale rele."

13 De aceea, acestea le spune Domnul:
„Întrebați printre neamuri
cine a auzit astfel de grozăvii
cum a făcut din belșug fecioara lui Israel?
14 Oare vor lipsi colțurile de pe o stâncă
sau zăpada de pe Liban?
Oare nu se va abate apa
ce este împinsă cu putere de vânt?
15 Pentru că a uitat de Mine poporul Meu,

---

explicații, între care merită citată aceea, foarte cumpănită, a lui Ioan Casian. Conform monahului scit, Scriptura folosește uneori termenul „rele" în loc de „suferințe" pentru a șoca, pentru a vorbi „pe limba oamenilor". Relele nu sunt făcute de Dumnezeu, ci de alți oameni, cărora Dumnezeu le îngăduie răul ca pedeapsă pentru păcatele poporului Său (*Convorbiri* 1,6,6).

18,12 „Să fim bărbați!": TM are „degeaba!" (*nō'āš*); traducătorul va fi raportat forma *NW'Š* la rădăcina *'YŠ*, „bărbat", în loc de *Y'Š*, „a deznădăjdui", de unde adverbul din TM (*cf.* LEH, *s.u.* ἀνδρίζομαι). *Cf.* și 2,25. ♦ „abaterile": gr. ἀποστροφαί; TM are „gândurile/planurile". ♦ „cele plăcute inimii sale rele": TM are „după încăpățânarea inimii sale rele".

18,13-17 *Cf.* 2,10-13: gravitatea îndepărtării de Domnul e subliniată prin comparație cu fidelitatea păgânilor față de zeii lor. Consecința va fi transformarea țării în pustiu neumblat.

18,14 „Oare vor lipsi colțurile de pe o stâncă sau zăpada de pe Liban?": TM are un text dificil: „Va părăsi oare zăpada Libanului stânca ogorului?". Traducătorul va fi citit *ŞDY*, „ridicătură, proeminență", în loc de *ŚDY*, „câmp, ogor" (*cf.* LEH, *s.u.* μαστός; cuvântul grecesc, care înseamnă la propriu „sân", a fost interpretat ca „proeminență", dar tot aici se sugerează o altă interpretare metaforică, mai aproape de TM, „fertilizing streams" – „șuvoaie aducătoare de rodnicie"). ♦ „Oare nu se va abate apa ce este împinsă cu putere de vânt?": TM are „se usucă / se părăsesc oare apele care vin de departe (*litt.* străine), reci, curgătoare?". ♦ Targumul transformă întrebările retorice în afirmații: „Așa cum nu este cu putință să se oprească apa din zăpada ce coboară pe dealurile Libanului...".

18,15 „în zadar": TM are „pentru zădărnicie (= pentru idoli)".

în zadar au ars tămâie.
Cuprinşi vor fi de slăbiciune pe căile lor,
[au părăsit] cărările din veac
ca să umble pe poteci fără ieşire,
16 ca să-şi rânduiască ţara spre pieire
şi fluierat veşnic;
toţi cei care vor trece prin ea vor fi uluiţi
şi vor clătina din cap.
17 Ca vântul arzător îi voi risipi în faţa duşmanilor lor,
le voi arăta ziua pieirii lor."

18 Şi ei au zis: „Haideţi să punem la cale împotriva lui Ieremia un plan, pentru că nu va pieri Legea de la preot şi sfatul de la cel priceput, nici cuvântul de la profet; veniţi să-l lovim cu limba şi-i vom auzi toate cuvintele."

19 Ascultă-mă, Doamne,
şi ascultă glasul pricinii mele!
20 Oare pentru cele bune se plăteşte cu rele?

18,16 „fluierat... vor clătina din cap": gesturi de stupoare, de groază, dar şi, poate, practici apotropaice, de alungare a influenţelor malefice.

18,17 „vântul arzător": TM are „vântul de răsărit". LXX explicitează pentru cei care nu cunosc geografia ţării. ♦ „le voi arăta ziua pieirii lor": TM are „ceafa şi nu faţa le-o voi arăta în ziua pieirii lor". Se manifestă şi aici tendinţa LXX de a elimina antropomorfismele referitoare la Dumnezeu.

18,18-23 O nouă „confesiune" a profetului: în faţa uneltirilor puse la cale împotriva sa, el se dezvinovăţeşte în faţa lui Dumnezeu şi, într-un limbaj apropiat de cel al psalmilor de imprecaţie, îi cere să-i facă dreptate.

18,18 „preot... cel priceput... profet": sunt denumite categoriile de conducători spirituali şi funcţia lor: preotul se îngrijeşte de cunoaşterea şi respectarea Legii (ebr. *tôrāh* are mai mult conotaţia de „învăţătură"), la „cel priceput" (gr. συνετός, „iscusit", „inteligent", „înţelept") vine lumea să ceară sfat (faţă de termenul grecesc, ebr. *ḥākhām* îl desemnează mai limpede pe înţeleptul recunoscut ca atare cu această funcţie socială), iar profetul vesteşte „în timp real" cuvântul Domnului. Cuvintele lui Ieremia nu sunt însă recunoscute de duşmanii lui ca adevărate profeţii. ♦ „şi-i vom auzi...": TM are „şi să nu luăm seama la...".

18,19 „pricinii mele": TM are „potrivnicilor mei".

18,20 LXX păstrează o formă mai lungă şi diferită a textului. ♦ „Căci ei au grăit laolaltă vorbe împotriva sufletului meu şi au ascuns pedeapsă pentru mine": TM are doar „au

Căci ei au grăit laolaltă vorbe împotriva sufletului meu
și au ascuns pedeapsă pentru mine;
amintește-Ți că am stat înaintea feței Tale
ca să grăiesc despre ei lucruri bune,
ca să abat mânia Ta de la ei.
21 De aceea, dă-i pe fiii lor [pradă] foametei,
iar pe ei adună-i pentru sabie!
Să ajungă femeile lor lipsite de copii și văduve
și bărbații lor să fie nimiciți de molimă,
iar tinerii lor să cadă de sabie în război!
22 Să fie țipăt în casele lor,
să aduci fără de veste asupra lor tâlhari,
pentru că au pornit cuvânt ca să mă prindă
și au ascuns lațuri împotriva mea.
23 Dar Tu, Doamne, ai cunoscut
tot sfatul lor împotriva mea, spre moarte:
să nu le dezvinovățești nedreptățile
și păcatele lor de la fața Ta să nu le ștergi;
să fie slăbiciunea lor înaintea Ta,
la vremea mâniei Tale, făptuiește împotriva lor!

19 1 Atunci Domnul mi-a spus: „Du-te și fă-ți rost de un ulcior plăsmuit din
lut și adu dintre bătrânii poporului și dintre bătrânii preoților 2 și ieși [cu ei]

---

săpat groapă pentru sufletul meu". Traducătorul LXX va fi citit *sīḥāh*, „cugetare", în loc de *șūḥāh*, „groapă" (*cf.* LEH, *s.u.* ῥῆμα).

18,21 „adună-i": TM are „aruncă-i". ♦ „pentru sabie": *litt.* „pentru mâinile sabiei" – calc după ebraică. ♦ „molimă": *vide supra*, nota 14,12.

18,22 „au pornit cuvânt": gr. λόγος, aici în sens de „plan/uneltire"; TM are „au săpat groapă" (*vide supra*, nota 18,20).

18,23 „să fie slăbiciunea lor înaintea Ta": TM are „să fie răsturnați înaintea Ta".

19,1–20,6 Un nou gest profetic, pe care Ieremia îl săvârșește la porunca Domnului în fața câtorva martori de vază și apoi îl explică în Templu, stârnește mânia lui Paschor (ebr. *Paș*ʿ*ḥūr*), mai-marele Templului (probabil căpetenia gărzii).

19,1 „Atunci": TM are *koh*, „așa"; în general, adverbului *koh* din formula introductivă a unui mesaj divin îi corespund în LXX τάδε, „acestea", dominant în prima parte a cărții, și οὕτως, „astfel", în a doua parte. LXX precizează suplimentar πρός με, *litt.* „către mine", fără corespondent în TM. ♦ „adu": nu are echivalent în TM, unde predicatul este subînțeles.

la locul de îngropare al fiilor copiilor lor, care este la intrarea porții *harsit*,
și citește acolo toate cuvintele pe care ți le voi grăi 3 și spune-le: «Ascultați
cuvântul Domnului, regi ai lui Iuda și bărbați din Iuda și [voi] care locuiți în
Ierusalim și cei care intrați pe porțile acestea! Acestea le spune Domnul
Dumnezeul lui Israel: Iată, Eu aduc rele asupra locului acestuia, încât oricui
le va auzi îi vor țiui amândouă urechile, 4 pentru că M-au părăsit pe Mine
și au înstrăinat locul acesta și au ars tămâie acolo pentru zei străini, pe
care nu i-au cunoscut [nici] ei, nici părinții lor; și regii lui Iuda au umplut
locul acesta de sânge nevinovat 5 și au construit înălțimi pentru Baal, ca
să-și ardă fiii în foc, [lucruri] pe care nu le-am poruncit, nici nu le-am
grăit, nici nu le-am gândit în inima Mea. 6 De aceea, iată, vin zile – spune
Domnul – când nu i se va mai spune locului acestuia Surpătură și locul
de îngropare a fiului lui Enom, ci locul-de-îngropare-al-măcelului. 7 Și voi
măcelări planul lui Iuda și planul Ierusalimului în locul acesta și îi voi
azvârli în sabie înaintea dușmanilor lor și în mâinile celor ce caută [să] le [ia]
viața. Și voi da leșurile lor de mâncare păsărilor cerurilor și sălbăticiunilor

---

19,2 Ca de multe ori în LXX, în acest capitol substantivele proprii din ebraică nu sunt percepute ca atare de traducători și uneori sunt traduse *ad litteram*, iar alteori sunt doar transliterate. ♦ „locul de îngropare (πολυάνδριον) al fiilor copiilor lor”: TM are *gēy Ben-Hinnom*, „valea Ben Hinnom”; vezi însă v. 19,6, unde echivalarea e diferită. În 7,31, aceluiași toponim îi corespunde în LXX „în râpa fiului lui Enom”. Tot de la ebr. *gēy Ben-Hinnom* provine numele „Gheenă”: vezi *supra*, nota 7,31. ♦ Al doilea toponim este „poarta *harsit*”: TM are *Şa‘ar haḪar‘sīth*, „poarta cioburilor”: locul unde se aruncau cioburile în valea Ben Hinnom; jocul de cuvinte între *heres*, „oală de lut”, și numele porții nu a putut fi redat în LXX. ♦ „citește”: echivalează verbul ebraic *qārā'*, care are ca prim sens „a proclama”, „a striga”; traducătorul a redat al doilea sens, ulterior, „a citi”. ♦ „toate (cuvintele)”: nu are corespondent în TM.

19,3 „bărbați din Iuda... cei care intrați pe porțile acestea!”: fără corespondent în TM. ♦ „Domnul”: TM are „Domnul oștirilor”.

19,4-5 Descrierea apostaziei lui Israel sub domnia lui Manase, *cf.* 4Rg 21,1-18.

19,4 „pentru că M-au părăsit”: *cf.* 2,13.17; Deut. 28,20; 4Rg 21,6.

19,5 „și au construit înălțimi pentru Baal”: *cf.* 7,31; 4Rg. 21,5. ♦ „ca să-și ardă fiii în foc”: *cf.* Lev. 18,21, Deut. 18,10. TM are în plus „ca arderi de tot pentru Baal”.

19,6 „Surpătură”: gr. Διάπτωσις; LEH (*s.u.*) propune o corectură în Διάπτυσις, „scuipare”, „loc de scuipat”, care ar echivala o rădăcină aramaică *TWP*. TM are *Topheth* (*vide supra*, nota 7,31). Aceeași echivalare la vv. 12, 13 și 14. ♦ Spre deosebire de v. 2, o parte din denumirea văii este păstrată aici ca substantiv propriu, „Enom”. ♦ „locul-de-îngropare-al-măcelului”: TM are „Valea/Râpa Măcelului”.

19,7 „voi măcelări”: TM are „voi goli/pustii”.

pământului. [8] Şi voi rândui această cetate spre nimicire şi spre fluierat:
oricine va trece pe lângă ea va privi mohorât şi va fluiera peste toate
loviturile ei. [9] Şi vor mânca trupurile fiilor lor şi trupurile fiicelor lor;
fiecare va mânca trupul aproapelui său, în împresurarea şi încercuirea cu
care o vor strâmtora duşmanii lor.»
[10] Şi să sfărâmi ulciorul sub ochii bărbaţilor care vor fi ieşit cu tine [11] şi să
le spui: «Acestea le spune Domnul: Aşa voi sfărâma poporul acesta şi ceta-
tea aceasta precum e sfărâmat un vas de lut care nu mai poate fi dres. [12] Aşa
voi face – spune Domnul – locului acestuia şi celor ce locuiesc în el, încât
cetatea să fie lăsată ca una care se surpă. [13] Şi casele Ierusalimului şi casele
regilor lui Iuda vor fi ca locul care se surpă de necurăţenii, în toate casele pe
ale căror acoperişuri au ars tămâie pentru toată oştirea cerului şi au turnat
libaţii pentru zei străini.»"
[14] Şi a venit Ieremia de la Surpătură, unde îl trimisese Domnul să profe-
ţească, şi s-a oprit în curtea Casei Domnului şi a spus către tot poporul:
[15] „Acestea le spune Domnul: «Iată, Eu aduc peste cetatea aceasta şi peste
toate cetăţile ce ţin de ea şi peste satele ei toate relele pe care le-am rostit
împotriva ei, pentru că şi-au învârtoşat cerbicea ca să nu dea ascultare
cuvintelor Mele.»"

19,8 „va privi mohorât": gr. σκυθρωπάζω; TM are „va fi uluit/îngrozit". ♦ „va fluiera peste toate loviturile ei": *vide supra*, nota 18,16.

19,9 LXX are de două ori aceeaşi formă verbală ἔδονται, „vor mânca", unde TM are două forme verbale distincte: cauzativ „îi voi face să mănânce" şi forma de bază „vor mânca". ♦ TM are în plus, la final: „cei care caută [să le ia] viaţa". ♦ O foamete atât de cumplită încât se va recurge la canibalism apare ca pedeapsă pentru încălcarea Legământului în Deut. 28,53-57, şi e descrisă ca o realitate în 4Rg. 6,28-29. ♦ „încercuirea cu care o vor strâmtora": *litt.* „strâmtorarea cu care o vor strâmtora".

19,11 „Domnul": TM are „Domnul Oştirilor". ♦ „un vas de lut": TM are „un vas al olarului". ♦ La finalul versetului, TM are în plus: „şi în Topheth vor îngropa pentru că nu va mai fi loc de îngropare". ♦ „voi sfărâma poporul acesta": Origen pune versetul în legătură cu „vasele mâniei" din Rom. 9,22-23, spunând că Dumnezeu a împărţit poporul Său în două „vase", unul al mâniei, altul al recompensei. Biserica e comoara ascunsă în aceste vase, comoară care se va deschide la Judecata de Apoi (*Fragmente la Ieremia* 31).

19,12-14 LXX traduce substantivul propriu „Topheth" prin: „care se surpă" (vv. 12-13) şi „Surpătură" (v. 14); *cf.* v. 6.

19,15 „Domnul": TM are „Domnul Oştirilor, Dumnezeul lui Israel". ♦ „şi peste satele ei": un „plus" în LXX.

20 1 Iar Paschor, preotul, fiul lui Emer, care fusese statornicit mai-marele
Casei Domnului, l-a auzit pe Ieremia profeţind aceste cuvinte. 2 L-a lovit şi
l-a aruncat în temniţa care era la poarta casei zise „de sus", care era lângă
Casa Domnului. 3 Şi [când] Paschor l-a scos pe Ieremia din temniţă, Ieremia
i-a spus: „Nu Paschor ţi-a chemat Domnul numele, ci Surghiunitul. 4 Într-ade-
văr, acestea le spune Domnul: «Iată, Eu te trimit în surghiun cu toţi prietenii
tăi; ei vor cădea de sabia duşmanilor lor şi ochii tăi vor vedea; iar pe tine şi
pe toţi cei din Iuda vă voi da în mâinile regelui Babilonului şi îi vor sur-
ghiuni şi îi vor lovi cu săbiile; 5 şi toată tăria cetăţii acesteia şi toate [roadele]
trudelor ei şi toate comorile regelui lui Iuda le voi da în mâinile duşmanilor
lui şi [aceia] îi vor duce în Babilon. 6 Iar tu şi toţi cei care locuiesc în casa ta

---

20,1-6 Respingerea efectivă şi violentă a mesajului divin de către un responsabil al Templului determină caracterul ineluctabil al pedepsei (*cf.* 43[36],22 şi urm., unde regele distruge sulul ce conţine mesajul divin).

20,1 „mai marele Casei Domnului": *cf.* 36[29],26-27; rang întrecut doar de cel al Marelui Preot. Targumul numeşte poziţia lui Paşhur „Prefectul (Marelui) Preot".

20,2 Pentru a evita o posibilă ambiguitate, TM reia ambele nume din v. 1: „Şi Paşhur l-a lovit pe profetul Ieremia", fără echivalent în LXX. ♦ „temniţa": gr. καταρράκτης; pe lângă sensul de bază, „cascadă", „şuvoi ieşit din stăvilar", termenul are şi sensurile „trapă", „butuci" (?) (LEH, *s.u.*: „some means of physical restraint – whether dungeon, stocks or other means"); se poate înţelege şi că Ieremia a fost pus în butuci (= la stâlpul infamiei), într-un loc deschis. ♦ „la poarta casei zise «de sus»": TM are „la poarta de sus a lui Beniamin". ♦ „zise": gr. ἀποτεταγμένου ar putea însemna şi „aşezate deoparte". Textul e dificil – pare a fi vorba de o temniţă deschisă, o cameră cu gratii deasupra porţii, încât toţi cei care treceau pe acolo îl vedeau pe condamnat. ♦ „care era lângă Casa Domnului": pentru a o deosebi de poarta cetăţii numită „poarta lui Beniamin".

20,3 În TM, versetul începe cu precizarea temporală „în ziua următoare". ♦ „Surghiunitul": TM are *māghōr missābhībh*, „Spaimă de jur-împrejur". Traducătorul va fi pus în legătură aici *māghōr* cu *gēr* „străin". În alte locuri sintagma apare în TM ca poreclă dată lui Ieremia – *vide supra*, nota 6,25.

20,4 „te trimit în surghiun": TM are „te fac [să fii] de spaimă"; aceeaşi relaţie de echivalare ca la versetul anterior. ♦ „pe tine şi pe toţi cei din Iuda": TM are doar „şi pe întregul Iuda". ♦ „îi vor surghiuni": TM are în plus „la Babilon". Pentru prima dată apare în Ieremia numele misteriosului duşman care vine de la miazănoapte. ♦ Targumul: „Numele tău nu este Paşhur, ci «Cei-ce-ucid-cu-sabia-se-vor-aduna-laolaltă-împotriva-ta»". Mesajul profetic către Paschor îşi găseşte împlinirea odată cu asedierea şi căderea Ierusalimului în 597 î.H.; *cf.* 36[29],25-26 şi 4Rg. 24,12-14.

20,5 „toată tăria": TM are „toată bogăţia". ♦ TM are în plus: „tot ce are ea [cetatea] mai de preţ" şi „aceia le vor jefui şi lua cu ei".

20,6 „Iar tu": TM menţionează din nou numele preotului, „şi tu, Paşhur". ♦ „robire": *cf.* nota 1,3. ♦ „minciuni": TM are „falsitate/amăgire". ♦ Probabil că Paşhur a fost deportat

veți merge în robire și în Babilon vei muri și acolo vei fi îngropat, precum și toți prietenii tăi, cărora le-ai profețit minciuni.»"

7 M-ai amăgit, Doamne,
        și am fost amăgit,
ai fost puternic
        și ai biruit;
ajuns-am de râs,
        în fiece zi am fost de batjocură necontenit.
8 Cu vorba-mi amară voi râde,
        voi striga: „Trădare!" și „Nenorocire!"
Căci cuvântul Domnului mi-a fost spre ocară
        și spre batjocură, în toată ziua.
9 Și am zis: Nu voi mai numi nicicând numele Domnului

în primul val, din 597 î.H., fiindcă în 594 î.H. apare în aceeași funcție preotul Sophonias (ebr. *Ṣphanyāh*), care, la rândul său, îi succedase preotului Iodae (ebr. *Yhōyādhā'*), *cf.* 36[29],25-26 (TOB, nota *ad loc.*).

20,7-13 Ultimele „confesiuni" ale profetului (*cf.* 11,18–12,6; 15,10-21; 17,12-18; 18,18-23), într-un limbaj apropiat de cel al psalmilor de lamentație (*e.g.* Ps. 87/88): cu multă îndrăzneală, profetul pare a-i reproșa lui Dumnezeu prigonirile de care are parte din pricina mesajului; totuși, recunoaște că nu poate face altceva decât să-l vestească și își exprimă în fond încrederea în Cel care l-a trimis (vv. 11-13). Alternanța strigătelor de suferință cu accentele de încredere i-a făcut pe unii comentatori să presupună că este vorba de fragmente inițial diferite, care ar fi fost adunate aici.

20,7 „ajuns-am de râs...": *cf.* Ps. 43/44,14; Plâng. 3,14. ♦ „M-ai amăgit, Doamne": Dumnezeu poate fi mincinos, amăgitor?, se întreabă Origen. În nici un caz, răspunde el. Aici, ca și în alte părți, profetul adoptă felul de a vorbi al copiilor. Înaintea lui Dumnezeu suntem cu toții niște prunci, reproșându-i cu nevinovăție lui Dumnezeu toate neplăcerile pe care le îndurăm (*Omilii la Ieremia* 19,15,3-5). În altă parte, Alexandrinul propune o altă interpretare: de fapt, dezamăgirea profetului este dezamăgirea lui Dumnezeu, care nu vrea să-și mântuiască poporul tiranizându-l, obligându-l să se mântuiască, ci-i dă libertatea să aleagă singur (*ibidem*, 20,1,1-2).

20,8 „Cu vorba-mi amară voi râde, voi striga: «Trădare!» și «Nenorocire!»": TM are: „Ori de câte ori vorbesc, strig: «Violență și pustiire vestesc!»". Față de TM *middey 'adhabbēr*, „ori de câte ori vorbesc", LXX presupune *mar dbhārī*, „amară e vorba mea", iar față de *TM Z'Q*, „a striga", LXX presupune *THQ*, „a râde", cu grafii ce se pot confunda la un manuscris. ♦ Targumul îndulcește acuzația pe care profetul o rostește înaintea Domnului: „Când proorocesc îmi ridic vocea, plângând și strigând, și proorocesc împotriva celui violent și a prădătorului, întrucât Cuvântul Domnului a ajuns [să fie] pentru mine mustrare și batjocură în fiecare zi".

şi nu voi mai grăi nicicând în numele Lui;
dar s-a făcut ca un foc ce arde cu văpaie în oasele mele
şi am slăbit din toate părţile şi nu pot îndura.
10 Căci am auzit defăimarea multora care s-au adunat în jur:
„Adunaţi-vă şi ne vom strânge şi noi împotrivă-i,
toţi bărbaţii prieteni cu el;
pândiţi ce are de gând:
poate se va lăsa amăgit şi-l vom înfrânge
şi ne vom răzbuna pe el!"
11 Dar Domnul [e] cu mine ca un luptător puternic:
de aceea m-au prigonit,
dar n-au fost în stare să-şi dea seama;
au fost ruşinaţi foarte,
pentru că nu şi-au dat seama de necinstirea lor,
care în veac nu va fi uitată.
12 Doamne, [Tu] care cântăreşti cele drepte,
care cunoşti rărunchii şi inimile,

20,9 „numele Domnului": un „plus" al LXX. ♦ „ca un foc ce arde cu văpaie (*litt.* pârjolind) în oasele mele": TM are „în inima mea ca un foc mistuitor închis în oasele mele" *Cf.* Ps. 38/39,4; Iov 32,18-19. ♦ „am slăbit din toate părţile": TM are „am ostenit să-l rabd (ebr. *kal*ᵉ*khēl*)"; „din toate părţile" presupune ebr. *KLYL* (*cf.* LEH, *s.u.* πάντοθεν) ♦ Tema imposibilităţii morale a profetului de a refuza să transmită cu orice risc mesajul divin, atracţia pe care acesta o exercită asupră-i, prezentă şi la Amos (3,7-8), reapare cu forţă în NT: *cf.* Fp. 4,20; 1Cor. 9,16. ♦ „ca un foc ce arde cu văpaie în oasele mele": foc, prefigurare a Sfântului Duh care curăţă sufletul de păcate, arzându-le în flacăra lui mistuitoare (Ambrozie, *De officiis* 3,28,102). Tot pentru Ambrozie, dar în altă parte, focul e semn al iubirii lui Hristos faţă de „prietenii" Săi. De pildă, lui Moise, pe munte, i s-a arătat sub chip de foc; aşijderea lui Ieremia, cum spune acest verset (*Despre Isaac* 8,77). **20,10** „care s-au adunat în jur": TM are „spaimă de jur-împrejur!" (ebr. *māghōr missābhībh*). Traducătorul va fi interpretat *māghōr* („spaimă") ca derivând de la *'āghar*, „a aduna"; *cf.* 6,25 şi nota. ♦ „Adunaţi-vă şi ne vom strânge şi noi împotrivă-i": TM are „Învinuiţi-l! Să-l învinuim [şi noi]!". ♦ „bărbaţii prieteni cu el": TM are *litt.* „bărbaţii păcii mele", cu acelaşi sens. ♦ „pândiţi ce are de gând": TM are „au pândit poticnirea mea" **20,11** „Domnul... ca un luptător puternic": *cf.* Is. 42,13. ♦ „de aceea m-au prigonit, dar n-au fost în stare să-şi dea seama... care în veac nu va fi uitată": TM are: „de aceea prigonitorii mei se vor poticni şi nu vor izbândi; s-au făcut de ruşine foarte, pentru că n-au luat seama / nu vor fi izbândit, necinstire veşnică, ce nu va fi uitată". *Cf.* Ps. 39/40,15. **20,12** „Doamne": TM are „Doamne al oştirilor". ♦ „cântăreşti cele drepte": TM are „cântăreşti pe cel drept". ♦ „temeiurile apărării mele": TM are „pricina/cauza mea".

de-aş vedea răzbunarea Ta asupra lor,
căci Ţie Ţi-am dezvăluit temeiurile apărării mele.

13 Cântaţi Domnului, lăudaţi-L,
căci a smuls sufletul celui sărman din mâna ticăloşilor.

14 Blestemată [fie] ziua în care m-am născut;
ziua în care m-a născut maica mea să nu fie dorită!
15 Blestemat omul care a adus veste bună tatălui meu
zicând cu bucurie: „Ţi s-a născut un băiat!"
16 Fie omul acela precum cetăţile pe care le-a răsturnat Domnul întru mânie
şi nu S-a răzgândit,
să audă strigăt dimineaţă
şi vaiet la amiază,
17 căci nu m-a ucis în sânul mamei
să-mi fie mormânt maica mea
şi pântecele, de zămislire veşnică.
18 De ce am ieşit din pântece
ca să văd trude şi necazuri
şi au ţinut-o într-o ruşine zilele mele?

21 1 Cuvântul care a fost de la Domnul către Ieremia, când regele Sedekias
a trimis la el pe Pashor, fiul lui Melchias, şi pe Sophonias, preotul, fiul lui

---

20,13 *Cf.* Ps. 95/96,1; 147/148,1; 96/97,10.

20,14-18 Dorinţa omului de a nu se fi născut apare extrem de rar în Biblie: *cf.* Iov 3,1-10. Este expresia unei situaţii insuportabile.

20,14 „dorită": TM are „binecuvântată". ♦ „Blestemată [fie] ziua în care m-am născut": copiii aşteaptă să devină tineri; tinerii aşteaptă să devină adulţi; adulţii tânjesc după înţelepciunea bătrâneţii; niciodată omul nu se mulţumeşte cu starea vârstei în care se află. La fel procedează şi sfinţii: ei nu se încred în plăcerile şi fericirea vieţii de pe pământ, ci tânjesc după viaţa viitoare (Ambrozie, *Despre fratele Satyrus* 2,124-125).

20,16 „întru mânie": nu apare în TM. ♦ „cetăţile pe care le-a răsturnat Domnul întru mânie": aluzie probabilă la distrugerea cetăţilor Sodoma şi Gomora, Gen. 19,24-25. ♦ „vaiet la amiază": TM are „strigăt de război la amiază".

20,17 „de zămislire veşnică": TM are „pe veci însărcinat".

21,1-10 Începutul unor oracole profetice adunate la un loc în cap. 21–23, referitoare la ultimii regi ai lui Iuda dinainte de exil. În final (23,1-8), în contrast cu nevrednicia celor care au păstorit poporul, Dumnezeu vesteşte că le va da un adevărat păstor, care va

Masaias, zicând: 2 „Întreabă-L despre noi pe Domnul, căci regele Babilo-
nului s-a ridicat împotriva noastră: va face oare Domnul pe potriva tuturor
faptelor Lui minunate și acela va pleca de la noi?"
3 Și Ieremia le-a spus: „Așa să-i spuneți lui Sedekias, regele lui Iuda: 4 «Aces-
tea le spune Domnul: 'Iată, armele de război cu care voi vă luptați îm-
potriva chaldeilor care v-au împresurat din afara zidului Eu le întorc spre
mijlocul cetății acesteia 5 și Eu Mă voi război cu voi cu mână întinsă și braț
puternic, cu mânie și cu urgie și cu înverșunare mare 6 și îi voi lovi pe toți
cei care locuiesc în cetatea aceasta, oameni și dobitoace, cu molimă grea, și
vor muri. 7 Și după aceea – așa spune Domnul – pe Sedekias, regele lui

---

întrupa dreptatea lui Dumnezeu. Oracolul de față îi este adresat lui Sedekias și anunță venirea chaldeilor ca instrument de pedeapsă hotărât de Dumnezeu.

21,1 Sedekias a fost ultimul rege al lui Iuda înainte de exilul babilonian (*cf.* 4Rg. 24,17–25,7). În martie 597 î.H. este pus pe tron de regele Babilonului, dar în urma politicii lui duplicitare față de Babilon, Nabucodonosor revine pentru a cuceri Ierusalimul în 587/586 î.H. ♦ „Pashor, fiul lui Melchias" nu trebuie confundat cu „Pashor, fiul lui Emer" din capitolul anterior (*cf.* 20,1-6). ♦ „Sophonias... fiul lui Masaias" (ebr. *Ṣ^{e}phan^{e}yāh ben Ma'aśeyāh*) mai apare și la 36[29],24-26.

21,2 „regele Babilonului": TM are în plus numele acestuia; cunoscut îndeobște ca Nabucodonosor, numele akkadian *Nabu-kudurri-uṣūr* apare mai ales în Ieremia și Iezechiel într-o transcriere apropiată: *N^{e}bhūkhadh^{e}re'ṣṣār*. Forma cea mai frecventă în TM este însă *Nebhūkhadh^{e}ne'ṣṣār*. Regele Babilonului Nabucodonosor al II-lea a domnit între 605 și 562 î.H. ♦ „s-a ridicat împotriva noastră": TM are o expresie mai precisă: „poartă război împotriva noastră". Regele Babilonului a întreprins două campanii militare împotriva Ierusalimului: prima, din 597 î.H., este descrisă în 4Rg. 24,10-17, iar a doua, din 588/587 î.H., e descrisă în 4Rg. 25,1-21. ♦ După „va face oare Domnul", TM are în plus „cu noi".

21,3 „regele lui Iuda": fără corespondent în TM.

21,4 După „Domnul", TM are în plus „Dumnezeul lui Israel". ♦ După „armele de război", TM are în plus „care sunt în mâinile voastre". ♦ „împotriva chaldeilor": TM are „împotriva regelui Babilonului și împotriva chaldeilor".

21,5 „cu mână întinsă și braț puternic": expresiile definitorii ale luptei lui Dumnezeu pentru eliberarea poporului Său din robia egiptenilor (*cf.* Deut. 4,34; 5,15; 26,8; Ier 39[32],21) sunt aplicate acum războiului purtat de Dumnezeu pentru pedepsirea poporului Său.

21,6 „pe toți": nu apare în TM. ♦ „molimă": vezi *supra*, nota 14,12. La fel în versetele următoare.

21,7 „slujitorii": gr. παῖδες ar putea însemna și „copiii"; TM are aici „robii". ♦ Înainte de „în mâinile dușmanilor", TM are în plus „în mâna lui *Nebhūkhadh^{e}ne'ṣṣār*, regele Babilonului". ♦ „nu-i voi cruța și nu Mă voi milostivi de ei": TM are „[el] nu se va

Iuda, şi pe slujitorii lui şi poporul care a rămas în cetatea aceasta – de la
molimă şi de la foamete şi de la sabie – îi voi da în mâinile duşmanilor lor,
care caută [să le ia] viaţa; [aceia] îi vor tăia în bucăţi cu tăişul sabiei: nu-i
voi cruţa şi nu Mă voi milostivi de ei.'
8 Iar poporului acestuia spune-i: 'Acestea le spune Domnul: Iată, Eu am pus
în faţa voastră calea vieţii şi calea morţii; 9 cel ce rămâne în cetatea aceasta
va pieri de sabie şi de foamete, dar cel care va ieşi să meargă la chaldeii
care v-au împresurat va trăi şi viaţa îi va fi ca o pradă de război – şi va trăi.
10 De aceea Mi-am îndârjit faţa împotriva cetăţii acesteia spre rele şi nu spre
bune: în mâinile regelui Babilonului va fi predată şi [el] o va arde cu foc.'»"
11 [Voi, cei din] casa regelui lui Iuda, ascultaţi cuvântul Domnului:
12 Casă a lui David, acestea le spune Domnul:

---

milostivi de ei, nu-i va cruţa şi nu va avea îndurare". Targumul susţine TM: cel necruţător este regele Babilonului.

21,8 „Iată, Eu am pus în faţa voastră calea vieţii şi calea morţii": tema celor două căi oferite alegerii omului (*cf.* Deut. 30,15-19) are aici o conotaţie mult mai concretă: rămânerea în ţară ducea la moarte, pe când plecarea în exil însemna viaţă (*cf.* ilustrarea din cap. 24). ♦ „calea vieţii şi calea morţii": *Didahia* dezvoltă acest laitmotiv în primele sale capitole, care ar merita citate integral. Iată numai câteva fragmente: „Sunt două căi: una a vieţii şi una a morţii şi mare e diferenţa între cele două. Calea vieţii e aceasta: mai întâi să iubeşti pe Dumnezeu care te-a făcut; în al doilea rând, pe aproapele tău ca pe tine însuţi, iar toate câte ai vrea să nu ţi se facă ţie, nu le face nici altora. [...] Iar calea morţii e aceasta: întâi de toate, este rea şi plină de blestem: ucideri, adultere, pofte, desfrânări, hoţii, idolatrii, vrăjitorii, răpiri, mărturii mincinoase, făţărnicii, duplicităţi, viclenie, trufie, răutate, aroganţă, lăcomie, vorbe de ruşine, gelozie, îndrăzneală, mândrie; prigonitorii celor buni, urâtorii adevărului, iubitorii minciunii, necunoscătorii răsplăţii dreptăţii, nealipiţi de bine, nici de judecata dreaptă, veghetorii nu pentru bine, ci pentru rău, cei departe de blândeţe şi răbdare, iubitorii de cele deşarte, urmăritorii răsplătirii, nemilostivii faţă de cel sărac, cei ce nu suferă pentru cel chinuit, cei ce nu-L cunosc pe Făcătorul lor, omorâtorii de copii, stricătorii făpturii lui Dumnezeu, cei ce întorc spatele celui lipsit, cei care-l chinuie pe cel necăjit, apărătorii celor bogaţi, judecătorii fără de lege ai celor sărmani, păcătoşii înrăiţi. Izbăviţi-vă, copii, de toţi aceştia!" (cap. I şi V, traducere de Ioan I. Ică jr.).

21,9 După „de foamete", TM are în plus „şi de molimă". ♦ „şi va trăi": fără corespondent în TM; ar putea avea rolul de a explicita metaforizarea vieţii salvate prin „prada de război".

21,10 TM are în plus, la mijlocul versetului, „oracol al lui *YHWH*".

21,11-14 „Casa lui David", dinastia regilor lui Iuda, are cu atât mai multă responsabilitate cu cât se bucură de un legământ special cu Domnul (*cf.* 2Rg. 7).

„Faceți dimineața judecată
și îndreptați-l și scoateți-l pe cel jefuit
din mâna celui care îl nedreptățește,
ca să nu se aprindă ca focul mânia Mea;
va arde și nu va fi cine să stingă!

13 Iată, Eu [sunt] împotriva ta, cel care locuiești în valea Sor, în câmpie,
voi care spuneți: «Cine ne va înspăimânta?»
sau «Cine va veni până la sălașul nostru?».
14 Și voi aprinde foc în pădurea lui
și va mistui toate de jur-împrejur."

22 1 Acestea le spune Domnul: „Mergi și coboară în casa regelui lui Iuda și
grăiește acolo cuvântul acesta 2 și spune: «Ascultă cuvântul Domnului, rege
al lui Iuda, care șezi pe tronul lui David, tu și casa ta și poporul tău și cei ce
intră pe porțile acestea! 3 Acestea le spune Domnul: 'Faceți judecată și

---

21,12 „îndreptați-l": nu are echivalent în TM. ♦ La finalul versetului, TM are în plus „din pricina răutății faptelor voastre".

21,13 „cel care locuiești": TM are participiul feminin, personificare a Ierusalimului ♦ „în valea Sor, în câmpie": TM are „în vale, stâncă din câmpie". LXX consideră toponim ebr. *ṣûr*, „stâncă". Unii presupun că este vorba de drumul dușmanului venit din nord către palatul regal: trebuia să treacă de înălțimea stâncoasă pe care erau construite Templul și palatul, dominând valea Kedronului (*cf.* TOB, nota *ad loc.*). ♦ În mijlocul versetului, TM are în plus „oracol al lui *YHWH*". ♦ Targumul: „Iată, Îmi voi trimite mânia Mea împotriva ta, cel care locuiești în întărituri, în cetăți fortificate".

21,14 În TM versetul începe: „Vă voi pedepsi pe potriva roadelor faptelor voastre, oracol al lui *YHWH*", ceea ce face ecou expresiei din v. 2, „pe potriva tuturor faptelor Lui minunate". ♦ „pădurea": probabil aluzie la numeroasele coloane și lucrări în lemn din palatul regal (*cf.* 3Rg. 7,39 și nota, unde apare chiar expresia „casa pădurii Libanului" cu referire la mulțimea de coloane de cedru).

22,1-9 Oracol profetic adresat unui rege al cărui nume nu este pomenit, sau poate oricărui rege: principala menire a acestuia e instaurarea dreptății, ocrotirea celor săraci lipsiți de apărare. Ascultarea de cuvântul Domnului va atrage binecuvântarea, în vreme ce încălcarea lui va atrage pedeapsa.

22,1 „Mergi și coboară": TM are doar „coboară". Palatul regal era situat mai jos față de Templu.

22,2 „casa ta și poporul tău și cei ce intră...": TM are „slujitorii tăi și poporul tău care intră...".

22,3 „nelegiuit": *litt.* „cu impietate". ♦ Străinul, orfanul și văduva constituiau cele mai vulnerabile categorii sociale: de aceea Dumnezeu se declară adesea ca singurul apărător

dreptate şi scoateţi-l pe cel jefuit din mâna celui care îl nedreptăţeşte, iar pe
străinul ce locuieşte la voi şi pe orfan şi pe văduvă să nu-i împilaţi şi să nu
vă purtaţi nelegiuit şi sânge nevinovat să nu vărsaţi în locul acesta! 4 Fiindcă,
dacă veţi împlini cu adevărat cuvântul acesta, vor intra pe porţile acestei
case regi care şed pe tronul lui David şi urcaţi pe care şi pe cai, ei şi
slujitorii şi poporul lor; 5 dar de nu veţi împlini cuvintele acestea, M-am
jurat pe Mine Însumi – spune Domnul –, casa aceasta va ajunge pustie.'»"
6 Într-adevăr, acestea le spune Domnul împotriva casei regelui lui Iuda:
„Galaad [de-ai fi] tu pentru Mine,
[ori] culmea Libanului:
voi face din tine pustiu,
cetăţi de nelocuit,
7 şi voi mâna împotriva ta om nimicitor şi securea lui
şi vor tăia cedrii tăi aleşi şi-i vor arunca în foc.
8 Şi vor trece neamuri prin cetatea aceasta şi va spune fiecare către vecinul
său: «De ce a făcut Domnul aşa cu cetatea aceasta mare?» 9 Şi vor spune:
«Pentru că au lepădat legământul Domnului Dumnezeului lor şi s-au
închinat unor zei străini şi au robit la ei.»

10 Nu-l plângeţi pe cel care a murit

---

al cauzei lor (*e.g.* Deut. 10,17-19), iar Legea are prevederi speciale cu privire la ei (*e.g.* Deut. 24,17-22).

22,4 Reluarea temei din 17,25.

22,5 „M-am jurat pe Mine Însumi": pentru a exprima caracterul irevocabil al hotărârii Sale, Domnul nu poate jura decât pe Sine Însuşi (30[49],13; Gen. 22,16; Is. 45,23; Evr. 6,13) sau „pe sufletul" Său (28[51],14; Am. 6,8), pe „sfinţenia" Sa (Am. 4,2; Ps. 88/89,36), pe „Mândria lui Iacob" – alt nume al lui Dumnezeu (Am. 8,7), pe „Numele Său cel mare" (51[44],26), pe „dreapta Sa şi pe braţul Său puternic" (Is. 62,8), pe „fidelitatea" Sa (Ps. 88/89,50) – *cf.* TOB, nota *ad loc.* ♦ „pustie": TM are „o dărâmătură".

22,6 Galaad este numele dat unei părţi a teritoriului transiordanian, ocupat de triburile lui Ruben, Gad şi jumătate din tribul lui Manase. Galaadul şi Libanul erau renumite pentru bogăţia şi frumuseţea pădurilor lor (*cf.* 2Rg. 5,11; 7,2; 3Rg. 5,6 etc.). ♦ „voi face din tine...": secvenţa grecească redă întocmai formula de jurământ din ebraică, *litt.* „...de nu voi face din tine...".

22,7 „voi mâna... om nimicitor şi securea lui": TM are „voi consacra... nimicitori, fiecare cu unealta sa". ♦ Targumul: „voi mâna împotriva ta pietre de poticnire [...] şi ei vor ucide pe cei mai buni dintre puternicii tăi, aşa cum se taie cedrii în pădure".

22,8-9 *Cf.* 5,19; Deut. 29,24-26, 2Par. 7,20-22.

22,10-12 Oracol profetic împotriva regelui Sellem (ebr. *Şallum*). Unii presupun că tot acestui rege îi este adresat şi oracolul anterior.

și nu-l jeliți:
plângeți cu jale mare pe cel care pleacă,
pentru că nu se va mai întoarce
și nu-și va mai vedea pământul patriei."
11 De aceea, acestea le spune Domnul către Sellem, fiul lui Iosia, care
domnește în locul lui Iosia, tatăl său, care a plecat din locul acesta: „Nu se
va mai întoarce aici; 12 ci în locul în care l-am surghiunit, acolo va muri și
țara aceasta nu o va mai vedea.

13 Vai de cel ce-și clădește casa fără dreptate
și foișoarele, fără judecată,
la aproapele său va lucra pe degeaba
și plata lui nu i-o va da.
14 Ți-ai clădit o casă bine măsurată,
cu foișoare aerisite, înzestrate cu ferestre
și căptușite cu cedru
și vopsite în stacojiu.
15 Oare vei fi tu rege,

22,10 „Cel care a murit" este regele Iosia (ebr. *Yo'șıyyāhū*), care murise de curând în bătălia de la Megiddo (609 î.H., *cf.* 4Rg. 23,29; 2Par. 35,20-25). ♦ „Cel care pleacă" este Sellem, numit și Ioachas (ebr. *Yʰhō'āhāz*), deportat în Egipt în același an (*cf.* 4Rg. 23,31--34; 1Par. 3,15).

22,11 După „fiul lui Iosia", TM are în plus „regele lui Iuda".

22,12 „l-am surghiunit": TM are „l-au surghiunit".

22,13-19 Oracol profetic împotriva regelui Ioakim (ebr. *Yʰhōyāqīm*), a cărui domnie s-a caracterizat prin rapacitate, vărsare de sânge și nedreptate. De aceea, la moartea lui nu va fi plâns.

22,13 „cel ce-și clădește casa fără dreptate": *cf.* Av. 2,9-12. ♦ „la aproapele său va lucra pe degeaba": TM are, dimpotrivă: „aproapele său [îi] muncește pe degeaba". ♦ „plata lui nu i-o va da": unul dintre păcatele strigătoare la cer (*cf.* Deut. 24,14-15). ♦ Ambrozie citează versetul în *Scrisoarea* 80, adăugând că „cine clădește case cu dreptate clădește în cer, nu pe pământ". Iar pentru Origen, singura temelie pentru casa (sufletului) omului drept este Iisus Hristos. Degeaba sporesc zidirile pompoase dacă înlăuntrul lor nu vibrează nici un suflet credincios (*Fragmente despre Ieremia* 12).

22,14 „Ți-ai clădit... aerisite": TM are „îmi voi clădi... spațioase"; cuvintele îi aparțin regelui, care își plănuiește o casă măreață. ♦ „înzestrate cu ferestre...": TM are „și el a străpuns ferestre...".

22,15 În TM: „Oare vei domni fiindcă te-ai întrecut în cedri (ebr. *'erez*)? Tatăl tău oare nu mânca și nu bea, dar a făptuit judecată și dreptate și i-a fost bine". Secvența „Achaz, tatăl tău?" din LXX presupune citirea *'ḤZ* în loc de *'RZ*.

de vreme ce te-ai învrăjbit cu Achaz, tatăl tău?
Nu vor mânca şi nu vor bea;
ar fi mai bine ca tu să înfăptuieşti judecata
şi dreptatea cea bună.
16 N-au cunoscut,
n-au judecat pricina celui smerit,
nici pricina sărmanului:
oare nu înseamnă aceasta că tu nu Mă cunoşti? –
spune Domnul.
17 Iată, nici ochii tăi nu sunt [buni], nici inima ta nu e bună,
ci [sunt] spre lăcomia ta,
ca să verse sânge nevinovat
şi să facă nedreptate şi omor."
18 De aceea, acestea le spune Domnul către Ioakim, fiul lui Iosia, regele lui Iuda:
„Vai de bărbatul acesta!
Nu-l vor boci «O, frate!»,
nici nu-l vor plânge «Vai mie, stăpâne!».
19 Îngropare de măgar va primi,
va fi târât şi azvârlit în afara porţii Ierusalimului.

20 Suie-te către Liban şi strigă

22,16 În TM: „A judecat pricina celui smerit şi sărman; atunci [i-]a fost bine. Oare nu înseamnă aceasta a Mă cunoaşte? – oracol al lui *YHWH*". Diferenţele dintre texte sunt suficiente pentru a sugera existenţa unor tradiţii textuale independente (*cf.* de Waard, 97).

22,17 „Iată, nici ochii tăi nu sunt [buni], nici inima ta nu e bună, ci [sunt] spre lăcomia ta": TM „Într-adevăr, ochii tăi şi inima ta nu sunt decât pentru câştig necinstit". Ediţia Ziegler nu are καλή, „bună", aşadar sensul este ca în TM.

22,18 În TM, cuvintele Domnului sunt: „Nu-l vor boci «Vai, fratele meu, şi vai, sora mea!». Nu-l vor boci: «Vai, stăpâne! Vai, Maiestate!»" – cuvinte rituale în lamentaţia funebră (*cf.* 41[34],5; 3Rg. 13,30).

22,19 *Cf.* 43[36],30. Cărţile istorice nu pomenesc însă despre un sfârşit ieşit din comun al acestui rege (*cf.* 4Rg. 24,6; 2Par. 36,8, unde LXX chiar precizează „Ioakim s-a culcat lângă părinţii săi şi a fost înmormântat în Ganoza, lângă părinţii săi"). S-a presupus că Nabucodonosor îi va fi profanat mormântul (*cf.* 8,1-2; Is. 14,19) – *cf.* TOB, nota *ad loc.*

22,20-23 Oracol împotriva Ierusalimului personificat.

22,20 „cealaltă parte a mării": TM are „*'Abhārīm*", numele unor munţi aflaţi la răsărit de Iordan (*cf.* Num. 33,47). Sunt sugerate astfel înălţimi din afara ţării, către care Ierusalimul

şi către Basan dă glas
şi ţipă către cealaltă parte a mării,
căci s-au prăbuşit toţi iubiţii tăi.
21 [Eu] am grăit către tine în prăbuşirea ta
şi tu ai spus: «Nu voi asculta»;
aceasta e calea ta din tinereţea ta:
n-ai ascultat de glasul Meu.
22 Pe toţi păstorii tăi îi va păstori vântul
şi iubiţii tăi vor pleca în robie,
căci atunci vei fi făcută de ruşine şi dispreţuită
din pricina tuturor celor care te sărutau.
23 Tu, cea care locuieşti în Liban,
care-ţi faci cuib în cedri,
vei suspina când vor veni peste tine
dureri ca ale uneia care naşte.

24 Viu sunt Eu, spune Domnul: chiar dacă Iechonias, fiul lui Ioakim, regele
lui Iuda, ar fi pecete pe mâna Mea dreaptă, [şi] de acolo te voi smulge 25 şi

---

este îndemnat să-şi strige durerea. ♦ „iubiţii": adesea metaforă pentru idoli (Os. 2,7-15; Zah. 13,6), însă aici este vorba mai degrabă fie de aliaţii lui Iuda împotriva Babilonului (Iez. 16,33.36-37; 23,5.9.22; Plâng. 1,19), fie chiar de regii lui (*cf.* v. 22).

22,21 „în prăbuşirea ta": TM are „în belşugul tău" (*i.e.* „pe când îţi era bine"). ♦ Targumul: „când te credeai în siguranţă".

22,22 „Păstorii" sunt conducătorii poporului, mai ales regii. ♦ „robie": gr. αἰχμαλωσία, „captivitate", tradus în alte locuri cu „robire", pentru a-l diferenţia de „sclavie". ♦ „celor care te sărutau": TM are „răutăţilor tale". Traducătorul va fi citit *R'YK* în loc de *R'TK*.

22,23 „vei suspina": TM are o formă verbală rară interpretată diferit de traducători: „vei fi plânsă / de plâns"; „vei fi graţioasă" (ironic), dar mulţi traducători ai TM apelează aici la LXX şi Vulg. (*congemuisti*).

22,24-30 Două oracole împotriva lui Iechonias. Atât el ca rege, cât şi poporul său vor fi deportaţi în ţara chaldeilor. Speranţele pentru o reîntoarcere timpurie din exil sunt fără fundament.

22,24 „Iechonias": TM are aici *Kon{e}yāhū*, hipocoristic de la *Y{e}hōyākhīn/Yoyākhīn* (*cf.* 4Rg. 24,8-9.14-17). În LXX, numele lui apare şi ca Ioakim, confundându-se cu numele tatălui său. ♦ „te voi smulge": trecerea de la pers. a II-a la adresarea directă intensifică ameninţarea.

22,25 „în mâinile chaldeilor": TM are „în mâna lui *N{e}bhūkhadh're'ṣṣar*, regele Babilonului, şi în mâna chaldeilor".

te voi da în mâinile celor care vor să-ți ia viața, în fața cărora umbli cu
băgare de seamă, în mâinile chaldeilor; 26 și pe tine și pe mama ta care te-a
născut vă voi azvârli într-o țară unde nu te-ai născut și acolo veți muri. 27 Iar
în țara după care tânjesc sufletele lor nu se vor mai întoarce."

28 Înjosit a fost Iechonias,
ca un vas care nu mai e de folos,
căci a fost aruncat și azvârlit
într-o țară pe care n-o cunoștea.
29 Pământule, pământule,
ascultă cuvântul Domnului:
30 Scrie-l pe bărbatul acesta
ca pe un om alungat,
pentru că nu se va mai ridica din sămânța lui
bărbat care să șadă pe tronul lui David,
[care să fie] iarăși cârmuitor în Iuda.

23 1 „O, păstori care risipiți și nimiciți oile pășunii Mele!" 2 De aceea,
acestea le spune Domnul către cei ce păstoresc poporul meu: „Voi ați risipit
oile Mele și le-ați alungat și nu le-ați cercetat: iată, Eu vă voi pedepsi după

22,26 „într-o țară": TM are „în altă țară / într-o țară străină".

22,28 „ca un vas care nu mai e de folos": *cf.* 19,1-13.

22,29 „Pământule": de trei ori în TM.

22,30 Marcatorul de discurs „Așa spune Domnul" lipsește din LXX. ♦ „Scrie-l" – în registrele genealogice ale casei regale. ♦ „om alungat": TM are „sterp, om care nu a izbândit în zilele lui". ♦ „cârmuitor": nepotul lui Iechonias, Zorobabel, va fi doar guvernator în Iuda după întoarcerea din exil (*cf.* 2Ezr. 2,2; 22,47; 1Par. 3,19) și ulterior nu se va mai aminti nimic despre el.

23,1-8 Critica adusă conducătorilor poporului („păstorii"), care nu și-au făcut datoria (vv. 1-2), urmată de făgăduința de restaurare a poporului (vv. 3-4), se transformă în profeție mesianică (vv. 5-6).

23,1 „O, păstori...": TM are „Vai de păstorii...". ♦ „pășunii Mele": la fel în TM, dar mss. *Vaticanus* și *Sinaiticus* au „pășunilor". ♦ În TM, versetul se încheie cu marcatorul de discurs „oracol al lui *YHWH*". La fel și v. 2. ♦ Poporul lui Dumnezeu ca turmă de oi al cărei Păstor este Domnul este una dintre cele mai frecvente și mai îndrăgite metafore din VT, în special în contextul legământului davidic, *cf.* 2Rg. 7,7-8; Ps. 77/78,70-72; 22/23,1; 99/100,3.

23,2 După „Domnul", TM are în plus „Dumnezeul lui Israel". ♦ Targumul decodează: „Vai, vai, vai de cârmuitorii...".

făptuirile voastre cele rele. [3] Şi Eu îi voi primi pe cei rămaşi din poporul
Meu, din orice ţară unde i-am alungat, şi-i voi aşeza în păşunea lor şi vor
creşte şi se vor înmulţi; [4] şi le voi ridica păstori care îi vor păstori şi nu se
vor mai teme, nici nu se vor mai înspăimânta" – spune Domnul.

[5] „Iată, vin zile – spune Domnul –
şi-i voi ridica lui David odraslă dreaptă
şi un rege va domni şi va înţelege
şi va face judecată şi dreptate pe pământ.
[6] În zilele lui va fi mântuit Iuda
şi Israel va locui cu încredere;
acesta [e] numele lui, pe care îl va chema Domnul:
Iosedek." [[7-8]]

[9] Printre profeţi s-a zdrobit inima mea,

23,3 „îi voi primi... îi voi aşeza...": *cf.* 38[31],7-9; 39[32],37. ♦ „îi voi primi": TM are „îi voi aduna". ♦ „păşunea": TM are „staulul". ♦ „vor creşte şi se vor înmulţi": *cf.* Gen 1,26-28 (crearea omului); 9,1-7 (legământul cu Noe).
23,4 *Cf.* 3,15; 36[29],10-14; 30,10 TM; Iez. 34,23. ♦ În TM, profeţia are în plus la final „şi nu vor lipsi".
23,5 „odraslă": gr. ἀνατολή, „răsărire" (de unde şi „răsărit" ca punct cardinal, sau ca moment al zilei), „ceea ce răsare" (de unde „vlăstar/mlădiţă", „odraslă"), echivalează ebr. *ţemaḥ*, „lăstar". Termenul acesta sau sinonimul său, *nēţer*, apar la profeţi ca metaforă (Is. 11,1-6) sau chiar ca nume mesianic (*cf.* Zah. 3,8 şi nota; 6,12). ♦ „Şi-i voi ridica lui David odraslă dreaptă" (text reluat de TM şi în 33,15, dar fără corespondent în LXX): ceea ce a fost interpretat iniţial drept o făgăduinţă privind restaurarea dinastiei davidice ajunge treptat să fie văzut ca o profeţie mesianică. ♦ „pe pământ": altă traducere posibilă „în ţară" – atât gr. γῆ, cât şi ebr. *'ereţ* desemnează şi „ţara", şi „pământul". ♦ „odraslă dreaptă": Theodoret cunoaşte intrerpretarea tradiţională, care-l identifică pe Zorobabel cu „odrasla dreaptă". Pentru el însă, ca şi pentru alţi Părinţi (Leon cel Mare, de pildă), versetul se referă la Iisus Hristos, „din neamul lui David" (*Despre Ieremia* 5,23,5-6).
23,6 „Iuda... Israel": idealul restaurării monarhiei unite (*cf.* 3,18) apare şi la Os. 2,1-2; Is. 11,1-4.10-12; Iez. 37,15-28. ♦ „acesta [e] numele lui, pe care îl va chema Domnul: *Iosedek*": TM are „acesta [e] numele cu care se va chema: *YHWH* [este] dreptatea noastră (ebr. *YHWH Ţidhᵉqēnu*)", acest apelativ constituindu-se în nume mesianic. În Ier. 33,16 TM, acest nume este atribuit noului Ierusalim. (Pentru contemporani, acest nume putea constitui şi o aluzie contrastantă la numele regelui Sedekias – ebr. *Ţidhᵉqīyāhu*, „dreptatea mea este Domnul".)
23,7-8 În LXX, versetele se găsesc la sfârşitul capitolului.

în mine s-au cutremurat toate oasele,
am ajuns ca un bărbat zdrobit
și ca un om copleșit de vin,
din pricina Domnului
și din pricina măreției slavei Sale.
10 „Căci din pricina acestora a jelit pământul,
s-au uscat pășunile pustiului
și alergarea lor s-a făcut rea
și puterea lor – nu așa.
11 Căci preotul și profetul au fost pângăriți
și în Casa Mea am văzut ticăloșiile lor.
12 De aceea, să le fie calea
spre alunecare în întuneric,
pe ea se vor împiedica și vor cădea;
pentru că voi aduce peste ei rele
în anul cercetării lor" – spune Domnul.
13 „Și la profeții Samariei am văzut nelegiuiri:

23,9-40 O nouă serie de oracole de mustrare, adresate de această dată profeților mincinoși și preoților.

23,9 „Printre profeți": TM are: „Către / Cu privire la profeți", care apare ca un titlu. ♦ „s-a zdrobit inima mea, în mine s-au cutremurat toate oasele": *cf.* Hab. 3,16. ♦ „ca un bărbat zdrobit": TM are „ca un bărbat beat". Traducătorul LXX va fi citit *ș*[e]*bhūr*, „zdrobit", în loc de *ș*[e]*khūr*, „beat" (*cf.* LEH, *s.u.* συντρίβω). ♦ „și din pricina măreției slavei Sale": TM are „din pricina cuvintelor sfințeniei Sale". ♦ Aici vorbește profetul, cu o reacție parcă anticipată față de cuvintele Domnului din versetele următoare.

23,10 În TM, versetul începe cu „țara e plină de preacurvari/desfrânați", *cf.* 9,2, fără echivalent în LXX. ♦ „din pricina acestora": TM are „din pricina blestemului". Traducerea e rezultatul unei vocalizări diferite: *'ēlleh*, „aceștia", față de *'ālāh*, „blestem" din TM (*cf.* de Waard, 100). ♦ „nu așa": lecțiune după ed. Rahlfs, însă mss. B și S au „așa"; TM are *lo' kēn*, „nu [e] dreaptă", însă expresia ar putea fi înțeleasă, cu celălalt sens al lui *kēn*, „nu așa".

23,11 Marcatorul de discurs de la finalul versetului, „oracol al lui *YHWH*", nu apare în LXX.

23,12 „cercetării": *cf. supra*, nota 9,8.

23,13 „Profeții Samariei" apar aici ca termen de comparație; ei au rătăcit poporul și și-au luat pedeapsa (*cf.* 3Rg. 18,16-40), dar au fost întrecuți în nelegiuire de cei ai Ierusalimului. Același gen de comparație între păcatele poporului din cele două regate, la Iez. 23. ♦ „nelegiuiri": TM are „absurditate/scârboșenie". ♦ „au profețit prin Baal": păcat de o deosebită gravitate, *cf.* Deut. 13,2-6.

au profețit prin Baal
și au rătăcit poporul Meu, Israel.
14 Și la profeții Ierusalimului am văzut grozăvii:
cum săvârșesc adulter și umblă în minciuni
și vin în ajutor mâinilor celor răi,
ca să nu se întoarcă nimeni de la calea sa cea rea;
toți au ajuns pentru Mine ca Sodoma
și locuitorii lui, ca Gomora."
15 De aceea, acestea le spune Domnul:
„Iată, Eu le voi dumica durere
și-i voi adăpa cu apă amară,
pentru că de la profeții Ierusalimului a ieșit
pângărirea în toată țara."

16 Așa spune Domnul Atotstăpânitor:
„Să nu ascultați cuvintele profeților,
căci își născocesc vedenii deșarte,
din inima lor vorbesc
și nu din gura Domnului."

23,14 „Sodoma și Gomora", prototipul decăderii morale și al pedepsei divine pentru aceasta (*cf.* Gen. 13,10-13; 18,16–19,29; Is. 1,9-10; 3,9; Ier. 20,16; 27,40; Am. 4,11; Sof. 2,9).

23,15 „spune Domnul": TM are „spune *YHWH* al oștirilor către profeți". ♦ „le voi dumica durere": TM are „îi voi face să mănânce pelin/absint". ♦ „apă amară": TM are „apă otrăvită", *cf. supra*, 9,14 și nota.

23,16-32 Continuarea oracolelor împotriva profeților, cu accentuarea obligației fiecărui profet de a rosti cuvintele Domnului și nicidecum de a vorbi pe placul poporului sau după așteptările acestuia.

23,16 „profeților": TM are „profeților care vă prorocesc". ♦ „născocesc vedenii deșarte": *litt.* „își zădărnicesc vedenia". ♦ „Să nu ascultați cuvintele profeților": falșii profeți, dezbinătorii pe criterii subiective, avizi de putere și slavă deșartă, care se vor găsi mereu și în sânul Bisericii. În *Scrisoarea* 43,5, Ciprian notează: „Dumnezeu este unul și Hristos, unul, Biserica este una și una *cathedra* stabilită pe [apostolul] Petru prin glasul Domnului". Într-o biserică, scrie mai departe Ciprian, nu pot exista două altare și nu pot exista două preoții. Chiril al Alexandriei (*Comentariu la Evanghelia după Luca* 63; 55 și 136) intră în adâncul psihologiei profeților mincinoși, ai propovăduitorilor falsei învățături. Aceștia nu pun preț pe Sfânta Scriptură, n-o studiază în adâncime. „Ei vorbesc numai din inima lor (se înțelege, numai după capul lor) și nu din gura Domnului, așa cum zice Scriptura".

17 Ei spun celor care aruncă de la ei cuvântul Domnului:
„Veți avea pace"
și tuturor celor care umblă după voile lor,
oricui umblă în rătăcirea inimii sale,
i-au spus: „Nu vor veni peste tine rele."
18 Fiindcă cine a stat în tabăra Domnului
și a văzut cuvântul Lui?
Cine și-a plecat urechea
și a ascultat?
19 Iată, cutremur de la Domnul,
urgie va veni să-i zguduie,
adunată peste cei nelegiuiți va veni.
20 Și nu se va îndepărta mânia Domnului
până ce nu va face aceasta
și până ce nu va statornici aceasta
după planul inimii Lui;
la capătul zilelor vor înțelege acestea.

21 „Nu-i trimiteam pe profeți,
ci ei [înșiși] alergau;
n-am grăit către ei,
ci ei de la sine profețeau.
22 Dacă ar fi stat în tabăra Mea
și Mi-ar fi ascultat cuvintele,

23,17 „Ei spun... «Veți avea pace»": *cf.* 4,10; 6,16. ♦ LXX păstrează un text mai lung: primul stih din paralelismul sinonimic, „și tuturor celor care umblă în voile lor", nu are corespondent în TM. ♦ „rătăcirea": TM are „încăpățânarea".

23,18 „în tabăra": TM are „în sfatul/consiliul/cercul de apropiați", *cf.* Is. 40,13-14. ♦ „și a văzut": TM are „și a văzut și a auzit".

23,19 „cutremur": TM are „furtună". ♦ „urgie": TM are „urgie și vijelie". ♦ *Cf.* Is. 29,6.

23,20 „vor înțelege": TM are „veți înțelege". ♦ „planul": gr. ἐγχείρημα, de la ἐγχειρέω, „a lua în mână", „a se apuca de (ceva)", „a întreprinde".

23,21 „ci ei [înșiși] alergau": imaginea purtătorului de mesaje din partea regelui, *cf. e.g.* 2Rg. 18,19; Av. 2,2.

23,22 „tabăra": gr. ὑπόστασις de aici este paralel cu ὑπόστημα de la v. 18; de aceea am preferat și pentru el sensul, mai rar, de „tabără". ♦ „Mi-ar fi ascultat cuvintele": TM are „Mi-ar fi făcut ascultate cuvintele". ♦ „de la făptuirile lui rele": TM are „de la căile lui rele și de la răutatea făptuirilor lui".

l-ar fi întors şi pe poporul Meu
de la făptuirile lui rele.

23 Eu sunt «Dumnezeu-de-aproape» - spune Domnul -
şi nu «Dumnezeu-de-departe».
24 Dacă omul se va ascunde în ascunzişuri,
oare Eu nu-l voi vedea?
Oare nu umplu Eu cerul şi pământul?" - spune Domnul.

23,23 În TM: „Sunt Eu oare [doar] Dumnezeul-de-aproape, nu [şi] Dumnezeul-de-departe?". Faptul că LXX are aici o propoziţie afirmativă schimbă sensul şi rupe legătura cu versetul următor. „Dumnezeul-de-aproape" ar putea desemna limitarea lui la un clan, un popor sau, după alte interpretări, la un timp anume, în vreme ce „Dumnezeul-de-departe" îl desemnează ca Dumnezeul universului şi al veşniciei. ♦ „Eu sunt «Dumnezeu-de-aproape»": Dumnezeu este foarte aproape de omul drept (Ioan Gură de Aur, *Omilii despre Evanghelia după Matei* 54,8). Ciprian invocă versetul în legătură cu tema omniştiinţei lui Dumnezeu, mai precis, a capacităţii Sale de a pătrunde în cele mai ascunse cotloane ale sufletelor: „El vede inima şi mintea fiecărei persoane şi nu va judeca doar faptele noastre, ci şi vorbele şi gândurile noastre" (*Despre cei căzuţi* 27).
23,24 *Cf.* Ps. 138/139,1-10. ♦ În TM, după fiecare întrebare apare „oracol al lui *YHWH*". ♦ „Dacă omul se va ascunde în ascunzişuri, oare Eu nu-l voi vedea?": Ciprian al Cartaginei invocă acest verset în micul, dar importantul său tratat despre Rugăciunea domnească, în legătură cu discreţia celui ce se roagă. Creştinul nu trebuie să-şi strige rugăciunea către Dumnezeu, nu trebuie să se afişeze public, dat fiind că Dumnezeu vede totul şi peste tot. Oriunde te-ai ruga, Dumnezeu e prezent (*Rugăciunea domnească* 4). Aceeaşi idee, în celebra pagină din *Confesiunile* lui Augustin (1,2,2). De asemenea, la Ambrozie, în *Epistole* 49: Dumnezeu pătrunde toate elementele naturii. Plecând de la versetul nostru, Grigore din Nazianz ajunge să enunţe principiile aşa-zisei teologii apofatice. Dumnezeu este peste tot, dar El nu poate fi nici sesizat, nici înţeles de simţurile sau de mintea omenească. El nu poate fi „conţinut" fizic de vreun spaţiu, care, conţinându-L, L-ar limita, sau de vreun gând care L-ar reduce la un fenomen inteligibil. „Ce este Dumnezeu după fire şi fiinţă n-a aflat careva dintre oameni niciodată, nici nu va afla [...] Tot ceea ce ajunge la mine este o iradiere scurtă şi o mică lucire a unei mari lumini. Chiar dacă a cunoscut cineva pe Dumnezeu sau a mărturisit că L-a cunoscut, L-a cunoscut cât numai să pară mai luminat altuia care nu a fost luminat deopotrivă" (*Cuvântări* 28,17, trad. D. Stăniloae). Dosarul poate fi completat cu următoarele referinţe: Augustin, *Epistole* 187,14; *Omilii* 69,4; 174,1; Theodoret, *Despre divina providenţă* 10,16-17. În *Comentariul la Evanghelia după Ioan*, Origen spune că Iisus Hristos „umple cosmosul", identificându-L pe Mântuitor cu Logosul şi Înţelepciunea din Proverbe, despre care se spune că a fost cu Tatăl la zidirea lumii (6,202).

25 „Am auzit cele pe care le grăiesc profeții, minciunile pe care le-au profețit
în numele Meu spunând: «Am visat un vis.» 26 Până când vor fi minciuni în
inima profeților care profețesc, în vreme ce ei profețesc voile inimii lor?
27 Ei, care socotesc să uite de Legea Mea pentru visele lor, pe care le
povestește fiecare aproapelui său, așa cum au uitat părinții lor de numele
Meu, pentru Baal? 28 Profetul în care este visul să-și povestească visul și cel
în care este cuvântul Meu să povestească cuvântul Meu întru adevăr.

Ce este pleava față de grâu?
Așa și cuvintele Mele – spune Domnul.
29 Oare nu sunt cuvintele Mele ca un foc arzător – spune Domnul –
și ca o secure de tăiat piatra?
30 De aceea, iată, Eu [sunt] împotriva profeților care fură cuvintele Mele, fie-
care de la aproapele său – spune Domnul Dumnezeu. 31 Iată, Eu [sunt]
împotriva profeților care aruncă prorociri din limbă și își moțăie moțăiala.
32 Iată, Eu [sunt] împotriva profeților care prorocesc vise mincinoase și le
povestesc și au rătăcit poporul Meu cu minciunile lor și cu rătăcirile lor: Eu
nu i-am trimis și nu le-am poruncit și nu vor fi de nici un folos pentru
poporul acesta."

33 „Și, dacă te va întreba poporul acesta, fie un preot, fie un profet, spunând:
«Care este sarcina Domnului?», să le spui: «Voi sunteți sarcina și Eu vă voi

---

23,25 „Am visat un vis": TM are „Am visat, am visat". ♦ Biblia menționează mesaje divine comunicate în vis (*e.g.* Num. 12,6; Mt. 1,20; 2,12.13), dar este nevoie de discernământ pentru a le determina originea. Oricum, aici este vorba de o pretenție mincinoasă.

23,26 „Până când vor fi minciuni în inima profeților...?": *cf.* 14,13-15.

23,27 „să uite de Legea Mea": TM are „să-l facă pe poporul Meu să uite Numele Meu".

23,28 „Așa și cuvintele Mele": fără corespondent în TM, constituie o „decodare" a metaforei anterioare. ♦ Targumul modifică imaginea înțelegând-o ca pe o comparație sapiențială: „Așa cum omul alege pleava de grâu, tot așa va fi depărtat cel rău de cel drept".

23,29 „Oare nu sunt cuvintele Mele ca un foc?": *cf.* 5,14; 15,14; 20,9; Lc. 12,49.

23,31 „aruncă prorociri din limbă și își moțăie moțăiala": TM are „își iau limba lor și rostesc: «Oracol!»". Traducătorul LXX va fi citit *NWM*, „a dormi", în loc de *N'M*, „a rosti un oracol".

23,32 În TM, versetul are în plus, la mijloc și la sfârșit, marcatorul de discurs „oracol al lui *YHWH*".

23,33-40 Pasajul este construit pe dublul sens al ebr. *massā'*, *litt.* „ridicare (a unei poveri)", de unde „povară", „sarcină", dar și „rostire", „prevestire", „oracol" (de la „a

azvârli» – spune Domnul. 34 Şi profetul şi preotul şi poporul care ar spune
«sarcina Domnului», îl voi pedepsi pe omul acela şi casa lui. 35 Pentru că
aşa veţi spune fiecare către aproapele său şi fiecare către fratele său: «Ce a
răspuns Domnul?» şi «Ce a grăit Domnul?», 36 şi «sarcina Domnului» să nu
o mai numiţi, căci sarcină pentru om va fi cuvântul său; 37 şi «De ce a grăit
Domnul Dumnezeul nostru?». 38 De aceea, acestea le spune Domnul Dum-
nezeu: Pentru că aţi spus cuvântul acesta: «sarcina Domnului», iar [Eu] am
trimis la voi spunând «Nu [mai] ziceţi 'sarcina Domnului'», 39 de aceea,
iată, Eu vă iau şi vă zdrobesc pe voi şi cetatea pe care v-am dat-o vouă şi
părinţilor voştri 40 şi voi da asupra voastră ocară veşnică şi necinstire
veşnică, ce nu se va uita."
7 „De aceea, iată, vin zile – spune Domnul – când nu vor mai spune «Viu
este Domnul care a scos casa lui Israel din ţara Egiptului», 8 ci «Viu este
Domnul care a adunat toată sămânţa lui Israel din ţinutul de la miazănoapte
şi din toate ţările unde îi alungase şi i-a aşezat înapoi în ţara lor.»"

24 1 Domnul mi-a arătat două coşuri cu smochine, aşezate în faţa templului
Domnului, după ce Nabucodonosor, regele Babilonului, l-a surghiunit pe

---

ridica glas" sau „a primi o sarcină"?). LXX foloseşte un termen echivalent: gr. λῆμμα, *litt.* „ceea ce se ia/primeşte", „câştig", de aici „misiune (încredinţată cuiva)", dar şi „însărcinare", „sarcină". *Cf.* şi nota la Zah. 9,1 din prezenta ediţie (unde este mai accentuat sensul de „prevestire").

23,33 „să le spui: «Voi sunteţi sarcina»": TM are „Să le spui: «Care sarcină?»".

23,34 Este un mod hiperbolic de a interzice profeţiile (evident, se referă la cele ale prorocilor mincinoşi).

23,36-37 Ultima parte a v. 36 şi începutul v. 37 din TM nu apare în LXX: „şi răsturnaţi astfel cuvintele Dumnezeului Viu, ale Domnului Oştirilor, Dumnezeul nostru. 37 Aşa să-l întrebaţi pe proroc: «Ce ţi-a răspuns Domnul?»". ♦ „De ce a grăit?": TM are „Ce a grăit?".

23,38 La începutul versetului, TM are în plus: „Dar dacă veţi spune «sarcina Domnului»".

23,39 „iată, Eu vă iau": TM are un text dificil: „iată, vă voi uita şi vă voi lepăda (?)" – confuzie între *NŞYTY*, „voi uita", şi *NS'TY*, „vă iau" (*cf.* LEH, *s.u.* λαμβάνω). TM menţionează suplimentar „de la Faţa Mea".

23,7-8 *Cf. supra*, 16,14-15 şi nota.

23,7 „a scos": gr. ἀνήγαγεν (*litt.* „a dus în sus") face joc de cuvinte cu συνήγαγεν, „a adunat" (*litt.* „a dus laolaltă"), din versetul următor.

23,8 „care a adunat toată sămânţa lui Israel": TM are „care a scos (*litt.* a făcut să urce) şi a adus [înapoi] sămânţa casei lui Israel".

24,1-10 Vedenia profetică a celor două coşuri cu smochine. După deportarea din 597 î.H., iudeii rămaşi pe loc considerau că cei deportaţi sunt pedepsiţi pentru păcatele lor, iar ei

Iechonias, fiul lui Ioakim, regele lui Iuda, şi pe dregători, şi pe meşteri, şi pe
prizonieri, şi pe cei bogaţi din Ierusalim şi i-a dus la Babilon: 2 un coş [cu]
smochine foarte bune, ca smochinele dintâi, iar celălalt coş [cu] smochine
foarte rele, care nu se puteau mânca de rele ce erau. 3 Şi Domnul mi-a spus:
„Ce vezi tu, Ieremia?" Şi I-am spus: „Smochine. Cele bune [sunt] grozav de
bune, iar cele rele, grozav de rele; nu se pot mânca de rele ce sunt."
4 Şi a fost cuvântul Domnului către mine zicând: 5 „Acestea le spune
Domnul Dumnezeul lui Israel: «Ca aceste smochine bune, aşa îi voi socoti
spre bine pe cei surghiuniţi din Iuda, pe care i-am trimis din locul lor în ţara
chaldeilor. 6 Îmi voi aţinti ochii asupra lor spre bine şi îi voi aduce înapoi în
ţara aceasta spre bine; îi voi zidi iarăşi şi nicidecum nu-i voi dărâma, ci îi
voi răsădi şi nu-i voi [mai] smulge; 7 şi le voi da inimă ca să Mă cunoască

---

au fost cruţaţi pentru că ar fi mai buni. Mesajul lui Dumnezeu le răstoarnă aşteptările: El priveşte cu bunăvoinţă la cei exilaţi (smochinele bune) şi îi va călăuzi spre o renaştere atât materială, cât şi spirituală, pe când cei rămaşi în ţară şi cei fugiţi în Egipt (smochinele rele) vor avea mai mult de suferit; *cf.* şi 36[29],1-23; Am. 8,1-2; Is. 53; Ps. 112/113,9 118/119,22; Iez. 11,14-21.

24,1 Prima menţionare explicită în Ieremia LXX a regelui Babilonului, Ναβουχοδονοσορ, „Nabucodonosor". ♦ „dregători": gr. ἄρχοντες, ebr. *śarīm*, „căpetenii". Termenul îi desemnează pe cei care aveau diverse funcţii importante la curtea regelui: scribi, sfetnici, comandanţi militari etc. ♦ „pe prizonieri": TM are „pe fierari" poate din cauza unei interpretări diferite a ebr. *mas'ghēr*, „lăcătuş", „fierar", ca „loc ferecat", „închisoare". ♦ „pe cei bogaţi": nu are corespondent în TM. ♦ Iechonias a fost menţionat în câteva rânduri: 13,18; 22,25-26. 4Rg. 24,10-17 face referire la primul val de deportări, cel din 597 î.H. ♦ „două coşuri cu smochine": în contextul polemicii teologice, Cezarie de Arles interpretează cele două coşuri ca fiind Sinagoga şi Biserica (*Omilii* 106,4). Metodiu al Olimpului, în faimosul *Banchet* (10,5), notează că smochinul trimite cu gândul la grădina raiului, pentru că pomul interzis, din rodul căruia vor muşca Adam şi Eva, era un smochin. Raportul dintre smochinele foarte bune şi cele foarte rele simbolizează, de fapt, raportul dintre Dumnezeu şi diavol ca *simia Dei*, maimuţă a lui Dumnezeu. Tot după Metodiu, în timp ce viţa-de-vie Îl reprezintă pe Iisus, smochinul se referă la Sfântul Duh, dat fiind că Viţa „veseleşte inimile", iar Duhul le tămăduieşte.

24,3 „Ce vezi tu, Ieremia?": tiparul este identic cu cele două vedenii anterioare din 1,11 şi 1,13.

24,5 „spre bine": la plural în greacă.

24,6 Al doilea „spre bine" din LXX din acest verset nu are corespondent în TM. ♦ Versetul reaminteşte de învestirea în misiune a prorocului, din 1,10, temă majoră a cărţii. ♦ *Cf.* 9,23; 38[31],31-34; 39[32],39; Iez. 36,26-28; 1In. 5,20.

24,7 Pasajul pregăteşte marea făgăduinţă a Noului Legământ din 38[31],31-34: interiorizarea religiei, relaţia individuală cu Dumnezeu, întoarcerea totală la Domnul.

pe Mine, că Eu sunt Domnul, şi vor fi poporul Meu, iar Eu voi fi
Dumnezeul lor, pentru că se vor întoarce la Mine din toată inima lor.»
8 Iar despre smochinele cele rele, care nu se vor mânca de rele ce sunt,
acestea le spune Domnul: «Aşa îl voi preda pe Sedekias, regele lui Iuda, şi
pe mai-marii lui şi ce [va] mai rămâne în Ierusalim, pe cei care au fost lăsaţi
în ţara aceasta şi pe cei care locuiesc în Egipt, 9 şi îi voi da spre risipire în
toate împărăţiile pământului şi vor fi spre ocară şi spre pildă şi spre ură şi
spre blestem în tot locul unde îi voi fi alungat. 10 Şi voi trimite peste ei foa-
metea şi molima şi sabia, până ce vor pieri din ţara pe care le-am dat-o.»"

25 1 Cuvântul care a fost către Ieremia despre tot poporul lui Iuda, în anul al
patrulea al lui Ioakim, fiul lui Iosia, regele lui Iuda, 2 pe care l-a grăit către
tot poporul lui Iuda şi către cei care locuiau în Ierusalim, zicând: 3 „Din al

---

24,8 „cei care locuiesc în Egipt": ar putea fi vorba despre iudeii care s-au refugiat în Egipt de frica babilonienilor, încălcând porunca dată de Domnul prin Ieremia (*cf.* 2,18.36; 49[42],13-22).

24,9 „spre risipire": TM are „spre groază"; traducătorul LXX va fi confundat ebr. *ZW'H* cu *ZRH*, „a risipi/vântura" (*cf.* LEH, *s.u.* διασκορπισμός). ♦ TM are în plus „spre rău", ca pol opus faţă de „spre bine" din vv. 5-6. ♦ „spre ură": TM are „spre batjocură".

24,10 Instrumentele pedepsei apar în ordine diferită în cele două texte: LXX: „foametea şi molima şi sabia", TM: „sabia, foametea şi molima". ♦ În final, TM are în plus „lor şi părinţilor lor".

25 Istoria transmiterii capitolului 25 rămâne una dintre cele mai dificile şi controversate chestiuni de critică textuală a Vechiului Testament. Începând cu acest capitol, divergenţele între tradiţia ebraică şi cea greacă a textului devin tot mai pronunţate. Primele 13 versete îşi corespund în ambele tradiţii; dar apoi grupul de oracole împotriva neamurilor se află în LXX în continuare (25,14–32,38) – şi această poziţionare pare mai logică –, pe când în TM el se află la sfârşitul cărţii (46,1–51,64), decalându-se astfel toată numerotarea până la penultimul capitol inclusiv.

25,1 „Ioakim" (ebr. *Yᵉhōyāqīm*): 609-598 î.H. Detaliul de ordin istoric plasează mesajul în anul 605 î.H., când a avut loc bătălia de la Charchamis/Carchemiş (*cf.* Ier. 26[46],2), unde Nabucodonosor l-a învins decisiv pe faraonul Necho al Egiptului. TM are în plus „în primul an al domniei lui *Nᵉbukhadreṭṭar*, regele Babilonului": într-adevăr, acesta a luat puterea în 605 î.H., după ce a condus oastea babilonienilor în bătălia menţionată.

25,2 „pe care l-a grăit": TM are „pe care l-a grăit Ieremia prorocul".

25,3 „Amos": TM are, corect, „*'Āmōn*". ♦ Iosia a domnit între 640 şi 609 î.H. ♦ „[vreme de] douăzeci şi trei de ani": precizarea situează evenimentul în anul 627 î.H., anul chemării lui Ieremia la slujirea profetică (*cf.* 1,2). ♦ După „douăzeci şi trei de ani", TM are în plus „a fost cuvântul lui *YHWH* către mine". ♦ „din bună vreme, cu stăruinţă": gr. ὀρθρίζω echivalează ebr. *šākham*, „a se scula devreme / în zori", având conotaţia de

treisprezecelea an al lui Iosia, fiul lui Amos, regele lui Iuda, și până în ziua
aceasta, [vreme de] douăzeci și trei de ani, v-am grăit din bună vreme, cu
stăruință, 4 și i-am trimis la voi pe robii Mei profeți, trimițându-i din bună
vreme (dar nu i-ați ascultat și nu v-ați plecat urechea), 5 zicând: «Întoar-
ceți-vă fiecare de la calea sa cea rea și de la făptuirile sale cele rele și veți
locui în țara pe care v-am dat-o vouă și părinților voștri, din veac și până în
veac; 6 nu umblați după zei străini, să le slujiți și să vă închinați lor, ca nu
cumva să Mă mâniați cu faptele mâinilor voastre, încât să vă fac rău!» 7 Dar
nu M-ați ascultat."
8 De aceea, acestea le spune Domnul: „Pentru că n-ați dat crezare cuvintelor
Mele, 9 iată, Eu trimit și voi lua spița de la miazănoapte și-i voi aduce peste
țara aceasta și peste locuitorii ei și peste toate neamurile din jurul ei; îi voi
pustii și îi voi da spre nimicire și spre fluierat și spre ocară veșnică. 10 Și voi
da pieirii de la ei glasul de bucurie și glasul de veselie, glasul mirelui și
glasul miresei, mireasma mirului și lumina lămpii. 11 Și toată țara va fi spre

---

acțiune repetată, insistentă; la fel ὄρθρου din versetul următor. ♦ La finalul versetului, TM are în plus „am grăit și nu m-ați ascultat".

25,4 „i-am trimis": în LXX se continuă vorbirea lui Dumnezeu începută în v. 3; în TM se continuă transmiterea ei prin Ieremia, deoarece la v. 2 apărea numele profetului (vezi nota); versetul începe: „Și *YHWH* v-a trimis pe robii Săi proroci".

25,5 „v-am dat-o": TM are „*YHWH* v-a dat-o" (*cf.* nota anterioară).

25,6 „încât să vă fac rău" (pentru fapte rele, mai specific pentru idolatrie): TM are „și nu vă voi face rău" (dacă veți renunța la păcate/idolatrie).

25,7 TM are un text mai lung: „Dar nu M-ați ascultat, ci M-ați mâniat cu faptele mâinilor voastre, spre rău pentru voi".

25,8 „Domnul": TM are „*YHWH* al oștirilor".

25,9 „spița": gr. πατριά, „familie", „clan", neam", echivalează ebr. *miš^{e}pāḥāh*, cu același sens. ♦ „spița de la miazănoapte": *cf.* 1,13; 6,22-23. TM are „toate spițele de la miazănoapte" și adaugă, precizând, „oracol al lui *YHWH*, în jurul (*litt.* către) robului Meu, *N^{e}bûkhadre'ṣṣar*, regele Babilonului". Regele babilonian apare numit de Dumnezeu „robul Meu" pentru a arăta că Dumnezeu este unicul, Stăpânul istoriei, chiar și păgânii luând parte, fără să știe, la împlinirea planului Său cu omenirea. În același sens, Cyrus este numit „unsul" Domnului în Is. 45,1. ♦ „ocară veșnică": TM are „dărâmături pe veci". LXX presupune ebr. *HRPWT*, pe când TM are *HRBT* (*cf.* LEH, *s.u.* ὀνειδισμός).

25,10 *Cf.* 7,34; 16,9; 40[33],11. ♦ „mireasma mirului": TM are „uruitul (*litt.* glasul) morii". Traducătorul LXX va fi citit ebr. *RḤYM*, „moară", ca *RYḤ M(WR)*, „mireasma mirului" (*cf.* LEH, *s.u.* ὀσμή).

25,11 După „spre nimicire", TM are în plus „și spre groază". ♦ „Vor fi robi printre neamuri șaptezeci de ani": TM are „și neamurile acestea vor fi înrobite regelui

nimicire şi vor fi robi printre neamuri şaptezeci de ani. [12] Iar când se vor
împlini cei şaptezeci de ani, voi pedepsi neamul acela – spune Domnul – şi
îi voi pune spre nimicire veşnică; [13] şi voi aduce peste ţara aceea toate cele
pe care le-am grăit împotriva ei, toate cele scrise în cartea aceasta."

14 (49,34a) Cele pe care le-a profeţit Ieremia asupra neamurilor din Ailam.
15 (49,35) Acestea le spune Domnul:
„Să fie sfărâmat arcul Ailamului, fruntea puterii lor,
16 (36) şi voi aduce peste Ailam patru vânturi din cele patru colţuri ale cerului
şi îi voi împrăştia în toate aceste patru vânturi
şi nu va fi neam unde să nu ajungă cei alungaţi din Ailam.
17 (37) Şi îi voi înspăimânta în faţa duşmanilor lor care caută [să] le [ia] viaţa
şi voi aduce peste ei rele după urgia mâniei Mele

Babilonului şaptezeci de ani". ♦ „şaptezeci de ani": această cifră rotundă, simbolizând o viaţă de om, ce indică durata exilului este menţionată aici pentru prima dată în Ieremia (*cf.* şi 36[29],10; 2Par. 36,21; Dan. 9,2); apare aşadar speranţa că această nenorocire nu va ţine la infinit.

25,12 „voi pedepsi neamul acela... şi îi voi pune": TM are „voi pedepsi pe regele Babilonului şi pe neamul acela... pentru nelegiuirea lor, şi ţara chaldeilor".

25,13 La sfârşitul versetului, TM are în plus „cele prorocite de Ieremia împotriva tuturor neamurilor".

25,14-20 Versetelor din LXX le corespund vv. 49,34-39 din TM. Aici începe în LXX seria de oracole împotriva neamurilor: 25,14–32,38. În TM, aceste profeţii sunt cuprinse între cap. 46 şi 51. Sfârşitul cap. 25 din TM cuprinde şi el un oracol împotriva „tuturor neamurilor", asupra cărora se revarsă „cupa mâniei Domnului"; acesta se regăseşte însă, în LXX, în cap. 32,13-38. S-ar putea ca plasarea acestor mesaje profetice din LXX să reflecte o situaţie mai veche a textului faţă de TM, unde vor fi fost deplasate către sfârşitul cărţii.

25,14 În 49,34 TM: „Ceea ce a fost cuvântul lui *YHWH* către Ieremia prorocul asupra *'Êylam*-ului la începutul domniei lui *Ṭidhᶜqiyāh*, regele lui Iuda"; precizarea cronologică apare în LXX la sfârşitul paragrafului (25,20). ♦ Elamul este un ţinut situat pe podişurile înalte din estul Mesopotamiei, având capitala la Susa. În 597 î.H., la data rostirii acestui oracol, reuşise să-şi redobândească independenţa faţă de asirieni, dar avea să fie cucerit, nu după multă vreme, de mezi şi perşi, iar Susa avea să devină una dintre capitalele noului imperiu persan.

25,15 „Să fie sfărâmat": TM are „Eu voi sfărâma". ♦ „arcul": Elamul era vestit pentru arcaşii săi.

25,17-18 Dubla menţionare „oracol al lui *YHWH*" din TM nu are corespondent în LXX.

şi voi trimite în urma lor sabia Mea,
până ce îi va sfârşi.
18 (38) Şi Îmi voi aşeza tronul în Ailam
şi îi voi alunga de acolo pe rege şi pe mai-marii [lui]
19 (39) şi va fi [aşa]: la sfârşitul zilelor, voi întoarce înapoi robirea Ailamului" –
spune Domnul. 20 (49,34b) La începutul domniei regelui Sedekias a fost cuvân-
tul acesta despre Ailam.

26 (46 TM) [1] 2 Pentru Egipt,
privind puterea faraonului Nechao, regele Egiptului,
care se afla la râul Eufrat, la Charchamis,
pe care l-a lovit Nabucodonosor, regele Babilonului,
în anul al patrulea al lui Ioakim, regele lui Iuda:

3 „Luaţi arme şi scuturi
şi înaintaţi la război;
4 înşeuaţi caii,

25,19 „voi întoarce înapoi robirea": ebr. *şûbh şbhûth* (LXX traduce în mai multe feluri complementul: „robire", „surghiun" etc.): expresie întâlnită la profeţi (*e.g.* Ier. 26[46],27; 31[48],47; 37[30],3.18; 38[31],23; 39[32],44; 33[40],7.11.26; 41[48],47) şi în psalmi (*cf.* Ps. 84/85,2 şi nota; 125/126,1.4) pentru a indica eliberarea şi restaurarea unui popor. Merită remarcat faptul că Ieremia vorbeşte despre o astfel de restaurare şi cu privire la neamuri, nu numai la poporul ales, ceea ce conferă un caracter universalist profeţiilor sale.
25,20 Versetul numerotat astfel în ed. Rahlfs, pe bună dreptate, deoarece constituie concluzia profeţiei despre Elam, apare numerotat în ed. Ziegler ca 26,1. ♦ În TM, versetul corespunzător (49,34) este: „Cuvântul Domnului, care a fost spus prorocului Ieremia, asupra Elamului, la începutul domniei lui *Ţidhqîyâh*, regele lui Iuda".
26,[1] Lipseşte în LXX. 46,1 TM are: „Cuvântul lui *YHWH* care a fost către Ieremia prorocul cu privire la neamuri".
26,2-12 Profeţie cu privire la Egipt.
26,2 „Nechao" (ebr. *Nkhô*): a domnit între 609 şi 594 î.H. L-a înfrânt pe regele Iosia în bătălia de la Megiddo din 609 î.H. (*cf.* 4Rg. 23,29; 2Par. 35,20-24), l-a înlocuit pe regele Ioachas cu Eliakim, căruia i-a schimbat numele în Ioakim (*cf.* 4Rg. 23,33-35), a continuat să-i sprijine pe asirieni împotriva noii puteri, aflate în ascensiune, a Babilonului, dar a fost înfrânt definitiv de Nabucodonosor în bătălia de la Karchemiş, în 605 î.H. ♦ „Charchamis" (ebr. *Karkmiş*): oraş important aflat la nord-est de Alep, pe Eufrat (azi localitatea siriană Gerablus, la graniţa cu Turcia). ♦ „privind puterea faraonului Nechao": Theodoret aminteşte că faraonul l-a învins pe Iosia lângă Eufrat, fiind la rândul său ucis de regele Babilonului (*Despre Ieremia* 9,46).

încălecați, voi, călăreți,
rânduiți-vă, cu coifurile voastre;
azvârliți sulițe
și îmbrăcați-vă platoșele!
5 De ce sunt ei înspăimântați
și dau înapoi?
Pentru că cei puternici ai lor vor fi izbiți.
Au luat-o la fugă și nu s-au întors,
fiind înconjurați din toate părțile" - spune Domnul.
6 Să nu fugă cel sprinten
și să nu scape cel tare;
spre miazănoapte, în părțile Eufratului,
au slăbit, au căzut.

7 Cine e acesta care se va ridica precum un râu
și precum râurile [își] involburează apa?
8 Apele Egiptului ca un râu se vor ridica
și [râul] a zis: „Mă voi ridica și voi acoperi pământul
și-i voi da pieirii pe cei care îl locuiesc."
9 Suiți-vă pe cai, pregătiți carele,

26,4 „azvârliți sulițe": TM are „lustruiți sulițele".
26,5 „De ce sunt ei...?": TM are „De ce îi văd eu...?". ♦ „fiind înconjurați din toate părțile": TM are „groază de jur-împrejur" (*cf.* 6,25; 20,10 și nota).
26,6 *Cf.* Am. 2,15 etc.
26,7 „un râu": TM are „Nilul" (ebr. *ha-Yᵉʾōr* – împrumut dintr-un cuvânt egiptean care înseamnă „râu", „șuvoi", Nilul fiind „Râul" prin excelență).
26,8 „Apele Egiptului ca un râu se vor ridica și [râul] a zis": TM are „Egiptul se umflă precum Nilul și precum râurile i se tălăzuiesc apele și a zis". ♦ „Mă voi ridica și voi acoperi pământul": Nilul este în Biblie unul dintre simbolurile Egiptului; aici simbolizează trufia acestei mari puteri. Dumnezeu a poruncit apelor să nu-și iasă din matcă (*cf.* Ps. 103/104, 9; Iov 38,8-11, ambele dezvoltând Gen. 9,11.15 – legământul cu Noe), dar Egiptul se socotește mai presus de Dumnezeu. ♦ „pe cei care îl locuiesc": TM are „cetățile (*litt.* cetate – generic) și pe cei ce locuiesc în ele".
26,9 În TM: „Năpustiți-vă, cai, și dați năvală, care! Ieșiți, războinici! [Oameni din] Etiopia și *Pūṭ*, care țineți scutul, și ludieni, care întindeți arcul!". *Pûṭ* desemnează, după unii, Libia, după alții, Somalia; *Lūdh* desemnează o populație din Africa, neidentificată, și apare întotdeauna împreună cu *Pūṭ*, celebre prin arcașii lor (*cf.* și Is. 66,19; Iez. 27,10; 30,5). ♦ „înarmați până în dinți": *litt.* „înarmați cu totul cu arme".

ieşiţi, războinici ai etiopienilor,
şi libieni înarmaţi până în dinţi;
şi voi, lydieni, ridicaţi, întindeţi arcul!

10 Şi ziua aceea [e] pentru Domnul Dumnezeul nostru
zi de răzbunare,
pentru a-i pedepsi pe vrăjmaşii Lui,
şi sabia Domnului va mistui şi se va sătura
şi se va îmbăta de sângele lor,
căci [va fi] jertfă pentru Domnul Sabaot,
din ţinutul dinspre miazănoapte, la râul Eufrat.
11 Scoală-te, Galaad, şi ia răşină
pentru fecioara, fiica Egiptului;
în zadar ţi-ai înmulţit leacurile:
n-ai nici un folos.
12 Au auzit neamurile glasul tău
şi de strigătul tău s-a umplut pământul,
căci războinicul s-a arătat slab împotriva războinicului,
amândoi au căzut laolaltă.

13 Cele pe care le-a grăit Domnul prin Ieremia
despre venirea lui Nabucodonosor, regele Babilonului,
ca să taie ţara Egiptului:

14 Vestiţi în Magdolos şi daţi de ştire în Memphis!

26,10 „răzbunare... a-i pedepsi": *cf. supra*, nota 9,8. ♦ „sabia Domnului": TM are doar „sabia".

26,11 „Scoală-te, Galaad, şi ia răşină pentru fecioara...": TM are „Urcă în Galaad şi ia răşină, fecioară...". ♦ „răşină": *cf. supra*, 8,22 şi nota; Gen. 37,25.

26,12 „glasul tău": TM are „ruşinea ta"; traducătorul va fi citit *QWL* în loc de *QLWN*. ♦ „războinicul s-a arătat slab împotriva războinicului": TM are „războinicul s-a poticnit de / s-a prăvălit peste războinic".

26,13-28 Alt mesaj cu privire la Egipt, posterior celui precedent: invadarea Egiptului de către babilonieni a avut loc în 568/567 î.H., în vremea faraonului Amasis (*cf.* 50[43],10-13). Totuşi, Nabucodonosor nu a cucerit Egiptul (*cf.* şi 50[43],8-13; Iez. 29,19-21).

26,14 În TM, versetul are în plus la început: „Daţi de ştire în Egipt", iar după „Memphis" adaugă „şi la *Taḥ^e pan^e ḥes*". ♦ „Magdolos": ebr. *Migh^e dōl* apare în Biblie (Ex. 14,2) ca un oraş pe graniţa de nord a Egiptului; localizarea e însă nesigură. ♦ Memphis, ebr.

Spuneți: „Pregătește-te și fii gata,
        căci sabia ți-a mistuit desișul!”
15 De ce a fugit Apis?
        Vițelul tău cel ales n-a dăinuit, căci l-a betegit Domnul.
16 Și mulțimea ta a slăbit și a căzut
        și au grăit unii către alții:
„Să ne sculăm și să ne întoarcem la poporul nostru,
        în patria noastră,
        de la fața sabiei grecești!”
17 Puneți-i faraonului Nechao, regele Egiptului,
        numele Saon-esbi-emoed.

18 „Viu sunt Eu – spune Domnul Dumnezeu –,
va veni precum Itabyrionul între munți
        și precum Carmelul în mare.
19 Fă-ți bocceaua de pribegie,
        fiică a Egiptului ce [încă] locuiești acolo!
Căci Memphis va ajunge nimicire

Noph, la cca 20 km sud de Cairo, pe malul vestic al Nilului, era unul dintre cele mai vechi și importante orașe ale Egiptului antic, multă vreme capitală. *Vide supra*, nota 2,16. ♦ „desișul”: gr. σμῖλαξ are mai multe semnificații: „tisă”, dar și „volbură”, „vâsc de stejar” etc. TM are „de jur-împrejurul tău”.

26,15 TM are un text dificil, care s-ar putea interpreta: „De ce au fost luați puternicii/taurii tăi? N-a rămas în picioare, căci *YHWH* l-a doborât”. „Taurul” ar putea fi o aluzie la cultul egiptean al boului Apis. ♦ „l-a betegit”: *litt.* „l-a paralizat”.

26,16 „Și mulțimea ta a slăbit și a căzut și au grăit unii către alții”: TM are „l-a înmulțit pe cei care s-au împiedicat și au căzut unul peste altul și au zis”. ♦ „grecești”: TM are *hayyônāh*, „cea asupritoare”, confundat de trad. LXX cu *hayyawān*, „grecii”.

26,17 „Saon-esbi-emoed” transliterează aproximativ ebr. *šā'ôn he'ebîr hamô'edh*, *litt.* „Zarva care a lăsat să treacă întâlnirea” (*i.e.* Gălăgiosul care a ratat ocazia). Interpretările sunt variate: faraonul a lăsat să treacă momentul când, potrivit astrelor, ar fi trebuit să atace (TOB); faraonul Hophra îi dăduse lui Sedekias speranțe deșarte în 588 î.H. (BJ); într-adevăr, acest faraon, atacându-i pe babilonieni, reușise să-i facă să ridice pentru o vreme asediul asupra Ierusalimului.

26,18 „spune Domnul Dumnezeu”: TM are „oracol al Regelui, *YHWH* al oștirilor este numele Lui”. ♦ „va veni”: nu este clar cine este subiectul – Nabucodonosor sau Domnul Însuși? ♦ „Itabyrionul” : *i.e.* Taborul.

26,19 „și se va numi «Vai»”: așa este în ed. Rahlfs, după toate mss. și versiunile; la Ziegler: „și va fi ars”, după o conjectură.

şi se va numi «Vai», căci nu vor mai fi locuitori acolo.

[20] Ciută preafrumoasă, [ţara] Egiptului –
smulgere de către miazănoapte a venit asupra ei.
[21] Lefegiii săi în ea,
ca viţeii hrăniţi cu grâu în ea,
pentru că şi ei s-au întos şi au fugit într-un cuget,
n-au stat,
pentru că zi de pieire a venit asupra lor
şi vreme de pedeapsă pentru ei.

[22] Glas ca de şarpe şuierător,
pentru că vor umbla pe nisip;
cu securi vor veni împotriva ei,
ca tăietorii de lemne.
[23] Vor doborî pădurea ei – spune Domnul Dumnezeu –
pentru că nu va mai fi nimic asemenea,
căci se va umple [de vrăjmaşi] ca de lăcuste,
şi sunt fără de număr.
[24] A fost făcută de ruşine fiica Egiptului,
a fost dată în mâinile unui popor de la miazănoapte.

[25] Iată, Eu răzbun pe Amon, fiul ei,

26,20 „smulgere": traducătorul va fi citit *QR'* faţă de *QRṬ*, „insectă care înţeapă" (tăun?).
26,21 „pedeapsă": *cf. supra*, nota 9,8.
26,22 „şuierător": TM are „care umblă". ♦ „pe nisip": TM are „cu putere/oaste". ♦ Ar putea fi vorba de retragerea egiptenilor care dau înapoi pe tăcute dinaintea oştilor babiloniene.
26,23 „nu va mai fi nimic asemenea": TM nu e clar: *litt.* „el nu este cercetat" (= impenetrabil/nenumărat?).
26,25 În TM: „*YHWH* al oştirilor, Dumnezeul lui Israel, a zis: «Iată, Eu aduc pedeapsă asupra lui Amon din *No'* (= Teba) şi peste Faraon şi peste Egipt şi peste zeii lui şi peste regii lui – peste Faraon şi peste cei care se încred în el»". ♦ „Amon": mai întâi zeu al fertilităţii, ajunge să fie identificat cu zeul-soare (Ra), ocupând astfel locul central în panteonul egiptean; templul lui de la Karnak este unul dintre monumentele de seamă păstrate până astăzi. ♦ „Eu răzbun pe Amon": Theodoret explică, pentru publicul vremii sale, că „egiptenii îl numesc Amon pe Zeus", fapt pentru care Egiptul se numeşte „pământul amonian" (*Despre Ieremia* 9,46).

asupra lui Faraon şi asupra celor care se încred în el.
[[26]] [27] Iar tu să nu te temi, robul Meu, Iacob,
nici să nu te înspăimânţi, Israele,
căci, iată, Eu sunt Cel care te mântuieşte pe tine, de departe,
şi seminţia ta, din robirea lor,
şi Iacob se va întoarce şi se va linişti
şi va dormi şi nu va fi cine să îl tulbure.
[28] Nu te teme, slujitorul Meu, Iacob – spune Domnul –,
căci Eu sunt cu tine;
voi sfârşi orice neam unde te-am alungat,
iar pe tine nu te voi da pieirii nicicând;
dar te voi pedepsi după dreptate
şi nu te voi socoti cu totul nevinovat."

27 (50 TM) [1] Cuvântul Domnului pe care l-a grăit asupra Babilonului.

[2] Vestiţi între neamuri şi faceţi auzit

26,[26] Lipseşte din LXX. În TM (46,26): „Şi-i voi da în mâna celor care caută [să le ia] viaţa, în mâna lui Nebukhadreţar, regele Babilonului, şi în mâna slujitorilor lui; iar în cele din urmă se va aşeza ca în zilele de odinioară – oracol al lui *YHWH*". Ca şi în cazul Elamului (25,19 = 49,39 TM), apare şi pentru Egipt o făgăduinţă de restaurare. *Cf.* şi Is. 19,16-25; Iez. 29,13-15.

26,27-28 Acest mesaj de mântuire pentru Israel se regăseşte întocmai în TM la 30,10-11.

26,27 „robirea": vezi *supra*, nota 1,3. ♦ „va dormi": TM are „va fi în largul său".

26,28 „voi sfârşi orice neam": *litt.* „voi face sfârşit în orice neam". ♦ „voi sfârşi... nu te voi da pieirii": TM are „voi face nimicire... nu voi face nimicire".

27–28 În TM le corespund capitolele 50–51. În aceste capitole sunt grupate mai multe profeţii cu privire la Babilon, temele principale fiind căderea, mai apropiată sau mai îndepărtată, dar sigură, a acestei mari puteri şi întoarcerea exilaţilor în ţara pe care le-a dăruit-o Domnul.

27,1 TM are în plus, la sfârşitul versetului: „asupra ţării chaldeilor, prin Ieremia prorocul".

27,2 „nu ascundeţi": TM are „înălţaţi stindard, faceţi auzit, nu ascundeţi". ♦ „Bel", „Marodach" au adjectivele la feminin, probabil cu aceeaşi conotaţie depreciativă ca şi în cazul lui Baal (*cf. supra*, nota 2,8). ♦ „a fost făcut de ruşine Bel cel neînfricat, răsfăţatul Marodach s-a predat": TM are „s-a făcut de ruşine Bel, s-a prăbuşit *M'rodhākh*, i s-au făcut de ruşine idolii, i s-au prăbuşit spurcăciunile". ♦ „Bel", cu sensul de bază „stăpân", ca şi aramaicul *Ba'al*, este folosit ca apelativ al mai multor zei, dar mai ales al lui Marduk, zeul principal din panteonul babilonian.

și nu ascundeți! Spuneți:
E cucerită [cetatea] Babilonului,
a fost făcut de rușine Bel cel neînfricat,
răsfățatul Marodach s-a predat.
3 Căci s-a suit asupră-i un neam de la miazănoapte: acesta va da țara ei spre
nimicire și nu va fi locuitor în ea, de la om până la dobitoc.

4 În zilele acelea și la vremea aceea vor veni fiii lui Israel, ei și fiii lui
Iuda laolaltă; umblând și plângând vor merge, căutându-L pe Domnul
Dumnezeul lor.
5 Vor întreba de calea până la Sion,
căci într-acolo își vor îndrepta fața;
și vor veni și se vor adăposti la Domnul Dumnezeu,
căci legământul veșnic nu va fi uitat.

6 Oi pierdute au ajuns [cei din] poporul meu,
păstorii lor i-au alungat, i-au rătăcit pe munți,
au plecat de la munte la deal, au uitat de culcușul lor.
7 Toți cei care i-au aflat i-au sfâșiat,
dușmanii lor au zis: „Să nu le dăm drumul:

27,3 TM are în plus la sfârșitul versetului: „au fugit, s-au dus". ♦ „un neam de la miazănoapte": expresia, folosită de obicei pentru a-i desemna pe babilonienii care vin asupra regatului lui Iuda, îi desemnează aici pe mezi și perși. Într-adevăr, Cyrus cel Mare (551-529 î.H.) avea să unifice cele două regate punând bazele imperiului persan; în 539 î.H. avea să cucerească Babilonul, iar în 538 î.H. le va da drumul evreilor să se întoarcă în țara lor (*cf.* 2Ezr. 1).

27,4 „fiii lui Israel... fiii lui Iuda": la profeți apare frecvent speranța de reunificare a poporului (*cf.* Os. 2,2; Is. 11,13; Ier. 3,18; 23,6; 38[31],6; Iez. 37,15-28; Zah. 9,13; 10,6). „Israel" desemnează întregul popor, iar „Iuda" este adăugat aici ca să nu existe echivoc: nu este vorba doar de fostul Regat de Nord. În a doua parte a Cărții lui Isaia, aceeași specificare se realizează prin paralelismul poetic Israel/Iacob (Is. 41,8; 43,1; 44,1.2; 45,4; 46,3 etc.).

27,5 „vor veni și se vor adăposti": TM are *litt.* „Veniți! și se vor alipi", ceea ce este surprinzător. Traducătorii echivalează cele două verbe fie la imperativ („veniți și alipiți-vă"), fie la indicativ („vor veni și se vor alipi").

27,7 În TM, dușmanii spun: „Nu greșim, de vreme ce au păcătuit față de *YHWH*: Sălașul dreptății și Nădejdea părinților lor [este] *YHWH*". După unii (*e.g.* TOB), ultimele cuvinte îi aparțin profetului.

pentru păcatele pe care le-au făcut împotriva Domnului,
care îi adunase într-o pășune a dreptății pe părinții lor."

8 „Înstrăinați-vă din mijlocul Babilonului
și din țara chaldeilor ieșiți
și faceți-vă ca niște balauri în fața oilor.
9 Căci, iată, Eu trezesc împotriva Babilonului adunări de neamuri dintr-o
țară de la miazănoapte
și se vor rândui de luptă împotriva lui;
de acolo va fi cucerit,
așa cum o săgeată de războinic priceput nu se întoarce deșartă.
10 Și Chaldeea va ajunge de pradă,
toți cei ce o jefuiesc se vor îndestula.

11 Căci v-ați bucurat și v-ați fălit
când Îmi răpeați moștenirea,
pentru că ați zburdat ca juncanii prin iarbă
și ați dat cu cornul ca taurii.
12 Grozav a fost făcută de rușine mama voastră,
mama [ce v-a născut] spre bine
[a ajuns] cel din urmă dintre neamuri, o pustietate.
13 Din pricina urgiei Domnului nu va fi locuită
și va ajunge toată o ruină;

27,8 „ca niște balauri în fața oilor": TM are „ca niște țapi în fața turmei", îndemn la curaj și inițiativă pentru ieșirea din Babilon.

27,9 „săgeată": gr. βολίς desemnează orice armă de aruncat: săgeată, suliță, piatră de praștie. ♦ „așa cum o săgeată de războinic priceput... deșartă": TM are un text dificil, ce s-ar putea traduce „săgeată precum un războinic priceput [ce] nu se întoarce fără folos".

27,10 TM are în plus la finalul versetului: „oracol al lui *YHWH*".

27,11 „moștenirea": ebr. *naḥalāh*, ce se traduce de obicei cu „moștenire", se referă la posedarea stabilă a unor bunuri; aflându-se în relație cu legământul și cu conștiința că Pământul făgăduinței este darul pe care Dumnezeu i-l face poporului, termenul se situează în sfera sacrului. Întrucât *naḥalāh* desemnează o proprietate sacră și inalienabilă, se spune și despre poporul ales că este „moștenirea" lui Dumnezeu. ♦ „ați dat cu cornul": TM are „ați nechezat/mugit".

27,12 „mama [ce v-a născut] spre bine (*litt.* spre lucruri bune)": TM are „mama care v-a născut". ♦ „pustietate": TM are „deșert, uscăciune, pământ sterp".

27,13 „va privi mohorât": gr. σκυθρωπάζω; TM are „va fi uluit/îngrozit". ♦ „vor fluiera": *cf. supra*, nota 18,16.

oricine va trece prin [cetatea] Babilon va privi mohorât
şi vor fluiera peste toată rana ei.
14 Rânduiţi-vă împotriva Babilonului jur-împrejur,
toţi cei care întindeţi arcul;
trageţi asupra ei, nu o cruţaţi cu săgeţile voastre!
15 Bateţi din palme asupra ei:
«I-au înţepenit mâinile,
i-au căzut întăriturile
şi zidul i-a fost năruit!»;
pentru că e răzbunarea de la Dumnezeu,
răzbunaţi-vă asupra ei:
precum a făcut ea faceţi-i ei!
16 Daţi pieirii sământa din Babilon
[şi] pe cel ce ţine coasa la vremea secerişului;
din faţa sabiei greceşti,
fiecare se va întoarce la poporul său
şi fiecare va fugi în ţara sa."

17 Oaie rătăcită – Israel, au alungat-o leii: cel dintâi a mâncat-o regele
Asiriei, apoi acest rege al Babilonului – oasele ei. 18 De aceea, acestea le
spune Domnul: „Iată, Eu Mă răzbun pe regele Babilonului şi pe ţara lui,
precum M-am răzbunat pe regele Asiriei. 19 Şi-l voi aşeza la loc pe Israel în

---

27,14 La sfârşitul versetului, TM are în plus „căci a păcătuit împotriva lui *YHWH*".
27,15 „Bateţi din palme asupra ei": TM are „Înălţaţi strigăt împotriva ei de jur-împrejur". ♦ „I-au înţepenit mâinile": TM are „S-a predat (*litt.* a dat mâinile)". ♦ „Dumnezeu": gr. Θεός; TM are *YHWH*, care este echivalat de obicei cu Κύριος, „Domnul".
27,16 „sământa": TM are „pe cel ce seamănă". ♦ „sabiei greceşti": TM are „sabiei asupritoare/asupritorului". Traducătorul a interpretat *yōnāh* (scris *YWNH*) drept etnonimul *Yāwān*, care îi desemnează pe greci în Biblie (pornind de la numele ionienilor). ♦ „fiecare se va întoarce... ţara sa": vezi *supra*, nota 27,3.
27,17-20 Istoria zbuciumată a lui Israel şi intervenţia salvatoare a lui Dumnezeu.
27,17 „a mâncat-o regele Asiriei": aluzie la căderea Samariei, în 722 î.H., urmată de deportarea unei părţi a locuitorilor Regatului de Nord. ♦ „apoi acest rege al Babilonului – oasele ei": TM are „la urmă i-a sfărâmat oasele Nebukadreţar, regele Babilonului".
27,18 „mă răzbun": gr. ἐκδικέω echivalează aici ebr. *pāqadh*, „a cerceta" – vezi *supra*, nota 9,8.
27,19 „şi va paşte pe Carmel": TM are în plus „şi în *Bâşān*" (munţii din Transiordania). ♦ „Galaad": ca şi Başanul, ţinutul Galaad aflat la sud de acesta era celebru pentru păşunile sale (*cf.* Mich. 7,14; Ps. 21/22,13).

pășunea lui, și va paște pe Carmel și pe muntele lui Efraim și în Galaad și
se va îndestula sufletul lui. 20 În zilele acelea și la vremea aceea, se va
cerceta strâmbătatea lui Israel și nu va [mai] fi, și păcatele lui Iuda, și nu se
vor [mai] afla; pentru că voi fi iertător cu cei rămași în țară" – spune
Domnul.

21 „Amarnic ridică-te asupra ei
și asupra celor ce locuiesc în ea;
răzbună-te, sabie, și nimicește – spune Domnul –
și fă după toate câte ți le poruncesc!"
22 Larmă de război și zdrobire mare
în țara chaldeilor!
23 Cum a fost sfărâmat și zdrobit
ciocanul întregului pământ!
Cum a ajuns Babilonul
o ruină între neamuri!
24 Vor veni peste tine și vei fi cucerită, [cetate a] Babilonului,
și nu-ți vei da seama;
vei fi aflată și cucerită,
pentru că te-ai împotrivit Domnului.
25 Domnul Și-a deschis vistieria

27,21-32 Prevestire despre distrugerea Babilonului.

27,21 „Amarnic ridică-te asupra ei și asupra celor ce locuiesc în ea": TM are *litt.* „Asupra ținutului *M*^{e}*rāthayim* ridică-te, asupra lui, și asupra locuitorilor din *P*^{e}*qōdh* năpustește-te". Îndemnul e adresat unui popor care îi atacă pe babilonieni. Akkadianul *Marratu*, „lagună", desemnează teritoriul de la vărsarea Tigrului și a Eufratului; numele a ajuns în ebraică, printr-o etimologie populară, *M*^{e}*rāthayim*, care înseamnă „dublă răzvrătire" sau „dublă amărăciune", de unde și traducerea toponimului prin gr. πικρῶς. *P*^{e}*qōdh* desemnează o populație de pe malul răsăritean al Tigrului aproape de vărsare (*cf.* Iez. 23,23 și nota în ed. de față); în ebraică este un joc de cuvinte între acest etnonim și verbul ***pāqadh***, „a cerceta", „a pedepsi" (vezi *supra*, nota 9,8). Traducătorul l-a interpretat în acest din urmă sens (ἐκδίκησον) și l-a legat de stihul următor, iar verbul următor din ebraică, ***harobh*** („atacă/năpustește-te"), l-a citit ca *herebh*, „sabie".

27,22 „chaldeilor": un „plus" al LXX.

27,24 „Vor veni peste tine": TM are „Ți-am întins cursă".

27,25 „vasele": gr. σκεύη echivalează ebr. *k*^{e}*līm*, „vase", dar și, generic, „instrumente", „ustensile", „obiecte". ♦ „Domnul Dumnezeu": TM are *'Adhonāy YHWH Ţ*^{e}*bhā'ōth*, „Stăpânul, Domnul oștirilor".

şi a scos vasele mâniei Sale
fiindcă Domnul Dumnezeu are o lucrare
în țara chaldeilor,
26 pentru că i-a venit ceasul.
Deschideți-i hambarele,
scotociți-o ca pe o peşteră şi dați-o pieirii cu totul,
să nu mai fie nici rămăşiță din ea!
27 Uscați-i toate roadele
şi să cadă jos spre măcel;
vai de ei, căci le vine ziua
şi ceasul răzbunării asupra lor!

28 Glas al celor ce fug şi scapă din țara Babilonului, spre a vesti în Sion răzbunarea de la Domnul Dumnezeul nostru.

29 Porunciți multora să se adune împotriva [cetății] Babilonului, tuturor
celor care întind arcul! Împresurați-o de jur-împrejur, ca să nu scape nimeni
din ea; plătiți-i după faptele ei, după toate câte a făcut faceți-i, pentru că s-a
împotrivit Domnului, Dumnezeului Sfânt al lui Israel! 30 De aceea, tinerii îi
vor cădea în piețe şi toți războinicii ei vor fi azvârliți [la pământ] – a spus
Domnul.

31 „Iată, Eu [vin] împotriva ta, trufaşo – spune Domnul –,

27,26 „i-a venit ceasul": TM are „Veniți asupra ei de la margine/sfârşit". ♦ „scotociți-o ca pe o peşteră": TM are „faceți-o mormane".
27,27 „Uscați-i toate roadele": TM are „Nimiciți-i toți taurii". Traducătorul LXX a luat sensul verbului omonim al ebr. *hārēbh* (1. „a fi distrus"; 2. „a fi uscat"), întrucât a raportat ebr. *PRYH* la *p^erī*, „fruct(e)", şi nu la *par*, „taur", ca TM.
27,28 TM are în plus, la sfârşitul versetului: „răzbunarea Templului Său".
27,29 „multora": TM are *rabbīm*; ebraica are trei omonime însemnând, respectiv, „mulți", „căpetenii", „arcaşi"; toți traducătorii moderni ai TM optează aici pentru ultimul sens, datorită paralelismului cu a doua parte a stihului. ♦ „s-a împotrivit": gr. ἀνθίστημι echivalează aici ebr. *zīdh*, „a depăşi limitele", „a se trufi", „a fi obraznic". În vv. 31-32, substantivul *zādhōn*, din aceeaşi rădăcină, are în LXX un echivalent foarte apropiat ca sens, ὕβρις. ♦ Trufia, refuzul de a asculta de Dumnezeu, apare în Biblie ca izvor al tuturor păcatelor şi având consecințe extrem de grave pentru om (*cf.* Gen. 3; 11,1-9; Is. 14,12-14; Iez. 28; Am. 4).
27,30 „vor fi azvârliți": TM are „vor fi reduşi la tăcere în ziua aceea".
27,31 „răzbunării": TM are „cercetării" (vezi *supra*, nota 9,8).

căci a venit ziua ta
și vremea răzbunării asupra ta;
32 și va slăbi trufia ta și va cădea
și nu va fi cine să o ridice;
și voi aprinde foc în desișul ei
și va mistui toate în jurul ei."

33 Acestea le spune Domnul: „Fiii lui Israel și fiii lui Iuda au fost asupriți
deopotrivă: toți cei care i-au înrobit i-au asuprit, n-au vrut să le dea drumul.
34 Dar Răscumpărătorul lor [e] puternic, Domnul Atotstăpânitor este numele
Lui; va intra la judecată cu potrivnicii Lui, ca să răstoarne pământul, și va
întărâta împotriva celor care locuiesc în Babilon.

35 Sabie asupra chaldeilor
și asupra celor ce locuiesc în [cetatea] Babilonului
și asupra mai-marilor ei și asupra înțelepților ei;
36 sabie asupra războinicilor ei
și vor înțepeni,
37 sabie asupra cailor

27,32 „desișul": gr. δρυμός, „stejăriș", „desiș". TM are „cetățile". Traducătorul LXX va fi citit *BY'RH* în loc de *B'YRYW* (*cf.* LEH, *s.u.*).

27,33-34 Domnul este salvatorul lui Israel.

27,33 „Domnul": TM are *YHWH Țᵉbha'ōth* – corespondență frecventă în Cartea lui Ieremia. ♦ „n-au vrut...": *litt.* „pentru că n-au vrut...".

27,34 „ca să răstoarne pământul": TM are „ca să dea odihnă pământului/țării". Rădăcina ebraică *RG'*, la forma din text, înseamnă „a face să se odihnească / a da odihnă". În unele locuri din Biblie însă, la forma de bază *qal* (poate de la o rădăcină omonimă) apare sensul de „a răscoli", „a îngrozi", pentru care a optat nu numai traducătorul LXX, ci și Vulgata (*ut exterreat terram*) și Targumul: „ca să-i zguduie pe cei răi de pe pământ". Comentatorii evrei medievali și toți cei moderni preferă sensul „a da odihnă (întregului pământ)", pentru că se află în contrast cu „întărâtarea" ce vine împotriva Babilonului (*cf.* Lundbom, nota *ad loc.*).

27,35-46 Profeție în imagini poetice despre căderea Babilonului.

27,35 După „chaldeilor", TM are marcatorul de discurs „oracol al lui *YHWH*".

27,36 TM are la început un stih în plus: „Sabie asupra ghicitorilor (*litt.* vorbitorilor în zadar) și vor înnebuni".

27,37 „sabie asupra războinicilor lor": „plus" al LXX, poate contaminare cu versetul anterior. ♦ „amestecăturii": se poate referi la trupe de mercenari în armata babiloniană sau/și la nenumărații străini prezenți în cetatea și în imperiul cosmopolit al Babilonului.

şi asupra carelor lor;
sabie asupra războinicilor lor
şi asupra amestecăturii din mijlocul ei,
şi vor ajunge ca femeile;
sabie asupra vistieriilor ei,
şi vor fi risipite.
38 La apa ei s-au încrezut
şi vor fi făcuți de rușine,
pentru că e țara [chipurilor] cioplite
şi în insule, unde s-au fălit.

39 De aceea, năluci vor locui în insule
şi vor locui [în cetatea Babilonului] fiicele sirenelor;
nu va mai fi locuită în veac.
40 După cum a răsturnat Dumnezeu Sodoma şi Gomora
şi cele din jurul lor – a spus Domnul –,
nu va [mai] locui om acolo
şi nu se va mai sălăşlui acolo fiu de om.

41 Iată, un popor vine de la miazănoapte,

♦ „vor ajunge ca femeile": pe atunci, cel mai mare blestem la adresa unui luptător. ♦ „risipite": TM are „prădate".

27,38 În TM: „Uscăciune peste apele ei şi au secat, pentru că e țara chipurilor cioplite şi în spaimele lor / figurile lor înspăimântătoare au înnebunit / s-au fălit". ♦ „Insulele" din LXX vor fi apărut dintr-o lectură *'YYM-* în loc de *'YMYM* (*cf.* LEH, *s.u.* νῆσος).

27,39 „năluci... în insule": TM are *ṣiyyīm 'eth 'iyyīm*, sensul celor doi termeni fiind nesigur; primul a fost pus în legătură cu *ṣiyyāh*, „uscăciune", „pustiu", şi ar însemna deci „ființe ale pustiului", iar al doilea a fost pus de unii în legătură cu 'ī, „zonă de coastă/insulă", de alții cu un omonim care înseamnă „şacal". Oricum, cele două cuvinte par a fi fost alese pentru sonoritatea lor asemănătoare şi sugerează ruine, pustietate. ♦ „fiicele sirenelor": calc după ebr. „fiicele struților", expresie idiomatică (*cf.* „fiu de om" = „om", „fiii nunții" = „nuntaşi" etc.). Gr. σειρήν echivalează în Biblie cuvinte ebraice care înseamnă „struț", „bufniță de deşert" şi „şacal" (*cf.* LEH, *s.u.*). În VT, „struțul" sugerează pustiul, singurătatea, tristețea. *Cf.* şi Mich. 1,8 şi nota în ediția de față. ♦ În TM, finalul e mai accentuat: „şi nu va mai fi în veac de veac populată, nici locuită din neam în neam".

27,40 „Sodoma şi Gomora": *cf. supra*, 23,14 şi nota.

27,41-42 Text aproape identic cu 6,22-23, unde amenințarea este îndreptată asupra „fiicei Sionului". Se subliniază astfel răsturnarea de situație. Vezi şi *supra*, nota 6,23. ♦ „un popor vine de la miazănoapte": *cf. supra*, nota 27,3.

un neam mare şi regi mulţi
se vor ridica de la capătul pământului
42 având arc şi pumnal;
crud este şi nu se va îndura;
glasul lor va vui ca marea,
vor veni călări,
pregătiţi de luptă ca focul
împotriva ta, fiică a Babilonului.

43 A auzit regele Babilonului zvon despre aceştia
şi mâinile i-au înţepenit,
tulburare l-a cuprins,
dureri ca ale uneia care naşte.

44 Iată, precum leul se va ridica de la Iordan către un loc *Aitham*, pentru că
repede îi voi fugări de acolo şi pe orice tânăr îl voi pune împotrivă-i. Căci
cine [este] ca Mine? Şi cine Îmi va sta împotrivă? Şi cine e păstorul acela
care va sta împotriva feţei Mele?" 45 De aceea, ascultaţi sfatul Domnului, pe
care l-a hotărât împotriva Babilonului şi planurile pe care le-a socotit
împotriva locuitorilor chaldei: „...De nu le vor fi ucişi mieii oilor, de nu li se
va nimici păşunea... 46 Căci de vuietul cuceririi Babilonului se va cutremura
pământul şi ţipăt se va auzi printre neamuri."

28 (51 TM) 1 Acestea le spune Domnul:
„Iată, Eu stârnesc împotriva Babilonului

27,44-46 Text aproape identic cu 30,13-16 (= 49,19-21 TM), unde profeţia se referă la nimicirea Edomului.

27,44 „se va ridica": subiectul nu este precizat; probabil „poporul de la miazănoapte"; în TM se poate înţelege „precum un leu care se ridică... Eu îi voi fugări". ♦ „către un loc *Aitham*": TM are *'el-n^ewēh 'eythān*, „către sălaşe puternice/durabile". ♦ „pe orice tânăr": TM are „pe cine l-am ales"; traducătorul LXX va fi citit *b^ekhōr* în loc de *bāḥūr*. ♦ „cine Îmi va sta împotrivă?": TM are „cine Mă va chema la judecată?".

27,45 „...De nu le vor fi ucişi..., de nu li se va nimici...": formulă de jurământ prescurtată.

27,46 „ţipăt": TM are „ţipătul ei" (al cetăţii Babilonului).

28,1 „chaldei": TM are *Lebh-qāmāy*. Se presupune că este o transformare criptică a numelui chaldeilor (fiecare literă din alfabetul ebraic fiind înlocuită cu cea care îi corespunde în ordinea inversă a alfabetului). Acelaşi procedeu la 25,26 TM – vezi *infra*, nota 32,26.

şi împotriva locuitorilor chaldei
vânt de arşiţă nimicitor.
2 Şi voi trimite asupra [cetăţii] Babilonului [oameni] batjocoritori
şi o vor batjocori
şi-i vor spurca ţara.
Vai asupra Babilonului, din toate părţile,
în ziua necazului ei!
3 Împotriva ei să ţintească cel ce-şi întinde arcul
şi cel ce are armură să şi-o îmbrace!
Nu-i cruţaţi tinerii
şi nimiciţi-i toată oştirea!
4 Şi vor cădea răniţi în ţara chaldeilor
şi străpunşi, afară din ea.
5 Pentru că n-au fost văduvite Israel şi nici Iuda
de Dumnezeul lor,
de Domnul Atotstăpânitor;
fiindcă ţara lor s-a umplut de strâmbătate
împotriva celor sfinte ale lui Israel."

6 Fugiţi din mijlocul [cetăţii] Babilonului
şi fiecare să-şi scape viaţa!
Să nu fiţi azvârliţi întru strâmbătatea ei,

28,2 „batjocoritori": TM are *zārīm*, „străini"; unii au propus vocalizarea *zōrīm*, „vânturători", cum au înţeles Aquila, Symmachos şi Vulgata. ♦ „o vor batjocori şi-i vor spurca ţara": TM are „o vor vântura şi îi vor goli ţara". ♦ „Vai asupra Babilonului": TM are „căci vor fi asupra ei". Traducătorul va fi citit *hōy* în loc de *hāyū*.

28,3 Primul stih este dificil în TM; s-au propus două interpretări: „Nu-l cruţaţi pe arcaşul care-şi întinde arcul, nici pe cel care se împopoţonează cu armura sa" sau „Arcaşul să nu-şi întindă arcul şi să nu se împopoţoneze cu armura sa" – interpretare prezentă şi în Targum (*i.e.* luptătorii chaldei sunt deja înfrânţi şi nu are rost să mai lupte).

28,4 „afară din ea": TM are „pe uliţele ei". Gr. ἔξωθεν αὐτῆς echivalează, mai ales în a doua parte a Cărţii lui Ieremia (40[33],10; 51[44],6.9.17.21) şi în Baruh (*cf.* 2,23 şi nota), ebr. *ḥūṣōth*, „exterior", „periferie", „străzi" (= ceea ce se află în exteriorul caselor/cetăţii).

28,5 Versetul e dificil şi în LXX, şi în TM din cauza conjuncţiei gr. διότι... ὅτι, ebr. *kī... kī* („fiindcă"). Sensul pare a fi: deşi ţara e plină de păcate, Dumnezeu nu a părăsit-o definitiv. ♦ „celor sfinte ale lui Israel": TM are „Sfântului lui Israel".

28,6 *Cf.* Gen. 19,15-17; Apoc. 18,4. ♦ „să-şi scape viaţa": *litt.* „sufletul".

căci e vremea pedepsirii ei de Domnul,
El îi va da răsplata!
7 Cupă de aur Babilonul în mâna Domnului,
îmbătând tot pământul;
din vinul ei au băut neamuri,
de aceea s-au clătinat.
8 Şi dintr-odată a căzut [cetatea] Babilonulului şi s-a sfărâmat,
jeliţi-o!
Aduceţi răşină pentru rana ei de moarte,
doar-doar s-o vindeca.
9 Am îngrijit noi [cetatea] Babilonului,
dar nu s-a vindecat!
S-o părăsim şi să plecăm
fiecare în ţara sa,
căci s-a apropiat de cer judecata ei,
s-a ridicat până la stele.

10 Domnul şi-a scos la iveală judecata:
veniţi să vestim în Sion
faptele Domnului Dumnezeului nostru!

11 Pregătiţi săgeţile!

28,7 *Cf.* Ps. 74/75,9; Apoc. 14,8.
28,8 *Cf.* Apoc. 18,2.9. ♦ „răşină": TM are „balsam" (*cf.* şi *supra*, 8,22). ♦ „rana ei de moarte": *litt.* διαφθορά, „distrugere", „ruină", „rană", „moarte", „corupere". ♦ Aceeaşi metaforă din sfera medicală cu prognostic nefericit, despre Egipt, la 26[46],11, şi chiar despre Iuda, la 37[30],12-15.
28,9 *Cf.* Iona 1,2; Apoc. 18,5. ♦ Versetul e pus în gura unor eventuali aliaţi sau mercenari ai Babilonului, care vor fi încercat în zadar să-l apere.
28,10 „şi-a scos la iveală judecata": TM are „a scos la iveală îndreptăţirea noastră" (= a restabilit dreptatea salvându-ne de asupritori); aici vorbesc israeliţii, folosind „perfectul profetic" – lucrarea lui Dumnezeu, prevestită, e văzută ca şi înfăptuită. *Cf.* 27[50],2.28. ♦ „să vestim... faptele Domnului": îndemn frecvent în Psalmi – *cf.* Ps. 25/26,7; 36/37,6; 39/40,6 etc.
28,11 „Domnul a trezit duhul...": dincolo de acţiunile forţelor omeneşti se află lucrarea lui Dumnezeu, Stăpânul istoriei înfăptuindu-Şi planul prin acestea, chiar fără ştirea lor (*cf. supra*, 25,9 şi nota). ♦ „regelui": TM are „regilor". ♦ Aluzia la „mezi" ar putea fi un clişeu aici, pentru că mezii nu au atacat niciodată singuri Babilonul, ci doar în cadrul

Umpleți tolbele!
Domnul a trezit duhul regelui mezilor, căci spre Babilon [e] urgia lui, ca s-o
dea pieirii. Căci este răzbunarea Domnului, este răzbunarea poporului Său.
12 Pe zidurile Babilonului ridicați steag,
aşezați tolbe,
treziți străjile,
pregătiți arme,
căci Domnul a pornit şi va face
ceea ce a grăit asupra locuitorilor Babilonului,
13 cei care au sălaş lângă ape multe
şi lângă mulțimea comorilor ei –
ți-a venit cu adevărat sfârşitul,
în măruntaiele tale.
14 Căci a jurat Domnul pe brațul Său:
„De aceea te voi umple de oameni ca de lăcuste
şi vor da glas împotriva ta năvălitorii."

15 Cel care a făcut pământul întru puterea Sa,
a pregătit lumea întru înțelepciunea Sa,

---

imperiului persan, întemeiat de Cyrus (în Est. 10,2 şi Dan. 8,20 se spune, mai exact, „regii din Media şi Persia"; *vide* şi *supra*, nota 27,3). Aliați cu babilonienii, mezii contribuiseră la cucerirea oraşului Ninive, capitala Asiriei, în 612 î.H. ♦ „urgia": TM are „scopul/planul". ♦ „răzbunarea poporului Său": TM are, ca la v. 50,28, „răzbunarea Templului Său". Dumnezeu îi pedepseşte pe cei care s-au atins de poporul/Templul Său.
28,12 „ridicați steag": semn al biruinței. ♦ „aşezați tolbe": TM are „întăriți paza". ♦ „pregătiți arme": TM are „rânduiți pândari". ♦ „a pornit": TM are „a cugetat/plănuit".
28,13 „în măruntaiele tale": TM are o expresie neclară, interpretată variat: „măsura tăierii tale", din vocabularul țesătorilor („ți s-a tăiat firul", *cf.* Lundbom), sau „pe măsura câştigului tău necinstit" (TOB): tema bogățiilor adunate care nu-i folosesc la nimic celui care nu se gândeşte la Dumnezeu apare frecvent în Noul Testament (*cf.* Mt. 6,2.19.24; Lc. 12,20-21; 16,25; Iac. 5,1-5 etc.).
28,14 „a jurat Domnul pe brațul Său": TM are „a jurat *YHWH* al oştirilor pe Sine Însuşi". ♦ „de aceea": *litt.* „pentru că"; TM *kī 'im* (e concluzia amenințării). ♦ „năvălitorii": *litt.* „cei care vor coborî/descinde/se vor prăvăli" – traducătorul va fi citit *YRD*, „a coborî", în loc de *HYDD*, „strigăt", interpretând *H* ca articol (*cf.* LEH, *s.u.* καταβαίνω).
28,15-19 Imn adresat lui Dumnezeu, Creatorul a toate: ca atare, este Unicul, iar alți dumnezei nu există. Pasaj identic, în TM, cu 10,12-16. În LXX există unele diferențe între cele două pasaje, reflectate de traducerea românească. *Vide supra*, notele de la 10,12-16. *Cf.* şi Am. 9,5 şi nota.

în priceperea Sa a întins cerul,
16 a rânduit vuietul apei glas în cer
și a înălțat norii de la marginea pământului,
fulgere făcut-a pentru ploaie
și a scos lumina din vistieriile Sale.
17 Tot omul s-a prostit, lipsit de cunoaștere,
s-a făcut de rușine tot aurarul din pricina statuilor lui,
căci minciuni au făurit,
în care nu este suflare:
18 deșarte sunt, lucrări de luat în râs,
la vremea cercetării lor vor pieri.
19 Nu astfel e partea lui Iacob,
fiindcă Acela care a plăsmuit toate,
El Însuși este moștenirea lui,
Domnul e numele Său.

20 „Tu împrăștii pentru Mine arme de război,
și Eu voi împrăștia în tine neamuri
și voi nimici din tine regi
21 și voi împrăștia întru tine cal și călăreț
și voi împrăștia întru tine care și pe cei ce urcă în ele
22 și voi împrăștia întru tine tânăr și fecioară

28,20-23 Destinatarul pasajului a fost identificat diferit de exegeți: este vorba de un popor sau de un personaj prin care Dumnezeu Își împlinește planul. În TM termenii pe care e construit întregul text sunt „ciocan/măciucă" (drept armă de luptă) și verbul corespunzător („a lovi/bate cu ciocanul/măciuca"), cu prepoziția *b'-*, „în", „cu", „prin", „printre" („voi lovi cu/în tine...") – deci destinatarul ar putea fi regele Babilonului sau regele persan Cyrus. În LXX însă, termenul echivalent este verbul διασκορπίζω, „a risipi", „a împrăștia" (traducătorul va fi citit *HPȚTYM* de la rădăcina *PWȚ* în loc de *NPȚTYM* de la *NPȚ* – *cf.* LEH, *s.u.*; vezi și nota 13,14), iar prepoziția este ἐν. Dacă această „împrăștiere" este înțeleasă ca o pedeapsă nimicitoare, ar putea fi vorba de regii amintiți mai sus, dar și de Israel, în(tru) care se petrec toate acestea. Dacă însă conotația verbului este de „a răspândi/a semăna", ar putea fi un mesaj de speranță adresat de Dumnezeu lui Israel.

28,20 „Tu împrăștii pentru Mine arme de război": TM are „Măciucă ești tu pentru Mine, armă de război". ♦ „voi împrăștia în tine neamuri": TM are „voi lovi cu/prin/în tine neamuri" – aceeași structură în întregul pasaj.

28,22 TM are în plus, la mijloc, „și voi lovi cu/prin/în tine bătrân și tânăr".

și voi împrăștia întru tine bărbat și femeie
23 și voi împrăștia întru tine păstor și turma lui
și voi împrăștia întru tine plugar și ogorul lui
și voi împrăștia întru tine conducătorii și căpeteniile tale.

24 Voi plăti Babilonului și tuturor locuitorilor chaldei toate relele pe care le-au făcut împotriva Sionului, în fața ochilor voștri" – spune Domnul.

25 „Iată, Eu [sunt] împotriva ta,
munte stricat care strici tot pământul,
și-Mi voi întinde mâna împotriva ta
și te voi rostogoli jos de pe stânci
și te voi face ca un munte pârjolit;
26 nu vor mai lua din tine piatră pentru colț
și piatră de temelie,
căci vei ajunge o ruină în veac" – spune Domnul.

27 „Ridicați steag pe pământ,

28,23 „ogorul": TM are „boii de la jug".

28,24 Versetul apare ca o inserție în care Dumnezeu se adresează poporului Său prevestindu-i pedepsirea Babilonului, care a întrecut măsura relelor săvârșite.

28,25 „munte stricat care strici tot pământul": TM are „munte care strici – oracol al lui *YHWH* – care strici tot pământul". ♦ „Muntele" nu are aici relevanță geografică, ci este o metaforă pentru un popor trufaș. Același tip de invectivă apare în Iez. 35,3 (muntele Seir), iar în Apoc. 16,16 locul bătăliei eshatologice este „Armagedon", care transliterează aproximativ ebr. *hār M^{e}giddō*, „muntele Megiddo"; cetatea Megiddo se află în plină câmpie, dar a fost locul mai multor bătălii crâncene (*cf.* Jud. 4,12-16; 4Rg. 23,29; Zah. 12,11).

28,27-33 Descrierea asaltului final asupra Babilonului capătă o dimensiune mondială și chiar cosmică.

28,27 „sfințiți": gr. ἁγιάζω echivalează ebr. *qādhaș*, la forma intensivă (*pi'ēl*) „a consacra", însemnând, în context, „a pregăti de război sfânt". Vezi și v. 28. ♦ „împotriva [cetății]": *litt.* „împotriva ei", *i.e.* Babilonului. ♦ „regatelor [din] Ararat, din partea Med și așchenazilor": TM are „regatelor: *'Arārat*, *Minnī* și *'Aș^{e}K^{e}nāz*". (Traducătorul a interpretat *MNY* ca prepoziția *min* + sufixul pronominal de pers. I.) Numele desemnează trei formațiuni statale/populații cu renume războinic: Ararat (în sursele asiriene, Urartu) va fi mai târziu Armenia; Minni se afla la granița de nord a Asiriei, în zona lacului Van, iar „așchenazii" sunt sciții. ♦ „așezați... mașini de război": TM are „puneți... căpetenii". Ebr. *ṭiph^{e}sār*, „ofițer superior cu atribuții de scrib", cuvânt rar, împrumutat din

sunați din trâmbiță între neamuri,
sfințiți neamuri împotriva [cetății],
vestiți împotriva ei regatelor [din] Ararat,
din partea Mea și așchenazilor,
așezați împotriva ei mașini de război,
mânați împotriva ei cai precum mulțime de lăcuste!
28 Sfințiți împotriva ei neamuri,
pe regele mezilor și al întregului pământ,
pe conducătorii lui și pe toate căpeteniile lui!
29 S-a cutremurat pământul și s-a umplut de durere
pentru că gândul Domnului s-a ridicat împotriva Babilonului,
ca să dea țara Babilonului spre nimicire
și să nu mai fie locuită.
30 Războinicul din Babilon a încetat să lupte,
vor ședea acolo în împresurare,
a fost frântă stăpânirea lor,
au ajuns ca femeile,
i-au fost pârjolite sălașele,
i-au fost sfărâmate zăvoarele;
31 urmăritorul va năvăli în întâmpinarea urmăritorului
și vestitorul, în întâmpinarea vestitorului,
spre a vesti regelui Babilonului
că i-a fost cucerită cetatea.
32 Până și cele mai îndepărtate trecători au fost luate
și toate rezervoarele de apă au fost arse în foc,
iar războinicii lui pleacă."

---

akkadiană, nu a fost înțeles de traducătorul LXX, dar nici de Targum, care are „cei care fac război". ♦ „lăcuste": imaginea roiurilor amenințătoare de lăcuste apare și în Ioel 2,4 și în Apoc. 9,7.

28,28 „regele": TM are „regii" (*cf.* și *supra*, nota 28,11). ♦ „și al întregului pământ... căpeteniile lui": TM are „pe guvernatorii și cârmuitorii ei și tot pământul stăpânirii lor".

28,29 „s-a umplut de durere": TM are „s-a înfiorat".

28,30 „a fost frântă stăpânirea lor": TM are „s-a istovit vitejia lor".

28,31 Repetarea termenilor care înseamnă „a urmări" și „a vesti", și în greacă și în ebraică, sugerează panica celor cuceriți.

28,32 „rezervoarele de apă": gr. σύστεμα poate însemna „adunare, comunitate", dar și „sistem de aducțiune"; TM are „(trestiile din) mlaștini". Babilonul era înconjurat de mlaștini, care constituiau o apărare naturală. ♦ „pleacă": TM are „sunt descumpăniți".

33 De aceea, acestea le spune Domnul:
„Casele regelui Babilonului vor fi treierate
precum o arie la vremea ei;
încă puțin
și-i va veni secerișul."

34 „M-a înghițit, m-a împărțit,
m-a apucat pe mine, vas subțire, Nabucodonosor, regele Babilonului;
m-a sorbit ca un balaur,
și-a umplut pântecele,
din desfătarea mea m-a alungat.
35 Chinurile mele și nenorocirile mele [să fie] asupra Babilonului",
va spune cea care locuiește în Sion.
„Sângele meu, asupra locuitorilor chaldei" – va spune Ierusalimul.
36 De aceea, acestea le spune Domnul:
„Iată, Eu o voi judeca pe potrivnica ta
și voi săvârși răzbunarea ta
și-i voi pustii marea
și-i voi seca izvorul
37 și Babilonul va ajunge nimicire
și nu va mai fi locuit.

28,33 „Domnul": TM are „*YHWH* al oștirilor, Dumnezeul lui Israel" – încheiere solemnă a mesajului. ♦ „Casele regelui Babilonului": TM are „Fiica Babilonului". Traducătorul va fi citit *battey*, „casele", în loc de *bath*, „fiică". ♦ Pentru metafora „secerișului/treieratului" iminent, *cf.* și Is 21,10.

28,34–40 Israel se lamentează chemând pedeapsa lui Dumnezeu asupra Babilonului, iar Dumnezeu îi răspunde prevestind-o.

28,34 „m-a împărțit": TM are un verb cu sens nesigur, tradus în context fie „m-a zdrobit", fie „m-a zgâlțâit". ♦ „m-a apucat pe mine, vas subțire": TM are „m-a făcut vas gol". ♦ „și-a umplut pântecele, din desfătarea mea m-a alungat": am urmat punctuația ed. Rahlfs. Ed. Ziegler are „și-a umplut pântecele din desfătarea mea; 35 m-au alungat chinurile...". TM are „și-a umplut pântecele din desfătările mele; m-a alungat".

28,35 „Chinurile mele și nenorocirile mele": TM are „trupul meu chinuit (*litt.* silnicia mea și trupul meu – hendiadă)"; „trupul" este în paralelism cu „sângele".

28,36 „o voi judeca pe potrivnica ta": TM are „voi apăra pricina ta".

28,37 În TM: „Și va fi Babilonul morman (de ruine) și vizuină de șacali, uluire și fluierat, fiindcă nu va mai fi locuit".

38 Precum leii se ridicaseră
și precum puii de leu.
39 În fierbințeala lor le voi da de băut
și-i voi îmbăta ca să amețească
și să doarmă somn de veci și să nu se mai scoale – spune Domnul;

40 îi voi doborî ca pe miei spre înjunghiere
și ca pe berbeci împreună cu iezii.

41 Cum a fost cucerită
și luată pradă fala întregului pământ?
Cum a ajuns Babilonul
o ruină printre neamuri?
42 Marea s-a ridicat asupra [țării] Babilonului
în vuietul valurilor ei
și a fost acoperită.
43 Cetățile ei au ajuns pământ sterp și neumblat,
nu va mai locui acolo nimeni,
nici nu va poposi în ea fiu de om.

44 Și voi arunca răzbunare asupra Babilonului
și-i voi scoate din gură ce a înghițit
și nu se vor mai aduna la ea neamurile
[45-48]

28,38 În TM: „Împreună ca puii de leu vor rage, ca răcnetul leilor vor mârâi". *Cf.* Na. 2,12-13.
28,39 *Cf.* Na. 3,11.
28,40 „iezii": TM are „țapii".
28,41-43 Plângere asupra Babilonului, poate, ironică.
28,41 După „cum a fost cucerită", TM are *Șeșakh*, nume cifrat al Babilonului, după procedeul prin care literele ebraice sunt înlocuite cu corespondentele lor în ordinea inversă a alfabetului (*cf.* și *infra*, 32[25],26).
28,43 „nu va poposi": TM are „nu va trece".
28,44 „voi arunca răzbunare asupra Babilonului": TM are „voi cerceta/pedepsi pe Bel din Babilon" (ebr. *'al-Bēl bᵉBhābhel*). Pentru „Bel", *cf. supra*, nota 27,2. ♦ La sfârșitul versetului, TM are în plus: „Chiar și zidul Babilonului cade".
28,[45-48] Versetele nu apar în LXX. În TM: „[45] Ieșiți din mijlocul ei, poporul Meu, și fiecare să-și scape viața de aprinderea mâniei lui *YHWH*. [46] Ca să nu slăbească inima

49 Și în Babilon vor cădea cei răniți de pe tot pământul."

50 Voi, cei izbăviți din țară,
mergeți și nu vă opriți!
Voi, cei de departe, aduceți-vă aminte de Domnul
și Ierusalimul să se suie la inima voastră!
51 Am fost făcuți de rușine pentru că ne-am auzit ocara,
necinstirea ne-a acoperit fața,
au intrat străinii în cele sfinte ale noastre,
în Casa Domnului.

52 „De aceea, iată, vin zile – spune Domnul –
și voi arunca răzbunare asupra chipurilor ei cioplite
și în toată țara ei vor cădea cei răniți.
53 Căci, de s-ar înălța Babilonul cât cerul
și de și-ar întări înălțimea puterii sale,
de la Mine vor veni cei care-o vor da pieirii
– spune Domnul."

54 Larmă de strigăt în Babilon
și prăbușire mare în țara chaldeilor,
55 căci Domnul a dat pieirii Babilonul
și a nimicit de acolo glasul cel mare ce răsuna ca apele multe,
i-a dat spre pieire glasul.

---

voastră și să nu vă înspăimântați auzind zvonurile din țară; într-un an vine un zvon, în alt an, altul, zvon de silnicie în țară și un cârmuitor împotriva unui cârmuitor. 47 De aceea, când voi cerceta/pedepsi idolii Babilonului, toată țara lor va fi făcută de rușine și toți cei străpunși ai ei vor cădea în mijlocul ei. 48 Atunci vor striga de bucurie asupra Babilonului cerurile și pământul și tot ce este în ele, căci de la Miazănoapte vin spre ea nimicitorii – oracol al lui *YHWH*".

28,49 În TM, textul este mai lung și dificil; *litt.* „Și Babilonul – pentru căderea celor străpunși ai lui Israel; și din pricina Babilonului au căzut cei străpunși de pe tot pământul".

28,50 „din țară": TM are „de sabie".

28,52 „iată, vin zile": formulă specifică pentru Ieremia când vrea să accentueze importanța unei făgăduințe divine. ♦ *Cf. supra*, 51,47 TM. ♦ „vor cădea cei răniți": TM are „vor geme cei străpunși".

28,55 „i-a dat spre pieire glasul": TM are „și dădea vuiet glasul lor".

56 Căci a venit asupra Babilonului nenorocire,
au căzut prinşi luptătorii săi,
a înţepenit arcul lor;
căci Dumnezeu le răsplăteşte,
Domnul îi plăteşte răsplata;
57 şi [El] va îmbăta cu beţie
pe conducătorii şi pe înţelepţii şi pe căpeteniile ei,
spune Împăratul; Domnul Atotstăpânitor [e] numele Său.

58 Acestea le spune Domnul:
„Zidul Babilonului s-a lărgit
[dar] va fi surpat cu totul
şi porţile cele înalte
îi vor fi arse în foc
şi popoarele nu vor trudi în van
şi neamurile nu vor izbuti în cârmuire."

59 Cuvântul pe care Domnul l-a poruncit lui Ieremia profetul ca să-l spună
lui Saraias, fiul lui Nerias, fiul lui Masaias, când [acela] pornea din partea

---

28,56 „nenorocire": TM are „un nimicitor".

28,57 „va îmbăta...": TM are „Eu îi voi îmbăta". Babilonul va bea cupa mâniei Domnului, ca plată pentru faptele sale (*cf. supra*, v. 39 şi *infra*, 32[25],15-29). ♦ „pe căpeteniile ei": TM are în plus două categorii: „pe războinicii ei şi pe cârmuitorii ei", iar apoi „vor adormi somn veşnic şi nu se vor mai trezi".

28,58 „s-a lărgit": TM are „cel larg". ♦ „nu vor trudi": TM are „vor trudi". ♦ „nu vor izbuti în cârmuire": TM are „vor trudi pentru foc şi se vor sfârşi [de osteneală]". ♦ „în cârmuire": gr. ἐν ἀρχῇ, ar putea însemna şi „întru început". Traducătorul LXX va fi citit *BR'Ş* în loc de *BDY-'Ş* (*cf.* LEH, *s.u.* ἀρχή).

28,59-64 Gest profetic ce simbolizează pieirea Babilonului; Ieremia, care îi îndemna pe compatrioţii săi să nu opună rezistenţă cuceritorului babilonian (dându-şi seama că o revoltă nu ar fi făcut decât să înrăutăţească lucrurile), era totodată convins că Dumnezeu avea să intervină nimicind puterea Babilonului şi aducându-i înapoi pe exilaţi.

28,59 „Cuvântul pe care Domnul l-a poruncit lui Ieremia profetul ca să-l spună lui Saraias, fiul lui Nerias, fiul lui Masaias": TM are „Cuvântul pe care Ieremia profetul l-a poruncit lui *S^erāyāh*, fiul lui *Nerīyāh*, fiul lui *Maḫ^eseyāh*". LXX accentuează originea divină a cuvântului profetic. ♦ După genealogie, Saraias era frate cu Baruh, făcând parte deci dintr-o familie de scribi (*cf.* 39[32],12). ♦ „din partea lui Sedekias": TM are „împreună cu *Ṭidh^eqīyāhū*". Targumul sprijină LXX; la fel şi comentariul exegetului evreu Qimhi (secolul al XII-lea). Indicaţia „anul al patrulea" trimite la 594/593 î.H. Nu

lui Sedekias, regele lui Iuda, spre Babilon, în anul al patrulea al domniei
acestuia. Iar Saraias [era] dregător peste daruri. [60] Şi Ieremia a scris într-o
singură carte toate relele care aveau să vină peste Babilon, toate cuvintele
acestea scrise cu privire la Babilon.
[61] Şi Ieremia a spus către Saraias: „Când vei ajunge în Babilon, vezi şi
citeşte toate cuvintele acestea [62] şi spune: «Doamne, Doamne, Tu ai grăit
asupra locului acestuia să-l dai pieirii şi să nu mai fie în el locuitori, de la
om până la dobitoc, căci nimicirea va fi în veac.» [63] Şi va fi [aşa]: când vei
sfârşi de citit cartea aceasta, să legi de ea o piatră, să o arunci în mijlocul
Eufratului, [64] şi să spui: «Aşa se va scufunda Babilonul şi nu se va mai
ridica, din pricina relelor pe care Eu le trimit asupră-i.»"

29 (47 TM) [1] Asupra Străinilor.

[2] Acestea le spune Domnul:
„Iată, ape se ridică dinspre miazănoapte
şi se vor face şuvoi ce se revarsă
şi va acoperi ţara şi tot ce este în ea,
cetatea şi pe cei care locuiesc în ea;
oamenii vor striga

---

există informaţii despre o astfel de călătorie a regelui. Sedekias trimisese la Babilon o delegaţie în 597 î.H.; cu această ocazie şi Ieremia le-a trimis evreilor exilaţi scrisoarea menţionată în cap. 36 (= 29 TM). ♦ „peste daruri": TM are „peste popasuri (ebr. *m*ᵉ*nûḥāh*)" – ar fi vorba deci de ofiţerul de intendenţă responsabil cu organizarea popasurilor alaiului regal în drum spre Babilon. Lecţiunea LXX, sprijinită de Targum şi de comentatorul evreu Raşi (secolul al XI-lea), presupune ebr. *min*ᵉ*ḥāh*, „ofrandă"; în acest caz, misiunea lui va fi fost de a duce tributul la Babilon.

28,64 La finalul capitolului (care în TM este cap. 51, penultimul din carte, urmat doar de *appendix*-ul istoric), TM are „Până aici cuvintele lui Ieremia".

29 Profeţie cu privire la o invazie asupra cetăţilor filistene. S-au emis mai multe presupuneri: cea amintită de Herodot în *Hist.* 2.159, unde se spune că, după bătălia de la Megiddo, faraonul Nechao a cucerit Gaza, sau una presupusă pe baza relatărilor din *Hist.* 2,161 despre cucerirea Tyrului şi Sidonului de către faraonul Hophra (acesta i-ar fi putut ataca şi pe filisteni, la întoarcere), sau ar fi vorba de o invazie a lui Nabucodonosor din 604 î.H., după ce i-a înfrânt pe egipteni la Karkemiş.

29,1 „Străinii" (gr. ἀλλόφυλοι) echivalează adesea în LXX ebr. *p*ᵉ*liš*ᵉ*tîm*, „filisteni" (*cf.* Jud. 3,3 şi nota; 1Rg. 4,1 şi nota, în prezenta ediţie). ♦ În TM versetul este: „Cuvântul lui *YHWH* care a fost către Ieremia profetul despre filisteni, înainte ca Faraon să lovească Gaza".

și vor urla toți locuitorii țării.
3 De larma avântului lui, de copitele [cailor] lui
și de zguduirea carelor lui, [de] vuietul roților lui
părinții nu s-au întors după fiii lor,
pentru că le-au slăbit mâinile
4 în ziua ce vine
să-i nimicească pe toți Străinii;
și voi nimici Tyrul și Sidonul
și pe toți cei rămași în ajutorul lor.
Pentru că Domnul îi va nimici
pe cei rămași în insule."
5 A venit pleșuvia peste Gaza,
a fost aruncat afară Ascalonul
și cei rămași dintre Enakim.
Până când vei izbi, 6 sabie a Domnului?
Până când nu te vei liniști?
Întoarce-te la loc în teaca ta,
odihnește-te și îndepărtează-te!
7 Cum se va liniști,
când Domnul i-a poruncit să stea ridicată
împotriva Ascalonului și împotriva [celor de pe] țărmul mării,
împotriva celor rămase?

30 (49 TM) 1 (49,7) Pentru Idumeea.

29,3 „De larma avântului lui, de copitele...": TM are „De larma tropotului copitelor armăsarilor". ♦ „pentru că le-au slăbit mâinile": *litt.* „din pricina slăbiciunii mâinilor lor".
29,4 „în ziua": TM are „din pricina zilei". ♦ „și voi nimici Tyrul...": TM are „și să nimicească Tyrul...". ♦ „în insule": TM are „din insula *Kaphtōr*" (= Creta, unul din locurile de unde veniseră filistenii – *cf.* Deut. 2,23; Am. 9,7).
29,5 „pleșuvia": aluzie la ritualul funerar (*cf.* 31[48],37; Is. 3,24; Am. 8,10). ♦ „a fost aruncat afară Ascalonul": TM are „a fost nimicit *'Așqlōn*". Gaza și Așkelon erau cele mai importante din cele cinci cetăți filistene. ♦ „Enakim": în alte locuri din Biblie apar „fiii lui Anak", trib preisraelit din Canaan, văzuți tradițional ca niște uriași (*cf.* Num. 13,22 și nota în ediția de față; Deut. 2,10.21; 9,2; Iis. Nav. 11,21-22, care îi plasează în teritoriul filistean etc.). TM are: *'im'qām*, „valea lor", dar mulți traducători preferă lecțiunea LXX. ♦ „Până când vei izbi": în TM face parte din fraza anterioară: „cei rămași... până când îți vei face tăieturi?" – aluzie la același ritual funerar.
29,7 „împotriva celor rămase": TM are „acolo i-a dat întâlnire"

Acestea le spune Domnul:
„Nu mai este înțelepciune în Thaiman,
a pierit sfatul de la cei pricepuți,
s-a dus înțelepciunea lor,
2 (8) a fost amăgit locul lor.
Tupilați-vă adânc în locuință,
voi care sălășluiți în Daidan,
căci a făcut tulburări:
le-am adus asupră-i
la vremea când am venit să-l cercetez.
3 (9) Căci ți-au venit culegătorii viei,
nu vor lăsa în tine rămășițe;
ca hoții în noapte vor pune mâna.
4 (10) Căci Eu l-am răvășit pe Esau,
am dezvelit ascunzișurile lui,

30,1-16 Pasajului îi corespunde 49,7-22 TM. Profeție asupra Edomului. *Cf.* Abd. 1-9 (vv. 3-5 sunt foarte apropiate de Abd. 5-6, iar 8-10, de Abd. 1-4). Unii comentatori plasează această profeție în jurul anului 605 î.H.

30,1 „Idumeea": forma din LXX pentru Edom. După Gen. 25,19-34; 27; 33, strămoșul eponim al edomiților este Esau, poreclit și „Edom" (= „Roșcatul"), fratele geamăn al lui Iacob, dezlocuit de acesta din statutul de întâi-născut. Teritoriul Edomului se afla la sud-est față de Israel, iar relațiile între cele două state au fost destul de încordate, ceea ce se reflectă și în mesajele mustrătoare ale profeților (*cf.* Ps. 136/137; Is. 11,14; 34,5-17; Iez. 35 etc.). La cucerirea Ierusalimului în 587 î.H. de către babilonieni, edomiții s-au alăturat cu entuziasm atacatorilor (*cf.* Plâng. 4,21-22; Abd. 10-16). Totuși, cartea Genezei vorbește de împăcarea dintre frați (33,1-11), iar în Deut. 23,8-9 se spune „să nu-ți fie silă de idumeu, fiindcă este fratele tău [...]; la al treilea neam să intre în adunarea Domnului", iar Domnul făgăduiește că se va îngriji El Însuși de orfanii și văduvele edomiților (*cf. infra*, 30,5). ♦ „Domnul": TM are „*YHWH* al oștirilor". ♦ „Thaiman": ebr. *Têymān*, trib și ținut din Edom, vestit pentru înțelepții săi.

30,2 „a fost amăgit locul lor": text obscur. TM are „Fugiți, întoarceți-vă". ♦ „Daidan": ebr. *Dᵉdān*, localitate vestită pentru comerț (*cf.* Iez. 25,13). ♦ „căci a făcut tulburări": TM are „căci este tulburarea lui Esau". Traducătorul LXX a citit ebr. ʻSW (*ʻĒsāw*) ca verbul *ʻāsāh*, „a face".

30,3 În TM, versetul e construit din două construcții condiționale: „Dacă vin culegători... dacă vin hoții...".

30,4 „au pierit... și nu mai e": TM are „au fost pustiiți vlăstarul lui și frații lui și vecinii lui și nu mai sunt". În TM, fraza se termină aici. Pentru că în ediția Rahlfs la sfârșitul versetului nu este nici un semn de punctuație, iar fraza continuă în versetul următor, am suplinit legătura dintre idei.

nu s-au putut ascunde nicidecum;
au pierit [fiecare] de mâna fratelui
şi a vecinului său
şi nu mai e [chip]
5 (11) să fie lăsat orfanul tău să trăiască;
dar Eu voi trăi
şi văduvele s-au încrezut în Mine."
6 (12) Căci acestea le-a spus Domnul: „Cei care nu aveau lege ca să bea cupa
au băut-o; iar tu nu vei rămâne nepedepsită nicidecum, pentru că negreşit o
vei bea. 7 (13) Căci am jurat pe Mine însumi – spune Domnul – că vei fi
[ţinut] neumblat, de ocară şi de blestem în mijlocul ei şi toate cetăţile ei vor
fi pustii în veac."

8 (14) Am auzit veste de la Domnul
şi El a trimis soli la neamuri:
„Adunaţi-vă şi veniţi asupra ei,
ridicaţi-vă la război!
9 (15) Te-am făcut mic printre neamuri,
lesne de dispreţuit printre oameni.
10 (16) Zeflemeaua ta a pus stăpânire pe tine,

30,5 În TM: „Lasă-i pe orfanii tăi: îi voi păstra în viaţă şi văduvele tale să se încreadă în Mine". ♦ După mulţi comentatori, începând cu Qimhi, Dumnezeu se adresează edomiţilor aflaţi în pragul morţii, făgăduindu-le că va avea El grijă de cei lipsiţi de apărare care rămân în urma lor. După alţii (*e.g.* Raşi), s-ar adresa poporului ales.
30,6 „Cei care nu aveau lege (οἷς οὐκ ἦν νόμος) ca să bea cupa": sensul pasajului fiind controversat, am preferat o traducere cât mai literală; TM are „cei care nu [aveau] sentinţă să bea cupa". Ca şi în versetul anterior, „cei care nu aveau lege/sentinţă" ar fi, după unii, israeliţii (dar, în contextul Cărţii lui Ieremia, este mai puţin probabil), iar după alţii, celelalte neamuri păgâne peste care s-a abătut deja pedeapsa, deşi nu făcuseră atâta rău lui Israel (*e.g.* filistenii, amoniţii etc.).
30,7 „am jurat pe Mine însumi": *cf. supra*, nota 22,5. ♦ „vei fi [ţinut] neumblat, de ocară şi de blestem în mijlocul ei": TM are „căci spre pustiire şi spre ocară şi spre prăbuşire şi spre blestem va fi *Boṣrāh*". Boţra era oraşul cel mai important, fortificat, din nordul Edomului, poate chiar capitala ţării.
30,10 „Zeflemeaua ta a pus stăpânire pe tine": atitudinea batjocoritoare, arogantă, de odinioară i s-a întors împotrivă. În TM versetul este: „Groaza ta! Te-a amăgit trufia inimii tale, tu care te-ai sălăşluit în crăpăturile stâncii, care te agăţi de înălţimea măgurii, fiindcă ţi-ai aşezat pe înălţime, asemenea vulturului, cuibul: de acolo te voi doborî – oracol al lui *YHWH*".

nesăbuința inimii tale a crăpat scobituri în stânci,
a prins putere de la un deal înalt;
căci s-a înălțat până unde își face cuib vulturul:
de acolo te voi doborî.

11 (17) Și Idumeea va ajunge de neumblat, tot cel ce va trece pe lângă ea va
fluiera. 12 (18) Cum au fost răsturnate Sodoma și Gomora și cetățile dim-
prejur – a spus Domnul Atotstăpânitor –, nu se va mai așeza nicicând om
acolo și nu va mai locui acolo fiu de om. 13 (19) Iată, ca leul se va ridica din
mijlocul Iordanului către un loc *Aitham*, pentru că repede îi voi fugări de
acolo; și puneți-i pe tineri împotrivă-i. Căci cine [este] ca Mine? Și cine Îmi
va sta împotrivă? Și cine e păstorul acela care va sta împotriva feței Mele?"
14 (20) De aceea, ascultați sfatul Domnului pe care l-a hotărât împotriva
Idumeii și planul pe care l-a socotit împotriva celor ce locuiesc în Thaiman:
„De nu vor fi măturate și cele mai mici dintre oi, de nu va ajunge neumblat
sălașul lor! 15 (21) Căci de vuietul căderii lor s-a cutremurat pământul și
țipătul tău s-a auzit pe mare. 16 (22) Iată, ca un vultur va vedea și-și va întinde
aripile peste întăriturile ei; și va fi inima celor puternici ai Idumeii, în ziua
aceea, ca inima femeii care naște."

17 (49,1) Pentru fiii lui Amon.

30,11 „tot cel ce va trece... va fluiera": TM are „va fi uluit/îngrozit și va fluiera peste toate loviturile ei" – *cf.* 18,16 și nota; 19,8; 27,13 (mai aproape de TM).
30,12 *Cf. supra*, 27,40.
30,13-16 Text aproape identic cu 27,44-46; vezi notele.
30,13 „din mijlocul Iordanului": TM are „din puhoaiele/desișurile Iordanului".
30,14 „va ajunge neumblat": TM are „va fi răvășit".
30,15 „pe mare": TM are „pe Marea de Trestii" (= Marea Roșie) – *cf.* Ex. 10,19.
30,16 „va vedea și-și va întinde aripile peste întăriturile ei": TM are „se va înălța și se va năpusti și-și va întinde aripile peste *Boṣrāh*". Traducătorul va fi citit *R'H*, „a vedea", în loc de *D'H*, „a zbura repede / a se năpusti în zbor", iar toponimul îl va fi interpretat ca *B-ṬWRH*, „pe stânca/întăritura ei".
30,17-21 Le corespund 49,1-6 TM. Profeție cu privire la Ammon, regat din Transiordania, la nord-est de Marea Moartă, cu capitala la Rabbat-Ammon (astăzi Amman). În Gen. 19,38 este menționat *Ben 'Ammī*, strămoșul eponim al ammoniților, născut din fiica lui Lot. *Cf.* și Deut. 2,19, unde Dumnezeu spune că El însuși a dat fiilor lui Lot această țară. După căderea Asiriei, regatul a fost vasal babilonienilor și, când regele Ioakim s-a revoltat împotriva acestora, ammoniții au participat la represalii (*cf.* 4Rg. 24,2). Mai

Așa a spus Domnul:
„Oare nu [mai] sunt fii în Israel,
    ori n-are cine să-i moștenească?
De ce Melcom a moștenit Gadul
    și poporul lor va locui în cetățile acelora?
18 (2) De aceea, iată, vin zile – spune Domnul –
    și voi face să se audă peste Rabbath zarva bătăliilor
și vor ajunge de netrecut și de pieire,
    iar altarele ei vor fi arse în foc
și Israel va moșteni cârmuirea lui.

19 (3) Urlă, Eseboane, căci Gai a pierit!
    Țipați, fiice ale Rabbathului,
încingeți-vă cu sac
    și prăvăliți-vă,
jeliți pentru Melcom, căci va pleca în surghiun
    [cu] preoții și dregătorii lui deopotrivă.
20 (4) De ce te vei veseli în câmpiile enakim[ilor],

---

târziu însă s-au alăturat regatului lui Iuda în conspirația împotriva Babilonului (*cf.* Ier. 34[27],3; Iez. 21,18-23) și chiar după căderea Ierusalimului au sprijinit partida care l-a asasinat pe Godolias (cap. 48[41]).

30,17 „Melcom": TM are *mal*^{e}*khām*, „regele lor", dar se presupune că textul primar va fi avut *Mel*^{e}*khom*, numele zeului național al ammoniților (*cf.* 1Rg. 11,5.7.33 TM; în 4Rg. 23,13 LXX are „Molchol"). ♦ „Gadul": ed. Rahlfs urmează *Codex Marchalianus*, în vreme ce mss. B, S și A au „Galaadul". ♦ Teritoriul lui Gad se afla la răsărit de Iordan, în fața Ierihonului (*cf.* Num. 21,24; 32,34-35; Iis. Nav. 13,24-28). Cucerirea lui de către ammoniți se va fi produs după căderea Samariei (721 î.H.).

30,18 „Rabbath": TM are „*Rabbāh* fiilor lui *'Ammon*". ♦ „de netrecut și de pieire": TM are „morman de ruine". ♦ „altarele ei": TM are *litt.* „fiicele ei", cu sens de „cetățile mai mici". ♦ „va moșteni cârmuirea lui": TM are *litt.* „va moșteni pe moștenitorii lui" (= își va recupera proprietatea sacră). ♦ La final, TM are în plus: „oracol al lui *YHWH*".

30,19 „Esebon" (ebr. *Heș*^{e}*bōn*), cetate moabită, probabil cucerită de ammoniți (*cf.* 31[48],2) ♦ „Gai" (ebr. *'Ai*, care înseamnă și „ruină") este numele mai multor orașe (*cf.* și Iis. Nav. 8,28); aici este vorba probabil de o cetate ammonită. ♦ „prăvăliți-vă, jeliți pentru Melcom, căci va pleca...": TM are „bociți, rătăciți printre ziduri, căci regele lor/Melkhom va pleca...".

30,20 Primul stih al versetului în TM: „De ce te fălești cu văile (ebr. *'amāqīm*), s-a scurs valea ta, fiică răzvrătită". „Valea" principală din Ammon este râul Yabboq. Traducătorul LXX va fi înțeles că e vorba de uriașii din v. 29,5. S-a propus și altă interpretare pentru *'MQ*, care ar însemna „putere".

fiică a nesăbuinței,
care te-ai încrezut în vistieriile tale,
care spui: «Cine va veni împotriva mea?»
21 (5) Iată, Eu aduc spaimă peste tine – a spus Domnul –
de pretutindeni dimprejurul tău,
și veți fi risipiți fiecare în fața lui
și nu va fi cine să adune."

[22] 23 (49,28) Pentru Kedar, regina curții,
pe care a lovit-o Nabucodonosor, regele Babilonului.

Așa a spus Domnul:
„Ridicați-vă și înaintați spre Kedar
și loviți-i pe cei din Kedem!
24 (29) Corturile și turmele le vor fi luate,
veșmintele și toate lucrurile lor
și cămilele lor le vor lua de la ei;
chemați asupra lor pieire de jur-împrejur.
25 (30) Fugiți tare, tupilați-vă adânc în locuință,
[voi,] care ședeți în curte,
pentru că regele Babilonului a pus la cale sfat împotriva voastră
și a cugetat împotriva voastră un gând.

30,22 Lipsește în LXX. În TM îi corespunde 49,6: „Apoi însă îi voi întoarce din robie pe fiii lui Ammon – oracol al lui *YHWH*".

30,23-28 Le corespund 49,28-33 TM. Profeții cu privire la triburile nomade din sud-est.

30,23 „Kedar": grup de triburi arabe nomade, la est de Edom, care controlau drumul comercial între teritoriul arab și Semiluna Fertilă; *cf.* și 2,10 și nota. Vestite pentru corturile din păr negru de capră (*cf.* Ps. 119/120,5). ♦ „regina curții": TM are „regatele (ebr. *mamᵉlᵉkhōth*) din *Ḥāṣōr*" – nume colectiv ce desemnează niște triburi arabe semisedentarizate (*cf.* Gen. 25,16). Nu e vorba de localitatea omonimă din Galileea: în LXX „Asor" – Iis. Nav. 11,1. Traducătorul LXX va fi citit *malᵉkhet ḥēṣer*. ♦ „cei din Kedem": *litt.* „fiii Kedem[ului]", calc după ebraică. Ebr. *qedhem* înseamnă „răsărit" și deci ar fi vorba aici de „cei din răsărit".

30,24 „chemați": TM are „vor striga / se va striga". ♦ „pieire de jur-împrejur": TM are „Spaimă de jur-împrejur (ebr. *māghōr missābhībh*)" – *cf.* 6,25; 20,10 și nota. Traducătorul echivalează sintagma de fiecare dată altfel, pentru că interpretează variat ebr. *MGR*.

30,25 *Cf.* 30,2[49,8]. ♦ „în curte": *vide supra*, nota 30,23.

26 (31) Ridică-te şi înaintează asupra unui neam care o duce bine,
care şade în tihnă,
căci nu au porţi, nici drugi, nici zăvoare:
locuiesc singuri.
27 (32) Şi vor fi cămilele lor spre jaf
şi mulţimea vitelor lor spre pieire
şi-i voi vântura în fiece vânt
pe cei cu faţa rasă,
le voi aduce răsturnare din orice parte – a spus Domnul.
28 (33) Şi va fi curtea lor adăpost de struţi
şi neumblată până în veac,
nu se va mai aşeza acolo om
şi nu va mai locui nicicând acolo fiu de om."

29 (49,23) Pentru Damasc.

„Au fost ruşinaţi Emathul şi Arphadul
pentru că au auzit veste rea;
au fost uluiţi, s-au mâniat,
nu mai pot nicicum să se potolească.
30 A slăbit Damascul,
a rupt-o la fugă, tremur l-a cuprins.
31 Cum nu a ocolit cetatea Mea?

30,26 „drugi... zăvoare": echivalează ebr. *bᵉrīyah*, care acoperă ambele sensuri. La mijlocul versetului TM are „oracol al lui *YHWH*". ♦ „singuri": TM are „deoparte/izolaţi".
30,27 „cu faţa rasă": *litt.* „tunşi/raşi înaintea feţei lor"; *cf. supra*, nota 9,25.
30,28 „struţi": *cf. supra*, nota 10,22. Formula finală este tipică pentru distrugerea totală (*cf.* şi 9,11; 27,39; 28,37 etc.).
30,29-33 Le corespund 49,23-27 TM. Profeţie despre cetăţile-state arameene/siriene. Acestea nu apar în lista neamurilor menite să bea „cupa mâniei" Domnului de la 32,15--29 (25,18-26 TM). Se presupune că profeţia este imediat ulterioară bătăliei de la Karkemiş (605 î.H.), când Nabucodonosor i-a înfrânt pe egiptenii aliaţi cu asirienii şi imediat după aceea a început cucerirea cetăţilor siriene (*cf.* şi *supra*, nota 26,2).
30,29 „Emath": ebr. *Ḥamāth*, azi Hama, pe râul Oronte, în Siria. ♦ „Arphad": ebr. *'Arᵉpadh*, azi Tel Erfad, la cca 30 km nord de Alep. ♦ „au fost uluiţi, s-au mâniat": TM are *litt.* „s-au topit, este nelinişte în mare".
30,30 La sfârşitul versetului, TM are în plus „nelinişte şi durere o cuprind, ca pe una care naşte" – comparaţie frecventă în profeţii, *cf.* 27,43; 30,16 LXX etc.

Au îndrăgit satul.
32 De aceea vor cădea tinerii în piețele tale
și toți războinicii tăi vor cădea – spune Domnul;
33 și voi pune foc între zidurile Damascului
și va mistui ulițele fiului lui Ader."

31 (48 TM) 1 (48,1) Pentru Moab
Așa a spus Domnul:
„Vai de Nabau, căci a pierit;
a fost luat Cariathaim,
a fost rușinat Amath și înjosit.
2 Nu mai este lecuire pentru Moab,
[nici] fală în Esebon,
s-au plănuit rele împotriva lui:

30,31 În TM: „Cum nu e părăsită cetatea lăudată, orașul bucuriei mele?". Pentru că pasajul distonează în context, unii traducători recurg la mărturia oferită de unele versiuni vechi, de exemplu Vulg.: „Cum de au părăsit cetatea vrednică de laudă, cetatea veseliei?".

30,32 „piețele tale... războinicii tăi": TM are „piețele ei... războinicii". ♦ După „vor cădea", TM are în plus „în ziua aceea". ♦ „fiul lui Ader": TM are *Ben-Hadhādh*, *litt.* „fiul lui Hadad": trei regi ai Damascului au purtat acest nume, folosit aici în sens generic (*cf.* și nota la 3Rg. 15,18).

31,1-47 Ținutul învecinat cu Iuda la răsărit de Marea Moartă apare locuit de moabiți încă din secolul al XIII-lea î.H. Gen. 19,30-38 și Deut. 2,9 îi arată pe aceștia ca înrudiți cu israeliții, fiind descendenți ai lui Lot. Relațiile dintre Israel și Moab au cunoscut perioade de liniște, dar și de conflict. Când regele Ioakim s-a revoltat împotriva lui Nabucodonosor, au participat la represalii și moabiții (*cf.* 4Rg. 24,2), dar mai târziu s-au aliat cu Iuda în 595 î.H., în revolta antibabiloniană a regelui Sedekias (*cf.* cap. 34[27]). Profețiile cu privire la Moab, înrudite cu cele din Is. 15–16, sunt dificile și aproape imposibil de datat cu precizie. Textul profeției este compozit, cuprinzând repetiții și împrumuturi din alte texte similare (Num. 21,27-30; 24,17; Iez. 25,8-11; Sof. 2,8-11 etc.).

31,1 „Domnul": TM are „*YHWH* al oștirilor, Dumnezeul lui Israel". ♦ „Nabau": ebr. *N^ebhō*, cetate moabită pe un versant al muntelui Nebo. ♦ „Cariathaim": *cf.* Iis. Nav. 13,19; Num. 32,37. ♦ „Amath": mss. Sinaiticus are τὸ κραταίωμα, „întăritura" – ca în TM.

31,2 „lecuire": TM are „laudă". Traducătorul va fi citit *t^e'ālath* în loc de *t^ehillāth* (*cf.* Lundbom, nota *ad loc.*). ♦ „fală în Esebon... împotriva lui": TM are aici un joc de cuvinte: *b^e-Ḥeš^ebōn ḥāš^ebhū 'aleyhā rā'āh*, „la Heșbon s-a plănuit împotrivă-i rău". ♦ „Esebon": *cf.* nota la 30,19. ♦ „L-am retezat dintre neamuri": *litt.* „l-am tăiat de la [a fi] un neam". TM are: „tăiați-l...". ♦ „de tot se va opri": TM are „Și tu, *Madh^emen*, să taci" (joc de cuvinte între toponim și verbul *dāman*, „a tăcea").

«L-am retezat dintre neamuri,
de tot se va opri,
în urma ta va păşi sabia.»
3 Căci [iată] glasul unora ce strigă din Oronaim,
pieire şi zdrobire mare:
4 «A fost zdrobit Moabul,
daţi de veste la Zogora!»
5 Căci Alaoth s-a umplut de plânset,
va urca plângând în drum spre Oronaim,
aţi ascultat ţipătul zdrobirii:
6 «Fugiţi şi scăpaţi-vă vieţile,
şi veţi fi ca măgarul sălbatic în pustie.»

7 Pentru că te-ai încrezut în întăriturile tale
şi tu vei fi luată;
Chamos va pleca în surghiun,
preoţii lui şi dregătorii lui deopotrivă.
8 Şi va veni pieirea peste toate cetăţile
şi [nici o] cetate nu se va izbăvi
şi va pieri valea,
şi va pieri cu totul câmpia,
precum a spus Domnul.

9 Daţi semne Moabului,

31,3 „Oronaim": ebr. *Horōnāym*, cetate din Moab, nelocalizată, ca şi *Madhᵉmēn*, ca şi *Lūḥīth* de mai jos.

31,4 „daţi de veste la Zogora!": TM are „micuţii ei ţipă" (*litt.* „îşi fac auzit ţipătul").

31,5 În TM: „Căci la suişul de la *Lūḥīth* cu plâns, cu plâns se suie, iar la coborâşul de la Oronaim, strâmtorarea ţipătului de zdrobire se aude".

31,6 „scăpaţi-vă vieţile": *litt.* „mântuiţi-vă sufletele". ♦ „măgarul sălbatic": TM are *'Arō'ēr*, numele unei cetăţi puternice din centrul Moabului, construită pe stâncă. Traducătorul LXX va fi citit *'ārōdh*, „măgar sălbatic".

31,7 „întăriturile": TM are „lucrările şi comorile". ♦ „Chamos": ebr. *Kᵉmōš*, zeul naţional al Moabului (*cf.* Num. 21,29; Jud. 11,24; 3Rg. 11,7.33).

31,8 „pieirea": TM are „nimicitorul". ♦ „câmpia": cea mai mare parte a Moabului este un podiş.

31,9 „semne": TM are un cuvânt neaşteptat în context, *ṣīṣ*, „floare", emendat de comentatori în diverse feluri, majoritatea înţelegând aici „aripi", în legătură cu hemistihul

căci cu vâlvătaie se va aprinde
şi toate cetăţile lui vor ajunge neumblate;
de unde locuitor pentru el?
10 Blestemat cel care face cu neîngrijire lucrările Domnului, ferindu-şi de sânge sabia.

11 A fost liniştit Moab încă de copil
şi se încredea în slava sa;
nu turna dintr-un vas în altul
şi în surghiun nu pleca;
de aceea i-a rămas gustul său în el
şi mireasma sa n-a pierit.
12 De aceea, iată, vin zile – spune Domnul – şi voi trimite la el [oameni]
care răstoarnă şi îl vor răsturna şi vasele i le vor zdrobi şi coarnele [i] le vor
rupe. 13 Moabul se va ruşina de Chamos, aşa cum s-a ruşinat casa lui Israel
de Baithel, nădejdea lor, pentru că se încrezuseră în ele.

14 Cum veţi spune: «Suntem tari
şi puternici în ale războiului»?
15 A pierit Moabul,

---

următor, dificil, pe care-l interpretează „ca să poată zbura". Se presupune că traducătorul LXX va fi avut în faţă *TYWN*.

31,11 „şi se încredea în slava sa": TM are „se odihnea [precum vinul] în drojdia sa". ♦ „nu turna": TM are „nu era turnat". Simbolistica vinului trimite la una dintre activităţile importante ale locuitorilor Moabului: viticultura.

31,12 „[oameni] care răstoarnă şi-l vor răsturna": gr. κλίνω în sensul de „a apleca un vas până curge lichidul", ca în Ps. 74,9. ♦ „zdrobi": traducătorul LXX a citit *YDQW-*, de la rădăcina *DQQ*, ceea ce în TM este *YRYQW*, de la rădăcina *RYQ*, „ei vor goli" (*cf.* LEH, *s.u.* λεπτύνω). ♦ „coarnele": gr. κέρατα. LEH propune emendarea în κέραμα, „chiupuri", ca în TM.

31,13 „Baithel": după despărţirea celor două regate, regele Ieroboam făcuse, la Bethel şi la Dan, sanctuare „alternative" pentru a împiedica poporul să mai meargă la Ierusalim (*cf.* 3Rg. 12,26-28; Am. 7,10-17). După unii, *Bēyth-'ēl* (*litt.* „casa lui Dumnezeu") este şi un nume divin, care apare în papirii ebraici de la Elephantina (Egipt). ♦ „pentru că se încrezuseră în ele": un „plus" explicativ al LXX.

31,14 „puternici": *litt.* „om puternic"; TM are „oameni puternici".

31,15 „cetatea": TM are „cetăţile". ♦ La final, TM are în plus: „oracol al Regelui, *YHWH* al oştirilor este numele Lui".

cetatea lui şi tinerii lui aleşi au coborât la măcel;
16 aproape e să vină ziua Moabului,
răul lui [vine] grabnic foarte.
17 Mişcaţi-vă spre el cu toţii de jur-împrejurul lui,
toţi cei care îi ştiţi numele;
spuneţi: «Cum a fost sfărâmat toiagul cel vestit,
sceptrul măreţiei!»
18 Coboară-te din slavă
şi aşază-te pe pământul ud,
tu care locuieşti în Daibon;
zdrobiţi, căci a pierit Moabul,
s-a urcat spre tine cel care surpă întăritura ta!
19 Opreşte-te în drum şi priveşte,
[tu] care locuieşti în Aroer,
întreabă-l pe cel care fuge şi pe cel care scapă
şi zi: «Ce s-a întâmplat?»
20 «A fost făcut de ruşine Moabul, căci a fost zdrobit,
urlă şi ţipă,
dă de veste în Arnon
că a fost zdrobit Moabul!

21 Vine judecata în pământul lui Misor, peste Chailon, şi peste Iassa, şi
peste Mophath, 22 şi peste Daibon, şi peste Nabau, şi peste casa Deblathaim,

---

31,16 „ziua Moabului... răul lui [vine] grabnic": TM are „pieirea Moabului... nenorocirea lui e grabnică". ♦ „răul": gr. πονηρία echivalează aici ebr. *rā'āh*, „rău" făptuit sau resimţit. Targumul are, de asemenea, un cuvânt bipolar, aram. *bīšāh*, „rău", „răutate", dar şi „suferinţă", „boală".

31,17 „Mişcaţi-vă spre el": TM are „Jeliţi-l". Traducătorul LXX a echivalat primul sens al ebr. *nūdh*.

31,18 „pe pământul ud": gr. ἐν ὑγρασίᾳ, „în umezeală"; TM are *litt.* „întru sete". ♦ „Daibon": ebr. *Dībhōn*, cetate importantă pe râul Arnon. La Dībhōn a fost descoperită stela regelui moabit Meşa (*cf.* 4Rg. 3,4-5 şi nota în prezenta ediţie), a cărei inscripţie oferă informaţii importante asupra regatului Israel, care sprijină datele biblice pentru perioada respectivă. ♦ „zdrobiţi...": lecţiune preferată de Rahlfs; unele mss. importante (*e.g.* Vaticanus) au „este zdrobit(ă)". Finalul versetului în TM este: „căci nimicitorul Moabului a urcat spre tine, a surpat întăriturile tale".

31,19 „Aroer": cetate întărită la cca 5 km de Dībhōn, pe Arnon. ♦ „pe cel care scapă": TM are „pe cea care scapă".

23 şi peste Cariathaim, şi peste casa Gamol, şi peste casa Maon, 24 şi peste
Carioth, şi peste Bosor, şi peste toate cetăţile din Moab, cele de departe şi
cele de aproape. 25 A fost rupt cornul lui Moab şi braţul lui a fost zdrobit.
26 Îmbătaţi-l, pentru că s-a preamărit împotriva Domnului şi Moab îşi va izbi
palmele şi va ajunge şi el de râs. 27 Iar de nu, de batjocură ţi-a fost oare Israel?
Dacă s-a aflat printre jafurile tale, [e] oare pentru că te-ai tot războit cu el?

28 Şi-au părăsit cetăţile
        şi s-au sălăşluit printre stânci locuitorii Moabului,
au ajuns ca turturelele care-şi fac cuib printre stânci,
        la gura râpii.
29 Am auzit de obrăznicia Moabului
        – s-a obrăznicit tare –
        de obrăznicia şi trufia lui i s-a semeţit inima.
30 Dar Eu i-am cunoscut lucrările:
        nu a fost destul pentru el,
        nu a făcut aşa.
31 De aceea, bociţi de pretutindeni pentru Moab,
        strigaţi către bărbaţii din Kiradas, despre secetă.
32 Ca şi cu plânsul pentru Iazer te voi plânge,

31,21-24 „pământul lui Misor": TM are *'ereţ hammīšor*, „ţinutul de podiş". ♦ Numele cetăţilor din Moab peste care „vine judecata", în TM: *Ḥolōn*, *Yāhāţ*, *Mēyphā'ath*, *Dībhōn*, *N^ebhō*, *Bēyt Dibh^elāthīm*, *Qir^eyāthaym*, *Bēyth Gāmūl*, *Bēyth M^e'ōn*, *Q^erīyōth*, *Boţ^erāh*.
31,25 „braţul": gr. ἐπίχειρον, atestat cu acest sens în Ier. şi 2Mac., nu este cuvântul obişnuit pentru „braţ", sensul lui de bază fiind „plata pentru munca manuală".
31,26 „îşi va izbi palmele": TM are „se va trânti în vărsatul său", mergând pe asemănarea cu omul beat; ebr. *sāphaq* înseamnă, într-adevăr, „a izbi (palmele sau coapsele)", „a plesni (cu palma)", „a se trânti".
31,27 În TM: „Oare nu de batjocură ţi-a fost Israel? Oare printre hoţi s-a aflat, de clatini din cap ori de câte ori vorbeşti despre el?".
31,28 În TM verbele sunt la imperativ: „Părăsiţi...".
31,30 În TM: „Eu Însumi i-am cunoscut trufia – oracol al lui *YHWH* –, nu aşa [sunt] flecărelile lui, nu aşa faptele lui".
31,31 În TM: „De aceea urlu pentru Moab şi pentru întreg Moabul strig, pentru bărbaţii din *Qīr-Ḥereś* se suspină". *Qīr-Ḥereś* înseamnă „Cetatea Cioburilor", probabil o alterare voită de la un *Qīr-Ḥadaś*, „Cetatea Nouă", poate capitala ţării, atestat de LXX. ♦ „despre secetă": nu are corespondent în TM.
31,32 „Ca şi cu plânsul pentru Iazer": TM are „Mai mult decât cu plânsul pentru *Ya'^ezer*" (localitate din nordul Moabului identificată cu actualul Khirbet-Jazzīr). ♦ „Sebema": ebr.

o, vie Sebema:
mlădițele tale au străbătut marea,
au ajuns până la Iazer;
peste rodul tău, peste culegătorii tăi
s-a prăvălit pieirea.
33 Au fost măturate bucuria și veselia
din Moabitis
și era vin în teascurile tale;
în zori nu l-au călcat, nici la amiază,
nici n-au făcut *aidad*.
34 De la strigătul Esebonului până la Eleale, cetățile lor au dat glas, de la
Zogor până la Oronaim și Aglath-Salisia. Pentru că și apa [de la] Nebrim va
ajunge [loc] pârjolit. 35 Și voi da pieirii Moabul – spune Domnul – pentru că
se suie pe altar [păgân] și aduce tămâie zeilor săi. 36 De aceea, inima mea,
Moab, [va geme] pentru tine precum gem fluierele, inima mea pentru oame-
nii din Kiradas ca fluierul va geme. De aceea, ce se câștigase a pierit de
[mână de] om.
37 Orice cap și-l vor rade în tot locul și orice barbă va fi rasă și orice mâini
vor avea tăieturi și peste orice coapsă, sac. 38 Și peste toate foișoarele
Moabului și peste piețele lui, fiindcă am zdrobit Moabul – spune Domnul –
ca pe un vas de care nu mai e nevoie. 39 Cum s-a schimbat? Cum a întors
spatele Moabul? A fost făcut de rușine Moabul și a ajuns de râs și de furie
pentru cei dimprejur."

Śibhᵉmāh, oraș israelit din Transiordania, aparținând inițial tribului lui Ruben (*cf.* Num. 32,37-38; Iis. Nav. 13,17-19), ulterior cucerit de moabiți. ♦ „marea": e vorba de Marea Moartă. ♦ „culegătorii... pieirea": TM are „recolta... nimicitorul".

31,33 „din Moabitis": TM are „din livada și din pământul Moabului". ♦ Al doilea hemistih în TM: „Am pus capăt vinului din teascuri, [nimeni] nu-l [mai] calcă cu strigăt de bucurie, strigătul de bucurie nu mai este strigăt de bucurie". ♦ „*aidad*": transliterare a ebr. ***hēydādh***, „strigăt de bucurie"; la fel la 32,30.

31,34 Toponimele în TM: *Ḥeşᵉbōn*, *'Elᵉ'āleh*, *Yahaţ*, *Ţo'ar*, *Horonaym*, *'Eghᵉlat Şᵉlişīyāh* – nume de localități. ♦ „apa [de la] Nebrim": ebr. *Nimᵉrīm* – oază la sud-est de Marea Moartă.

31,36 „De aceea, ce se câștigase a pierit de [mână de] om": TM are „pentru că bogățiile câștigate au pierit".

31,37 Gesturi de doliu (*cf.* 29[47],5).

31,38 După „piețele lui", TM are în plus „totul e bocet", ceea ce întregește fraza dându-i sens.

31,39 „Cum s-a schimbat?": TM are: „Cum a fost zdrobită! – au urlat ei".

40 Pentru că aşa a spus Domnul:
41 „A fost luat Accarioth
şi întăriturile lui au fost cucerite;
42 Va pieri Moabul, [nu va mai fi] mulţime,
căci s-a preamărit pe sine împotriva Domnului.
43 Capcană şi spaimă şi groapă pentru tine,
cel care şezi în Moab;
44 cel ce fuge din faţa spaimei
va cădea în groapă
şi cel ce se ridică din groapă
va fi prins în capcană.
Fiindcă acestea le voi aduce peste Moab
în anul cercetării lui."

32 (25,13b.15-38 TM) [1-12] 13 Câte le-a profeţit Ieremia cu privire la toate neamurile.
[14] 15 Aşa a spus Domnul Dumnezeul lui Israel:

31,40 TM are în plus, după „Domnul": „Iată, precum un vultur se va năpusti şi-şi va întinde aripile peste Moab".

31,41 „Accarioth": ebr. *qᵉrīyōth*, „oraşe"; ar putea fi însă şi un toponim. ♦ TM are un stih în plus: „Şi va fi inima vitejilor ei ca inima uneia care naşte" (*cf.* 27,43; 30,16; 30,30 şi nota).

31,42 „Va pieri Moabul, [nu va mai fi] mulţime": *litt.* „Va pieri Moabul de la a fi mulţime".

31,43-44 La finalul acestor versete, TM are în plus „oracol al lui *YHWH*". Echivalentul TM (cap. 48) are în plus încă trei versete: „[45] În umbra Heşbonului s-au oprit [sleiţi] de puteri fugarii, căci foc a ieşit din Heşbon şi văpaie din casa lui Sīhōn şi a mistuit tâmpla Moabului şi creştetul fiilor vuietului. [46] Vai ţie, Moab! A pierit poporul lui Kemoş! Căci sunt luaţi fiii tăi robi şi fiicele tale, în robie. [47] «Apoi însă voi întoarce din robie Moabul, în zilele de pe urmă» – oracol al lui *YHWH*. Până aici judecata Moabului" (*cf.* şi 49,6 TM, despre amoniţi). Despre mesajele de speranţă pentru neamuri, vezi *supra*, nota 25,19 [49,39].

32,13.15-38 Le corespund în TM versetele 25,13b.15-38. După conţinut, pasajul ar fi putut constitui o prefaţă la grupul de profeţii împotriva neamurilor, ulterior distribuite diferit în LXX şi în TM (*cf. supra*, nota 25,14-20). Ediţia Rahlfs începe numărătoarea cu v. 13, în concordanţă cu TM. NETS numerotează de la 1, punând între paranteze şi cealaltă numerotare.

32,[14] Nu apare în LXX. În TM, versetul care i-ar corespunde, 25,14, este: „Căci multe neamuri şi regi mari îi vor înrobi şi pe ei şi Eu le voi plăti după faptele lor şi după lucrarea mâinilor lor".

„Ia cupa aceasta cu vin neamestecat din mâna Mea şi adapă toate neamurile
la care te trimit Eu: 16 vor bea şi vor vărsa şi vor înnebuni din fața sabiei pe
care o trimit Eu în mijlocul lor."
17 Şi am luat cupa din mâna Domnului şi am adăpat neamurile la care m-a
trimis Domnul, 18 Ierusalimul şi cetățile din Iuda şi pe regii lui Iuda şi pe
dregătorii lui, ca să ajungă pustiire şi [cale] neumblată şi fluierat, 19 şi pe
Faraon, regele Egiptului, şi pe slujitorii lui şi pe mai-marii lui şi tot poporul
lui 20 şi toată amestecătura lui [de neamuri] şi pe toți regii Străinilor –
Ascalonul şi Gaza şi Accaronul şi ce a mai rămas din Azot 21 şi Idumeea, şi
Moabitis, şi pe fiii lui Ammon 22 şi pe toți regii Tyrului şi pe regii Sidonului
şi pe regii de dincolo de mare 23 şi Daidanul şi Thaimanul şi Ros şi pe toți
cei cu fața rasă 24 şi toată amestecătura de neamuri care sălăşluiesc în pustiu

---

32,15 „vin neamestecat": în zonele mediteraneene vinul era deosebit de dens şi de tare, de aceea, în mod normal, se bea amestecat cu apă; vinul amețitor, aproape toxic, simbolizează mânia divină. TM are *litt.* „vinul-mânie". ♦ Imaginea „cupei" ce va fi băută ca pedeapsă este frecventă în textele de factură profetică (*cf.* 30,6 [49,12]; 28[51],7; Plâng 4,21; Is. 51,17.22; Av. 2,15-16; Iez. 23,31-34; Ps. 10/11,6; 74/75,8; Apoc. 14,10; 16,19; 17,4; 18,6). ♦ Părinții interpretează „paharul mâniei Domnului" în sens eshatologic (Ieronim, *ad loc.*, sau Theodoret, *Comentariu la Psalmi* 11,4). Origen citeşte simbolul în cheie spirituală: e vorba de purificarea sufletului prin înghițirea paharului mâniei, ca un fel de purgativ cu efect imediat. Terapie spirituală de şoc! (*De principiis* 2,10,6).

32,16 „vor vărsa": TM are „se vor clătina".

32,18 „Ierusalimul...": lista „neamurilor" (*i.e.* a păgânilor) începe, în mod neaşteptat, dar semnificativ, cu poporul din Iuda, care se abătuse de la Domnul. ♦ Unii comentatori (*e.g.* TOB) presupun că enumerarea neamurilor (până la v. 26) ar fi un adaos redacțional ulterior, un fel de „tablă de materii" a profețiilor cu privire la neamuri. ♦ „pustiire şi [cale] neumblată şi fluierat": TM are „pustiire şi groază şi fluierat şi blestem, ca în ziua aceasta" (*cf.* 18,16 şi nota; 51[44],22).

32,20 „amestecătura lui": Egiptul avea o populație semnificativă de alogeni: mercenari, negustori, colonişti, imigranți; după expresia lui Ieronim, *cunctusque qui non quidem est Aegyptus, sed in eius regionibus commoratur.* ♦ După Egipt, TM aminteşte şi pe „toți regii din țara *'Ūṣ*" (= Edomul, dar acesta apare şi în v. 21!). ♦ „Străinii": *cf.* notele la 21,1.5. ♦ Numele cetăților filistene în TM: *'Aş^{e}q^{e}lōn*, *'Azzāh*, *'Eq^{e}rōn*, *'Aş^{e}dōdh*.

32,22 „de dincolo de mare": TM are *hā'ī 'aşer b^{e}'ēbher hayyām*, care ar putea însemna „insulele de dincolo de mare" sau „țărmul de dincolo de mare": ar fi vorba de coloniile feniciene din Mediterana, dintre care cea mai cunoscută este Cartagina (*cf.* Lundbom, *ad loc.*).

32,23 „Daidanul şi Thaimanul": vezi notele la 30,1 şi 2. ♦ „Ros": probabil citire greşită a ebr. *Būz*, localitate aflată în apropiere de celelalte două. ♦ „cu fața rasă": *cf.* 9,25 şi nota.

32,24 TM are „şi toți regii Arabiei şi toți regii amestecăturii..."

[25] și pe toți regii Ailamului și pe toți regii perșilor [26] și pe toți regii de către
soare-răsare – pe cei de departe și pe cei de aproape unul după altul – și
toate domniile de pe fața pământului.
[27] „Și să le spui: «Așa a spus Domnul Atotstăpânitor: Beți și îmbătați-vă și
vărsați și veți cădea și nu vă veți mai ridica din fața sabiei pe care Eu o
trimit în mijlocul vostru.»
[28] Și va fi [așa]: Când nu vor vrea să ia cupa din mâna ta ca să bea, să le
spui: «Așa a zis Domnul: Beți numaidecât! [29] Căci [și] peste cetatea peste
care s-a chemat numele Meu Eu încep să aduc rele, iar voi nu vă veți curăți
defel, căci Eu chem sabia peste cei care s-au așezat pe pământ.»

[30] Tu profețește împotriva lor cuvintele acestea și spune:
«Domnul va rosti cuvânt din înălțime,
    din [locul] Său sfânt va da glas:
cuvânt va rosti peste locul acesta
    și *aidad* ca secerătorii vor răspunde;
și peste cei care locuiesc pe pământ
    [31] a venit pieirea peste o parte a pământului,
căci Domnul are judecată între neamuri,
    El face judecată împotriva a tot trupul,
    iar cei necucernici au fost dați sabiei» – spune Domnul."

32,25 La începutul versetului, TM are în plus: „pe toți regii lui *Zimʿrī*", secvență care nu are sens. Unii au propus emendarea în *Gimʿrī*, care i-ar desemna pe cimerieni, atestați în Gen. 10,2-3 și în texte cuneiforme. ♦ „Ailam... perși": *cf. supra*, nota 25,14.

32,26 „soare-răsare": gr. ἀπηλιώτης denumește vântul ce vine dinspre răsărit. TM are „miazănoapte". ♦ „unul după altul": *litt.* „pe fiecare către fratele său", calc după ebraică. ♦ La sfârșitul versetului, TM are în plus: „și regele *Șeșakh* va bea după ei". Pentru *Șeșakh*, vezi *supra*, nota 28,41.

32,29 „nu vă veți curăți defel": *litt.* „cu curățire nu vă veți curăți"; TM are „oare vă veți curăți deplin (*litt.* cu curățire)? Nu vă veți curăți". ♦ TM are, la finalul versetului: „oracol al lui *YHWH* al oștirilor".

32,30 „va rosti cuvânt": gr. χρηματίζω, „a da un oracol"; TM are „va tuna/va rage [ca leul]". ♦ „cuvânt va rosti... și peste cei care": în TM: „va tuna cu putere (*litt.* cu tunet) împotriva sălașului Său, strigăt ca al celor ce calcă teascul peste cei care...". ♦ „*aidad*": transliterarea ebr. *heydhādh*, „strigăt".

32,31 „a venit pieirea peste o parte a pământului": TM are „vuietul va ajunge până la marginea pământului". ♦ „tot trupul": gr. πᾶσα σάρξ echivalează în mod curent ebr. *kol bāsār*, care se referă la omenire privită sub aspectul ei concret, dar și perisabil, efemer. ♦ „cei necucernici": gr. ἀσεβεῖς; TM are „cei ticăloși".

32 Aşa a spus Domnul:
„Iată, vin rele de la neam la neam
şi vijelie mare porneşte de la marginea pământului.
33 Şi vor fi izbiţi de Domnul în ziua Domnului, dintr-o parte a pământului
până în cealaltă parte a pământului: nu vor fi îngropaţi, [ci] vor fi ca
bălegarul pe faţa pământului.
34 Urlaţi, păstori, şi strigaţi
şi loviţi-vă, voi, berbeci ai oilor,
căci s-au împlinit zilele voastre spre înjunghiere
şi veţi cădea ca berbecii cei aleşi;
35 şi va pieri fuga de la păstori
şi scăparea de la berbecii oilor.
36 Larma strigătului păstorilor
şi ţipătul oilor şi al berbecilor,
căci Domnul a dat pieirii păşunile lor
37 şi vor înceta rămăşiţele păcii
din faţa urgiei mâniei Mele.
38 Precum un leu şi-a părăsit sălaşul
pentru că pământul lor a ajuns de neumblat
din faţa sabiei celei mari."

33 (26 TM) 1 La începutul [domniei] regelui Ioachim, fiul lui Iosia, a fost cuvântul acesta de la Domnul:

32,33 „nu vor fi îngropaţi": TM are „nu vor fi plânşi, nici adunaţi, nici îngropaţi".

32,34 „loviţi-vă, voi, berbeci ai oilor": TM are „tăvăliţi-vă, voi, stăpâni ai turmei"; la fel la v. 35. ♦ „şi veţi cădea ca berbecii cei aleşi": în TM „şi vă veţi risipi şi veţi cădea precum un vas de preţ". Traducătorul va fi citit *K'YLY-*, „ca berbecii", în loc de *KLY*, „vas".

32,36 „oilor şi al berbecilor": TM are „stăpânilor turmei".

32,37 „rămăşiţele": gr. κατάλοιπα – s-a propus emendarea în κατάλυμμα, „sălaş", ca în TM, care are: „sunt făcute să amuţească sălaşele prospere/paşnice".

32,38 În TM: „Precum puiul de leu şi-a părăsit desişul/vizuina, pentru că pământul lor a ajuns pustiu, din faţa urgiei apăsătoare, din faţa urgiei mâniei lui". Traducătorul va fi citit *ḥerebh*, „sabie", în loc de *ḥarōn*, „urgie".

33–37 Le corespund în TM capitolele 26–29. Text datorat, probabil, lui Baruh, „secretarul" lui Ieremia; el narează trei episoade conflictuale din viaţa profetului: primul (33,1-24) oferă fundalul istoric al mesajului din capitolul 7, îndreptat împotriva unei concepţii cvasi-magice asupra Templului; al doilea (34,1–35,17) relatează „scena jugului" – înfruntare cu falşii profeţi: Ieremia încearcă să împiedice atragerea lui Sedekias în coaliţia

2 Aşa a spus Domnul: „Stai în curtea Casei Domnului şi rosteşte profeţie
tuturor iudeilor şi tuturor celor care vin să se închine în Casa Domnului,
toate cuvintele pe care ţi-am rânduit să le rosteşti. Să nu laşi deoparte nimic:
3 poate vor auzi şi se vor întoarce fiecare de la calea sa cea rea şi Eu voi pune
capăt relelor pe care socotesc să le aduc [asupra] lor pentru făptuirile lor
rele. 4 Şi să le spui: «Aşa a spus Domnul: Dacă nu Mă veţi asculta să umblaţi
întru rânduielile Mele, pe care le-am dat în faţa voastră, 5 să daţi ascultare
cuvintelor slujitorilor Mei profeţi, pe care Eu îi trimit la voi din zori şi i-am
trimis, dar nu Mi-aţi dat ascultare, 6 voi face casa voastră precum Selomul şi
cetatea o voi înfăţişa ca un blestem tuturor neamurilor întregului pământ.»"
7 Preoţii şi profeţii mincinoşi şi tot poporul l-au auzit pe Ieremia grăind
cuvintele acestea în Casa Domnului. 8 Şi a fost [aşa]: când Ieremia a încetat

---

antibabiloniană (Tyr, Sidon, Ammon, Moab, Edom); al treilea (36,1-32) conţine „cărţulia" adresată de Ieremia celor aflaţi în exil la Babilon.

33,1 „Ioachim, fiul lui Iosia": TM are „*Yehôyāqîm*, fiul lui *Yo'şīyāhû*, regele lui Iuda" – vezi *supra*, notele 1,2-3.

33,2 „curtea Casei Domnului": locul obişnuit în care Ieremia îşi rostea mesajele – *cf.* 19,14. În 7,2 TM, Domnul îi spune să stea „la poarta Casei Domnului", probabil poarta către curtea interioară. ♦ „rosteşte profeţie": termenul χρηματίζω, cu sensuri multiple, este specializat încă din Antichitate pentru răspunsurile date de oracole. În VT apare cu sensul de profeţie doar la Ieremia (*cf.* 36,23; 43,2). ♦ „tuturor iudeilor şi tuturor celor care vin...": TM are „tuturor cetăţilor din Iuda care vin..." (evident, metonimie pentru „toţi locuitorii din cetăţile..."). Mesajul va fi fost rostit cu ocazia unei sărbători de pelerinaj.

33,3 „voi pune capăt": TM are „Îmi va părea rău", în sensul de „Mă voi răzgândi". LXX încearcă să evite un antropomorfism prea marcat. La fel la v. 13. ♦ „poate vor auzi şi se vor întoarce": mai mulţi Părinţi insistă pe acest „poate", care probabil a fost interpretat de unii ca un semn al ignoranţei lui Dumnezeu (contradicţie, dat fiind că Dumnezeu este omniscient). De aceea Ieronim atrage atenţia asupra faptului că Dumnezeu, deşi omniscient, lasă totuşi deschisă portiţa liberului-arbitru, în aşa fel încât omul să se convertească prin conlucrarea harului divin cu voinţa proprie (*Şase cărţi despre Ieremia* 5,36,3-7). Alţi Părinţi, precum Theodoret al Cyrului (*Despre Ieremia* 6,26,3) şi Ioan Casian (*Convorbiri* 2,17,25), scot în prim-plan ideea posibilităţii schimbării planului divin ca o consecinţă a convertirii şi pocăinţei omului. Dumnezeu se poate răzgândi în măsura în care omul decide să se întoarcă la El.

33,4 „rânduielile": gr. τὰ νόμιμα, *litt.* „ceea ce este conform legii / după obiceiuri"; TM are *tôrāh*.

33,5 „din zori": gr. ὄρθρου calchiază ebr. *haşekēm*, infinitivul verbului „a se scula devreme"; la Ieremia apare adesea cu sensul de „insistent", „stăruitor". *Cf.* şi nota la 25,3.

33,6 „Selom": vezi *supra*, nota 7,12.

33,7 „profeţi mincinoşi": gr. ψευδοπροφῆται. TM are „profeţii". La fel la vv. 8, 11 etc.

a mai grăi toate câte i le rânduise Domnul să le grăiască întregului popor,
l-au înşfăcat preoţii şi profeţii mincinoşi şi tot poporul, zicând: „Cu moarte
vei muri, [9] căci ai profeţit în numele Domnului zicând: «Precum Selomul va
fi Casa aceasta şi cetatea va rămâne pustie, fără locuitori»"; şi s-a adunat tot
poporul împotriva lui Ieremia în Casa Domnului.
[10] Şi au auzit dregătorii lui Iuda faptul acesta şi din casa regelui s-au suit la
Casa Domnului şi s-au aşezat la intrarea porţii celei noi a Domnului. [11] Iar
preoţii şi profeţii mincinoşi au zis dregătorilor şi întregului popor: „Osândă
de moarte pentru omul acesta, pentru că a profeţit împotriva acestei cetăţi
precum aţi auzit cu urechile voastre."
[12] Şi Ieremia a spus dregătorilor şi întregului popor: „Domnul m-a trimis să
profeţesc împotriva Casei acesteia şi împotriva cetăţii acesteia toate cuvin-
tele pe care le-aţi auzit. [13] Şi acum, faceţi bune căile şi faptele [voastre] şi
ascultaţi glasul Domnului, iar Domnul va pune capăt relelor pe care le-a
grăit împotriva voastră. [14] Iată, eu [sunt] în mâinile voastre: faceţi cu mine
cum vă e de folos şi cum e mai bine pentru voi. [15] Dar să ştiţi bine că, dacă
mă ucideţi, veţi pune sânge nevinovat asupra voastră şi asupra cetăţii aces-
teia şi asupra celor care locuiesc în ea, căci cu adevărat m-a trimis Domnul
la voi să grăiesc în urechile voastre toate cuvintele acestea."
[16] Atunci dregătorii şi tot poporul au spus către preoţi şi către profeţii
mincinoşi: „Nu trebuie osândit la moarte acest om, pentru că în numele
Domnului Dumnezeului nostru a grăit către noi." [17] Şi s-au ridicat bărbaţi
dintre bătrânii ţării şi au spus întregii adunări a poporului: [18] „Michaias

---

33,8 „Cu moarte vei muri": calc după expresia cu valoare intensivă din ebraică, frecventă în Biblie (*e.g.* Ex. 21,15.16.17; 22,18; 1Rg. 14,44; 3Rg. 2,37.42). Mesajul de ameninţare menit să readucă poporul pe calea cea bună este perceput ca o imprecaţie.

33,9 „căci ai profeţit...": în TM propoziţia este interogativă: „De ce ai profeţit... ?".

33,10 „dregătorii": vezi *supra*, nota 24,1. ♦ „s-au aşezat la intrarea porţii...": expresia sugerează constituirea unui tribunal *ad-hoc* (locul obişnuit de judecată era la porţile cetăţii), în care preoţii şi profeţii mincinoşi sunt acuzatorii, iar dregătorii şi poporul constituie instanţa de judecată.

33,14 „cum vă e de folos şi cum e mai bine pentru voi": TM are „după cum [e] bun şi drept în ochii voştri".

33,15 În conformitate cu Deut. 18,15-22, erau pasibili de pedeapsa cu moartea cei care ar fi profeţit în numele unor zei străini sau s-ar fi prezentat în mod fals drept trimişi ai lui Dumnezeu. În versetul următor, instanţa acceptă argumentul lui Ieremia.

33,18 „Michaias morathitul": ebr. *Mīkhāyāh/Mīkhāh hammōraş'tī*. Moreşeth era locul natal al profetului (*cf.* Mich. 1,1 şi nota în ediţia de faţă). ♦ „va ajunge neumblat": TM

morathitul [care] era în zilele lui Ezekias, regele lui Iuda, a spus întregului popor al lui Iuda: «Așa a spus Domnul:
Sionul va fi brăzdat ca un ogor
și Ierusalimul va ajunge neumblat
și muntele Casei – ca desișul crângului.»
19 L-au ucis cumva Ezekias și tot [poporul lui] Iuda? Nu, pentru că s-au
temut de Domnul, ci s-au rugat feței Domnului și Domnul a pus capăt
relelor pe care le grăise împotriva lor. Iar noi am săvârșit rele mari împo-
triva sufletelor noastre."
20 Și [mai] era un om care profețea în numele Domnului – Urias, fiul lui
Samaias, din Cariathiarim – și a profețit asupra țării acesteia la fel cu toate
cuvintele lui Ieremia. 21 Regele Ioakim și toți dregătorii săi au auzit toate cuvin-
tele lui și căutau să-l ucidă; dar Urias a auzit și a plecat în Egipt. 22 Regele a
trimis oameni în Egipt 23 și l-au scos de acolo și l-au adus la rege, iar el l-a
lovit cu sabia și l-a aruncat în mormântul fiilor poporului său.
24 Însă mâna lui Achicam, fiul lui Saphan, era cu Ieremia, ca să nu fie dat pe
mâna poporului și să-l ucidă.

---

are „va ajunge morman de ruine". ♦ Cuvintele profeției citate de bătrâni sunt din Mich. 3,12 (vezi și nota în prezenta ediție). ♦ Ezekias (715-687/6 î.H.): *cf.* 4Rg. 18,1–20,21. Nu se cunoaște exact momentul intervenției lui Michea. ♦ „desișul crângului": TM are „înălțimi împădurite" – poate fi și o aluzie la locurile de închinare idolești.

33,19 „Nu, pentru că s-au temut..., ci s-au rugat feței Domnului": TM are „Oare nu s-a temut [regele]... și n-a îmblânzit oare fața Domnului?". ♦ „Iar noi am săvârșit rele mari": TM are „noi acum săvârșim rele mari".

33,20 „asupra țării acesteia": TM are „asupra cetății acesteia și asupra țării acesteia".

33,21 „toți dregătorii": TM are „toți războinicii și toate căpeteniile". ♦ „căutau să-l ucidă": TM are „regele căuta să-l ucidă". ♦ „a auzit și a plecat...": TM are „a auzit, s-a speriat, a fugit și s-a dus...".

33,22 TM are în plus: „pe *'Elᵉnāthān*, fiul lui *'Akhᵉbōr*, și oameni împreună cu el, în Egipt".

33,23 În TM: „Și l-au scos pe *'Ūrīyāhū* din Egipt și l-au adus la regele *Yᵉhōyāqīm* și l-au lovit cu sabia și i-au aruncat leșul în mormintele fiilor poporului". E vorba de un cimitir pentru săraci (vezi nota la 4Rg. 23,6 în prezenta ediție). Expresia din LXX sugerează un mormânt al familiei celui ucis.

33,24 Achicam, fiul lui Saphan (ebr. *'Ahīqām*, fiul lui *Ṣāphān*), este menționat în 4Rg. 22,12. Tatăl său era „scribul Casei Domnului" în timpul regelui Iosia și a luat parte la descoperirea Cărții Legii în timpul lucrărilor de reparații la Templu (4Rg. 22,3.8-10), eveniment de care este legată reforma religioasă a lui Iosia. Fiul lui Achicam, Godolias

34 (27 TM) [[1]] [2] Așa a spus Domnul: „Fă niște legături și juguri și pune-ți-le
în jurul grumazului; [3] și trimite-le la regele Idumeii, și la regele Moabului,
și la regele fiilor lui Ammon, și la regele Tyrului, și la regele Sidonului,
prin mâinile solilor lor care vin să se întâlnească la Ierusalim, la Sedekias,
regele lui Iuda. [4] Și să le rânduiești să spună stăpânilor lor:
«Așa a spus Domnul Dumnezeul lui Israel: așa să spuneți stăpânilor voștri:
[5] Eu am făcut pământul cu puterea Mea cea mare, cu brațul Meu înălțat, și-l
voi da cui pare potrivit în ochii Mei. [6] Am dat pământul lui Nabucodonosor,
regele Babilonului, ca [toți] să-i fie robi, și fiarele câmpului, ca să lucreze
pentru el [[7]] [8] și [orice] neam și domnie câte nu-și vor pune grumazul sub

---

(*Gᵉdhalᵉyāh*), a fost guvernatorul Iudeii după căderea Ierusalimului. Protecția acestei familii puternice a fost importantă pentru Ieremia.

34,[1] Lipsește din LXX. Cum textul din TM are o mare problemă de datare, s-a presupus că LXX reflectă o situație mai veche a textului, iar v. 1 din TM constituie un adaos ulterior. Numele regelui sub care se petrece acțiunea apare ca *Yᵉhōyāqim* într-o mare parte a tradiției manuscrise și în Targum, dar unele mss. ebraice, versiunile siriacă și arabă și mss. *Sinaiticus* al LXX atestă numele lui *Ṣidhᵉqiyāhū*, care pare cu atât mai îndreptățit cu cât în v. 3, precum și în capitolul următor, unde se continuă nararea aceluiași gest profetic, se menționează numele acestuia din urmă (35[28],1). În TM: „La începutul domniei lui *Yᵉhōyāqim*, fiul lui *Yō'ṣiyāhū*, regele lui Iuda, a fost acest cuvânt către Ieremia, de la *YHWH*, zicând". Vezi și nota la 35,1.

34,2 „Așa a spus Domnul": TM are „Așa mi-a spus...". ♦ „juguri": gr. κλοιός înseamnă „zgardă", „ragilă", „colan", „colier", pluralul fiind aici influențat de ebraică. TM are *mōṭoth*, care desemnează barele jugului și, poate, jugul întreg, prin sinecdocă. Acesta alternează în această narațiune cu *'ol*, cuvântul obișnuit pentru „jug" (28[35 LXX],2.4.10.11 TM). LXX păstrează diferența echivalându-l pe cel din urmă cu obișnuitul ζυγός.

34,3 La curtea din Ierusalim, partida pro-egipteană, încurajată de venirea la tron a faraonului Psammmetichos al II-lea (594-589 î.H.), pe al cărui ajutor se bizuia, îl sfătuia pe regele Sedekias să se alăture coaliției antibabiloniene; solii acesteia veniseră să-i ceară ajutorul.

34,4 „Domnul Dumnezeul lui Israel": TM are „*YHWH* al oștirilor, Dumnezeul lui Israel".

34,5 „brațul": *cf.* nota la 31,25. ♦ După „Eu am făcut pământul", TM are în plus „oamenii și animalele care sunt pe fața pământului".

34,6 „Am dat pământul lui Nabucodonosor... ca să-i fie robi". TM are „Și acum, Eu am dat toate aceste țări lui N. [...], robul Meu". În TM se accentuează caracterul provizoriu („și acum") și limitat („aceste țări") al stăpânirii babiloniene, iar regele Babilonului apare doar ca un instrument în mâna Domnului („robul Meu").

34,[7] Lipsește din LXX. În TM: „Și îi vor sluji toate neamurile, lui și fiului său și fiului fiului său, până va veni vremea țării lui; atunci îl vor înrobi neamuri multe și regi mari". Expresia „lui și fiului său și fiului fiului său" nu trebuie luată literalmente, ci se referă la trecerea a trei generații (vezi Ex. 34,7, dar și Dan. 5,2 și nota din ediția de față).

jugul regelui Babilonului le voi cerceta cu sabie şi cu foamete – a spus
Domnul – până vor pieri în mâna lui. [9] Iar voi să nu-i ascultaţi pe profeţii
voştri mincinoşi, şi pe ghicitorii, şi pe tălmăcitorii voştri de vise, şi
potrivelile după păsări, şi pe vrăjitorii voştri care spun: 'Nicidecum să nu
munciţi pentru regele Babilonului', [10] căci ei vă prorocesc minciuni aşa
încât să vă îndepărteze de ţara voastră. [11] Dar neamul care îşi va pune
grumazul sub jugul regelui Babilonului şi va munci pentru el, [Eu] îl voi
lăsa în ţara lui şi va munci pentru el şi va locui în ea.»
[12] Iar lui Sedekias, regele lui Iuda, i-am grăit potrivit cu toate cuvintele
acestea zicând: «Puneţi-vă grumazul [[13]] [14] şi munciţi pentru regele
Babilonului, pentru că aceia vă prorocesc lucruri strâmbe: [15] nu i-am trimis
[Eu] – zice Domnul –, iar ei prorocesc cu strâmbătate în numele Meu, aşa
încât să vă ducă la pieire, şi veţi pieri, voi şi profeţii voştri care vă proro-
cesc cu strâmbătate minciuni.»"
[16] Vouă şi întreg poporului acestuia şi preoţilor le-am grăit zicând: „Aşa a
spus Domnul: Să nu ascultaţi cuvintele profeţilor care vă prorocesc zicând:

34,8 „nu-şi vor pune grumazul...": TM are „nu-l vor sluji şi nu-şi vor pune grumazul...". ♦ După „cu foamete", TM are şi „cu molimă". ♦ „până vor pieri în mâna lui": TM are „până ce îi voi sfârşi prin mâna lui". LXX a vrut, probabil, să evite o „incriminare" directă a lui Dumnezeu.

34,9 *Cf. supra*, 14,14 şi nota. ♦ „tălmăcitorii de vise": gr. ἐνυπνιαζόμενοι; TM are „visele". ♦ „să nu munciţi": în gr. indicativ viitor cu valoare de imperativ. Pentru această sferă noţională, în *Ier.* 1–25 apare numai verbul δουλεύω, „a sluji", de obicei ca gest adresat divinităţii; în a doua parte a cărţii apare doar verbul ἐργάζομαι, pentru slujirea adusă oamenilor (cu excepţia vv. 37,9 şi 41,18), referitor mai ales la munca pământului (*cf.* Gen. 2,5.15; 3,23; 4,2.12; 29,27). În TM apare acelaşi verb, *'ābhadh*, folosit în ambele sensuri.

34,11 „îl voi lăsa în ţara lui şi va munci pentru el" (*i.e.* pentru regele Babilonului): TM are „îl voi lăsa în ţara lui şi o va lucra..." (*cf.* Gen. 2,5.15).

34,12-14 Cuvintele Domnului în TM: „Puneţi-vă grumazul sub jugul regelui Babilonului şi slujiţi-i lui şi poporului său şi trăiţi. [13] De ce să muriţi voi şi poporul vostru de sabie, de foamete şi de molimă, aşa cum a spus Domnului despre orice neam care nu va sluji regelui Babilonului? [14] Nu ascultaţi de cuvintele prorocilor care vă spun să nu slujiţi regelui Babilonului, pentru că aceia vă prorocesc amăgire".

34,15 „aşa încât să vă ducă la pieire, şi veţi pieri": TM are „aşa încât Eu să vă alung şi să pieriţi". ♦ „cu strâmbătate minciuni": nu apare în TM.

34,16 „lucruri strâmbe": TM are „amăgire", ca în v. 14. ♦ „odoarele Casei Domnului": prima jefuire a Templului, în 597 î.H., e descrisă în 4Rg. 24,10-13. ♦ „nu i-am trimis": lipseşte din TM.

«Iată, odoarele Casei Domnului se vor întoarce din Babilon», pentru că ei
vă prorocesc lucruri strâmbe, nu i-am trimis [Eu]." [[17]] [18] Dacă sunt profeţi
şi dacă este cuvântul Domnului în ei, să vină în faţa mea; [19] căci aşa a spus
Domnul: „Şi din celelalte odoare [20] pe care nu le-a luat regele Babilonului
când l-a surghiunit din Ierusalim pe Iechonias [[21]] [22] vor ajunge la Babilon" –
spune Domnul.

35 (28 TM) [1] Şi a fost [aşa]: în al patrulea an al lui Sedekias, regele lui
Iuda, în luna a cincea, Anania, fiul lui Azor, profetul mincinos din Gabaon,
mi-a vorbit în Casa Domnului, în ochii preoţilor şi ai întregului popor,
zicând: [2] „Aşa a spus Domnul: Am sfărâmat jugul regelui Babilonului:
[3] încă doi ani de zile [şi] voi întoarce în locul acesta odoarele Casei

---

34,[17] În TM: „Nu-i ascultaţi; slujiţi regelui Babilonului şi trăiţi. De ce să ajungă cetatea aceasta o ruină?".

34,18 „să vină în faţa mea": TM are „să stăruie (*litt.* să vină) în faţa lui *YHWH* al oştirilor pentru ca vasele rămase în Casa Domnului, în casa regelui lui Iuda şi în Ierusalim să nu meargă în Babilon".

34,19-22 În TM: „[19] Căci aşa spune Domnul oştirilor despre stâlpi, mare, cărucioare şi celelalte odoare care au rămas în această cetate, [20] pe care regele Nebucadneţar al Babilonului nu le-a luat când l-a dus în surghiun din Ierusalim în Babilon pe regele Yehonia, fiul lui Yehoyaqim, din Iuda, şi pe toţi oamenii de vază din Iuda şi Ierusalim. [21] Fiindcă aşa spune *YHWH* al oştirilor, Dumnezeul lui Israel, despre odoarele rămase în Casa Domnului, în casa regelui lui Iuda şi în Ierusalim: [22] «În Babilon vor merge şi acolo vor sta până în ziua când voi lua seama la ele, spune Domnul. Atunci le voi scoate şi le voi aduce înapoi în locul acesta»". Pentru odoarele Templului, vezi 3Rg. 7,15-39. Stâlpii, „marea de aramă" şi cărucioarele aveau să fie sfărâmate şi, împreună cu celelalte obiecte mai mici rămase în Templu, aveau să fie duse în Babilon în 587 î.H. (vezi 4Rg. 25,13-17).

35,1 În TM (28,1), elementele de datare apar diferit: „În anul acela, la începutul domniei lui *Ţidhᵉqīyāh*, regele lui Iuda, în anul al patrulea, în luna a cincea...". Textul pune o problemă insolubilă: începutul domniei (597 î.H.) sau anul al patrulea (594/593 î.H.)? LXX a eliminat dificultatea şi această datare este preferată de comentatori; ea ar trebui aşadar aplicată şi capitolului anterior (vezi nota la 34,1). ♦ „profetul mincinos": TM are „profetul"; ori de câte ori se relatează înfruntările lui Ieremia cu profeţii, întâlnim aceeaşi diferenţă între LXX şi TM (*cf.* şi *supra*, nota 33,7).

35,2 „Domnul": TM are „*YHWH* al oştirilor, Dumnezeul lui Israel" – diferenţa apare frecvent şi nu am semnalat-o la fiecare ocurenţă. În TM, formula este menită să dea mai multă solemnitate mesajului. La fel la v. 14.

35,3 La sfârşitul versetului, TM are în plus: „...pe care le-a luat regele N. al Babilonului din locul acesta şi le-a dus în Babilon".

Domnului [4] și pe Iechonias și pe surghiuniții din Iuda, căci voi sfărâma
jugul regelui Babilonului."
[5] Iar Ieremia a vorbit către Anania în ochii întregului popor și în ochii preo-
ților care stăteau în Casa Domnului [6] și a spus Ieremia: „Adevărat: de-ar
săvârși așa Domnul, de-ar face să stea cuvântul tău pe care îl prorocești, ca
să aducă înapoi odoarele Casei Domnului și pe toți surghiuniții din Babilon
în locul acesta! [7] Însă ascultați cuvântul Domnului pe care eu îl spun în
urechile voastre și în urechile întregului popor: [8] Profeții care au fost înainte
de mine și înainte de voi, din vechime, au prorocit și ei război, cu privire la
țări multe și împărății mari; [9] dar profetul care a prorocit de pace, când i se
împlinește cuvântul, [atunci] îl vor recunoaște pe profetul pe care l-a trimis
la ei Domnul cu adevărat."
[10] Atunci Anania a luat în ochii întregului popor jugul de pe grumazul lui
Ieremia și l-a sfărâmat. [11] Și a vorbit Anania în ochii întregului popor zicând:
„Așa a spus Domnul: Astfel voi sfărâma jugul regelui Babilonului de pe
grumazul tuturor neamurilor." Și Ieremia și-a văzut de drum.
[12] Dar a fost cuvântul Domnului către Ieremia, după ce Anania a sfărâmat
jugul de pe grumazul lui: [13] „Mergi și spune-i lui Anania: «Așa a spus Domnul:

35,4 TM are un text mai amplu, dar cu aceeași informație („Îl voi aduce înapoi și pe I., fiul lui I."; „...care au mers în Babilon"). ♦ „surghiuniții": *litt.* „surghiunul", ca termen generic.

35,5 „Ieremia... Anania": TM are în plus, alături de aceste nume, „profetul". La fel în tot restul capitolului.

35,8 „război, cu privire la țări multe și împărății mari": *litt.* „cu privire la pământ mult și împărății mari, spre război", calc după ebraică. TM are „cu privire la țări/pământuri multe... [de]spre război, foamete și molimă".

35,9 „cu adevărat": gr. ἐν πίστει, *litt.* „întru (bună) credință", calchiază ebr. *be'emeth*, cu acest sens.

35,10 „jugul": la plural în greacă (*cf.* nota la v. 34,2). La fel în versetele următoare.

35,11 TM adaugă numele regelui (Nebukadnețar) și răstimpul: „până în doi ani de zile".

35,13 „voi face": TM are „ai făcut"/„vei face". ♦ „Juguri de lemn ai sfărâmat, dar voi face în locul lor juguri de fier": Ieronim aplică pasajul „noilor profeți mincinoși", care sunt ereticii. „Profeții mincinoși prorocesc întotdeauna lucruri plăcute și sunt pe placul [poporului] o vreme. Dar adevărul e amar și cei care-l propovăduiesc sunt plini de amărăciune" (*Contra lui Iovinianus* 2,37). De asemenea, în comentariul său Ieronim atrage atenția că Septuaginta omite „doi ani de zile" și nu-l numește pe Anania profet. Un adevărat profet nu vorbește niciodată de la sine, cu voia sa, ci numai „cu voia lui Dumnezeu" și la porunca Acestuia.

juguri de lemn ai sfărâmat, dar voi face în locul lor juguri de fier», [14] căci
aşa a spus Domnul: «Jug de fier am pus pe grumazul tuturor neamurilor, ca
să muncească pentru regele Babilonului».” [15] Şi Ieremia i-a spus lui Anania:
„Nu te-a trimis Domnul şi tu ai făcut poporul acesta să se încreadă în strâm-
bătate; [16] de aceea, aşa a spus Domnul: «Iată, Eu te înlătur de pe faţa pământ-
ului; în anul acesta vei muri.»” [17] Şi [Anania] a murit în luna a şaptea.

36 (29 TM) [1] Şi acestea sunt cuvintele cărţii pe care Ieremia le-a trimis din
Ierusalim către bătrânii din surghiun şi către preoţi şi către profeţii minci-
noşi, scrisoare la Babilon, către [cei din] surghiun şi către tot poporul [2] după
ce regele Iechonias şi regina şi eunucii şi tot omul liber şi rob şi meşteşugar
plecaseră din Ierusalim, [scrisoare trimisă] [3] prin Eleasa, fiul lui Saphan, şi

---

35,14 TM are, în plus, la sfârşitul versetului: „şi-i vor sluji/munci; ba chiar şi fiarele câmpului i le-am dat”.

35,15 Cuvintele lui Ieremia în TM încep cu „Ascultă, *Hanan'yāh*”. ♦ „strâmbătate”: TM are „amăgire”.

35,16 La final, TM are în plus: „pentru că răzvrătire/apostazie ai grăit împotriva lui *YHWH*”, expresie care trimite la Deut. 13,6, unde e vorba de pedeapsa profetului mincinos.

35,17 „în luna a şaptea”: la două luni aşadar de la momentul prevestirii; TM specifică în plus „în anul acela”.

36[29] Profetul trimite o scrisoare iudeilor din primul val de exilaţi în Babilon (în 597 î.H.), avertizându-i să nu se lase amăgiţi de falşii profeţi care le făgăduiau o întoarcere grabnică în patrie: deşi nu definitiv, exilul va fi lung, aşa că ei trebuie să-şi organizeze viaţa acolo. Nu trebuie să-i considere mai norocoşi pe cei rămaşi în Iudeea, pentru că aceştia vor avea mult de suferit. După şaptezeci de ani, Dumnezeu Îşi va împlini făgăduinţa, adunându-i dintre neamuri şi redându-le ţara. Textul schiţează deja o „cartă” a iudaismului din diasporă.

36,1 „Cartea”, gr. βίβλος, traduce ebr. *sepher*, care se referă la o scriere pe sul de papirus, trimisă de Ieremia iudeilor surghiuniţi în Babilon; conţinutul ei a inspirat textul mai târziu, deuterocanonic, numit „Scrisoarea lui Ieremia”. ♦ „Şi acestea sunt cuvintele...”: exprimarea trimite la primele cuvinte ale Deuteronomului. ♦ Destinatarii scrisorii în TM (*litt.*): „către rămăşiţa bătrânilor surghiunului şi către preoţi şi către profeţi şi către tot poporul pe care Nebukadneţar l-a surghiunit din Ierusalim în Babilon”.

36,2 „şi regina şi eunucii şi tot omul liber şi rob şi meşteşugar”: TM are „şi regina-mamă (*g'bhīrāh*) şi eunucii, căpeteniile din Iuda şi Ierusalim, meşteşugarii şi fierarii”. ♦ „eunucii”: termenul se referă şi la slujitori din palatul regal (vezi, de exemplu, Abdemelech din 45[38],7 şi 46[39],16), dar şi la dregători de rang înalt, civil sau militar, cum este cazul aici.

36,3 „Eleasa, fiul lui Saphan”: ebr. *'El'āśāh*, fiul lui *Šāphān*, probabil fratele lui Achicam din 33,24. ♦ „Gamarias, fiul lui Chelkias”: ebr. *G'mar'yāh*, fiul lui *Hil'qīyāh*, acesta din urmă fiind marele preot care a găsit Cartea Legii (*cf.* 4Rg. 22–23). Vezi *supra*, nota 33,24.

prin Gamarias, fiul lui Chelkias, pe care l-a trimis Sedekias, regele lui Iuda,
la regele Babilonului, în Babilon:
4 „Așa a spus Domnul Dumnezeul lui Israel, către [cei din] surghiun, pe
care i-am surghiunit din Ierusalim: 5 «Clădiți-vă case și locuiți-le, plantați
grădini și mâncați roadele lor, 6 luați[-vă] femei și zămisliți fii și fiice, luați
femei pentru fiii voștri și dați bărbați fiicelor voastre, înmulțiți-vă și nu vă
împuținați 7 și căutați pacea țării în care v-am surghiunit și rugați-vă
Domnului pentru [locuitorii] ei, fiindcă în pacea ei va fi pace [și] pentru
voi.» 8 Căci așa a spus Domnul: «Să nu vă convingă profeții mincinoși, care
[sunt] printre voi, să nu vă convingă prezicătorii voștri și să nu dați ascul-
tare viselor pe care le visați, 9 căci ei vă prorocesc strâmbătăți în numele
Meu și nu i-am trimis [Eu].» 10 Căci așa a spus Domnul: «Când vor urma să
se împlinească pentru Babilon șaptezeci de ani, vă voi cerceta și voi așeza
cuvintele Mele peste voi, spre a aduce înapoi poporul vostru în locul acesta;
11 și voi cugeta pentru voi gând de pace, și nu să aduc peste voi aceste rele.
12 Și rugați-vă către Mine, iar [Eu] vă voi asculta; 13 căutați-Mă și Mă veți
găsi, pentru că Mă veți căuta cu toată inima 14 și Mă voi arăta vouă.»

Ieremia era deci sprijinit de două familii importante, care fuseseră implicate în reforma regelui Iosia. ♦ Ca de obicei, TM dă și numele regelui babilonian.

36,5 „grădini": gr. παράδεισος, împrumut din persană; apare mai ales în Geneză.

36,6 După „dați bărbați fiicelor voastre", TM are în plus „ca ele să nască fii și fiice".

36,7 „țării": gr. γῆ; TM are „cetății/orașului". ♦ „pentru [locuitorii] ei": TM are „pentru ea". ♦ „pacea": gr. εἰρήνη echivalează ebr. *šālôm*, care are un sens mai larg: „stare de bine", „prosperitate", „pace". Evreul din diasporă este îndemnat să acționeze spre binele țării în care se află. ♦ Augustin invocă versetul, alături de 1Tim. 2,2, pentru a justifica rugăciunile pentru căpeteniile politice. Când pacea domnește într-o țară, Biserica înflorește. Pacea seculară favorizează pacea Bisericii (*De civitate Dei* 19,26). În altă parte, marele African vede în figura regelui exilat la Babilon o prefigurare a lui Hristos, care n-a fost acceptat de evrei ca Mesia (Rege). Așa cum regele veterotestamentar a fost surghiunit printre păgâni, la fel Evanghelia lui Iisus s-a răspândit printre păgâni, aducând rod îmbelșugat (*Omilii* 1,14).

36,8 „să nu vă convingă": TM are „să nu vă amăgească".

36,10 „cuvintele Mele": TM are „cuvântul Meu cel bun".

36,11-12 În TM: „Pentru că Eu știu gândurile/planurile pe care le-am plănuit cu privire la voi – oracol al lui *YHWH* – gânduri de bunăstare (*šālôm* – vezi *supra*, nota 36,7) și nu de rău, ca să vă dau un viitor și o nădejde. 12 Și Mă veți chema și veți veni și vă veți ruga către Mine și Eu vă voi asculta".

36,13 „căutați-Mă": TM are „Mă veți căuta".

36,14 În TM: „Mă voi lăsa găsit de voi – oracol al lui *YHWH* – și vă voi întoarce [din] înrobire și vă voi aduna din toate neamurile și din toate locurile în care v-am împrăștiat – oracol al lui *YHWH* – și vă voi întoarce în locul din care v-am surghiunit".

15 Pentru că ați spus: «Domnul ne-a rânduit profeți în Babilon», [16-20] 21 așa
a spus Domnul despre Achiab și despre Sedekias: «Iată, Eu îi dau în mâinile
regelui Babilonului și el îi va lovi în fața ochilor voștri. 22 Și de la ei se va
trage un blestem între toți surghiuniții lui Iuda în Babilon; se va zice: 'Să
facă Domnul cu tine cum a făcut cu Sedekias și cu Achiab, pe care i-a
pârpălit în foc regele Babilonului', 23 pentru că au făcut nelegiuire în Israel
și au săvârșit adulter cu nevestele concetățenilor lor și au profețit în numele
Meu cuvânt pe care nu l-am poruncit lor și Eu sunt martor» – spune Domnul.
24 Iar lui Samaias Nelamitul să-i spui: 25 «Nu te-am trimis în numele Meu.»
Și lui Sophonias, preotul, fiul lui Maasaias, spune-i: 26 «Domnul te-a pus

---

36,16-20 Aceste versete, care nu apar în LXX, întrerup firul argumentației. Ele sunt importante pentru că descriu, ce-i drept cu formule stereotipe, nefericirile care se vor abate asupra celor rămași în țară (vezi și nota introductivă la capitolul de față). În TM „16 Fiindcă așa spune Domnul despre regele care stă pe tronul lui David și despre tot poporul ce locuiește în această cetate, frații voștri care nu au plecat cu voi în surghiun – 17 așa spune *YHWH* al oștirilor: «Iată, Eu voi trimite peste ei sabia, foametea și molima și-i voi face ca pe niște smochine putrede, care nu se pot mânca de rele ce sunt. 18 Și îi voi urmări cu sabie, cu foamete și cu molimă și-i voi face de groază pentru toate împărățiile pământului, spre blestem, pustiire și fluierat și ocară la toate neamurile unde i-am împrăștiat, 19 pentru că nu au ascultat cuvintele Mele – oracol al lui *YHWH* – pe care le-am trimis la ei din zori prin slujitorii Mei profeți, dar voi n-ați ascultat – oracol al lui *YHWH*. 20 Dar acum, ascultați cuvântul lui *YHWH*, voi, toți cei surghiuniți, pe care v-am trimis de la Ierusalim în Babilon!»".

36,21 „despre Achiab și despre Sedekias": TM are „despre *'Ah'ābh*, fiul lui *Qōlāyāh*, și despre *Ṭidhᵉqīyāhū*, fiul lui *Ma'asēyāh*, care vă proorocesc în numele Meu amăgire".

36,23 „cuvânt...": finalul versetului în TM: „cuvânt de amăgire pe care nu l-am poruncit lor și Eu știu și sunt martor...".

36,24 Samaias (ebr. *Šᵉma'yāhū*) din Nehelam nu mai este menționat în altă parte; probabil că voise să-l arunce în închisoare pe Ieremia.

36,25-27 În TM, *litt.*: „Așa spune *YHWH* al oștirilor, Dumnezeul lui Israel: «Fiindcă tu ai trimis în numele tău scrisori către tot poporul care este în Ierusalim și către *Ṭᵉphanᵉyāh*, fiul lui *Ma'asēyāh*, preotul, și către toți preoții, zicând: 26 '*YHWH* te-a pus preot după (unii înțeleg „sub" – *n.n.*) preotul *Yᵉhōyādhā'*, ca să fie supraveghetori ai Casei Domnului, pentru orice om nebun și care profețește, ca să-l pui în butuci și cu zgardă. 27 Iar acum, de ce nu l-ai certat pe Ieremia din Anathoth, care vă proorocește? 28 Pentru că el ne-a trimis [scrisoare] în Babilon, zicând:...'»". Așadar, din TM rezultă că Dumnezeu îi trimite prin Ieremia un mesaj lui *Šᵉma'yāhū*, care se află în Babilon, mustrându-l fiindcă acesta îi trimisese o scrisoare, la Ierusalim, preotului *Ṭᵉphan'yāh*, responsabil cu ordinea din Templu, îndemnându-l să-l pedepsească pe Ieremia pentru scrisoarea trimisă celor surghiuniți la Babilon. După textul mai scurt, din LXX,

preot în locul preotului Iodae, ca să fii mai mare în Casa Domnului peste tot
omul care proroceşte şi peste tot omul care delirează: să-l pui în închisoare
şi în loc umed. [27] Iar acum, de ce vă bateţi joc laolaltă de Ieremia din
Anathoth, care v-a prorocit? [28] Oare nu de aceea a trimis la voi în Babilon
zicând: 'Mai este mult, clădiţi[-vă] case şi locuiţi-le, sădiţi[-vă] grădini şi
mâncaţi din rodul lor'?»"
[29] Iar Sophonias a citit cartea în auzul lui Ieremia. [30] Şi a fost cuvântul
Domnului către Ieremia zicând: [31] „Trimite la [cei din] surghiun, zicând:
Aşa a spus Domnul despre Samaias Nelamitul: «Pentru că Samaias v-a
prorocit, [de]şi nu l-am trimis Eu, şi v-a făcut să vă încredeţi în strâmbă-
tăţi», [32] de aceea, aşa a spus Domnul: «Iată, Eu voi face cercetare asupra lui
Samaias şi asupra neamului lui şi nu va mai fi om dintre ei în mijlocul
vostru să vadă cele bune pe care Eu le voi face cu voi: nu [le] vor vedea.»"

37 (30 TM) [1] Cuvântul care a fost către Ieremia de la Domnul ca să spună:
[2] Aşa a spus Domnul Dumnezeul lui Israel: „Scrie într-o carte toate cuvin-
tele pe care ţi le-am rostit spre prorocire: [3] căci iată, vin zile – zice Domnul –

Dumnezeu afirmă doar calitatea de fals profet a lui Samaias, apoi se adresează direct preotului Sophonias în apărarea lui Ieremia.

36,25 „Sophonias": *cf.* 21,1; 44[37],3; 52,24 TM.

36,26 „loc umed": gr. καταρράκτη (*cf. supra*, nota 20,2). ♦ Despre Iodae (Iehoiada), vezi 4Rg. 11,17-18; 2Par. 23,16-18.

36,29 „cartea": este vorba de scrisoarea trimisă de Samaias.

36,32 „le voi face cu voi... vedea": TM are „le voi face cu poporul Meu, oracol al lui *YHWH*, pentru că răzvrătire/apostazie a grăit împotriva lui *YHWH*" (*cf.* 35,16 şi nota).

37,1–38,40 În 30,1–31,40 TM. Exegeţii numesc această parte a profeţiei lui Ieremia „Cartea mângâierii" sau „Cartea refacerii". Sunt adunate aici mesaje încurajatoare. Dumnezeu făgăduieşte că, după inevitabila pedeapsă „pedagogică", va interveni cu tărie în favoarea poporului aducându-l înapoi într-o patrie regenerată şi spre un legământ reînnoit. Majoritatea mesajelor sunt în versuri şi sunt comparabile cu cele din partea a doua a Cărţii lui Isaia. Datarea diferitelor poeme este departe de a întruni consensul comentatorilor (la începutul activităţii profetului, sau după distrugerea Ierusalimului din 587 î.H. sau chiar mai târziu). Este posibil ca o redactare ulterioară să le fi adunat aici într-un ansamblu coerent.

37,1-3 Versetele ar putea constitui o introducere „redacţională"; o a doua introducere, cea din v. 4, este, probabil, cea originară.

37,2 „Scrie într-o carte": poruncă similară la v. 43[36],2. ♦ „spre prorocire": nu apare în TM.

37,3 „voi aduce înapoi pe surghiuniţii (*litt.* surghiunul)": vezi *supra*, nota 25,19.

şi voi aduce înapoi pe surghiuniţii din poporul Meu Israel şi Iuda – a spus
Domnul – şi-i voi aduce înapoi în ţara pe care am dat-o părinţilor lor, şi o
vor stăpâni."
4 Şi acestea sunt cuvintele pe care le-a grăit Domnul cu privire la Israel şi la
Iuda:
5 Aşa a spus Domnul:
„Veţi auzi zvon de spaimă;
spaimă şi nu este pace.
6 Întrebaţi şi vedeţi dacă vreun bărbat a născut
şi despre spaima cu care se vor ţine de coapse [căutând] izbăvire;
pentru că am văzut pe tot omul cu mâinile pe coapse;
s-au schimbat la faţă, au îngălbenit.
7 Căci este mare ziua aceea
şi [nimic] nu este asemenea [ei]
şi timpul e strâmt pentru Iacob,
dar de acesta va fi izbăvit.
8 În ziua aceea – a spus Domnul – voi sfărâma jugul de pe grumazul lor şi
legăturile lor le voi sfâşia şi ei nu vor mai munci pentru alţii; 9 ci vor munci
pentru Domnul Dumnezeul lor şi li-l voi ridica pe David, regele lor." [10-11]
12 Aşa a spus Domnul:

37,5 „spaimă... spaimă": TM foloseşte aici două sinonime.
37,6 „şi despre spaima cu care se vor ţine de coapse [căutând] izbăvire": fără echivalent în TM, unde, după „a născut", urmează „de ce am văzut pe tot viteazul/bărbatul cu mâinile pe coapse precum o femeie care naşte...".
37,7 „timpul e strâmt": TM are „e timp de strâmtorare".
37,8-9 „vor munci": *cf. supra*, nota 34,9. ♦ „li-l voi ridica pe David, regele lor": TM are „şi pentru David, regele lor, pe care li-l voi ridica". ♦ Ieronim spune, în comentariul său, că aşa cum există un prim Adam şi un al doilea Adam, Iisus, aşa există şi un prim David şi un al doilea David, tot Iisus. Iar jugul sfărâmat de pe grumaz se referă la Nabucodonosor, care este un simbol al diavolului. Prin urmare, profetul ar vorbi aici despre victoria lui Iisus asupra diavolului (*Şase cărţi despre Ieremia* 6,5,2-3). După Theodoret, venirea lui Hristos a fost împlinirea profeţiei. Iisus nu domneşte numai peste Israel, ci peste toate neamurile (*Despre Ieremia* 7,30).
37,[10-11] Versetele nu apar în LXX. În TM, textul este identic cu 26 LXX [46 TM],27-28 (vezi notele).
37,12-17 Dumnezeu apare ca vindecător; descrieri similare ale suferinţei Sionului, la 4,31; 8,18-21; 9,17-19.
37,12 „Am stârnit zdrobire": TM are „zdrobirea ta e de nevindecat". ♦ „Am stârnit" gr. ἀνέστησα, „am ridicat". Traducătorul LXX a citit *'NS'* în loc de *'NWŞ*, „incurabil".

„Am stârnit zdrobire:
durereoasă [e] rana ta;
13 Nu e cine să judece pricina ta,
spre durere ai fost doftoricit,
folos nu ai.
14 Toți prietenii tăi au uitat de tine,
nu vor [mai] întreba nicicând,
căci cu lovitura dușmanului te-am izbit,
certare aspră,
spre toată strâmbătatea ta ți s-au înmulțit păcatele.
[15] 16 Dar toți cei care mănâncă din tine vor fi mistuiți
și toți dușmanii tăi își vor mânca toată carnea;
spre mulțimea strâmbătăților tale ți s-au înmulțit păcatele,
ți-au făcut acestea;
și cei ce te-au sfâșiat
vor fi [dați] spre sfâșiere.

37,13 „spre durere ai fost doftoricit": pare a însemna că boala este atât de gravă încât până și strădaniile doctorilor n-au făcut decât să o înrăutățească. În TM: „Nu e nimeni care să judece judecata ta (*i.e.* să pună diagnostic?) pentru rană; vindecare, tămăduire nu este pentru tine" (text dificil, cu echivalări diverse).

37,14 „prietenii": gr. φίλοι; TM are „iubiții". Vezi *supra*, nota 22,20. ♦ „certare aspră": TM are „pedeapsa unui vrăjmaș nemilos". ♦ Finalul în TM: „Pentru că vina ta este mare și ți s-au înmulțit păcatele".

37,[15] Nu apare în LXX. În TM: „De ce strigi din pricina zdrobirii tale? De nevindecat e durerea ta; fiindcă multe sunt fărădelegile tale, numeroase păcatele tale, Eu ți-am făcut acestea".

37,16 „Dar...": gr. διὰ τοῦτο, „de aceea", echivalează ebr. *lākhēn*, cu același sens, ceea ce pune probleme de interpretare. De obicei, la profeți, expresia introduce enunțarea unei pedepse după ce a fost formulată învinuirea. Aici însă tocmai a fost vorba de pedeapsa divină asupra poporului infidel, iar acest verset se referă la condamnarea celor care au fost instrumentele pedepsei. Se pare că fragmentul care începe aici a fost inserat ulterior în contextul pericopei, constituind de fapt o făgăduință de restaurare. De aceea, pentru logica textului, am tradus expresia după sens, așa cum fac multe traduceri moderne (*e.g.* BJ, NSV, Cornilescu). ♦ „își vor mânca toată carnea": TM are „cu toții în robie vor merge". Traducătorul LXX va fi citit *BŚR*, „carne", în loc de *BŠBY*, „în robie", și *YKLW*, „vor mânca", în loc de *YLKW*, „vor merge". ♦ „spre mulțimea strâmbătăților tale ți s-au înmulțit păcatele": textul nu prea are sens, de altfel pare a fi un dublet al finalului v. 14; nu apare decât în unele mss., ed. Ziegler îl elimină, iar Brenton nu-l traduce. Nu se găsește nici în TM; s-ar putea ca traducătorul LXX să fi avut în față aici ceva apropiat de actualul v. 15 TM (vezi *supra*).

Şi pe toţi cei ce te jefuiesc
    îi voi da spre jaf.
17 Pentru că [Eu] îţi voi aduce vindecarea,
    de lovitura dureroasă te voi tămădui – spune Domnul –,
căci ţi s-a zis «Risipită:
    [ea] este prada voastră, căci nu-i pasă nimănui de ea.»"

18 Aşa a spus Domnul:
„Iată, Eu voi întoarce surghiunul lui Iacob
    şi de robirea lui Mă voi milui;
şi se va zidi [fiecare] cetate pe înălţimea ei
    şi templul va sta la locul cuvenit lui.
19 Şi vor ieşi din ele cântăreţi
    şi glasul celor ce se veselesc;
îi voi înmulţi,
    nu se vor împuţina.
20 Şi vor veni fiii lor ca mai înainte
    şi mărturiile lor vor găsi încuviinţare la Mine;
    şi îi voi cerceta pe cei care îi strâmtorează.
21 Şi cei mai puternici ai lui vor fi peste ei

37,17 „este prada voastră": TM are „este Sionul". Şi în TM, şi în LXX textul pune probleme, iar traducătorii au propus diverse emendări pentru a da sens. Ed. Ziegler are „este prada noastră", ceea ce ar presupune un ebraic *ṣedhēnû*. ♦ „nu-i pasă nimănui de ea": *litt.* „nu este cine să o caute".

37,18 „surghiunul lui Iacob": TM are „...din corturile lui Iacob". *Cf.* şi 25,19 şi nota ♦ „de robirea lui": TM are „de sălaşurile lui". *Cf.* şi nota la 1,3. ♦ „templul": gr. ναός. TM are „[fiecare] cetăţuie/fortăreaţă". ♦ „Eu voi întoarce surghiunul lui Iacob": după Ieronim, profeţia s-a împlinit, parţial, după întoarcerea exilaţilor la Ierusalim şi reconstruirea Templului, sub Zorobabel şi Ezdra; integral, prin venirea lui Iisus Hristos, în Biserică (*Şase cărţi despre Ieremia* 6,9,3-6).

37,19 „cântăreţi": TM are *tōdhāh*, „aducere de laudă şi mulţumire (amintind binefacerile lui Dumnezeu)". ♦ TM are în plus, la final: „îi voi cinsti şi nu vor [mai] fi dispreţuiţi".

37,20 „vor veni fiii lor": TM are „fiii lui vor fi". ♦ „mărturiile lor vor găsi încuviinţare": gr. ὀρθωθήσεται, *litt.* „vor fi puse/socotite drepte"; TM are „adunarea lui va fi statornicită". Traducătorul LXX a echivalat cu „mărturie" un cuvânt omonim (dar de la altă rădăcină) din ebraică (*'ēdhāh*).

37,21 În TM, versetul are o încărcătură mesianică mai pronunţată: „Căpetenia lui va fi din el şi conducătorul lui din mijlocul lui va ieşi; îi voi deschide calea şi el se va apropia de Mine, căci cine s-ar încumeta (*litt.* şi-ar pune zălog inima) să se apropie de Mine? –

şi cârmuitorul lor va ieşi din el;
şi-i voi aduna şi ei se vor întoarce la Mine;
căci cine este cel care le-a întors inima la Mine?" – spune Domnul.

[[22]] [23] Căci urgia Domnului a ieşit mânioasă,
a ieşit urgia învârtejindu-se,
va veni peste cei necucernici.
[24] Nicidecum nu se va întoarce urgia mâniei Domnului
până ce va făptui
şi până ce va împlini
ceea ce a pornit să facă inima Sa:
în zilele cele din urmă veţi cunoaşte acestea.

38 (31 TM) [1] În vremea aceea a spus Domnul: „Voi fi Dumnezeul seminţiei lui Israel şi ei vor fi poporul Meu."
[2] Aşa a spus Domnul:
„L-am aflat cald [încă] în pustiu
alături de cei ucişi de sabie:

---

oracol al lui *YHWH*". Dumnezeu le făgăduieşte un conducător din neamul lor, nu un străin (*cf.* Deut. 17,15). A se apropia de Dumnezeu este, în sens propriu, o prerogativă sacerdotală (Ex. 29,4.8; 40,12.14; Lev. 7,35), extinsă aici şi asupra principelui mesianic (*cf.* Iez. 46 *passim*).

37,[22] Nu apare în LXX. În TM: „Şi veţi fi poporul Meu, iar Eu voi fi Dumnezeul vostru" – formula legământului (la fel şi în 11,4 etc.).

38[31],1-6 Profeţia se adresează celor din Regatul de Nord: vor fi pomeniţi „munţii Samariei" (v. 5) şi „munţii lui Efraim" (v. 6); în context şi „Israel" (vv. 1 şi 4) ar putea avea sensul conform realităţilor politice de după 931 (*cf.* 3Rg. 12). Se ştie că regele Iosia (640-609 î.H.) încercase o recucerire a unei părţi din teritoriul acestuia, profitând de declinul Asiriei. Profeţii au menţinut mereu vie speranţa reîntregirii şi restaurării regatului lui David şi al lui Solomon.

38,1 „seminţiei": gr. γένος; TM are „tuturor familiilor/clanurilor".

38,2 În TM, cuvintele Domnului sunt: „A aflat bunăvoinţă în pustiu poporul care a scăpat de sabie; va merge spre odihna sa Israel" (se mai poate înţelege şi „sunt pe cale să-i dau odihnă lui Israel"). Textul trimite la perioada de peregrinare prin pustiu, între ieşirea eliberatoare din Egipt şi intrarea în Pământul făgăduinţei, aşa cum este relatată în Exodul şi Numerii. Îndeosebi la Osea şi Ieremia, privirea retrospectivă asupra acestei perioade este pozitivă: acela a fost timpul celei mai mari apropieri a poporului de Dumnezeul său. ♦ „L-am aflat cald": traducătorul LXX va fi citit *HM*-, „cald", în loc de *ḤN*, „favoare", „har", „bunăvoinţă", „farmec".

Mergeți și nu-l dați pieirii pe Israel!"
[3] Dumnezeu i S-a arătat de departe:
„Cu iubire veșnică te-am iubit,
de aceea te-am atras întru îndurare.
[4] Iarăși te voi clădi și vei fi clădită,
fecioară Israel;
iarăși îți vei lua tamburina
și vei ieși cu adunarea celor ce dănțuiesc.
[5] Iarăși veți sădi vii pe munții Samariei,
sădiți și lăudați!
[6] Căci este zi când cheamă
apărătorii de pe munții lui Efraim:
«Sculați-vă și suiți-vă în Sion
la Domnul Dumnezeul nostru!»"
[7] Căci așa i-a spus lui Iacob Domnul:
„Veseliți-vă și chiuiți asupra capului neamurilor,
faceți să răsune și lăudați;
spuneți: «Domnul a mântuit poporul Său,
rămășița lui Israel.»
[8] Iată, Eu îi aduc de la miazănoapte

38,3 „i S-a arătat": TM are „mi S-a arătat" – în acest caz, cuvintele ar fi rostite de profet sau de poporul întreg. ♦ „întru îndurare": TM are „întru bunătate (*hesedh*)" – pentru sensurile acestui cuvânt, *cf.* nota 2,2.

38,5 „sădiți și lăudați": TM are „vor sădi săditorii și se vor folosi de roade". Traducătorul LXX va fi citit *HLLW*, „lăudați", în loc de *ḪLLW*, care înseamnă „a profana", „a socoti profan (= non-sacru)", de unde, referitor la vie, „a-i mânca roadele".

38,6 „zi când cheamă apărătorii": *litt.* „zi de chemare de către cei care apără". ♦ În TM: „Căci va fi o zi în care vor striga străjerii în muntele lui Efraim: «Sculați-vă, să ne urcăm în Sion...»". Lumea mântuită e caracterizată și de unitatea poporului în jurul Prezenței divine care se manifestă în Sion.

38,7-9 Celebrare imnică ce amintește de a doua parte din Cartea lui Isaia (44-55).

38,7 Începutul versetului în TM: „Căci așa a spus *YHWH*: «Strigați [de] bucurie pentru Iacob, chiuiți pentru căpetenia neamurilor...»". ♦ „Domnul a mântuit": TM are „Mântuiește, Doamne". ♦ „Domnul a mântuit poporul Său, rămășița lui Israel": după Ieronim, „rămășița lui Israel" a fost adunată de apostoli, din toate colțurile lumii, în jurul Evangheliei (*Șase cărți despre Ieremia* 6,15,2-4). Tertulian interpretează versetul în cheie baptismală, legându-l de sărbătoarea Paștelui și a Cincizecimii, când toți se adună pentru a-l proslăvi pe Iisus. Pentru el, „fiecare ceas, fiecare moment e potrivit pentru botez", stând sub revărsarea harului (*Despre botez* 19).

şi îi voi aduna de la capătul pământului,
la sărbătoarea *Phasek*;
şi vei da naştere unei mulţimi mari
şi se vor întoarce aici.
9 În plânset au ieşit
şi în mângâiere îi voi aduce înapoi,
sălăşluindu-i lângă canalele de apă, pe cale dreaptă
şi nu vor mai rătăci nicicând pe ea;
căci m-am făcut Tată pentru Israel
şi Efraim este întâiul Meu născut."

10 Ascultaţi, neamuri, cuvântul Domnului
şi vestiţi către insulele cele de departe; spuneţi:
„Cel ce l-a împrăştiat pe Israel îl va aduna
şi-l va păzi precum păstorul turma sa.
11 Căci Domnul l-a răscumpărat pe Iacob,
l-a scos din mâna celor mai tari decât el.
12 Şi vor veni şi se vor veseli pe muntele Sionului;
şi vor veni la bunătăţile Domnului,
la pământul cu grâu şi vin

38,8 „la sărbătoarea *Phasek*, şi vei da naştere unei mulţimi mari": TM are „între ei orb, şchiop (ebr. *phisseah*), [femeie] însărcinată şi care naşte, adunare mare". Cum în alte locuri traducătorii LXX au transliterat numele Paştelui (ebr. *PSH*) ca *Phasech* (2Par. 35,1.6.7.8) sau *Phasek* (2Par. 30,1.2.5.15.17), vor fi interpretat la fel şi cuvântul ebraic care înseamnă „şchiop", care are acelaşi suport consonantic.

38,9 În TM: „Cu plânset vor veni şi întru implorări îi voi aduce înapoi, îi voi purta către şuvoaie de apă, pe cale dreaptă, pe care nu se vor poticni, căci M-am făcut pentru Israel Tată şi Efraim e întâiul Meu născut". ♦ Unde TM are *tahanūnīm*, „implorări", Targumul sprijină LXX: „mângâieri". ♦ „Tată": mai ales în Deuteronom şi în profeţi, relaţia specială dintre Dumnezeu şi poporul ales este exprimată prin imaginea paternităţii (*cf.* Deut. 32,6; Is. 63,16; Ier. 3,4.19; Os. 2,1; 11,1-8; Mal. 1,6 etc.), Israel având poziţia privilegiată de „întâi născut" (*e.g.* Ex. 4,22): după Lege, acesta primea binecuvântarea părintească (*e.g.* Gen. 27,1–28,4), o parte dublă de moştenire faţă de ceilalţi fraţi (*cf.* Deut. 21,17; 4Rg. 2,9 şi nota) şi asupra lui trecea autoritatea în familie.

38,12 „se vor veseli": TM are „vor striga/chiui de bucurie". ♦ „vor veni la": TM are „se vor revărsa spre". ♦ „la pământul cu grâu şi vin şi roade şi vite şi turme": TM are „spre grâu şi must şi untdelemn (proaspăt), spre miei şi viţei (*litt.* spre fiii turmelor de oi şi de vite)". ♦ „pom bine roditor": TM are „grădină udată". ♦ „flămânzi": TM are „slăbi/tânji".

şi roade şi vite şi turme.
Şi va fi sufletul lor ca un pom bine roditor
şi nu vor mai flămânzi.
13 Atunci se vor bucura fetele în adunarea tinerilor
şi bătrânii se vor bucura
şi voi întoarce jalea lor în bucurie
şi-i voi face să se veselească.
14 Voi preamări şi voi îmbăta sufletul preoţilor, fiii lui Levi,
şi poporul Meu se va îndestula de bunătăţile Mele."

15 Aşa a spus Domnul:
„Glas s-a auzit în Rama,
de bocet şi plânset şi jale:
Rachel nu vrea să se oprească din plâns pentru fiii ei,
căci nu [mai] sunt."
16 Aşa a spus Domnul:
„Să înceteze glasul tău din plâns
şi ochii tăi din lacrimi,
căci vine răsplată pentru faptele tale

38,13 În TM: „Atunci se va bucura în dănţuire fecioara, tinerii şi bătrânii laolaltă; voi preface jalea lor în veselie şi-i voi alina şi le voi da bucurie după mâhnirea lor".

38,14 „Voi preamări şi voi îmbăta sufletul preoţilor, fiii lui Levi": TM are „Voi sătura sufletul preoţilor cu grăsime". Vulgata are ambele imagini: *inebriabo animam sacerdotum pinguedine*. ♦ În TM, în finalul versetului apare formula de autentificare „oracol al lui *YHWH*".

38,15-22 Poporul e simbolizat de această dată de Rachel, soţia cea iubită a patriarhului Iacob-Israel (*cf.* Gen. 29–35), mama lui Iosif şi a lui Beniamin. În lista triburilor, Iosif este reprezentat de cei doi fii ai săi, Efraim şi Manase. „Efraim" e folosit de multe ori ca sinecdocă pentru Regatul de Nord. La jalea „mamei poporului" pentru fiii dispăruţi şi la căinţa lui Efraim, Dumnezeu răspunde cu făgăduinţe de răscumpărare.

38,15 „Rama": veche localitate la nord de Ierusalim, unde se pare că au fost adunaţi cei care urmau să fie deportaţi în Babilon (*cf.* 47[40],1.4). În TM, termenul pune probleme de interpretare: toponim sau substantiv comun însemnând „înălţime" (aşa îl interpretează, de exemplu, Targumul, mai ales deoarece toponimul este de obicei articulat, *hā-Rāmāh*). Pasajul este citat în Mt. 2,8 într-o traducere liberă din ebraică. În TM cuvintele Domnului sunt: „Glas se aude în Rama/pe înălţime, bocet şi plâns amar: *Rāḥēl* îşi plânge fiii; nu vrea să se mângâie pentru fiii ei, fiindcă nu [mai] sunt". ♦ Părinţii pun versetul în legătură cu uciderea pruncilor de către Irod cel Mare (de pildă, Theodoret, *Despre Ieremia* 7,31,15 sau Cezarie de Arles, *Omilii* 222,1). Efrem Sirul precizează că Rachel a fost înmormântată la Betleem, de aceea profetul vorbeşte aşa (*Comentariu la Ieremia* 31,15).

şi ei se vor întoarce din ţara duşmanilor,
17 statornică dăinuire va fi pentru copiii tăi.

18 Am auzit glasul lui Efraim care se jeluia:
«M-ai mustrat şi am fost mustrat,
neînvăţat eram ca un juncan;
întoarce-mă şi mă voi întoarce,
căci Tu eşti Domnul Dumnezeul meu.
19 Căci, după robirea mea, m-am căit
şi după ce am dobândit cunoaştere, am gemut pentru zilele de ruşine
şi ţi-am arătat
că am primit ocară din tinereţea mea.»
20 Fiu iubit [este] Efraim pentru Mine,
un copilaş încântător,
căci, de când sunt în el cuvintele Mele,
Îmi voi aminti negreşit de el;
de aceea M-am grăbit pentru el,
cu îndurare îl voi milui – spune Domnul.

21 Pregăteşte-te, Sioane,

38,17 „statornică dăinuire": gr. μόνιμον, „care stă în acelaşi loc", „statornic". ♦ În TM: „Este nădejde pentru viitorul tău – oracol al lui *YHWH* – fiii tăi se vor întoarce în hotarele lor".

38,18 „întoarce-mă şi mă voi întoarce": faţă de pasajele în care căinţa omului este o condiţie pentru intervenţia salvatoare a lui Dumnezeu (*e.g.* 33[26],3; 43[36],3), la Ieremia şi apoi la Iezechiel se accentuează ideea că şi pentru a se converti sau a-şi întări convertirea omul are nevoie de iniţiativa lui Dumnezeu (*cf.* Ier. 24,6-7; 39[32],40, Plâng. 5,21; Iez. 18,59-63; 20,40-44; 36,22-32).

38,19 „robirea": gr. αἰχμαλωσία echivalează aici ebr. *šûbh*, „întoarcere", care are în context sensul de „abatere/deviere" (de la calea cea dreaptă). ♦ „după": gr. ὕστερον, „mai târziu", „ca urmare a". ♦ „am gemut pentru zilele de ruşine şi ţi-am arătat că am primit ocară din tinereţea mea": TM are „mi-am lovit coapsa; m-am ruşinat şi am fost umilit pentru că am purtat ocara tinereţii mele". *Cf.* şi Is. 54,4, unde Dumnezeu făgăduieşte că va îndepărta ocara tinereţii.

38,20 „de când sunt în el cuvintele Mele, Îmi voi aminti negreşit de el, de aceea M-am grăbit pentru el": TM are „ori de câte ori vorbesc împotriva lui/despre el(?), tot Îmi amintesc de el; de aceea, lăuntrul meu se înfioară pentru el...".

38,21 În TM, versetul se referă la pregătirea drumului de întoarcere în patrie: „Înfige-ţi semne, pune-ţi stâlpi, îndreaptă-ţi gândul (*litt.* inima) spre drum, [spre] calea pe care mergi; întoarce-te, fecioară Israel, întoarce-te spre acele cetăţi ale tale!". ♦ „Sioane":

fă răzbunare!
Îndreaptă-ți inima spre drumuri;
pe calea pe care ai umblat întoarce-te,
fecioară Israel!
Întoarce-te spre cetățile tale jelind.
22 Până când te vei [tot] suci,
fiică rușinată?
Căci Domnul a creat mântuire spre sădire nouă,
întru mântuire vor umbla oamenii."

23 Așa a spus Domnul: „Vor mai spune cuvântul acesta în țara lui Iuda și în
cetățile lui când îi voi întoarce pe cei robiți ai lui:
«Binecuvântat [fie] Domnul
pe muntele Său drept și sfânt!»
24 Și [vor fi] locuitori în cetățile lui Iuda și în toată țara lui, împreună cu
plugarul, și [păstorul] va fi pus pe cale cu turma.

---

traducătorul va fi citit toponimul *ṣîyôn* acolo unde TM are *ṣîyūnîm*, „semne", „jaloane". ♦ „răzbunare": gr. τιμωρία, pentru ebr. *tamʿrūrîm*, „borne", „semne indicatoare" – traducătorul, poate neînțelegând cuvântul ebraic, îl va fi redat cu un (relativ) omofon grecesc. ♦ „drumuri": textul LXX are ὤμους, „umeri", care nu are sens aici; s-a propus corectarea în οἴμους, „drumuri", ce corespunde cu TM. ♦ „jelind": traducătorul va fi citit *'BLH* în loc de *'LH*, „acelea" (*cf.* LEH, *s.u.* πενθέω).

38,22 „te vei [tot] suci": gr. ἀποστρέφω sugerează oscilarea, șovăirea. ♦ „rușinată": gr. ἠτιμωμένη. TM are *ṣōbhēbhāh*, „care te tot întorci/abați". Aquila are o echivalare mai apropiată de ebraică, ῥεμβέουσα, iar Symmachos are ὑποστρεφομένη (*cf.* Lundbom, nota *ad loc.*). ♦ A doua parte a versetului în TM: „Căci *YHWH* a creat ceva nou: femeia (*litt.* partea femeiască) stă împrejurul bărbatului/viteazului". Sensul ultimei propoziții este discutat până astăzi; majoritatea consideră că este vorba de răsturnarea situației așa cum se întâmplă după un război: femeia îl ocrotește pe bărbat, adică femeile preiau muncile grele pe care bărbații, împuținați și schilozi, nu le mai pot face. Altă interpretare: femeile ajung să facă curte bărbaților, fiindcă aceștia au rămas prea puțini. Există și o interpretare spirituală potrivit căreia poporul (= femeia) va ajunge să-l caute pe Domnul (= bărbatul), spre deosebire de vremurile dinainte, când Dumnezeu căuta să-Și apropie poporul. Traducerea LXX arată că de timpuriu versetului i s-a dat o interpretare pozitivă.

38,23-26 Mesaj privind restaurarea lui Iuda.

38,23 „Domnul": ca de foarte multe ori, LXX are o formulă mai scurtă față de TM: „*YHWH* al oștirilor, Dumnezeul lui Israel". ♦ A doua parte a versetului în TM: „Să te binecuvânteze *YHWH*, sălaș al dreptății, munte sfânt!".

25 Căci am îmbătat tot sufletul însetat
și tot sufletul flămând l-am săturat."
26 De aceea m-am trezit și am văzut:
somnul mi-a fost dulce.

27 „De aceea, iată, vin zile – zice Domnul – când voi semăna [în] Israel și în
Iuda sământă de om și sământă de dobitoc. 28 Și va fi [așa]: precum am
vegheat peste ei ca să dărâm și să aduc rele, la fel voi veghea peste ei ca să
zidesc și să sădesc – spune Domnul. 29 În zilele acelea nu vor mai spune:
«Părinții au mâncat aguridă
și copiilor li s-au strepezit dinții»,
30 ci fiecare va muri pentru păcatul său: cui a mâncat aguridă, aceluia i se
vor strepezi dinții.

31 Iată, vin zile – spune Domnul – când voi încheia cu casa lui Israel și cu
casa lui Iuda legământ nou, 32 nu precum legământul pe care l-am încheiat

---

38,24 În TM: „Și vor locui acolo (*litt.* în ea) [cei din] Iuda și [din] toate cetățile sale laolaltă cu plugarii și vor porni cu turma" (dar Targumul și Vulgata dau mărturie pentru lecțiunea „și cei care umblă cu turmele"). ♦ „[vor fi] locuitori": gr. ἐνοικοῦντες, la participiu. ♦ „va fi pus pe cale": *litt.* „va fi ridicat/dus".

38,27-30 Răsplătirea faptelor este individuală. Față de opinia tradițională care interpreta pedeapsa și răsplata faptelor într-o solidaritate în timp (de exemplu, copiii plătesc pentru păcatele părinților) sau în colectivitatea simultană (de exemplu, poporul plătește pentru păcatele conducătorilor), profeții afirmă responsabilitatea individuală a omului: fiecare va fi răsplătit sau pedepsit după faptele proprii (*cf.* și Iez. 14,12-13; 18).

38,27 „Israel... Iuda": TM are „casa lui Israel... casa lui Iuda".

38,28 „să dărâm și să aduc rele": TM are aceleași patru amenințări ca la 1,10: „să smulg și să dărâm, să dobor și să nimicesc".

38,29 Expresie proverbială, citată ca depășită și de Iez. 18,2.

38,30 „fiecare va muri pentru păcatul său": verset dezvoltat de mai mulți Părinți, pentru care nu poate exista nici o legătură, de la cauză la efect, între păcatul părinților și pedeapsa copiilor (Theodoret, *Despre Ieremia* 7,31; Augustin, *Contra lui Iulian* 6,25,82).

38,31-34 Legământul cel nou: aceste versete constituie punctul culminant al mesajului Cărții lui Ieremia. Poporul a încălcat Legământul de la Sinai, dar Dumnezeu făgăduiește un nou Legământ, în care Legea va fi înscrisă înlăuntrul omului, iar această interiorizare va crea posibilitatea de relație directă a fiecărui om cu Dumnezeu. Tema Noului Legământ va fi reluată în Noul Testament: 2Cor. 3,3-18; Evr. 8,8-12; 10,15-17; iar Iisus, la instituirea Euharistiei, arată împlinirea acestui Legământ în misterul pascal, pe care

cu părinții lor în ziua când i-am luat de mână ca să-i scot din țara Egiptului,
căci ei n-au rămas în legământul Meu iar Eu i-am nesocotit – spune
Domnul. [33] Acesta e legământul pe care îl voi încheia cu casa lui Israel
după zilele acelea – spune Domnul: voi pune legile Mele în cugetul lor și în
inimile lor le voi scrie; și Eu voi fi Dumnezeul lor, iar ei vor fi poporul
Meu; [34] și nu-l va mai învăța fiecare pe semenul său și fiecare pe fratele său
zicând: «Cunoaște pe Domnul!»: căci fiecare dintre ei Mă va cunoaște, de
la mic la mare, căci voi fi îndurător cu strâmbătățile lor și de păcatele lor
nu-Mi voi mai aduce aminte.

[35] De s-ar ridica cerul întru înălțime – spune Domnul –

Euharistia îl face mereu prezent: „Acest potir este Legământul cel nou, în sângele meu, care se varsă pentru voi" (Lc. 22,20; *cf.* 1Cor. 11,25).

38,31 „Iată, vin zile": *cf.* 28,52 și nota. ♦ „voi încheia cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda legământ nou": pentru Părinți nu există nici o îndoială că aici profetul vorbește despre Noul Testament, încheiat prin Iisus Hristos (Augustin, *Despre duh și literă* 33). Dar ei țin să precizeze că nu e vorba de două legăminte complet diferite, cu atât mai puțin de doi Dumnezei diferiți. Același Dumnezeu încheia și Vechiul, și Noul Legământ, doar că, prima dată, cu un singur popor, Israel, a doua oară, cu întreaga omenire (Irineu, *Adversus haereses* 4,9,1; Ioan Gură de Aur, *Omilii la Evanghelia după Matei* 16,8). Pentru Theodoret, Noul Legământ completează, desăvârșește Vechiul Legământ (*Despre Ieremia* 7,31-32). Prin încheierea Noului Legământ, în Iisus Hristos, credința înlocuiește încrederea în sine (Augustin, *Despre duh și literă* 35). Iar pentru Ambrozie, dacă cifra 7 simbolizează Vechea lege, Noua lege are ca simbol cifra 8, cifra desăvârșirii, a paradisului ceresc, a Împărăției (*Epistole* 50).

38,32 „i-am nesocotit": *cf.* 4,17 și nota. TM are „Eu sunt stăpânul lor". Traducătorul LXX va fi citit *bāhalʿtī* în loc de *bā'alʿtī*, „a fi stăpân".

38,33-34 „legile Mele": TM are „legea (*tôrāh*) Mea". ♦ „în inimile": inima era considerată sediul gândirii, al voinței și al afectelor superioare; așadar simbolizează interioritatea omului. ♦ „semenul": gr. are πολίτης, „cetățeanul", acolo unde TM are *rea'*, „tovarăș", „prieten". ♦ *Cf.* 24,7; 32,38; Deut. 7,6-7; Iez. 36,26-28; 37,23; Os. 2,22-23; Zah. 8,8; Ps. 50/51,12. ♦ „voi pune legile Mele în cugetul lor și în inimile lor le voi scrie": versetul a fost amplu dezvoltat de Părinți: Ieronim, *Șase cărți despre Ieremia* 6,26,5-8; Augustin, *Omilii* 155,3,6; *Epistole* 266. ♦ „fiecare dintre ei Mă va cunoaște, de la mic la mare": Părinții citează versetul în descrierea Împărăției lui Dumnezeu instaurată de Iisus. Unii, ca de pildă Ieronim, insistă pe egalitatea tuturor în Împărăția divină, subliniind abolirea oricărei ierarhii umane (*Contra lui Iovinian* 2,27).

38,35-37 Domnul nu-l va părăsi niciodată pe Israel. Conținutul versetelor corespunde în mare cu TM, dar în altă ordine.

38,35 Îi corespunde 31,37 TM. ♦ „s-ar ridica...": TM are „s-ar măsura". Traducătorul va fi citit *YRMW* în loc de *YMDW* (*cf.* LEH, *s.u.* ὑψόω). ♦ „de s-ar coborî întinsul

și de s-ar coborî întinsul pământului în jos,
Eu [tot] nu voi lepăda seminția lui Israel – spune Domnul –
pentru toate câte au făcut."

36 Așa a spus Domnul, Cel care a dat soarele spre lumină zilei,
luna și stelele spre lumină nopții,
și strigăt în mare
de au vuit valurile ei,
Domnul Atotstăpânitor [este] numele Lui:
37 „De vor înceta legile acestea
de la fața Mea – spune Domnul –
va înceta și seminția lui Israel
să fie neam în fața Mea, în toate zilele.

38 Iată, vin zile – spune Domnul – și va fi zidită cetate pentru Domnul de la
turnul Anameel până la poarta Colțului. 39 Și se va întinde funia de măsurat
înaintea lor până la colinele Gareb și va fi înconjurată de un cerc de pietre
alese; 40 și tot *asaremoth*-ul până la *nachal Kedron*, până în colțul porții
cailor, la răsărit [vor fi] lucru sfânt pentru Domnul și niciodată nu va mai
pieri și nu va mai fi doborâtă în veac."

---

pământului": gr. ἔδαφος, *litt.* „podeaua", „solul"; TM are „de s-ar cerceta temeliile pământului". În ambele cazuri, traducerea lui Aquila sprijină TM.

38,36 Îi corespunde 31,35 TM. ♦ „luna și stelele": TM are „rânduielile lunii și stelelor". ♦ „strigăt în mare": TM are „Cel care a răscolit marea". ♦ Acest imn care laudă atotputernicia Creatorului trimite cu gândul la Gen. 1,14-18, precum și la imnurile din Am. 5,8-27.

38,37 Îi corespunde 31,36 TM.

38,38-40 Profeție despre reconstruirea și sacralitatea Ierusalimului. ♦ „Anameel": ebr. *Ḥanane'ēl* – *cf.* 2Ezr. 13,1; Zah. 14,10. Turnul se află în partea de nord-est a orașului. ♦ „Poarta Colțului" (*cf.* 4Rg. 14,13) se afla în partea de nord-vest. ♦ „va fi înconjurată de un cerc de pietre alese": TM are „se va întoarce spre / va ocoli *Go'āh*". În ciuda multor presupuneri, Gareb și Goah rămân nelocalizate. ♦ În TM, v. 40 este mai lung: „Și toată râpa leșurilor și a cenușii și toate câmpurile (*haşş^erēmōth* – text scris; *haşş^edēmōth* – text pentru citit) până la râul (*naḥal*) *Qidh^erōn* etc...". Se vede cum traducătorul LXX a transliterat aproximativ cuvântul pe care nu l-a înțeles și a considerat că *naḥal* face parte din toponim. ♦ „nu va mai pieri": TM are „nu va mai fi dezrădăcinată". ♦ „și va fi zidită cetate pentru Domnul": Ieronim respinge intrepretarea literalistă a „iudeilor și iudaizanților" și afirmă că aici se vorbește despre Biserica lui Iisus, „cetate a lui Dumnezeu". Întrucât Îl are ca temelie pe Iisus, Biserica nu va putea fi distrusă niciodată (*Șase cărți despre Ieremia* 6,29,6-11).

39 (32 TM) [1] Cuvântul care a fost de la Domnul către Ieremia, în anul al
zecelea al regelui Sedekias – acesta [este] anul al optsprezecelea al regelui
Nabucodonosor, regele Babilonului; [2] oastea regelui Babilonului ridicase o
întăritură de pari împotriva Ierusalimului, iar Ieremia era păzit în curtea
gărzii care este în casa regelui, [3] unde îl închisese regele Sedekias zicând:
„De ce proroceşti tu spunând: «Aşa a spus Domnul: Iată, Eu dau cetatea
aceasta în mâinile regelui Babilonului şi [el] o va lua, [4] iar Sedekias nu va
scăpa nicidecum din mâna chaldeilor, pentru că va fi predat în mâinile
regelui Babilonului şi vor grăi faţă în faţă şi se vor privi ochi în ochi [5] şi va
merge Sedekias în Babilon şi va fi aşezat acolo»?"

39–51 Le corespund 32–45 TM. Ansamblu narativ în proză care, venind după făgăduinţele privind restaurarea şi încheierea Noului Legământ, din cap. 38 (31 TM), detaliază motivele pentru care Domnul a hotărât pedepsirea poporului şi pentru care împlinirea mântuirii va întârzia. Deşi capitolele se referă la momente diferite, ele sunt asamblate într-un tot redacţional care, în ciuda „salturilor" înainte şi înapoi în timp, oferă o semnificaţie unitară. Capitolele 39–40 (32–33 TM) prezintă un gest concret de speranţă – Ieremia este pus să-şi cumpere un ogor tocmai atunci când oştile regelui Babilonului asediau Ierusalimul; la rugăciunea de căinţă a profetului, Dumnezeu răspunde printr-un mesaj de mustrare pentru păcatele poporului, urmat de o serie de mesaje de salvare. Capitolele 41 (34 TM) şi 43 (36 TM) istorisesc două gesturi concrete de respingere a mesajului divin: readucerea în sclavie a robilor eliberaţi şi arderea sulului profetic de către rege. Între aceste două momente este situat modelul de supra-fidelitate a rechabiţilor – cap. 42 (35 TM). În 44–45 (37–38 TM) se narează relaţiile încordate dintre profet şi regele Sedekias: acesta din urmă respinge „fizic" mesajul în persoana celui care îl transmite. În 46 (39 TM) se povestesc împrejurările cuceririi Ierusalimului şi consecinţele ei. În 47–48 (40–41 TM) se petrece asasinarea guvernatorului Godolias, iar în 49–51 (42–44 TM) cei care au mai rămas în Ierusalim fac tocmai ceea ce Dumnezeu le interzisese să facă: se refugiază în Egipt, ca într-un fel de contra-Exod. Finalul capitolului 51 (45 TM) prezintă soarta lui Baruh ca pe un „studiu de caz": în mijlocul dezastrului general, va avea de suferit, dar va rămâne în viaţă, conform cuvintelor Domnului.

39,1 „regelui Sedekias": TM explicitează: „al lui Iuda"; în schimb, versetul se termină cu numele regelui babilonian. ♦ „Anul al zecelea" este 588 î.H., deci în timpul asedierii Ierusalimului.

39,2-5 Pasajul pare a fi o inserţie redacţională, pentru că motivul arestării lui Ieremia nu corespunde cu cel din restul cărţii: de fapt, el a fost arestat (*cf.* 44[37],12 şi urm.) când încercase să iasă din Ierusalim, într-un moment de încetare a asediului (*cf.* 44[37],5 şi 11), pentru a merge în ţinutul lui Beniamin. În v. 6 se trece la cuvintele profetului, care transmit mesajul Domnului.

39,2 „ridicase o întăritură de pari": gr. ἐχαράκωσεν.

39,5 În TM: „şi el îl va duce în Babilon pe *Ṣidhᶜqīyāhū* şi acolo va fi până când îl voi cerceta – oracol al lui *YHWH*, deşi vă luptaţi împotriva chaldeilor, nu veţi izbândi".

6 Şi a fost cuvântul Domnului către Ieremia zicând: 7 „Iată, Anameel, fiul
lui Salom, fratele tatălui tău, vine la tine zicând: «Cumpără pentru tine ogo-
rul meu cel din Anathoth, căci e dreptul tău să-l dobândeşti.»" 8 Şi Ana-
meel, fiul lui Salom, fratele tatălui meu, a venit la mine în curtea gărzii şi
mi-a spus: „Cumpără pentru tine ogorul meu cel din ţinutul lui Beniamin, în
Anathoth, căci e dreptul tău să-l dobândeşti; tu eşti mai în vârstă!" Am
cunoscut că este cuvântul Domnului 9 şi am cumpărat ogorul lui Anameel,
fiul fratelui tatălui meu, şi i-am cântărit şaptesprezece sicli de argint; 10 şi
am făcut un înscris şi l-am pecetluit şi am luat martori şi am pus argintul pe
cântar. 11 Şi am luat înscrisul de cumpărare, pe cel pecetluit şi pe cel [de]
citit, 12 şi l-am dat lui Baruh, fiul lui Nerias, fiul lui Maasaias, sub ochii lui
Anameel, fiul fratelui tatălui meu, şi sub ochii celor care erau de faţă; şi au
semnat în înscrisul de cumpărare sub ochii iudeilor care erau în curtea gărzii.
13 Şi i-am poruncit lui Baruh sub ochii lor, zicând: 14 „Aşa a spus Domnul
Atotstăpânitor: «Ia acest înscris de cumpărare şi înscrisul cel [de] citit şi
pune-l într-un vas de lut, ca să rămână vreme îndelungată.» 15 Căci aşa a
spus Domnul: «Se vor mai cumpăra ogoare şi case şi vii în ţara aceasta.»
16 Şi, după ce i-am dat înscrisul de cumpărare lui Baruh, fiul lui Nerias,
m-am rugat către Domnul zicând: 17 Doamne, Tu ai făcut cerul şi pământul
cu puterea Ta cea mare şi cu braţul Tău înalt şi ridicat; nimic nu va sta

---

39,6 În TM: „Şi Ieremia a zis: a fost cuvântul lui *YHWH* către mine zicând".

39,7 „e dreptul tău să-l dobândeşti": TM are „tu ai dreptul de răscumpărare ca să-l cumperi" – ruda cea mai apropiată avea dreptul/datoria să (răs)cumpere pământul, pentru ca acesta să nu se înstrăineze în afara familiei (*cf.* Lev. 25,25-28).

39,8 TM are în plus afirmaţia că *Ḥanamʼ'el*, fiul lui Şallum, a venit „după cuvântul Domnului". ♦ „tu eşti mai în vârstă": TM are, ca la v. 7, „tu ai dreptul de răscumpărare ca să-l cumperi". Se poate presupune că traducătorul LXX a încercat să evoce într-o formă inteligibilă o cutumă fără echivalent în lumea sa.

39,9 TM aminteşte încă o dată că ogorul se afla la Anathoth.

39,11 Despre „înscrisul de cumpărare", TM precizează: „cu stipulările şi clauzele lui". Este o insistenţă asupra legalităţii actului şi asupra seriozităţii gestului. ♦ La cumpărare, se făcea un exemplar oficial, care era făcut sul şi pecetluit, şi un exemplar deschis, la care se putea recurge mai uşor. ♦ Cumpărarea unui ogor în vreme de invazie străină manifestă speranţa lui Ieremia într-o intervenţie salvatoare a lui Dumnezeu.

39,12 „Baruh": ucenicul şi secretarul lui Ieremia; *cf.* şi cap. 43 (36 TM) şi 51,1-5 (= 45 TM).

39,14 „vreme îndelungată": *litt.* „zile mai multe".

39,16-25 Rugăciune în care Ieremia Îi aduce laudă lui Dumnezeu pentru faptele Lui minunate (*cf.* 2Ezr. 19,5-38; Ps. 77/78; 104/105; 105/106; 134/135; 135/136).

39,17 „nimic nu va sta ascuns de Tine": TM are „nimic nu este peste puterile Tale".

ascuns de Tine, 18 care arăţi milă către mii, dar plăteşti păcatele părinţilor în
copiii lor după ei, Dumnezeul cel mare şi puternic, 19 Domn de mare sfat şi
puternic în fapte, Dumnezeul cel mare, cel atotstăpânitor, Domnul cu nume
mare: ochii Tăi [sunt aţintiţi] spre căile fiilor oamenilor, ca să dai fiecăruia
după calea sa: 20 [Tu,] care ai făcut semne şi minuni în ţara Egiptului până
în ziua aceasta şi în Israel şi între oamenii de pe pământ şi Ţi-ai făcut un
nume ca [până] în ziua aceasta 21 şi l-ai scos pe poporul Tău Israel din ţara
Egiptului cu semne şi minuni, cu mână tare şi cu braţ ridicat şi cu privelişti
mărețe 22 şi le-ai dat ţara aceasta pe care ai jurat-o părinţilor lor, ţară şiroind
de lapte şi miere, 23 şi au intrat şi au luat-o [în stăpânire], dar n-au ascultat
glasul Tău şi în rânduielile Tale n-au umblat; toate câte le-ai poruncit lor
nu le-au făcut; şi [de aceea Tu] ai făcut să li se întâmple toate relele acestea.
24 Iată, a venit gloată către cetatea aceasta ca să o cucerească şi cetatea a
fost dată în mâinile chaldeilor, care se războiesc împotriva ei cu puterea
sabiei şi a foametei; după cum ai grăit, aşa s-a făcut. 25 Şi Tu îmi spui:
„Cumpără-ţi un ogor!" Şi am făcut un înscris şi l-am pecetluit şi am adus
martori; iar cetatea a fost dată în mâinile chaldeilor.
26 Şi a fost cuvântul Domnului către mine zicând: 27 „Eu [sunt] Domnul
Dumnezeul a tot trupul: oare va fi ceva ascuns de Mine?" 28 De aceea, aşa a

---

39,18 *Cf.* Ex. 34,6-7. ♦ „plăteşti păcatele părinţilor...": în textul de rugăciune, mai arhaizant, răzbate formularistica tradiţională despre răsplata şi pedeapsa ce trec la generaţiile următoare; se manifestă însă un prim pas în pedagogia divină către afirmarea responsabilităţii individuale (vezi *e.g.* 38,27-30 şi nota, şi chiar *infra*, v. 19): dimensiunile răsplăţii sunt infinit mai mari. ♦ „în copiii": *litt.* „în sânul copiilor". ♦ TM are în plus, la final: „*YHWH* al oştirilor este numele Lui".
39,19 „Dumnezeul cel mare, cel atotstăpânitor, Domnul cu nume mare": plus al LXX. ♦ La final, TM are în plus: „şi după rodul faptelor sale". ♦ „ochii Tăi [sunt aţintiţi]": Tertulian face o paralelă între discernământul uman şi cel divin. Omul vede ce este în exterior, aparenţele; Dumnezeu priveşte direct în inima oamenilor şi a lucrurilor. El nu poate fi tras pe sfoară, nu poate fi amăgit de aparenţe înşelătoare (*Împotriva ereticilor* 3).
39,21 „cu privelişti mărețe": TM are: „cu spaimă mare". Traducătorul va fi citit *MR'H*, de la *R'H* („a vedea"), în loc de *MR'*, de la răd. *YR'*, „a se îngrozi" (la fel în Deut. 4,34; 26,8).
39,24 „gloată": gr. ὄχλος; TM are *sol'lōth* – termen ce desemnează movilele de pământ ridicate de asediatori ca să poată escalada zidurile. Pentru greacă s-a propus emendarea în ὁ χοῦς, cu un sens apropiat. ♦ La „sabie" şi „foamete", TM adaugă cel de-al treilea flagel, „molima". ♦ La final, TM are în plus: „şi iată, vezi!".
39,25 „Cumpără-ţi": *litt.* „Dobândeşte-ţi cu bani". ♦ „Şi am făcut un înscris şi l-am pecetluit şi am adus martori": în TM se continuă cuvintele Domnului: „şi pune-ţi martori".
39,26-44 Dumnezeu îi răspunde lui Ieremia amintind păcatele poporului care au dus la dezastru, dar făgăduind în final izbăvirea şi încheierea unui nou Legământ (*cf.* 38[31],31-34).

spus Domnul Dumnezeul lui Israel: „Cu adevărat va fi predată cetatea
aceasta în mâinile regelui Babilonului şi [el] o va lua; [29] şi vor veni chaldeii
care se războiesc împotriva cetăţii acesteia şi vor arde cetatea aceasta cu foc
şi vor pârjoli casele pe ale căror acoperişuri au ars tămâie pentru Baal şi au
vărsat libaţii pentru zei străini încât Mi-au stârnit mânia; [30] căci fiii lui Israel
şi fiii lui Iuda au făcut numai ce e rău în ochii Mei din tinereţea lor; [31] căci
spre urgia Mea şi spre mânia Mea a fost cetatea aceasta din ziua în care au
zidit-o şi până în ziua aceasta, încât [s-]a înstrăinat din faţa Mea [32] prin toate
ticăloşiile fiilor lui Israel şi ai lui Iuda, pe care le-au făcut încât Mi-au stârnit
mânia, ei şi regii lor şi cârmuitorii lor şi preoţii lor şi profeţii lor, bărbaţii
din Iuda şi cei care locuiesc în Ierusalim; [33] şi-au întors spre Mine spatele şi
nu faţa; [Eu] i-am învăţat din zori şi i-am [tot] învăţat, dar n-au ascultat ca
să ia învăţătură; [34] şi şi-au pus murdăriile în Casa peste care s-a chemat
Numele Meu, cu necurăţeniile lor, [35] şi au ridicat altarele lui Baal cele din
râpa fiului lui Ennom, ca să-i aducă jertfă pe fiii şi pe fiicele lor regelui
Moloch, lucruri pe care Eu nu le-am poruncit şi care nu s-au suit la inima
Mea – ca ei să facă spurcăciunea aceasta încât l-au dus în păcat pe Iuda."
[36] Şi acum, aşa a spus Domnul Dumnezeul lui Israel despre cetatea despre
care tu spui: „Va fi predată în mâinile regelui Babilonului, întru sabie şi foa-
mete şi surghiun": [37] „Iată, Eu îi adun din orice ţinut [unde] i-am împrăştiat
în urgia şi mânia Mea şi în aprindere mare; şi îi voi întoarce în locul acesta
şi îi voi aşeza în siguranţă [38] şi vor fi poporul Meu şi Eu voi fi Dumnezeul
lor. [39] Şi le voi da altă cale şi altă inimă, ca să se teamă de Mine în toate

---

39,26 „către mine": TM are „către Ieremia".

39,27 „ascuns de Mine": TM are „prea greu pentru Mine" (*cf. supra*, 39,17).

39,28 „în mâinile regelui Babilonului": TM are „în mâna chaldeilor şi în mâna lui N., regele Babilonului".

39,30 „căci fiii lui Israel şi fiii lui Iuda au făcut numai ce e rău": *litt.* „numai fiii lui Israel şi fiii lui Iuda au făcut ce e rău".

39,34 „cu necurăţeniile lor": TM are „pângărind-o" (*litt.* „spre pângărirea ei") – *cf.* 7,30.

39,35 *Cf.* 7,31 şi nota.

39,36 „tu spui": TM are „voi spuneţi". ♦ „surghiun": TM are „molimă".

39,37 Despre tema întoarcerii şi restaurării, vezi şi 16,15; 23,6. ♦ „îi voi aşeza în siguranţă": gr. καθιῶ αὐτοὺς πεποιθότας, *litt.* „îi voi aşeza încrezători".

39,39 „altă cale şi altă inimă": „calea" simbolizează în Biblie modul de a gândi şi de a trăi (*e.g.* Deut. 8,6; 11,28 etc.; Ps. 1 etc.), iar „inima", interioritatea omului: este vorba aici de convertire. TM are „o singură inimă şi o singură cale", referindu-se la statornicia în fidelitate.

zilele, spre bine, pentru ei şi pentru copiii lor după ei. [40] Şi voi încheia cu ei
legământ veşnic, pe care nu-l voi mai întoarce din urma lor, şi voi pune
frica Mea în inimile lor, ca să nu se mai abată de la Mine. [41] Şi-i voi cerceta
ca să le fac bine şi-i voi sădi în pământul acesta întru credinţă, cu toată inima
şi cu tot sufletul." [42] Căci aşa a spus Domnul: „Am adus peste poporul
acesta toate aceste rele mari; tot aşa voi aduce Eu asupra lor toate cele bune
pe care le-am grăit către ei. [43] Şi se vor mai cumpăra ogoare în ţara despre
care tu spui: «E nestrăbătută de oameni şi de dobitoace; au fost predaţi în
mâinile chaldeilor.» [44] Şi vor cumpăra cu bani ogoare şi vei face un înscris
şi-l vei pecetlui şi vei aduce martori, în ţinutul lui Beniamin, şi în jurul
Ierusalimului, şi în cetăţile din Iuda, şi în cetăţile din munte, şi în cetăţile din
Sephela, şi în cetăţile din Nagheb, căci voi aduce înapoi pe surghiuniţii lor."

40 (33 TM) [1] Şi a fost cuvântul Domnului către Ieremia a doua oară – [pe
când] era el încă legat în curtea gărzii – zicând:
[2] Aşa a spus Domnul, Cel care face pământul şi-l plăsmuieşte ca să-l stator-
nicească – Domnul este Numele Lui: [3] „Strigă către Mine şi-ţi voi răspunde
şi-ţi voi vesti [lucruri] mari şi puternice, pe care nu le-ai cunoscut! [4] Căci
aşa a spus Domnul Dumnezeul lui Israel, despre casele cetăţii acesteia şi

---

39,40 „pe care nu-l voi mai întoarce din urma lor": TM are „astfel încât (*litt.* ceea ce) nu voi înceta (*litt.* nu Mă voi întoarce din urma lor) să le fac bine". Traducătorul a echivalat literal o turnură ebraică, iar „să le fac bine" lipseşte, textul devenind astfel obscur.

39,41 „Şi-i voi cerceta": TM are „Mă voi bucura". ♦ „cu toată inima şi cu tot sufletul": TM precizează: „cu toată inima Mea şi cu tot sufletul Meu".

39,43 „tu spui": TM are „voi spuneţi", ca la v. 36.

39,44 „vei face... vei pecetlui... vei aduce": TM are infinitive cu valoare impersonală, în concordanţă cu „vor cumpăra", cu aceeaşi valoare. ♦ „Sephela": ebr. *šᵉphelāh*, „câmpie", e folosit şi ca toponim, desemnând zona de şes aflată la vest şi sud-vest de Ierusalim. ♦ „Nagheb": ebr. *neghebh*, „sud", este şi toponim care desemnează podişul din sudul Iudeii.

40[33] Făgăduinţe despre fericirea pe care o va aduce Dumnezeu poporului Său: vindecare şi prosperitate în cetăţi (1-13), restabilirea regalităţii davidice şi a preoţiei (33,14-22 TM), alegerea şi legământul vor fi veşnice (33,23-26 TM).

40,1 „legat": TM are „închis". ♦ „curtea gărzii": *cf. supra*, nota 39,2-5.

40,2 „Cel care face pământul...": TM are „Cel care l-a făcut...". Pasajul pare o formulă imnică preluată ca atare. *Cf.* 28,15-19 şi nota.

40,3 „puternice": TM are „ascunse". Aceeaşi diferenţă, dar în sens invers, la 39,17.27.

40,4 „casele regelui": TM are „casele regilor". ♦ „pentru [a face] pari şi întărituri": TM are „pentru [a face] movile/rampe de acces şi pentru [a se apăra de] sabie". În timpul asediului (*cf.* 39[32],24), casele de lângă zidul Ierusalimului au fost dărâmate pentru a-l întări cu sfărâmăturile.

despre casele regelui lui Iuda, care au fost dărâmate pentru [a face] pari şi
întărituri, 5 ca să se lupte cu chaldeii şi să umple [cetatea] de leşurile
oamenilor pe care i-am lovit în urgia şi mânia Mea şi de la care Mi-am
întors faţa pentru toate ticăloşiile lor: 6 Iată Eu îi aduc alinare şi vindecare şi
le voi arăta să asculte şi o voi tămădui şi voi face pentru ei pace şi credinţă;
7 şi voi întoarce pe cei surghiuniţi ai lui Iuda şi pe cei surghiuniţi ai lui
Israel şi-i voi zidi ca mai înainte; 8 îi voi curăţi de toate strâmbătăţile lor cu
care au păcătuit împotriva Mea şi nu-Mi voi mai aduce aminte de păcatele
lor cu care au păcătuit împotriva Mea şi s-au abătut de la Mine. 9 Şi va fi
spre bucurie şi spre laudă şi spre mărire pentru tot poporul pământului, când
vor auzi despre toate cele bune pe care le voi face Eu; şi se vor teme şi se
vor amărî pentru toate cele bune şi pentru toată pacea pe care o voi aduce
asupra lor."
10 Aşa a spus Domnul: „În locul acesta, despre care ziceţi voi «E pustiu de
oameni şi de dobitoace», în cetăţile lui Iuda şi afară din Ierusalim, în
[locuri] pustiite – pentru că nu sunt [acolo] nici oameni, nici dobitoace – se
vor mai auzi 11 glas de bucurie şi glas de veselie, glasul mirelui şi glasul
miresei, glasul celor care spun:

40,5 „ca să se lupte cu chaldeii": TM are „cei care vin / ei vor veni să se lupte cu chaldeii". Textul este neclar; probabil de aceea LXX a omis primul verb. Dificultatea rămâne însă aceeaşi şi în TM, pentru care comentatorul medieval Raşi a propus interpretarea: „au dărâmat ei casele, dar numai pentru ca ele să se umple de leşuri" (*cf.* Lundbom, nota *ad loc.*).

40,6 „alinare": *litt.* „cicatrizare". ♦ „să asculte": gr. εἰσακούειν lipseşte din *Vaticanus* şi din alte mss.; nici ediţia Ziegler nu-l reţine. ♦ „le voi arăta să asculte şi o voi tămădui şi voi face pentru ei pace şi credinţă": TM are „îi voi tămădui şi le voi arăta belşug de pace şi de adevăr". Gr. πίστις, „credinţă", „încredere", „fiabilitate", încearcă să redea o parte din sensul ebr. *'emeth*.

40,7 Despre tema recurentă a întoarcerii şi restaurării şi felul în care este exprimată, vezi şi 16,15; 23,6; 39[32],37.

40,9 În TM sunt mici diferenţe, care însă oferă în ansamblu un text clar: „Şi va fi pentru Mine nume/titlu de bucurie şi de laudă şi de frumuseţe înaintea tuturor neamurilor pământului, care vor auzi tot binele pe care Eu îl fac pentru ei; se vor teme şi se vor cutremura de tot binele şi toată pacea/bunăstarea pe care Eu o săvârşesc pentru ea (*i.e.* Ierusalim/Iuda)".

40,10 „afară din Ierusalim": *cf. supra*, nota 11,6.

40,11 Citatul este din Ps. 135/136,1, cu o mică diferenţă. ♦ „Aduceţi mulţumire": gr. ἐξομολογοῦμαι, *litt.* „a recunoaşte, a mărturisi, a fi recunoscător", redă stereotip ebr. *yādhāh* (de unde subst. *tôdhāh*), „a aduce laudă/mulţumire lui Dumnezeu, amintind

«Aduceți mulțumire Domnului Atotstăpânitor,
căci bun [este] Domnul,
căci în veac [este] mila Lui!»
Și vor aduce daruri în Casa Domnului, căci pe toți surghiuniții îi voi
întoarce din țara aceea ca mai înainte", a spus Domnul.
[12] Așa a spus Domnul oștirilor: „În locul acesta pustiu, pentru că nu [sunt]
nici oameni, nici dobitoace, și în toate cetățile lui, vor mai fi sălașe de
păstori care-și odihnesc turmele; [13] în cetățile din ținutul muntos, și în
cetățile din Sephela, și în cetățile din Nagheb, și în ținutul lui Beniamin, și
în cele din jurul Ierusalimului, și în cetățile lui Iuda vor mai trece turme pe
sub mâna celui care le numără" – a spus Domnul. [[14-26]]

---

faptele Sale minunate". Sub influența limbajului biblic, cuvântul grecesc dobândește și acest din urmă sens: mărturie stau diverse texte patristice, cum ar fi εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ ἐξομολογούμενοι ἐφ' οἷς εὐεργέτησεν ἡμᾶς ὁ θεός, „aducând mulțumire lui Dumnezeu și lăudându-L/dându-I mărturie pentru câte binefaceri ne-a dat Dumnezeu" (*Const. Ap.* 7,30,1); iar Ioan Gură de Aur afirmă explicit: „Sunt două feluri de *mărturisire*: recunoașterea păcatelor proprii și recunoașterea binefacerilor lui Dumnezeu" (*Ex. Ps.* 9); la fel, Grigore al Nyssei: „Ἐξομολόγησις are aici sensul de εὐχαριστία (aducere de mulțumire) și nu de ἐξαγόρευσις (exprimarea greșelilor)" (Grigore al Nyssei, *Despre titlurile Psalmilor*, *SC* 466, 20). ♦ „îi voi întoarce din țara aceea": TM are „voi întoarce (*i.e.* voi îndepărta) robia țării".

40,13 „Sephela... Nagheb": vezi *supra*, nota 39,44.

40,[14-26] Versetele nu există în LXX. În TM, le corespund vv. 33,14-26. „[14] Iată, vin zile – oracol al lui *YHWH* – când voi împlini cuvântul cel bun pe care l-am grăit pentru casa lui Israel și pentru casa lui Iuda. [15] În zilele acelea și în vremea aceea îi voi ridica lui David Odraslă dreaptă și el va face judecată și dreptate în țară. [16] În zilele acelea va fi izbăvit Iuda și Ierusalimul va trăi în liniște și acesta e numele cu care îl vor numi: *YHWH* - dreptatea noastră. [17] Căci așa vorbește *YHWH*: «Nu-i va lipsi lui David bărbat care să șadă pe tronul casei lui Israel, [18] iar preoților levitici nu le va lipsi bărbat care să aducă în fața Mea ardere de tot și să jertfească ofrandă și să săvârșească jertfă în toate zilele». [19] Și a fost cuvântul lui *YHWH* către Ieremia zicând: [20] Așa grăiește *YHWH*. «De veți [putea] rupe legământul Meu cu ziua și legământul Meu cu noaptea astfel încât noaptea și ziua să nu mai fie zi și noapte la vremea lor, [21] doar atunci și legământul Meu cu David, slujitorul Meu, se va rupe, așa încât să nu mai aibă fiu care să domnească pe tronul lui și nici leviții preoți să nu mai slujească. [22] După cum nu se [poate] număra oștirea cerului și nu se [poate] măsura nisipul mării, tot astfel voi spori odrasla lui David și pe slujitorii Mei leviții care să-Mi slujească». [23] A fost cuvântul lui *YHWH* către Ieremia zicând: [24] «Oare n-ai văzut cum a zis poporul acesta: 'Cele două triburi pe care le-a ales *YHWH* [acum] le-a lepădat'? Ei au disprețuit poporul Meu, așa încât nu mai este neam în fața lor». [25] Așa spune *YHWH*: «Dacă nu am așezat Eu legământul Meu cu ziua și cu noaptea și rânduielile cerului și ale pământului, [26] doar atunci voi lepăda

41 (34 TM) [1] Cuvântul care a fost către Ieremia de la Domnul [când]
Nabucodonosor, regele Babilonului, şi toată oastea lui şi tot pământul stăpâ-
nirii lui se războiau cu Ierusalimul şi cu toate cetăţile lui Iuda. [2] Aşa a spus
Domnul: „Du-te la Sedekias, regele lui Iuda, şi spune-i: «Aşa a spus Domnul:
Va fi negreşit predată cetatea aceasta în mâinile regelui Babilonului şi [el] o
va lua şi o va arde în foc: [3] nici tu însuţi nu vei fi izbăvit din mâna lui, ci vei
fi prins şi vei fi dat în mâinile lui; ochii tăi vor privi în ochii lui şi vei grăi
cu el faţă în faţă şi vei merge în Babilon.»" [4] „Ci ascultă cuvântul Domnului,
Sedekias, rege al lui Iuda! Aşa spune Domnul: [5] «În pace vei muri şi cum
i-au plâns pe părinţii tăi care au domnit înaintea ta te vor plânge şi pe tine şi
se vor jeli pentru tine *O, Adon!*; căci Eu am grăit cuvânt» – a spus Domnul."
[6] Şi Ieremia a grăit către regele Sedekias toate cuvintele acestea în Ieru-
salim; [7] iar oastea regelui Babilonului se războia împotriva Ierusalimului şi
împotriva cetăţilor din Iuda, Lachis şi Azeka, pentru că [doar] acestea rămă-
seseră cetăţi întărite între cetăţile lui Iuda.

---

odrasla lui Iacob şi a slujitorului Meu, David, aşa încât să nu aleg din seminţia lor cârmuitori peste seminţia lui Avraam, Isac şi Iacob, căci voi întoarce robia lor şi Mă voi îndura de ei»". ♦ Theodoret comentează versetele care nu se află în LXX, subliniind faptul că Noul Legământ nu poate fi distrus deoarece „noul David", Iisus Hristos, va domni în veci (*Despre Ieremia* 7,33,18).

41,1-7 Mesaj adresat regelui Sedekias în timpul asediului Ierusalimului, în 588/587 î.H.: situaţia este fără ieşire, iar regele va fi luat prizonier şi dus în Babilon.

41,2 „Va fi negreşit predată (*litt.* cu predare va fi predată) cetatea": TM are: „Iată, Eu voi da cetatea". Probabil din scrupul teologic – pentru a nu-L incrimina pe Dumnezeu ca autor al dezastrului –, LXX a preferat construcţia pasivă.

41,3 „vei grăi cu el faţă în faţă": *litt.* „gura lui va grăi gurii tale".

41,4 La final, TM are în plus: „despre tine: nu vei muri de sabie".

41,5 „cum i-au plâns... te vor plânge": TM are „precum [au fost] arderi [de miresme]... se vor arde". Arderea de miresme făcea parte din ceremoniile de înmormântare a regilor (*cf.* 2Par. 16,14; 21,19 şi nota în ediţia de faţă). ♦ „se vor jeli": gr. κόπτομαι, *litt.* „a se lovi în piept sau în cap în semn de jale", a ajuns să însemne „a jeli", „a boci". ♦ „*O, Adon!*" transliterează exclamaţia din ebraică ce înseamnă „Vai, stăpâne!". ♦ Această profeţie relativ favorabilă lui Sedekias era implicit condiţionată de purtarea acestuia; după grava încălcare a Legii cu privire la sclavi, din episodul următor, cuvintele Domnului sunt mult mai aspre.

41,7 „Lachis" (ebr. *Lākhīş*), la sud-vest de Ierusalim, în secolele VII-VI î.H. era al doilea oraş ca importanţă după acesta. ♦ „Azeka": ebr. *'Azēqāh*, cetate la nord-est de Lachiş. La întoarcerea din exil, unele familii s-au aşezat în aceste cetăţi (*cf.* 2Ezr. 21,30 = Neh. 11,30 TM şi nota).

8 Cuvântul care a fost către Ieremia de la Domnul după ce regele Sedekias
încheiase legământ cu poporul să vestească o eliberare, 9 ca fiecare să-şi
lase liberi robul şi roaba, evreu sau evreică, pentru ca nici un om din Iuda să
nu mai fie rob; 10 dar toţi mai-marii şi tot poporul care intraseră în legământ
să-şi lase liberi fiecare robul şi roaba s-au răzgândit 11 şi i-au silit iarăşi să
fie robi şi roabe. 12 Şi a fost cuvântul Domnului către Ieremia zicând: 13 Aşa
a spus Domnul Dumnezeul lui Israel: „Eu am făcut legământ cu părinţii
voştri în ziua în care i-am scos din ţara Egiptului, din casa robiei, spunând:
14 «Când se vor împlini şase ani, să laşi liber pe fratele tău evreu care ţi s-a
vândut ţie: va munci pentru tine şase ani, apoi îl vei lăsa liber.» Dar nu
M-au ascultat şi nu şi-au plecat urechea. 15 Astăzi [însă] se întorseseră ca să
facă ce e drept în ochii Mei, să vestească eliberarea fiecare pentru aproapele
său, şi încheiaseră legământ în faţa Mea, în Casa peste care s-a chemat
Numele Meu. 16 Dar v-aţi răzgândit şi aţi întinat Numele Meu luându-vă
înapoi fiecare robul şi roaba pe care îi lăsaserăţi liberi, [făcându-]vi-i [iar]
robi şi roabe." 17 De aceea, aşa a spus Domnul: „Voi nu M-aţi ascultat ves-
tind eliberare fiecare pentru aproapele său. Iată, Eu vă vestesc eliberare spre
sabie şi spre molimă şi spre foamete şi vă voi trimite în împrăştiere la toate

---

41,8-22 Episodul se petrece în scurtul interval în care babilonienii ridicaseră asediul (*cf.* 44[37],5-11). Regele Sedekias, în încercarea de a câştiga bunăvoinţa Domnului, hotărâse ca toţi cei care deţineau sclavi evrei să-i elibereze, potrivit Legii. În momentul în care primejdia părea să se fi îndepărtat, foştii stăpâni de sclavi i-au luat înapoi, stârnind mânia divină.

41,8 „cu poporul": TM are în plus „din Ierusalim".

41,9 „rob... roabă": gr. παῖς... παιδίσκη desemnează mai degrabă slugile din casă; am tradus însă astfel din cauza contextului.

41,10-11 Din LXX nu rezultă dacă eliberarea jurată s-a împlinit efectiv. TM precizează: „10 Şi au ascultat toate căpeteniile şi tot poporul care intraseră în legământ ca fiecare să-şi elibereze robul şi roaba, aşa încât să nu mai fie robi vreodată; au ascultat şi i-au eliberat. 11 Dar apoi s-au răzgândit (*litt.* s-au întors) şi şi-au luat înapoi (*litt.* şi-au întors) robii şi roabele cărora le dăduseră drumul şi i-au supus ca robi şi roabe".

41,14 Legea citată se află în Deut. 15,1.12 şi în Ex. 21,2. ♦ „Dar nu M-au ascultat...": TM are „Dar părinţii voştri nu M-au ascultat...".

41,15 „Astăzi [însă] se întorseseră ca să facă...": TM are „Dar voi vă întorseserăţi astăzi şi aţi făcut..." (în continuare, verbele sunt la pers. a II-a plural. LXX trece la această persoană doar de la v. 16).

41,16 După „liberi", TM are în plus „după dorinţa (*litt.* sufletul) lor".

41,17 „molimă": *litt.* „moarte" (vezi *supra*, nota 14,12). ♦ „vă voi trimite în împrăştiere": TM are „vă voi da spre groază" (vezi *supra*, nota 24,9).

împărățiile pământului. [18] Și pe bărbații care au încălcat legământul Meu,
pe cei care n-au stăruit în legământul Meu pe care l-au făcut în fața Mea [îi
voi face precum] vițelul pe care l-au făcut spre a-i sluji lui, [19] pe conducă-
torii lui Iuda și pe dregători și pe preoți și poporul [20] și îi voi da dușmanilor
lor; iar leșurile lor vor fi hrană păsărilor cerului și fiarelor pământului. [21] Și
pe Sedekias, regele Iudeii, și pe dregătorii lor îi voi da în mâinile dușma-
nilor lor și oastea regelui Babilonului pentru cei care fug de ei. [22] Iată, Eu
dau poruncă – spune Domnul – și-i voi întoarce în țara aceasta și se vor
război împotriva ei și o vor lua și o vor pârjoli în foc precum și cetățile lui
Iuda; și le voi face pustii de locuitori."

42 (35 TM) [1] Cuvântul care a fost către Ieremia de la Domnul în zilele lui
Ioakim, regele lui Iuda, zicând: [2] „Du-te în casa *archabin*-ilor și adu-i în

---

41,18 „vițelul pe care l-au făcut spre a-i sluji lui": aluzie la episodul cu vițelul de aur din pustiu (Ex. 32,1-29) și la viței (TM)/junincile (LXX) puse de Ieroboam în sanctuarele lui „alternative" (3Rg. 12,28-30). TM are însă „vițelul pe care l-ați tăiat în două și ați trecut printre părțile lui": aluzie la ritul străvechi de încheiere a unui legământ, în care animalul jertfit era tăiat în două, iar părțile contractante treceau împreună printre jumătăți, chemând divinitatea ca martoră și chemând asupră-și aceeași soartă ca a animalului în caz de încălcare a jurământului (*cf.* Gen. 15,7-21, unde însă numai Dumnezeu trece printre jumătăți, subliniind că inițiativa legământului Îi aparține în totalitate).

41,19 TM are în plus, la final, „care au trecut printre părțile vițelului" – *cf.* nota anterioară.

41,20 „și îi voi da dușmanilor lor": TM are „și îi voi da în mâna dușmanilor lor, în mâna celor care caută să le ia viața". La fel și la v. 21.

41,21 „și oastea regelui Babilonului pentru cei care fug de ei": TM are „și în mâna oștirii regelui Babilonului care se retrăsese (*litt.* urcase) de la voi" – aluzie la întreruperea asediului.

41,22 „țara": TM are „cetatea".

42[35] Episodul relatat în acest capitol se petrece în vremea domniei lui Ioakim (*Y^{e}hōyāqīm*) (609-598 î.H.): clanul rechabiților păstra cu radicalism, uneori extremist, idealul religios așa cum fusese trăit în pustiu, respingând civilizația sedentară – locuirea în orașe, agricultura, cultivarea viței-de-vie – motivând aceasta prin fidelitatea față de strămoșul lor Ionadab, fiul lui Rechab, care a trăit în vremea regelui Iu/Yehu (843-815 î.H.) – *cf.* 4Rg. 10,15-16. Dumnezeu pune în opoziție râvna acestora cu delăsarea iudeilor, care au încălcat nu o tradiție omenească, ci Legământul Domnului.

42,1 „Ioakim": TM adaugă „fiul lui Iosia".

42,2 „*archabin*": transliterare aproximativă a ebr. *hārēkhābhīm* („rechabiți"), în care *hā-* este articolul, iar *-īm*, marca de plural. ♦ „adu-i": TM are „vorbește cu ei și adu-i".

Casa Domnului, într-una din curți, și dă-le să bea vin." 3 Și l-am scos pe
Iezonias, fiul lui Ieremin, fiul lui Chabasin, și pe frații lui și pe fiii lui și
toată casa *archabin*-ilor 4 și i-am adus în Casa Domnului, în odaia fiilor lui
Anania, fiul lui Godolias, omul lui Dumnezeu, care este aproape de casa
dregătorilor, care se află deasupra casei lui Maasaias, fiul lui Selom, păzi-
torul curții; 5 le-am pus în față un vas cu vin și pocale și le-am spus: „Beți
vin!" 6 Dar ei au spus: „Nu vom bea vin nicidecum, căci Ionadab, fiul lui
Rechab, părintele nostru, ne-a poruncit zicând: «Nu cumva să beți vin [nici]
voi, nici fiii voștri, până în veac, 7 nici să nu vă clădiți casă, nici sămânță să
nu semănați, nici vie să nu aveți, ci în corturi să locuiți în toate zilele
voastre, ca să trăiți zile multe în țara în care vă duceți traiul.» 8 Și [noi] am
ascultat de glasul lui Ionadab, părintele nostru, să nu bem vin în toate zilele
noastre, [nici] noi, nici femeile noastre, nici fiii noștri și fiicele noastre, 9 și
să nu ne clădim case spre a locui în ele; iar vie și ogor și sămânță n-am avut,
10 ci am locuit în corturi și am ascultat și am făptuit întru toate după cum ne-a
poruncit Ionadab, părintele nostru. 11 Și a fost [așa]: [doar] când s-a suit
Nabucodonosor împotriva țării am spus: «Veniți să intrăm în Ierusalim din fața
oștirii chaldeilor și din fața oștirii asirienilor!» – și [de aceea] locuim aici."
12 Și a fost cuvântul Domnului către mine zicând: 13 Așa spune Domnul:
„Mergi și spune celor din Iuda și celor ce locuiesc în Ierusalim: Oare nu
veți lua învățătură ca să ascultați de cuvintele Mele? 14 Fiii lui Ionadab, fiul

---

42,3 În ebraică, numele proprii sunt: *Ya'azan^eyāh*, *Yir^em^eyāhū*, *Ḥabhaṣṣin^eyāh*.

42,4 „Anania, fiul lui Godolias": ebr. *Ḥānāh ben Yigh^edal^eyāhū*. ♦ Expresia „omul lui Dumnezeu" apare în general cu referire la profeți (*cf.* 1Rg. 9,6-10, despre Samuel; 4 Rg. 1,9-13, despre Ilie, și 4Rg. 4,7.9.16, despre Elisei). ♦ „Maasaias, fiul lui Selom": ebr. *Ma'aseyāhū ben Ṣallum*. ♦ „păzitorul curții": TM are „păzitorul pragului". „Păzitorii pragului" erau înalți demnitari ai Templului, a căror funcție era să primească ofrandele aduse de popor: *cf. e.g.* 4Rg. 12,10 (cu o traducere diferită în LXX).

42,7 „ci în corturi să locuiți": *litt.* „căci în corturi veți locui".

42,8 „Ionadab, părintele nostru": TM are „*Yehōnādhābh*, fiul lui *Rēkhābh*, părintele nostru, în toate câte ni le-a poruncit".

42,11 „asirienilor": TM are „arameilor/sirienilor"; aceștia erau, probabil, înrolați în armata babiloniană. ♦ „aici": TM are „în Ierusalim".

42,12 „către mine": TM are „către Ieremia".

42,13 „Domnul": TM are „*YHWH* al oștirilor, Dumnezeul lui Israel"; la fel la v. 17.18 etc. (diferență foarte frecventă în partea a doua a Cărții lui Ieremia). ♦ „celor din Iuda": *litt.* „unui om din Iuda" – traducere literală a ebr. *l^e'yīş*, „fiecărui om".

42,14 „și n-au băut": TM are „și n-au băut până în ziua aceasta, căci au ascultat de porunca părintelui lor". ♦ „din zori": *cf. supra*, nota 33,5. ♦ „Fiii lui Ionadab, fiul lui

lui Rechab, au ținut un cuvânt pe care l-a poruncit [acesta] copiilor săi: să
nu bea vin și n-au băut; iar Eu am grăit către voi din zori și am [tot] grăit,
dar n-ați ascultat. 15 Și am trimis la voi pe slujitorii Mei profeți zicând:
Întoarceți-vă fiecare de la calea sa cea rea și îmbunătățiți-vă făptuirile și nu
umblați după alți dumnezei ca să le robiți lor, și veți locui în țara pe care
v-am dat-o vouă și părinților voștri; dar nu v-ați plecat urechile și n-ați
ascultat. 16 Fiii lui Ionadab, fiul lui Rechab, au stăruit în porunca părintelui
lor, dar poporul acesta nu M-a ascultat." 17 De aceea, așa a spus Domnul:
„Iată, Eu aduc peste Iuda și peste cei ce locuiesc în Ierusalim toate relele pe
care le-am grăit împotriva lor."
18 De aceea, așa a spus Domnul: „Pentru că fiii lui Ionadab, fiul lui Rechab,
au ascultat porunca părintelui lor să facă precum le-a poruncit părintele lor,
19 nu va lipsi nicicând bărbat dintre fiii lui Ionadab, fiul lui Rechab, care să
stea în fața Mea în toate zilele pământului."

43 (36 TM) 1 În anul al patrulea al lui Ioakim, fiul lui Iosia, regele lui Iuda,
a fost cuvântul Domnului către mine spunând: 2 „Ia-ți un sul de carte și
scrie în el toate cuvintele pe care ți le-am rostit ca prorocie cu privire la
Ierusalim și la Iuda și la toate neamurile din ziua în care ți-am grăit, din
zilele lui Iosia, regele lui Iuda, și până în ziua aceasta; 3 poate va asculta

---

Rechab, au ținut un cuvânt pe care l-a poruncit...": rechabiții sunt, pentru unii Părinți, modelul monahilor creștini, atât datorită felului lor de viață, foarte ascetic, dar mai ales datorită ascultării poruncii lui Dumnezeu (Ieronim, *Epistole* 125,7-8; Irineu, *Adversus haereses* 4,36,5; Theodoret, *Despre Ieremia* 7,35,6-7).

42,17 TM are în plus, la final: „pentru că le-am grăit și ei n-au ascultat, i-am chemat și ei nu au răspuns".

42,18 În TM versetul începe: „Dar casei rechabiților, Ieremia le-a spus: Așa a spus...". ♦ În TM, adresarea este la persoana a II-a: „Pentru că ați ascultat de porunca părintelui vostru... etc.".

42,19 La începutul versetului, TM întărește făgăduința: „De aceea, așa spune *YHWH* al oștirilor, Dumnezeul lui Israel...". ♦ „în toate zilele pământului": TM are doar „în toate zilele". ♦ „A sta în fața Domnului" este o expresie care se referă la cult. Purtarea plină de zel și statornicie a rechabiților este asimilată unui act de cult.

43[36] Capitolul constituie atât o „istorie a redactării" Cărții lui Ieremia, cât și o relatare a respingerii ei explicite de către rege.

43,1 E vorba de anul 605-604 î.H., când Ioakim tocmai încheiase o înțelegere cu Nabucodonosor și se simțea în siguranță. ♦ „către mine": TM are „către Ieremia".

43,2 „le-am rostit ca prorocie": vezi *supra*, nota 33,2. La fel la v. 4. ♦ „regele lui Iuda": un „plus" al LXX.

43,3 *Cf.* 38,34.

casa lui Iuda toate relele pe care mă socotesc să le fac lor, şi astfel se vor
întoarce de la calea lor cea rea, şi voi fi îndurător faţă de strâmbătăţile şi
păcatele lor."
4 Ieremia l-a chemat pe Baruh, fiul lui Nerias, şi [acela] a scris din gura lui
Ieremia, pe un sul de carte, toate cuvintele Domnului pe care le rostise ca
profeţie către el. 5 Şi Ieremia i-a poruncit lui Baruh zicând: „Eu sunt sub
pază, nu voi putea nicidecum să intru în Casa Domnului; 6 dar să citeşti [tu]
de pe sulul acesta în auzul poporului, în Casa Domnului, într-o zi de post: în
auzul tuturor [celor din] Iuda care vin din cetatea lor să le citeşti; 7 poate
vor avea parte de milă în faţa Domnului şi [ei] se vor întoarce de la calea lor
cea rea, căci mare e mânia şi urgia Domnului pe care a grăit-o împotriva
poporului acestuia." 8 Baruh a făcut toate precum i-a poruncit Ieremia – să
citească din carte cuvintele Domnului în Casa Domnului.
9 Şi a fost [aşa]: în anul al optulea al regelui Ioakim, în luna a noua, tot
poporul din Ierusalim şi casa lui Iuda au vestit în adunare un post în faţa
Domnului. 10 Şi Baruh a început să citească din carte cuvintele lui Ieremia în
Casa Domnului, în încăperea lui Gamarias, fiul lui Saphan, scribul, în curtea
de sus, în pridvorul porţii celei noi a Casei Domnului, în auzul întregului popor.
11 Michaias, fiul lui Gamarias, fiul lui Saphan, a auzit toate cuvintele Domnului
din carte; 12 a coborât în casa regelui, în încăperea scribului, şi, iată, acolo

---

43,4 Baruh, „secretarul" lui Ieremia, făcea parte dintr-o familie importantă din Ierusalim şi era unul dintre scribii regelui (36,32); despre fratele său Saraias (ebr. *Sᵉrāyāh*), vezi *supra*, nota 28,59.

43,6 „Plusuri" TM: „du-te să citeşti"; „(sulul acesta) pe care l-ai scris din gura mea".

43,7 „vor avea parte de milă": *litt.* „va cădea milă peste ei"; TM are „va ajunge (*litt.* cădea) implorarea lor în faţa lui *YHWH*". Ebr. *tᵉhinnāh* înseamnă „implorarea milei", dar şi „milă/favoare", de unde traducerea LXX.

43,9 „anul al optulea": mss. Alexandrinus are „anul al cincilea", ca şi TM, ceea ce se armonizează mai bine cu „anul al patrulea" din 43[36],1. Ţinând seama şi de indicaţia următoare, „în luna a noua", ar fi vorba de luna decembrie 604 î.H. În acel an, Nabucodonosor înaintase în câmpia Filistiei, cucerind Aşkelonul, eveniment după care regele Ioakim i-a declarat supunere (*cf.* 4Rg. 24,1). • „şi casa lui Iuda": TM are „şi tot poporul care venise din cetăţile lui Iuda la Ierusalim". • „tot poporul... un post": probabil, în faţa ameninţării babiloniene.

43,10 „încăperea": greaca are peste tot οἶκος, pe care l-am tradus, în funcţie de context, „încăpere" sau „casă". La fel şi în v. 12. • „Saphan": vezi *supra*, nota 33[26],24.

43,12 Numele dregătorilor în TM: *'Elīşāmā'*, *Dᵉlāyāhū*, fiul lui *Şᵉmaᶜyāhū*, *'Elnāthān*, fiul lui *'Akhᵉbōr*, *Gᵉmarᵉyāhū*, fiul lui *Şāphān*, *Ţidhᵉqīyāhū*, fiul lui *Hananᵉyāhū*. Înşiruirea tuturor celor de faţă conferă realism naraţiunii.

şedeau toţi dregătorii, Elisama, scribul, şi Dalaias, fiul lui Selenias, şi
Elnathan, fiul lui Achobor, şi Gamarias, fiul lui Saphan, şi Sedekias, fiul lui
Anania, şi toţi dregătorii; [13] iar Michaias le-a dat de ştire toate cuvintele pe
care le auzise când le citise Baruh în auzul poporului. [14] [Atunci] toţi dre-
gătorii l-au trimis la Baruh, fiul lui Nerias, pe Iudin, fiul lui Nathanias, fiul
lui Selenias, fiul lui Chusi, ca să-i spună: „Ia în mână sulul din care ai citit
în auzul poporului şi vino!" Baruh a luat sulul şi a coborât la ei. [15] Şi i-au
spus: „Citeşte din nou, în auzul nostru!" Iar Baruh a citit. [16] Şi a fost [aşa]:
când au auzit toate cuvintele, s-au sfătuit între ei şi au zis: „Să-i dăm neapărat
de veste regelui toate aceste cuvinte!" [17] Şi l-au întrebat pe Baruh zicând:
„De unde ai scris toate aceste cuvinte?" [18] Iar Baruh a spus: „Ieremia mi-a
vestit din gura sa toate aceste cuvinte şi [eu] le-am scris în carte." [19] Şi i-au
spus lui Baruh: „Du-te şi te ascunde, tu şi Ieremia: să nu ştie nimeni unde
sunteţi."
[20] Şi au mers la rege în curte, iar sulul l-au dat spre pază în casa lui
Elisamas; şi ei i-au vestit regelui toate cuvintele. [21] [Atunci] regele l-a
trimis pe Iudin să ia sulul şi [acela] l-a luat din casa lui Elisamas; Iudin l-a
citit în auzul regelui şi în auzul tuturor dregătorilor care stăteau în jurul
regelui. [22] Regele şedea în casa de iarnă şi în faţa lui era o vatră cu foc. [23] Şi

---

43,14 „Iudin... fiul lui Chusi": ebr. *Yehūdhī... ben Kūšī*; este neobişnuit să se menţioneze genealogia până la al treilea strămoş; s-a presupus că intenţia este de a accentua originea kuşită (*cf.* nota 13,23) a personajului; altă prezenţă kuşită benefică în viaţa lui Ieremia este *'Ebhedh Melekh* (*cf. infra*, 45[38],1-13); este şi acesta un mod de a sugera perspectiva universalistă a planului divin de mântuire.

43,15 „din nou": TM are „şezi" (*šēbh*). Traducătorul va fi citit *šubh*, „întoarce-te" (= „repetă acţiunea!").

43,16 „s-au sfătuit": TM are „s-au înspăimântat şi au zis". ♦ „între ei": *litt.* „fiecare cu aproapele său".

43,17 În TM, spusele dregătorilor sunt: „Spune-ne cum ai scris toate acestea din gura lui!" sau „Spune-ne: Cum ai scris toate acestea? Din gura lui?".

43,18 „le-am scris în carte": TM are „le-am scris în carte cu cerneală".

43,22 După „casa de iarnă", TM are în plus „în luna a noua".

43,23 „[regele] le tăia cu un cuţitaş de scrib şi le arunca în focul din vatră": Augustin citează gestul ca un exemplu de sacrilegiu, de întinare a cuvântului sacru (*Epistole* 51). Ioan Gură de Aur invocă scena pentru a susţine ideea că multe texte profetice s-au pierdut de-a lungul vremii (*Omilii despre Evanghelia după Matei* 9,6). Theodoret afirmă, în *Comentariul* său, că Legea divină rămâne oricum, chiar dacă o foaie a fost tăiată în bucăţi şi arsă. Imediat face conexiunea cu pătimirile lui Iisus pe cruce: „Trupul luat de Logos a suferit [pe cruce], dar Logosul a rămas liber" (*Despre Ieremia* 7,36).

a fost [aşa]: cum citea Iudin trei-patru coloane, [regele] le tăia cu un cuţitaş
de scrib şi le arunca în focul din vatră, până când s-a sfârşit tot sulul în
focul din vatră. 24 Şi nu s-au înspăimântat şi nu şi-au sfâşiat veşmintele,
regele şi servitorii săi, auzind toate cuvintele acestea; 25 Elnathan şi Godolias
şi Gamarias l-au sfătuit pe rege să nu ardă de tot sulul, 26 dar regele le-a
poruncit lui Ieremeel, fiul regelui, şi lui Saraias, fiul lui Esriel, să-i prindă
pe Baruh şi pe Ieremia; şi ei stăteau ascunşi.
27 Şi a fost cuvântul Domnului către Ieremia, după ce regele a ars sulul,
toate cuvintele pe care le scrisese Baruh din gura lui Ieremia: 28 „Ia alt sul şi
scrie iarăşi toate cuvintele care erau pe sulul pe care l-a ars regele Ioakim.
29 Şi să spui: «Aşa a spus Domnul: Tu ai ars sulul acesta zicând: De ce ai
scris pe el: Va veni negreşit regele Babilonului şi va da nimicirii ţara
aceasta şi vor pieri din ea oameni şi dobitoace?»" 30 De aceea, aşa a spus
Domnul despre Ioakim, regele lui Iuda: „Nu va [mai] avea pe nimeni care
să şadă pe tronul lui David şi leşul lui va zăcea aruncat în arşiţa zilei şi în
îngheţul nopţii; 31 şi voi face cercetare asupra lui şi asupra neamului lui şi
asupra servitorilor lui şi voi aduce peste ei şi peste cei ce locuiesc în
Ierusalim şi peste ţara lui Iuda toate relele pe care le-am grăit către ei, dar
[ei] n-au ascultat."
32 Şi Baruh a luat alt sul şi a scris pe el, din gura lui Ieremia, toate cuvintele
cărţii pe care o arsese Ioakim; şi încă i-au fost adăugate mai multe cuvinte
ca acelea.

43,24 „s-au înspăimântat": LXX are ἐζήτησαν, *litt.* „au căutat"; se poate presupune sensul „(nu) L-au căutat pe Domnul", dar s-a propus şi emendarea în ἐξέστησαν, *litt.* „(nu) şi-au ieşit din fire / (nu) au încremenit". TM are „(nu) s-au temut" (*cf.* LEH, *s.u.* ζητέω)

43,25 „Godolias": în TM „*D^{e}lāyāhû*", ca în v. 12, *supra.* ♦ TM are în plus, la sfârşitul versetului: „dar nu le-a dat ascultare".

43,26 O atitudine similară a acestui rege, de refuz total al profeţiei, la 33[26],20-24. ♦ „şi ei stăteau ascunşi": TM are „dar i-a ascuns *YHWH*".

43,29 „Şi să spui": TM are „Şi despre *Y^{e}hôyāqîm*, regele lui Iuda, să spui"

43,30 „nu va [mai] avea pe nimeni... pe tronul lui David": de fapt i-a urmat fiul său, *Y^{e}hôyākhîn*, dar acesta nu a domnit decât trei luni (*cf. supra*, nota 1,2-3)

43,31 „voi face cercetare": *cf. supra*, nota 9,8. ♦ Despre sfârşitul acestui rege, vezi notele 22,18 şi 22,19.

43,32 Începutul versetului în TM: „Şi Ieremia a luat alt sul şi i l-a dat lui Baruh, care a scris...".

44 (37 TM) 1 Şi a ajuns rege în locul lui Ioakim Sedekias, fiul lui Iosia, pe
care Nabucodonosor l-a pus rege ca să domnească peste Iuda; 2 şi n-au
ascultat [nici] el, nici servitorii lui şi nici poporul ţării cuvintele Domnului
pe care le grăise prin Ieremia.
3 Şi regele Sedekias i-a trimis pe Ioachal, fiul lui Selemias, şi pe Sophonias,
preotul, fiul lui Maasaias, la Ieremia zicând: „Roagă-te pentru noi la Domnul!"
4 Ieremia a venit şi a trecut prin mijlocul cetăţii şi nu l-au dus în casa gărzii.
5 Oştirea Faraonului ieşise din Egipt şi chaldeii auziseră zvonul despre ei şi
plecaseră de la Ierusalim.
6 Şi a fost cuvântul Domnului către Ieremia zicând: 7 „Aşa a spus Domnul:
Aşa să-i spui regelui lui Iuda, care a trimis la tine să Mă întrebi: Iată, oştirea
lui Faraon care a ieşit în ajutorul vostru se va întoarce în ţara Egiptului 8 şi
se vor întoarce şi chaldeii şi se vor război cu cetatea aceasta şi o vor lua şi o
vor arde în foc." 9 Căci aşa a spus Domnul: „Să nu socotiţi în sinea voastră
zicând: «Vor pleca în fugă de la noi chaldeii», pentru că nu vor pleca
nicidecum; 10 chiar dacă veţi lovi toată oastea chaldeilor care se războiesc
cu voi şi vor rămâne [doar] câţiva [oameni] străpunşi, fiecare în locul său,
aceştia se vor scula şi vor arde cetatea aceasta în foc."
11 Şi a fost [aşa]: când a plecat oastea chaldeilor de la Ierusalim, dinaintea
oastei lui Faraon, 12 Ieremia a ieşit din Ierusalim ca să meargă în ţinutul lui

---

44–45 Le corespund în TM capitolele 37–38. Relaţia complexă între Ieremia şi regele Sedekias în timpul asediului babilonian. Amăgit de speranţe deşarte, regele nu ascultă cuvintele de bun-simţ ale profetului, tolerează maltratarea acestuia de către concetăţeni, dar continuă să-l consulte în taină. Mesajul lui Ieremia însă e realist: opoziţia înverşunată va duce la pieirea întregului popor. Acceptând exilul, poporul va scăpa de la nimicire; la un moment dat exilaţii vor avea şansa de a se întoarce în patrie.

44,2 *Cf.* 1,2-3 şi notele.

44,3 *Cf.* 21,1-10.

44,4 În TM: „Ieremia intra şi ieşea în mijlocul cetăţii (*i.e.* umbla liber prin oraş – semitism), căci (*litt.* şi) nu fusese dus în temniţă". *Cf.* 39[32],2.

44,5 „Faraonul" este Hophra (589-570 î.H.); *cf.* şi 51[44], 30. ♦ După „chaldeii", TM are în plus „care asediau Ierusalimul".

44,7 „să-i spui... la tine să Mă întrebi": TM are „să-i spuneţi... care v-a trimis la Mine să Mă întrebaţi".

44,9 „Să nu socotiţi în sinea voastră": TM are „Să nu vă amăgiţi".

44,10 „în locul său": TM are „în cortul său".

44,11 „să cumpere": TM are „să primească parte" – probabil, o parte de moştenire. Evenimentul nu trebuie confundat cu cel descris în cap. 39 (32 TM).

Beniamin, să cumpere acolo, în mijlocul poporului. [13] Şi era el la poarta lui
Beniamin şi acolo, un om la care a tras, Saruias, fiul lui Seremias, fiul lui
Anania, a pus mâna pe Ieremia zicând: „Tu fugi la chaldei!" [14] Şi [Ieremia]
a spus: „Minciună! Eu nu fug la chaldei!" Dar Saruias nu l-a ascultat şi a
pus mâna pe Ieremia şi l-a dus la dregători. [15] Dregătorii s-au înfuriat pe
Ieremia, l-au lovit şi l-au trimis în casa lui Ionathan, scribul, pentru că pe
aceasta o făcuseră casă a gărzii. [16] Şi Ieremia a ajuns în casa rezervorului, în
chereth, şi a rămas acolo zile multe.
[17] Sedekias a trimis de l-a chemat. Şi l-a întrebat regele în taină să-i spună
dacă este vreun cuvânt de la Domnul. Iar [Ieremia] a zis: „Este: vei fi predat
în mâinile regelui Babilonului." [18] Şi a [mai] spus Ieremia regelui: „Cu ce
ţi-am greşit ţie şi servitorilor tăi şi poporului acestuia, că tu mă pui în casa
gărzii? [19] Şi unde sunt profeţii voştri care vă proroceau zicând: «Nicidecum
nu va veni regele Babilonului împotriva ţării acesteia!»? [20] Şi acum, stăpâne
rege, să am parte de milă în faţa ta: de ce mă trimiţi înapoi în casa lui
Ionathan, scribul? Nu cumva să mor acolo!" [21] Regele a dat poruncă şi l-au pus
în casa gărzii şi i-au dat o pâine pe zi, de afară, de unde se cocea, până când
au ajuns să lipsească pâinile din cetate; şi Ieremia a rămas în curtea gărzii.

45 (38 TM) [1] Saphatias, fiul lui Matthan, şi Godolias, fiul lui Paschor, şi
Ioachal, fiul lui Selemias, au auzit cuvintele pe care le grăia Ieremia către
popor zicând: [2] „Aşa a spus Domnul: «Cine rămâne în cetatea aceasta va

---

44,13 „un om la care a tras": TM are „o căpetenie a pazei", iar numele lui este *Yirᵉ'iyāh*, fiul lui *Şelemᵉyāh*.

44,15 „casă a gărzii": gr. οἰκία φυλακῆς. TM are „temniţă" (*litt.* casă de închisoare) - ca la 44,4.

44,16 „casa rezervorului": se presupune că era o groapă pentru depozitat apă sau cereale. ♦ „*chereth*": transliterare aproximativă a ebr. *hānūth*, un *hapax* în VT, cu sens incert, probabil „celulă". Vulgata traduce cu *ergastulum*, „temniţă".

44,19 „împotriva ţării acesteia": TM are „împotriva voastră şi împotriva ţării acesteia".

44,21 „în casa gărzii": TM are „în curtea gărzii". Ieremia pare să fi fost mutat, dintr-o temniţă subterană, în curtea paznicilor, care se afla în palatul regelui (*cf.* 39[32],2); acolo se afla în siguranţă şi avea, evident, mai multă libertate. ♦ „de afară, de unde se cocea": TM are „de pe uliţa brutarilor". ♦ Despre foametea de la sfârşitul asediului, *cf.* 52,6.

45,1 În TM apare şi un al patrulea personaj, *Paşᵉhūr*, fiul lui *Malᵉkiyāh*. *Cf.* 21,1 şi nota.

45,2 „rămâne": *litt.* „locuieşte" (κατοικῶν). Echivalentul ebraic are ambele sensuri, „a locui" şi „a sta", iar contextul prezintă opoziţia dintre soarta celor care rămân şi soarta celor care ies din cetate; de altfel şi Vulgata are *manserit*. ♦ În TM apare şi a treia cauză

muri de sabie şi de foamete, dar cine iese la chaldei va trăi şi îşi va primi
viaţa în dar şi va trăi»; [3] căci aşa a spus Domnul: «Cu adevărat cetatea
aceasta va fi predată în mâinile oştirii regelui Babilonului şi el o va lua.»"
[4] Şi [aceia] i-au spus regelui: „Să fie ucis omul acesta, pentru că el slăbeşte
mâinile războinicilor care au mai rămas în cetate şi mâinile întregului popor
grăindu-le astfel de cuvinte, căci omul acesta nu rosteşte prorocie de pace
pentru poporul acesta, ci [doar] lucruri rele." [5] Şi regele a spus: „Iată, el
[este] în mâinile voastre"; căci regele nu avea putere în faţa lor. [6] Şi l-au
aruncat în rezervorul lui Melchias, fiul regelui, care era în curtea gărzii, şi
l-au coborât cu funii în rezervor; iar în rezervor nu era apă, ci doar nămol; şi
el stătea în nămol.
[7] Şi a auzit Abdemelech etiopianul – om de casă al regelui – că l-au pus pe
Ieremia în rezervor; iar regele se afla la poarta lui Beniamin; [8] şi a ieşit la
rege şi a grăit către el zicând: [9] „Rău lucru ai săvârşit ca să-l omori pe omul
acesta cu foamea, căci nu mai sunt pâini în cetate." [10] Atunci regele i-a

---

a morţii obişnuită la Ieremia: „molima". ♦ „îşi va primi viaţa în dar": *litt.* „şi viaţa îi va fi ca un lucru găsit (pe neaşteptate)"; expresie similară la 46,18. TM are, ca şi la v. 21,9, „viaţa îi va fi pradă de război", dar aici, în a doua parte a cărţii, echivalarea grecească este diferită.

45,4 „nu rosteşte prorocie de pace..., ci [doar] lucruri rele": TM are „nu caută binele (*šālōm*) acestui popor, ci răul". În TM i se reproşează profetului intenţia, nu conţinutul profeţiei, ca în LXX.

45,5 „căci regele nu avea putere în faţa lor": TM are, în continuarea spuselor regelui: „căci regele nu poate nimic împotriva voastră".

45,6 „Şi l-au aruncat în rezervorul lui Melchias": Părinţii interpretează scena în două registre: veterotestamentar, punând-o frecvent în legătură cu scena profetului Daniel în groapa cu lei şi cu a celor trei tineri din cuptorul încins; şi hristologic: omul drept, credincios, trebuie să sufere. De asemenea, Ieronim vorbeşte despre singurătatea omului curajos şi drept, făcând din Ieremia, azvârlit în rezervorul cu mâl, un model străvechi al călugărului creştin (*Despre Evanghelia după Luca* 16,19-31).

45,7 „Abdemelech": ebr. *'Ebhedh Melekh*. Numele înseamnă „slujitorul regelui". ♦ „etiopianul": *cf. supra*, nota 43,12. ♦ „om de casă al regelui": *litt.* „şi el în casa regelui". TM are în plus specificarea funcţiei, *sārīs*, care poate însemna „eunuc", dar şi „căpetenie militară". ♦ „poarta lui Beniamin": de bună seamă, regele se afla la una din porţile cetăţii („tribunalul" din vremea aceea) pentru a împărţi dreptatea, Abdemelech profită de ocazie pentru a-i înfăţişa nedreptatea făcută lui Ieremia.

45,9 În TM: „Stăpâne rege, rău au făcut bărbaţii aceia în tot ce au săvârşit cu Ieremia profetul, pe care l-au aruncat în rezervor şi va muri acolo dedesubt de foame...".

45,10 „Ia cu tine": *litt.* „ia în mână". ♦ „treizeci": TM are „trei".

poruncit lui Abdemelech zicând: „Ia cu tine treizeci de oameni de aici și
scoate-l din rezervor, ca să nu moară." 11 Abdemelech a luat oamenii, a
intrat în casa regelui, în încăperea de sub pământ, și a luat de acolo zdrențe
vechi și funii vechi și i le-a aruncat lui Ieremia în rezervor 12 și i-a spus:
„Pune-ți acestea sub funii"; și Ieremia a făcut așa. 13 Și l-au tras cu funiile și
l-au scos din rezervor; și Ieremia a șezut în curtea gărzii.
14 Iar regele a trimis să-l cheme la sine în încăperea *aselisi* din Casa
Domnului; și regele i-a spus: „Te voi întreba un lucru și să nu-mi ascunzi
nimic!" 15 Și Ieremia i-a spus regelui: „Dacă îți vestesc, oare nu mă vei
ucide? Și de te voi sfătui, nu mă vei asculta." 16 Dar regele i-a jurat zicând:
„Viu este Domnul care ne-a dat viață! Nu te voi ucide și nu te voi da în
mâinile acestor oameni."
17 Atunci Ieremia i-a spus: „Așa a spus Domnul: Dacă vei ieși [să te predai]
la dregătorii regelui Babilonului, vei rămâne în viață și cetatea aceasta nu
va fi nicidecum arsă în foc, ci vei trăi tu și casa ta, 18 dar dacă nu vei ieși,
cetatea aceasta va fi dată în mâinile chaldeilor și o vor arde în foc și tu nu
vei scăpa nicidecum." 19 Iar regele i-a spus lui Ieremia: „Eu sunt îngrijorat
de iudeii care au fugit la chaldei, să nu mă dea în mâinile lor, ca să-și bată
joc de mine." 20 Ieremia i-a spus: „Nicidecum nu te vor preda, ascultă
cuvântul Domnului, pe care ți-l spun eu, și-ți va fi mai bine și vei rămâne în
viață. 21 Dar dacă tu nu vrei să ieși, iată ce mi-a arătat Domnul: 22 iată, toate
femeile rămase în casa regelui lui Iuda erau duse la dregătorii regelui
Babilonului și spuneau:

45,11 „zdrențe vechi și funii vechi și i le-a aruncat lui Ieremia": TM are „cârpe și zdrențe (trad. conjecturală) pe care i le-a coborât lui Ieremia în rezervor cu funii".
45,12 „Pune-ți acestea sub funii": TM are „Pune-ți-le la subsuori, sub funii".
45,14 „regele": TM are „regele *Ṣidhᶜqīyāhu*". ♦ „să-l cheme": TM precizează „pe profetul Ieremia". ♦ „în încăperea *aselisi*": TM are „la intrarea a treia" (ebr. *haššᶜlīšī*).
45,16 „i-a jurat": TM are „i-a jurat lui Ieremia în taină". ♦ „care ne-a dat viață": *litt.* „ne-a făcut viața aceasta/sufletul acesta".
45,17 „vei rămâne în viață": *litt.* „va fi viu sufletul tău".
45,18 „nu vei ieși": TM are în plus „la dregătorii regelui chaldeilor". ♦ „nu vei scăpa": TM adaugă „din mâna lor"; la fel la v. 23.
45,21 „iată ce mi-a arătat": *litt.* „acesta [este] cuvântul pe care mi l-a arătat".
45,22 „prietenii tăi": *litt.* „oamenii păcii tale", calc după ebraică. La 20,10, această expresie ebraică a fost tradusă în LXX cu „bărbații prieteni (cu el)"; ca și în alte ocazii, în LXX se observă opțiuni diferite de traducere între prima și a doua parte a Cărții lui Ieremia. ♦ „îți vor afunda picioarele în alunecușuri, s-au abătut de la tine": TM are „[de] ți se înfundă în mocirlă picioarele, ei îți întorc spatele".

«Te-au înşelat şi se vor înstăpâni peste tine
prietenii tăi
îţi vor afunda picioarele în alunecuşuri,
s-au abătut de la tine.»
23 Şi pe femeile tale şi pe copiii tăi îi vor scoate la chaldei şi tu nu vei scăpa,
căci vei fi prins de mâna regelui Babilonului şi cetatea aceasta va fi
pârjolită."
24 Dar regele i-a spus: „Să nu ştie nimeni de cuvintele acestea şi [atunci] tu
nu vei muri. 25 Dacă vor auzi dregătorii că am grăit cu tine şi vor veni la
tine şi-ţi vor spune: «Dă-ne de ştire ce ţi-a grăit regele: nu ţine ascuns de
noi, şi nu te vom ucide: aşadar ce a grăit către tine regele?», 26 să le spui:
«Am căutat milă în ochii regelui, spre a nu mă [mai] întoarce în casa lui
Ionathan să mor acolo.»" 27 Au venit toţi dregătorii la Ieremia şi l-au
întrebat; iar el le-a răspuns după toate acele cuvinte pe care i le poruncise
regele; iar ei au tăcut, pentru că nu se auzise vreun cuvânt al Domnului.
28 Ieremia a rămas în curtea gărzii până în vremea când a fost cucerit
Ierusalimul.

46 (39 TM) 1 Şi a fost [aşa]: în anul al nouălea al lui Sedekias, regele lui
Iuda, în luna a zecea, Nabucodonosor, regele Babilonului, a venit cu toată
oştirea lui spre Ierusalim şi l-au împresurat. 2 Şi în anul al unsprezecelea al lui
Sedekias, în luna a patra, în nouă ale lunii, cetatea a fost străpunsă. 3 Şi toţi
dregătorii regelui Babilonului au intrat şi s-au aşezat la poarta din mijloc:

45,24 „nimeni": *litt.* „om" – semitism.

45,26 „Am căutat milă în ochii regelui": *litt.* „eu arunc mila mea în ochii regelui" – calc aproximativ după ebraică; în TM: „am lăsat să cadă ruga mea de milă în faţa regelui".

45,27 „nu se auzise vreun cuvânt al Domnului": TM are „nu se auzise cuvântul/ discuţia".

46[39] Evenimente din preajma căderii Ierusalimului: vv. 1-3 rezumă situaţia narată în 52,4-7a; vv. 4-13 (rezumat al relatărilor din 52,7b-27), care narează soarta regelui Sedekias, a familiei sale şi a celor rămaşi în Ierusalim, precum şi bunăvoinţa pe care regele babilonian i-o arată lui Ieremia, lipsesc din LXX; v. 14 rezumă soarta lui Ieremia, iar vv. 15-18 constituie un mesaj de mântuire pentru Abdemelech.

46,1 „În anul al nouălea...": în 52,4 se precizează „în ziua a zecea a lunii": e vorba de sfârşitul lui decembrie 589 î.H. (*cf.* 4Rg. 25,1).

46,3 Numele demnitarilor babilonieni sunt transliterate aproximativ după ebraică, dar şi în TM situaţia este confuză. Unii cercetători au încercat să despartă antroponimele de numele de funcţii, dar rezultatele sunt departe de a fi unanim acceptate.

Nargalasar și Samagoth și Nabusachar și Nabusaris și Nagargasnaser
Rabamag și ceilalți dregători ai regelui Babilonului. [[4-13]] [14] Și au trimis de
l-au luat pe Ieremia din curtea gărzii și l-au încredințat lui Godolias, fiul lui
Achicam, fiul lui Saphan; și l-au scos și [el] a rămas în mijlocul poporului.
[15] Și către Ieremia a fost cuvântul Domnului [pe când era] în curtea gărzii
spunând: [16] „Mergi și spune-i lui Abdemelech etiopianul: Așa a spus
Domnul Dumnezeul lui Israel: «Iată, Eu aduc cuvintele Mele asupra cetății
acesteia, spre rău și nu spre bine; [17] dar [pe tine] te voi scăpa în ziua aceea
și nu te voi da nicidecum în mâinile oamenilor de care te temi. [18] Negreșit te
voi scăpa și nu vei cădea de sabie, ci îți vei primi viața în dar pentru că te-ai
încrezut în Mine», spune Domnul."

47 (40 TM) [1] Cuvântul care a fost de la Domnul către Ieremia mai apoi,
după ce Nabuzardan, căpetenia gărzii din Dama, l-a lăsat să plece, când

---

46,[4-13] Versetele nu apar în LXX. În TM: „[4] Când i-au văzut, regele *Ṭidhᵉqīyāhū* al lui Iuda și toți războinicii [săi] au fugit noaptea din cetate pe la grădina regelui, pe poarta dintre cele două ziduri, și au plecat spre *'Arābhāh*. [5] Dar oastea chaldeilor i-au urmărit și l-au prins pe *Ṭidhᵉqīyāhū* în câmpia Ierihonului; l-au luat și l-au dus la regele *Nᵉbhūkhadhᵉre'ṭṭar* al Babilonului la *Ribhᵉlāh*, în ținutul *Hamāth*, și acesta i-a rostit osânda. [6] Și regele Babilonului i-a ucis pe fiii lui *Ṭidhᵉqīyāhū* la *Ribhᵉlāh*, în fața ochilor lui; și pe toți oamenii de seamă din Iuda i-a ucis regele Babilonului. [7] I-a scos ochii lui *Ṭidhᵉqīyāhū* și l-a legat în fiare ca să-l ducă la Babilon. [8] Iar casa regelui și casele poporului le-au ars chaldeii în foc și zidurile Ierusalimului le-au dărâmat. [9] Iar pe restul poporului, care mai rămăseseră în oraș și pe cei care fugiseră la el – pe toți cei rămași i-a surghiunit în Babilon *Nᵉbhūzar-'adhān*, căpetenia gărzii. [10] Iar pe cei săraci, care nu mai aveau nimic, *Nᵉbhūzar-'adhān*, căpetenia gărzii, i-a lăsat în țara lui Iuda și le-a dat vii și ogoare în ziua aceea. [11] Regele *Nᵉbhūkhadhᵉre'ṭṭar* al Babilonului a dat poruncă în privința lui Ieremia prin *Nᵉbhūzar-'adhān*, căpetenia gărzii: [12] «Ia-l, stai cu ochii pe el și nu-i fă nici un rău, ci așa cum îți va spune el, așa să te porți cu el». [13] Atunci, *Nᵉbhūzar-'adhān*, căpetenia gărzii, și *Nᵉbhūṣazᵉbān Rabh-Sārīs* și *Nerᵉghal Sar-'Eṭer Rabh-Māgh* și toate căpeteniile regelui Babilonului au trimis [14] de l-au luat...".

46,14 „și l-au scos": TM are „ca să-l scoată să-l ducă acasă".

46,16 TM are în plus, la finalul versetului: „și vor fi în fața ta în ziua aceea".

46,17 „de care te temi": *litt.* „de fața cărora te temi".

46,18 „îți vei primi viața în dar": vezi *supra*, nota 45,2.

47–48 Le corespund în TM capitolele 40–41. După cucerirea Ierusalimului, țara, pustiită de război și rămasă fără cei mai de seamă locuitori, a fost încorporată în imperiul babilonian. Nabucodonosor l-a pus guvernator pe Godolias (ebr. *Gᵉdhalᵉyāh*), fiul acelui Achicam care îi luase apărarea lui Ieremia și nepotul lui Saphan, secretarul regelui Iosia (vezi 33[26],24 și nota; 4Rg. 22). El și-a fixat reședința la Massepha (*Miṣᵉpāh*), la nord

fusese luat în cătușe în mijlocul surghiuniților lui Iuda care erau duși în
Babilon. 2 Căpetenia gărzii l-a luat și i-a spus: „Domnul Dumnezeul tău a
grăit aceste rele asupra locului acestuia; 3 [așa] a făcut Domnul, pentru că
ați păcătuit împotriva Lui și n-ați ascultat de glasul Lui. 4 Iată, ți-am des-
făcut cătușele de la mâini: dacă socotești că este bine să vii cu mine în
Babilon, vino, și-ți voi purta de grijă; 5 iar de nu, pleacă și mergi la Godo-
lias, fiul lui Achicam, fiul lui Saphan, pe care regele Babilonului l-a
statornicit în țara lui Iuda; [rămâi să] locuiești cu el în mijlocul poporului, în
țara lui Iuda. Oriunde crezi că e bine să mergi, du-te!" Și căpetenia gărzii
i-a dat daruri și l-a lăsat să plece. 6 Iar [el] s-a dus la Godolias, la Massepha,
și a șezut în mijlocul poporului rămas în țară.
7 Au auzit toate căpeteniile oștirii care se afla în câmp [deschis], ei și
oamenii lor, că regele Babilonului l-a statornicit pe Godolias în țară și i-a
dat în grijă pe bărbații și pe femeile lor pe care nu-i surghiunise în Babilon.
8 Și au mers la Godolias, la Massepha, Ismael, fiul lui Nathanias, și Ioanan,
fiul lui Caree, și Saraias, fiul lui Thanaemeth, și fiii lui Ophe din Nethophat,
și Iezonias, fiul celui din Mochat, ei și oamenii lor. 9 Și Godolias le-a jurat
lor și oamenilor lor zicând: „Să nu vă temeți în fața slujitorilor chaldeilor.
Locuiți în țară și munciți pentru regele Babilonului, și va fi mai bine pentru

---

de Ierusalim, pe granița dintre Iuda și Beniamin, loc străvechi de adunare a triburilor israelite. Nu se știe exact cât a durat guvernarea lui; oricum, înainte de 582 î.H. a fost asasinat de o coaliție antibabiloniană. De teama represaliilor babiloniene, un grup mare de iudei s-a refugiat în Egipt, silindu-l pe Ieremia să plece cu ei (vezi capitolul următor).

47,1 „căpetenia gărzii": gr. ἀρχιμάγειρος, *litt.* „mai marele bucătarilor": titlu onorific, în Egipt și în Babilon, pentru comandantul gărzii personale a regelui. Printre altele, el gusta bucatele de la masa regelui înainte ca acestea să fie servite – vezi și nota de la 4Rg. 25,8. ♦ „Dama" este *Rāmāh*, cetate la nord de Ierusalim (vezi *supra*, nota 38,15).

47,3 TM are în plus, la final: „și vi s-a întâmplat lucrul acesta".

47,4 „și-ți voi purta de grijă": *litt.* „îmi voi pune ochii asupra ta". ♦ TM are în plus, la finalul versetului: „dacă socotești că este rău să vii cu mine în Babilon, rămâi: toată țara e în fața ta; unde ți se pare bine și drept să mergi, acolo să mergi".

47,5 „l-a statornicit": gr. κατέστησεν echivalează ebr. *hiphʿqīdh*, „l-a pus să supravegheze" (= l-a numit guvernator). ♦ „în țara lui Iuda": TM are „peste cetățile lui Iuda". ♦ „Oriunde crezi că e bine să mergi": *litt.* „spre toate cele bune în ochii tăi a merge". ♦ „i-a dat daruri": TM are „i-a dat merinde și un dar".

47,7 După „femeile lor", TM are în plus „pe copiii lor și dintre săracii din țară...".

47,8 *Cf.* 4Rg. 25,23.

47,9 „în fața slujitorilor chaldeilor": TM are „de a sluji chaldeilor". ♦ „munciți": *cf. supra*, nota 34,9.

voi. [10] Iată, eu şed înaintea voastră la Massepha ca să stau în faţa chaldeilor
care ar putea veni asupra voastră; iar voi adunaţi vin şi poame şi adunaţi
untdelemn şi puneţi-vi-l în vase şi locuiţi în cetăţile pe care le-aţi luat în
stăpânire." [11] Toţi iudeii cei din ţara Moab şi de la fiii lui Ammon şi cei din
Idumeea şi cei din orice [altă] ţară au auzit că regele Babilonului a lăsat
o rămăşiţă lui Iuda şi că a statornicit peste ei pe Godolias, fiul lui Achicam.
[12] Şi au venit la Godolias, în ţara lui Iuda, la Massepha, şi au adunat vin şi
poamă foarte multă şi untdelemn.
[13] Ioanan, fiul lui Caree, şi toate căpeteniile oştirii celei din câmp [deschis]
au venit la Godolias la Massepha [14] şi i-au spus: „Oare ai aflat tu că Belisa,
regele fiilor lui Ammon, l-a trimis la tine pe Ismael ca să te doboare?" Dar
Godolias nu i-a crezut. [15] Şi Ioanan i-a spus lui Godolias în taină, la Massepha:
„Mă voi duce, aşadar, şi-l voi lovi pe Ismael, dar să nu ştie nimeni, ca nu
cumva să te doboare şi să se risipească toţi [cei din] Iuda care s-au adunat la
tine şi să piară cei rămaşi din Iuda." [16] Dar Godolias i-a spus lui Ioanan: „Să
nu faci fapta aceasta, căci tu spui minciuni despre Ismael."

48 (41 TM) [1] Şi a fost [aşa]: în luna a şaptea, Ismael, fiul lui Nathanias, fiul
lui Elasa, din neamul regelui, a venit cu zece bărbaţi la Godolias, la Massepha,
şi au stat la masă împreună acolo. [2] Ismael s-a ridicat, şi cei zece bărbaţi
care erau cu el şi l-au lovit pe Godolias, pe care regele Babilonului îl sta-
tornicise peste ţară, [3] şi pe toţi iudeii care erau cu el la Massepha şi pe toţi
chaldeii aflaţi acolo.

47,10 În TM, versetul începe: „şi iată, eu voi rămâne la Miţpa, ca să stau ...".

47,11 „o rămăşiţă lui Iuda": aici este vorba pur şi simplu de cei scăpaţi din dezastru; în alt loc (cap. 24), Ieremia accentuează că „rămăşiţa sfântă" cu care Dumnezeu Îşi va împlini planul de mântuire este constituită tocmai din cei surghiuniţi în 597 î.H.

47,12 În TM, versetul începe: „Şi s-au întors toţi iudeii din toate locurile unde fuseseră alungaţi...". ♦ „şi untdelemn": nu apare în TM.

47,13-16 Ioanan îi dă de ştire lui Godolias despre un complot urzit împotriva lui, dar nu este crezut.

47,14 „Belisa": în TM *Ba'alīs*. ♦ „Ismael": TM are „*Yiş'mā'ēl*, fiul lui *N'than'yāh*", pomenit şi la v. 8, *supra*. ♦ „să te doboare": *litt*. „să-ţi lovească sufletul/viaţa" – calc după ebraică.

48,1 „în luna a şaptea": septembrie sau octombrie, dar nu se precizează anul. *Cf.* nota la Zah. 7,5 în ediţia de faţă. ♦ După „din neamul regelui", TM are în plus „dintre căpeteniile regelui". ♦ „au stat la masă": *litt*. „au mâncat pâine". ♦ *Cf.* 4Rg 25,25.

48,2 „pe Godolias, pe care regele...": TM are „pe *G'dhal'yāh*, fiul lui *Ahīqām*, fiul lui *Şaphān*, cu sabia şi l-a ucis, pe acela pe care regele...".

48,3 „şi pe toţi chaldeii": TM are „pe toţi războinicii chaldei i-a ucis *Yiş'ma'ēl*".

4 Şi a fost [aşa]: a doua zi după ce l-a lovit pe Godolias – şi nu ştia nimeni –,
5 au venit nişte bărbaţi de la Sichem şi de la Salem şi de la Samaria, optzeci
de bărbaţi cu bărbile rase şi cu veşmintele sfâşiate şi jelind, cu *manaa* şi
tămâie în mâini, ca să le ducă în Casa Domnului. 6 Ismael le-a ieşit în
întâmpinare: ei mergeau şi plângeau, iar [el] le-a spus: „Intraţi la Godolias!"
7 Şi a fost [aşa]: când au ajuns ei în mijlocul cetăţii, [el] i-a înjunghiat [şi i-a
aruncat] în fântână. 8 S-au aflat acolo zece bărbaţi, care i-au spus lui Ismael:
„Nu ne ucide, căci avem la câmp hambare, grâu şi orz, miere şi untdelemn";
şi [acela] a trecut pe lângă ei şi nu i-a ucis în mijlocul fraţilor lor.
9 Iar fântâna în care i-a aruncat Ismael pe toţi cei pe care îi lovise este o
fântână mare, pe care o făcuse regele Asa de frica lui Baasa, regele lui
Israel; pe aceasta a umplut-o Ismael cu morţi. 10 Şi Ismael a mânat tot
poporul rămas în Massepha şi pe fiicele regelui, pe care căpetenia gărzii i le
încredinţase lui Godolias, fiul lui Achicam, şi a plecat de partea cealaltă, la
fiii lui Ammon.
11 Ioanan, fiul lui Caree, precum şi toate căpeteniile oştirii care erau cu el au
auzit toate relele pe care le făcuse Ismael 12 şi şi-au adus toată oştirea şi au
pornit să se lupte cu el şi l-au găsit la o apă mare la Gabaon. 13 Şi a fost
[aşa]: când tot poporul care era cu Ismael i-a văzut pe Ioanan şi pe căpete-
niile oştirii care [erau] cu el, 14 s-au întors la Ioanan. 15 Dar Ismael a scăpat

---

48,5 „jelind": *litt.* „lovindu-şi [faţa/pieptul]" – manifestare exterioară de doliu. Verbul a ajuns să însemne pur şi simplu „a boci, a jeli, a ţine doliu"; TM are „cu tăieturi [pe trup]" – tot gest de doliu. ♦ „*manaa*": vezi *supra*, nota la 17,26.

48,6 „în întâmpinare": TM are în plus: „de la Miţpa". ♦ „mergeau şi plângeau": în TM *Yiş'mā'el* este cel care plânge.

48,7 TM precizează cine a săvârşit fapta: „*Yiş'mā'ēl*, fiul lui *N'than'yāh*, şi oamenii care erau cu el". ♦ „[i-a aruncat]": e subînţeles aici, şi în greacă, şi în ebraică; apare însă în traducerea siriacă. De altfel, versetul 9 precizează acţiunea.

48,9 „de frica": *litt.* „de la faţa" (*cf.* 3Rg. 15,16-22). ♦ „morţi": *litt.* „răniţi". ♦ „Fântâna", element important pentru susţinerea vieţii, cu deosebită valoare simbolică în Biblie, este transformată de Ismael în loc al morţii (*cf.* Di Pede, p. 46).

48,10 „a mânat": *litt.* „a întors"; TM are „a luat prizonieri".

48,12 „la o apă mare": TM are „la apele multe". *Cf.* 2Rg. 2,13. Este vorba de un iaz săpat în stâncă ce făcea parte din străvechiul sistem de alimentare cu apă a oraşului (datând din epoca fierului). A fost descoperit de arheologi în 1959 (*cf.* Lundbom, nota *ad loc.*).

48,13 La sfârşitul versetului, TM are în plus: „s-au bucurat".

48,14 În TM: „Şi tot poporul pe care Ismael îl luase prizonier de la Miţpa a făcut cale întoarsă şi s-a întors şi s-a dus la *Yōḥānān*, fiul lui *Qāreaḥ*".

cu opt oameni şi a plecat la fiii lui Ammon. [16] Ioanan şi toate căpeteniile
oştirii care erau cu el i-au luat pe toţi cei rămaşi din popor, pe care îi
întorsese de la Ismael – bărbaţi puternici în război, şi pe femei şi celelalte şi
pe eunuci, pe care îi întorsese de la Gabaon; [17] şi au plecat şi s-au aşezat la
Gaberoth-Chamaam, lângă Bethleem, ca să se pornească să meargă în Egipt
[18] din faţa chaldeilor, căci se temeau în faţa lor pentru că Ismael îl lovise pe
Godolias, pe care regele Babilonului îl statornicise în ţară.

49 (42 TM) [1] Toate căpeteniile oştirii şi Ioanan şi Azarias, fiul lui Maasaias,
şi tot poporul, de la mic la mare, au venit [2] la Ieremia profetul şi i-au spus:
„Să avem parte de milă în faţa ta: roagă-te Domnului Dumnezeului tău pentru
aceştia care au rămas, pentru că puţini am rămas din mulţi, după cum văd
ochii tăi. [3] Şi să ne vestească Domnul Dumnezeul tău calea pe care să
umblăm şi lucrul pe care să-l facem." [4] Ieremia le-a spus: „Am auzit; iată,
eu mă voi ruga Domnului Dumnezeului nostru, după spusele voastre, şi va
fi [aşa]: cuvântul pe care mi-l va răspunde Domnul vi-l voi vesti, nu voi
ascunde nimic de voi". [5] Şi ei i-au spus lui Ieremia: „Să fie Domnul între
noi martor drept şi de încredere, dacă nu [vom face] după tot cuvântul pe
care ţi-l va trimite Domnul pentru noi [6] şi, fie bun, fie rău, glasul Domnului
Dumnezeului nostru, pentru care te-am trimis la El, îl vom asculta, ca să
ne fie mai bine, pentru că vom asculta de glasul Domnului Dumnezeului
nostru."
[7] Şi a fost [aşa]: după zece zile a fost cuvântul Domnului către Ieremia. [8] Şi
i-a chemat pe Ioanan şi pe căpeteniile oştirii şi tot poporul, de la mic la

---

48,16 „şi celelalte": TM are „şi pe copii". • TM are în plus „după uciderea lui *Gᵉdhalᵉyāh*".

48,17 „Gaberoth-Chamaam": ebr. *gēruth Kimehām* – probabil un sat denumit după acel Chamaam/*Kimehām* din 2Rg. 19,38.41, care a trecut Iordanul împreună cu David când acesta s-a întors la Ierusalim după răzvrătirea lui Absalom.

49-51 Le corespund în TM capitolele 42–44. Refugierea în Egipt, în ciuda numeroaselor avertismente divine, constituie un ultim refuz al Cuvântului transmis prin Ieremia.

49,1 „Azarias, fiul lui Maasaias": în TM „*Yᵉzanᵉyāh*, fiul lui *Hōşaᶜyāh*" – pomenit în 47[40],8; majoritatea comentatorilor preferă însă forma din LXX, identificând personajul cu cel din 50[43],2.

49,2-3 „Dumnezeul tău", repetat cu insistenţă, pare a sugera că interlocutorii profetului nu se mai considerau poporul Domnului. La v. 4, Ieremia îi corectează zicând „Dumnezeul nostru" (LXX), dar TM are „...vostru"!

mare, [9] şi le-a spus: „Aşa a spus Domnul: [10] «Dacă vă veţi aşeza cu temei în
ţara aceasta, vă voi clădi şi nu vă voi nimici, vă voi sădi şi nu vă voi
smulge. Căci voi înceta relele pe care vi le-am făcut. [11] Nu vă temeţi de faţa
regelui Babilonului, de faţa căruia vă temeţi [acum]; nu vă temeţi, spune
Domnul, căci Eu sunt cu voi ca să vă scap şi să vă izbăvesc din mâna lui; [12] vă
voi arăta milă şi vă voi milui şi vă voi întoarce pe pământul vostru.» [13] Dar,
dacă spuneţi: 'Nu vom rămâne nicidecum în ţara aceasta' – neascultând
astfel de glasul Domnului – [14] 'pentru că vom pleca în ţara Egiptului şi nu
vom mai vedea defel război şi glas de trâmbiţă nu vom auzi şi nu vom
flămânzi de pâine şi vom locui acolo', [15] atunci ascultaţi glasul Domnului.
Aşa a spus Domnul: «Dacă voi vă întoarceţi faţa spre Egipt şi mergeţi să
locuiţi acolo, [16] va fi [aşa]: sabia de care vă temeţi vă va găsi în ţara Egiptu-
lui şi foametea de care vă îngrijoraţi vă va ajunge în Egipt şi veţi muri
acolo. [17] Şi toţi oamenii şi toţi străinii care îşi îndreaptă faţa către Egipt ca
să locuiască acolo vor pieri de sabie şi de foamete şi nu va fi între ei nimeni
care să scape de relele pe care Eu le aduc peste ei.» [18] Căci aşa a spus
Domnul: «Precum a picurat mânia Mea peste cei care locuiau în Ierusalim,
la fel va picura mânia Mea peste voi, dacă mergeţi în Egipt; veţi ajunge
[loc] neumblat şi sub mâna [altora] şi de blestem şi de ocară şi nu veţi mai
vedea niciodată locul acesta»: [19] [pentru că] acestea le grăise Domnul asupra

---

49,9 „Aşa a spus Domnul": TM adaugă „...Dumnezeul lui Israel, la care m-aţi trimis să-I înfăţişez ruga voastră".

49,10 „vă veţi aşeza cu temei": *litt.* „aşezând vă veţi aşeza". ♦ „voi înceta relele...": TM are „Îmi pare rău pentru răul..." (*cf. supra*, nota 33,3). ♦ Cuvintele Domnului trimit la terminologia chemării lui Ieremia de la 1,10.8.

49,13 După „Domnului", TM are în plus „Dumnezeului vostru".

49,15 După „glasul Domnului", TM are în plus: „rămăşiţă a lui Iuda" (*cf. supra*, nota 47,11).

49,16 „de care vă temeţi... de care vă îngrijoraţi": *litt.* „de faţa căreia...", calc frecvent după ebraică.

49,17 „şi toţi străinii": nu apare în TM; s-a considerat totuşi că LXX reflectă aici o lecţiune mai veche, indicând că în grupul refugiaţilor erau şi neevrei, cum ar fi fost „Iezonias, fiul celui din Mochat", din v. 47,8 (*cf.* Lundbom, *ad loc.*). ♦ Alături de „sabie" şi „foamete", TM menţionează, ca de obicei, şi al treilea flagel, „molima"; la fel la v. 22, *infra*.

49,18 „a picurat": TM are „s-a revărsat". ♦ „veţi ajunge [loc] neumblat şi sub mâna [altora]": TM are „de afurisenie şi de groază". ♦ „[loc] neumblat": gr. ἄβατος folosit ca substantiv este specific, în LXX, pentru a doua parte din Ieremia şi prima parte din Baruh (*cf.* Bar. 2,4 şi nota).

49,19 „veţi şti bine": *litt.* „ştiind veţi şti". TM are în plus „că eu sunt martor împotriva voastră".

voastră, cei rămaşi din Iuda: nu mergeţi în Egipt. Iar acum veţi şti bine [20] că
aţi fost vicleni în sufletele voastre când m-aţi trimis spunând: «Roagă-te
pentru noi Domnului şi toate cele pe care ţi le va grăi Domnul le vom face.»
[21] Dar [voi] nu aţi ascultat de glasul Domnului cu care m-a trimis pe mine la
voi. [22] Iar acum veţi pieri de sabie şi de foamete în locul unde vreţi voi să
mergeţi să locuiţi."

50 (43 TM) [1] Şi a fost [aşa]: când a sfârşit Ieremia de spus poporului toate
cuvintele Domnului cu care îl trimisese Domnul la ei, toate cuvintele aces-
tea, [2] Azarias, fiul lui Maasaias, şi Ioanan, fiul lui Caree, şi toţi bărbaţii care
îi vorbiseră lui Ieremia au spus: „Minciuni! Nu te-a trimis Domnul la noi
spunând: «Nu mergeţi în Egipt să locuiţi acolo», [3] ci Baruh, fiul lui Nerias,
te stârneşte împotriva noastră, ca să ne dai în mâinile chaldeilor să ne ucidă
ori să ne ia în surghiun în Babilon." [4] Şi Ioanan şi toate căpeteniile oştirii şi
tot poporul nu au ascultat de glasul Domnului să se aşeze în ţara lui Iuda.
[5] Ioanan şi toate căpeteniile oştirii i-au luat pe toţi cei rămaşi din Iuda care se
întorseseră să se aşeze în ţară, [6] pe bărbaţii în putere şi pe femei şi pe copii
şi pe fiicele regelui şi pe cei pe care Nabuzardan îi lăsase cu Godolias, fiul
lui Achicam, şi pe Ieremia profetul şi pe Baruh, fiul lui Nerias, [7] şi au mers
în Egipt, pentru că nu au ascultat de glasul Domnului: au mers la Taphnas.
[8] Şi a fost cuvântul Domnului către Ieremia la Taphnas zicând: [9] „Ia-ţi nişte
pietre mari şi ascunde-le în pridvor, la poarta casei lui Faraon, la Taphnas,

---

49,20 „aţi fost vicleni în sufletele voastre": TM are *litt.* „aţi dus în eroare sufletele/vieţile voastre", text interpretat diferit de traducători, *e.g.*: „you have gone astray at the cost of your lives" (RSV), „Vous vous êtes égarés vous-mêmes" (BJ), „Vous avez risqué votre propre vie" (TOB); „You have made a fatal mistake" (HarperCollins). ♦ „le vom face": TM are „spune-ni-le şi le vom face".

49,21 Versetul începe în TM: „Şi v-am vestit astăzi, dar...".

49,22 „Iar acum": TM are „Iar acum, să ştiţi bine că...".

50,2 „bărbaţii": TM are „bărbaţii obraznici".

50,5 TM are în plus la final: „de la toate neamurile unde fuseseră alungaţi"; e vorba de evreii care se refugiaseră în ţările vecine la venirea chaldeilor (*cf.* 47[40],11-12).

50,6 Printr-o ironie a soartei, Ieremia şi Baruh, care se opuseseră refugierii în Egipt, sunt luaţi cu forţa acolo de către concetăţenii lor.

50,7 „Taphnas": *cf. supra*, nota 2,16.

50,9 „în pridvor": în TM textul nu e prea clar, s-ar putea înţelege „în lutul pardoselii cărămidăriei". Ca şi în alte dăţi, Ieremia este pus să săvârşească un gest profetic: zideşte anticipat un soclu pe care Nabucodonosor îşi va aşeza tronul când va pune stăpânire pe

în văzul bărbaților din Iuda, [10] și spune-le: «Așa a spus Domnul: Iată, Eu
trimit și-l voi mâna pe Nabucodonosor, regele Babilonului, și [el] își va
așeza tronul peste pietrele acestea, pe care le-ai ascuns; și-și va ridica
armele împotriva [egiptenilor] [11] și va merge și va lovi țara Egiptului –

pe cei ce sunt pentru moarte, la moarte,
pe cei ce sunt pentru surghiun, la surghiun,
și pe cei ce sunt pentru sabie, la sabie.

[12] Și va arde foc în casele zeilor lor și le va pârjoli, iar pe ei îi va surghiuni
și va despăduchea țara Egiptului așa cum își despăduchează păstorul haina
și va pleca în siguranță. [13] Și va sfărâma stâlpii din Cetatea Soarelui, din
On, și casele lor le va arde în foc.»"

51,1-30.31-35 (44,1-30; 45,1-5 TM) [1] Cuvântul care a fost către Ieremia
pentru toți iudeii care locuiau în Egipt, pentru cei așezați în Magdolos și în
Taphnas și în ținutul Pathures, zicând: [2] „Așa a spus Domnul Dumnezeul lui
Israel: «Voi ați văzut toate relele pe care le-am adus asupra Ierusalimului și

---

Egipt – așadar refugiații nu vor scăpa de babilonieni! Într-adevăr, Nabucodonosor a invadat Egiptul în 568/567 î.H., fără însă a-l cuceri (*cf.* Iez. 29,19 și nota).

50,10 După „regele Babilonului", TM are, în plus, „slujitorul Meu": fără să știe, chiar și regele Babilonului este sub mâna lui Dumnezeu, care Își realizează planul prin el. ♦ „își va așeza... le-ai ascuns": TM are „Eu îi voi așeza... le-am ascuns". Traducerile în greacă și în siriacă evită sugerarea unei implicări prea directe a lui Dumnezeu în succesele lui Nabucodonosor. ♦ „și-și va ridica armele împotriva [egiptenilor]": TM are „își va ridica stindardul/baldachinul asupra lor".

50,12 „va arde foc": TM are „[Eu] voi aprinde foc".

50,13 „Cetatea Soarelui... On": gr. Ἡλίου πόλις... Ὢν; TM are „Casa Soarelui, care este în Egipt". Heliopolis este numele grecesc al orașului egiptean On, în nord-estul orașului Cairo de azi. Era celebru pentru cultul zeului Soare, Re, și pentru obeliscurile lui de granit. ♦ „casele lor": TM are „casele zeilor Egiptului". ♦ Theodoret amintește că orașul avea două denumiri, On și Heliopolis, adică „Orașul Soarelui", și că Nabucodonosor e numit „servitor al lui Dumnezeu" nu pentru că i-ar fi credincios lui Dumnezeu, ci în calitate de simplă creatură a lui Dumnezeu (*Despre Ieremia* 8,43). Efrem Sirul vede în distrugerea obeliscurilor de la intrarea în Heliopolis, deasupra cărora se aflau idoli teriomorfi, o prefigurare a venirii lui Hristos, care va aboli idolatria, inclusiv zoolatria egiptenilor (*Comentariu la Ieremia* 43,13).

51,1 În TM, toponimele sunt: *Migh*ᵉ*dol*, *Taḥ*ᵉ*pan*ᵉ*hēs*, *Noph* (= Memphis); *cf. supra*, notele 2,16; 26,14. ♦ „ținutul Pathures": ebr. *Path*ᵉ*rōs*, Egiptul de Sus (= partea de sud) – *cf.* Gen. 10,14; Is. 11,11; Iez. 29,14; 30,14.

asupra cetăților lui Iuda: iată, sunt pustii de locuitori [3] din pricina ticăloșiei
lor pe care au făcut-o încât Mi-au stârnit mânia, mergând să ardă tămâie
pentru alți dumnezei, pe care nu i-ați cunoscut. [4] Și i-am trimis la voi pe
slujitorii Mei profeți, [încă] din zori, i-am trimis zicând: Nu faceți lucrarea
acestei întinări, pe care am urât-o! [5] Dar nu au ascultat de Mine și nu și-au
plecat urechea ca să se întoarcă de la răutățile lor și să nu [mai] ardă tămâie
altor dumnezei. [6] Și a picurat urgia Mea și mânia Mea și a făcut pârjol în
cetățile lui Iuda și afară din Ierusalim; au ajuns pustiite și de nestrăbătut, ca
în ziua aceasta.» [7] Și acum, așa a spus Domnul Atotstăpânitor: «De ce faceți
voi rele mari împotriva sufletelor voastre, încât să vă nimiciți, bărbat și
femeie, copil și prunc, din mijlocul lui Iuda, încât să nu vă mai fie lăsată
nici o rămășiță, [8] să-Mi stârniți mânia prin faptele mâinilor voastre, arzând
tămâie altor dumnezei în țara Egiptului, unde ați venit să locuiți, ca să fiți
nimiciți și să ajungeți de blestem și de ocară la toate neamurile pământului?
[9] Oare ați uitat voi de răutățile părinților voștri și de răutățile regilor lui Iuda
și de răutățile dregătorilor voștri și de răutățile femeilor voastre, pe care
le-au făcut în țara lui Iuda și afară din Ierusalim? [10] Și nu s-au potolit până
în ziua aceasta și nu s-au ținut de poruncile Mele, pe care le-am dat în fața
părinților lor.»
[11] De aceea, așa a spus Domnul: «Iată, Eu Îmi îndrept fața [12] ca să-i nimi-
cesc pe toți cei rămași în Egipt, și vor cădea; de sabie și de foamete vor
pieri, de la mic la mare, și vor fi spre ocară și spre nimicire și spre blestem.
[13] Și voi face cercetare asupra celor ce șed în țara Egiptului, precum am
făcut cercetare asupra Ierusalimului, cu sabie și cu foamete și cu molimă;
[14] nu va fi izbăvit nici unul din cei rămași ai lui Iuda, cei care s-au sălășluit

---

51,3 „pe care nu i-ați cunoscut": TM are „pe care nu i-au cunoscut nici ei, nici voi și nici părinții voștri".

51,4 „din zori": *cf. supra*, nota 33,5.

51,6 „a picurat": TM are „s-a revărsat" – ca la 49,18. ♦ „afară din Ierusalim": TM are „pe străzile Ierusalimului" (vezi *supra*, nota 28,4). La fel la vv. 9, 17 și 21.

51,9 „dregătorilor voștri": TM are „femeilor lor, și de răutățile voastre".

51,10 În TM: „Și nu s-au căit până în ziua aceasta, și nu s-au temut și nu au umblat în Legea Mea și în îndreptările Mele, pe care le-am pus în fața voastră și în fața părinților voștri".

51,11 TM are în plus, la final: „spre rău și pentru a[-i] nimici pe toți [cei din] Iuda".

51,12 „ca să-i nimicesc pe toți cei rămași": TM are „și să iau rămășița lui Iuda, [pe cei] care și-au întors fața, ca să meargă în țara Egiptului să locuiască acolo".

în țara Egiptului, încât să se întoarcă în țara lui Iuda, unde nădăjduiesc ei în
sufletele lor că se vor întoarce: nicidecum nu se vor întoarce, în afară de
[câțiva] scăpați.»"
15 Și toți bărbații care știau că femeile lor ard tămâie pentru alți dumnezei și
toate femeile, adunare mare, și tot poporul care ședea în țara Egiptului, la
Pathure, i-au răspuns lui Ieremia zicând: 16 „[Cât despre] cuvântul pe care
l-ai grăit către noi în numele Domnului, nu vom asculta de tine, 17 ci de
făcut vom face tot ceea ce am spus cu gura noastră: să ardem tămâie pentru
Regina cerului și să-i turnăm libații, precum am făcut noi și părinții noștri și
regii noștri și dregătorii noștri în cetățile lui Iuda și afară din Ierusalim – și
ne-am îndestulat de pâini și am dus-o bine și nu am văzut rele; 18 iar când
am încetat să ardem tămâie pentru Regina cerului ne-am împuținat toți și
am pierit de paloș și de foamete. 19 [Iar femeile au spus:] „[E drept că]
ardem tămâie pentru Regina cerului și i-am turnat libații; dar oare fără
bărbații noștri i-am făcut turte și i-am turnat libații?"
20 Atunci Ieremia a spus întregului popor, celor în putere și femeilor și
tuturor celor care îi răspunseseră [aceste] cuvinte și a zis: 21 „Oare nu Și-a
amintit Dumnezeu de tămâierea cu care ați tămâiat în cetățile lui Iuda și
afară din Ierusalim, voi și părinții voștri, și regii voștri, și dregătorii voștri,
și poporul țării și [oare] nu I s-a suit la inimă? 22 Domnul n-a mai putut să
rabde din pricina ticăloșiei faptelor voastre, din pricina spurcăciunilor pe
care le-ați făcut; și a ajuns țara voastră o pustiire și de nestrăbătut și un
blestem ca în ziua aceasta; 23 din pricină că ați ars tămâie și ați păcătuit
[împotriva] Domnului și nu ați ascultat de glasul Domnului și nu ați umblat
întru poruncile Lui și întru Legea Lui și întru mărturiile Lui, [de aceea] v-au
cuprins relele acestea."
24 Și Ieremia a spus poporului și femeilor: „Ascultați cuvântul Domnului!
25 Așa a spus Domnul Dumnezeul lui Israel: «Voi, femeilor, cu gura voastră

51,15 „femeile": TM are „femeile care stăteau [acolo]".

51,17 „tot ceea ce am spus cu gura noastră": *litt.* „tot cuvântul care va ieși din gura noastră" – calc după ebraică, unde însă verbul este la perfect („a ieșit"). ♦ „să ardem tămâie": gr. θυμιάω; TM are „vom aduce jertfă" – aceeași echivalare în versetele următoare. ♦ „Regina cerului": vezi *supra*, nota 7,18.

51,18 După „Regina cerului" TM are „și să-i vărsăm libații". ♦ „ne-am împuținat toți": TM are „am fost lipsiți de toate". ♦ „paloș": gr. ῥομφαία; de obicei apare μάχαιρα, „sabie".

51,19 „[Iar femeile au spus:]": apare numai în unele mss. grecești și în siriacă, dar rezultă din context. ♦ După „turte", TM are în plus „după chipul ei".

51,24 TM are în plus, la sfârșitul versetului: „toți iudeii care sunteți în țara Egiptului".

ați grăit și cu mâinile voastre ați împlinit zicând: 'Negreșit vom îndeplini
făgăduințele pe care le-am făcut să ardem tămâie pentru Regina cerului și să
turnăm libații pentru ea.'» Stăruiți deci în făgăduințele voastre și îndepli-
niți-le negreșit! [26] De aceea, ascultați cuvântul Domnului, toți [cei din] Iuda
care v-ați așezat în țara Egiptului: «Iată, am jurat pe Numele Meu cel mare,
a spus Domnul, nu va mai fi Numele Meu în gura nimănui din Iuda, ca să
zică 'Viu este Stăpânul [meu], Domnul', în toată țara Egiptului. [27] Căci,
iată, Eu stau de veghe asupra lor ca să le fac rău și nu ca să le fac bine. Și
vor pieri toți [cei din] Iuda care locuiesc în țara Egiptului de sabie și de
foamete, până când vor fi nimiciți. [28] Și cei scăpați de sabie se vor întoarce
în țara lui Iuda, puțini la număr, iar cei rămași din Iuda care s-au așezat în
țara Egiptului ca să locuiască acolo vor cunoaște al cui cuvânt va dăinui.
[29] Și acesta vă [va fi] semnul că voi face cercetare asupra voastră, spre rău.»
[30] Așa a spus Domnul: «Iată, Eu îl dau pe Uaphre, regele Egiptului, în
mâinile dușmanului său, în mâinile celor ce caută [să-i ia] viața, după cum
l-am dat pe Sedekias, regele lui Iuda, în mâinile lui Nabucodonosor, regele
Babilonului, dușmanul său, cel care căuta [să-i ia] viața.»"
[31 (45,1)] Cuvântul pe care l-a grăit Ieremia profetul către Baruh, fiul lui
Nerias, când [el] a scris cuvintele acestea din gura lui Ieremia, în anul al
patrulea al lui Ioakim, fiul lui Iosia, regele lui Iuda: [32 (45,2)] „Așa a spus
Domnul cu privire la tine, Baruh: [33 (45,3)] Pentru că ai spus «Vai mie, vai

---

51,25 „Voi, femeilor": TM are „Voi și femeile voastre".

51,26 Din pricina faptului că iudeii emigrați în Egipt au asociat cultului Dumnezeului lui Israel cultul zeiței cerului, nu mai au dreptul să se jure pe Numele Domnului. Într-adevăr, documentele din templul iudaic de la Elephantina, din Egiptul de Sus, doar cu puțin mai târzii decât vremea lui Ieremia, atestă asocierea cultului a două zeițe cu cultul lui *YHWH* (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

51,28 După „se vor întoarce", TM are și „din țara Egiptului". • La final, TM are în plus „al Meu sau al lor".

51,29 După „asupra voastră", TM are: „în locul acesta, ca să știți că se vor ridica împotriva voastră cuvintele Mele spre rău".

51,30 „Uaphre": faraonul Hophra (589-570 î.H.) a fost asasinat de Amasis în 570 î.H.; sub acesta din urmă va avea loc campania lui Nabucodonosor în Egipt (*cf.* 44[37],5; 50[43],11).

51,31-35 Le corespunde 45,1-5 TM. Cuvânt de mângâiere pentru Baruh, secretarul și tovarășul credincios al profetului (*cf.* 43[36]1-32; 50[43],3); se presupune și că acesta avusese un rol politic de oarecare importanță, dar asocierea cu profetul i-a năruit perspectivele omenești.

51,31 „a scris": TM are în plus „într-o carte" (= pe un sul). • „anul al patrulea...": 605 î.H.

51,33 „m-am culcat": TM are „am ostenit".

mie, că Domnul a adăugat trudă la mâhnirea mea, m-am culcat în suspine,
odihnă n-am aflat », 34 (45.4) i-am spus: Aşa a spus Domnul: «Iată, pe cei pe
care Eu i-am zidit, Eu îi voi dărâma, şi pe cei pe care Eu i-am sădit, Eu îi
voi smulge; 35 (45.5) iar tu cauţi pentru tine lucruri mari? Nu [le] căuta, căci,
iată, Eu aduc rele peste tot trupul, spune Domnul, dar [ţie] îţi voi da viaţa ta
în dar în orice loc unde vei merge.»"

52 1 Sedekias avea douăzeci şi unu de ani când a ajuns rege şi a domnit
unsprezece ani la Ierusalim. Numele mamei sale [era] Amitaal, fiica lui
Ieremia din Lobena. [2-3]
4 Şi a fost [aşa]: în al nouălea an al domniei lui, în luna a zecea, în [ziua] a
zecea a lunii, Nabucodonosor, regele Babilonului, cu toată oştirea lui, a
venit asupra Ierusalimului şi l-au înconjurat cu întăritură din pari şi cu zid
din pietre în patru muchii. 5 Şi cetatea a fost împresurată până în al
unsprezecelea an al regelui Sedekias. 6 În [ziua] a noua a lunii s-a înteţit
foametea în cetate şi poporul ţării nu [mai] avea pâine. 7 S-a făcut o spărtură
în cetate şi toţi războinicii au ieşit noaptea, pe drumul porţii între zid şi
împrejmuirea din afară, care era pe lângă grădina regelui, iar chaldeii erau
la cetate, de jur-împrejur. Şi au luat-o pe drumul spre Araba. 8 Oastea chal-
deilor l-au fugărit din urmă pe rege şi l-au prins dincolo de Ierihon şi toţi
slujitorii lui au fost împrăştiaţi. 9 L-au prins pe rege şi l-au dus la regele

---

51,34 „cei pe care...": LXX are pronumele masculin; în TM pronumele relativ este invariabil şi este unanim interpretat aici ca inanimat: „ceea ce...".

51,35 „viaţa ta în dar": *cf. supra*, 21,9 (cu altă traducere în greacă) şi nota; 45,2 şi nota; 46,18.

52 Capitolul reia, cu mici diferenţe, naraţiunea din 4Rg. 24,18–25,30. Este ca un adaos la Cartea lui Ieremia pentru a arăta împlinirea profeţiilor acestuia. Se încheie cu perspective de speranţă.

52,1 „Amitaal, fiica lui Ieremia din Lobena": ebr. „*Ḥamūtal*, fiica lui *Yirᵉmᵉyāhū* din *Libhᵉnāh*".

52,[2-3] Versetele nu apar în LXX, ci doar în TM şi în textul paralel din 4Rg. 24,19-20.

52,4 Data: sfârşitul lui decembrie 589 î.H. ♦ „l-au înconjurat cu întăritură din pari": gr. περιχαρακέω.

52,5 „a fost împresurată": *litt.* „a ajuns la împresurare".

52,6 „în [ziua] a noua": TM are „în luna a patra, în [ziua] a noua". ♦ „pâine": la plural în greacă.

52,7 *Cf. supra*, nota 46[39],4-13.

52,9 „Deblatha": TM are „*Ribhᵉlāh*, în ţinutul *Ḥamāth*"; Ribla se afla la 75 km sud de Hama, oraş sirian pe râul Oronte.

Babilonului, la Deblatha, şi acela i-a rostit osânda. 10 Şi regele Babilonului
i-a înjunghiat pe fiii lui Sedekias sub ochii lui şi pe toţi dregătorii lui Iuda
i-a înjunghiat în Deblatha; 11 iar lui Sedekias i-a scos ochii şi l-a legat în
obezi şi regele Babilonului l-a dus în Babilon şi l-a pus în casa morii până
în ziua în care avea să moară.
12 În luna a cincea, în [ziua] a zecea a lunii, a venit la Ierusalim Nabu-
zardan, căpetenia gărzii, cel care stătea în faţa regelui Babilonului, 13 şi a
dat foc Casei Domnului şi casei regelui şi tuturor caselor din cetate: orice
casă mare a ars-o cu foc. 14 Şi tot zidul Ierusalimului, de jur-împrejur, l-a
dărâmat oştirea chaldeilor, care era cu căpetenia gărzii. [15] 16 Şi pe cei rămaşi
din popor, căpetenia gărzii i-a lăsat să îngrijească viile şi să lucreze pământul.
17 Iar stâlpii de aramă din Casa Domnului şi cărucioarele şi marea de aramă
din Casa Domnului le-au sfărâmat chaldeii, le-au luat arama şi au dus-o în
Babilon. 18 Şi cununa şi cănile şi cârligele pentru carne şi toate obiectele de
aramă de care se foloseau la slujbe 19 şi *saphphoth*-urile şi *masmaroth*-urile
şi căniţele şi sfeşnicele şi cădelniţele şi polonicele, care erau cu totul de aur
şi cele care erau cu totul de argint le-a luat căpetenia gărzii. 20 Şi cei doi
stâlpi şi marea, una, şi cei doisprezece viţei de aramă de sub mare, pe care îi
făcuse regele Solomon pentru Casa Domnului: nu se putea cântări [toată]
arama lor. 21 Cât despre stâlpi, înălţimea unui stâlp era de treizeci şi cinci de
coţi şi o funie de doisprezece coţi îl înconjura şi lăţimea îi [era] de patru
degete de jur-împrejur. 22 Şi capitelul de pe ei [era] de bronz şi înălţimea

---

52,11 „în casa morii": TM are un *hapax*, *litt.* „casa cercetării", interpretat unanim ca „temniţă". Expresia din LXX sugerează că regele iudeu a fost osândit la muncă silnică, la râşniţă – fapt obişnuit în Mesopotamia pentru prizonierii de război. De altfel, şi filistenii făcuseră la fel cu Samson, după ce îi scoseseră ochii – *cf.* Jud. 16,21 (*cf.* Lundbom, *ad loc.*).

52,12 TM precizează şi anul: „în anul al nouăsprezecelea al domniei lui N., regele Babilonului".

52,[15] Versetul nu apare în LXX. În TM: „Iar pe unii dintre săracii poporului şi pe restul poporului care mai rămăseseră în oraş şi pe cei care fugiseră la regele Babilonului i-a surghiunit în Babilon *N*^{e}*bhûzar-'adhān*, căpetenia gărzii, împreună cu restul meşteşugarilor".

52,16 „Şi pe cei rămaşi din popor": TM are: „Iar pe o parte dintre săracii poporului...".

52,18 „cununa": *cf.* Ex. 25,25. ♦ Lista obiectelor e mai amănunţită în TM.

52,19 „*saphphoth... masmaroth*": transliterare aproximativă a unor forme ebraice care nu apar ca atare în TM desemnând, de bună seamă, obiecte de cult din Templu. ♦ „căniţele": vase pentru turnat untdelemn în lămpi. ♦ „cu totul de aur": *litt.* „de aur de aur".

52,21 „treizeci şi cinci": TM are „optsprezece".

52,22 „opt rodii la fiecare cot din cei doisprezece coţi": secvenţa nu apare în TM, care are „aceleaşi dimensiuni şi aceleaşi rodii".

unui capitel de cinci coţi, şi plasă şi rodii pe capitel, de jur-împrejur, toate
din aramă. Şi la fel la stâlpul al doilea: opt rodii la fiecare cot din cei
doisprezece coţi. 23 Şi rodiile erau nouăzeci şi şase pe [câte] o parte şi toate
rodiile pe plasă erau o sută, de jur-împrejur.
24 Şi căpetenia gărzii i-a luat pe preotul dintâi, şi pe cel de-al doilea preot, şi
pe cei trei care păzeau drumul, 25 şi pe eunucul care era supraveghetor peste
războinici, şi pe şapte bărbaţi de vază care [stăteau] dinaintea regelui, aflaţi
în cetate, şi pe scribul oştilor, care făcea înscrisuri pentru poporul ţării, şi pe
şaizeci de bărbaţi din poporul ţării care au fost aflaţi în mijlocul cetăţii:
26 Nabuzardan, căpetenia gărzii, i-a luat şi i-a dus la regele Babilonului, în
Deblatha, 27 iar regele Babilonului i-a lovit în Deblatha, în ţinutul Aima-
thului. [28-30]
31 Şi a fost [aşa]: în anul al treizeci şi şaptelea de când a fost surghiunit
Ioakim, regele lui Iuda, în luna a douăsprecea, în [ziua] a douăzeci şi patra a
lunii, Ulaimaradach, regele Babilonului, în anul în care a ajuns rege, l-a luat
pe regele Ioakim şi l-a scos din casa în care era păzit; 32 i-a grăit cu bună-
voinţă şi a pus scaunul lui mai presus de scaunele [celorlalţi] regi care erau
cu el în Babilon; 33 şi i-a schimbat haina din temniţă şi el a mâncat mereu în
faţa [rege]lui în toate zilele pe care le-a [mai] trăit. 34 Şi i s-a dat porţie
necontenit de la regele Babilonului, zi de zi, până în ziua în care a murit.

52,24 În TM apar şi numele celor doi preoţi: *Sᵉrāyāh* şi *Ṭᵉphanᵉyāh*. ♦ „care păzeau drumul": TM are „care păzeau pragul".

52,25 TM are la început: „Şi din cetate a luat". ♦ „scribul oştilor, care făcea înscrisuri pentru poporul ţării": TM are „scribul căpeteniei oştirii care recruta poporul ţării".

52,27 TM are în plus, la final: „Iuda a plecat în surghiun, afară din ţara sa".

52,[28-30] Aceste versete, care cuprind statistica celor trei deportări (597, 587, 582 î.H.), nu apar în LXX şi nici în textul paralel din 4Rg. În TM: „28 Acesta este numărul poporului pe care l-a luat în surghiun *Nᵉbhūkhadre'ṭṭar*: în anul al şaptelea, trei mii douăzeci şi trei de iudei; 29 în anul al optsprezecelea al regelui N., a luat în surghiun din Ierusalim opt sute treizeci şi două de suflete; 30 în al douăzeci şi treilea an al lui *Nᵉbhūkhadre'ṭṭar*, Nebhuzaradan, căpetenia gărzii, a luat în surghiun şapte sute patruzeci şi cinci de suflete dintre iudei. Cu totul patru mii şase sute de suflete". ♦ Cifrele sunt mai modeste şi mai precise faţă de 4Rg. 24,14 („zece mii"!).

52,31-34 „Ioakim" (= Iechonias), care l-a ascultat pe Ieremia şi s-a predat regelui Babilonului, ajunge să aibă parte de o soartă mai bună.

52,31 „în anul...": 561-560 î.H. ♦ „Ulaimaradach": în TM *'Ewīl Mᵉrodhakh*; în akkadiană *Amel Marduk*. Era fiul lui Nabucodonosor şi a domnit doar doi ani. ♦ „l-a luat pe regele...": *litt.* „a luat capul regelui...". ♦ „casa în care era păzit": calc după expresia ebraică ce desemnează temniţa.

BARUH

Baruh

1 [1] Şi acestea sunt cuvintele cărţii pe care le-a scris Baruh, fiul lui Nerias,
fiul lui Maasaias, fiul lui Sedekias, fiul lui Asadias, fiul lui Chelkias, la
Babilon, [2] în anul al cincilea, în [ziua] a şaptea a lunii, în vremea când
chaldeii au luat Ierusalimul şi l-au ars în foc.
[3] Şi Baruh a citit cuvintele cărţii acesteia în auzul lui Iechonias, fiul lui
Ioakim, regele lui Iuda, şi în auzul întregului popor care venea pentru carte,
[4] şi în auzul celor puternici şi al fiilor de regi, şi în auzul bătrânilor, şi în

---

1,1 „acestea sunt cuvintele cărţii": cu aceeaşi formulă este introdusă, la Ier. 36 [29 TM], scrisoarea pe care profetul o trimite deportaţilor din Babilon. ♦ „cărţii": gr. βιβλος, βιβλίον (ambele traducând ebr. *sepher*) înseamnă „carte", dar şi „scrisoare"; aici trebuie înţeles în primul rând „scrisoare". Cum rom. „carte" are şi acest din urmă sens, am păstrat termenul ca atare în traducere. ♦ „Baruh... Chelkias": această genealogie, care include cinci generaţii, e unică în LXX. În Ier. 39[32],12 apar doar numele tatălui şi al bunicului. ♦ „la Babilon": despre prezenţa lui Baruh la Babilon, *cf.* Introducerea.

1,2 După 4Rg. 25,8, cucerirea şi incendierea Ierusalimului din 587 î.H. a avut loc „in luna a cincea, în ziua a şaptea a lunii"; în Ier. 52,12 apare însă „luna a cincea, ziua a zecea a lunii". O comemorare la Babilon a acestui eveniment, după cinci ani, este confirmată de Zah. 7,3. Pentru menţionarea celui de-al cincilea an s-au propus mai multe ipoteze; de pildă, existenţa unui al treilea val de deportări, în 582 î.H., deci la cinci ani după incendierea Ierusalimului, amintită în Ier. 52,28-30 TM şi la Flavius Iosephus *AI* X,181-182. Istorică sau nu, această referinţă îi permite redactorului cărţii să justifice prezenţa lui Baruh la Babilon (*cf.* A. Kabasele Mukenge, *L'Unité littéraire du livre de Baruch*, Paris, 1988, pp. 82-84).

1,3 „a citit... în auzul (*litt.* în urechile)": ebraism ce apare în scene de lectură publică a cărţii Legii (Ex. 24,7; Deut. 31,11; Iis. Nav. 9,2; 4Rg. 23,2). Expresia e deosebit de frecventă în scena citirii sulului lui Ieremia (Ier. 43 [36 TM]). ♦ „Iechonias": prezenţa îndelungată a acestuia la Babilon e atestată în Ier. 52,31-34 şi 4Rg. 25,27-30. ♦ „venea pentru carte": expresia, unică în LXX, sugerează o lectură organizată a epistolei.

1,4 „cei puternici": gr. οἱ δυνατοὶ este cel mai des folosit în context militar ca echivalent al ebr. *gibbōr* (*e.g.* 4Rg. 24,14.16; Ier. 48[41],16 etc.). ♦ „fiilor de regi": unele mss au singularul: „fiilor regelui"; la plural, expresia s-ar putea referi la toţi prinţii din casa lui David, sau la apropiaţii regelui. ♦ „râul Sud (Σουδ)": necunoscut, *hapax* în LXX.

auzul întregului popor, de la mic la mare, al tuturor care locuiau în Babilon,
pe râul Sud.
5 Şi plângeau şi posteau şi se rugau înaintea Domnului 6 şi au adunat bani
după cum îi dădea mâna fiecăruia 7 şi i-au trimis la Ierusalim, la preotul
Ioakim, fiul lui Chelkias, fiul lui Salom, şi la preoţi şi la tot poporul aflat cu
el la Ierusalim, 8 pe când primea el vasele Casei Domnului care fuseseră
duse din templu, ca să le ducă înapoi în ţara lui Iuda, în [ziua] a zecea a
[lunii] Siuan, vase de argint pe care le făcuse Sedekias, fiul lui Iosia, regele
lui Iuda, 9 după ce Nabucodonosor, regele Babilonului, surghiunise pe

---

Prin analogie cu scena de lectură publică din 2Ezr. 8, unde deportaţii sunt adunaţi pe malul râului *'Ahawā'* (LXX Eui/Aue), râul din Baruh a fost pus în legătură cu acesta (*cf.* J.A. Bewer, „The River Sud in the Book of Baruch", *JBL* 43, 1924, pp. 226-227). S-a propus şi apropierea cu râul Sur, menţionat într-un fragment qumranic (4QpJer). Pentru adunarea deportaţilor pe malul unui râu, *cf.* şi Ps. 136/137,1; Iez. 1,1.

1,7 „Ioakim": în genealogia ultimilor preoţi ai Templului din Ierusalim figurează „Salom, care l-a născut pe Chelkias" (1Par. 5,39), străbunicul lui Iosadac, ultimul preot din Ierusalim deportat de Nabucodonosor. „Preotul Ioakim" ar putea fi un preot „de rangul al doilea" (*cf.* 4Rg. 25,18) rămas pe lângă ruinele Templului din Ierusalim, unde subzistă o oarecare formă de cult (vezi Ier. 48[41],5); s-a presupus şi că, de vreme ce e menţionat separat de „preoţi", l-ar putea desemna (ca în Num. 3,6; 4Rg. 11,9; 12,8) pe marele preot al timpului aceluia, chiar dacă numele lui Ioakim nu figurează pe lista marilor preoţi din epoca lui Baruh (1Par. 5,39-41); despre apropierea posibilă între acesta, marele preot din Iud. 4,6.8.14; 15,8, precum şi marele preot Alkimos din Cărţile Macabeilor, vezi Introducerea.

1,8 Versetul pare a fi o glosă secundară, deoarece rupe legătura între vv. 7 şi 9. ♦ „pe când primea el...": traducătorii oscilează în determinarea personajului – Baruh (*e.g.* BJ) sau Ioakim (*e.g.* BA). Cărţile istorice ale Bibliei nu atestă decât o singură restituire a vaselor luate din Templul de la Ierusalim, cea datorată edictului lui Cyrus din 537 î.H. (*cf.* 4Rg. 24,13; 2Par. 36,10; 2Ezr. 1,7-11). ♦ „vase... Sedekias": aceste obiecte nu sunt amintite decât aici în Biblie; se presupune că e vorba de nişte obiecte provizorii, autorul evitând astfel să contrazică informaţia din celelalte cărţi menţionate mai sus. ♦ „[luna] Siuan": *hapax* în LXX; *Sīwān*, a treia lună a anului, în decursul căreia se celebra *Şabhu'ōth*, sărbătoarea Săptămânilor, apare numită doar în Est. 8,9 TM (LXX are *Nisa*).

1,9 *Cf.* Ier. 24,1. ♦ „surghiunise": gr. ἀποικίζειν, „a deporta" (*cf.* şi Plâng. 4,22), este frecvent în LXX, mai ales în 4Rg. şi în Ier. ♦ „prizonieri": enunţarea acestei categorii e ciudată într-o listă de deportaţi, cu toţii prizonieri. Ea apare şi în enumerările paralele din Ier. 24,1; 36[29],2; acolo gr. δεσμώτης, echivalând ebr. *masᵉger* („fierar, lăcătuş"), este asociat cu τέκτων, care echivalează ebr. *hārāş* („gravor în lemn sau fier"). În cealaltă ocurenţă a acestei perechi (4Rg. 24,14.16), *masᵉgēr* este tradus printr-un neologism calchiat pe ebraică, συγκλείων, „cel care încuie". Prezenţa insolită a lui δεσμώτης

Iechonias și pe dregători și pe prizonieri și pe cei puternici și poporul țării,
din Ierusalim, și îl duseseră în Babilon.
10 Și au spus: „Iată, v-am trimis bani: cumpărați cu bani arderi de tot și
[jertfe] pentru păcat și tămâie și faceți *manna* și aduceți[-le] pe altarul
Domnului Dumnezeului nostru; 11 și rugați-vă pentru viața lui Nabucodono-
sor, regele Babilonului, și pentru viața lui Baltasar, fiul lui, să fie zilele lor
ca zilele cerului pe pământ. 12 Și Domnul ne va da putere și ne va lumina
ochii; și vom trăi sub umbra lui Nabucodonosor, regele Babilonului, și sub
umbra lui Baltasar, fiul lui, și le vom robi zile multe și vom afla bunăvoință
înaintea lor. 13 Rugați-vă pentru noi la Domnul Dumnezeul nostru, căci am
păcătuit [împotriva] Domnului Dumnezeului nostru și nu s-a abătut mânia

---

în Baruh și Ieremia este un indiciu al înrudirii dintre cele două texte. ♦ „Poporul țării" este adesea ultimul termen al unei enumerări a anturajului regelui, mai ales în Ieremia (1,18; 41[34],19; 44[37],25; 51[44],21), dar și în Dan. 9,6 (versiunea Theodotion, în continuare citată sub sigla Θ).

1,10 „*manna*": transliterare a ebr. *minʿḥāh*, „ofrandă vegetală". ♦ „aduceți": gr. ἀναφέρειν echivalează atât ebr. *ʿālāh*, „a înălța", folosit pentru arderile de tot, cât și ebr. *qāṭar*, „a arde", folosit cu privire la ofrandele vegetale sau animale. Chiar și după căderea Ierusalimului continuă o formă de cult sacrificial: astfel, în Ier. 48[51],5, niște oameni îndoliați aduc la Templul Domnului „*manaa* și tămâie".

1,11 „rugați-vă pentru viața lui Nabucodonosor... și pentru viața lui Baltasar": aici verbul gr. προσεύχεσθαι e construit în două feluri: mai întâi cu prep. περί, modul cel mai frecvent în LXX (*e.g.* în scena paralelă din Ier. 36[29],7), apoi cu prep. εἰς (construcție ce mai apare numai în 2Ezr. 6,10). ♦ „Baltasar, fiul lui": numele acestuia mai apare numai în Dan. 5,1-30, unde e prezentat tot ca fiul lui Nabucodonosor; în realitate, el era fiul (și, poate, coregentul fără titlu) lui Nabonides, ultimul rege al Babilonului (*Cf.* și nota la Dan. 5,2, în prezenta ediție.) Prezența acestei „telescopări" cronologice în ambele texte a fost explicată fie printr-o interdependență, fie printr-o similitudine a mediului de origine al celor două cărți. Totuși, e de remarcat că, în Cartea lui Daniel, Baltasar este o figură total negativă. ♦ „ca zilele cerului...": *cf.* Deut. 11,21; Ps. 88/89,30.

1,12 *Cf.* Ps. 28/29,11; 12/13,4; 18/19,9; 38/39,8; 2Ezr. 9,8. ♦ „le vom robi": gr. δουλεύειν apare și în 4,32, cu un sens mult mai clar de constrângere decât aici; în schimb, în Bar 2,21.22.24 apare în context similar verbul ἐργάζεσθαι, „a lucra", „a munci", singurul folosit de traducătorul Cărții lui Ieremia (34[27],9.11.14; 35[28],14; 47[40],9). *Cf.* și *infra*, nota 1,22.

1,13 „mânia (θυμός)... urgia (ὀργή)": cuvinte deseori asociate pentru a exprima mânia lui Dumnezeu în Deutoronomul (9,19; 29,22.27) și la profeți (Ier. 21,5; 39[32],37; Iez. 5,15; 25,14). ♦ Versetul enunță cele două teme, păcatul poporului și mânia lui Dumnezeu, care vor fi dezvoltate de-a lungul rugăciunii colective (1,15–3,8).

Domnului şi urgia Lui de la noi până în ziua aceasta. 14 Şi citiţi cartea
aceasta pe care am trimis-o la voi, ca să rostiţi în Casa Domnului, în ziua
Sărbătorii şi în zilele potrivite.
15 Şi spuneţi: «Domnului Dumnezeului nostru dreptatea, iar nouă
ruşinea feţelor, ca [în] ziua aceasta bărbatului din Iuda şi celor ce locuiesc
în Ierusalim, 16 şi regilor noştri, şi dregătorilor noştri, şi preoţilor noştri, şi
profeţilor noştri, şi părinţilor noştri, 17 pentru păcatele pe care le-am săvârşit
înaintea Domnului: 18 nu ne-am supus Lui şi n-am ascultat de glasul
Domnului Dumnezeului nostru ca să umblăm în poruncile Domnului, pe

---

1,14 „să rostiţi": gr. ἐξαγορεύειν, „a spune cu glas tare", este cel mai adesea folosit în LXX cu privire la mărturisirea păcatelor, individuală (Lev. 5,5; 16,21; Num. 5,7; Dan. Θ 9,20) sau colectivă (2Ezr. 14,6; 19,2.3), cu un complement exprimând păcatul mărturisit. Construcţia intranzitivă de aici mai apare în 2Ezr. 10,1 şi 3Rg. 3,21. Unii traducători preferă însă sensul generic „a face o lectură publică". ♦ „ziua Sărbătorii": „Sărbătoarea", fără altă precizare, ar putea fi Sărbătoarea Corturilor sau, poate, în legătură cu v. 1,1, comemorarea distrugerii Templului. ♦ „zilele potrivite": *litt.* „zilele vremii potrivite (καιροῦ)", unica ocurenţă a acestei expresii în LXX. După H.St.J. Thackeray (*The Septuagint and Jewish Worship*, p. 93), καιρός trimite aici la ocurenţa din v. 2 (tradusă de noi cu „vremea"), momentul cuceririi şi incendierii Ierusalimului. „Zilele potrivite" s-ar referi deci la toată perioada din jurul acestui dezastru.

1,15–3,8 În această rugăciune de pocăinţă se pot distinge două mari momente: mărturisirea publică propriu-zisă (1,15–2,10) şi implorarea, introdusă prin tradiţionalul „Şi acum..." (2,11–3,8).

1,15 Versetul, repetat la 2,6, se regăseşte, cu mici variaţii, în Dan. 9,7. ♦ „ca [în] ziua aceasta": gr. ὡς ἡμέρα αὕτη, expresie frecventă în Baruh şi în toată LXX, cu excepţia Pentateuhului (*e.g.* 1Rg. 22,8.13; Ier. 11,5; Dan. Θ 9,7.15 etc.), echivalând literal ebr. *kāyyōm hazzeh*. ♦ „bărbatului din Iuda şi celor ce locuiesc în Ierusalim": această formulare, frecventă în Ier. TM (4,4; 11,2.9; 17,25; 18,11; 39[32],32), nu se regăseşte în LXX în aceiaşi termeni decât în Ier. 42[35],13; este un argument că atât partea a doua din Ieremia, cât şi prima parte din Baruh au avut acelaşi revizor al traducerii (*cf.* E. Tov, *The Septuagint Translation*, p. 115).

1,16 Aceeaşi listă de vinovaţi ca în marea rugăciune de pocăinţă din 2Ezr. 19,32 [= Neh. 9,32].

1,18 „glasul... ca să umblăm": construcţia (care apare şi în 2,10.22.24), calchiată după ebraică, e frecventă în LXX. ♦ „A nu asculta glasul Domnului" este un laitmotiv al acestei rugăciuni de căinţă (11 ocurenţe). ♦ „ca să umblăm în poruncile": gr. πορεύεσθαι τοῖς προστάγμασι este o echivalare literală foarte frecventă a ebr. *hālakh b^{e}ḥūqqōth* (*e.g.* Lev. 26,3; 3Rg. 3,3.61; Iez. 18,9.17; Ier. 51[44],23); pasajul asemănător din Dan. 9,10 are *hālakh b^{e}thōrothayw*, „a umbla în legile Lui".

care le-a dat în fața noastră. [19] Din ziua în care Domnul i-a scos pe părinții
noștri din țara Egiptului și până în ziua aceasta am fost nesupuși față de
Domnul Dumnezeul nostru și am fost nesăbuiți, neascultând de glasul Lui.
[20] Și s-au lipit de noi relele și blestemul pe care le-a rânduit Domnul prin
Moise, slujitorul Său, în ziua în care i-a scos pe părinții noștri din țara
Egiptului ca să ne dea o țară ce șiroiește de lapte și miere, ca astăzi. [21] Și
n-am ascultat de glasul Domnului Dumnezeului nostru potrivit cu toate
cuvintele profeților pe care i-a trimis la noi. [22] Și am plecat fiecare după
cugetul inimii sale rele pentru a slugări altor zei spre a face cele rele în
ochii Domnului Dumnezeului nostru.»"

1,19 „am fost nesupuși": gr. ἤμεθα ἀπειθοῦντες este o construcție perifrastică ce subliniază caracterul de durată al acestei atitudini. ♦ „am fost nesăbuiți": gr. σχεδιάζειν, *hapax* în LXX, este atestat în greaca târzie cu sensul de „a schița", „a improviza", de unde „a acționa cu ușurătate". Theodoret al Cyrului consideră că verbul s-ar interpreta „am inventat diverse forme de păcat". ♦ „neascultând": gr. πρὸς τὸ μὴ ἀκούειν, *litt.* „referitor la a nu asculta"; același tip de construcție apare și în 2,5 și în partea a doua din Ieremia, fiind o caracteristică a revizorului celor două texte (E. Tov, *op. cit.*, pp. 49-50).

1,20 Tema și lexicul acestui verset amintesc de ultima cuvântare a lui Moise din Deut 29,19-20, unde sunt evocate nenorocirile pe care le va atrage idolatria. „Blestemul" va fi precizat în 2,2-3 cu elemente luate din Pentateuh (Lev. 26,14-39; Deut. 28,15-16). ♦ „slujitorul": în Baruh apare numai subst. παῖς cu privire la Moise (aici și în 2,28), la profeți (2,20.24) și la Iacob (3,36). Termenul frecvent la profeți, δοῦλος, „rob", absent la Baruh, e folosit în prima parte din Ieremia. ♦ „țară ce șiroiește de lapte și miere": imagine biblică frecventă în Pentateuh, mai ales în Deuteronomul, și rară în celelalte cărți. În Ier. 11,5 e însoțită, ca și aici, de formula „ca astăzi", care subliniază valoarea inalterabilă a acestui pământ.

1,21 „potrivit cu toate cuvintele profeților pe care i-a trimis la noi": aceiași termeni apar în Ier. 33[26],5; această temă, care subliniază gravitatea vinovăției lui Israel, este reluată cu variante în 2,20.24.

1,22 „am plecat fiecare după cugetul (*litt.* planul) inimii sale rele": *cf.* și 2,8; tema „rătăcirii inimii rele" apare în ultima cuvântare a lui Moise din Deut. (29,18) și este reluată frecvent în Ieremia Ebraicul *șrirûth*, „înțepenire", „încăpățânare" (a inimii), este echivalat în mai multe feluri în LXX: ἀποπλάνησις, „rătăcire" (Deut. 29,18), ἐνθύμημα, „gând/cugetare" (Ieremia 3,17; 7,24), τὰ ἀρεστά, „cele plăcute" (Ier. 9,13; 16,12, 18,12), θέλημα, „voie/voință" (Ier. 23,17); proprii lui Baruh sunt echivalările διανοία, „cuget/plan" și νοήματα, „gânduri". ♦ „să slugărim": folosirea verbului ἐργάζεσθαι, „a munci", „a lucra", cu referire la un cult idolatru este unică în LXX. În 2,21.22.24 e folosit în contextul „muncii pentru regele Babilonului"; la fel în mai multe locuri din Ieremia.

2 [1] „«Şi Domnul Şi-a împlinit cuvântul pe care îl grăise împotriva noastră şi împotriva judecătorilor noştri care l-au judecat pe Israel, şi împotriva regilor noştri şi împotriva dregătorilor noştri şi împotriva omului [din] Israel şi Iuda. [2] Nu s-a făcut sub tot cerul precum [s-]a făcut în Ierusalim, potrivit cu cele scrise în Legea lui Moise, [3] încât să mâncăm unul carnea fiului său, altul carnea fiicei sale. [4] Şi i-a dat sub mâna tuturor împărăţiilor de jur-împrejurul nostru spre ocară şi oprelişte la toate popoarele din jur, acolo unde i-a risipit Domnul. [5] Şi au ajuns dedesubt şi nu deasupra, pentru că am păcătuit [împotriva] Domnului Dumnezeului nostru, neascultând de glasul Lui.

[6] Domnului Dumnezeului nostru dreptatea, iar nouă şi părinţilor noştri ruşinea feţelor, ca [în] ziua aceasta. [7] Cele pe care le-a grăit Domnul împotriva

---

2,1-2 Conţinutul acestor versete se regăseşte parţial în Dan. 9,12-13; versiunea lui Theodotion foloseşte chiar aceiaşi termeni.

2,1 „Şi-a împlinit": *litt.* „Şi-a ridicat". Gr. ἱστάναι încearcă să redea unul din sensurile ebr. *qūm*, „a ridica", „a împlini" (*cf.* şi Ruth 4,7; Ier. 35[28],6; 4Rg. 23,24; Dan. Θ 9,12). ♦ „judecătorilor... care l-au judecat pe Israel": sensul pare a fi aici cel vechi, de „cârmuitori/căpetenii", ca în Cartea Judecătorilor, deşi este folosit gr. δικασταί şi nu obişnuitul κριταί.

2,2 „sub tot cerul": traducere literală a unei expresii ebraice, ca în Dan. Θ 9,12 şi Iov 37,3; în alte locuri (Dan. LXX 9,12; Gen. 7,19; Deut. 2,25; 4,19) expresia e echivalată după sens prin „sub cer"; la fel în Bar. 5,3. ♦ „potrivit cu cele scrise în Legea lui Moise": blestemul foametei în vreme de asediu, ce duce la canibalism, este prevestit în Pentateuh (Lev. 26,29; Deut. 28,53), dar şi în Ier. 19,9 şi Plâng. 2,20; 4,10 (cu referire precisă la asediul Ierusalimului, ca şi aici).

2,3 Canibalismul era considerat o oroare absolută; Iosephus afirmă că era dezavuat „chiar şi de romani" (*BI* VI,201-219). ♦ „unul... altul": *litt.* „om... om" – ebraism. Un astfel de literalism, absent din textele paralele sau similare, ar putea sugera existenţa unui original ebraic.

2,4 „oprelişte": gr. ἄβατος, *litt.* „de netrecut", „inaccesibil", aici substantivat, este foarte frecvent în Ieremia (17 ocurenţe din totalul de 22 din LXX), unde echivalează constant ebr. *şammāh*, „pustietate", „pustiire"; folosirea adjectivului grecesc ca substantiv (aici şi în 2,23) e considerat de Thackeray ca proprie traducătorului celei de a doua părţi din Ieremia ♦ „unde i-a risipit Domnul": formulă stereotipă care mai apare în Baruh (2,13.29; 3,8).

2,5 „au ajuns dedesubt şi nu deasupra": expresia surprinde ratarea făgăduinţei făcute în Deut. 28,13 („tu vei fi deasupra [neamurilor] şi nu sub ele dacă vei asculta poruncile Domnului...").

2,6 „nouă şi părinţilor noştri": implorarea care începe la v. 11 va relua disocierea acestor două generaţii faţă de rest.

noastră, toate relele acestea au venit peste noi. [8] Şi nu ne-am rugat feţei
Domnului ca să-l abată pe fiecare de la gândurile rele ale inimii sale. [9] Şi
Domnul a vegheat peste rele şi [le-]a trimis Domnul peste noi, căci drept este
Domnul în toate lucrările Sale pe care ni le-a poruncit. [10] Şi n-am ascultat de
glasul Lui ca să umblăm în poruncile Domnului, pe care le-a dat în faţa noastră.
[11] Şi acum, Doamne, Dumnezeul lui Israel, care l-ai scos pe poporul Tău
din ţara Egiptului cu mână tare, cu semne şi minuni, şi cu putere mare şi
braţ ridicat şi Ţi-ai făcut un nume ca [în] ziua aceasta, [12] [noi] am păcătuit,
am făcut nelegiuiri, am făcut strâmbătăţi, Doamne, Dumnezeul nostru,
împotriva tuturor îndreptărilor Tale. [13] Să se abată de la noi mânia Ta, căci
am fost lăsaţi puţini printre neamurile unde ne-ai risipit. [14] Ascultă, Doamne,

---

2,8 „ne-am rugat feţei": expresia echivalează frecvent în LXX ebr. *ḥālāh 'eth p'nēy*, litt. „a împăca faţa". ♦ „gândurile rele ale inimii sale": vezi *supra*, nota 1,22.

2,9 „a vegheat": Theodoret al Cyrului (*Comentariu la Baruch*, PG 81, col. 759-780) explică: „El numeşte pedeapsa «veghere» a lui Dumnezeu pentru că de obicei în dumnezeiasca Scriptură îndelunga răbdare a lui Dumnezeu este numită «somn»". *Cf.* şi Dan. Θ 9,14 şi nota la Plâng. 1,14.

2,10 Versetul reia întocmai începutul acestei mărturisiri.

2,11 „Şi acum": formula marchează schimbarea; după recunoaşterea păcatelor, urmează adresarea directă către Dumnezeu. Despre importanţa acestei articulări, vezi A. Laurentin, „*We 'atta, kai nun*, formule caractéristique des textes juridiques et liturgiques", *Biblica* 45, 1964, pp. 168-197. ♦ „putere": gr. δύναμις se întâlneşte doar aici în acest context; celelalte aluzii la ieşirea din Egipt au sinonimul ἰσχύς asociat cu „braţ ridicat" (*e.g.* Ex. 32,11; Deut. 9,29; 2Rg. 17,36; Ier. 39[32]). Toate celelalte manifestări divine care însoţesc ieşirea din Egipt (semne, minuni, mână tare) apar frecvent în Biblie (*e.g.* Deut. 4,34; 7,19; 11,2; 26,8; Ier. 39 [32],21). ♦ „un nume ca [în] ziua aceasta": formula traduce literal o expresie ebraică ce se referă la faima neîntreruptă a numelui divin; *cf.*, în context similar, Ier. 39[32],20; Dan. 9,15; 2Ezr. 19,10.

2,12 „am păcătuit (ἡμάρτομεν), am făcut nelegiuiri (ἠσεβήσαμεν), am făcut strâmbătăţi (ἠδικήσαμεν)": aceeaşi „listă" în Dan. LXX 9,5, echivalând verbele ebraice *ḥāṭāh*, *'āwâh*, *rāšā'*; secvenţa, mereu aceeaşi în ebraică, este redată diferit în LXX (*e.g.* 3Rg. 8,47; Ps. 106/107,6; 2Par. 6,37). ♦ „îndreptările": gr. δικαιώματα, aici şi în 4,13, are sensul pe care acest termen din vocabularul juridic al Egiptului ptolemaic l-a dobândit în LXX: reguli care trimit la noţiunea de justiţie, dar şi la sfera religioasă, pentru că sunt „regulile lui Dumnezeu".

2,13 „Să se abată de la noi mânia Ta": *cf.* Dan. 9,16. ♦ „am fost lăsaţi puţini": tema „rămăşiţei" evreilor risipiţi printre neamuri, ce urmează a fi izbăviţi, apare în aceiaşi termeni în Deut. 4,27 şi Ier. 49[42],2.

2,14 „rugăciunea... cererea": aceeaşi pereche de cuvinte în rugăciunea lui Daniel (9,17) şi în cea a lui Solomon (3Rg. 8,38.45.54). ♦ „dă-ne... bunăvoinţă": expresia este o traducere literală a ebr. *nāthan ḥēn*; *cf.* şi Gen. 39,21; Ex. 3,21; 11,3; 12,36.

rugăciunea noastră şi cererea noastră şi scapă-ne de dragul Tău şi dă-ne [să
aflăm] bunăvoinţă în faţa celor ce ne-au surghiunit, [15] ca să cunoască tot
pământul că Tu [eşti] Domnul Dumnezeul nostru; pentru că numele Tău a
fost chemat peste Israel şi peste seminţia lui.
[16] Doamne, coboară-Ţi privirea din Casa Ta cea sfântă şi ia aminte la
noi; pleacă-Ţi, Doamne, urechea şi ascultă! [17] Deschide-Ţi, Doamne, ochii
şi vezi; căci nu cei din lăcaşul morţilor, cărora le-a fost luat duhul din
măruntaie, vor da slavă şi dreptate Domnului, [18] ci sufletul mâhnit de
mulţimea care umblă încovoiată şi slăbită şi ochii ce se sfârşesc şi sufletul
înfometat Îţi vor da Ţie slavă şi dreptate, Doamne!

2,15 „numele Tău a fost chemat": *cf.* şi 2,26; „a chema numele lui Dumnezeu" asupra unei persoane, unui popor sau unui loc înseamnă a invoca prezenţa mântuitoare a divinităţii. Expresia este frecventă în Biblie, cel mai des cu privire la Ierusalim şi Templu (*cf.* Deut. 28,10; Ier. 7,10.11.14.30; 14,9; 39[32],34; 41[34],15; Dan. 9,18.19).

2,16 „din Casa Ta cea sfântă": în locurile paralele (Deut. 26,15; Is. 63,15), formula are în plus precizarea „de sus din cer", înlăturând orice ambiguitate; nici aici nu poate fi vorba de Templul din Ierusalim. ♦ „pleacă-Ţi... urechea": expresia, traducere literală din ebraică, este foarte frecventă în Biblie, mai ales în Psalmi, dar şi în alte texte de rugăciune.

2,17 „cei din lăcaşul morţilor": *litt.* „cei morţi din Hades"; revelaţia explicită despre învierea morţilor apare doar către sfârşitul VT (*e.g.* Dan. 12,2; 2Mac. 7,9.11.14.23.29; Înţ. 3–5), dar străfulgeră deja în (Deutero-)Isaia 53,10-12 şi Iov 19,25-27; până atunci se vorbeşte despre „lăcaşul morţilor" (ebr. *ş*ᵉ*'ōl*, gr. ᾅδης), descris mai degrabă negativ: cei de acolo nu au cunoaştere şi simţire, nu mai pot da slavă lui Dumnezeu. Faptul că o astfel de concepţie transpare din textul lui Baruh se poate opune unei datări târzii a acestei rugăciuni; totuşi, ar putea indica şi un mediu de origine tradiţionalist (*cf.* TOB, nota *ad loc.*, şi *Psalmii* în ediţia de faţă, notele 6,6; 29,10 etc.). ♦ Expresia „a da slavă Domnului" apare frecvent în Biblie; „a da dreptate", în acest context, apare numai aici, construită cu vb. δικαίωμα, şi în versetul următor, cu δικαιοσύνη.

2,18 „sufletul": am păstrat traducerea tradiţională a gr. ψυχή prin „suflet"; sensul termenului, în Biblie, este însă mai complex: el echivalează ebr. *nepheş*, care-l defineşte pe om sub aspectul de fiinţă vie, de persoană (*cf. e.g.* nota la Ps. 16,9 în ediţia de faţă). ♦ „mulţimea": gr. μέγεθος înseamnă mai degrabă „mărime", chiar „măreţie"; comentatorul BA înţelege că sufletul este mâhnit de amintirea măreţiei de odinioară; NETS admite ambele posibilităţi. ♦ „ochii ce se sfârşesc şi sufletul înfometat": această dublă imagine apare şi în Deut. 28,65 şi 1Rg. 2,33, pornind de la termeni ebraici identici (*kil*ᵉ*yōn 'eynaym w*ᵉ*dha'abhōn nāpheş*, *litt.* „sfârşirea ochilor şi slăbiciunea sufletului"). Imaginea „ochilor ce se sfârşesc" e redată în greacă în toate ocurenţele cu acelaşi verb, ἐκλείπειν, dar cea a slăbiciunii sufletului este tradusă variat: prin imaginea sufletului care „se topeşte" (Deut. 28,65), „se scurge" (1Rg. 2,33), e „înfometat" (= slăbit de foame) (Ier. 38[31],25 şi aici).

[19] Căci nu pe temeiul faptelor de dreptate ale părinților noștri și ale regilor
noștri ne aruncăm noi [ruga de] îndurare în fața Ta, Doamne, Dumnezeul
nostru, [20] fiindcă [Tu] Ți-ai azvârlit mânia și urgia către noi, după cum ai
grăit prin slujitorii Tăi profeți zicând: [21] Așa a spus Domnul: 'Plecați-vă
umărul și munciți pentru regele Babilonului și așezați-vă în țara pe care am
dat-o părinților voștri; [22] și, dacă nu veți asculta de glasul Domnului să
munciți pentru regele Babilonului, [23] voi face să se sfârșească din cetățile
lui Iuda și afară din Ierusalim glasul de veselie și glasul de desfătare, glasul
mirelui și glasul miresei, și toată țara va ajunge necălcată de locuitori.'
[24] Și [noi] n-am ascultat de glasul Tău să muncim pentru regele
Babilonului și Tu Ți-ai împlinit cuvintele pe care le-ai grăit prin slujitorii
Tăi profeți că aveau să fie luate din locul lor oasele regilor noștri și oasele
părinților noștri. [25] Și, iată, stau aruncate în arșița zilei și în înghețul nopții

---

2,19 „nu pe temeiul faptelor de dreptate": *cf.* Deut. 9,4; Dan. Θ 9,18. Singurul temei al rugăciunii este îndurarea și fidelitatea lui Dumnezeu: *cf.* 2,14; Ex. 32,11-14; Rom. 5,18. ♦ „ne aruncăm... îndurare în fața...": ebraismul *mapīl tᵉḥinnāh lipᵉney...* (*litt.* „a face să cadă [implorarea pentru] o favoare în fața...") este echivalat în LXX cu ajutorul mai multor verbe: καταβάλλειν (în Bar.), ῥίπτειν (Dan. Θ 9,18; Ier. 45[38],26), πίπτειν (Ier. 43[36],7; 44[37],20; 49[42],2). Gr. ἔλεος, „milă", cu sensul de „cerere de îndurare" e specific Septuagintei, de bună seamă sub influența originalului ebraic.

2,20 „Ți-ai azvârlit mânia": expresia ebraică „a-și trimite mânia" este redată în alte locuri din LXX cu ajutorul unor compuși ai verbului στέλλω, „a trimite"; verbul ἐνιέναι, „a arunca", nu apare în acest context decât aici și în 4Mac. 4,10. ♦ „profeți": în ciuda pluralului, urmează numai citate din Ieremia.

2,21-23 Aceste versete constituie de fapt o reformulare a mai multor pasaje din Ieremia (7,34; 16,9; 25,10-11).

2,21 „Așa a spus Domnul": despre această formulă introductivă, specifică părții a doua din Ieremia, vezi Introducerea. ♦ „Plecați-vă umărul": expresia ca atare apare numai aici în LXX, dar formulări similare se găsesc în Gen. 49,15; Ier. 34[27],8.11.12; Sir. 6,25; are sensul de „a se supune", „a accepta jugul".

2,23 Aceeași prevestire apare de trei ori în Ieremia (7,34; 16,9; 25,10-11) cu un vocabular grecesc diferit. ♦ „afară din Ierusalim": expresia desemnează periferia orașului, apare în a doua parte din Ieremia (40[33],10; 51[44],6.9.17.21), echivalând ebr. *ḥûṣoth*, „exterior", „periferie", „străzi" (= ceea ce se află în exteriorul caselor/cetății); în prima parte din Ieremia (5,1; 7,17.34; 11,13; 14,16) termenul ebraic este echivalat cu ὁδός (sau compușii), „stradă". ♦ „necălcată": vezi *supra*, nota 2,4, unde am tradus cu „opreliște". Aceeași construcție gr. în Ier. 39,43.

2,24 „aveau să fie luate... oasele": *cf.* Am. 2,1-3; Ier. 8,1; 16,4; 22,18-19.

2,25 „stau aruncate în arșița zilei și în înghețul nopții": ceea ce prevestise Ieremia despre regele Ioakim (43[36],27-30) se arată aici ca împlinit pentru toată generația părinților

şi [ei] au pierit în chinuri grele, de foame şi de sabie şi de alungare. 26 Şi ai
făcut Casa peste care s-a chemat numele Tău ca [în] ziua aceasta, din
pricina ticăloşiei casei lui Israel şi a casei lui Iuda.
27 Şi ai făcut cu noi, Doamne, Dumnezeul nostru, după toată îngăduinţa
Ta şi după toată milostivirea Ta cea mare, 28 precum ai grăit prin slujitorul
Tău Moise în ziua în care ai poruncit să scrie Legea Ta înaintea fiilor lui
Israel, zicând: 29 'Dacă nu veţi asculta de glasul Meu, vuietul cel mare şi
mult [al poporului] se va împuţina negreşit între neamurile unde îi voi
împrăştia; 30 căci am cunoscut că nicidecum nu Mă vor asculta, pentru că e
un popor tare de cerbice. Dar se vor întoarce asupra inimii lor în ţara
surghiunului lor 31 şi vor cunoaşte că Eu [sunt] Domnul Dumnezeul lor. Şi
le voi da inimă şi urechi ce ascultă 32 şi Mă vor lăuda în surghiunul lor şi-şi

---

♦ „de foame şi de sabie şi de alungare": enumerarea nenorocirilor în aceşti termeni apare doar aici; cu o singură excepţie, toate locurile similare din Cartea lui Ieremia au, în diverse succesiuni, „foamete, sabie şi moarte", acesta din urmă echivalând în majoritatea cazurilor ebr. *debher*, „molimă". În Ier. 39[32],36, *debher* este tradus însă cu ἀποστολή, „trimitere" (acelaşi cuvânt tradus aici cu „alungare"): ar putea fi vorba de un eufemism sau de ideea că molima e „trimisă" de Dumnezeu. Theodoret al Cyrului interpretează acest ἀποστολή prin αἰχμαλωσία, „prizonierat", „captivitate", făcându-l astfel sinonim cu „deportarea".

2,26 „Casa peste care s-a chemat numele Tău": vezi notele la Ier. 7,10 şi Bar. 2,15.

2,27 „după toată îngăduinţa (ἐπιείκεια) şi după toată milostivirea (οἰκτιρμός – frecvent în Psalmi)": *cf.* Dan. 3,42 (cântarea lui Azaria).

2,28 „precum ai grăit... Moise": formula introduce un discurs (vv. 29-35) care nu se regăseşte ca atare în Pentateuh, dar care reia teme deuteronomice.

2,29 „negreşit": am încercat să redăm astfel dubla particulă εἰ μήν, bine atestată în LXX ca echivalent al mai multor particule ebraice din formulele de jurământ. ♦ „vuietul": gr. βόμβησις este un *hapax*; verbul clasic βομβεῖν e folosit în LXX cu sensul obişnuit de „a face zgomot", despre valuri (1Par. 16,32 şi Ier. 38[31],35) şi despre fluier (Ier. 31[48],36).

2,30 „tare de cerbice": adjectivul gr. σκληροτράχηλος calchiază ebr. *qᵉšeh 'ōreph*, care apare numai în Pentateuh (cu o singură excepţie – Prov. 29,1); imaginea celui care refuză să-şi plece capul (*litt.* „grumazul") are sensul de respingere a autorităţii lui Dumnezeu. În v. 33 (*infra*) apare, cu acelaşi sens, sintagma „spinarea ţeapănă". ♦ „se vor întoarce asupra inimii lor": această formulare a conştientizării păcatului şi a convertirii este, în 3Rg. 8,47 (= 2Par. 6,37), traducerea literală a unui *hapax* TM.

2,31 „inimă... ce ascultă": expresia e insolită (în făgăduinţele de restaurare din Ier. 24,7 Dumnezeu le spune exilaţilor că le va da o inimă pentru a-L cunoaşte!). Totuşi, imaginea e adecvată într-un context în care ascultarea cuvântului lui Dumnezeu e primul pas spre dobândirea iertării.

vor aminti de numele Meu; 33 și se vor abate de la spinarea lor țeapănă și de
la faptele lor ticăloase, căci își vor aminti de calea părinților lor care au
păcătuit înaintea Domnului. 34 Și-i voi întoarce în țara pe care am jurat[-o]
părinților lor, lui Avraam și lui Isaac și lui Iacob, și o vor stăpâni; și-i voi
înmulți și nu se vor împuțina nicidecum; 35 și le voi așeza legământ veșnic,
ca Eu să fiu Dumnezeul lor și ei să fie poporul Meu; și nu-l voi mai clinti pe
poporul Meu Israel din țara pe care le-am dat-o.'»"

3 1 „«Doamne Atotstăpânitorule, Dumnezeul lui Israel, sufletul aflat în
strâmtorări și duhul deznădăjduit au strigat către Tine. 2 Ascultă, Doamne,

---

2,33 „calea părinților": folosirea metaforică a „căii" revine de zece ori în carte: „calea lui Dumnezeu" (3,13), „calea (părinților)" (3,21), „calea științei" (3,20.27.37), „calea înțelepciunii" (3,23.31), „căile poruncilor" (4,13), „căi stâncoase" (4,26).

2,34 „lui Avraam și lui Isaac și lui Iacob": față de pasajul paralel din Ier. 37[30],3, acest „plus" trimite la o formulă deosebit de insistent repetată în Deuteronomul (vezi și Introducerea). ♦ „îi voi înmulți și nu se vor împuțina": *cf.* Ier. 30,19 TM. O exprimare analoagă în Ier. 36[29],6.

2,35 Făgăduința unui nou legământ, unde se insistă asupra refacerii legăturii dintre Dumnezeu și poporul Său și care implică și permanența poporului în pământul dăruit lui Israel, apare în Ier. 38[31],31-33.40 și 39[32],38-43.

3,1 „în strâmtorări": gr. στενός, „îngust", „strâmtoare", „defileu", apare frecvent în LXX în sensul propriu, dar metaforic nu se mai găsește decât în 2Rg. 24,14 și Suz. Θ 22. ♦ „deznădăjduit": gr. ἀκηδιῶν este un termen rar în greaca clasică, desemnând lipsa de interes, indiferența; în LXX se întâlnesc zece ocurențe ale verbului ἀκεδιάω sau ale substantivului corespunzător echivalând termeni ebraici diferiți. Despre evoluția sensului „akediei" spre ideea de „nepăsare vinovată", „lene spirituală" în comentariile patristice, vezi M. Harl, „Y a-t-il une influence du grec biblique sur la langue spirituelle des chrétiens?", *La Langue de Japhet*, Paris, 1992, pp. 196-199. *Akedia* este „boala anahoretică" prin excelență. Ea dispare din lista celor opt (mai târziu șapte) păcate capitale, metamorfozându-se, în mediul cenobitic, în „trândăvie", „langoare", „tânjală". Origen așază ispita *akediei* între cea a somnului (*hypnou*) și cea a lașității (*deilias*) (*Comentariu la Evanghelia după Luca* 19). Într-adevăr, *akedia* e un amestec de somnolență, silă, deznădejde și trândăvie, care-l face pe călugăr să abandoneze lupta împotriva demonilor și să se lase în mâna purei și arbitrarei întâmplări. G. Bunge scrie în cartea consacrată acestei năprasnice boli: „Pe calea către Dumnezeu, *akedia* este poate vrăjmașul cel mai de temut, întrucât ea riscă să înăbușe intelectul, centrul persoanei umane". Iar în altă parte: „*Akedia* este expresia unei adânci *dezintegrări a persoanei umane* ca urmare a păcatului". (Gabriel Bunge, *Akedia, la doctrine spirituelle d'Evagre le Pontique sur l'acédie*, Abbaye de Bellefontaine, 1991. [*Akedia*, ediție românească îngrijită de Ioan I. Ică jr., Sibiu, 1999.]) În *De octo spiritibus malitiae* (PG 79, 1157-1160), Evagrie completează

şi [ei] au pierit în chinuri grele, de foame şi de sabie şi de alungare. 26 Şi ai făcut Casa peste care s-a chemat numele Tău ca [în] ziua aceasta, din pricina ticăloşiei casei lui Israel şi a casei lui Iuda.

27 Şi ai făcut cu noi, Doamne, Dumnezeul nostru, după toată îngăduinţa Ta şi după toată milostivirea Ta cea mare, 28 precum ai grăit prin slujitorul Tău Moise în ziua în care ai poruncit să scrie Legea Ta înaintea fiilor lui Israel, zicând: 29 'Dacă nu veţi asculta de glasul Meu, vuietul cel mare şi mult [al poporului] se va împuţina negreşit între neamurile unde îi voi împrăştia; 30 căci am cunoscut că nicidecum nu Mă vor asculta, pentru că e un popor tare de cerbice. Dar se vor întoarce asupra inimii lor în ţara surghiunului lor 31 şi vor cunoaşte că Eu [sunt] Domnul Dumnezeul lor. Şi le voi da inimă şi urechi ce ascultă 32 şi Mă vor lăuda în surghiunul lor şi-şi

---

♦ „de foame şi de sabie şi de alungare": enumerarea nenorocirilor în aceşti termeni apare doar aici; cu o singură excepţie, toate locurile similare din Cartea lui Ieremia au, în diverse succesiuni, „foamete, sabie şi moarte", acesta din urmă echivalând în majoritatea cazurilor ebr. *debher*, „molimă". În Ier. 39[32],36, *debher* este tradus însă cu ἀποστολή, „trimitere" (acelaşi cuvânt tradus aici cu „alungare"): ar putea fi vorba de un eufemism sau de ideea că molima e „trimisă" de Dumnezeu. Theodoret al Cyrului interpretează acest ἀποστολή prin αἰχμαλωσία, „prizonierat", „captivitate", făcându-l astfel sinonim cu „deportarea".

2,26 „Casa peste care s-a chemat numele Tău": vezi notele la Ier. 7,10 şi Bar. 2,15.

2,27 „după toată îngăduinţa (ἐπιείκεια) şi după toată milostivirea (οἰκτιρμός – frecvent în Psalmi)": *cf.* Dan. 3,42 (cântarea lui Azaria).

2,28 „precum ai grăit... Moise": formula introduce un discurs (vv. 29-35) care nu se regăseşte ca atare în Pentateuh, dar care reia teme deuteronomice.

2,29 „negreşit": am încercat să redăm astfel dubla particulă εἰ μήν, bine atestată în LXX ca echivalent al mai multor particule ebraice din formulele de jurământ. ♦ „vuietul": gr. βόμβησις este un *hapax*; verbul clasic βομβεῖν e folosit în LXX cu sensul obişnuit de „a face zgomot", despre valuri (1Par. 16,32 şi Ier. 38[31],35) şi despre fluier (Ier. 31[48],36).

2,30 „tare de cerbice": adjectivul gr. σκληροτράχηλος calchiază ebr. *q^e^šeh 'ōreph*, care apare numai în Pentateuh (cu o singură excepţie – Prov. 29,1); imaginea celui care refuză să-şi plece capul (*litt.* „grumazul") are sensul de respingere a autorităţii lui Dumnezeu. În v. 33 (*infra*) apare, cu acelaşi sens, sintagma „spinarea ţeapănă". ♦ „se vor întoarce asupra inimii lor": această formulare a conştientizării păcatului şi a convertirii este, în 3Rg. 8,47 (= 2Par. 6,37), traducerea literală a unui *hapax* TM.

2,31 „inimă... ce ascultă": expresia e insolită (în făgăduinţele de restaurare din Ier. 24,7 Dumnezeu le spune exilaţilor că le va da o inimă pentru a-L cunoaşte!). Totuşi, imaginea e adecvată într-un context în care ascultarea cuvântului lui Dumnezeu e primul pas spre dobândirea iertării.

vor aminti de numele Meu; 33 şi se vor abate de la spinarea lor ţeapănă şi de
la faptele lor ticăloase, căci îşi vor aminti de calea părinţilor lor care au
păcătuit înaintea Domnului. 34 Şi-i voi întoarce în ţara pe care am jurat[-o]
părinţilor lor, lui Avraam şi lui Isaac şi lui Iacob, şi o vor stăpâni; şi-i voi
înmulţi şi nu se vor împuţina nicidecum; 35 şi le voi aşeza legământ veşnic,
ca Eu să fiu Dumnezeul lor şi ei să fie poporul Meu; şi nu-l voi mai clinti pe
poporul Meu Israel din ţara pe care le-am dat-o.'»"

3 1 „«Doamne Atotstăpânitorule, Dumnezeul lui Israel, sufletul aflat în
strâmtorări şi duhul deznădăjduit au strigat către Tine. 2 Ascultă, Doamne,

---

2,33 „calea părinţilor": folosirea metaforică a „căii" revine de zece ori în carte: „calea lui Dumnezeu" (3,13), „calea (părinţilor)" (3,21), „calea ştiinţei" (3,20.27.37), „calea înţelepciunii" (3,23.31), „căile poruncilor" (4,13), „căi stâncoase" (4,26).

2,34 „lui Avraam şi lui Isaac şi lui Iacob": faţă de pasajul paralel din Ier. 37[30],3, acest „plus" trimite la o formulă deosebit de insistent repetată în Deuteronomul (vezi şi Introducerea). ♦ „îi voi înmulţi şi nu se vor împuţina": *cf.* Ier. 30,19 TM. O exprimare analoagă în Ier. 36[29],6.

2,35 Făgăduinţa unui nou legământ, unde se insistă asupra refacerii legăturii dintre Dumnezeu şi poporul Său şi care implică şi permanenţa poporului în pământul dăruit lui Israel, apare în Ier. 38[31],31-33.40 şi 39[32],38-43.

3,1 „în strâmtorări": gr. στενός, „îngust", „strâmtoare", „defileu", apare frecvent în LXX în sensul propriu, dar metaforic nu se mai găseşte decât în 2Rg. 24,14 şi Suz. Θ 22. ♦ „deznădăjduit": gr. ἀκηδιῶν este un termen rar în greaca clasică, desemnând lipsa de interes, indiferenţa; în LXX se întâlnesc zece ocurenţe ale verbului ἀκεδιάω sau ale substantivului corespunzător echivalând termeni ebraici diferiţi. Despre evoluţia sensului „akediei" spre ideea de „nepăsare vinovată", „lene spirituală" în comentariile patristice, vezi M. Harl, „Y a-t-il une influence du grec biblique sur la langue spirituelle des chrétiens?", *La Langue de Japhet*, Paris, 1992, pp. 196-199. *Akedia* este „boala anahoretică" prin excelenţă. Ea dispare din lista celor opt (mai târziu şapte) păcate capitale, metamorfozându-se, în mediul cenobitic, în „trândăvie", „langoare", „tânjală". Origen aşază ispita *akediei* între cea a somnului (*hypnou*) şi cea a laşităţii (*deilias*) (*Comentariu la Evanghelia după Luca* 19). Într-adevăr, *akedia* e un amestec de somnolenţă, silă, deznădejde şi trândăvie, care-l face pe călugăr să abandoneze lupta împotriva demonilor şi să se lase în mâna purei şi arbitrarei întâmplări. G. Bunge scrie în cartea consacrată acestei năprasnice boli: „Pe calea către Dumnezeu, *akedia* este poate vrăjmaşul cel mai de temut, întrucât ea riscă să înăbuşe intelectul, centrul persoanei umane". Iar în altă parte: „*Akedia* este expresia unei adânci *dezintegrări a persoanei umane* ca urmare a păcatului". (Gabriel Bunge, *Akedia, la doctrine spirituelle d'Evagre le Pontique sur l'acédie*, Abbaye de Bellefontaine, 1991. [*Akedia*, ediţie românească îngrijită de Ioan I. Ică jr., Sibiu, 1999.]) În *De octo spiritibus malitiae* (PG 79, 1157-1160), Evagrie completează

şi milostiveşte-Te, căci am păcătuit înaintea Ta; [3] căci Tu şezi în veac, iar noi pierim în veac. [4] Doamne Atotstăpânitorule, Dumnezeul lui Israel, ascultă

---

descrierea din *Tratatul practic*: „*Akedia* este vlăguirea (*atonia*) unui suflet, a unui suflet care nu rezistă prin fire şi nu stă drept, curajos, înaintea încercărilor. Ce este mâncarea pentru un trup sănătos este încercarea pentru un suflet curajos. Vântul de nord hrăneşte mugurii, încercările întăresc forţa sufletului. Norii fără apă sunt alungaţi de vânt, mintea (intelectul) fără stăruinţă (*hypomone*) e alungată de vântul *akediei*. Roua primăvăratică încolţeşte roadele ogorului, un cuvânt duhovnicesc înalţă sufletul. Valul *akediei* îl scoate pe călugăr afară din chilie, cel care stăruie îşi păstrează liniştea (*hesychazei*). Invocând nu ştiu ce vizite la fraţii bolnavi, akedicul îşi împlineşte, de fapt, propria-i voie. Monahul akedic e iute la slujire, dar socoteşte poruncă doar propria-i satisfacere. O boare lină de vânt apleacă o plantă, gândul hoinărelii îl bate pe akedic. Nici un vânt, oricât de puternic, nu mişcă un copac bine înrădăcinat, *akedia* nu smulge din ţâţâni un suflet bine clădit. [...] Ochiul akedicului e tot timpul aţintit asupra ferestrelor, iar mintea lui îşi închipuie musafiri. A scârţâit uşa, îndată iese afară. A auzit un glas, îndată se caţără la fereastră şi rămâne aşa până-i amorţesc mădularele. Când citeşte, akedicul cască neîntrerupt şi repede îl cuprinde somnul; se freacă pe la ochi, îşi întinde braţele şi, desprinzându-şi privirile de pe carte, începe să se uite pe pereţi, apoi iar mai citeşte puţin şi, reluând sensurile cuvintelor, îşi găseşte treabă, apoi începe să numere filele de măcar patru ori, strâmbă din nas la forma literei precum şi la lucrătură, iar la urmă, închizând cartea, o pune sub cap şi pică într-un somn nu foarte adânc". Pe lângă Origen şi Evagrie, boala mai este pomenită de Ioan Scărarul, Grigore de Nazianz, Grigore de Nyssa, Barsanufie, Ioan din Gaza, Marcu Călugărul, Maxim Mărturisitorul, Simeon Noul Teolog, Teodor Studitul, Casian, Ieronim etc., într-un cuvânt, de aproape toţi părinţii greci şi latini care au scris opere de edificare duhovnicească (C. Bădiliţă în Evagrie Ponticul, *Tratatul practic. Gnosticul*, Bucureşti, 2009, pp. 100-102).

3,4 Repetarea formulei iniţiale (v. 1) introduce o nouă rugăminte: ca Dumnezeu să uite păcatul părinţilor. ♦ „rugăciunea celor morţi ai lui Israel": ar putea fi vorba de strămoşii israeliţilor care mijlocesc pentru ei – în 2Mac. 15,11-14 Iuda îi vede în vis pe marele preot Onias şi pe profetul Ieremia rugându-se „pentru popor şi pentru oraşul sfânt"; Theodoret al Cyrului consideră că acest început de verset „arată limpede nemurirea sufletului". Pe de altă parte, la v. 3,11, deportaţii descurajaţi se compară cu morţii din Hades, comparaţie ce apare în mai multe locuri la profeţi (*e.g.* Iez. 37,11; Is. 59,10; Plâng. 3,6). Unii cercetători văd însă în această expresie („rugăciunea celor morţi") o eroare de lectură între ebr. *m'thēy*, „oamenii (= muritorii)", şi *mēthēy*, „morţii" (*cf.* C.A. Moore, *Daniel, Esther and Jeremiah: the Additions*, p. 290; J. Hadot, „Les morts d'Israel de I Ba 3,4 et le texte qûmranien de Is. 41,14", *REJ* 130, 1971, pp. 91-97). Această ipoteză ar presupune un original ebraic pentru rugăciunea din Baruh. ♦ „a fiilor celor ce au păcătuit": întrucât gr. υἱῶν nu are articol, comentariul BA consideră „fiii" ca apoziţie pe lângă „morţii lui Israel"; NETS însă traduce „and of the sons...". ♦ „celor ce au păcătuit": în gr. este un participiu prezent, accentuând valoarea durativă a acţiunii; Theodoret al Cyrului citează însă pasajul cu participiul perfect.

dar rugăciunea celor morţi ai lui Israel şi a fiilor celor ce au păcătuit înain-
tea Ta, care n-au ascultat de glasul Domnului Dumnezeului lor şi s-au lipit
de noi relele. 5 Nu-Ţi aminti de strâmbătăţile părinţilor noştri, ci amin-
teşte-Ţi de mâna Ta şi de numele Tău în vremea aceasta; 6 căci Tu eşti
Domnul Dumnezeul nostru şi Te vom lăuda, Doamne. 7 Căci pentru aceasta
ai pus frica Ta în inima noastră – ca să chemăm numele Tău, şi Te vom
lăuda în surghiunul nostru, căci am abătut de la inima noastră toată
strâmbătatea părinţilor noştri, care au păcătuit înaintea Ta. 8 Iată-ne astăzi în
surghiunul nostru, unde ne-ai împrăştiat spre ocară şi spre blestem şi spre
plată, pe potriva tuturor strâmbătăţilor părinţilor noştri, care s-au abătut de
la Domnul Dumnezeul nostru.»

9 Ascultă, Israele, poruncile vieţii,

3,5 „strâmbătăţile": gr. ἀδικία apare pentru prima dată în această carte; va fi reluat la vv. 7 şi 8. La profeţi, termenul echivalează de obicei ebr. *'āwōn* ce denumeşte un act deliberat de încălcare a Legii. ♦ „mâna... numele": aluzie la semnele puterii divine manifestate la ieşirea din Egipt (*cf.* 2,11); rugătorii îi cer lui Dumnezeu o intervenţie similară. ♦ „în vremea aceasta": trimite la cucerirea Ierusalimului (1,2) şi la comemorarea acestui eveniment (vezi 1,14 şi nota).

3,6 Începând cu acest verset, reluarea profeţiei divine (*cf.* 2,29-35) arată împlinirea cuvântului lui Dumnezeu în inimile fiilor căiţi.

3,8 „pedeapsă": sensul etimologic al gr. ὄφλημα este „datorie", dar termenul este specializat în registrul juridic pentru a desemna „amenda", „plata" sau chiar „pedeapsa". BA traduce cu „dette"; NETS, cu „punishment".

3,9–4,4 Pericopa, cu un marcat caracter poetic, este o chemare la înţelepciune ce reia temele şi vocabularul literaturii sapienţiale (Iov, Ps., Prov., Înţ. şi Sir.).

3,9 Sintagma „Ascultă, Israele" face ecou cuvintelor „Ascultă, Doamne" din rugăciunea precedentă (2,14; 3,2); deschizând îndemnul prin formula solemnă caracteristică Deuteronomului (4,1; 5,1; 6,4; 9,1; 20,3), autorul pregăteşte încă de la început identificarea finală între înţelepciune şi Lege. ♦ „poruncile vieţii": aluzie la Deut. 30,15 („am pus dinaintea ta viaţa şi moartea"), reluată de toată tradiţia profetică şi sapienţială ♦ „pleacă-ţi urechea": *litt.* „plecaţi-vă urechea" – acord după sens specific limbii ebraice. Gr. ἐνωτίζεσθαι este un neologism al LXX. ♦ „chibzuinţa": gr. φρόνησις nu apare în Pentateuh, e frecvent în 3Rg. ca echivalent al ebr. *hokhmāh*, „înţelepciune", şi în Prov. pentru ebr. *bīnāh*, „înţelegere". Spre deosebire de celelalte cărţi sapienţiale, unde de departe cel mai frecvent termen este σοφία, „înţelepciune", aici cei doi termeni, având o frecvenţă similară, par sinonimi; totuşi, comentatorul BA observă, pe bună dreptate, existenţa unei ierarhizări: „a cunoaşte chibzuinţa" înseamnă „a asculta poruncile vieţii", în timp ce „izvorul înţelepciunii" (3,12) este identificat cu „calea lui Dumnezeu" (3,13), astfel, „chibzuinţa" apare ca înţelepciunea practică a omului, iar „înţelepciunea" aparţine

și milostivește-Te, căci am păcătuit înaintea Ta; 3 căci Tu șezi în veac, iar noi
pierim în veac. 4 Doamne Atotstăpânitorule, Dumnezeul lui Israel, ascultă

---

descrierea din *Tratatul practic*: „*Akedia* este vlăguirea (*atonia*) unui suflet, a unui suflet care nu rezistă prin fire și nu stă drept, curajos, înaintea încercărilor. Ce este mâncarea pentru un trup sănătos este încercarea pentru un suflet curajos. Vântul de nord hrănește mugurii, încercările întăresc forța sufletului. Norii fără apă sunt alungați de vânt, mintea (intelectul) fără stăruință (*hypomone*) e alungată de vântul *akediei*. Roua primăvăratică încolțește roadele ogorului, un cuvânt duhovnicesc înalță sufletul. Valul *akediei* îl scoate pe călugăr afară din chilie, cel care stăruie își păstrează liniștea (*hesychazei*). Invocând nu știu ce vizite la frații bolnavi, akedicul își împlinește, de fapt, propria-i voie. Monahul akedic e iute la slujire, dar socotește poruncă doar propria-i satisfacere. O boare lină de vânt apleacă o plantă, gândul hoinărelii îl bate pe akedic. Nici un vânt, oricât de puternic, nu mișcă un copac bine înrădăcinat, *akedia* nu smulge din țâțâni un suflet bine clădit. [...] Ochiul akedicului e tot timpul ațintit asupra ferestrelor, iar mintea lui își închipuie musafiri. A scârțâit ușa, îndată iese afară. A auzit un glas, îndată se cațără la fereastră și rămâne așa până-i amorțesc mădularele. Când citește, akedicul cască neîntrerupt și repede îl cuprinde somnul; se freacă pe la ochi, își întinde brațele și, desprinzându-și privirile de pe carte, începe să se uite pe pereți, apoi iar mai citește puțin și, reluând sensurile cuvintelor, își găsește treabă, apoi începe să numere filele de măcar patru ori, strâmbă din nas la forma literei precum și la lucrătură, iar la urmă, închizând cartea, o pune sub cap și pică într-un somn nu foarte adânc". Pe lângă Origen și Evagrie, boala mai este pomenită de Ioan Scărarul, Grigore de Nazianz, Grigore de Nyssa, Barsanufie, Ioan din Gaza, Marcu Călugărul, Maxim Mărturisitorul, Simeon Noul Teolog, Teodor Studitul, Casian, Ieronim etc., într-un cuvânt, de aproape toți părinții greci și latini care au scris opere de edificare duhovnicească (C. Bădiliță în Evagrie Ponticul, *Tratatul practic. Gnosticul*, București, 2009, pp. 100-102).

3,4 Repetarea formulei inițiale (v. 1) introduce o nouă rugăminte: ca Dumnezeu să uite păcatul părinților. ♦ „rugăciunea celor morți ai lui Israel": ar putea fi vorba de strămoșii israeliților care mijlocesc pentru ei – în 2Mac. 15,11-14 Iuda îi vede în vis pe marele preot Onias și pe profetul Ieremia rugându-se „pentru popor și pentru orașul sfânt"; Theodoret al Cyrului consideră că acest început de verset „arată limpede nemurirea sufletului". Pe de altă parte, la v. 3,11, deportații descurajați se compară cu morții din Hades, comparație ce apare în mai multe locuri la profeți (*e.g.* Iez. 37,11; Is. 59,10; Plâng. 3,6). Unii cercetători văd însă în această expresie („rugăciunea celor morți") o eroare de lectură între ebr. *m^{e}thêy*, „oamenii (= muritorii)", și *mêthêy*, „morții" (*cf.* C.A. Moore, *Daniel, Esther and Jeremiah: the Additions*, p. 290; J. Hadot, „Les morts d'Israel de I Ba 3,4 et le texte qûmranien de Is. 41,14", *REJ* 130, 1971, pp. 91-97). Această ipoteză ar presupune un original ebraic pentru rugăciunea din Baruh. ♦ „a fiilor celor ce au păcătuit": întrucât gr. υἱῶν nu are articol, comentariul BA consideră „fiii" ca apoziție pe lângă „morții lui Israel"; NETS însă traduce „and of the sons...". ♦ „celor ce au păcătuit": în gr. este un participiu prezent, accentuând valoarea durativă a acțiunii; Theodoret al Cyrului citează însă pasajul cu participiul perfect.

dar rugăciunea celor morți ai lui Israel și a fiilor celor ce au păcătuit înain-
tea Ta, care n-au ascultat de glasul Domnului Dumnezeului lor și s-au lipit
de noi relele. 5 Nu-Ți aminti de strâmbătățile părinților noștri, ci amin-
tește-Ți de mâna Ta și de numele Tău în vremea aceasta; 6 căci Tu ești
Domnul Dumnezeul nostru și Te vom lăuda, Doamne. 7 Căci pentru aceasta
ai pus frica Ta în inima noastră – ca să chemăm numele Tău, și Te vom
lăuda în surghiunul nostru, căci am abătut de la inima noastră toată
strâmbătatea părinților noștri, care au păcătuit înaintea Ta. 8 Iată-ne astăzi în
surghiunul nostru, unde ne-ai împrăștiat spre ocară și spre blestem și spre
plată, pe potriva tuturor strâmbătăților părinților noștri, care s-au abătut de
la Domnul Dumnezeul nostru.»

9 Ascultă, Israele, poruncile vieții,

3,5 „strâmbătățile": gr. ἀδικία apare pentru prima dată în această carte; va fi reluat la vv. 7 și 8. La profeți, termenul echivalează de obicei ebr. *'āwōn* ce denumește un act deliberat de încălcare a Legii. ♦ „mâna... numele": aluzie la semnele puterii divine manifestate la ieșirea din Egipt (*cf.* 2,11); rugătorii Îi cer lui Dumnezeu o intervenție similară. ♦ „în vremea aceasta": trimite la cucerirea Ierusalimului (1,2) și la comemorarea acestui eveniment (vezi 1,14 și nota).

3,6 Începând cu acest verset, reluarea profeției divine (*cf.* 2,29-35) arată împlinirea cuvântului lui Dumnezeu în inimile fiilor căiți.

3,8 „pedeapsă": sensul etimologic al gr. ὄφλημα este „datorie", dar termenul este specializat în registrul juridic pentru a desemna „amenda", „plata" sau chiar „pedeapsa". BA traduce cu „dette"; NETS, cu „punishment".

3,9–4,4 Pericopa, cu un marcat caracter poetic, este o chemare la înțelepciune ce reia temele și vocabularul literaturii sapiențiale (Iov, Ps., Prov., Înț. și Sir.).

3,9 Sintagma „Ascultă, Israele" face ecou cuvintelor „Ascultă, Doamne" din rugăciunea precedentă (2,14; 3,2); deschizând îndemnul prin formula solemnă caracteristică Deuteronomului (4,1; 5,1; 6,4; 9,1; 20,3), autorul pregătește încă de la început identificarea finală între înțelepciune și Lege. ♦ „poruncile vieții": aluzie la Deut. 30,15 („am pus dinaintea ta viața și moartea"), reluată de toată tradiția profetică și sapiențială. ♦ „pleacă-ți urechea": *litt.* „plecați-vă urechea" – acord după sens specific limbii ebraice. Gr. ἐνωτίζεσθαι este un neologism al LXX. ♦ „chibzuința": gr. φρόνησις nu apare în Pentateuh, e frecvent în 3Rg. ca echivalent al ebr. *hokhmāh*, „înțelepciune", și în Prov. pentru ebr. *bīnāh*, „înțelegere". Spre deosebire de celelalte cărți sapiențiale, unde de departe cel mai frecvent termen este σοφία, „înțelepciune", aici cei doi termeni, având o frecvență similară, par sinonimi; totuși, comentatorul BA observă, pe bună dreptate, existența unei ierarhizări: „a cunoaște chibzuința" înseamnă „a asculta poruncile vieții", în timp ce „izvorul înțelepciunii" (3,12) este identificat cu „calea lui Dumnezeu" (3,13); astfel, „chibzuința" apare ca înțelepciunea practică a omului, iar „înțelepciunea" aparține

pleacă-ţi urechea să cunoşti chibzuinţa!
10 Ce este, Israele, de ce eşti în ţara duşmanilor,
ai îmbătrânit în pământ străin,
11 ai fost pângărit laolaltă cu leşurile,
ai fost numărat cu cei din lăcaşul morţilor?
12 Ai părăsit izvorul înţelepciunii.
13 Pe calea lui Dumnezeu de-ai fi umblat,
ai locui în pace în veac.
14 Învaţă unde este chibzuinţa,
unde este tăria,
unde este înţelegerea,
ca să cunoşti deopotrivă
unde se află lungimea de zile şi viaţa,
unde se află lumina ochilor şi pacea.

15 Cine i-a aflat locul

---

lui Dumnezeu. ♦ Clement Alexandrinul (*Pedagogul* I,X,91,3) citează acest verset împreună cu 3,13 şi 4,4 sub numele profetului Ieremia pentru a arăta cum Logosul „caută să mântuiască omenirea".

3,10 „în ţara duşmanilor": Origen citează versetele 10-13 (*Hom. in Ier.* VII,3, *apud* SC 232, 238, pp. 350-351); pentru el, „ţara duşmanilor" este acest pământ unde am fost trimişi după căderea sufletelor: „Noi căutăm pe pământ străin locul unde să-L adorăm pe Domnul Dumnezeul nostru. [...] Care este acest loc?", spune el, citând 3,15: „Este Hristos Iisus".

3,11 „leşurile": gr. νεκροί, spre deosebire de οἱ τεθνηκότες, „cei morţi" (1,17; 3,4), s-ar putea referi la idoli (1,22; 4,7). Într-adevăr, în *Epistola lui Ieremia* idolii sunt comparaţi cu nişte leşuri (vv. 26.31.70); aceeaşi idee, în Înţ. 13,10-18. Pângărirea pricinuită de contactul cu idolii este o temă frecventă în VT (*e.g.* Ps. 105/106,39; Ier. 2,23). ♦ „numărat... lăcaşul morţilor": *cf.* Ps. 87/88,5. Expresia „a coborî în Hades/lăcaşul morţilor" e foarte frecventă în LXX; rugătorii, văzuţi ca nişte muribunzi (2,18; 3,1), se consideră deja morţi (3,4 – vezi şi nota).

3,12 „izvorul înţelepciunii": expresia pare a relua Ier. 17,13 („...izvorul vieţii"). În Prov. 18,4, „izvorul vieţii" echivalează ebr. *m^eqōr ḥōkhmāh*, „izvorul înţelepciunii" – ca atare, σοφία echivalând aproape constant ebr. *ḥōkhmāh*, se poate vedea aici un indiciu al existenţei unui original ebraic pentru Baruh.

3,15 Întrebările retorice care exprimă inaccesibilitatea înţelepciunii, continuate în versetele următoare, se regăsesc în alte cărţi sapienţiale (*e.g.* Iov 28,12-23; Sir. 1,2-8) cu acelaşi răspuns, explicit sau implicit: adevărata înţelepciune se află numai la Dumnezeu, dar El o dăruieşte celor care o caută şi I-o cer.

și cine a intrat în vistieriile ei?
16 Unde sunt dregătorii neamurilor
și cei ce stăpâneau peste fiarele de pe pământ,
17 cei ce se jucau cu păsările cerului
și adunau în vistierii argintul și aurul,
în care își puneau încrederea oamenii
și nu are capăt agonisirea lor,
18 cei ce lucrează argintul și se îngrijorează
și nu se [mai] descoperă lucrările lor?
19 Au pierit și au coborât în lăcașul morților
și alții s-au ridicat în locul lor.
20 Unii mai tineri au văzut lumina
și au locuit pe pământ,
dar calea științei nu au cunoscut-o,
21 nici n-au înțeles cărările ei,
nici n-au dobândit-o;
fiii lor au ajuns să se îndepărteze de calea lor.
22 Nici nu a fost auzită în Canaan,
nici nu a fost văzută în Thaiman,
23 nici fiii lui Agar care cercetează priceperea pe pământ,

3,16-17 „cei ce stăpâneau fiarele... se jucau cu păsările cerului": expresiile constituie o imagine a puterii, în Dan. 2,38 și Iud. 11,17, cu referire explicită la Nabucodonosor; aici însă par a ilustra orice formă de putere omenească.

3,18 „nu se [mai] descoperă (lucrările)": *litt.* „nu este descoperire (a lucrărilor)"; expresia similară din Is. 40,28 traduce literal ebr. *'ēyn ḥēqer l*ᵉ. Lucrările omenești, oricât de impresionante, sunt deșertăciune față de dezvăluirea de către Dumnezeu a căii adevăratei științe (*cf.* 3,32.37).

3,19 Clement Alexandrinul (*Pedagogul* II,36,2) citează Bar. 3,16-19 (fără a indica autorul) în sprijinul argumentării sale împotriva „celor care sunt plini de iubire de sine și de aroganță"; el vede aici o învățătură despre dezlipirea de cele lumești comună Scripturii și lui Platon (*Legile* VII,801).

3,20 „calea științei": expresia apare numai în Baruh, dar e apropiată de Is. 40,14 („calea înțelegerii").

3,22 „Canaan" ajunsese să desemneze Fenicia (*cf.* Sof. 2,5; Mt. 15,21-22); orașele feniciene Tyr și Sidon au în Biblie o reputație de înțelepciune (Iez. 28,4; Zah. 9,2). ♦ „Thaiman" desemnează Edomul, și acesta având o reputație de înțelepciune (Ier. 28,8 [49,7 TM]; Iov 2,11; 4,1; Abd. 8). Față de curentul universalist din Biblie, Baruh minimalizează o înțelepciune pur omenească.

negustătorii din Merran și Thaiman,
fâuritorii de basme și cercetătorii priceperii,
calea înțelepciunii n-au cunoscut-o,
nici nu și-au amintit de cărările ei.

24 O, Israele, cât este de mare Casa lui Dumnezeu
și de întins locul stăpânirii Lui:
25 mare, și nu are capăt,
înalt și nemăsurat.
26 Acolo s-au născut uriașii cei vestiți de la început,
mari la statură, știutori la război.
27 Nu pe aceștia i-a ales Dumnezeu,
nici calea științei nu le-a dat-o;
28 și au pierit pentru că nu aveau chibzuință,
au pierit din pricina nesocotinței lor.

29 Cine s-a suit la cer de a luat-o

3,23 „fiii lui Agar": expresia apare numai aici în LXX; în rest, descendenții lui Agar sunt numiți „ismaeliți" (Gen. 37,25; Ps. 82/83,7) sau „agareni" (1Par. 5,20). ♦ „Merran": toponim necunoscut; majoritatea comentatorilor consideră că e vorba de o lectură greșită a ebr. *Mdhan*, numele unei cetăți din Arabia. ♦ „făuritorii de basme": gr. μυθολόγος, bine atestat în greacă, apare numai aici în LXX. Theodoret justifică folosirea termenului prin faptul că înțelepții „obișnuiesc să cuvânteze prin comparații".

3,24 „Casa lui Dumnezeu" nu desemnează aici, ca de obicei în Biblie, sanctuarul/templul, sau un loc anume marcat de prezența lui Dumnezeu, ci universul întreg. Acest sens a fost folosit ca argument pentru datarea Cărții lui Baruh după distrugerea Templului (H.St.J. Thackeray, „Baruch", p. 105; H.B. Swete, *Introduction*, p. 275; W.O.E. Oesterley, *The Book of the Apocriph*, pp. 504-506). S-ar putea vedea aici și un paralelism între „Casa lui Dumnezeu" = cerul și „locul stăpânirii Lui" = pământul.

3,25 „capăt": folosirea cu sens spațial a gr. τελευτή, „sfârșit", este unică în LXX; de obicei termenul are sens temporal, de „sfârșit al vieții".

3,26 „uriașii cei vestiți": *cf.* Gen. 6,4. ♦ „mari la statură": este o caracteristică a celei de a doua generații de giganți învinsă de Israel (Dan. 9,2; vezi și Num. 13,33; 1Par. 20,6; Is. 45,14). Uriașii sunt adesea menționați în scrierile iudaice târzii ca fiind pedepsiți de Dumnezeu pentru aroganța lor (Sir. 16,7; 3Mac. 2,4; Înț. 14,6). ♦ „știutori la război": vezi, mai frecvent, „învățați la război" (1Par. 5,18; Cânt. 3,8; 1Mac. 4,7). Aici, această „știință" e în opoziție cu știința dată de Dumnezeu, din v. 27.

3,28 „nesocotinței": gr. ἀβουλία nu mai apare în LXX decât în Prov. 14,17, unde echivalează ebr. *'iwweleth*, „nebunie".

și a coborât-o din nori?
30 Cine a străbătut dincolo de mare de a găsit-o
și o va aduce [cu preț de] aur ales?
31 Nu e nimeni care să-i cunoască drumul,
nici care să cugete la cărarea ei.
32 Ci [doar] Acela care știe toate o cunoaște,
a descoperit-o cu priceperea Sa;
Cel care a pregătit pământul pentru timpul din veac,
l-a umplut de dobitoace cu patru picioare;
33 Cel ce trimite lumina și [ea] pornește,
a chemat-o și ea i-a dat ascultare tremurând;
34 iar stelele au strălucit în străjile lor și s-au bucurat,
35 [El] le-a chemat, iar [ele] au spus: «Iată-ne!»
Au strălucit cu veselie pentru Cel care le-a făcut.
36 Acesta e Dumnezeul nostru,
nu se va număra altul afară de El.
37 A descoperit toată calea științei
și i-a dat-o lui Iacob, slujitorul Său,
lui Israel, cel iubit de El;
38 după aceasta [ea] s-a arătat pe pământ

3,29-30 Aceste versete reiau Deut. 30,12-13 (vezi Introducerea). ♦ „aur ales": *cf.* comparații similare în Prov. 8,19 și mai ales Iov 28,12-20.

3,32 „a pregătit": folosirea gr. κατασκευάζω pentru actul creator al lui Dumnezeu mai apare în Is. 40,28; 43,7 și Înț. 9,1. ♦ „timpul din veac": gr. εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον; această expresie stranie, care alătură două substantive grecești referitoare la timp, mai apare în Ex. 14,13 și, frecvent, în Isaia (*e.g.* 13,20; 14,20), echivalând expresii ebraice ca „în veac", „din neam în neam". ♦ „dobitoace cu patru picioare": gr. κτῆνος desemnează animalele de turmă, dar și animalele în general, spre deosebire de păsări, reptile și pești (de aceea „cu patru picioare" e redundant!). Autorul folosește cuvinte-cheie din vocabularul creației (Gen. 1,24-25).

3,33 „Lumina", „stelele" evocă primul capitol din Geneză, dar majoritatea elementelor din verset trimit la Iov 38,34-35. (Despre funcția acestor aluzii combinate la texte din Scriptură, vezi Introducerea.)

3,34 „străjile": Theodoret spune că acestea desemnează aici timpurile (καιροί) stelelor, căci fiecare răsare la vremea stabilită. ♦ „s-au bucurat": în același context cosmic, *cf.* Is. 44,23; 49,13.

3,35 *Cf.* Is. 52,6; Iov 38,35 TM.

3,38 „și-a dus traiul": verbul gr. συναναστρέφειν, bine atestat în greaca târzie, nu mai apare în LXX decât în Sir. 41,5 și, problematic, în Gen. 30,8. ♦ Verbele din acest verset

și printre oameni și-a dus traiul."

4 [1] „Aceasta e cartea rânduielilor lui Dumnezeu
și legea care dăinuie în veac:
toți cei care o țin [vor fi] spre viață,
dar cei care o părăsesc vor muri.
[2] Întoarce-te, Iacobe, și dobândește-o;
străbate către strălucire în fața luminii ei!
[3] Să nu dai altuia slava ta
și cele ce-ți sunt de folos – unui neam străin.
[4] Fericiți suntem, Israele,
pentru că cele plăcute lui Dumnezeu ne sunt cunoscute.

[5] Îndrăzniți, poporul meu,

---

au în mod logic ca subiect „știința", dar Vulg. le-a tradus la masculin, *visus est... conversatus est*, considerând că subiectul este „Dumnezeu". Oricum, exegeza creștină a aplicat acest verset Cuvântului întrupat, Hristos (vezi Introducerea).

4,1 Aceeași idee a identității dintre Lege și înțelepciune, privilegiu al lui Israel, e exprimată clar și în Sir. 24,23, dar cu alt lexic.

4,2 „dobândește-o": gr. ἐπιλαμβάνω, „a pune mâna (pe ceva)", „a apuca", „a prinde". În acest îndemn adresat lui Israel și mai ales în atenționarea împotriva străinilor, din versetul următor, majoritatea comentatorilor au văzut o reacție împotriva elenismului (C.A. Moore, *Daniel, Esther and Jeremiah: the Additions*, p. 302; A. Kabasele Mukenge, *L'Unité littéraire*, pp. 251-252). Alții, ca J.T. Marshall („The Book of Baruch", p. 253), atribuind textului o dată mai târzie, văd aici o aluzie la creștinii care resping Legea lui Moise. ♦ „strălucirea": gr. λάμψις este un *hapax* în LXX. Imaginea „luminii" Legii apare și în alte locuri: Legea ca lumină a neamurilor, în Is. 51; „făclie este porunca Legii și lumină", în Prov. 6,23; „lumina nestricăcioasă a Legii", în Înț. 18,4.

4,4 „Fericiți suntem, Israele": *cf.* Deut. 33,29, exclamația care încheie discursul lui Moise.

4,5–5,9 Finalul Cărții lui Baruh constituie un îndemn în tonalitate profetică.

4,5 „Îndrăzniți": gr. θαρσεῖν/θαρρεῖν; se repetă la vv. 21.27.30; zece din cele 12 ocurențe din LXX care au corespondent ebraic echivalează expresia „Nu te teme / Nu vă temeți", caracteristică mesajelor de mântuire. ♦ „amintire a lui Israel": gr. μνημόσυνον, „amintire", „memorial"; un popor este nimicit când îi dispare amintirea (*cf.* Deut. 32,26). Aici expresia evocă rămășița iudeilor aflați în exil, pe care Dumnezeu, în semnul profetic al „smochinelor bune", a făgăduit să-i „răsădească" în țara lor (Ier. 24,5-6). Expresia ar putea face aluzie și la partea din jertfa vegetală oferită ca ardere de tot (*cf.* Lev. 2,2 și nota: tradus acolo cu „pomenire").

amintire a lui Israel!
6 Ați fost vânduți neamurilor
nu spre pieire,
ci pentru că L-ați mâniat pe Dumnezeu
ați fost predați potrivnicilor;
7 într-adevăr, I-ați stârnit mânia Celui care v-a făcut
aducând jertfe demonilor și nu lui Dumnezeu.
8 L-ați uitat pe Dumnezeul veșnic, care v-a hrănit,
ați mâhnit și Ierusalimul, care v-a crescut;
9 căci a văzut urgia care venea asupra voastră de la Dumnezeu
și a spus:
«Ascultați, voi cele ce locuiți lângă Sion,
Dumnezeu a adus peste mine jale mare,
10 căci am văzut robirea fiilor mei și fiicelor mele,

4,6 „Ați fost vânduți": pasivul verbului πιπράσκειν e folosit adesea în sensul de „a trimite în robie" (*e.g.* Is. 50,1; 52,3). ♦ „nu spre pieire": reluare în sens invers a cuvintelor Esterei (Est. 7,4); *cf.* și Ier. 18,17; 51[44],12.

4,7 „I-ați stârnit mânia": *cf.* Deut. 32,16.19. ♦ „aducând jertfe demonilor": *cf.* Deut. 32,17, unde δαιμόνια echivalează ebr. *šēdh*. Cealaltă ocurență a termenului, în Ps. 104/105,37, se referă la zei cărora li se aduceau ca jertfă copii.

4,8 „care v-a hrănit": *cf.* Ex. 2,7 – același verb despre doica lui Moise, iar (cu verbul simplu) în Deut. 32,18, aceeași acuzație împotriva lui Israel ca aici.

4,9 „și a spus": expresia introduce, în îndemnul profetic, discursul în stil direct al Ierusalimului (4,9-29) văzut ca o femeie văduvă și părăsită (numele cetății este de genul feminin!): este o lamentație însoțită de un ritual de doliu: îmbrăcată în veșmânt de sac (4,20), ea se adresează vecinelor sale (vv. 9 și 23) și putem presupune că zace trântită la pământ, de vreme ce este chemată să se ridice (5,5). ♦ „cele ce locuiți lângă Sion": gr. πάροικος are sensul de „vecin" numai aici și în Ier. 29 [49,19], unde echivalează ebr. *šākhēn* cu acest sens; în restul LXX, termenul are sensul precis de rezident străin fără drepturi politice, dar având un statut care îl ocrotește. Theodoret rezumă pasajul spunând că Ierusalimul se adresează cetăților supuse, iar în legătură cu v. 24, amintește bucuria neamurilor vecine. Și Vulg. traduce cu „vecine": *confines Sion*.

4,10 „robirea": Ierusalimul vorbește despre αἰχμαλωσία, „captivitatea/prizonieratul" fiilor săi (*cf.* și vv. 16 și 24), în timp ce rugătorii aflați la Babilon vorbesc de „surghiun", deportare (1,9; 2,14.30.32; 3,8). Acest punct de vedere al Ierusalimului este comun celor trei suplimente la Ieremia. ♦ „Cel Veșnic": folosirea acestei expresii fără obișnuitul Κύριος nu mai apare decât în această parte din Baruh (de încă șase ori) și în 2Mac. 1,25. S-a emis ipoteza că și acesta ar fi un echivalent al tetragramei *YHWH*, având în vedere tendința din textele târzii de a o înlocui cu alte apelative: *e.g.* „Cerul" (1Mac. 4,24); „alt

pe care a adus-o asupra lor Cel Veşnic;
11 căci i-am crescut cu veselie,
dar i-am trimis de la mine cu plâns şi bocet.
12 Nimeni să nu râdă de mine, cea văduvă şi părăsită de mulţi:
am rămas pustie din pricina păcatelor copiilor mei,
pentru că s-au abătut de la Legea lui Dumnezeu,
13 îndreptările Lui nu le-au cunoscut,
nici n-au umblat pe căile poruncilor lui Dumnezeu,
nici pe cărările învăţăturii întru dreptatea Lui nu au mers.
14 Să vină cele ce locuiesc lângă Sion!
Amintiţi-vă de robirea fiilor mei şi a fiicelor [mele],
pe care a adus-o asupra lor Cel Veşnic;
15 căci a adus asupra lor un neam de departe,
un neam neobrăzat şi cu grai străin,
care nu s-au ruşinat de bătrân,
nici de copil nu le-a fost milă
16 şi i-au luat pe cei preaiubiţi de la văduvă
şi de fiicele ei au lăsat-o pustie pe cea singuratică.

17 Dar eu cu ce aş putea să vă vin în ajutor?
18 Căci Acela care a adus relele peste voi
vă va scoate din mâna duşmanilor voştri.
19 Umblaţi, copii, umblaţi,
căci eu am fost lăsată pustie;
20 mi-am dezbrăcat veşmântul de pace

---

loc" (Est. 4,14); „Puterea" (Mt. 26,64) etc. (*cf.* D.G. Burke, *The Poetry of Baruch*, p. 164).

4,11 „veselie": gr. εὐφροσύνη, frecvent în Pentateuh, are un sens tehnic legat de festivităţi. ♦ „plâns şi bocet": cuvintele mai apar împreună doar în Deut. 34,8.

4,12 În Cartea lui Baruh, Ierusalimul apare ca o mamă nevinovată, victima păcatelor copiilor ei. Ierusalimul ca mamă se mai întâlneşte în partea finală a Cărţii lui Isaia (60,4). ♦ Theodoret comentează: este „văduvă", adică „lipsită de Providenţa divină". ♦ „pentru că s-au abătut... [13] ...nu le-au cunoscut": în LXX, pasajul este identic cu Iov 34,27b.

4,13 Expresia „învăţătura întru dreptate" se regăseşte în 2Tim. 3,16.

4,15 Reluare aproape exactă a Deut. 28,49-50. Aceeaşi ameninţare, cu un lexic grecesc diferit, în Ier. 5,15.

4,16 „cea singuratică": adjectivul μόνος substantivat mai apare doar în Est. 4,17.

4,17 Aici începe transformarea plângerii în mesaj de speranţă.

şi m-am îmbrăcat în sacul rugii mele,
voi striga către Cel Veşnic în zilele mele.

21 Îndrăzniţi, copii, strigaţi către Dumnezeu
şi [El] vă va scoate de sub stăpânire, din mâna duşmanilor.
22 Căci eu am nădăjduit de la Cel Veşnic mântuirea voastră
şi mi-a venit bucurie de la Cel Sfânt
pentru milostivirea care va veni la voi curând
de la Cel Veşnic, Mântuitorul vostru.
23 Căci v-am trimis de aici cu bocet şi plâns,
dar Dumnezeu vă va aduce înapoi la mine cu desfătare şi veselie în
veac.
24 Fiindcă precum au văzut acum cele care locuiesc lângă Sion robirea
voastră,
aşa vor vedea curând de la Dumnezeu mântuirea voastră,
care va veni la voi cu slavă mare şi cu strălucirea Celui Veşnic.
25 Copii, înduraţi cu răbdare urgia care a venit peste voi de la Dumnezeu:

4,20 Metafora „veşmântului" este frecventă în Biblie (*e.g.* Is. 61,10; Sir. 45,7; 50,11), precum şi în apocaliptica iudaică (Ps. Sol. 2,20.21; 11,8; 1Enoh 62,15-16; Testamentul lui Levi 8,5 etc.).

4,21 „vă va scoate de sub stăpânire, din mâna duşmanilor": *cf.* Ex. 6,6; 18,4.8.10. Analogia între robia evreilor în Egipt şi situaţia exilaţilor la Babilon arată că autorul Cărţii lui Baruh, ca şi autorul celei de a doua părţi din Isaia, vede întoarcerea exilaţilor ca un al doilea Exod.

4,22 „Cel Sfânt": desemnarea lui Dumnezeu ca „Sfânt" e foarte frecventă la Isaia, mai ales în expresia „Sfântul lui Israel". Expresia „Cel Sfânt", mai rar fără determinant, se găseşte în Is. 40,25, Av. 3,3 şi în texte fără echivalent ebraic ca Sir. 23,9; 48,20, Tob. 12,12.15, 2Mac. 14,36, 3Mac. 2,2. ♦ „milostivirea... Mântuitorul vostru": formulă apropiată de Ps. 23/24,5b, unde ελεημοσύνη, „milostivire", „compasiune", corespunde, în mod surprinzător, dar frecvent în LXX (9 ocurenţe), ebraicului *ṣᵉdhāqāh*, „dreptate". Termenul reapare des în cărţile târzii (de 30 de ori în Sir. şi de 32 de ori în Tob.), unde capătă sensul mai concret de „pomană", „dar", sens pe care îl dobândeşte şi *ṣᵉdhāqāh* în iudaismul postbiblic (dar deja în Dan. 4,24).

4,23 Versetul reia cuvintele din v. 11, inversate.

4,24 „slavă... strălucirea": această asociere (aici şi în 5,3) se întâlneşte în Is. 60,1-3 desemnând manifestarea prezenţei lui Dumnezeu ce călăuzeşte întoarcerea triumfală a poporului Său.

4,25 „peste grumazurile lor vei călca": gest simbolic de victorie – *cf.* Deut. 33,29; Iis. Nav. 10,24.

te-a fugărit duşmanul tău,
dar vei vedea pieirea lui curând
şi peste grumazurile lor vei călca.
26 Răsfăţaţii mei au umblat pe căi stâncoase,
au fost luaţi ca o turmă răpită de duşmani.

27 Îndrăzniţi, copii, şi strigaţi către Dumnezeu,
căci Îşi va aminti de voi Cel care aduce [aceasta].
28 Precum a fost cugetarea voastră să rătăciţi de la Dumnezeu,
de zece ori mai mult întoarceţi-vă să-L căutaţi!
29 Fiindcă Acela care a adus asupra voastră relele
vă va aduce bucuria veşnică odată cu mântuirea voastră.»

30 Îndrăzneşte, Ierusalime:
te va mângâia Cel care te-a numit.
31 Nenorociţi cei care te-au vătămat
şi s-au bucurat de căderea ta;
32 nenorocite cetăţile cărora le-au fost robi copiii tăi,

4,26 „Răsfăţaţii": gr. τρυφερός, „delicat", „gingaş" (Deut. 28,54.56), „încântător" (Is. 58,13) e folosit uneori ironic, ca aici, despre israeliţii puţin pregătiţi să înfrunte greutăţile („căi stâncoase").

4,27 „Îşi va aminti de voi Cel...": *litt.* „va fi amintirea voastră din partea Celui..." – construcţie stângace, care apare şi în Zah. 13,2; Is. 23,16; Iez. 21,37; 25,10, pentru a reda construcţia ebraică cu verbul *zākhar* la pasiv fără complement de agent.

4,28 „să rătăciţi": verbul gr. πλανᾶσθαι apare frecvent în Deuteronomul cu referire la îndepărtarea de Dumnezeul adevărat.

4,30–5,9 Dumnezeu răspunde Ierusalimului, prin Baruh.

4,30 „te va mângâia": gr. παρακαλεῖν, care în limba clasică înseamnă „a chema", „a invoca", „a îndemna", „a încuraja", „a ruga" dobândeşte tardiv şi sensul de „a mângâia". În LXX echivalează cel mai des ebr. *nāḥam*, „a încuraja", „a consola", adesea asociat cu metaforizarea Ierusalimului ca femeie îndurerată (*e.g.* Is. 51,3.12.19; 61,2; Iez. 14,23; Plâng. 1.2.9.16 etc.). ♦ „Cel care te-a numit": ideea că Dumnezeu a dat numele Ierusalimului apare în Is. 60,14; 62,2.4.10; Ps. 45/46,5.

4,31 „Nenorociţi": gr. δείλαιος, frecvent la autorii tragici, mai apare în LXX doar în Os. 7,13 şi Na. 3,7 (tradus în ediţia de faţă cu „urgisit"), într-o construcţie similară.

4,32 „nenorocite cetăţile... nenorocită cea...": textul se concentrează asupra unei singure cetăţi, care nu e numită, dar din context este evident că e vorba de Babilon (*cf.* Is. 47; Ier. 27–28 [50–51 TM]). Totuşi, în funcţie de data pe care o presupun pentru redactarea

nenorocită cea care i-a primit pe fiii tăi!
33 Căci, precum s-a bucurat de căderea ta
şi s-a veselit de prăbuşirea ta,
tot astfel se va întrista de pustiirea ei.
34 Şi-i voi lua încântarea că are popor mult,
iar trufia ei se va preschimba în bocet.
35 Căci foc va veni peste ea de la Cel Veşnic, zile îndelungate,
şi va fi locuită de demoni vreme destul de multă.

36 Priveşte spre răsărit, Ierusalime,
şi vezi veselia cea de la Dumnezeu venind la tine!
37 Iată, vin fiii tăi pe care i-ai trimis de la tine,
vin adunaţi de la răsărit până la apus,
la vorba Celui Sfânt, bucurându-se de slava lui Dumnezeu."

5 1 „Dezbracă-ţi, Ierusalime, veşmântul de jale şi de necaz

Cărţii lui Baruh, unii comentatori văd aici mai degrabă o aluzie la regatul seleucid, iar alţii chiar o aluzie la Roma.

4,34 „încântarea": gr. ἀγαλλίαμα, „veselie mare", „bucurie excesivă", e un neologism format de la un verb tardiv; apare rar în LXX.

4,35 Focul nimicitor apare în majoritatea mesajelor de distrugere: Gen. 19,24 (Sodoma şi Gomora), Ier.27 [50],32; 28[51],30.58 (Babilonul). ♦ „demoni": gr. δαιμόνια apare adesea în prevestiri despre nimicirea Babilonului; în Is. 13,21 echivalează ebr. *sa'ir*, „ţap", iar în Is. 34,14 TM are *ṣiyyīm*, cuvânt ce desemnează animale necunoscute şi e tradus în diverse feluri în LXX.

4,36 „răsărit": de acolo va veni mântuirea: *cf.* Is. 41,2.25; 46,11; Mt. 2,2. ♦ „Veselia cea de la Dumnezeu..." compensează „urgia..." de la 4,25.

4,37 „vin adunaţi de la răsărit până la apus": *cf.* Is. 43,5; 49,14-23; 60,4, Ps. 106/107,3; Zah. 8,7; dar şi Ps. Sol. 11,3-4. ♦ „vorba": am tradus astfel, pentru a-l diferenţia de λόγος, subst. ῥῆμα; până acum a apărut doar λόγοι, „cuvinte" (o singură dată la singular, în 2,1). ♦ „slava": imaginea slavei lui Dumnezeu ce însoţeşte şi călăuzeşte întoarcerea exilaţilor apare în a doua parte din Isaia (43,7; 58,8; 60,1; 66,18).

5 Această ultimă parte din Baruh prezintă legături semnificative cu Ps. Sol. 11. Unii cercetători chiar au presupus că ar fi vorba de un adaos târziu inspirat din acest Psalm. Totuşi este evidentă legătura strânsă cu restul poemului din Baruh (*cf.* W. Pesch, „Die Abhängigkeit des 11 salomonischen Psalms vom letzten Kapitel des Buches *Baruch*", *ZAW* 26, 1955, pp. 251-263).

5,1 „frumuseţea slavei": în greaca clasică, εὐπρέπεια înseamnă „înfăţişare frumoasă", „aspect plăcut"; în LXX, echivalând ebr. *hādhār*, „strălucire", „splendoare", are un sens

şi îmbracă-te cu frumuseţea slavei de la Dumnezeu în veac!
2 Învăluie-te în mantia dreptăţii celei de la Dumnezeu,
pune-ţi pe cap diadema slavei Celui Veşnic!
3 Căci Dumnezeu va arăta la tot ce e sub cer strălucirea ta.
4 Fiindcă numele tău va fi chemat de Dumnezeu în veac:
«Pacea dreptăţii şi slava cucerniciei.»
5 Ridică-te, Ierusalime, şi stai pe înălţime
şi priveşte spre răsărit
şi vezi copiii tăi adunaţi de la apusul soarelui până la răsărit
de vorba Celui Sfânt,
bucurându-se de amintirea lui Dumnezeu.
6 Căci au plecat de la tine pe jos,
mânaţi de duşmani,
dar Dumnezeu îi aduce la tine
purtaţi cu slavă, ca un tron de domnie.
7 Căci Dumnezeu a poruncit să se plece tot muntele înalt

---

mai emfatic şi e folosit adesea metaforic, însoţit uneori de un alt termen religios: *cf. e.g.* Ps. 103/104,1; 144/145,5; Prov. 31,26; Ier. 23,9 (fără echivalent în TM).

5,2 Imaginile din acest verset trimit la vocabularul folosit în Is. 61 pentru a exprima bucuria Ierusalimului. ♦ „mantia": gr. διπλοΐς, *litt.* „mantie dublă", „veşmânt amplu"; expresia „mantia dreptăţii" se regăseşte în Is. 61,10 TM. ♦ „diadema": gr. μίτρα desemnează în Pentateuh o parte din acoperământul capului marelui preot; ea apare şi ca podoabă pentru cap masculină (Is. 61,10; Iez. 26,16) sau feminină (Iud. 10,3; 16,8). În ediţia de faţă termenul apare tradus, în funcţie de context, cu „mitră" sau „diademă".

5,3 „tot ce e sub cer": Irineu al Lyonului (*Haer.* V,35,2) găseşte în acest verset un argument pentru a afirma că profeţia finală din Baruh se va împlini pe pământ, şi nu „în locuri supracereşti".

5,4 „Pacea dreptăţii": gr. εἰρήνη echivalează de obicei ebr. *šālōm*, care evocă a doua parte a numelui Ierusalimului; în Is. 1,26, Ierusalimul primeşte numele nou de „Cetatea dreptăţii". Asocierea celor doi termeni, „pace" şi „dreptate", apare frecvent în Biblie (Ps. 71/72,7; 84/85,11; Is. 48,18; 60,17). ♦ „cucerniciei": gr. θεοσέβεια, „religiozitate", „slujirea/frica de Dumnezeu", termen clasic, e rar în LXX; din cele opt ocurenţe, singurele care au corespondent în textul ebraic sunt Gen. 20,11 şi Iov 28,28, echivalând expresia *yirᵉ'ath 'Elohīm/'Adhonāy*, „frica de Dumnezeu/Domnul".

5,5 „Ridică-te, Ierusalime, şi stai...": *cf.* Is. 51,17. ♦ „de la apus... până la răsărit": această orientare, de la vest la est, rară în Biblie, e inversă faţă de cea din 4,37. ♦ „amintirea lui Dumnezeu": făgăduită la 4,27.

5,6 „purtaţi... ca un tron": fuseseră „luaţi ca o turmă" (4,26), iar acum se întorc cu slavă. În greceşte apare în ambele locuri verbul αἴρειν, *litt.* „a ridica".

și măgurile veșnice,
iar râpile să se umple, spre netezirea pământului,
ca Israel să pășească în siguranță întru slava lui Dumnezeu;
8 și l-au umbrit pădurile și tot copacul înmiresmat pe Israel
la porunca lui Dumnezeu.
9 Căci îl va călăuzi Dumnezeu pe Israel cu veselie
la lumina slavei Sale,
dimpreună cu milostivirea și dreptatea cea de la El.

5,7 „să se plece tot muntele înalt": *cf.* Is. 40,4 (asociat cu imaginea râpilor umplute), dar și Ps. Sol. 11,5. ♦ „măgurile veșnice": asociere a două cuvinte poetice, rare în LXX; în Gen. 49,26 echivalează ebr. *gibh^{e}'ōth 'ōlām*, expresie care mai apare (echivalată sinonimic în LXX) în Deut. 33,15; Av. 3,6. ♦ „netezirea pământului": în Is. 45,2, în același context de pregătire pentru întoarcere, Dumnezeu îi făgăduiește lui Cyrus că va netezi munții în calea lui.

5,8 Vocabularul e similar cu cel din Ps. Sol. 11,5. ♦ „l-au umbrit": folosirea unui timp trecut a dat naștere la numeroase comentarii; ca și aoristul de la v. 7 („a poruncit"), sugerează că Dumnezeu a prevăzut deja condițiile în care se va realiza întoarcerea

5,9 „de la El": unele mss. au „de la Dumnezeu", reluând formula de la 4,36; 5,1 2.

PLÂNGERI

Cuvântului, dar şi umbra slavei viitoare. Irineu (*Adversus Haereses* III,10,3, SC 211, t. 2, Paris, 1974) citează începutul versetului raportând „suflarea" la Hristos, care este putere dumnezeiască dătătoare de viaţă; „umbra" este imaginea trupului lui Hristos călcat în picioare în Pătimire, aşa cum „umbra este culcată la pământ" (*Demonstratio* 71, SC 406, Paris, 1995). Augustin, într-o notiţă despre profeţiile lui Ieremia (*De Civitate Dei* XVIII, 33, *CCL* 48, Turnhout, 1955, p. 626), citează versetul sub forma *Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris.* Eusebiu al Cezareii foloseşte versetul pentru a arăta că profeţii ştiau că cuvintele lor „vor trăi printre neamuri" şi că Hristos, de la care îşi primiseră duhul profetic, va fi prins de iudei (*Demonstratio evangelica* IV,16,30, *GCS* 23, Leipzig, 1923, pp. 190-191).

Isabelle Assan-Dhôte, Jacqueline Moatti-Fine
Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu

Plângeri

1 Şi a fost [aşa]: după ce Israel a fost dus în captivitate şi Ierusalimul a fost pustiit, Ieremia s-a aşezat plângând şi a înălţat jelania aceasta asupra Ierusalimului şi a zis:

1 Cum a şezut însingurată cetatea care se umpluse de popoare!

Preambulul nu apare în TM, ci doar în LXX şi Vulg. Formula introductivă face legătura cu Cartea lui Ieremia. ♦ „a fost dus în captivitate": gr. αἰχμαλωτίζειν este caracteristic cărţilor din LXX care nu au corespondent păstrat în TM (vezi şi nota la Bar 4,10). Origen vede aici o evocare a sufletului ajuns în stăpânirea diavolului sau a oricăror puteri potrivnice: numai Hristos îl va elibera. Olympiodor din Alexandria consideră că menţionarea captivităţii este o aluzie „profetică şi adevărată" la ceea ce a îndurat Ierusalimul din partea romanilor, dar propune şi o interpretare alegorică: sufletul care s-a îndepărtat de virtute şi a decăzut. (Pentru citatele din autorii patristici, vezi Bibliografia cărţii.) ♦ „a înălţat jelania": *litt.* „a jelit jelania". Despre folosirea lui θρῆνος, θρηνεῖν în greaca clasică, vezi Introducerea. În Biblia grecească, această familie de cuvinte se referă la lamentaţii rostite asupra unui mort, dar mai ales la oracole de nimicire rostite împotriva unor cetăţi sau popoare. Verbul θρηνεῖν echivalează de obicei ebr. *qīn*, de unde titlul *Qīnōth* dat cărţii de o parte a tradiţiei.

1,1 „Cum": gr. πῶς exprimă atât uimirea, cât şi suferinţa, redând bine pluralitatea de sensuri a ebr. *'eykhāh*, cu care începe textul şi care dă numele cărţii în TM. ♦ „însingurată": această reprezentare a Ierusalimului apare şi în Bar. 4,16. ♦ „se umpluse... se înmulţise": în gr. este acelaşi verb, πληθύνω, la pasiv, care trimite la formulele de binecuvântare din Geneză, mai ales la binecuvântarea pe care Isaac i-o dă lui Iacob (Gen. 28,3). BA traduce „multipliée en peuples... multipliée parmi les nations". ♦ „de popoare": TM are *litt.* „(multă/abundentă) [în] popor", ceea ce ar putea însemna fie „cu popor numeros", fie „îmbelşugată în mijlocul poporului". Traducerea greacă dezambiguizează textul, exprimând mai ales contrastul între măreţia din trecut a Ierusalimului şi pustiirea de acum. ♦ După Origen, „se umpluse de popoare" se referă la israeliţi, iar „se înmulţise printre neamuri", la prozeliţi; în mod alegoric, aplicată sufletului, prima expresie s-ar referi la bogăţiile contemplaţiei, iar cea de-a doua, la domeniul practic – mulţimea faptelor bune. ♦ „ca o văduvă": după Origen, aceasta simbolizează sufletul privat de Logosul dumnezeiesc, din pricina păcatului. ♦ „printre ţări": s-ar putea înţelege şi „peste ţări"; prima opţiune e preferabilă prin analogie cu „printre neamuri", cu aceeaşi

A ajuns ca o văduvă cea care se înmulţise printre neamuri!
Căpetenie [odinioară] printre ţări, a ajuns [să plătească] bir.

2 Mult a mai plâns în noapte şi lacrimile-i pe obrazul ei
şi nu e cine să o mângâie din toţi cei care o iubeau:
toţi cei ce o îndrăgeau au înşelat-o, i-au ajuns duşmani.

3 A fost strămutată Iudeea pentru înjosirea ei şi pentru mulţimea robirii ei;

---

prepoziţie ἐν. ♦ „a ajuns [să plătească] bir": *litt.* „a ajuns la tribut / a ajuns tribut". Metonimia reprodusă de LXX insistă asupra caracterului straniu, nemaiauzit, al celor întâmplate. Targumul explică: odinioară provinciile plăteau tribut Ierusalimului, iar acum cetatea trebuie să le dea tribut. ♦ Origen compară răsturnarea de situaţie cu nestatornicia în virtute. ♦ Olympiodor interpretează şi el alegoric: sufletul, odinioară plin de gânduri bune şi dominând asupra viciilor, de când e lipsit de Logos, mirele său, a ajuns tributar viciilor.

1,2 „Mult a mai plâns": *litt.* „plângând a plâns" – reproduce figura etimologică intensivă din ebraică. Dar, în vreme ce în TM verbul predicativ este la aspectul neîndeplinit, putând fi interpretat ca o profeţie, în greacă aoristul sugerează o acţiune deja săvârşită. ♦ „nu e cine să o mângâie": midraşul trimite la Is. 51,12 („Eu sunt Cel ce te mângâie"). ♦ „o iubeau... o îndrăgeau": Origen, explicând că ἀγαπᾶν este „mai dumnezeiesc şi mai spiritual", pe când φιλεῖν este „mai trupesc şi mai omenesc", deduce că oamenii superiori n-au alinat suferinţele Ierusalimului, pe când cei inferiori l-au trădat şi i-au devenit duşmani. Explicaţia este apropiată de comentariile iudaice, care insistă asupra ideii că prietenia unui *'ōhēbh* („cel care iubeşte") este mai trainică decât a unui *rea'* („tovarăş", „amic").

1,3 „A fost strămutată": gr. μετῳκίσθη introduce un joc de cuvinte pe rădăcina verbului cu κατοικεῖν, „a locui" (4,12.21; 5,19; *cf.* şi 1,7, dar vezi nota *ad loc.*), παροικεῖν, „a locui provizoriu" (4,15) şi substantivele corespunzătoare. ♦ „pentru înjosirea ei şi pentru mulţimea robirii ei": secvenţa gr. ἀπὸ ταπεινώσεως αὐτῆς καὶ ἀπὸ πλήθους δουλείας αὐτῆς pune mai multe probleme de interpretare, care sunt interdependente. Prepoziţia ἀπό, ca şi ebr. *min*, pe care îl echivalează, poate avea sens temporal sau cauzal; forma adjectivului pronominal αὐτῆς ar putea fi interpretată ca genitiv obiectiv sau subiectiv. Dacă este vorba de umilirea şi înrobirea suferite de către cetatea Ierusalimului, sensul prepoziţiei este temporal – după ce a îndurat umilire şi servitute, a fost deportată; dacă însă se amintesc înjosirea şi înrobirea la care i-a supus pe alţii, prepoziţia este cauzală: surghiunul este o pedeapsă pentru astfel de păcate. Aceasta din urmă este interpretarea oferită de midraş: Iuda primeşte pedeapsă pentru că a prelungit robia unor sclavi evrei peste cei şapte ani îngăduiţi de Lege. O expresie similară se întâlneşte în Na. 3,3 despre locuitorii din Ninive. În schimb, după Origen, Iudeea a fost deportată pentru că s-a umilit, adică şi-a pierdut demnitatea şi vigilenţa din vremea când Dumnezeu o ţinea în cinste, şi s-a înrobit punându-se în slujba patimilor.

s-a aşezat între neamuri, n-a aflat odihnă;
toţi cei care o prigoneau au prins-o în mijlocul asupritorilor ei.

4 Drumurile [cetăţii] Sionului sunt cernite, pentru că nu vine nimeni la sărbătoare;
toate porţile ei sunt nimicite, preoţii ei suspină adânc,
fecioarele ei sunt duse [departe], iar ea se amărăşte în sine-i.

5 Asupritorii ei au ajuns în frunte şi duşmanilor ei a început să le meargă bine,
căci Domnul a smerit-o pentru mulţimea necucerniciilor ei;
pruncii i-au plecat în captivitate în faţa asupritorului.

6 Şi s-a depărtat de fiica Sionului toată frumuseţea ei;
ajuns-au căpeteniile ei ca berbecii care nu găsesc păşune

1,4 „Drumurile [cetăţii] Sionului sunt cernite, pentru că nu vine nimeni la sărbătoare": Origen şi Olympiodor evocă cele trei mari sărbători anuale de pelerinaj la Ierusalim; în plus, Origen dă şi o interpretare alegorică: Sionul reprezintă puterea de a observa şi de a contempla, iar căile sunt diversele învăţături care duc la înţelegere şi contemplare; când omul se lasă aservit de pasiuni, aceste căi sunt în doliu. ♦ „sunt duse": gr. ἄγειν se foloseşte în contexte care vorbesc de luarea de prizonieri şi de prăzi după cucerirea unei cetăţi. TM are „sunt întristate" (*nūghōth*, de la *yāghāh*, „a fi trist"), dar traducătorul LXX a citit *n^ehughōth* (de la *nāhagh*, „a duce/a mâna"); la fel vor fi citit şi Aquila şi Symmachos, echivalând cu διωκόμεναι, „urmărite/gonite". ♦ „se amărăşte (*litt.* amărâtă) în sine-i": se poate înţelege şi „amărâtă/supărată pe sine însăşi". Aşa înţelege Origen.
1,5 „necucerniciilor": gr. ἀσέβεια echivalează aici ebr. *peşa'*, pe care în 1,22 LXX îl redă cu ἁμάρτημα, „greşeală". Caracterul religios al greşelii e subliniat de comentatori. După Targum, pustiirea şi exilul au drept cauză ruperea Legământului. Symmachos traduce cu ἀσυνθεσία, „încălcare (a unei înţelegeri/unui pact)". Pentru Origen, expresia se referă la cei care nu au păstrat faţă de Dumnezeu „convenţiile sfintelor porunci".
1,6 „fiica Sionului": acest tip de expresii este frecvent în Plângeri, constituind personificarea cetăţii sub chipul unei femei. Origen are două linii de interpretare: „fiica Sionului" este Sinagoga, iar frumuseţea ei (gr. εὐπρέπεια are conotaţii multiple: „înfăţişare frumoasă", „ţinută demnă", „farmec", „măreţie, splendoare") desemnează bogăţiile pe care duşmanul i le-a jefuit; pe de altă parte, Sionul fiind prin excelenţă „înălţimea de unde se contemplă", sufletul, „fiica sa", este „aptă pentru contemplaţie", frumuseţea ei reprezintă „bogăţia sfintelor învăţături meditate cu înţelepciune"; dacă sunt neglijate, podoaba se pierde. ♦ „berbecii": TM are *k^e'ayyālīm*, „ca cerbii"; traducătorul LXX va fi citit *k^e'ēylīm*. ♦ „lipsiţi de putere": *litt.* „în nu putere" – calc după ebraică.

și umblau lipsiți de putere în fața prigonitorului.

7 Și-a amintit [cetatea] Ierusalimului, în zilele înjosirii și lepădării ei,
de toate cele dorite ale ei câte erau din zilele de odinioară,
când a căzut poporul ei în mâinile asupritorului
și nu era cine să-i vină în ajutor;
văzând, dușmanii ei au râs de strămutarea ei.

8 Cu păcat a păcătuit [cetatea] Ierusalimului, de aceea a ajuns zbuciumare:
toți cei ce o slăveau au înjosit-o, căci i-au văzut necuviința;
ea însăși, suspinând, a dat îndărăt.

9 Necurăția ei îi [stă] la picioare, nu și-a amintit de cele de pe urmă ale sale;

1,7 „Și-a amintit... în zilele înjosirii...": se poate înțelege și „Și-a amintit... de zilele înjosirii..."; în acest caz „toate cele dorite" ar însemna „cu privire la toate...". ♦ Origen interpretează: când a fost pedepsit, sufletul (Ierusalimul) și-a amintit de păcatul său (înjosirea), de îndepărtarea de Dumnezeu (lepădarea) și de dorințele vechi; prin neglijența sa, a pierdut contemplația (poporul ei), iar păcatele (asupritorul) au năvălit asupră-i, fără ca sufletul să primească ajutorul Logosului. ♦ „lepădării": gr. ἀπωσμός este un *hapax* în greacă, derivat de la ἀπωθεῖν, „a alunga", „a respinge", „a înlătura", frecvent în Plângeri. ♦ „strămutarea": gr. μετοικεσία în ed. Rahlfs; mss. importante ca *Vaticanus* și *Sinaiticus* au κατοικεσία, „locuire", adoptat și de BA. TM are *miș^ebātehā*, pe care LXX l-a pus în legătură cu verbul *yāșābh*, „a ședea", „a locui", însă majoritatea traducătorilor din ebr., antici și moderni, l-au legat de *șābhat*, „a înceta" (de exemplu, VL și Vulg. traduc cu *sabbata eius*; Rași spune că evreii au călcat sabatul în țară, dar l-au respectat în exil, chiar dacă dușmanii râdeau de ei), de unde și sensul de „a dispărea", „a fi nimicit" (traducerile moderne).

1,8 „a ajuns zbuciumare": gr. σάλος desemnează agitația mării sau cutremurarea pământului, dar și tumultul interior. TM are „s-a făcut necurăție" (*...l^enīdhāh*), pe care traducătorul LXX l-a pus în legătură cu verbul *nūdh*, „a se agita", „a se rătăci".

1,9 „la picioare": TM are „pe poale". ♦ „[i-]a domolit": *litt.* „a adus în jos", „a făcut să coboare". Origen înțelege că subiectul verbului este Ierusalimul; totuși, contextele în care apare gr. καταβιβάζειν în LXX (lamentații evocând coborârea în Hades, ca pedeapsă divină: Ier. 28[51],40; Iez. 26,20; 28,8 etc.) sugerează că subiectul este Dumnezeu. TM are „[ea] a coborât". ♦ „nemăsurarea": gr. ὑπέρογκος desemnează ceea ce este umflat, excesiv, la propriu sau la figurat. Substantivat înseamnă „lipsă de măsură, exagerare, trufie". Pentru Origen, expresia „a domolit nemăsurarea" înseamnă că Ierusalimul a înjosit „ceea ce avea măreț și minunat". Olympiodor, în schimb, explică astfel: dacă sufletul și-ar fi amintit că urmează plata, și-ar fi domolit trufia pentru a scăpa de pedeapsă. Theodoret al Cyrului, care citește recensiunea antiohiană, „[ea] a căzut în chip

[i-]a domolit nemăsurarea, nu este cine să o mângâie.
„Vezi, Doamne, înjosirea mea, căci s-a preamărit duşmanul!"

10 Mâna şi-a răsfirat-o asupritorul peste toate cele dorite ale ei:
căci [ea] a văzut neamuri intrând în lăcaşul ei sfânt,
despre care ai dat poruncă să nu intre în adunarea Ta.

11 Tot poporul ei suspinând, căutând pâine,
au dat cele dorite ale ei pe mâncare ca să-şi redobândească viaţa.
„Vezi, Doamne, priveşte, că am ajuns lipsită de cinstire!"

12 Nu-i pentru voi, toţi cei care treceţi pe cale:
întoarceţi-vă şi vedeţi dacă este durere ca durerea ce m-a ajuns!
Dând glas spre mine m-a smerit Domnul în ziua urgiei mâniei Lui.

13 Din înălţimea Lui a trimis foc, l-a coborât în oasele mele;
a întins plasă picioarelor mele, m-a întors îndărăt,
m-a dat nimicirii, ziua întreagă cuprinsă de chinuri.

14 A vegheat peste necucerniciile mele:

---

uimitor", subliniază că omul nu trebuie să se încreadă în belşug, pentru că situaţia se poate schimba.

1,10 „să nu intre în adunarea Ta": expresia reia Deut. 23,4, despre interdicţia de a-i primi pe amoniţi şi pe moabiţi în adunarea sfântă. Midraşul povesteşte că, în timp ce alţii jefuiau tezaurul Templului, aceste două popoare s-au năpustit asupra sulurilor Torei pentru a scoate versetul care se referea la excluderea lor. Origen vede aici o imagine a asaltului cărnii împotriva spiritului.

1,11 „cele dorite ale ei": TM are „cele dorite ale lor", dar textul atestat la Qumran (4QLm) are tot singularul; la fel şi Peshitta. Theodoret interpretează „cele dorite" ca pe o referire la prunci, gândindu-se la scenele groaznice relatate despre asediul Ierusalimului.

1,12 „Nu-i pentru voi": această lecţiune, reţinută şi de Rahlfs, şi de Ziegler, apare numai în mss. 62 şi 407 ale LXX, dar concordă cu TM. Midraşul şi mulţi comentatori înţeleg expresia ca pe o urare: „Să nu vi se întâmple şi vouă ce ni s-a întâmplat nouă!". Majoritatea mss. LXX, însă, în loc de οὐ, „nu", au οἱ, „vai!". ♦ „m-a ajuns": LXX foloseşte verbul de existenţă γίγνεσθαι. TM are *'ālal*, „a face rău", „a jumuli", „a smulge (ultimii ciorchini din vie)", dar vocalizat ca pasiv: ambele exprimări ar putea constitui o evitare de a-i atribui lui Dumnezeu responsabilitatea pentru suferinţă. ♦ „Dând glas spre mine" nu apare în BA.

1,13 „cuprinsă de chinuri": gr. ὀδυνωμένην. În mss. *Alexandrinus*, ὀδυρομένην, „jelind"

în mâinile mele s-au împletit, mi s-au suit pe grumaz;
slăbit-a puterea mea, căci Domnul mi-a pus în mâini chinuri de nu voi putea sta drept.

15 Domnul i-a luat pe toţi vitejii mei din mijlocul meu,
chemat-a asupra mea vreme să-i zdrobească pe aleşii mei;
a călcat teasc Domnul pentru fecioara, fiica lui Iuda: pentru acestea plâng eu.

16 Ochiul meu a vărsat lacrimi
căci e departe de mine cel care să mă mângâie, care să-mi readucă viaţa:
fiii mei au ajuns să fie nimiciţi, căci s-a întărit duşmanul.

17 Şi-a întins Sion mâinile, [dar] nu e cine să o mângâie;
Domnul a dat poruncă pentru Iacob, în juru-i [sunt] asupritorii lui,
ajuns-a Ierusalimul dat deoparte în mijlocul lor.

18 Drept este Domnul, pentru că gura [eu] i-am amărât-o:

1,14 „A vegheat peste...": TM are ebr. *nisʿqadh ʿōl*, „a fost legat/însemnat jugul...". Traducătorul LXX a derivat *nisʿqadh* de la verbul *ṣāqadh*, „a veghea" (la fel şi Vulg.), iar în cuvântul următor a citit prepoziţia *ʿal*, „peste". În schimb, majoritatea traducătorilor moderni văd în forma verbală, care este un *hapax*, *niphalul* de la *śāqadh*, „a lega", „a marca". Ebr. *ʿōl*, aşa cum a fost vocalizat de masoreţi, înseamnă „jug". Origen comentează versetul pornind de la imaginea jugului: sufletul care a adormit în necucernicie pentru că a respins jugul sfinţitor al Logosului a ajuns sub jugul păcatului. ♦ „mâinile mele": TM are „mâna Lui".

1,15 „vreme": gr. καιρός, „vreme potrivită", „timp fixat". TM are *mōʿedh*, „dată fixată pentru întâlnire" şi, de aici, „întâlnire", „adunare", sens adoptat de traducătorii moderni. Totuşi, *Talmudul babilonian* (*Taʿanit* 29a) precizează că e vorba de data de 9 Av (data distrugerii primului şi celui de-al doilea Templu). ♦ „a călcat teasc": Origen comentează expresia evocând imaginea lui Dumnezeu care calcă în teasc vinul mâniei Sale şi citează Deut. 32,32-33 şi Ier. 32,13.15-16 [25,27 TM].

1,16 „Ochiul meu": TM are „Ochiul meu, ochiul meu". În schimb, 4Q Lm, Vulg. şi Peshitta concordă cu LXX. ♦ „a vărsat lacrimi": *litt.* „a făcut să cadă apă". TM are „se topesc în lacrimi".

1,17 „a dat poruncă pentru Iacob, în juru-i [sunt] asupritorii lui": în TM s-ar înţelege mai degrabă: „a poruncit [ca] în juru-i [să fie] asupritorii lui". ♦ „dat deoparte": verbul se foloseşte cu privire la femeia dată deoparte pentru că se află în stare de impuritate rituală.

1,18 „A amărî gura" calchiază expresia ebr. *mārār pî* cu sensul de „a se răzvrăti împotrivă".

ascultați, deci, toate popoarele, și vedeți durerea mea:
fecioarele mele și tinerii mei au plecat în captivitate.

19 I-am chemat pe iubiții mei, dar ei m-au dezamăgit;
preoții și bătrânii mei s-au istovit în cetate,
căci și-au căutat hrană ca să-și redobândească viața și n-au găsit.

20 Vezi, Doamne, că sunt asuprită: pântecele mi s-a tulburat
și inima s-a răsucit în mine, căci am pricinuit multă amărăciune:
din afară, sabia m-a lăsat fără copii, precum molima în casă.

21 Ascultați, deci, că eu suspin [și] nu e cine să mă mângâie:
toți dușmanii mei au auzit necazurile mele și s-au bucurat căci Tu ai săvârșit;
ai adus o zi, ai chemat o vreme și au ajuns asemenea mie.

22 Să vină toată răutatea lor în fața Ta

1,19 „iubiții": gr. ἐρασταί metaforizează în LXX idolii, idolatria fiind prezentată ca desfrânare sau adulter. Targumul trimite aici la romani; midrașul vede o aluzie la profeții mincinoși care îi îndemnau pe iudei la idolatrie. Pentru Origen, „iubiții" de aici sunt asirienii și babilonienii. ♦ „și n-au găsit": nu apare în TM.
1,20 „am pricinuit multă amărăciune": *lit.* „cu amărăciune am amărât" – redă expresia intensivă din ebraică. ♦ „sabia m-a lăsat fară copii": *cf.* Deut. 32,25, la care trimite și midrașul. ♦ „molima": gr. θάνατος, *lit.* „moarte", dar și „molimă aducătoare de moarte", „ciumă", cu precădere în triada „sabie, molimă, foamete" frecventă în Ier. (*e.g.* 14,12; 18,21 etc.).
1,21 LXX introduce versetul reluând chemarea adresată popoarelor în v. 18. TM are „Ei au auzit", dar Peshitta are imperativ pers. a II-a sing., „Ascultă" (așadar adresat lui Dumnezeu), iar traducătorii moderni ai TM emendează textul în acest sens. ♦ „ai adus o zi, ai chemat o vreme": TM are „ai adus o zi (pe care) ai chemat-o". ♦ „au ajuns": TM are „vor fi".
1,22 „smulge": verbul gr. ἐπιφυλλίζειν, derivat de la ἐπιφυλλίς, care în LXX înseamnă „ciorchine mic (lăsat pe viță pentru a fi cules de săraci)", apare numai în greaca biblică. Imaginea este a ciorchinelui de proastă calitate, rămas pe viță după cules, sugerând astfel micimea, neînsemnătatea. Verbul din TM, *'ālal*, la forma *pu'ăl*, e înțeles aici de majoritatea traducătorilor *lit.* „a face și a tot face", adică „a face să sufere". Dar el înseamnă și „a culege ce a rămas în vie"; de unde „a extermina". Aici este imaginea pedepsei nimicitoare, pentru că ei nu au respectat prescripția de a lăsa ceva și pentru săraci în urma secerișului și a culesului viei. ♦ „au smuls ei": TM și mai multe mss. grecești au „ai smuls".

şi smulge-i aşa cum au smuls ei pentru toate greşelile mele,
căci multe sunt suspinele mele şi inima mi s-a mâhnit.

2 1 Cum a pus-o în beznă, în urgia Sa, Domnul pe fiica Sionului?
A azvârlit din cer pe pământ slava lui Israel
şi nu Şi-a amintit de scăunelul picioarelor Sale în ziua urgiei Sale!

2 A cufundat în valuri fără cruţare Domnul toate frumuseţile lui Iacob,
a răsturnat în mânia Sa întăriturile fiicei lui Iuda,
[le-]a lipit de pământ, i-a spurcat pe regele şi pe dregătorii ei!

3 A sfărâmat în urgia mâniei Sale cornul lui Israel,
Şi-a întors îndărăt dreapta de la faţa duşmanului;
şi a aprins în Iacob ca pe un foc o văpaie de a mistuit toate cele dimprejur.

4 Şi-a întins arcul ca un duşman, Şi-a întărit dreapta ca un potrivnic
şi a ucis toate cele dorite de ochii mei în cortul fiicei Sionului,

---

2,1 „a pus-o în beznă": gr. γνοφόω apare aici pentru prima dată în greacă, derivat de la γνόφος, „beznă". ♦ „slava": faţă de obişnuitul δόξα, desemnând mai degrabă prezenţa glorioasă a lui Dumnezeu, δόξασμα din text este mai concret, mai potrivit pentru aplicare la podoaba cuiva. ♦ „scăunelul picioarelor": calc după metafora ebraică ce se referă de obicei la Templu sau la Legământ, ca în Ps. 98/99,5; 109/110,1; Is. 66,1.

2,2 „A cufundat în valuri": gr. καταποντίζω corespunde aici ebraicului *billa'*, „a înghiţi dintr-o sorbire", „a înfuleca". LXX introduce metafora cu referire marină. Verbul apare şi în „Cântarea" lui Moise (Ex. 15,4). ♦ „frumuseţile": adjectivul ὡραῖος, aici substantivat, are ca prim sens „care se află la vremea lui"; în limba clasică primeşte sensul de „în floarea vârstei", de unde „frumos", „fermecător". TM are *n^{e}'ōth*, „locuinţe", „sălaşuri", „pajişti". Targumul propune o imagine ce asociază ambele cuvinte: „podoaba casei (lui Iacob)".

2,3 „cornul": *litt.* „tot cornul", metaforă a tăriei, puterii. *Cf.* Ps. 74/75,10. ♦ „toate": nu apare în TM.

2,4 „Şi-a întărit dreapta": TM are „dreapta Lui s-a întărit". ♦ „potrivnic": gr. ὑπεναντίος, „opus/opozant", are un sens mai vag decât ebr. *ṣar*, „asupritor", din TM. Traducătorul LXX va fi vrut să evite imaginea unui Dumnezeu asupritor. Targumul parafrazează în acelaşi sens: „ca şi cum ar fi un duşman al casei lui Israel". ♦ „cele dorite": pentru Origen e vorba de idoli; Olympiodor spune că se referă la fiii şi fiicele Sionului, dar şi la poftele violente ale sufletului. ♦ „de ochii mei": TM are „de ochi". LXX îl face să intervină direct pe narator. Expresia „cele dorite de ochii mei" apare şi în Iez. 24,16 despre soţia profetului.

a revărsat ca focul mânia Sa.

5 Făcutu-S-a Domnul ca un duşman, l-a cufundat în valuri pe Israel,
i-a cufundat toate fortăreţele, i-a dărâmat întăriturile
şi a înmulţit în fiica lui Iuda pe cea care este înjosită şi care a fost înjosită.

6 Şi-a împrăştiat cortul ca pe o vie, i-a nimicit sărbătoarea,
a uitat Domnul de sărbătoarea şi de sabatul pe care le-a făcut în Sion
şi a stârnit cu furia urgiei Sale pe rege şi pe preot şi pe dregător.

7 A lepădat Domnul altarul Său, Şi-a zguduit lăcaşul sfânt,
a sfărâmat în mâna duşmanului zidul fortăreţelor ei;
au dat glas în Casa Domnului ca în zi de sărbătoare.

8 Şi S-a întors Domnul ca să dărâme zidul fiicei Sionului;
a întins funia de măsurat, nu Şi-a întors mâna de la nimicire
şi meterezul din faţă a jelit şi zidul a slăbit deopotrivă.

9 S-au înfundat în pământ porţile ei, i-a nimicit şi i-a zdrobit zăvoarele,
pe regele ei şi pe dregătorii ei între neamuri;
nu [mai] este lege, nici prorocii ei n-au [mai] văzut vedenie de la Domnul.

2,5 „cea care este înjosită şi care a fost înjosită": construcţia caută să redea jocul paronimic analog din ebraică, de la un verb care înseamnă „a jeli".

2,6 „împrăştiat": ediţia Rahlfs are διαπετάννυμι, pe când Ziegler, urmat de BA, are διασπάω, „a trage/a smulge". TM are „Şi-a devastat". ♦ „vie": TM are „grădină". ♦ „sărbătoarea": despre sensurile ebr. *mō'ēdh*, vezi *supra*, nota 1,15. ♦ „a stârnit": TM are „a dispreţuit". ♦ „dregător": nu are echivalent în TM.

2,7 „a zguduit": TM are „a dispreţuit"; traducătorul va fi citit *N'R* în loc de *N'R*. ♦ „a sfărâmat în mâna": TM are „a dat pe mâna". ♦ „au dat glas": toţi comentatorii consideră că subiectul este „duşmanii", bucuroşi de victorie.

2,8 „S-a întors": TM are „a cugetat". Întorsătura greacă ar putea fi semnul unei actualizări a textului, cu referire la distrugerea Ierusalimului de către romani în 70 d.H. – o a doua distrugere, după cea săvârşită de babilonieni în 586 î.H. Targumul şi comentariile midraşice pun în legătură cele două evenimente. ♦ „nu Şi-a întors mâna": este lecţiunea majorităţii mss. greceşti. Însă *Vaticanus*, *Sinaiticus* şi Origen au „nu Şi-a retras mâna". ♦ „şi meterezul... a jelit şi zidul...": TM are „a făcut să jelească fortăreaţă şi zid...".

2,9 „S-au înfundat": midraşul spune că s-au cufundat în pământ şi astfel au scăpat de nimicire. ♦ „n-au [mai] văzut": TM are „n-au găsit".

10 S-au aşezat pe pământ, au tăcut bătrânii fiicei Sionului,
şi-au ridicat ţărână pe cap, s-au încins cu sac,
le-au coborât la pământ pe fecioarele de neam mare din Ierusalim.

11 S-au sfârşit de lacrimi ochii mei, s-a tulburat inima mea,
s-a vărsat la pământ slava mea, de zdrobirea fiicei poporului meu
când se sfârşeau pruncul şi sugarul în pieţele cetăţii.

12 Mamelor lor le-au zis: „Unde [e] grâu şi vin?"
când se istoveau ca doborâţi în pieţele cetăţii,
când îşi dădeau sufletele la sânul mamelor lor.

13 Ce-ţi voi aduce mărturie, sau cu ce te voi asemui, fiică a Ierusalimului?
Cine te va mântui şi te va mângâia, fecioară, fiica Sionului?
Căci s-a sporit paharul zdrobirii tale: cine te va vindeca?

14 Prorocii tăi au văzut pentru tine deşertăciuni şi nechibzuinţă
şi nu ţi-au dezvăluit strâmbătatea ca să întoarcă robia ta,
au văzut pentru tine prevestiri deşarte şi alungări.

2,10 „S-au aşezat... au tăcut... etc.": în TM, verbele sunt la aspectul neîndeplinit, aşadar cu deschidere spre viitor. Gesturile descrise sunt cele ale doliului în Biblie. ♦ „le-au coborât la pământ pe fecioarele de neam mare": TM are „şi-au plecat la pământ capul fecioarele".

2,11 Metafora ochilor care se sfârşesc de plâns e calchiată după ebraică şi apare de zece ori în LXX (vezi Deut. 28,65, cu acelaşi verb, ἐκλείπω). ♦ „slava mea": TM are „ficatul meu": traducătorul va fi citit *k^e^bhodhī* în loc de *k^e^bhēdhī*. Astfel traducerea greacă întrerupe seria de metafore corporale concrete pentru sugerarea durerii. ♦ „zdrobirea": gr. σύντριμμα are sensul tehnic de „fractură", apoi şi de „zgârietură", „sfâşiere".

2,12 „doborâţi": gr. τραυματίας, *litt.* „rănit", înseamnă în LXX „rănit de moarte", „mort".

2,13 „paharul zdrobirii tale": TM are „ca marea e zdrobirea ta". Expresia din LXX are ecou în v. 4,21, despre pedepsirea Edomului.

2,14 „deşertăciuni": cuvântul trimite în LXX, mai ales în Cartea lui Ieremia, la idoli. ♦ „nechibzuinţă": TM are *tāphēl*, „văruială" sau „cu gust searbăd". În Iez. (13,10.11.15; 22,28) este metaforă pentru iluziile aduse de profeţii mincinoşi. ♦ „prevestiri": gr. λῆμμα desemnează ceva luat, primit; în general „câştig", dar şi „povară". În LXX echivalează ebr. *maśśā'*, „oracol", cu aceeaşi evoluţie de sens. *Cf.* şi Ier. 23,33; Zah. 9,1 etc. ♦ „alungări": echivalentul din TM, *maddūḥīm*, a primit diverse interpretări. (Targumul, midraşul şi traduceri moderne: „ademeniri".)

15 Au bătut din palme asupră-ți toți cei care treceau pe drum,
au fluierat și au dat din cap asupra fiicei Ierusalimului:
„Oare aceasta e cetatea pe care o vor numi cununa slavei, veselia întregului pământ?"

16 Și-au deschis asupra ta gura toți dușmanii tăi,
au fluierat și au scrâșnit din dinți; au zis: „Am înghițit-o:
dar aceasta e ziua pe care am așteptat-o, am aflat-o, am văzut-o."

17 A săvârșit Domnul cele pe care Și le-a pus în gând, Și-a împlinit cuvintele
pe care le poruncise din zilele de demult, a doborât și nu a cruțat
și l-a veselit asupră-ți pe dușman, a înălțat cornul celui care te asuprea.

18 Strigat-a inima lor spre Domnul:
Ziduri ale Sionului, vărsați șuvoaie, lacrimi ziua și noaptea,
să nu-ți îngădui ostoire, să nu tacă, o, fiică, ochiul tău!

19 Ridică-te, tresaltă în noapte la începuturile vegherii tale,
revarsă-ți inima ca apa înaintea feței Domnului,
înalță-ți mâinile spre El pentru viața pruncilor tăi
care se istovesc de foame la capătul oricărei ieșiri.

2,15 „o vor numi": viitorul din LXX redă aspectul neîndeplinit din TM, sugerând speranța unei viitoare restaurări. VL și Vulg. au un participiu prezent. ♦ „cununa slavei": TM are „desăvârșirea frumuseții".

2,16 „Am înghițit-o": pronumele nu are echivalent în TM.

2,17 „celui care te asuprea": TM are „asupritorilor tăi"; punând singularul, LXX evită echivocul posibil cu privire la grupul următor (inima cui?).

2,18 „inima lor": din cele ce urmează rezultă că pronumele se referă la locuitorii Ierusalimului. ♦ „ale Sionului": TM are „ale fiicei Sionului". ♦ „vărsați șuvoaie, lacrimi": TM are singularul. ♦ „ostoire": *litt.* „trezire din beție"; la fel la 3,49. ♦ „să nu tacă, o, fiică, ochiul tău!": TM are „să nu se liniștească pupila ochiului (*litt.* fiica ochiului) tău".

2,19 „în noapte": pentru Origen, expresia se referă la „noaptea timpului de față"; el citează Mc. 3,35. ♦ „vegherii": termenul se referă la unitatea de timp în care se face de strajă, „cart". ♦ Substantivul „ieșire" echivalează ebr. *ḥûṣôth* (sg. *ḥûṣ*, „exteriorul", ce este afară din casă), la pl. „stradă" (această echivalare pare a fi caracteristică la traducătorii grupului *kaige*).

[20] Vezi, Doamne, și privește pentru cine ai smuls așa!
Oare vor mânca femeile rodul pântecelui lor?
Smulgere a făcut casapul: fi-vor uciși pruncii ce sug la sân?
Vei ucide în locul cel sfânt al Domnului preot și profet?

[21] S-au culcat la ieșiri copilașul și bătrânul;
fecioarele Mele și tinerii Mei au plecat în captivitate;
cu sabie și foamete i-ai ucis, în ziua urgiei Tale i-ai căsăpit, nu ai cruțat.

[22] A chemat [ca la] zi de sărbătoare sălășluirile mele dimprejur
și n-a fost în ziua urgiei Domnului [nimeni] mântuit, nici rămas;
pe cât am stăpânit, mi-am și înmulțit toți dușmanii.

3 [1] Eu sunt bărbatul care a văzut sărăcia sub toiagul mâniei Lui asupra mea;
[2] m-a apucat și m-a purtat spre întuneric și nu [spre] lumină;
[3] doar înspre mine Și-a [tot] abătut mâna ziua întreagă.

[4] El mi-a îmbătrânit carnea și pielea, oasele mi le-a zdrobit;

2,20 „ai smuls": vezi *supra*, nota 1,22. ♦ „rodul pântecelui lor": TM are „rodul lor". Targumul reflectă imaginea din LXX. *Cf.* Deut 28,53 și Bar. 2,2. ♦ „Smulgere a făcut casapul": TM are *'olaley* („pruncii") *ṭippuḥīm* (cuvânt obscur, cu diverse interpretări: „înfășați", „cât palma", „dezmierdați").

2,22 „A chemat": TM are „vei chema". Targumul și Rași văd aici o prevestire a întoarcerii captivilor în vremurile mesianice, în timp ce pentru Părinții greci aoristul evocă o chemare pe care Dumnezeu a adresat-o exilaților ca să se întoarcă. ♦ „sălășluirile mele dimprejur": expresia poate însemna fie „cei la care eu locuiesc provizoriu", referindu-se la popoarele vecine pe care Dumnezeu le-a chemat împotriva Iudeii ca pedeapsă, fie „cei dintre ai mei care locuiesc provizoriu primprejur", adică exilații. Pentru Origen, Olympiodor și Theodoret este vorba de locuitorii dimprejur veniți să se refugieze în interiorul fortificațiilor Ierusalimului. ♦ „pe cât am stăpânit, mi-am și înmulțit toți dușmanii": TM are „pe cei pe care i-am luat în brațe și i-am înmulțit i-a lichidat dușmanul meu". Diferența semnificativă nu a fost explicată în întregime.

3,1 „a văzut": *litt.* „a privit".

3,2 „m-a apucat și m-a purtat spre întuneric": verbele evocă prinderea și ducerea în captivitate, iar împreună cu întunericul imaginea amintește de pedeapsa celor răzvrătiți din Ps. 106/107,10.

3,3 „Și-a [tot] abătut (*litt.* și-a întors) mâna": TM are o construcție intensivă cu două verbe sinonime cu sensul „a întoarce". Se poate înțelege însă, așa cum face Origen, că Dumnezeu „Și-a inversat mâna": odinioară le aducea binefaceri, iar acum, pedeapsă.

5 a înălțat zid împotriva mea și a încercuit capul meu și m-a pus la chinuri,
6 în locuri întunecate m-a așezat, ca pe morții din veac.

7 A înălțat zid împotriva mea și nu voi mai ieși; mi-a îngreunat fiarele;
8 chiar de voi urla și voi striga, mi-a îngrădit rugăciunea;
9 mi-a zidit drumurile, mi-a astupat potecile, a făcut tulburare.

10 Ursoaică ce stă la pândă [este] El pentru mine, leu în ascunzișuri:
11 m-a urmărit când stăteam deoparte și m-a oprit în loc, m-a nimicit cu totul.
12 Și-a întins arcul și m-a pus ca pe o țintă pentru săgeată.

13 Străpunsu-mi-a rărunchii cu săgețile tolbei Sale;
14 am ajuns de râs pentru tot poporul meu, cântecul lor ziua întreagă;
15 m-a săturat cu amărăciune, m-a îmbătat cu fiere.

16 Mi-a scos dinții cu piatra, mi-a dumicat cenușă
17 și a alungat sufletul meu de la pace, am uitat de cele bune
18 și am zis: „A pierit biruința și nădejdea mea de la Domnul."

3,6 „ca pe morții din veac": *cf.* Ps. 87/88,8. Pornind de la această formulă, Origen afirmă că Plângerile i s-ar putea aplica și lui Hristos în Pătimirile Sale: ca și profetul de aici, a fost așezat în mormânt.

3,8 „mi-a îngrădit rugăciunea": gr. ἀποφράσσω, preverbul ἀπο- sugerând că rugăciunea e respinsă departe de Dumnezeu. Origen pune versetul în legătură cu Ier. 14,11-12 („Nu te ruga pentru poporul acesta spre bine! Căci, [și] de vor posti, nu voi da ascultare rugii lor")

3,9 În TM: „mi-a zidit drumurile cu pietre cioplite, cărările mi le-a încâlcit". *Cf.* Os. 2,8.

3,10 „Ursoaică": TM are „urs". ♦ Midrașul vede în „urs" o aluzie la Nabucodonosor și, profetic, la Vespasian, iar în „leu", o referire la Nebuzaradan (vezi 4Rg. 25,8 și urm.) și la Traian. Simbolistică paralelă, amplu comentată de Părinți, în Cartea lui Daniel.

3,11 „m-a urmărit când stăteam deoparte": TM are „mi-a abătut căile". ♦ „m-a nimicit cu totul": *litt.* „m-a făcut nimicită". TM are masculinul. LXX suprapune cele două figuri: a profetului și a cetății.

3,13 „săgețile": gr. ἰούς, dar unele mss. au aici „fiii" (υἱούς), reproducând semitismul din TM „fiii tolbei", *i.e.* „săgețile".

3,16 „Mi-a scos": TM are „mi-a zdrobit". Traducătorul a citit verbul *gāraș* în loc de *gāras*. ♦ „mi-a dumicat": TM are *kāphaș* la *hiphil*, un *hapax* interpretat fie „a cufunda, a îngropa", fie „a încovoia", fie „a sfărâma".

3,18 „biruința": gr. νῖκος; ed. Rahlfs are aici νεῖκος („vrajbă"), dar tardiv formele se confundă, iar vrajba nu are aici nici un sens. TM are *nețah*, „dăinuire", „perpetuitate".

19 Mi-am amintit, dintru sărăcia şi din alungarea mea, de amărăciunea şi de
fierea mea,
20 îşi va aminti şi va cugeta plecându-se sufletul meu;
21 voi rândui aceasta în inima mea; de aceea voi sta în aşteptare.

[22-24] 25 Bun este Domnul cu cei care-L aşteaptă, cu sufletul care Îl va căuta
pe El, Cel bun,
26 şi-L va aştepta şi va sta liniştit până la mântuirea Domnului.
27 Bine e pentru om când poartă jug în tinereţea sa.

28 Va şedea singuratic şi va tăcea, pentru că şi l-a ridicat asupră-şi;
[29] 30 îşi va întinde obrazul spre cel care-l loveşte, se va sătura de ocări.

♦ „şi nădejdea mea de la Domnul": secvenţa poate să depindă de verbul anterior, „a pierit", dar se poate înţelege şi ca o propoziţie nominală: „nădejdea mea [este] de la Domnul".

3,19 „Mi-am amintit, dintru sărăcia...": TM are „Aminteşte-ţi de sărăcia...", adresându-se lui Dumnezeu. ♦ „de amărăciunea şi de fierea mea": TM are *litt.* „spre amărăciune şi fiere".

3,20 „va cugeta plecându-se": gr. καταδολεσχέω; gr. ἀδολεσχέω înseamnă, în *koine*, „a vorbi mult", „a flecări", dar în LXX apare cu sensul „a vorbi", „a se plânge", „a medita"; e posibil ca traducătorul să fi folosit verbul cu prefixul *kata-*, „în jos", pentru a reda ambele idei din ebraică, unde forma scrisă înseamnă „a medita" (*ketib*), iar cea recomandată pentru citire (*qere*) înseamnă „a fi încovoiat".

3,21 „voi rândui": TM are „voi readuce". ♦ „aceasta": pare a avea aici un sens mai larg, referindu-se la toate cele „amintite". ♦ „voi sta în aşteptare": gr. ὑπομένω redă, aici şi în v. 3,26, ebr. *yāḥal*, „a aştepta", „a nădăjdui", iar în v. 3,25 – *qāwāh*, „a aştepta". Se vede insistenţa asupra temei aşteptării pline de speranţă a intervenţiei lui Dumnezeu.

3,22-24 Aceste versete nu apar în manuscrisele ce reprezintă textul cel mai vechi, poate din cauza finalului identic, în ebraică, între v. 21 şi v. 24. În TM: „[22] Milostivirile lui *YHWH* – pentru că nu s-au sfârşit, pentru că nu s-au terminat îndurările Lui. [23] Sunt noi în fiecare dimineaţă: multă este fidelitatea Ta! [24] Partea mea este *YHWH*, a zis sufletul meu, de aceea Îl voi aştepta".

3,25 „Cel bun": BA mută secvenţa în v. 26, conform TM.

3,27 „jug": Targumul parafrazează prin „jugul poruncilor [divine]".

3,28 „Va şedea singuratic": evocă şi postura profetului Ieremia care „s-a aşezat plângând" (prolog), şi pe cea a cetăţii mâhnite din 1,1. Expresia apare şi în Ier. 15,17.

3,29 Versetul nu apare în mss. ♦ În TM: „Să-şi pună în ţărână gura: poate mai e nădejde!".

3,30 Augustin interpretează versetul în sens hristologic, ca profeţie a răbdării lui Hristos în Pătimirea Sa (*Ennar. in Ps.* 119,1).

31 Fiindcă nu pe vecie va lepăda Domnul;
32 fiindcă Cel care a smerit se va îndura după mulțimea milei Sale,
33 fiindcă nu a răspuns după inima Sa și a smerit fii de om.

34 A smeri sub picioarele sale pe toți prinșii din țară,
35 A abate pricina omului înaintea feței Celui preaînalt,
36 A osândi un om când e judecat, Domnul nu a spus.

37 Cine a spus așa și s-a făcut? Domnul n-a poruncit –
38 din gura Celui Preaînalt nu vor veni cele rele [precum] și binele?
39 De ce să cârtească omul viu, un om cu privire la păcatul său?

40 Cercetată a fost calea noastră și privită cu de-amănuntul: să ne întoarcem
la Domnul,
41 să ne ridicăm pe mâini inimile către Cel Preaînalt din cer:

3,32 „Cel care a smerit": TM are „deși a adus mâhnire".
3,33 În TM: „nu a umilit din inimă și [nu] a mâhnit fii de om".
3,34-36 Cele trei infinitive cu care încep versetele depind de secvența finală „Domnul nu a spus" (BA are „Oare Domnul nu a văzut?" – întrebare retorică). Pentru Origen, textul înseamnă că Domnul nu este răspunzător de nedreptățile pe care oamenii și le fac unii altora, căci El iubește dreptatea.
3,37 „Cine a spus așa și s-a făcut?": aluzie la crearea lumii prin porunca lui Dumnezeu (*cf.* Gen. 1,3 și urm.).
3,38 Origen și Olympiodor citesc acest verset ca pe o afirmație: de la Dumnezeu *nu vin* cele rele.
3,39 După Olympiodor, omul nu-l poate considera pe Dumnezeu responsabil pentru păcatul propriu, pentru că omul păcătuiește din voia proprie și poate să se convertească dacă vrea.
3,40 „Cercetată a fost calea noastră și privită cu de-amănuntul": TM are „Să cercetăm căile noastre și să le privim cu de-amănuntul": îndemn la pocăință. În LXX este o justificare a pedepsei, urmată în finalul versetului de îndemnul la pocăință.
3,41 „să ne ridicăm pe mâini inimile": s-au dat variate explicații acestei expresii; după Origen, trebuie să ne luăm inima în mâini ca să ne cercetăm gândurile și să vedem dacă sunt curate; Olympiodor o înțelege ca pe un îndemn de a înlătura din suflet cele pământești pentru a-l aduce lui Dumnezeu ca pe o ofrandă prin faptele noastre; Targumul traduce prepoziția *'el* („în", „spre") prin „cu", iar comentariul reflectă ideea că postul (în speță cel din 9 Av), pentru a fi rodnic, trebuie să implice purificarea inimii. Talmudul (*Ta'anit* 8a) afirmă că rugăciunea omului nu este ascultată decât dacă acesta „își ia inima în mâini", adică dacă e sincer.

42 „Am păcătuit, am făptuit necucernicie şi nu Te-ai îmblânzit.

43 Ne-ai învăluit în mânie şi ne-ai prigonit; ai ucis, n-ai cruţat.
44 Te-ai învăluit cu nor din pricina rugăciunii
45 spre a-mi închide ochii şi spre alungare ne-ai pus în mijlocul popoarelor.

46 Şi-au deschis gura asupra noastră toţi duşmanii noştri:
47 spaimă ne-a fost şi mânie, înălţare şi zdrobire;
48 râuri de apă va revărsa ochiul meu pentru frângerea fiicei poporului meu."

49 Ochiul meu a fost mistuit, nu voi tăcea, ca să nu fie ostoire
50 până ce Domnul Se va pleca şi va vedea din cer.
51 Ochiul meu mă va chinui pentru toate fiicele cetăţii.

52 Vânând m-au vânat ca pe o vrabie duşmanii mei pe degeaba,
53 au dat morţii în groapă viaţa mea şi au pus piatră peste mine,
54 s-a revărsat apă peste capul meu; am zis: „Lepădat am fost!"

55 Chemat-am numele Tău, Doamne, din adâncul gropii;

3,42 „am făptuit necucernicie şi nu Te-ai îmblânzit": TM are „noi... ne-am răzvrătit şi Tu nu ai iertat".

3,43 „Ne-ai învăluit în mânie": TM are „Te-ai învăluit în mânie".

3,44 „din pricina rugăciunii": TM are *litt.* „de la trecerea rugăciunii". După Origen, păcatele oamenilor formează un nor care se înalţă ca un zid şi îl despart pe om de Dumnezeu, împiedicând rugăciunea să străbată. El aminteşte că oamenii nu au „aripi ca de porumbel" (Ps. 54/55,7) ca să zboare deasupra şi să spună: „întru Dumnezeul meu voi trece zidul" (Ps. 17/18,30).

3,45 „spre a-mi închide ochii": gr. καμμύσαι; ed. Ziegler corectează în κάμψαι, „a face să se aplece", „a încovoia". În TM versetul este: „măturătură şi gunoi ne-ai pus...".

3,47 „mânie": gr. θυμός; ed. Ziegler are βόθυνος, „groapă", analog cu Is. 24,17-18; Ier. 31[48],43-44. TM are aici o asonanţă: *paḥadh wāphaḥath*, „spaimă şi groapă". ♦ „înălţare": TM are „pustiire". Origen interpretează „înălţarea" ca orgoliu ce duce la pieire.

3,49 În TM: „Ochiul mi s-a revărsat, nu va tăcea, fiindcă nu e ostoire". ♦ „ostoire": *cf. supra*, nota 2,18.

3,51 „mă va chinui": *litt.* „îmi va smulge sufletul" (*cf. supra*, nota 1,22).

3,52 „vrabie": Origen pune în legătură imaginea păsării urmărite de vânător cu Ps. 123/124,7.

3,53 „au pus piatră peste mine": TM are „au aruncat [cu] piatră în mine". Traducătorul va fi fost influenţat de Dan. 6,18 (versiunea Theodotion).

3,54 Întregul verset evocă rugăciunea lui Iona din burta peştelui (Iona 2,5-6).

56 glasul meu l-ai auzit: nu-ți astupa urechile de la ruga mea!
57 Spre ajutorul meu Te-ai apropiat în ziua când Te-am chemat; mi-ai spus:
„Nu te teme!"

58 Apărat-ai, Doamne, pricinile sufletului meu, mi-ai răscumpărat viața;
59 ai văzut, Doamne, tulburările mele, ai judecat pricina mea;
60 ai văzut toată răzbunarea lor, toate urzelile lor împotriva mea.

61 Ai auzit ocara lor, toate urzelile lor împotriva mea,
62 buzele celor ce se ridică împotriva mea și cugetările lor împotriva mea
ziua întreagă,
63 șederea lor și sculare lor; caută la ochii lor.

64 Le vei da îndărăt, Doamne, după faptele mâinilor lor,
65 le vei da îndărăt împlătoșarea inimii, truda Ta pentru ei;
66 îi vei urmări întru urgie și-i vei da pieirii de sub cer, Doamne!

4 1 Cum se va întuneca aurul, se va strica argintul cel bun!

3,55 „din adâncul gropii": *cf.* Ps. 87/88,7.

3,56 „de la ruga mea": TM are „spre ușurarea mea". Traducătorul va fi fost influențat de formula recurentă din Psalmi (*cf.* 27/28,2; 30/31,23 etc.).

3,57 „Spre ajutorul meu": TM are „la strigătul meu (de ajutor)" și pune secvența în finalul v. 56.

3,58 „ai răscumpărat": verbul λυτρόω, care înseamnă, la propriu, „a elibera plătind o răscumpărare", traduce adesea ebr. *gā'al*. Apare frecvent în Psalmi, referitor la Dumnezeu ca eliberator al lui Israel. *Cf.* și nota la Deut. 7,8. Olympiodor vede aici și o prevestire a învierii lui Hristos.

3,61 După „ocara lor", recensiunea origeniană și familia manuscriselor antiohiene restabilesc lecțiunea Κύριε, „Doamne", conformă cu textul ebraic care are aici *YHWH*.

3,62 „cugetările": gr. μελέτη înseamnă „grijă" și, de aici, „exercitare", „practică", îndeosebi cea oratorică, „declamare", dar și „studiu". În LXX înseamnă de obicei „meditație". Aici corespunde ebr. *higgayōn*, „modulație sonoră", dar și „cugetare".

3,63 Ed. Ziegler, urmând sensul dat de accentele din TM, optează pentru o altă frazare a primei părți din verset: „Privește șederea și ridicarea lor". ♦ „la ochii lor": TM are „eu [sunt] cântecul lor (de batjocură)". Traducătorul va fi citit *M'YNYHM* în loc de *MNGYNTM*. Ed. Ziegler are aici: „Eu sunt psalmul lor".

3,65 Midrașul înțelege că e vorba de o inimă învârtoșată; Rași, dimpotrivă, de o inimă zdrobită; Targumul, de angoasa inimii. Iar Origen parafrazează: „Le vei pricinui chin arătându-le cât de mult i-ai ocrotit". ♦ „truda Ta": TM are *ta'ălāh*, „blestemul Tău".

Pietrele sfinte au fost vărsate la începutul fiecărei ieşiri.

2 Fiii Sionului cei de preţ, cei ce fuseseră înălţaţi în aur,
cum au fost socotiţi ca vase de lut, lucrarea unor mâini de olar?

3 Chiar şi balaurii şi-au dezgolit ţâţele, [de] au supt puii lor:
fiicele poporului meu [sunt] fără de leac, ca vrabia în pustie.

4 De sete, limba sugarului i s-a lipit de gâtlej,
pruncii au cerut pâine: nu e cine să le-o frângă.

5 Cei care mâncau feluri alese au fost nimiciţi la ieşiri,
cei care fuseseră alăptaţi pe purpură s-au învăluit în scârnă.

6 Şi s-a mărit nelegiuirea fiicei poporului meu mai mult decât nelegiuirea
Sodomei

4,1 „se va întuneca... se va strica": timpul viitor din LXX e, ca în multe locuri, o transpunere automată a imperfectivului din ebraică. Traducătorii moderni ai TM le atribuie aici valoarea de prezent sau de trecut. Recensiunea antiohiană are verbele la aorist. ♦ „argintul": TM are *kethem*, cuvânt rar şi poetic pentru a desemna aurul curat. ♦ După Raşi, această elegie ar fi fost rostită asupra regelui Iosia, aşa cum se spune în 2Par. 35,25.
4,2 „înălţaţi în aur": Origen propune două interpretări: cei care se trufesc cu bogăţia lor sau cei care sunt mai de preţ decât aurul. TM are aici un *hapax* interpretat ca „a fi de acelaşi preţ" sau „a fi cântărit cu aur". Expresia din greacă aminteşte de Sof. 1,11 (vezi nota).
4,3 „balaurii": gr. δράκων trimite la un animal fabulos sau echivalează diverse nume de animale, cel mai adesea şerpi sau crocodili, dar şi şacali, lei sau ţapi, atribuindu-le o putere misterioasă; apare mai ales în contexte ce descriu un ţinut pustiit unde bântuie numai animale sălbatice (*e.g.* Ier. 9,11). TM are aici „şacalii". ♦ „fiicele poporului meu [sunt] fără de leac, ca vrabia...": TM are „fiica poporului meu a devenit crudă ca struţii...". ♦ „balaurii... fără de leac": *cf.* Deut. 32,33. ♦ „vrabia": gr. στρουθίον apare de mai multe ori în contexte unde metaforizează omul urmărit de duşmani, dreptul prigonit (vezi şi *supra*, nota 3,52; Ps. 10/11,2; 123/124,7 etc.). El echivalează cel mai adesea ebr. *ţippōr*, care desemnează o pasăre de talie mică. TM are „struţii", evocând Iov 39,16. Unii traducători moderni echivalează aici şi cuvântul grecesc cu „struţ" (Brenton, NETS, LEH).
4,5 „feluri alese": *litt.* „desfătările". Textul evocă paradisul din Gen. 3,23. ♦ „ieşiri": vezi *supra*, nota 2,19.
4,6 „nelegiuirea... nelegiuirea": TM are „fărădelege... păcat". Folosind acelaşi cuvânt, LXX pune pe acelaşi plan vinovăţia Ierusalimului cu cea a Sodomei. ♦ „ca în grabă": TM are „ca într-o clipă".

celei răsturnate ca în grabă, fără să-și fi trudit [cineva] asupra ei mâinile.

7 Nazireii ei ajunseseră mai curați decât zăpada, străluceau mai mult decât laptele;
se împurpuraseră mai mult decât pietrele, de safir [era] desprinderea lor.

8 S-a întunecat mai mult decât funinginea chipul lor, n-au mai fost recunoscuți la ieșiri,
li s-a înțepenit pielea pe oase, s-au uscat, au ajuns ca lemnul.

9 [Mai] frumoși cei răniți de săbii decât cei răniți de foame;
au plecat străpunși departe de roadele ogoarelor.

10 Mâini de femei miloase și-au [pus la] fiert copiii,
le-au fost spre hrană lor la zdrobirea fiicei poporului meu.

11 Și-a împlinit Domnul mânia, Și-a revărsat mânia urgiei Sale,
a aprins foc în Sion și i-a mistuit temeliile.

12 N-au crezut regii pământului, nimeni dintre locuitorii lumii,
că va intra dușmanul și asupritorul pe porțile Ierusalimului.

13 Din pricina păcatelor profeților ei, a strâmbătăților preoților ei
care vărsau sângele celor drepți în mijlocul ei.

14 S-au clătinat veghetorii ei la ieșiri, s-au pângărit cu sânge;

4,7 „pietrele": TM are *p^enīnīm*, cuvânt rar, interpretat de obicei ca desemnând „coralii" sau „perlele" și tradus în greacă în alte locuri cu „pietre de preț". ♦ „desprinderea": termenul ar putea desemna aici fie viața ascetică a nazireilor, fie grupul acestora, separat de ceilalți oameni.
4,9 „răniți": vezi *supra*, nota 2,12. ♦ „au plecat": TM are „s-au scurs".
4,10 Origen trimite la asediul Ierusalimului de către romani povestit de Flavius Iosephus (*BI* VI, 3,208-211); corespondențele sunt nu numai de conținut, ci chiar de termeni.
4,12 „dușmanul și asupritorul": Targumul trimite la Nabucodonosor și Nebuzaradan; Origen, la egipteni și Nabucodonosor.
4,14 „veghetorii": TM are „orbii", înțeles de obicei în traduceri ca apoziție pe lângă „drepții" din versetul precedent. Origen identifică „veghetorii" cu îngerii, trimițând la Dan. 4,10 (versiunea Theodotion). În apocrifele intertestamentare, aceștia sunt îngeri

pe când nu puteau le-au atins veşmintele.

[15] Îndepărtaţi-vă de cei necuraţi – numiţi-i – îndepărtaţi-vă, îndepărtaţi-vă, nu[-i] atingeţi,
pentru că s-au aprins, ba chiar s-au zguduit! Spuneţi între neamuri: „Nu vor mai sălăşlui."

[16] Faţa Domnului [era] partea lor: nu va mai privi la ei;
la faţa preoţilor n-au luat seama, de bătrâni nu le-a fost milă.

[17] Pe când mai eram [în viaţă], ni s-au sfârşit ochii după ajutor, în zadar;
pe când pândeam am stat la pândă spre un neam ce nu mântuieşte.

[18] I-am vânat pe cei mici ai noştri ca să nu meargă în pieţele noastre;
ni s-a apropiat vremea, ni s-au împlinit zilele, ne-a venit vremea.

[19] Uşori au ajuns cei ce ne prigonesc, mai mult decât vulturii cerului,
pe munţi s-au aprins, în pustiu ne-au întins curse.

[20] Suflarea feţei noastre, unsul Domnului, a fost prins în distrugerile lor,

---

căzuţi în ispită şi deveniţi corupători, conform Gen. 6 (*e.g.* 1Enoh 1,5.6 B bis; 10,7.9.15; *Testamentul lui Ruben* 5,6.7). ♦ Partea a doua a versetului este obscură atât în LXX, cât şi în TM.

4,15 „numiţi-i": TM are „ei le strigau" (*cf.* Lev. 13,46). ♦ „s-au aprins": TM are „rătăcesc". ♦ „Nu vor mai sălăşlui": vezi *supra*, notele 2,22 şi 1,3.

4,16 „Faţa Domnului [era] partea lor": TM are „Faţa lui *YHWH* i-a împrăştiat". Traducătorul va fi raportat *hilleqām* nu la verbul *ḥālaq*, „a împrăştia", ci la *ḥēleq*, „parte". ♦ „la faţa preoţilor n-au luat seama": *litt.* „faţa preoţilor n-au luat-o/ridicat-o" – calc după o expresie ebraică ce înseamnă „a lua în consideraţie", „a acorda importanţă".

4,18 „I-am vânat pe cei mici ai noştri": TM are „Ne-au vânat paşii". TM descrie urmărirea locuitorilor Ierusalimului de către duşmani, pe când din LXX reiese că locuitorii Ierusalimului şi-au împiedicat copiii să iasă, ca să nu vadă prăpădul. ♦ „s-a apropiat": perfectul exprimă caracterul inevitabil al intervenţiei divine; aceeaşi construcţie cu un perfect rezultativ, în Deut. 31,14; Is. 56,1; Ier. 28[51],9 etc. ♦ „vremea... vremea": echivalarea ebr. *qēṣ*, „sfârşit", cu gr. καιρός este excepţională în LXX şi accentuează că e vorba de intervenţia divină.

4,19 „s-au aprins": exprimarea poate fi figurată, evocând violenţa duşmanilor, dar s-ar putea referi şi la incendierea Ierusalimului.

[cel] despre care am spus: „În umbra lui vom trăi printre neamuri."

21 Bucură-te şi te veseleşte, fiică a Idumeii, care locuieşti în ţară,
căci şi la tine va veni paharul Domnului şi te vei îmbăta şi vei vărsa.

22 S-a sfârşit nelegiuirea ta, fiică a Sionului: nu te va mai surghiuni.
A cercetat nelegiuirile tale, fiică a Edomului, a dezvăluit faptele tale necucernice.

5 1 Aminteşte-Ţi, Doamne, ce ni s-a întâmplat;
priveşte şi vezi ocara noastră!

2 Moştenirea noastră a fost trecută la străini,
casele noastre, la oameni din alte părţi.

3 Am ajuns orfani, nu avem tată,
mamele noastre – ca văduvele.

4 Din zilele noastre, lemnele ni s-au dus la schimb.

4,20 „Suflarea feţei noastre": TM are „Suflarea nărilor noastre". Opţiunea traducătorului LXX aminteşte de episodul creării omului din Gen. 2,7 (de vreme ce, după cum se ştie, termenul πνεύμα, „suflare", s-a specializat pentru „suflarea/Duhul/Spiritul" lui Dumnezeu). ♦ Părinţii raportează versetul la Hristos, Origen comentează aici: cei care sunt iubiţi de Dumnezeu îl respiră necontenit pe Hristos, căci îl au pururi în faţa lor. ♦ „unsul Domnului": toate mss. au aici χριστὸς κύριος, *litt.* „unsul Domnul", urmat de versiunile latine cu *Christus Dominus*. Rahlfs, bazat pe versiunile arabă şi etiopiană, reconstituie ca formă originară χριστὸς κυρίου, socotind că lecţiunea din mss. este o corectură creştină. Jean Daniélou o consideră un „targum iudeo-creştin", caracterul ei arhaic fiind dovedit de folosirea expresiei în Lc. 2,11. Comentariile ebraice raportează textul la regele Iosia. Mai mulţi comentatori moderni afirmă însă că expresia se referă la fuga şi prinderea regelui Sedekias (*cf.* 4Rg. 25,4-7) – faptul că este prezentat în aceşti termeni constituie unul din motivele care îi fac pe mulţi să respingă paternitatea ieremiană a Plângerilor.
4,21 „Idumeea": numirea grecească a „ţării Edomului", aflată la sud de Iudeea. Midraşul şi Raşi văd aici o aluzie la romani. ♦ „locuieşti în ţară": TM are „locuieşti în ţara 'Ūţ", teritoriu situat între Edom şi nord-vestul Arabiei. ♦ „vei vărsa": TM are „te vei dezgoli".
4,22 „faptele... necucernice": TM are „greşelile". Traducătorul LXX accentuează caracterul religios al greşelilor duşmanului; el sporeşte astfel efectul de mângâiere, sugerând întoarcerea situaţiei.
5,2 *Cf.* Ps. 78/79,1.

5 Pe grumazul nostru am fost prigoniți;
am trudit și n-am avut odihnă.

6 Egiptul a dat mâna,
Asur, pentru săturarea lor.

7 Părinții noștri au păcătuit, nu [mai] sunt;
noi am îndurat nelegiuirile lor.

8 Niște robi s-au înstăpânit peste noi,
nu este cine să ne răscumpere din mâna lor.

9 Cu prețul vieții ne vom aduce pâinea
din fața sabiei pustiului.

10 Pielea ni s-a înnegrit ca un cuptor;
s-au strâns din pricina vijeliilor foamei.

11 Pe femei le-au înjosit în Sion,
pe fecioare, în cetățile lui Iuda.

12 Dregătorii au fost spânzurați de mâini,

5,4 „Din zilele noastre": TM are „Apa noastră cu [preț de] argint am băut-o". Traducătorul a citit *MYMYNU* drept *mēyāmēynū*, de la *yōm*, „zi", precedat de prepoziția *mē* și urmat de pronumele sufix *-nū*, în vreme ce TM vocalizează *meymēynū* – de la *mayim*, „ape". ♦ Locuitorii Ierusalimului ajunseseră constrânși să-și cumpere apa și lemnul de la dușmani. Astfel de situații sunt atestate și în alte perioade de ocupație.

5,6 TM are: „Egiptului i-am dat mâna, Asiriei – spre săturare cu pâine". Traducerea LXX îi exonerează pe iudei de inițiativa unor alianțe cu foștii dușmani, menționând în schimb alierea celor două puteri străine pentru foloase materiale. ♦ „săturarea lor (αὐτῶν)": ed. Ziegler are ἄρτων, „de pâini" (ca în TM).

5,8 „să ne răscumpere": vezi *supra*, nota 3,58.

5,9 „Cu prețul vieții": *litt.* „Cu viețile noastre". Referire la asediații care se strecurau în afara zidurilor pentru a-și procura hrană. ♦ „din fața sabiei pustiului": calc după ebraică. ♦ Olympiodor interpretează „sabia pustiului" ca o aluzie la neamurile care au luptat împotriva iudeilor, dar și la „păcatul crud și sălbatic".

5,10 „s-a înnegrit... s-au strâns": traducere dublă a ebr. *kāmar* la *niphal*, care înseamnă, la propriu, „a se încinge", „a fi ars", iar la figurat, „a se înflăcăra", „a se tulbura".

bătrânii n-au aflat mărire.

13 Cei aleşi au înălţat plânset
şi tinerii s-au vlăguit sub lemn.

14 Şi bătrânii au încetat [să şadă] la porţi,
cei aleşi şi-au încetat psalmii.

15 A încetat bucuria inimii noastre,
ni s-a schimbat în jale dănţuirea.

16 A căzut cununa de pe capul nostru:
vai nouă, că am păcătuit!

17 Pentru aceasta ni s-a îndurerat inima,
pentru aceasta ni s-au întunecat ochii;

18 pe muntele Sion, fiindcă a fost nimicit,
vulpile au străbătut prin el.

19 Dar Tu, Doamne, vei locui în veac,
tronul Tău, din neam în neam.

20 De ce spre biruinţă ai uitat de noi?

5,12 „de mâini": TM are „de mână". Pluralul din LXX ar putea trimite la imaginea răstignirii, la care se referă şi Targumul.

5,13 „Cei aleşi au înălţat plânset": TM are „Tineri aleşi au cărat [piatră de] moară" (la fel în BA). Raşi spune că duşmanii puneau pietre de moară pe umerii adolescenţilor ca să-i chinuie. Conform Midraşului, cum în Babilon nu se găseau pietre mari pentru măcinat, Nabucodonosor i-a pus pe iudei să-i care pietre de moară din ţara lor. O altă tradiţie midraşică interpretează expresia ca un eufemism pentru a spune că tinerii au fost constrânşi la relaţii sexuale; Vulgata a preluat această interpretare: *adulescentibus inpudice abusi sunt*.

5,16 „cununa de pe capul nostru": Midraşul *Lekah Tob* şi Olympiodor spun că expresia se referă la *Tōrāh*.

5,19 „Dar": nu apare în TM. O adăugire cu acelaşi sens e atestată în Peshitta. Se subliniază astfel mai puternic diferenţa între situaţia locuitorilor şi veşnicia lui Dumnezeu: de aici, speranţa izbăvirii.

Ne vei părăsi pentru lungime de zile?

21 Întoarce-ne, Doamne, la Tine şi ne vom întoarce,
şi înnoieşte-ne zilele precum odinioară!

22 Pentru că de tot ne-ai lepădat,
Te-ai mâniat pe noi din cale-afară.

5,20 „spre biruinţă": TM are „pe vecie" – vezi *supra*, nota 3,18.

5,21 „Întoarce-ne... şi ne vom întoarce": *cf.* Ier. 38[31],18; expresia subliniază o idee foarte importantă, asupra căreia profeţii insistă mai ales începând cu Ieremia: iniţiativa convertirii omului I se datorează lui Dumnezeu.

5,22 „Pentru că": TM are „chiar dacă". ♦ „de tot ne-ai lepădat": *litt.* „lepădând ne-ai lepădat". ♦ Manuscrisele Targumului reiau în final v. 21, în virtutea obiceiului străvechi de a evita încheierea unui text biblic pe cuvinte de mustrare.

EPISTOLA LUI IEREMIA

Epistola lui Ieremia

Copie a scrisorii pe care a trimis-o Ieremia către cei care urmau să fie duşi în surghiun la Babilon de către regele babilonienilor, pentru a le vesti după cum îi fusese poruncit de Dumnezeu.

1 Pentru păcatele pe care le-aţi săvârşit înaintea lui Dumnezeu, veţi fi
duşi în surghiun la Babilon de către Nabucodonosor, regele babilonienilor.
2 Aşadar, ajungând în Babilon, veţi sta acolo mai mulţi ani şi timp îndelun-
gat, până la şapte generaţii, dar după aceea vă voi scoate de acolo în pace.
3 Acum însă veţi vedea în Babilon zei de argint şi de aur şi de lemn, purtaţi
pe umeri, pricinuind frică oamenilor. 4 Luaţi, deci, seama ca nu cumva şi
voi să vă asemănaţi întru totul străinilor şi să vă cuprindă frica de aceia
5 văzând cum mulţimea din faţa şi din spatele lor li se închină; ci spuneţi în
cuget: „Ţie trebuie să Ţi se aducă închinare, Stăpâne." 6 Căci îngerul Meu
este cu voi şi el cercetează vieţile voastre.

7 Într-adevăr, limba lor a fost lustruită de un meşteşugar, iar ei sunt
[obiecte] aurite şi argintate, dar sunt mincinoase şi nu pot vorbi. 8 Ca pentru

---

1-6 Singurele versete în care profetul se adresează direct, în numele lui Dumnezeu, celor ce aveau să fie duşi la Babilon.

1 „păcatele pe care le-aţi săvârşit": *litt.* „păcatele pe care le-aţi păcătuit" – semitism.

2 „şapte generaţii": durata prezisă a exilului este în contradicţie cu cei şaptezeci de ani prevestiţi în alte locuri (*cf.* Zah. 1,12; 7,5; Ier. 25,12; 36[29],10). Unii exegeţi explică această diferenţă printr-o confuzie între literele ebraice cu valoare numerică *gimel* (3) şi *zayin* (7).

3 „pricinuind (*litt.* arătând) frică": expresie insolită, *hapax* în LXX. Pentru tema spaimei deşarte pe care o provoacă idolii, *cf.* Ier. 10.

5 „Stăpâne": apelativul δέσποτα adresat lui Dumnezeu, rar în LXX, este de obicei asociat cu κύριε; apare singur doar în patru locuri din Dan. 9 (LXX).

6 „cercetează vieţile (*litt.* sufletele) voastre": gr. (ἐκ)ζητεῖν ψυχάς este traducerea literală a unei expresii ebraice frecvente, care are de multe ori sens de ameninţare (*cf.* Ier. 4,30; 11,21; 19,7 etc.).

7-28 „Nu vă temeţi": ansamblu de trei paragrafe ritmat de repetarea temei: „De aici se poate cunoaşte că nu sunt dumnezei: aşadar, nu vă temeţi de ei" (vv. 14.22.28).

o fată căreia îi plac gătelile, luând aur, [ei] făuresc cununi pe capetele zeilor
lor; [9] dar se [mai] întâmplă ca preoții, luând pe ascuns aur și argint de la zeii
lor, să-l cheltuiască pentru ei înșiși, ba vor da din ele și desfrânatelor casei.
[10] Îi împodobesc și cu veșminte, ca pe oameni, pe zeii de argint, de aur sau
de lemn; dar aceia nu sunt feriți de rugină și de viermi. [11] Fiind ei înfășurați
în veșmânt de purpură, [oamenii] le curăță fața de praful din casă, că se
adună mult peste ei. [12] Ba [câte unul] ține și sceptru ca un om judecător al
unei țări, el care nu-l va ucide pe cel care îi greșește. [13] Ține pumnal în mâna
dreaptă și secure, dar pe sine nu se va [putea] feri de război sau de tâlhari.
[14] De aici se poate cunoaște că nu sunt dumnezei: așadar, nu vă temeți de ei!
[15] Într-adevăr, după cum o unealtă a omului, [odată] stricată, ajunge
nefolositoare, așa sunt [și] zeii lor, [odată] așezați în lăcașuri. [16] Ochii lor
sunt plini de praf, de la picioarele celor care intră. [17] Și, după cum unuia
care a făcut o strâmbătate împotriva regelui îi sunt ferecate curțile, ca unui
osândit la moarte, preoții le întăresc lăcașurile cu porți mari și cu încuietori
și cu zăvoare, ca să nu fie jefuiți de tâlhari. [18] Aprind lămpi, mai multe
decât pentru ei înșiși, dar aceia nu pot vedea nici una dintre ele. [19] Sunt ca o
bârnă a casei; dar se spune că inimile le sunt roase: ei nu simt târâtoarele
ieșite din pământ care îi mănâncă și pe ei, și veșmântul lor. [20] Fețele li s-au
înnegrit de la fumul din lăcaș. [21] Pe corp și pe cap le zboară lilieci, rândunici

---

8 „căreia îi plac gătelile": gr. φιλόκοσμος, bine atestat în *koine*, este un *hapax* în LXX. ♦ În ed. Ziegler și în BA, versetul se încheie la „luând aur", după care începe v. 9 – de aici încolo delimitarea versetelor este diferită față de ed. Rahlfs, până la v. 14 inclusiv.

9 „casei": *litt.* „acoperișului".

12 „om judecător": expresia presupune ebr. *'îš šōphēṭ*; începând cu Cartea Judecătorilor desemnează cârmuitorul în general, nu doar judecătorul.

13 „pumnal": gr. ἐγχειρίδιον, rar în LXX, mai apare doar în Iez. 21,8.9.10 ca o armă redutabilă în mâna Domnului. ♦ „secure": gr. πέλεκυς desemnează securea cu două tăișuri, ce poate fi unealtă, armă sau instrument în ritualul de jertfă. Apare numai de patru ori în LXX. Nu e clar la ce zeu trimit aceste arme.

15-16 Segmentarea în versete este din nou diferită (vezi *supra*, nota 8).

16 „praf": comentând Lev. 19,30, Rași citează printre semnele de lipsă de respect față de Dumnezeu faptul de a intra în sanctuar cu picioarele prăfuite.

19 „roase": gr. (ἐκ)λείχειν, *litt.* „a linge", se folosește cu privire la iarba păscută (Num. 22,4), apa „înghițită" de foc (3Rg. 18,38) sau în expresia „a linge țărâna" (Ps. 72,9; Mich. 7,17; Is. 49,23). Cu referire la „inimă" nu se mai întâlnește.

21 „pisicile": gr. *αἴλουροι* este un *hapax* în LXX și nici nu se potrivește în context. După unii este vorba de o glosă egipteană (W. Naumann, „Untersuchungen über den

și [alte] păsări, precum și pisicile. 22 De aici veți cunoaște că nu sunt
dumnezei: așadar, nu vă temeți de ei!
23 Cât privește aurul cu care sunt acoperiți spre înfrumusețare, dacă nu-i
curăță cineva rugina, ei nu vor străluci; într-adevăr, nici când erau turnați
nu simțeau. 24 Sunt lucruri cumpărate pe orice preț, în care nu este suflare.
25 Neavând picioare, sunt purtați pe umăr, arătându-și oamenilor nevred-
nicia. Se rușinează chiar și cei care îi îngrijesc, pentru că, de ar cădea la
pământ, vor [trebui] să-i ridice ei; 26 dacă cineva îl așază drept, nu se va
mișca de la sine, iar de va fi pus culcat, nu se va îndrepta, ci ca pentru morți
li se pun lângă ei daruri. 27 Cât despre jertfele lor, preoții lor, vânzându-le,
dobândesc câștig; tot așa și femeile lor pun la păstrare din ele fără să facă
parte unui sărman sau neputincios; se ating de jertfele lor și cea care șade
deoparte, și lăuza. 28 Cunoscând, așadar, din acestea, că [ei] nu sunt dum-
nezei, nu vă temeți de ei!
29 Atunci, cum au fost numiți dumnezei? Pentru că femeile aduc daruri
unor zei de argint și de aur și de lemn! 30 Iar în lăcașurile lor preoții se așază

---

apokryphen Jeremiasbrief", BZAW 25, 1913, p. 29); după G.M. Lee („Apocryphal Cats", *VT* 21,1971, pp. 111-112) ar fi o transcriere greșită a unui cuvânt rar desemnând păsări. În sfârșit, C.J. Ball („The Epistle of Jeremy", R.H. Charles, ed., *APOT* I, Oxford, 1913, pp. 596-611) are avantajul că ține seama de context, presupunând o confuzie între ebr. *'ayyāh*, care desemnează o pasăre impură, și *'iyîm*, „hienă", „șacal". În Is. 34,14, unde apar aceste animale, Targumul traduce cu aram. *ḥātulîm*, „pisici", ceea ce ar putea constitui un indiciu pentru limba originară a Epistolei.

23 „rugina": asocierea aurului cu rugina este neobișnuită. O imagine asemănătoare apare și în NT, în Iac. 5,3: „Aurul vostru și argintul au ruginit". Gr. ἰός înseamnă „rugină", dar și „coclеală", „patină". Aurul pur, după cum se știe, nu ruginește și nici nu se corodează, dar atunci când este prelucrat în diverse obiecte, în aliaj cu argintul, cuprul etc., e posibilă apariția fenomenului de coroziune.

25 „nevrednicia": eufemism pentru goliciune. La fel în Ex. 20,26; Ier. 13,26 etc.

26 *Cf.* Is. 46,7; Înț. 13,16. ♦ Compararea idolilor cu cadavrele trimite la nemișcarea și insensibilitatea lor, în opoziție cu Dumnezeul cel viu. ♦ „daruri": desemnează aici orice fel de ofrande – animale, vegetale și libații, spre deosebire de „jertfele" din versetele următoare, care se referă doar la sacrificiile de animale.

27 „la păstrare": *litt.* „la sărat" – *hapax* în LXX. ♦ „și cea care șade deoparte, și lăuza": două cazuri de impuritate rituală („cea care șade deoparte" – eufemism pentru femeia aflată în perioada ciclului) – *cf.* Lev. 12,2-5; 15,19-20.

29-56 „Atunci, cum au fost numiți dumnezei?": întrebarea cu care începe v. 29 revine ca un laitmotiv la sfârșitul fiecărui grup de argumente (vv. 39.44.51.56).

cu cămăşile sfâşiate, cu capetele şi cu bărbile rase, şi cu capetele descope-
rite [31] urlă zbierând înaintea zeilor lor ca la ospăţul pentru mort. [32] Dezbră-
cându-se de mantii, preoţii îşi îmbracă femeile şi copiii. [33] Nici dacă cineva
le face rău, nici dacă [le face] bine, nu vor putea plăti îndărăt; nu pot nici să
pună un rege, nici să-l înlăture. [34] La fel, nu pot nicidecum să dea nici avere,
nici bănuţi; dacă cineva care le-a făcut o juruinţă nu le-o împlineşte, nu-i
vor [putea] cere socoteală. [35] Nu vor izbăvi omul de la moarte, nici nu-l vor
scăpa pe cel mai slab de cel puternic. [36] Omului orb nu-i vor reda vederea,
pe omul aflat la necaz nu-l vor scăpa. [37] De văduvă nu se vor milui, nici orfa-
nului nu-i vor face bine. [38] Pietrelor de pe munte s-au asemuit [aceste lucruri]
de lemn şi cele aurite şi cele argintate, iar cei care le îngrijesc vor fi făcuţi de
ruşine. [39] Aşadar, cum s-ar putea crede sau spune că aceia sunt dumnezei?
[40] Ba chiar şi chaldeii îi necinstesc, ei care, văzând un mut ce nu poate
vorbi, [îl] aduc la Bel şi îi cer să-i dea grai, ca unuia care e în stare să simtă,
[41] dar [nici] ei nu sunt în stare, cugetând, să-i părăsească [pe zei], pentru că
n-au simţ; [42] iar femeile, încinse cu funii, se aşază pe uliţe ca să pună la
fumegat tărâţe; [43] iar când una din ele, trasă de vreun trecător, se culcă cu

---

29 „femeile aduc daruri": gesturile de cult împlinite de femei îi discreditează pe zei în faţa cititorului iudeu.

30 „se aşază": gr. διφρεύειν, *litt.* „a conduce un car", este un *hapax* în LXX, glosat de Hesychius cu sensul de „a se aşeza deoparte" – unii îl interpretează ca un ritual de doliu, interzis preoţilor în Legea iudaică, alţii îl apropie de prescripţia din Deut. 23,14 legată de păstrarea purităţii taberei. Într-adevăr, expresia πρὸς δίφρους καθέσθαι, *litt.* „a se aşeza pe scaune", echivalează în Jud. 3,24 eufemismul ebraic „a-şi acoperi picioarele" = „a-şi face nevoile". Oricare ar fi aici sensul verbului, vv. 30-32 descriu practici rituale care îi scandalizau pe evrei.

31 Ar putea fi o aluzie la ritualurile de doliu pentru moartea zeilor, ca în cultul lui Adonis, în Siria, al lui Osiris, în Egipt, şi al lui Baal, în Canaan. În Iez. 8,14, profetul vede în templu femeile care îl plângeau pe Tammuz.

33 Începe o acumulare de exemple ale neputinţei idolilor, la antipodul concepţiei biblice despre atotputernicia lui Dumnezeu.

34 „bănuţi": *litt.* „aramă".

40-44 Baal şi prostituţia sacră.

40 „[îl] aduc": complementul direct lipseşte în greacă; se poate înţelege şi „îl aduc pe Bel". ♦ „Bel" este unul din numele lui Marduk, zeul Babilonului, menţionat astfel în Is. 46,1; Ier. 27[50],2 şi în Bel şi balaurul.

42 „tărâţe": gr. πίτυρον, *hapax* în LXX, e atestat în textele medicale, dar şi în Theocrit (2,33) ca ingredient în practicile magice.

el, o ocărăşte pe vecina [sa] pentru că n-a fost cerută ca şi ea, nici funia nu
i-a fost ruptă. [44] Toate câte li se întâmplă sunt minciuni: aşadar, cum s-ar
putea crede sau spune că aceia sunt dumnezei?
[45] Au fost lucrate de lemnari şi aurari: nu [pot] ajunge altceva decât ceea
ce vor meşteşugarii. [46] Înşişi cei care le lucrează nu vor ajunge nicidecum la
o viaţă lungă; atunci cum vor ajunge cele pe care le-au lucrat să fie dumne-
zei? [47] Căci au lăsat [doar] minciuni şi ocară urmaşilor. [48] Într-adevăr, când
ar veni asupra acelora război şi rele, preoţii cugetă în sinea lor unde să se
ascundă cu ele. [49] Aşadar, cum nu se poate simţi că nu sunt dumnezei cei
care nici pe ei nu se izbăvesc de război sau de rele? [50] Fiind acestea din
lemn şi aurite şi argintate, se va cunoaşte de aici că sunt mincinoase; tuturor
neamurilor şi regilor le va fi limpede că nu sunt zei, ci lucrări ale unor
mâini omeneşti şi nici o lucrare dumnezeiască nu este în ele. [51] Aşadar, cui
[nu-]i va fi cunoscut că nu sunt dumnezei?
[52] Într-adevăr, nu vor [putea] aşeza nicidecum un rege într-o ţară, nici nu
vor da ploaie oamenilor, [53] nici pricina lor nu o vor judeca, nici nu-l vor
izbăvi pe cel nedreptăţit, căci sunt neputincioşi: [sunt] precum ciorile între
cer şi pământ. [54] Şi dacă ar cădea foc peste casa zeilor de lemn, sau auriţi
sau argintaţi, preoţii lor o vor lua la fugă şi vor scăpa, dar ei, ca nişte bârne,
vor arde cu totul în mijloc. [55] Unui rege şi unor duşmani nu li se [pot] împo-
trivi. [56] Atunci cum s-ar putea socoti sau gândi că [aceia] sunt dumnezei?
[57] Nici de hoţi, nici de tâlhari nu vor [putea] scăpa zeii de lemn şi
argintaţi şi auriţi; cei puternici din aceia îi vor despuia de aur şi de argint şi
vor pleca cu veşmântul ce-i învăluia, fără ca ei să se [poată] ajuta pe ei
înşişi. [58] Aşadar, e mai de preţ un rege care îşi arată vitejia, sau un vas de
folos în casă, de care se va folosi cel ce l-a dobândit, decât zeii mincinoşi;
sau o poartă care ţine în siguranţă cele ce se află în casă, decât zeii
mincinoşi; sau un stâlp de lemn în palate, decât zeii mincinoşi.

---

45 „aurari": acelaşi gr. χρυσοχόος apare în Ier. 10,9.14 şi 28[51],17, în acelaşi context de denunţare a imposturii idolilor.

46 Despre antiteza dintre meşterul muritor şi pretenţia lui de a fabrica un zeu, vezi mai pe larg în Înţ. 15.

50 „lucrări ale unor mâini omeneşti": expresie stereotipă, totdeauna fără articol şi la plural; apare în Deut. 4,28; 2Rg. 19,8; 2Par. 32,19; Ps. 113,12 [115,4 TM]; 134/135,15; Is. 37,19; Înţ. 13,10.

51 „nu-i va fi...": lecţiune după ed. Ziegler.

52-56a Din nou o diferenţă de delimitare a versetelor faţă de BA.

53 „ciorile": gr. κορώνη mai apare în LXX doar în Ier. 3,2.

[59] Căci soarele şi luna şi stelele care strălucesc şi au fost trimise spre folos sunt ascultătoare; [60] asemenea şi fulgerul, când se arată, e frumos la vedere; aşijderea şi vântul [ce] suflă în orice ţinut; [61] şi norii, când primesc poruncă de la Dumnezeu să umble peste toată lumea, împlinesc ce le-a fost poruncit; şi focul trimis de sus să mistuie munţi şi păduri împlineşte ce i-a fost poruncit. [62] Dar acele [lucruri] nu li se aseamănă nici prin înfăţişări, nici prin puteri. [63] De aici, nu trebuie să se creadă sau să se spună că aceia sunt dumnezei, de vreme ce ei nu pot nici să judece o pricină, nici să facă bine oamenilor. [64] Ştiind, deci, că nu sunt dumnezei, nu vă temeţi de ei!

[65] Într-adevăr, ei nu [pot] nici să-i blesteme pe regi, nici să-i binecuvânteze. [66] Nu vor arăta neamurilor semne în cer, nici nu vor străluci ca soarele, nici nu vor lumina ca luna; [67] fiarele sunt mai presus de ei, pentru că pot, alergând la adăpost, să se ajute pe ele însele. [68] În nici un fel, deci, nu ni se vădeşte că sunt dumnezei. De aceea, nu vă temeţi de ei!

[69] Ca o sperietoare care nu păzeşte nimic într-un câmp de castraveţi, la fel sunt zeii lor de lemn şi auriţi şi argintaţi. [70] Unui mărăciniş dintr-o grădină pe care se aşază orice pasăre, dar şi unui mort aruncat în întuneric i se aseamănă zeii lor de lemn şi auriţi şi argintaţi. [71] După purpura şi marmura care putrezeşte pe ei veţi şti că nu sunt dumnezei. În cele din urmă vor fi şi ei mistuiţi şi va fi ocară în ţară. [72] Aşadar, e mai de preţ un om drept care nu are idoli, căci va rămâne departe de ocară.

59-64 Zeii sunt mai prejos decât elementele universului. Puterea lui Dumnezeu care a creat armonia şi frumuseţea cosmosului este o temă predilectă la profeţi (*e.g.* Ier. 10,13), în Psalmi (*e.g.* 134/135,6-7; 135/136,1-9; 146; 147) şi în scrierile sapienţiale (*e.g.* Sir. 43; Înţ. 13).
68 „nu ni se vădeşte": autorul se asociază cu destinatarii Epistolei sau cu toţi oamenii în general.
69 Comparaţia cu „sperietoarea" apare în diatriba lui Ieremia împotriva idolilor numai în TM (10,5); lipsa acestui verset în LXX este un argument pentru a presupune că Epistola depinde de textul lung din Ier. 10, atestat în TM. ♦ „câmp de castraveţi": gr. σικυήρατον mai apare în Is. 1,8; este atestat în papiri.
71 „Marmura" care putrezeşte este o imagine stranie; de aceea unii au presupus că este vorba aici de o traducere greşită a ebr. *şeş*, tradus cel mai adesea în LXX cu „in", dar există şi omofonul acestuia, tradus în LXX cu „marmură", de exemplu, în Cânt. 5,15.
72 „idoli": gr. εἴδωλον desemnează o formă fără consistenţă; în LXX echivalează mai mulţi termeni ebraici desemnând obiecte ce închipuie zeităţi (*terāpīm*, *pᵉsīlīm*) sau falşi dumnezei (*'elīlīm*, *gilūlīm*), ori „zei străini" (*'elōhīm*). Alegerea termenului grecesc are deci conotaţie polemică. ♦ „ocară": gr. ὀνειδισμός trimite la osânda rostită de Dumnezeu asupra Babilonului în Ier. 25,9.

INDICE
DE NUME PROPRII